

ISSN 1318 - 8313

20

GOSPODARSKA,
KULTURNA
IN ZGODOVINSKA
KRONIKA

**ZBORNİK
OBČIN**

**GROSUPLJE
IVANČNA GORICA
DOBREPOLJE**

Grosuplje 1998

ZBORNİK OBČIN
GROSUPLJE
IVANČNA GORICA
DOBREPOLJE
20, 1998

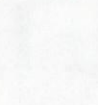
ZBORNİK OBČIN

GROSUPLJE

IVANČNA GORICA

DOBREPOLJE

IZDANJE ZA OBČINSKO ZBIRKOVNIŠKA KRONIKA

20

GROSUPLJE 1998

ZBORNİK OBČIN

GROSUPLJE

IVANČNA GORICA

DOBREPOLJE

GOSPODARSKA, KULTURNA IN ZGODOVINSKA KRONIKA

20

GROSUPLJE 1998

ZBORNİK OBČIN GROSUPLJE, IVANČNA GORICA, DOBREPOLJE

Izdaja skupina občanov. Ureja uredniški odbor: France Adamič, Ivan Ahlin, Cvetko Budkovič, Mihael Glavan, Ivan Grandovec, Tine Kurent, Jakob Müller, Danijel Zupančič

Glavni urednik
prof. Mihael Glavan
1295 Ivančna Gorica, Stična 140, tel. (061) 777-232

Odgovorni urednik
Ivan Ahlin
1290 Grosuplje, Taborska 17, tel. (061) 771-117

Lektorja in korektorja
prof. Jakob Müller, prof. Jožica Narat

Naslov uredništva in uprave: 1290 Grosuplje, p. p. 28
Žiro račun pri Agenciji za plačilni promet, nadziranje in informiranje 50100-620-133-skl. št. 05-1022113-432202

Zbornik izhaja s prispevki vseh treh občin in podjetij, ki so navedena v oglasnem delu.

Grafična priprava
Amsset s.p., Grosuplje

Tisk
Partner graf, Grosuplje, Taborska 3
800 izvodov

Ministrstvo za kulturo Republike Slovenije izdaja na osnovi 13. točke tarifne št. 3 tarife davka od prometa proizvodov in storitev v zvezi z Zakonom o prometnem davku (Ur. list RS, št. 4/92) mnenje, da šteje Zbornik občin Grosuplje, Ivančna Gorica, Dobrepolje med proizvode, za katere se plačuje 5% davek od prometa proizvodov.

(Mnenje Ministrstva za kulturo, št. 415-219/94 m. b. z dne 10. 03. 1994)

VSEBINA

ZBORNİK OBČIN GROSUPLJE, IVANČNA GORICA, DOBREPOLJE 20

Dvajset domoznanskih knjig. Uredniški uvodnik

PODROČNA ZGODOVINA

Stane Granda	Višnja Gora in Stična v revolucionarnem letu 1848/49	9
France Adamič	Mala kronika občine Grosuplje II. Ljudje prihajajo in odhajajo	15
Janez Šeme	Poliški učitelji (1854-1997)	29
Cvetko Budkovič	Ljudska šola v Šentvidu pri Stični (1934-1945)	43

NAŠE OBČINE IN OBČANI

Nevenka Gorec	Reorganizacija državne uprave in uvedba lokalne samouprave	55
Rudolf Rome	Prvi mandat nove Občine Grosuplje	59
Jernej Lampret	Občina Ivančna Gorica v letih 1996 in 1997	65
Anton Jakopič	Občina Dobrepolje v letih 1996 in 1997	71
Jakob Müller	Kovači in kovačije v občinah Grosuplje, Ivančna Gorica in Dobrepolje	75
Vlasta Žvan-Hrvatini	Pokrajinsko-ekološka členitev dobrepoljskega krasa	81
Jože Košak	Guma d.d. Grosuplje. Ob 20-letnici dela	91
Franc Jamnik	Zavod za prostorsko, komunalno in stanovanjsko urejanje Grosuplje, d.o.o., praznuje 15. obletnico delovanja	95
Mihael Prijatelj	Petdesetletnica gimnazije in štiridesetletnica prve mature v Stični	97

ZNANOST, KULTURA IN KNJIŽEVNOST

Mihael Glavan	Doslej neznano pismo Louisa Adamiča Josipu Vidmarju	105
Tine Kurent	Praproški grad, stiška bazilika in druge arhitekture v obliki črke in emblema	115
Edo Škulj	Nove orgle v Strugah	135
Ivanka Kozlevčar	Življenje in delo Mihaele Jarc Zajc	139
Leopold Sever	Lov na polhe v škocjanskih vaseh	145
Franc Kalar	Kulturno življenje prejšnjih generacij v Ivančni Gorici	163
Jože Kastelic	Relief Herakla v Stični	169
Rozina Švent	Vinko Žitnik kot prozaist	183

KRONIKA, JUBILEJI, KULTURNI DOGODKI

Ivan Ahlin	Angela Zorec, učiteljica, in šola v Šentvidu pri Stični	189
Mihael Glavan	Stanko Vurnik (100-letnica)	193
France Adamič	85 let Janeza Erjavca	195
France Adamič	Svetozar Polič (80-letnica)	197
Milan Vincetič	Ivo Frbežar v češčini	199
Taras Kermauner	Lepa ustvarjalnost	201
Jakob Müller	Ikonografski svet Toneta Pahuljeta	203

Tine Kurent	Izbor Adamičevih knjig na Japonskem. Ob 100. obletnici pisateljevega rojstva	207
Tine Kurent	V počastitev stoletnice rojstva Louisa Adamiča je pošta Slovenije izdala spominsko znamko	211
Stane Granda	Županova Micka v Šentvidu pri Stični	213
Tine Kurent	Odšli so: Henry Christian	215
Cvetko Budkovič	Odšli so: Danica Hude	217

GRADIVO

Helena Ložar-Podlogar	Zagoriške mačkare med šego in ljudsko igro	219
France Adamič	Kuhanje pepela in izdelovanje pepelike na Dolenjskem	227
Drago Samec	Domoznanska bibliografija knjig za leti 1995 in 1996	229
Drago Samec	Bibliografija Mihaele Jarc Zajc	251
Marija Samec	Bibliografija Občine Grosuplje 1996-1997	259
Mihael Glavan	Bibliografija ZOG 16-20	275

KRONIKA JUBILEJNE KULTURNE DOGODKE

199	Angela Zorc odlikovana in kot v šentvidu pri Stični	199
198	198. obletnica rojstva	198
197	197. obletnica rojstva	197
196	196. obletnica rojstva	196
195	195. obletnica rojstva	195
194	194. obletnica rojstva	194
193	193. obletnica rojstva	193
192	192. obletnica rojstva	192
191	191. obletnica rojstva	191
190	190. obletnica rojstva	190
189	189. obletnica rojstva	189
188	188. obletnica rojstva	188
187	187. obletnica rojstva	187
186	186. obletnica rojstva	186
185	185. obletnica rojstva	185
184	184. obletnica rojstva	184
183	183. obletnica rojstva	183
182	182. obletnica rojstva	182
181	181. obletnica rojstva	181
180	180. obletnica rojstva	180
179	179. obletnica rojstva	179
178	178. obletnica rojstva	178
177	177. obletnica rojstva	177
176	176. obletnica rojstva	176
175	175. obletnica rojstva	175
174	174. obletnica rojstva	174
173	173. obletnica rojstva	173
172	172. obletnica rojstva	172
171	171. obletnica rojstva	171
170	170. obletnica rojstva	170
169	169. obletnica rojstva	169
168	168. obletnica rojstva	168
167	167. obletnica rojstva	167
166	166. obletnica rojstva	166
165	165. obletnica rojstva	165
164	164. obletnica rojstva	164
163	163. obletnica rojstva	163
162	162. obletnica rojstva	162
161	161. obletnica rojstva	161
160	160. obletnica rojstva	160
159	159. obletnica rojstva	159
158	158. obletnica rojstva	158
157	157. obletnica rojstva	157
156	156. obletnica rojstva	156
155	155. obletnica rojstva	155
154	154. obletnica rojstva	154
153	153. obletnica rojstva	153
152	152. obletnica rojstva	152
151	151. obletnica rojstva	151
150	150. obletnica rojstva	150
149	149. obletnica rojstva	149
148	148. obletnica rojstva	148
147	147. obletnica rojstva	147
146	146. obletnica rojstva	146
145	145. obletnica rojstva	145
144	144. obletnica rojstva	144
143	143. obletnica rojstva	143
142	142. obletnica rojstva	142
141	141. obletnica rojstva	141
140	140. obletnica rojstva	140
139	139. obletnica rojstva	139
138	138. obletnica rojstva	138
137	137. obletnica rojstva	137
136	136. obletnica rojstva	136
135	135. obletnica rojstva	135
134	134. obletnica rojstva	134
133	133. obletnica rojstva	133
132	132. obletnica rojstva	132
131	131. obletnica rojstva	131
130	130. obletnica rojstva	130
129	129. obletnica rojstva	129
128	128. obletnica rojstva	128
127	127. obletnica rojstva	127
126	126. obletnica rojstva	126
125	125. obletnica rojstva	125
124	124. obletnica rojstva	124
123	123. obletnica rojstva	123
122	122. obletnica rojstva	122
121	121. obletnica rojstva	121
120	120. obletnica rojstva	120
119	119. obletnica rojstva	119
118	118. obletnica rojstva	118
117	117. obletnica rojstva	117
116	116. obletnica rojstva	116
115	115. obletnica rojstva	115
114	114. obletnica rojstva	114
113	113. obletnica rojstva	113
112	112. obletnica rojstva	112
111	111. obletnica rojstva	111
110	110. obletnica rojstva	110
109	109. obletnica rojstva	109
108	108. obletnica rojstva	108
107	107. obletnica rojstva	107
106	106. obletnica rojstva	106
105	105. obletnica rojstva	105
104	104. obletnica rojstva	104
103	103. obletnica rojstva	103
102	102. obletnica rojstva	102
101	101. obletnica rojstva	101
100	100. obletnica rojstva	100

DVAJSET DOMOZNANSKIH KNJIG

Jeseni 1988 bo preteklo natančno 30 let od ustanovnega sestanka Zbornika tedanje občine Grosuplje. Štirje ustanovitelji (France Adamič, Ivan Ahlin, Ive Krevs in Stane Valentinčič), ki so publikacijo zasnovali, so vtisnili prve stopinje, za njimi pa je krenila skupina sodelavcev, ki se je vsako leto množila in pomlajala. Danes imamo pred seboj spoštovanja in občudovanja vredno skupino 20 knjig, ki lepo vezane tvorijo pol metra dolgo vrsto. Vzpostavljena in trdno uveljavljena je tradicija, da vsako drugo leto, natančno sredi junija izide nova knjiga, ki prinese 30-40 enot strokovnih zapisov, 20-30 avtorjev na približno 250 straneh. Tipološko je Zbornik prava domoznanska publikacija. Vsebinsko je zamejena na področje naših treh občin, tematsko pa je odprta za vsa področja zgodovine, kulture, znanosti, umentosti, gospodarstva in občanov preteklega in sedanjega časa. Morda je vredno posebej omeniti veliko količino bibliografskega in drugega dokumentacijskega gradiva, ki je dragoceno izhodišče in oporišče za vsako nadaljnje znanstveno, strokovno ali ljubiteljsko raziskovanje.

Poudariti je treba, da je prvih 7 knjig izdajal uredniški odbor kot skupina občanov, seveda s pomočjo občin in podjetij, naslednjih 9 je izšlo v okrilju družbene organizacije SZDL, zadnje 4 pa spet kot projekt skupine občanov s pomočjo vseh treh novih občin in cele vrste podjetij. Prvih 15 zvezkov je uredil dr. France Adamič, preostale Mihael Glavan, odgovorni urednik vseh pa je bil Ivan Ahlin. Doslej se je nabralo več kot 5.000 strani in nad 600 prispevkov. Natančno podobo avtorjev, vsebine in obsega izkazujeta bibliografska popisa v 15. in 20. številki. Zbornik s svojo vsebino, uredniško naravnano in avtorski pogledi na tematiko in družbeno stvarnost tudi trajno pričuje o času in življenju našega področja, zato bo zanimiv tudi v prihodnje.

Veliko znanja, poštenega dela in dobrega hotenja so v naše podjetje vlagali člani uredniškega odbora, avtorji, lektorji in korektorji, tehnični in drugi sodelavci, denarni in drugi podporniki. Zbornik naših treh občin ni publikacija, ki bi prinašala dobre nagrade za delo ali pomembnejše strokovne reference, četudi je res, da se je vrasla tudi v širši slovenski prostor in posegla tudi čezenj. Najboljša zahvala za vse opravljeno delo tako tistim, ki še delajo, kot tistim, ki ne morejo več, je dejstvo, da je vseh dosedanjih 10.000 zvezkov (razen arhivskih primerkov) med ljudmi. Da se ne prašijo na skladiščnih policah, ampak uresničujejo svoje poslanstvo na šolah, v knjižnicah, v podjetjih, predvsem pa v zasebnih družinskih hraniliščih.

Uredniki smo prepričani, da tudi v prihodnje ne bo manjkalo ne snovi, ne sposobnih oblikovalcev, ne materialne in moralne podpore naših občanov in zlasti tudi ne bralcev.

Uredništvo

PODROČNA ZGODOVINA

VIŠNJA GORA IN STIČNA V REVOLUCIONARNEM LETU 1848/49

Stane Granda*

Višnjo Goro in Stično v tem prikazu ne obravnavamo kot kraja, ampak kot okrajni gosposki, takrat najnižji teritorialno-politični enoti. Obe sta sodili v novomeško okrožje ali kresijo. Prva je imela skoraj 11000 ljudi, druga pa nekaj malega več, skupaj torej dobrih 22 000 duš. V Višnji Gori so imeli zaposlena dva uradnika, v Stični pa tri. Tu seveda ni bilo več belih menihov, saj je bil samostan pred dobrimi petdesetimi leti razpuščen. Z njegovim premoženjem je upravljal verski zaklad, ki je imel tu stalno zaposlene uradnike. Delno so bili isti trije, ki so vodili okrajne posle, pri upravljanju ogromnega posestva pa so jim pomagali še en aktuar, trije pisarji, dve sodni slugi, logar in gozdni delavec, skratka za tiste čase razmeroma veliko birokracije.¹ Krajema, zlasti višnjegorskemu mestu, je dajala precejšen pomen cesta iz Ljubljane proti Novemu mestu, ki se je tu cepila proti Zagrebu in Karlovcu. V Višnji Gori in v Hudem sta bili poštni postaji. Zaradi gospodarskega in vojaškega pomena so nad varnostjo cestnega prometa bdeli avstrijski vojaki, ki so bili hkrati tudi zastraševalni moment za eventualne kmečke nemire.

Obravnava obeh okrajnih gosposk v izrednih razmerah je dokaj zahtevna, saj je področje socialno dokaj neenotno. Na eni strani imamo mesto Višnja Gora, ki ima svoje probleme, čeprav se večina meščanov ukvarja tudi s kmetijstvom, na drugi imamo nekdanje drugo največje dolenjsko zemljiško gospostvo Stična, kjer pa fevdalni problem zaradi politike tedanjih oblasti, ki so želele z odkupom tlake (abolicija) ali z njeno prevedbo v denarno plačilo (reluicija) postopno demontirati tedanji družbeni sistem, ni več tako aktualen, poleg tega pa imamo še pravi fevdalni sistem², kjer so bile napetosti med zemljiškimi gospodi in podložniki precejšnje. In nenazadnje imamo tu še dokaj nenavaden element, to je večtisočglavo množico italijanskih delavcev, ki so gradili železniško progo med Celjem in Ljubljano. Res je, da so bila njihova delavska naselja v neposredni bližini trase, ki je prinašala v naš prostor velike gospodarske spremembe, toda vsako premikanje tolikšnega števila ljudi, je bilo čutiti daleč v notranjost. Ker v obeh okrajih ni bilo pomembnejših, ampak le lokalne uslužnostne obrti, o industrijskem delavstvu - kot na večini slovenskega etničnega ozemlja - v tem času še ne moremo govoriti. Prav zato, ker moramo upoštevati svet med gradom Boštanj na zahodu in Šmartnem pri Litiji na vzhodu, Lisičjem na severu in Šentvidom na jugu so tu zadeve nekoliko bolj zapletene.

* Zgodovinski inštitut ZRC SAZU, dr. sc.

¹ Podatki so posneti po *Provinzialhandbuch der Laibacher Gouvernements in Königreiche Illyrien für das Jahr 1848*.

² *Zemljiška gospostva v stiškem okraju: gospostvi Stična in Slatna, graščine Gerben, Selo Grumloh, Grmače, Selo pri Šmartnem in Geritschhof, Mala vas, Poganek, Na Dolu, Bogenšperk, graščinica Selo, dvora Bukovica in Črni potok, župniji Šentvid in Šmartno pri Litiji*.

Zemljiška gospostva v višnjegorskem okraju: gospostva Višnja Gora in Boštanj, graščine Ganič, Lisiče, Podsmreka, Praproče, Turn pri Višnji Gori ali Višnje, dvor Brinje, župniji Višnja Gora in Šmarje.

Obravnavani prostor je zelo verjetno vsaj delno zvedel 16. marca hkrati z Ljubljančani za dogodke na Dunaju, ko je od 13. do 15. marca cesar odslovil ne le osovražena kanclerja Metternicha, dovolil svobodo tiska in združevanja in narodno stražo, ampak obljubil celo ustavo, to je spremembo cesarstva iz abolutističnega v parlamentarnega. Gotovo so ljudje novicam, ki so jih težko razumeli, pozorno prisluhnili, vendar kakšnih lastnih korakov še niso naredili. Povsem drugače pa je bilo po 22. marcu, ko so se razširile novice o obračunu izanskih kmetov s tamkajšnje graščino. Dolenjske graščine, katerih kmetje so morali opraviti skoraj tri četrtnine vse tlake na Dolenjskem, je zajela panika. Širile so se alarmantne novice, da imajo podložniki namen podobno obračunati tudi z ostalimi. 23. naj bi bil po teh vesteh na vrsti Boštanj, kjer so zato prosili in dobili vojaško zaščito, ki pa se je po nekaj dneh pokazala za nepotrebno. Oblast v Ljubljani je z vojaškimi demonstracijami, to je premiki vojske po deželi, marširanjem iz Višnje gore, kjer je bila spomladi 1848 stacionirana manjša vojaška posadka, proti posameznim graščinam, vojaškim spremstvom pošte in z razglasom naglega sodišča dejansko ustvarila občutek izrednih razmer, ki je prisilil kmete k premisleku (ne pa pomiritvi), predno in kako so se česa lotili. Naslednji "center panike" je bilo Šmartno pri Litiji. Tudi tam so se bali napada kmetov. Od tam so se širile tudi alarmantne vesti v Stično, češ da jo nameravajo - mikale naj bi jih tukajšnje blagajne - napasti kmetje v družbi z italijanskimi delavci.

6. aprila so se v Ljubljani sestali razširjeni kranjski deželni stanovi. Glede na spremenjene socialne in predvsem politične razmere so povabili tudi tri zastopnike kmetov. Dolenjske je zastopal Janez Burger.³ Doma je bil iz Grosupljega. Mož je bil posestnik, vendar je glavne dohodka imel od pošte, saj je bil poštar, kar je bil takrat silno donosen poklic. Gotovo se je razumel tudi na kmetijstvo. Bil je namreč član Kranjske kmetijske družbe, kar mu je prineslo tudičasno članstvo v razširjenih deželnih stanovih. Problemi, ki naj bi jih skušali stanovi razrešiti - to so si v predvsem sami domišljali - niso bili agrarnotehnični, ampak socialni. Osrednje je bilo vprašanje odprave fevdalnih obveznosti. Predloga, da naj bi se vsak podložni kmet mogel "tlake, desetine in sleherne druge gosposkine dacije popolnoma in sicer po taki tarifi odkupiti, da se ne bo gruntne gosposki pa tudi ne kmetu krivica godila",⁴ bi takrat ne podpisal noben normalen kmet. Ne vemo, kaj je Janez Burger osebno mislil o teh vprašanjih, vendar povejmo, da je bilo stanovsko zastopstvo sestavljeno tako, da kmečka volja ni mogla priti do izraza.

V kranjske deželne stanove, sestavljali so jih predstavniki plemstva, duhovščine in meščanov ter kmetov, so imeli pravico pošiljati svoje predstavnika tudi Višnjani. Za naslednji sestanek bistveno bolj razširjenih deželnih stanov 19. junija pa jim je bila, tako kot Črnomalcem, Metličanom, in še nekaterim drugim prebivalcem manjših mest, ta možnost vzeta. Pritožbe so bile neuspešne.⁵ Bolje so bili na tem sestanku zastopani kmetje, saj so imeli kar 18 poslancev. V višnjegorskem volilnem okraju, ti so bili enaki tudi za volitve v dunajski parlament, so izvolili Andreja Pajka in Mihaela Ambroža. O prvem ne vemo kaj povedati, drugi pa je bil eden najbolj popularnih Slovencev tistega časa. Bil je sicer okrajni komisar v Smledniku, toda dobro znan tudi našim kmetom. Pred nekaj leti je namreč služboval v Ribnici in na Boštanju. Ljudem se je silno prikupil, ne samo zato, ker je z njimi posloval po slovensko (drugače niti ni bilo mogoče), ampak ker jim je bil naklonjen in jih je vedno zagovarjal ter ščitil pred samovoljo zemljiških gospodov. Seja je po zaslugi Antona pl. Laufensteina, okrožnega glavarja iz Novega mesta, ki je zastopal dolensko prestolnico, propadla, ker je mož med drugim dokazal, "1) da ta zbor je bil vse prehitro poklican, ker poslanci niso zadosti poučeni bili v važnih rečeh, od katerih se ima na zboru govoriti, in 2) de

³ Dr. Bleiweis, *Oglas kmetam... Novice, 12. aprila 1848.*

⁴ Ravno tam.

⁵ Jos. Apih, *Slovenci in 1848. leto. Ljubljana, 1888, str. 159.*

kmetiški stan je v zboru premalo nadomesten, nekatere Dolenske mesta pa clo nobeniga poslanca niso poslale.”⁶ V celoti ga je podprl tudi Mihael Ambrož.

Vrniti se moramo v zadnje dni marca in zlasti april, ki je bil dokaj nemiren, vendar na drugačen način. Najprej se je v naših mestih pomirilo meščanstvo. Med meščani so posamezniki revolucijo sicer ves čas intenzivno spremljali vse do njenega konca prve dni marca 1849, toda njihov glas in vpliv je bil zaradi velikega števila kmetov in njihovega resnično nemogočega položaja skoraj neslišen in neviden. Višnjegorski meščani so imeli meščansko zavest in so tudi prisluhli vestem z Dunaja. Od vsega jih je najbolj pritegnila nacionalna garda. Čeprav ta izraz slovenimo kot narodna straža, naj takoj povemo, da po namenu z narodnim gibanjem nima nobene neposredne povezave, zato bi jo bilo veliko primerneje imenovati ljudska straža, če že ne prostovoljna policija. Ker je vest o ustanovitvi narodne straže v Bleiweisovih Novicah praktično edina o meščanstvu Višnje gore v letu 1848, jo velja, nepomembno skrajšano, navesti v originalu.

Drugi dan maliturna letošnjiga leta je naš kantonski komisar gospod Bruner povabil vse gospodarje Višnjanskega mesta v mestno hišo (rotovž). Tam jim je prav lepo razložil, kako potrebno je tudi tukaj cesarskiga dovoljenja se poslužiti in narodno stražo napraviti, da bi v takim nevarnim času svoje premoženje ohranili. To povabilo je tudi podpiral nek gospod uradnik, v ta namen od kresije v Novem mestu poslan. Na to povabilo so se večidel prebivavci možkiga spola, stari in mladi v narodno stražo zapisati dali, in še isti dan si oficirje in druge sprednike izvolili. Drugi dan že, bila je ravno nedelja 2. dan maliturna, so se vsi v stražo zapisani mestnjani po poldanšnji božji službi vkup zbrali, z belo rudečimi židanimi trakomi okinčani. V versto po soldaško se vstopijo in gredo po soldaškim redu (marširajo) v kantonsko grajšino zunej mesta. Vsi stopajo po bobnarjevim vdarku, kako de bi bili že izurjeni vojaki. Bobnar (tambur) nabija boben, kakor de bi bil pri soldatih izučen, pa je mlad Višnjan, domač rojak. Pred njim nese eden iz med njih lepo belo rudečo bandero s svitlo zvezdo, kakoršnega bi se nobena soldaška truma ne sramovala, desiravno je bilo tako neutegoma napravljeno, kakor de bi bilo iz zemlje zrastle. V grajšinskem dvoru so se može narodne straže nekaj časa v soldaškim obračanju vadili, kar jih je prav prijazno učil oficir našiga regimenta, gospod Schönberger. Po končanem vadenju gredo spet vsi po soldaškim redu z banderam in z bobnam iz grajšine v mesto nazaj. Vstavijo se pred hišo izvoljeniga stotnika (kapitana) v versto in zaupijejo na vso moč: "Dolgo živi naš dober cesar Ferdinand." Gospod kantonski komisar in novo izvoljeni gospodje oficirji so dali novim stražnikom tri keblje vina, ktero so očitno na tergu pili in cesarju na čast peli.

Zvečer je bilo celo mesto v svitlobi. po vsih oknih so sveče gorele, ne le samo po mestu, ampak tudi zunej mesta v kantonski grajšini, v farovži, v kaplaniji in v šolmoštriji je vse migljalo po oknih.

Tako so Višnjani 2. dan maliturna 1848 z velikim veseljem obhajali in presvitliga cesarja za dodeljeno konstitucijo hvalili, in celi večer očitno na tergu lepe pesni prepevali cesarju v hvalo. Mir, edinstvo in ljubezen do cesarja in do naše drage domovine si bodo vsi Višnjani tudi prihodnjic z vso močjo ohraniti prizadevali.⁷

Nepodpisanemu poročilu, pisanemu v izredno lepem jeziku, ni veliko dodati. Vojaških spretosti jih je očitno učil komandant tamkajšnje vojaške enote, ki je morala skrbeti predvsem za varnost cestnega prometa. Podobno se je dogajalo tudi v drugih, zlasti manjših mestih. V širšem smislu je pomemben predvsem podatek, da se je pri organiziranju tukajšnje narodne straže angažiralo okolje. Njegov predstojnik, že omenjeni Anton von Laufenstein, je bil pristaš revolucije in je njene ustanove pospeševal na eni strani zaradi izboljšanja varnostnih razmer, na drugi, in ta je bila pomembnejša, pa je tako krepil stranko njenih pristašev. Pristaši prejšnjega fevdalnega režima so narodne straže namreč odklanjali.

⁶ Deželni zbor v Ljubljani. Novice, 21. maja 1848.

⁷ Veseli dan v Višnji Gori. Novice, 12. aprila 1848.

Višnjegorska narodna straža pa ni izpolnjevala temeljnega pogoja za svoj nastanek, namreč da mora kraj imeti 1000 prebivalcev. Pred stražo so stale velike težave, saj so morali njeni člani načeloma sami poskrbeti tako za uniforme kot za orožje ali pa jim je morala pomagati občina, kar pa je bilo za večino prevelik finančni zalogaj. Višnjegorski gardisti so tudi računali na pomoč mesta, kar pa ni bilo realno. Ker tudi ni bilo prave potrebe za njen obstoj, je verjetno kmalu prenehala delovati, saj je kasnejši statistični pregledi več ne omenjajo.

Kot smo že omenili, je bilo dojemanje bistva političnih sprememb za mnoge, zlasti neizobražene državljane avstrijskega cesarstva silno težko. Svoboda tiska, združevanja, narodna garda, ustava... vse to so bili za veliko večino dokaj nejasni pojmi, predvsem pa neprimerljivi s težavami, ki jih je ustvarjal fevdalni sistem. Na osnovi številnih novic in razlag, ki so krožile, so si ustvarili približno naslednjo sliko. To, kar se je sredi marca zgodilo na Dunaju in imenujejo revolucijo, pomeni, da je starega fevdalnega sistema konec. Poslej obstaja le še cesar in njega je treba ubogati, ter mu plačevati davke. Nenazadnje bo tudi on tisti, ki bo dokončno odpravil fevdalizem. Zato je treba ubogati le njegove ljudi, drugim, pa naj bodo graščaki ali kdorkoli, pa odpovedati poslušnost in jih po potrebi tudi spoditi. Večina podložnikov je tudi dejansko nehala izpolnjevati fevdalne obveznosti. Oblasti so tako razpoložene najpreprostejšega, pa tudi najbolj množičnega dela prebivalstva poznale. Kot jim je godila ljubezen do vladarja, ki je bila mogoče špekulantska, vendar realna, pa jih je motila nemoč nižjih oblastvenih organov. Plemtvo se je stalno pritoževalo, da jih državna oblast ne štiti, toda to oblasti ni ganilo, saj so se plemiči zavedali, da se bodo spremenili v zemljiške veleposestnike, to je kapitaliste ali bodo, kar je bolj verjetno, propadali. Prihodnost je pripadala meščanstvu in kapitalu, ne pa prirojenim pravicam in častem. Da bi se državljani vendar pomirili, so se oblasti obračale na duhovnike in vaške župane kot tudi na svoje, pri kmetih popularne državne uradnike, naj jih s primernim podukom pomirijo. V našem primeru so se na ta način posebno trudili uradniki na državnem stiškem posestvu, ki so pričakovali, da bodo župani celo vohunili za sokrajani in jim sporočali o pretečih nevarnostih. V smislu narodnih straž so mislili za zaščito uprave organizirati celo nekakšno kmečko stražo iz zaupnih ljudi, vendar je bilo vse skupaj nepotrebno, še zlasti, ker je isti namen z lahkoto zagotavljalo nekaj vojakov, ki so bili v primeru nevarnosti tudi dejansko uporabni.

Namesto ogrožanja graščin, značilnega za prve dni po novicah o političnih spremembah na Dunaju, ki so jih kmetje najbolj prizadeli z neizpolnjevanjem fevdalnih obveznosti, se je nezadovoljstvo kmetov preneslo na sejme. Skrajšano bi njihovo dojemanje revolucije lahko označili s stavkom "vse je prosto", potemtakem "štungelda", sejemskih pristojbin ni več. Ta denar je pripadal občinam in je bil za številne edini finančni vir. Ponavadi so pristojbino dajale v večletni zakup. Sejem v Višnji Gori 20. marca je bil še prezgoden, da bi prišlo do pravih nemirov, saj so kmetje le odklanjali plačevanje. Naslednji sejmi so bili na vrsti 17. aprila v Višnji Gori, 20. aprila v Stični, 24. v Šentvidu, 26. na Grosupljem, da kasnejših niti ne naštevamo. Oblast se je sejmov ustrašila že zato, ker je tudi do ižanskih nemirov prišlo po predhodnem sejmu. Tako so se izredno pripravili za onega, ki je bil 10. aprila v Zdenski vasi v Dobrepoljski dolini. Običajno je bil med bolj obiskanimi in so nanj hodili tudi Ižanci, ki so vlihi graščakom in oblastem toliko strahu. Seveda so zanj vedeli in se ga gotovo udeležili tudi kmetje s področja, ki ga tu obravnavamo. Oblast je zato v Zdensko vas poslala kar petdeset vojakov, kar ni bilo veliko proti tritisočglavi množici. Kmetje so vojake pustili na miru, ne pa zakupnika "štungelda", ki so ga z vpitjem in metanjem kamenja prisili, da je vrnil že vplačane pristojbine. Ker so bili vojaki slabo razporejeni pa tudi napadel jih nihče ni, niso reagirali. Ker po mnenju oblasti tudi tja poslani turjaški uradnik Janez Elzner ni modro ukrepal, je okrožje poslalo v Višnjo Goro Janeza Recherja, da bi bdel nad naslednjim sejmom. Mož je znan iz slovenske kulturne zgodovine, ker je 6. januarja 1848 v Novem mestu igral Budalo v prvi uprizoritvi Linhartovega Matička. Bil je uspešnejši, ali pa je imel več sreče. Poročil o novih nemirih na sejmih namreč ni pa tudi oblast jim je namenjala vse manj pozornosti, ker jih je ocenjevala kot lokalni

prepir, ne pa nemir ali celo upor. Posledica tega pa je bila, da so oblastniki začeli resno razmišljati o zmanjševanju števila sejmov in organizacijskem poenotenju.

Leta 1848. so bile pri nas tudi prve volitve državnih poslancev za vsenemški parlament v Frankfurtu in za avstrijskega na Dunaju. Oboje volitve niso bile obvezne, volilna pravica je bila zelo omejena, volitve pa posredne.⁸ Slednje pomeni, da je bilo treba po farah, kot pravilnih enotah, izvoliti volilne može, ti pa so potem na sedežu volilnega okraja izvolili poslanca.

Pravolitve v Frankfurtski parlament so bile 2. maja, volitve pa 5. Tukajšnji kmetje so morali izvoliti volilne može, ki so morali biti tri dni kasneje na Mirni na Dolenjskem. Na vsem Dolenjskem so bili le trije volilni okraji: Novo mesto, Mirna in Kočevje. Te volitve so znane po precejšnjih nemirih kmetov iz širše okolice Krškega, ki so sodili pod isto volilno enoto. Ker ni zmagal njihov kandidat so naredili tak kraval, da ne izvoljeni ne njegov namestnik, ki je bil za te volitve predpisan, mandata nista prevzela. Kako so se obnašali pravolilci in volilni može, ne vemo. Domnevamo, da volilna udeležba ni bila velika in da marsikje volilnih mož sploh niso izvolili, in sicer ne zaradi narodne zavednosti, ampak zato, ker jih niso razumeli oz. videli v njih pravega smisla. Ko so avstrijske oblasti v začetku leta 1849 hotele okrepiti svoje pozicije v predvideni Združeni Nemčiji, so ukazale nadomestne volitve za izpolnitev nezasedenih poslanskih mest. Na Mirni so bile v začetku marca in zopet niso uspele, ker so ljudje proti njim protestirale. Takrat je bil narodni moment že bolj v ospredju. Pri oblikovanju protesta so se posebno odlikovale fare Šmartno in sosednje, za višnjegorsko in stiško področje pa zopet nimamo podrobnih poročil.

Veliko bolj zanimive za tukajšnje področje so bile volitve v dunajski parlament, ker je bila Višnja Gora sedež volilnega okraja. Organizacijsko so bile veliko bolj dognane, predvsem pa so morale biti tajne. Zaradi nerazumevanja volilnih predpisov in sovpadanja z onimi za razširjene deželne stanove pa je tudi pri njih prihajalo do precejšnjih nerodnosti. Pravolitve so bile 15. in 16. junija, volitve poslancev pa 20. istega meseca. Tako kot na frankfurtskih se tudi tu še niso pojavile stranke, obstajale pa so že razne neformalne skupine in slovenska politična društva, ki so predlagala "prave" kandidate. Ker so kmetje predstavljali večino volilnega telesa, so prišli na njih do izraza njihovi nazori. Ti so izhajali iz pravilnega prepričanja, da se bo na Dunaju dokončno odločalo o načinu odprave fevdalnih obveznosti. Zato je bilo predvsem pomembno, da izvolijo take poslance, ki se bodo zavzemali za kmetom ugoden način odprave fevdalnih obveznosti. Ta naj bi bila po mnenju velike večine brezplačna ali pa naj kdo drug zemljiškim gospodom nadomesti izgubljene dohodke.

Volilni okraj višnja Gora je štel 50 352 prebivalcev. Obsegal je naslednje fare ali njim podobne cerkvene enote: Šmarje, Šentvid, Višnja Gora, Stična, Litija, Žalna, Police, Kresnice, Prežganje, Štanga, Janče, Javorje, Dobropolje, Žužember, Loški Potok, Sodražica, Hinje, Ambrus, Struge, Rob, Turjak, Št. Jurij pri Turjaku, Škocjan pri Turjaku, Kopanje, Šmihel pri Žužemberku, Krka, Zagradec.

Volitve, ki jih je vodil uradnik s Turjaka so bile v Višnji Gori izvedene bolj malomarno, tak vtis vsaj daje ohranjena dokumentacija. Izvoliti bi morali 50 volilnih mož, dejansko so jih 45, na končne volitve pa jih je prišlo 22, premalo od predpisane tričetrinske udeležbe volilnih mož. Kljub temu so volili. Nam že znani Mihael Ambrož je dobil kar 20 glasov. Kmetje so hoteli izvoliti tudi njegovega namestnika. Uradnik jim je popustil in izbrali so nekega Antona Dolničarja, ki je moral pri kmetih uživati velik ugled. Nam že "znani" Andrej Pajk je dobil 1 glas. Ker je bil Mihael Ambrož izvoljen tudi v Škofji Loki - ta mandat je sprejel - in v Radovljici, so morali volitve ponoviti. To se je zgodilo 24. avgusta. Tokrat je bila organizacija veliko boljša, predvsem izstopajo izredno lepe

⁸ Podrobneje glej Vasilij Melik, *Frankfurtske volitve 1848 na Slovenskem*. *Zgodovinski časopis* 2-3, 1948-1949, str. 69-143.

glasovnice. Volilo je 37 volilnih mož. Kar 24 glasov je dobil novomeški okrožni glavar Anton von Laufenstein. Mandat je sprejel in volilce zelo častno zastopal na Dunaju. Čeprav so potekale ponavljalne volitve že v precej drugačnih volilnih razmerah kot junija, pa nam obe izvolitvi jasno kažeta tukajšnje politične razmere. Tako Ambrož kot Laufenstein sta bila pristaša revolucije in odkrita nasprotnika fevdalizma. Čeprav je bil prvi silno zaveden Slovenec, drugi pa nemški Korošec, ki pa je gotovo znal tudi slovensko, saj ni tudi najmanjšega dokaza, da bi bil nasproten Slovencem, nacionalno vprašanje ni prišlo v ospredje. Prevladali so kmetje s svojim nasprotovanjem fevdalizmu. Oba izvoljena sta jim to tako s svojimi nazori kot praktičnim delovanjem to zagotavljala.

Z volitvami v dunajski parlament so se veliki dogodki na obravnavanem področju izčrpali. Narodnega gibanja, ki se je manifestiralo predvsem z zbiranjem podpisov k peticijski poli za združeno Slovenijo, ni zanesel sem nihče ali pa se niso ohranili pismeni dokazi. Vsekakor pa to ne pomeni, da je bilo z volitvami vsega konec. Protifevdalno gibanje je dobilo poleti novo dimenzijo, ki se je kazala predvsem v skrbi kmetov, da bi do dokončne rešitve ohranili pravico do služnosti v gozdovih. Imeli so namreč pravico, da so na nekaterih parcelah graščinskih gozdov v dogovoru z lastniki lahko sekali les za lastno uporabo, nabirali suhljad in gozdne sadeže. Tako je 10. avgusta prišlo do pretepa med grajskimi hlapci gospostva Slatna in kmeti iz vasi Breg. Kmetje grajskim niso pustili, da bi odpeljali les za kurjavo iz gozda Maljek. Drugi znani primer je iz okraja Stična, da so kmetje odvzeli grajskim hlapcem kostanj, ki so ga nabrali v predelu Štihovna. Hlapci so se maščevali in kmetu Renku poškodovali hišo in razbili peč. V obeh primerih je prišlo do sodnih obravnav, kjer pa kmetje niso bili obsojeni, ker dejanja niso bila kvalificirana kot kriminalna: šlo naj bi za dejanje, ki se morajo rešiti lokalno in po upravni poti. Domnevamo, da je bilo takih primerov še nekaj, vendar jih zemljiški gospodje niso javljali naprej, ker so vedeli, da jih država v prepiru s kmeti ne bo podprla.

Čeprav se je revolucija v začetku marca 1849 z razpustom avstrijskega parlamenta končala - parlament je sprejel zakon o odpravi fevdalizma proti odškodnini, ni pa sprejel ustave - miru na obravnavanem področju še ni bilo. Kmetje so zelo pazili, da se stari režim v katerikoli obliki ne bi več vrnil in je ob nerazumevanju občinskih volitev prišlo do dokaj hudih preteпов.

Revolucija 1848/49 ne stiškega ne višnjegorskega okraja ni obšla. Zlasti so bili aktivni kmetje, ki so sodelovali v agrarnem gibanju. Ker slovenstvo tu ni bilo ogroženo, manjkali pa so tudi narodni buditelji, kot so bili študentje ali zlasti mlajši duhovniki, se narodno gibanje, če ne upoštevamo ponovljenih frankfurtskih volitev marca 1849, še ni razvilo.

MALA KRONIKA OBČINE GROSUPLJE II.

LJUDJE PRIHAJAJO IN ODHAJAJO

France Adamič*

Naselje Grosuplje je nastalo z združitvijo dveh vasi: Grosuplje je leta 1931 imelo 307, Stranska vas pa 296 prebivalcev, skupaj 603. Do leta 1995 se je število povečalo za petkrat. Medtem so se zamenjali rodovi, domačini s priseljenci iz širše okolice. Med kulturnimi in zgodovinskimi znamenitostmi v naselju je stara in nova cerkev sv. Mihaela in grad Brinje, vse to pa je tudi vsebina krajevne male kronike, tudi vse, kar je ohranjeno v ljudskem spominu. (1)

Grad Brinje

Če sodimo po sliki v Valvasorjevi Slavi vojvodine Kranjske (XI. zvezek, 522) je prvotni grad sedanji Šmucov mlin, ki je bil zgrajen v prvi polovici 16. stoletja. Leta 1637 sta prejela od cesarja Ferdinanda dvorec v fevd Sidonija pl. Jurič in sin Volf Karel. Leta 1692 je dvorec kupil grof Herbert Auersperg, ta pa ga je leta 1723 prodal Siegfridu Pourju. V tem času je bil zgrajen sedanji gradič Brinje. (2)

Pourjevi

Prvi Pour je prišel na Kranjsko pred 300 leti iz Francije (?). Leta 1723 je od Janeza Herberta grofa Auersperga graščino kupil Siegfried Pour (+1734), njemu je sledil Franc Anton (+1778), neto Janez Nepomuk Pour, ki se je leta 1792 poročil s Kristino Födransberg; leta 1829 je graščino prepuštil sinu Janezu Nepomuku ml., ki je leta 1834 izročil posest svoji ženi Uršuli, roj. Sparovitz; Uršula je dogovorno z možem izročila graščino sinu Ludviku, ki je umrl leta 1894 in je pokopan na Grosupljem. Kronist se spominja, da je v severozahodnem kotu pokopališča pri sv. Mihaelu stal kamnit nagrobnik s težkim kockastim podstavkom in več kot meter visokim kamnitim križem, posvečen Ludviku Pourju. Nagrobnik so odstranili konec dvajsetih let, ko so na to mesto pokopali ponosrečenega Franceta Lampiča, "Žvarelja", najemnika Rusove restavracije na železniški postaji na Grosupljem.

Ludvik Pour je bil aktivni, nato rezervni višji oficir avstroogrske vojske, nato pa aktuar (pisarniški uradnik) pri okrajnem oz. okrožnem uradu v Ljubljani.

Razprodaja Brinjske graščine

Po smrti Ludvika Pourja je njegova hči Irma, poročena Lilleg - Lilek leta 1894 za 19.600 kron prodala graščino poštarju iz Velikih Lašč Matiju Hočevarju in ljubljanskemu trgovcu Francu

* Ljubljana, Janežičeva 1, dr. sc. zaslužni prof. Biotehnične fakultete v Ljubljani

Hrenu, ki sta posestvo razparcerirala in razprodala: gozdove na Brinjskem hribu in okoli Gradišča so pokupili Jože Šmuc iz Šentjurija, Anton Štrubelj - Finžgar iz Stranske vasi in Franc Koščak. Brinjski mlin, skupaj s travnikom, je kupil Jože Šmuc, ostale travnike ob Grosupeljščici pa je kupil Franc Drobnič-Skubic, posestnik iz Vel. Stare vasi (kasneje župan občine Grosuplje). Njive na Brinjskem hribu je kupil Franc Košak, posestnik in gostilničar v Stranski vasi. Vršni del, danes imenovan Koščakov hrib, je Košak pogozdil s smreko, njive proti Stari pošti sta si z nakupom delila Franc Košak in Ivan Rus iz Stranske vasi. Njive in travnike južno od državne ceste, kjer potekajo sedanji Kolodvorska in Taborska cesta ter železniška progra s postajo, je kupil Franc Košak, njive in gozdove levo od železniškega nadvoza proti potoku Bičje, kjer stojijo poslopja tovarne Motvoz in platno, ter njivsko zemljo med kočevsko in dolensko železnico pa so pridobili gostilničarja Anton Štrubelj - Finžgar in Alojz Koprivc - Tišler z Grosupljega, Anton Adamič iz Praproč ter posestnik Anton Pangerc z Grosupeljega. Pravi posestni naslednik Pourjeve Brinjske graščine je bil Franc Košak, ki je ob razprodaji pridobil nad polovico najboljše zemlje skoraj v kompleksu; drugi so z nakupom posameznih parcel povečali svojo zemljiško posest, pa vendar so razen dveh celozemljakov (Adamiča in Drobniča) ostali v nižjih posestnih kategorijah: četrto- izjemoma polzemljaki.

Na nekdanji brinjski posesti stojijo: železniška postaja, žagarski obrat, uprava in skladišča Gradbenega podjetja Grosuplje, pošta, banka in Občina Grosuplje, Zdravstveni dom Grosuplje in več sto stanovanjskih zgradb, ter več obrtniških in manjših industrijskih obratov in tovarna Motvoz in platno. (3)

Edvard Pour in pridelovanje cikorije in sladkorne pese na Dolenjskem

Pri iskanju podatkov v raznih ustanovah sem v bibliografski kartoteki v NUK našel listek z napisom Zuckerrübebau in Krain vom Agricultur-ingenier Edward Pour. Članek je bil objavljen v Laibacher Zeitung 1893, 9, 61-62 in 10, 92. Avtor je do leta 1864 poučeval na kmetijski šoli (Ackerbauschule) v Ljubljani. Nato je na svojem posestvu (?) preskušal gojitev sladkorne pese po programu poskusne postaje Kranjske kmetijske družbe na Poljanah pri Ljubljani. V razmeroma obširnem prispevku opisuje gojitev sladkorne pese na Kranjskem, posebej v občinah Grosuplje, Stična, Trebnje, na Ljubljanskem barju in drugod, posebej pa se naslanja na gojitev pese v občini Grosuplje - pridelovanje je organiziral industrijalec Avgust Tschinkel & Sinovi, ki je posedoval v Lobosicah na Češkem več tovarn za sladkor in kavine nadomestke (cikorijo). Pour je sledil prizadevanju imenovanega podjetnika ter ugotavljal uspehe in težave; navaja, da je sladkorna pesa vsebovala okoli 12 % sladkorja, da je gojitev pese po količini in kakovosti ustrezala, da je omogočila zaposlitev in dohodke revnemu kmečkemu prebivalstvu ter da bi pridelovanje trgovskih oz. industrijskih rastlin ugodno vplivala na proizvodnost v kmetijstvu. Pour je rezultate analiz objavil v Novicah in v Wiener landwirtschaftliche Zeitung. Obžaluje, da je tvrdka Tschinkel zašla v krizo, da je ustavila gojitev pese in cikorije v občini Grosuplje, da je za potrebe tovarne v Ljubljani nato uvažala surovine s Češke. Zaradi izgube zaslužkov so se ljudje začeli izseljevati v Ameriko, doma pa se je vrnila revščina in pomanjkanje. V teh razmerah so razprodali graščinska in druga večja posestva, gradovi pa stojijo osamljeni, zapisani propadu. Kmetovalcem priporoča povečanje pridelkov krme, rejo živine in s tem več gnoja za izboljšanje zemlje ter napredek, če bi ponovno uvedli gojitev pese in cikorije. Tschinkel je plačeval peso po 95 do 100 krajcarjev za 100 kg. K vsebini Pourjevega članka naj dodam še dva vira: 1. ljudsko izročilo, ki omenja obširna polja, jesensko oranje in pomladno setev ter oskrbovanje in spravilo pridelkov pese in cikorije na v eno celoto povezanih njivah od Stare pošte in brinjskih njiv do posesti Šimna Bernarda (kjer je danes Kovinastroj) in praproške graščine. V sezoni je bilo zaposlenih od 200 do 300 žensk in mladine, poleg tega pa še

moški, ki so orali, branali in sejali. Moški so opravljali tudi najtežja dela, kot je ruvanje korenov, nakladanje in odvoz pridelka v skladišča na prostem. V "fabriki", v stavbi, ki je stala med Šimnovo hišo in Lojzovim mlinom, so korenje pese in cikoriije oprali, zrezali na tenke kolutke in sušili ter v vreče zašito blago z vozovi prepeljali v Ljubljano. Ime Tschinkel je ostalo dolgo v spominu okoliškega prebivalstva.

2. Geslo Tschinkel sem obdelal in objavil v 13. zvezku Slovenskega biografskega leksikona (1982, 227-228. Adč.). Ta podjetniška družina, priseljena iz Šlezije, je leta 1866 zgradila v Ljubljani tovarno kavinih surogatov in kandičtov, pripravljala pa je gradnjo tovarne sladkorja. Podjetje je okoli leta 1870 v okolici Grosupljega kupilo oziroma vzelo v najem obširna posestva, organiziralo predelovanje cikoriije in sladkorne pese; na Grosupljem so sušili pridelke za izdelovanje kavinih nadomestkov v Ljubljani. Podjetje je izdalo navodila za donosno pridelovanje z objavami v Novicah in z brošuro Pridelovanje sladkorne pese po izkušnjah 1866, ki jo je prevedel v slovenščino Edvard Pour.

3. Osebnost inženirja Edvarda Pourja doslej nisem identificiral. Menim, da je bil mlajši brat Ludvika, graščaka v Brinju, sin Janeza Nepomuka ml. in Uršule Šparovitz, por. Pour.

Fedranovi

Druga Pourjeva hči Ida Vera se je z brinjsko doto poročila z Ludvikom Fedranom pl. Födriansbergom, lastnikom poštne postaje Hudo pri Stični. Prvi tega imena Gregor Fedran je prišel na Hudo leta 1717. Kot gostilničar, prevoznik in zakupnik pošte je obogatel. Leta 1764 je za 10.000 goldinarjev kupil graščino Kravjek (Weinek), leta 1791 pa graščino Mačerol. Obe posesti sta bili v rokah Gregorjevih naslednikov okoli 100 let. Gregorju Fedranu je cesarica Marija Terezija leta 1768 podelila plemstvo z naslovom Födriansberg. Njegov sin Jožef, doktor prava, odvetnik, dvorni svetnik in poštar je od Verskega sklada kupil stiško samostansko Pristavo, Jožefov sin Ludvik (1864-1951), poročen z Ido Vero Pour iz Brinja, pa je Pristavo prodal na novo ustanovljenemu stiškemu samostanu. Z izgradnjo dolenske železnice je bila poštna postaja Hudo ukinjena, zato so se dohodki Födriansbergove družine znižali. Ludvik je imel dva sinova: Gregorja in Ludvika ml. Za pokrivanje stroškov njunega študija je bil Ludvik st. prisiljen pod ceno prodati Pristavo, kar je povzročilo nesporazume v družini.

Gregor Fedran pl. Födriansberg (1898) je maturiral na poljanski gimnaziji v Ljubljani že med prvo svetovno vojno, nato je študiral medicino v Gradcu in na Dunaju. Bil je zasebni, nato okrajni zdravnik v Hudem. Med drugo svetovno vojno je nudil pomoč ranjenim partizanom, nato tudi domobrancem, zaradi tega je bil preganjan in obsojen. Osebnostno je bil zelo plemenit in prijeten sogovornik, uspešen zdravnik humanist, v domačem okolju zelo priljubljen in spoštovan občan, velik poznavalec krajevine zgodovine in družinske kronike. Zapustil je ženo in sina Gregorja, dipl. inž. kemije, ki živi v Montereyu, ZDA. Pogosto se vrača na obisk v domači kraj. (4)

Ludvik Fedran pl. Födriansberg (1900-1942) je od leta 1911 štiri leta obiskoval realko v Ljubljani, nato realko v Badnu pri Dunaju in maturiral leta 1918 v Wiener-Neustadtu. Študiral je kemijo na Karlovi univerzi v Pragi ter leta 1924 diplomiral za inženirja kemije. Služboval je v Tovarni kvasa v Zagrebu in v Mengšu; od leta 1930 do 1932 je delal v rudniku in tovarni čilskega solitra v Čilu, v tekstilnih tovarnah v Kočevju in tovarni Motvoz in platno na Grosupljem, nazadnje pa v podjetju Chemolabor v Ljubljani. V 18 letih je bil skupno 6 let brez dela zaradi gospodarske krize in svojega sindikalnega delovanja. Ta čas je izkoristil za lastno izobrazbo in se vpisal na filozofsko fakulteto v Ljubljani, kjer je poslušal predavanja iz filozofske teorije, psihologije in sociologije, zasebno pa je več let proučeval marksizem. Pripadnost materialističnemu nazoru in kulturi je izrazil in potrdil z javnim izstopom iz katoliške vere. Leta 1941 se je opredelil za OF in

22. maja 1942 ga je italijanska tajna policija aretirala; po enem tednu so ga ustrelili kot talca. Ludvik je bil osebno mirnega značaja, uglajenega nastopa, tih in navadno zaprt vase. Zapustil je ženo Minko, roj. Kračman, doma na Sapu, sina Jugana in hčerko Vesno.

Gregor in Ludvik sta bila v času študija pred in med prvo svetovno vojno povezana s preporodovci in tudi oba policijsko zasledovana. Zaradi narodne zavednosti sta si dala iz priimka uradno izbrisati plemiški naslov Födransberg, ostala sta Fedrana. (5)

Valentinčičevi v Brinju

Matiji Hočevarju in Francu Hrenu je uspelo hitro prodati predvsem polja in gozdove, ostala pa je graščina Brinje, grad z vrtom ter okoli 5 ha zemljišč četrtega in petega bonitetnega razreda. Pri razprodaji je kot posrednik sodeloval tudi Ignacij Valentinčič. Majda Smole je zapisala: "Od njiju (Hočevarja in Hrena, opomba F.A.) je Brinje 10. marca 1895 kupil Ignac Valentinčič za 1200 gol-dinarjev; s prisvojitveno listino je bil 10. septembra 1917 priznan za lastnika njegov sin Stanislav".

Ignacij Valentinčič, rojen 30. julija 1842 v Bičju pri Št. Juriju, umrl 21. oktobra 1916 v Brinju, je po maturi leta 1865 v Novem mestu vstopil v bogoslovje v Ljubljani. Pred ordinacijo je izstopil in se zaposlil pri Južni železnici, od leta 1877 pa je delal pri Upravi mestnega dohodarstvenega urada v Ljubljani. Leta 1884 je bil izvoljen v Mestni svet, od 1890 do 1895 je bil namestnik župana Grassellija. Leta 1889 je kandidiral za deželnega poslanca (izvoljen je bil Fran Povše). Ob nekem obisku cesarja Franca Jožefa I. v Ljubljani (po potresu 1895) je bil član mestne "poklonitvene" delegacije. V obdobju 1889 do 1900 je bil zastopnik zavarovalnice Austria in Concordia. Umrl je kot "grajščak na Brinju", kot je zapisano na nagrobniku pri sv. Mihaelu na Grosupljem. V prvem zakonu sta se mu rodila hčerka in sin: Zofija se je leta 1900 poročila z avstroogrskim stotnikom Francem Rusom, mlajšim bratom Ivana Rusa. Imela sta sina Francija, ki je kot poročnik jugoslovanskega letalstva ob pristajanju letala umrl leta 1931 v Zemunu. - Sin Emil Milan je umrl med študijem prava na Dunaju. Ker je Ignaciju Valentinčiču leta 1908 umrla prva žena Ivanka Suhodolnik (roj. 1841) in sin, se je kot vdovec leta 1911 poročil z Apolonijo Mežnar, ki je od leta 1909 vodila trgovino z mešanim blagom v graščinski hiši (kašči), Stranska vas št. 15a. V zakonu sta se rodila sin Stane in hči Olga. - Stane - Stanislav Marjan (1913 - 1995) je končal osnovno šolo pri salezijancih na Rakovniku, štiri razrede gimnazije v Šentvidu pri Ljubljani, višje razrede pa na klasični gimnaziji v Ljubljani, kjer je maturiral leta 1932. Veterino je študiral v Zagrebu, po diplomu 1939 je bil sprva zasebni, nato občinski veterinar treh občin: Grosuplje, Polica in Slivnica-Žalna. Leta 1941 je bil med ustanovitelji in nato predsednik OF in okrožja Grosuplje, leta 1942 so ga zaprli, poslali v Gonars in obsodili na dosmrtno ječo, nakar je bil poslan v Portolongona na otoku Elba. Leta 1944 je vstopil v NOV, kjer je vodil veterinarsko službo ter dosegel čin polkovnika. Leta 1953 je bil promoviran za doktorja znanosti v Beogradu; istega leta je bil demobiliziran in izvoljen za znanstvenega sodelavca, nato za izrednega, leta 1966 pa za rednega profesorja zoohigijene in lovstva na biotehniški fakulteti v Ljubljani, kjer je bil od 1969 do 1973 dekan in prodekan ter predstojnik oddelka za veterinarstvo. Objavil je okoli 250 razprav, Lovski priročnik, knjigo Bolezni divjadi. Bil je soustanovitelj Zbornika občine Grosuplje, urednik Veterinarskih novic in član mednarodnih lovskih in veterinarskih organizacij. Umrl je 18. maja 1995 v Ljubljani. Olga Apolonija Marija, roj. 1916 v Brinju, je končala trgovsko šolo, osem let delala v upravi tovarne Motvoz in platno, leta 1941 se je poročila z ing. Francetom Adamičem (roj. 1911, iz Praproč. Njun sin je dr. Miha, gozdar in profesor ekologije divjadi na biotehniški fakulteti v Ljubljani. Z inž. Doro Lobodo ima sinova Jakata, dentista in fotografa, ter Janeza, veterinarskega tehnika; z biologinjo Marjano Hoenigsfeld pa otroka Ano in Katro. - Njuna hčerka dr. med. Maruša je predstojnica oddelka in

specialistka za higieno in prehrano Inštituta za zdravstveno varstvo Republike Slovenije; z inž. rudarstva Mitjem Tarterjem ima študentko geografije Tino in študenta ekonomije Tomaža.

V zapuščini Ignacija Valentinčiča in v arhivu, ki je bil uničen januarja 1944, so ostali osebni zapisi v treh registrih. Leta 1894 je Valentinčič zapisal: "Grad Brinje z zemljišči vred dne 11.10.1894 od g. Hočvarja Matije iz Vel. Lašče in od g. Franc Hrena iz Ljubljana kupil sem:

I. Grad Brinje, hišo št. 15, kaščo (zdaj hiša 15 a), oba vrta, ostale njive in "Brinjski pot", za vse to sem plačal v gotovini K 2400. - Vrh tega v gotovini pustim gg. Hočvarju in Hrenu ves zaslužek, ki mi pripada za posredovanje pri nakupu graščine od ge. Josefine Pourjeve (za fl. 19600 ali K 39200 z vsem fundus instructusom vred) in pri razprodaji tega posestva, kateri znesek računam na K 1600.-

II. hlev (štala) s šupo, odprodano je bilo Fr. Drobniču iz Spodnje Slivnice za K 1100. Vse to sem od Fr. Drobniča dne 18. 10. 1894 nazaj kupil za 1200 K.

Novi gospodar Ignacij Valentinčič je od leta 1894 do prve svetovne vojne vložil znatne vsote za adaptacije kašče v stanovanje, za prekrivanje streh, ureditev prodajalne v kletnih prostorih kašče ter za nabavo opreme za sobe v gradu v skupni vrednosti 17600 kron ali 8800 goldinarjev. Grad in kaščo je preuredil in opremil za "letoviščarje", ki so od leta 1899 dalje prihajali v poletnih mesecih na počitnice iz Ljubljane, Pule, Gorice, Dunaja in od drugod.

Začetek tujskega prometa ali turizma. Letoviščarji v Brinju

Pred 250 leti so zgradili z državnim denarjem za tisti čas sodobno državno cesto iz Ljubljane skozi Šmarje in čez Stehan v Novo mesto in Karlovec, pred 130 leti pa cesto iz Grosupljega čez kraj Krko, po dolini Krke in čez Gorjance do Metlike. Tod je od leta do leta naraščal promet. Vzdolž prometnih poti so nastale obcestne furmanske gostilne, kjer so se vozniki odpočili, odžejali in okrepčali, nakrmili konje in v poznih urah dobili prenočišča. Vozniki so prenočevali na skednjih ali s konji v hlevih. Na Grosupljem je bilo tedaj več gostišč: Na Stari pošti, pri Finžgarju, pri Koščaku, pri Rusu, pri Vodičarju, pri Tišlerju s konjskimi hlevi, ki so jih oskrbovali domači hlapci (Hausknechti). Za boljše goste, za meščane in bogatejše gruntrarje, ki so se vozili s tresavčki (gigi), koleslji ali celo s kočijami, so po potrebi našli sobo z bolj udobno posteljo. Pred prvo svetovno vojno je Alojzij Koprivec iz Rogovile, lastnik stare Tišlerjeve gostilne, reklamiral "gostilno s prenočišči in vinsko trgovino". Pri njem so se ustavljali Gorenjci ter romarji k sv. Martinu pod Boštanjem, na Kopanji in na Krko k sv. Kozmi in Damjanu. Ob romanjih so imeli vsi gostilničarji dosti gostov. V 18. in 19. stoletju je po Karlovški cesti vozila tudi poštna kočija, sprva vsak teden, kasneje pa večkrat na teden, in sicer s postankom na Lavrici, Stari pošti v Brvacah in na Hudem pri Stični. Staro pošto je imela v zakupu družina Lukmann, na Hudem pa Fedrani.

Po odprtju kočevske in dolenske železnice je bilo kmalu konec tovrnega cestnega prometa na daljše razdalje, razvijal se je krajevni promet za prevoz živine, lesa in trgovske robe, romanja pa so bila končana z okupacijo 1941.

V tistem času je Franc Košak odprl kolodvorsko restavracijo, Ivan Rus pa, tudi na železniški postaji, gostišče s prenočišči. Iz obeh obratov so natakari ob stoječih vlakih stregli potnikom s pivom, malinovcem in pokalicami, z Javornikovimi klobasami in svežimi žemljami, ki jih je Žemljarjev oče navsezgodaj pripeljal iz Ljubljane. Po drugi vojni je prenehal navedeni način gostinstva, le Rusova oz. Lampičeva restavracija je še dolgo delovala z drugačno postrežbo blizu sedanjega lokala Valvazor..

Novi lastnik Brinja Ignacij Valentinčič je preuredil grad za letoviščarje, ki so prihajali na družinske počitnice iz Ljubljane, Trsta, Reke, Pule in od drugod. Ponudbe za letovanje je objavljal

v Slovenskem narodu in časopisu Anzeigerblatt. Iz ohranjenih registrov navajam nekaj imen družin, ki so letovale enkrat ali večkrat v času od 1899 do 1915:

Hans Boulik, stotnik avditor (vojaški sodnik) z rodbino; od julija do septembra 1899 je imel v najemu tri sobe v Gradu.

Dr. Ivan Wagner iz Gradca z družino; v Gradu je leta 1900 in 1901 plačal mesečno 30 kron.

Ivan Luznar z rodbino z Dunaja; imel je dve sobi in kuhinjo v Mali hiši; stanovali so od 17. 7. 1901. tri mesece, plačali 100 kron. Tega leta so letovali še Hauptman Wurja z rodbino en mesec za 40 kron in c. kr. finančni svetnik Lončar z družino en mesec za 40 kron.

Grobelnik z rodbino iz Ljubljane; leta 1903 so imeli 2 sobi v I. nadstropju v Gradu in plačali 160 kron. V istem letu so letovale tudi družine Fr. Doberleta & Mondelarja za 240 kron in Roberta Smielovskya iz Ljubljane; za 240 kron so imeli 3 sobe v I. nadstropju in kuhinjo. Leta 1904 je spet letovala družina Doberlet & Mondeker ter plačala 240 kron.

Obrst Šeme & Draškovič iz Trsta; 3 sobe v I. nadstropju, 2 sobi v Mali hiši ter za zelenjavo z vrta so leta 1905 plačali 460 kron, leta 1906 pa 480 kron.

Leta 1906 je major Pattay z rodbino iz Pule letoval za 120 kron, nadgeometer Presel z gospo za 60 kron in Albert Česko za 84 kron.

Inž. Fried. Hepp iz Ljubljane z rodbino. Imel je 4 sobe v Mali hiši s kuhinjo od 9. 8. 1907 do 21. 9. 1908. Plačal je 615 kron, pri čemer je bila vračunana tudi zelenjava z vrta. Istega leta je dr. Lenac, advokat s Sušaka, za dve sobi v Gradu plačal skupno 120 kron.

(Leta 1908 zaradi smrti v družini I. Valentinčič ni sprejemal letoviščarjev).

Herm. Halbensteiner z rodbino, iz Ljubljane: 2 sobi v Gradu v I. nadstropju in kuhinja, za 5 oseb dobili 4 postelje in "feldbet", stanovali od 18. 6. do 27. 8. 1910, plačali za sezono 270 kron.

Božidar Valenta z rodbino, iz Ljubljane: 2 sobi in kuhinja v Mali hiši 15 a, stanovali dva meseca leta 1909, plačali za sezono 120 kron.

Božidar Valenta, ravnatelj z rodbino, iz Ljubljane: 2 sobi v Mali hiši in kuhinja, stanovali od 4. 7. do 27. 8. 1910; za sezono plačali 120 kron.

Viljem Putick, gozdarski nadsvetnik z rodbino, Ljubljana; 3 sobe v Gradu, I. nadstropje, in kuhinja; stanovali od 28. 7. do 14. 9. 1911. Za sezono plačali 270 kron, za zelenjavo z vrta 10 kron.

Rudolf Šega z rodbino, 3 osebe, Ljubljana, 2 sobi in kuhinja v Mali hiši. Stanovali od 25. 5. do 4. 8. 1911, 67 dni. Pogodili so se po 2 kroni na dan; imel bi torej plačati 134 kron, plačal pa je samo 80 kron, torej dolžan še 54 kron.

Artilerijski stotnik Loh z rodbino, Ljubljana, 2 sobi in kuhinja v Mali hiši, stanovali od 11. 8. do 24. 8. 1911 - 14 dni po 3 krone, torej 42 kron.

Dr. Jos. Povalej, c. kr. finančni tajnik - Ljubljana, z rodbino (9 oseb), 3 sobe v Gradu, I. nadstropje, in kuhinja, stanovali od 13. 7. do 14. 9. 1912, plačali za sezono 300 kron.

Al. Bieber z rodbino, iz Ljubljane, 2 sobe v Mali hiši, stanovali od 15. 7. do 16. 8. 1912, plačali 60 kron.

Dr. Jos. Povalej z rodbino - Ljubljana, 3 sobe v Gradu in kuhinja (9 oseb), stanovali od 15. 7. do 16. 9. 1913. Plačali za sezono stanarine 200 kron. NB: Ker je dolgo deževalo in ni bilo vprašanj za letna stanovanja, sem izjemoma ceneje oddal, za porabo drv za ves čas kron 20, za zelenjavo skoro nič.

Stanovanje v Mali hiši je ostalo prazno, ker je šlo zaradi dolgotrajnega deževja malo ljudi na deželo.

Alojzij Bieber z rodbino - Ljubljana: 2 sobi in kuhinja v Mali hiši (5 postelj), in njegov zet prof. Čadež z rodbino - Gorica: 1 soba v Gradu (2 postelji, 1 divan. - Biebrovi stanovali od 9. 7. do 14. 8. 1914, Čadeževi od 16. 7. do 17. 8. 1914 (6 in 5 oseb), plačali 100 kron.

Dr. Jos. Povalej z rodbino - Ljubljana, 3 sobe v Gradu, I. nadstropje, in kuhinja, 9 oseb, stanovali od 16. 7. do 18. 9. 1914, plačali 150 kron.

Franc Vodopivec, prokurist s soprogo; 1 soba v Gradu, I. nadstropje, in kuhinja; prišli 19. 9., odšli 20. 10. 1914, plačali za en mesec 40 kron.

Grosupeljski vodovod

"Povodom gradnje vodovoda, ki se je vršil od 22. 8. 1912 pa do 22. 7. 1913 (s prekinitvijo del od 9. 1. 1913 zaradi zime) je pri meni v Brinju stanovalo razno osebje, ki je v dveh posebnih knjižicah podrobno navedeno, - za stanovanja, skladišča (v štali), kuhinjo v Mali hiši, prostor za kovačnico na vrtu, so v tem času meni plačali vkup 1286,29 kron.

Po ohranjenih slikah je v Brinju stanoval in uradoval nadzorni inženir Heine, ki je vodil dela pri polaganju vodovodnih cevi.

Stanovalci v Brinju

Med vojno je od leta 1915 v Mali hiši stanovala učiteljica Ida Papula, ki je nekaj let poučevala izmenično oba razreda. Leta 1916 pa je prišla v šolo suplentka Otilija Krisch, ki je tudi bivala v Mali hiši v Brinju.

Goriški in istrski begunci so od 22. maja 1915 zasedli vse stanovanjske prostore. Med njimi so bili: družina Fabretto iz Pule, kapetan Rocco iz Rovigna, Glaviani iz Trsta, sodnik iz Montfalcona dr. Karel Schneider, ravnatelj tovarne sardin iz Rovigna gospod Nicolo Marocco, Lucia Bartoli, Eufenia Benussi, sodni svetnik iz Kanala gospod I. Fabiani, rodbina Bajt iz Kanala, Emilia Fonda in drugi. Skupno je v obeh hišah bivalo 37 oseb - beguncev, nekateri samo krajši čas, nekateri so se odselili v notranjost Avstrije, večina pa je odšla po zmagi pri Kobaridu na svoje domove. Stanarina je bila uradno določena in je za dveipolletno bivanje znašala 1809 kron.

Po prvi svetovni vojni so Brinje zasedli primorski optanti, razni brezdomci in upokojenci, med njimi so bili upokojeni strojevodja in prvi aktivni socialdemokrat Miha Markič, čevljar Franc Perme - Ciganov z ženo Pepco Perovšek - Šrangarjevo (starša Pepce, umorjene na Urhu), železničarji Birs, Prestor, Berbruž, goriška doktoranta Engelbert Besednjak in Drago Kamušič. Prvega junija 1920 je prišla na počitnice družina skladatelja Lajevica iz Ljubljane, avgusta pa družina direktorja banke Slavija Aleksa Thume iz Prage. Leta 1923 so prišli stanovat ruski emigrantje, med njimi grof Luxembourg.

Skladatelja Antona Lajovica je v Brinju obiskoval pesnik Oton Župančič, ki se je tudi zanimal za počitniško stanovanje v Gradu, vendar za njegovo veliko družino ni bilo dovolj prostora. Tistega leta je Župančič letoval v graščini Koča vas v Loški dolini, kjer je napisal zbirko pesmi Ostrnice. In kaj bi Župančič napisal, če bi letoval v Brinju? (6)

Rometovi iz Stare vasi

Rometov rod se je razširil v farah Polica, Prežganje, Šmarje in Lipoglav. Jezikoslovci menijo, da je priimek nastal iz osebnega imena Roman, zgodovinarji pa domnevajo, da je ime Rome iz časov Retoromanov, ki so se v odročnih hribovitih krajih ohranili do konca srednjega veka. Že v preteklosti se je nekaj Rometov izšolalo in doseglo zlasti v cerkvenih službah ugledne položaje.

V matičnih knjigah Nadškofijskega arhiva v Ljubljani in v arhivu Kolegiatnega kapitlja v Novem mestu je zapisan Andrej Rome, ki je v imenu Kapitlja plačal mestnemu svetu določeno vsoto, da sta sodnik in svet deželnoknezjega mesta odvezala Jerneja Lukšiča (Yerney Lugschitz, od

podložništva ter ga predala podložništvu novomeške proštije in Kapitlja. Jernej, sin Janžeta Lukšiča, kapiteljskega podložnika iz Jurke vasi (zu Jurendorff), se je namreč slučajno rodil v Novem mestu in tako postal mestni podložnik, s plačano odškodnino pa je bil odvezan mestnega podložništva, kar dokazujeta uradni (kancljiski) podpis in vtisnjen mestni pečat z dne 10. maja 1756. V listini ni naveden položaj ali pooblastilo Andreja Rometa, lahko pa se domneva, da je bil ali prošt ali ekonom - prokurator.

Jožef Rome je bil rojen na Polici (verjetno v Stari vasi, župnija Polica) dne 19. marca 1795. V duhovnika je bil posvečen 19. septembra 1819. Bil je župnik v Kolovratu (1826 - 1832), v Zagorju (1832 - 1837), v Čemšeniku (1837 - 1857) in nato v Šempetru pri Novem mestu, kjer je dne 12. septembra 1870 umrl.

Janez Rome je bil rojen v fari Polica dne 23. marca 1828; maturiral je 1847 v Novem mestu, v duhovnika je bil posvečen 31. julija 1852; nazadnje je bil župnik v Šempetru pri Novem mestu, kjer je 1. aprila 1890 umrl.

Jožef Rome se je rodil 14. novembra 1848 v Višnji Gori. Vse študije od osnovne šole do mature in bogoslovja je opravil v Ljubljani. Po posvečenju leta 1873 je služboval v Kočevju, Cerknici, na Vačah, v Šmihelu pri Novem mestu, Škocjanu na Dolenjskem in nazadnje 27 let do upokojitve leta 1914 kot župnik v Podzemlju, kjer je vstopil v križevniški red. Po upokojitvi je živel v Šmihelu, na Grmu in v Kapitlju v Novem mestu. Ima veliko zaslug za nastanek dekljiške in gospodinjske šole v Šmihelu ter za ustanovitev Dolenjskih novic leta 1889. Bil je velik dobrotnik revnim in podpornik raznih ustanov in prireditev.

Pri dveh zaporednih župnikih v Šempetru pri Novem mestu in križniku v Podzemlju so gospodinjile njihove sestre ali nečakinje. V arhivih so iz rodu Rome zapisane sestre Katarina in Neža Rome ter nečakinja Lojzka Zupančič, vse tri rojene v Stari vasi, župnija Polica. V času od 1890 do prve svetovne vojne so podedovale domačijo in vinograd na Trški gori (Sevno 2), hišo v Novem mestu, več poljskih in stavbnih parcel, hranilne knjižice, gotovino in razno opremo. Župniki Rome so upravljali razmeroma boljše in bogatejše župnije, osebno so bili skromni in varčni; delež pri zbiranju in ohranjenju premoženja pa so imele tudi pametne farovške gospodinje iz bližnjega sorodstva.

Rometove zapuščine

Premoženje se je verjetno nabiralo od druge polovice prejšnjega stoletja in se verjetno prenašalo iz roda v rod: ob smrti prvega šempetrskega župnika Jožeta Rometa leta 1870 na drugega župnika Janeza Rometa, ki je umrl v Šempetru leta 1890, nato na tretjega župnika - križnika Jožefa Rometa, ki je umrl 20. decembra 1933. Za časa življenja in ob smrti so župnikom stale ob strani in odločale o premoženju sestre Katarina in Neža in nazadnje nečakinja Lojzka. Osrednja osebnost je bila Neža Rome, ki je do svoje smrti leta 1919 več kot 50 let upravljala in delila premoženje med brate, sestre, nečake in nečakinje, preostalo premoženje pa je končno razdelila nečakinja Lojzka Zupančič - Krumpčeva iz Male Stare vasi.

Neža Rome je po stricu Janezu Rometu podedovala domačijo s hišo v Novem mestu štev. 157 in parcelami pod vl. štev. 352 z vrtom, njivami in stavbišči. Leta 1909 je posest v Novem mestu prodala za 22000 kron Šolskemu kuratoriju v Novem mestu, ki mu je načeloval prošt novomeškega Kapitlja dr. Sebastian Elbert. Pri plačilu je prišlo do zapletov, ker je Kapitelj "potihoma" zahteval svoj delež po križniku Jožefu Rometu; zato Kuratorij ni plačeval ne s pogodbo določenih obrokov niti obresti. Čeprav je bila Neža Rome oškodovana, je dne 16. novembra 1916 z veljavnostjo od 1. januarja 1917 ustanovila dijaško ustanovo ter v ta namen podelila 4000 kron s 4 % obresti.

Dijaška ustanova Neže Rome je bila namenjena otrokom sinov in hčera njenega brata Martina Rometa, bivšega posestnika v Mali Stari vasi, fara Polica; to so bili:

Janez Rome, posestnik na Selih pri Grosupljem, fara Šmarje,

Jože Rome, posestnik v Mali Stari vasi, fara Polica,

France Rome, posestnik na Selih, fara Šmarje,

Anton Rome, posestnika sin iz Male Stare vasi, fara Polica,

Martin Rome, tedaj v Ljubljani, ter otroci od hčera Nežinega pokojnega brata Martina, to so bili Marija Spendal, Frančiška Kadunc, Terezija Kos, Ana Sagmaister in Alojzija Novljan, če obiskujejo srednjo ali višjo šolo. O tem je odločal knezoškofijski ordinariat, zato je ustanovno listino podpisal tudi škof Anton Bonaventura Jeglič, potrdil pa jo je dne 5. junija 1917 Urad deželnega predsednika v Ljubljani. (7)

Že pred ustanovitvijo Dijaške ustanove so župniki in Neža Rome podpirali nečake v gimnazijah in drugih srednjih šolah. Po pripovedi poznavalcev Rometove družine je iz teh virov študiral Anton - Tone Rome - Kocjanov iz Male Stare vasi, ki je maturiral in se vpisal na filozofijo. Ker je njegov brat med prvo svetovno vojno padel na fronti, je ostala na gruntu vdova z nedoletnim sinom Jožetom - Kocjanovim Pepetom. Tone je zapustil študij, se z vdovo poročil in prevzel Rometovo domačijo ter s tem, tudi na željo tet in stricev, preprečil, da se vdova ni poročila s kom tretjim. Jože Rome ml., sin iz prvega zakona, je leta 1932 končal kmetijsko šolo na Grmu, leta 1943 je bil mobiliziran, leta 1945 je z begunci odšel na Koroško, od tam pa v Kanado. Njegov mlajši polbrat Filip - Lipe Rome je do druge vojne končal srednjo tehniško šolo in se izpopolnil v finomehaniki; zgodaj je odšel med partizane, po vojni je vodil Srednjo tehniško šolo ISKRE v Novem mestu, kjer je tudi umrl. Janezu Rometu, najstarejšemu sinu Martina Rometa, so tete in strici kupili posestvo z obsežno furmansko postojanko na Cikavi pri Grosupljem. Pred prvo svetovno vojno je služil denar z gostilno in predvpregami (forajtami) čez Španov klanec. Moških naslednikov ni zapustil. Tretjemu Martinovemu sinu Francetu Rometu so strici - župniki kupili Osrečanovo domačijo na Selih pri Grosupljem. Njegov najstarejši sin Janez Rome se je pri Turnerju v Šmarju izučil za kovača in si pridobil v Ivančni Gorici zelo uspešno kovačijo. Med vojno so Italijani Janeza ustrelili kot talca in političnega aktivista. Drugi Osrečanov sin France Rome (rojen 1906) je bil deležen podpore iz Dijaške ustanove Neže Rome. Šest razredov gimnazije je končal v Novem mestu, sedmi razred v Šentvidu nad Ljubljano, maturiral je na klasični gimnaziji v Ljubljani, kjer je tudi leta 1934 diplomiral iz botanike. Sprva je poučeval na osnovni šoli v Zgornji Šiški, nato kot suplent v Slovenskih Konjicah, po opravljenem pedagoškem izpitu je bil imenovan za profesorja na II. ženski gimnaziji, po vojni pa na I. gimnaziji. Od leta 1949 do upokojitve leta 1971 je delal v botaničnem vrtu Univerze v Ljubljani, kjer je urejal nove rastlinske kolekcije ter vodil izmenjavo semen in sadik z botaničnimi ustanovami po svetu. Razen tega je proučeval oplojevalne odnose medonosnih rastlin ter biologijo in selekcijo kranjske čebele. Kot izvedenec in praktični čebelar je bil član izvršilnega odbora Zveze čebelarskih društev Slovenije in uredniškega odbora Slovenskega čebelarja. O njegovem življenju in delu je pisano v Zborniku župnije Šmarje (1992, 314 - 315). Starejša Osrečanova hči Terezija Rome je po prvi vojni opravila trimesečni gospodinjski tečaj in se poročila z mizarskim mojstrom Ferbežarjem z Vrha pri Šmarju. Osrečanovo domačijo je prevzel mlajši sin Tone Rome, ki ni zapustil moških naslednikov.

Druga gospodinja župnika - križnika Jožefa Rometa (1848 . 1933) je bila nečakinja Lojzka Zupančič - Krumpčeva iz Male Stare vasi, ki je po smrti Neže Rome upravljala ostanek Rometovega premoženja v naravi in gotovini. Tega so bili deležni njene nečakinje in nečaki, otroci njenega brata, lesnega manipulanta in kasnejšega cestarja Martina Zupančiča - Brležnika, Krumpčevega Martina iz Male Stare vasi. Kmetijo z vinogradom na Trški gori je dala v last Brležnikovemu Lojzu Zupančiču, njegovi sestri Mici je z doto omogočila možitev s posestnikom in

poštarjem Florjančičem, sestro Jožefo - Pepo pa je z doto omožila na Osolnikov celi grunt v Muhaberju.

Pred prvo vojno je študijsko pomoč Neže Rome, po vojni pa štipendijo Dijaške ustanove užival Brležnikov sin, Lojzkin nečak Martin Zupančič (1894 - 1944), ki je leta 1914 maturiral na novomeški gimnaziji. Istega leta je bil mobiliziran in poslan na rusko fronto, kjer je bil kmalu ujet. Po dveh letih ujetništva je vstopil v Drugo dobrovoljsko divizijo; prek Vladivostoka, Singapurja in Sueza je prišel na solunsko fronto. V bojih na tej fronti je dobil več odlikovanj in čin kapetana ter se po petih letih vrnil v rodni kraj. Jeseni leta 1919 se je vpisal na visoko kmetijsko šolo na Dunaju (Bodenkultur) ter leta 1922 absolviral gozdarski študij v Zagrebu. Zaposlil se je pri Gozdni upravi v Zagrebu, nato pri Imovni občini Slavonski Brod ter lesni industriji Našice. Leta 1936 se je zaposlil v tovarni Motvoz in platno Grosuplje. Čeprav je bil po nazoru levičar in marksist, ni bil nikoli član komunistične partije. Med okupacijo je bil od leta 1942 do 1943 interniran na Rabu, januarja 1944 ga je črna roka ubila na Barju pri Škofljici (ZOG I., 1969, 47- 48). (8)

Jegličevi - strojarji na Grosupljem

Jegličev rod se je razširil v vaseh pod Stolom na Gorenjskem. Znana sta ljubljanski knezoškof dr. Anton Bonaventura Jeglič in nestor modernega vrtnarstva in hortikulture prof. ing. Ciril Jeglič. Daljni škofov sorodnik je bil Ivan Jeglič (rojen 1873 v Tržišču), ki se je strojarske in usnjarske stroke izučil v Pollakovi strojarni v Tržišču, nato se je izpopolnjeval na Koroškem, se tam oženil in ustanovil lastno strojarno. Po plebiscitu se je v zimi 1920 - 1921 z družino in strojarsko opremo vrnil in se naselil na Grosupljem. Od Leopoldine Košakove je sprva vzel v najem, nato odkupil nekdanjo Luckmann - Tschinklovo sušilnico cikorije in sladkorne pese na Grosupljem (sedaj v dvorišču Kovinastroja). V pritličju je uredil strojarno in prodajalno usnja, v nadstropju pa stanovanje za družino. S Koroške je pripeljal še uporabno opremo, stroje in orodje za strojenje kože, ki jih je kupoval od kmetov iz okolice, cele vagonne soljenih kož pa je kupoval na Hrvaškem in v Vojvodini, ovčje kože pa v Bosni in Srbiji. S prodajalno usnja je močno konkuriral znani domači Žitnikovi ledrariji in usnarju Martinu z Lobčka. V delavnici sta pridno delala sinova Ignac - Bogo Fridel (1904) in Bruno (1910), knjigovodstvo in korespondenco je vodila žena Leopoldina (1875), rojena Korošica z izrazitim nemškim naglasom. Starejša ženina hčerka Fani je bila učiteljica ali zasebna uradnica; poročila se je z železničarskim prometnikom Rabičem. Jegličeva hčerka Milica je končala vzgojiteljsko šolo ali učiteljsiše. Nastopila je na prvi baletni prireditvi v gasilskem domu na Grosupljem v režiji Ane Gale. Za nekaj let je odšla v Egipt kot vzgojiteljica in učiteljica nemščine. Tretja hčerka Anastazija - Stazi (1915) se je vozila dnevno v Ljubljano in obiskovala obrtniške tečaje.

Gospod Ivan Jeglič je bil zelo delaven in uspešen delavec, močne, čokate rasti, uspešen poslovnež in vesele, dobrohotne narave. Večere, posebno konec tedna, je rad preživljal v Rusovi gostilni ali Lampičevi restavraciji z domačimi pivci in igralci za denar (Drobnič, Goršič, Javornik ml., Ulčar). Svetovna gospodarska kriza in sovjetski dumping je močno prizadel slovensko usnjarsko industrijo in mnoge usnjarne so propadle, med njimi tudi Pollakove, Jegličeva in druge. (9)

Štrafnikovi - Okornovi z Grosupljega

Prvotno sta bili na Grosupljem dve celi kmetiji - dva cela grunta: Resnik-Pangerčeva in Štrafnik-Okornova kmetija ter več malih posestnikov, med njimi Kastevčeva, Bubnova, Ahlinova, Mejaševa, Krištofova in Osmukova, vsa druga gospodinjstva so bila uvrščena med kočarje in obrtnike. Z razprodajo Bernardovega - Luckmannovega posestva in brinjske graščine so se posestne

razmere nekoliko spremenile, po drugi vojni pa je bil večji del zemljišč v gradbenem okolišu skoraj v celoti pozidan. V Mali kroniki se jih bomo dotaknili vsaj z nekaterimi podatki in usodami.

Štrafnikova domačija je stala sredi gornjega dela vasi, polja pa so se razprostirala proti severovzhodu med Jerovo vasjo in Kamno gorico. Že sredi prejšnjega stoletja so obnovili ter z opeko pokrili prostorno hišo in zgradili velika gospodarska poslopja. V hlevu so gojili okoli 20 glav govedí, med temi dva para volov za delo na polju in gozdu, ter imeli konja za vožnjo s kolesljem k nedeljski maši v Šmarje. Gospodar starejšega rodu je bil član Kmetijske družbe in pristaš župana in deželnega poslanca Franca Košaka. V družinski knjigi iz leta 1931 sta bila vpisana drugi in zadnji iz tretjega rodu:

Alojz (roj.1871), uspešen gospodar, pridelovalec žita, krompirja in krme; po smrti žene Jožefe - Cestarjeve je ostal vdovec in neizmerno žaloval za ženo, ki je umrla na porodu. Sina Alojzija - Lojzka je vzredila Javornikova Franca - rojena Miklič, ki je skrbela zanj kot teta in mati. Po maturi leta 1939 se je Lojzek v 18. letu starosti vrnil v očetovo hišo in se leta 1940 vpisal na Pravno fakulteto v Ljubljani. Na operaciji slepiča leta 1943 je zaradi krvavitve umrl. Bil je zadnji z imenom Okorn na Grosupljem.

Franc (roj. 1873) in *Janez* (roj.1875) sta ostala samska in delala na družinski kmetiji do smrti.

Ivana (roj. 1878) se je omožila z železniškim uslužbencem Ivanom Pajerjem. V Bohinjski Bistrici se je rodil njun sin Ivan (1915), ki je obiskoval srednjo šolo v Ljubljani ter se dnevno vozil z vlakom z Grosupljeja. Zato je bil ob popisu leta 1931 vpisan skupaj s sestro Marijo (roj.1919) v Štrafnikov popisni list.

Na Štrafnikovi domačiji se menjavajo lastniki; razen nekaj njiv in gozda je zemlja razprodana in pozidana. Na mestu kmetije se je ustvarila nova podoba in meščanski način življenja.

Resnikovi - Pangrčevi

Resnikova domačija je stala ob Cesti na Krko na mestu sedanje mehanične delavnice. Lice na zunaj bogate hiše z baročnimi prvini na portalu in okenskih okvirjih je bilo obrnjeno proti severovzhodu, zadaj je bilo obširno dvorišče s hišo za posle, s skednjem in prostornim hlevom s 24 stojišči za 4 konje in 20 glav govedí, v prizidku pa hlev za svinje s porodnišnico. Kozolec - topler z repoma in dvakrat po šest okni je stal dalje ob cesti proti jugovzhodu, v nadaljevanju pa obširen sadovnjak z ostarelimi jablanami in izborom sort iz Bleiweisovih časov. Resnikova kmetija je bila ena izmed najmočnejših v širši okolici. V matrikah je gospodar Anton Pangrc (1834) vpisan kot Grosshubner, torej celozemljak s posestjo v celku. Posest se je širila od dvorišča in sadovnjaka proti jugu, zajemala večji del Mrzlih njiv ter segala čez Dolenjsko železniško progo do potoka Bičje. V rodu Antona Pangra st. so bili trije otroci:

Ivana (1856-1926) se je poročila z gostilničarjem in vinskim trgovcem Alojzijem Koprivcem - Tišlerjem, ki je v Rogovili, na križišču cest proti Krki in Turjaku, zgradil celo gospodarstvo: hišo z gostilno in prenočišči, konjski hlev, vinsko klet in kasneje še meščansko hišo - Koprivčevo oz. Kosovo vilo. Na tem prostoru je sedaj Mizarstvo Grosuplje. Koprivec je dobil od Resnika za doto obsežno njivo z gozdom, ob razprodaji brinjske graščine pa je kupil njivo in gozd na prostoru sedanje tovarne Motvoz in platno. V gostilni je Alojzij Koprivec za grosupeljsko "inteligenco" občasno prirejal družabne veselice s plesom (grdo imenovano kuzel ba!) in maškerade. Razen tega je bila Tišlerjeva hiša znana kot postojanka, kjer so se med drugimi vozniki v smeri proti Krški dolini ustavljali gorenjski romarji, ki so do druge svetovne vojne obiskovali svetišče na Kopanju ter božjo pot k sv. Kozmu in Damjanu na Krki. Ker je Koprivčev zakon ostal brez otrok, sta zakonca sprejela za svojega , vzgajala in šolala ženininega nečaka Frana Kosa, ki je postal učitelj, biolog in prvi direktor samostojnega Prirodoslovnega muzeja Slovenije (ZOG 16, 179-181).

Marija Resnik (1859-1891) se je poročila z učiteljem Francem Kosom (1859-1886), doma iz Polhovega Gradca, in rodila sina Frana, ki je osirotel v nežni mladosti. Zato ga je v rejo in vzgojo prevzela teta, poročena Koprivec na Grosupljem.

Anton - Tone (1864) je podedoval Resnikovo posest, sestri Mariji je izplačal doto, sestri Ivani pa je poleg dote prepisal del velike njive ob Koprivčevi domačiji čez cesto proti zahodu. Anton Pangrc je bil umni kmetovalec, član Kranjske kmetijske družbe. Zgledoval se je po Francu Košaku. V hlevu je bilo 20 govedi in dva para konj. Med prvimi je oral z železnim Sackovim plugom, žito pa je mlatil z mlatilnico na gepel. V svinjaku je vzrejal plemenske prašičke. Velik del dohodka je prinašalo pridelovanje krompirja Oneida za seme po naročilu Kmetijske družbe. V zakonu so se rodili trije otroci: *Anton - Tone* (1893-1915); *Angela* (1891) se je poročila z Antonom Galetom - Vodičarjevim Tonetom, ki se je v Ameriki izučil za peka. Po vrnitvi je na Resnikovi njivi, nasproti Ulčarja zgradil hišo in pekarno. Imela sta štiri otroke. Leta 1945 je družina odšla čez Koroško v ZDA. *Alojz* (1896) je konec dvajsetih let prevzel gospodarstvo, ki je bilo zaradi krize močno prizadeto, zato je šla kmetija rakovo pot. Po njegovi smrti je pridelavo vodila hišna pomočnica Franca Knez (1908) iz Velike Stare vasi. Večji del zemljišč je pozidan, kmetije ni več, z Alojzom pa je umrl zadnji imena Pangrc. (11).

Smoletovi in Smolejevi iz Šmarja

Priimek Smole, razširjen v osrednji Sloveniji, so nosili zbiralec narodnih pesmi, trgovec in Prešernov prijatelj Andrej Smole (1800-1940, politika, Janko in Jože Smole, zgodovinarica Majda Smole (r. 1924), pomologinja Julija Smole, diplomat Marijan Smole (r. 1924) in drugi. Novomeški priimek Smole je nastal iz imena Smola, tako se je pisal graščak na Grmu Anton Smola in njegov vnuk Janez Smola-Smole, nekdanji direktor Slovina v Ljubljani. Originalni priimek Smola še nosijo potomci tovarnarja kmetijskih strojev v Šentjurju (Felix Smola). Večinski del priimka Smole je nastal iz imena Smolej, ki je razširjeno v gorenjskem kotu, v Kranjski Gori, na Jesenicah in po naseljih ob tromeji med Koroško in Kanalsko dolino. Med temi je znan esejist in prevajalec Viktor Smolej. Iz gorenjskih Smolejev izhajajo tudi obrtniški, trgovski in intelektualni klan Smoletov iz Šmarja.

Praded *Valentin Smolej*, mesar na Jesenicah, se je proti koncu 18. stoletja poročil z Ano Klofutar z Jesenic. Valentinov sin *Mihael Smolej* (1814-1857) je leta 1821 prišel v Šmarje, se izučil za mesarja in se leta 1843 poročil z Marjano Anžič. Imela sta osem otrok. Hišo, ki je sedaj Šuštarjeva, je zgradil pod Smoletovim hribom, meso pa je prodajal na prevozni mesnici in od hiše do hiše, zlasti pa ob žegnanjih, na sejmiščih in ob drugih praznikih. Njegov sin *Mihael Smolej* (1844-1925) je bil ob poroki z Marijo Škrjanc že vpisan s priimkom Smole. Mesarstva se je izučil pri Jožetu Zaviršku v Šmarju. Po zgodnji Zavirškovi smrti je Mihael vzel v najem Zavirškovo mesarijo, pozneje je imel svoj obrat v Šmarju, podružnični prodajalni pa v Višnji Gori in Šentvidu pri Stični. V dveh zakonih se je rodilo 15 otrok. Podružnico v Višnji Gori je prepustil sinu iz prvega zakona Mihaelu (III.) Smoletu, ki je obrt prodal pomočniku Turku, sam pa se zaposlil na železnici; podružnico v Šentvidu je prodal mesarju Krašovcu, izkupiček pa dal za doto hčeram Mariji in Lojzki. *France in Anton* (tudi iz prvega zakona) sta odšla v Ameriko in tam imela mesarijo. *Anton Smole*, brat Mihaela (II.), je imel gostilno Pri Tonku na Razdrtem (sedaj gostišče Prpar), en brat je bil kovač s kovačijo na Razdrtem, tretji brat je bil tapetnik in sedlar na Razdrtem, ena sestra pa je bila poročena z dacarjem Lahom, očetom pisatelja dr. Ivana Laha (1881-1938).

Pri očetu *Mihaelu* (II.) so se mesarstva izučili njegovi trije sinovi iz zakona z Marijo Škerjanec (1865-1952), in sicer: *Jože Smole* (1892-1984) je bil mesar in gostilničar v Žužemberku. Njegov sin *Marijan Smole* (1924) je končal pravne študije v Ljubljani in diplomatsko šolo v Beogradu.

Služboval je na Ministrstvu za zunanje zadeve v Beogradu, sprva kot tajnik raznih delegacij, nato kot gospodarski ataše v Atenah, New Delhiju in Bukarešti.

Lojze Smole (1895-1965) je imel mesarijo v Litiji.

Jakob - Jaka Smole (1895-1975) je podedoval domačijo, ki jo je oče Mihael kupil na dražbi kot Štrubljevo gostišče, in Hrib, to je sedanjo Smoletovo domačijo, ter tu odprl gostilno in mesarijo. Jakob se je leta 1928 poročil z Julijo (1905-1982), hčerko posestnika, trgovca z lesom in župana Mihaela Adamiča iz Praproč (1864-1949) in žene, roj. Žitnik z Gatine (1864-1941). V zakonu Jakoba in Julije so se rodili trije otroci: *Julija* (1930) je maturirala na gimnaziji in diplomirala iz agronomije v Ljubljani ter opravila magisterij in doktorat znanosti. Po praksi in vodenju Sadne drevesnice in vrtnarije v Kamniku je v rednem postopku dosegla naziv od asistentke do redne profesorice na Biotehniški fakulteti v Ljubljani. - *Dora* (1931) je končala kemijo na Srednji tehniški šoli v Ljubljani; vso delovno dobo je službovala v Centralnem laboratoriju Kmetijskega inštituta Slovenije. V zakonu z Marjanom Ferbežarjem (1930) z Razdrtega sta se rodila slavistka *Ida* (1963) in računalničar, podjetnik in svetovalec za podjetja *Jure* (1965). - *Rado* (1938) je končal srednjo veterinarsko (sedaj agroživilsko) šolo v Ljubljani. Vso delovno dobo je delal kot trgovski posrednik za podjetja Emona, Agrotehnika in Gruda v Ljubljani. V zakonu z Nado Lavrič sta se rodila *Tatjana* (1964) in *Igor* (1965).

Marija Škerjanec je z Mihaelom (II.) rodila 9 otrok, poleg *Jožeta*, *Lojzeta* in *Jakoba* še šest deklic: dvojčici *Rezika* in *Francka* (1889) ter *Pepca* (1891) so odšle v Ameriko, *Anica* (1901) in *Angela* (1902-1985) sta bili poštni uradnici, *Tončka* (1905-1927) pa gospodinja.

Stara teta Marija Škerjanec je bila trikrat poročena: prvič z mesarjem Jožefom Zavirškom, ki je mlad umrl, drugič z Jožefom Prosenom, ki je bil solastnik kasnejše Šormove domačije v Šmarju, in tretjič z učiteljem Antonom Mazkom (u. 1883), ki je priženjeni del kmetije razprodal: ostanek posesti po Mariji Škerjanec - Mazek sta podedovala dva njena nečaka - brata Škerjanec, Šormova iz Stare vasi: *Matevž Škerjanec* - *Šorm* je imel največjo kmetijo v Šmarju. Oženil se je z Garbasovo iz Tlak. Imela sta več otrok: sin *Jože* (1892-1988) je bil večkrat ponovno izvoljen za župana občine Šmarje; hčerka *Anica* (r. 1902) je bila občinska tajnica, kasneje pa več let voditeljica pošte Šmarje - Sap; sin *Karel* je bil poštni uradnik. V njegovem zakonu se je rodil profesor kemije dr. *Jože Škerjanec*. - Anton Škerjanec je po teti podedoval del posesti z gostilno Pri Mazku, poročen z Brajerjevo s turjaške gostilne; imela sta 9 otrok: *Anton - Tone* je podedoval posest z gostilno, *France* je bil zastopnik Tovarne kmetijskih strojev Kremžar iz Šentvida nad Ljubljano, po drugi vojni pa turistični delavec, *Lojze* je bil poštni uradnik v Ljubljani, *Milan* je bil načelnik železniške postaje Borovnica, *Minka* se je poročila z Gavrančičem iz Zagreba, *Pepca* se je poročila s trgovcem Šuštarjem z Dolenjske ceste; imela sta sina *Francija*, ki je padel med vojno, hči *Rada* je akademska slikarka, druga hči pa je uradnica, *Tončka* se je poročila Fon, nato z dr. Boletom. Najmlajša Škerjančeva je *Pavla*, poročena Rome, sin *Janez*, dr. vet. medicine, vodi živinorejsko službo v Agrokombinatu Barje.

Smoletovi, Škerjančevi in drugi niso bili odvisni od kmetijstva, saj so se trije rodovi pečali predvsem z obrtjo, trgovino in gostinstvom, četrti rod pa se uveljavlja v intelektualnih in drugih sodobnih poklicih. (12)

Viri in literatura

Mala kronika občine Grosuplje temelji na listinah Zgodovinskega arhiva v Ljubljani, na katastru in zapisanih virih v literaturi, na družinskih arhivih, na pričevanju sodobnikov, še živčih in pokojnih, pa tudi na avtorjevih spominih. Nekateri viri so zapisani med vrsticami besedila; verjet-

no je tudi nekaj netočnih podatkov, za katere se avtor prizadetim opravičuje z obljubo, da bodo popravki objavljeni sproti ali na koncu.

1. Krajevni leksikon Dravske banovine, 1937 in Krajevni leksikon Slovenije, 2. knjiga, 1971: Grosuplje in Stranska vas; ZOG 16, 1990, 71-88.
2. Majda Smole, Graščine na nekdanjem Kranjskem, 1982: Brinje, Kravjek, Mačerol; Vsi slovenski gradovi, 1997.
3. Katastrske mape in deželna deska (Grosuplje, Brinje) v Arhivu Slovenije.
4. Družinski arhiv Fedran in pripoved dr. Gregorja Fedrana dne 31. 10. 1969 na Hudem.
5. Fedran ing. Ludvik: ZOG I., 1969, 37-38.
6. Povzetek iz treh ohranjenih registrov in zapiskov Ignacija Valentinčiča. Arhiv so januarja 1944 razdeljali Kociprovi in Rupnikovi vojaki. V njem je bil komplet vezanih Ljubljanskih zvonov od leta 1881 do prve svetovne vojne, publikacije Slovenske matice in Mohorjeve družbe, komplet Oestereichisch-Ungarische Monarchie im Wort und Bild (deset zvezkov je še ohranjenih), Poezije doktorja Franceta Prešerna (1847) in Stritarjeva izdaja 1866, Gregorčičeve poezije, Aškerčeve Balade in romance, Jurčičeve, Tavčarjeve, Trdinove in druge povesti. Valentinčič je bil član pevskih društev Ljubljanski zvon in Lira, član Ciril-Metodove družbe ter Sokola. V veliki skrinji na podstrešju je bilo nekaj map z družinskimi, posestnimi in drugimi dokumenti, cesarske podobe in slike kardinala Missia in škofa Slomška.
7. Nadškofijski arhiv v Ljubljani in Kapiteljski arhiv v Novem mestu o župnikih in križniku Rome, zbral arhivar France Baraga, Ljubljana, Stari trg 5.
8. Razgovori s prof. Francetom Rometom in Martinom Zupančičem v letih 1935-1941.
9. Arhiv občine Grosuplje, depo Šmarje-Sap; popis prebivalstva 1931.
10. Razgovori z Minko Žitnik (1914), poročeno Valentinčič; avtorjevi spomini.
11. Pripoved staršev in strica Mihata, dopolnjena s podatki popisa prebivalstva 1931. Lastna spoznanja in srečanja z občani v času, ko sem pod županom Mihaelom Adamičem v letih 1928-1931 vodil zapisnike sej občinskega odbora;
12. Iz šmarske župnijske kronike in družinskih listin zbrala Julija Smole (1930) svojih (glej pismo z dne 26. 7. 1997) in iz zapiskov oblikoval avtor.

POLIŠKI UČITELJI (1854-1997)

Kratek pregled

Janez Šeme*

Preden začnem pripovedovati o poliških učiteljih, ki so me učili v tamkajšnji osnovni šoli, torej po osebnem spominu, potem pa še o nekaterih učiteljih pred temi po očetovem pripovedovanju ter po pisanju o njih in poznejših, naj navedem nekaj podatkov iz Zbornika občine Grosuplje, in sicer po prispevku Etbina Bojca POLICA (1970) in Cvetka Budkoviča STO LET POLIŠKE OSNOVNE ŠOLE (1972).

Prizadevanja deželne vlade (pod Avstro-Ogrsko) za redni pouk na Polici so se pričela že leta 1854, obnovila pa 1856, ko je bilo tedanjemu župniku Janezu Barliču naloženo, da poskrbi za novo šolo, češ da ima Polica že 119 šoloobveznih otrok. Zadeva se je odložila za celih 15 let.

1871 je bilo končno le sklenjeno, da šolo zgradijo. Predsednik gradbenega odbora je postal Anton Skubic, za njim Martin Šeme. Šolo so zgradili v 50 delovnih dneh! Pouk se je začel 8. januarja 1873.

Do 1872 so učili domači župniki v župnišču, toda predvsem verouk, saj pravih učiteljev s končanim učiteljiščem še dolgo ni bilo toliko, da bi jih pošiljali tudi na manjše podeželske šole.

Tako je na Polici poučeval župnik Martin Drčar nekaj let pred 1873, prvi učitelj enorazrednice pa je bil organist Matej Jereb, 1873-75, za njim Janez Bohinc, 1875-77, organist Janez Brus, 1877-80, začasni učitelj Janez Bantan, 1880-81, in Janez Ziegler, 1880-84.

Leta 1884 je prišel na Polico prvi učitelj z dokončanim učiteljiščem in zaključnim izpitom JANEZ DREMELJ - podpisoval se je vedno IVAN DREMELJ - ki je od vseh poliških učiteljev do danes najdlje učil na tej šoli: od 1884 do 1920, torej kar 36 let!

Marija Levec (stanovala je pri nas), prva učiteljica na dvorazrednici, je učila 1908-11, učiteljica Marta Hren, 1910-11, učiteljica Helena (Lenčka) Šeme 11 let (1911-22).

Zakonca Janežič sta poučevala od 1920 do 1946: Franc (Rado), upravitelj, 25 let (1920-45), učiteljica Terezija (Zinka) 24 let (1922-46). Silvester Perhac, 1937-41, je bil trikrat na orožnih vajah, 1942 v nemškem ujetništvu; podobna žrtev vojne je bil učitelj Andrej Pirjevec, ki je učil 1941-42 in bil odpeljan v internacijo v Padavo.

Sledilo je 30 učiteljic, vse do 1972, do koder sega tale izvleček. Odmaknjen od Police jih seveda nisem poznal. V temle prispevku za Zbornik govorim o poliških učiteljih od 1872 do konca 2. svetovne vojne oz. leto, dve po njem, vendar naj dve učiteljici še posebej omenim: Jožefo Mohorič-Erjavac, ki je učila od 1937 pa menda do 1945, kot prvo učiteljico na štirirazrednici in Anico Turk, ki je kot vodja šole poučevala 16 let (1956-72).

Od začetka 2. svet. vojne so na štirirazrednici 4 učitelji poučevali 191 učencev: Franc (Rado) in Terezija (Zinka) Janežič ter zgoraj navedeni Mohoričeva, Perhac in Pirjevec.

Menjavali so se Nemci, Italijani, partizani. Ker je 1944 šola pogorela, so 4 učitelji poučevali v gasilskem domu in v privatni hiši - 180 učencev.

* *Kranj 4000, Koroška 16, prof. romanist*

Poglejmo malo nazaj. Medtem ko je nadučitelj Dremelj poučeval v razmerah Avstro-Ogrske polnih 36 let, sta nadučitelj Franc in učiteljica Terezija - po 9 letih službovanja drugje - na Polici poučevala v stari Jugoslaviji 25 oziroma 24 let, vsi prizadevno, vestno in uspešno.

Med nekdanjimi krajevnimi šolskimi nadzorniki sta bila župnika Andrej Pipan in Josip Švigelj ter kmet Martin Šeme, med okrajnimi in deželnimi pa baron Beno Taufferer.

Verouk sta razen prej naštetih duhovnikov poučevala župnika Josip Bambič (med njegovo boleznijo patri stiškega samostana) in Janko Dolenc.

Med prvo svetovno vojno so morali po šolah nabirati denarne prispevke, zinska oblačila, perilo in kovine (zlato, srebro, železo, baker) za vojsko. Razpisanih je bilo sedem vojnih posojil. Proti koncu vojne je bilo ukazano nabirati še volno, cink, svinec, kavčuk in razno rastlinje, npr. robidovje, za zdravila in čaj.

Nadučitelj Dremelj je dobil Metelkovo nagrado ter pohvalo deželnega šol. sveta in ministrstva.

Stanje učencev se je zelo spreminjalo: od rekordnih 222 v š. l. 1906-07 do 202 v l. 1942 in celo do 59 v l. 1970 (1. in 2. svet. vojna, bolezni, delo na kmetijah). Zaradi gripe in španske je bila šola leta 1919 zaprta 23 dni. V izredno hudi zimi 1926 in še hujši 1929. leta, ko je temperatura padla celo na -30 C, pa tri tedne ni bilo pouka in zbolelo je tričetr otrok! Že leto prej so domala vsi šolarji zboleli za ošpicami. Zdravnika dr. Jenko in dr. Fedran sta otroke cepila proti črnim kozam ter opravljala zdravniške preglede in predavala o (nalezljivih) boleznih. Banovinski zdravnik iz Ljubljane je cepil tudi proti davici in škrlatinki. Leta 1940 je polovico učencev zbolelo za mumpsom. Za to in drugimi boleznimi je vsako leto umrlo nekaj otrok.

Čezmerno pitje alkoholnih pijač po 1. svetovni vojni je postalo zaskrbljujoče. Zlasti mladini so priporočali abstinenco ter ljudi navajali k zmernosti: s predavanji, razstavami in pisanjem o škodljivem alkoholizmu.

1929 je prenehala ponavljalna šola in se začela uvajati 8-letna šolska obveznost z matičnimi listi. Vsakoletni pouk se je začel 1. septembra. Zaradi povečanega števila šoloobveznih otrok sta bila 1937. leta uvedena 3. in 4. razred.

V začetku 2. svet. vojne so se v šolskem stanovanju nastanili Nemci, v novi Habjanovi hiši in v gasilskem domu pa 150 italijanskih grenadirjev, za njimi pa financarji (bližina nemško-italijanske meje). Nemci so maja 1941 zapustili Polico, ki je pripadla t.i. "Ljubljanski pokrajini", in zasedli Troščine, Gorenjo in Dolenjo vas, Mali Konec, Kožljevec in severozahodni del Blečjega Vrha. Tedaj so le otroci jugovzhodnega dela vasi lahko hodili v poliško šolo.

V prvi polovici l. 1942 je delovala "zimska kuhinja", in to v učiteljskem stanovanju, od koder so se Janežičevi že l. 1939 preselili v svojo hišo. Da se sovražnik ne bi naselil v šoli, so jo partizani leta 1943 požgali in pouk je trajal le en mesec.

Od 1945 do 1972 je na Polici poučevalo 25 učiteljev, nekateri le po kak mesec. Marija Gril pa je od 1948 do 1951 sama učila vse štiri razrede: zaradi prehudega napora je morala iti na dopust.

Šola je ostala štirirazrednica. Višje razrede pa obiskujejo učenci na Grosupljem, kamor se vozijo s šolskim avtobusom.

Osemletna učna obveznost je bila realizirana leta 1955, centralni šoli na Grosupljem pa je bila poliška priključena 1962. leta.

Na poliški šoli je precej rejencev, za katerih uspeh in vedenje se njihovi starši kaj malo zanimajo, njihovi poliški varuhi pa tudi malokdaj "utegnejo" hoditi spraševat po uspehu.

Poliška osnovna šola in učiteljsko stanovanje

Kar sledi, je napisano po mojem doživetju in spominu, deloma pa po očetovem pripovedovanju.

Posneto med l. 1911, ko je prišla učiteljica Helena Šeme na Polico, in 1920, ko je umrl nadučitelj Ivan Dremelj

Polica 1931. Župnik g. Josip Bambič - katehet, učiteljica Terezija Janežič, šol. upravitelj Franc Janežič, del poliških šolarjev

Lepa stavba na zgornji strani krajevne ceste skozi Hrib je šolsko stanovanje za poliške učitelje. Hiša je z nekaj stopnicami pred vhodnimi vrati ter trodelnima oknoma na levi in desni, s prav takim pa v zgornjem stanovanju, od nekdanj ena najbolj vidnih in prikupnih na Polici. To velja še prav posebno za čas pred desetletji, ko je bil učiteljski stan na deželi najbolj spoštovan, šolski upravitelji so pa s svojimi družinami tam stanovali čez dvajset ali celo trideset let. Taki šolniki so skrbeli za urejenost šole in stanovanja, ki naj bi bili vzor šolarjem, krajanom in tujcem, ki hodijo v to vas ali jo prečijo.

Stavba je višjepritlična z domala kvadratnim tlorisom - stoji na malo nagnjenem terenu - in ima tri sobe, dve na cestni strani, eno in kuhinjo s shrambo ter kletjo spodaj pa na severni, vrtni strani. S pločevinastim nadstreškom pokrite stopnice v klet so vodile od zunaj. Vštric kuhinje so bile sanitarije in v loku speljane stopnice do zgornjega stanovanja za učiteljico (ali učitelja), kadar spodaj stanujoči upravitelj ni imel zakonskega para istega poklica. To stanovanje je za Dremljevih in učiteljice Lenčke obsegalo kuhinjo na severu in veliko, dolgo sobo na južni strani. Kot v spodnjem stanovanju sta bili tudi v tem po eno trodelno okno v vsakem prostoru.

Nemajhen sadni, zelenjavni in cvetlični vrt se razteza proti severu, levo od tega stoji drvarnica. Komaj opazna dovozna pot je med hišo in vrtom, ozka pešpot pa pelje med levo stranjo stavbe in, odkar vem, skrbno vzdrževano škarpo do dva metra višje ležečega Možakovega vrta z žično ograjo.

Sama stavba je še kar funkcionalna, pomanjkljiva pa je preskrba z vodo strešnico, ki so jo njeni stanovalci menda vse do okoli 1950. leta dobivali iz vodnjaka na desni strani pred šolo. Vodo so vlekli iz vodnjaka z vedrom, ki je bilo z verigo pripeto na vrteno velikega kolesa. Voda je bila dobra in čista, precejala se je skozi nekakšno sito s peskom in ogljem, vsaj pozneje. Kako da niso s šolsko stanovanjsko hišo zgradili tudi vodnjaka blizu kuhinje? Neverjetno!

Druga neprijetna zadeva se tiče razgleda iz spodnjih prostorov stanovanja. Razen dveh podstrešnih oken gledajo vsa druga ali proti severu ali proti jugu, in drevje za vrtom, enako to na južni strani, s šolo vred zastira pogled na obe strani. Proti vzhodu in zahodu pa sploh ni oken v spodnjem, upraviteljevem stanovanju. Da bi se videlo vsaj gor proti Kuclju in dol proti delu Dolenjskega gričevja!

Ker je leta 1872 zgrajena šola dobila vodnjak šele 1892, celih 20 let pozneje, so se učitelji oziroma Dremljeva družina (najbrž) z vodo oskrbovali iz farovškega ali Možakovega vodnjaka... Pa je tudi potem ostalo nemalo nevedčnosti z nošenjem vode čez cesto. Zlasti kočljivo je bilo ob pralnih dnevih in ob večjih obiskih, ko je bilo treba prnesti do pet in več veder vode.

Po takratni miselnosti in zaradi spoštovanja učiteljskega poklica se kar ne bi spodobilo, da bi vodo nosil šolski upravitelj ali njegova žena, preveč jo je spoštoval. Pač pa so jo prinašali sosede in sorodniki, za kar se jim je učitelj Dremelj pošteno oddolževal.

V 1872. leta zgrajeni šoli se je pouk začel v januarju, prvo šolsko leto pa končalo v juliju 1873. Vse do 1884, ko je šola postala dvorazrednica, so poučevali domači župniki in (v začetku imenovani) organisti, usposobljeni za poučevanje v prvem razredu.

Moj oče in njegovi bratje so hodili v slabo uro oddaljeno Višnjo Goro, kjer so eni končali dveletno, drugi tri, dva pa štiri leta osnovne šole, kar posebno velja za strica Jožeta, ki je bil sprejet na ljubljansko gimnazijo. Tudi nekaj drugih Poličanov je obiskovalo višnjegorsko šolo.

Konec 19. in še dokaj časa v 20. stoletju so nešolane učitelje imenovali šolmaštre (iz nem. Schulmeister). Oče je včasih omenil enega od takih, ki je bil večš branja, pisanja in računanja, a iz mesta poslan na deželo, popoln nepoznavalec kmečkega življenja in poljskih kultur, najbrž tudi gospodinjstva, sicer očeta menda ne bi vprašal, na katerem žitu rastejo žemlje. Komaj verjetno, a resnično.

Po letu 1900 so le izjemoma poučevali malo šolani, a nadarjeni šolmaštri, kakršen je bil organist Janez Brus, ki je tri leta poučeval na Polici (1877-80). Z družino stanujoč v bližnji Jamnikovi (Strajnarjevi) kajži, je vsak dan prihajal k mojemu očetu na pogovor in po razna živila. Ker sta se

dobro razumela in ga je moj oče še po njegovi smrti leta 1915 na Polici pogosto omenjal, zlasti kot dobrega organista in ljubitelja narodnih oz. ljudskih pesmi, sem ga tudi jaz ohranil v spošljivem spominu. Brusovi otroci so se umaknili s Police, kamor so se pa še desetletja radi vračali, predvsem v Možakovo gostilno.

Nadučitelj Dremelj z družino in učiteljica Lenčka

Kot bi se vse dogajalo včeraj, pa od zavedanja hranim v spominu nadučitelja Ivana Dremlja - tako se je zmeraj podpisoval - prvega učitelja na Polici z zaključnim učiteljiščem, po domače Novakovega z bližnjega Spodnjega Brezovega, ki se je po smrti prve žene ponovno poročil z mojo teto, očetovo sestro Marjeto Ano.

Oba otroka iz prvega zakona, učiteljiščnik Ivan in mlajša Mici, sta umrla v cvetu mladosti za tuberkulozo. Tudi v drugem zakonu ni bilo zadevne sreče: rosno mlada sta ugasnila sinčka Avguštin in Gustel.

Dremljeva sta z razumevanjem prebolela hudo izgubo, vendar, vsaj navidezno, on bolj kot ona, moja teti, v katere obrazu sem vedno bral globoko travmo s skrito bolečino in žalostjo.

Po potresu 1895 se je morala Dremljeva družina zaradi hudo poškodovane šole in šolskega stanovanja pod isto streho - v začetnih letih šole je bil prvi in edini razred na levi strani hodnika, upraviteljevo stanovanje pa na desni, kjer je bil po zgraditvi šolskega stanovanja prvi razred, drugi pa na levi - preseliti dol v bližnje Gradišče h Kraljevim (le začasno).

Po popravilu šole in zgraditvi stanovanja so se Dremljevi tja preselili 1909. leta. Na Polico je prišla učiti Helena (Lenčka) Šeme, hči očetovega bratranca Dulharja z Gatine. Vselila se je v gornje šolsko stanovanje. Simpatično, živahno in inteligentno, kakršni so bili vsi njeni, od originalnega očeta Janeza in njegovega brata obersta Fronca pa do sestre Manice, tudi učiteljice, in do brata "havyptmana", so jo med glavnimi in drugimi počitnicami obiskovali s takrat daljnega Dunaja ali kakega drugega kraja službovanja.

Vesela Lenčka je prihajala k nam v vas, zlasti pozneje zaradi pošte, zakaj s pomožno pošno dejavnostjo smo se Bregarjevi ukvarjali od začetka prve pa skoraj do druge svetovne vojne. V Višnjo Goro smo hodili ob ponedeljkih, sredah, četrtnih in sobotah, štiri sestre in trije bratje, po starosti. Pozneje o počitnicah večinoma jaz, ker so oni več koristili pri delu na kmetiji. Z mlajšo sestro Ivanko sva več let nosila pošto tudi v Hrib, župniku, učiteljem in v obe gostilni.

V Višnjo Goro smo pešali, v slabem vremenu je brat zajahal konja, v lepem pa kolo, enako pozneje jaz. Včasih je bila poštna torba nabito polna in za Poličane smo prinašali desetine artiklov iz tamkajšnjih bolj založenih trgovin, za Dremljeve in še koga pa meso od mesarja ter, naprošeni, za sovaščane opravljali razne zadeve na sodniji, pri financarjih, na žandarmeriji in drugje. Ob prinosu pošte je "poštarja" čakalo tudi čez dvajset nestrpežev, posebno pozimi in med prvo svetovno vojno. Največ pošte je prihajalo za šolo, malo manj za župnišče. S pošto prihajajoč v Hrib, sem kot nižješolec spoznaval razliko med našim, kmečkim in njihovim, prosvetnim delom, vzporedno pa razlike v opremljenosti stanovanjskih prostorov. Mi smo se preživljali z delom na kmetiji, oni z učiteljsko plačo.

V spominski skrinjici še danes vidim strica Dremlja, sedečega za kuhinjsko mizo (v zimskem času), na katere eni strani je bilo njegovo mesto z raznimi papirji in pisali, na drugi pa gospodinjsko. Teta Ana je hitela sem in tja, ko je pripravljala kosilo, po katerem je izzivalno dražljivo dišalo vse drugače kot po našem kmečkem, pretežno zelenjavnem in brezmesnem. Dobra teti me je pogosto razveselila s krožnikom mesne juhe, kakršno je poslala mojemu očetu ali mami ob vsaki njuni bolezn. Mene tudi s kakšno prikuho, zagotovo pa z domačimi piškoti. Kot cenjeno kuharico

so jo prosili pomagati na svatbah in novih mašah, na katere so oba z možem vselej povabili. Enako župnika.

Pri oknu je za mizo navadno sedela učiteljica Lenčka ter pletla ali šivala. Ker je nikoli nisem videl brez dela, sklepam, da je pri tem razbremenjevala teto, ki je prevdano skrbela za moževo udobje. Redkokdaj ji je pomagala tudi pri pripravljanju kosila. Iz zgornje, hladnejše kuhinje je prihajala dol ne le pozimi, ampak tudi v toplejših mesecih - na pogovor z upraviteljem Dremljem o šolskih zadevah, z obema pa o novicah s front med prvo svetovno vojno, vedno pa o šolarjih in njihovih starših, o Poličanih, njihovih uspehih in težavah, pogostih boleznih in drugem. S svojo veselje, vedro naravo je v njuno siceršnjo mirnost vnašala dobro voljo z zdravilnim smehom, a tudi tolažbo, kadar je bilo potrebno.

Sijajno so se razumeli, zato vedno hodili skupaj, ob nedeljah in praznikih k deseti maši, drugače pa na učiteljev dom na Brezovem, na Lenčkin na Gatino, z vlakom v Ljubljano ... Tista leta zgledega medsebojnega razumevanja, dopolnjevanja in pomoči so bila verjetno najlepša v življenju Dremljevih in Lenčke same.

Toda kdo je zmeraj srečen? V prvem razredu sem sedel, ko se je neko dopoldne - kot bi v mirno vodo vržen kamen vznemiril gladino - Lenčkina vesela narava pogreznila v žalost: telegram je sporočil smrt njenega ljubega brata "havptmana" (kapetana, stotnika) na fronti.

Namesto prej sivega volnenega pleta je od takrat nosila le črnega... Dolgo dolgo ni prebolela izgube najdražjega ji človeka na svetu. Neizmerno je žalovala! Šele z leti se je skoraj uresničil pregovor, da čas ozdravi vse rane. Poročila reporterjev so tudi njo seznanjala s preštevilnimi žrtvami na bojiščih. Njen brat je bil le eden med njimi.

Ker od nekdanj sprememba razveseljuje, gibanje je pa tudi nujno, so se Dremljeva dva in Lenčka sprehodili do lepe Straže, od tam do razvalin nekdanjega gradu nad Globovščakom ali gor do pastirske kapelice v Bliski vasi in še dalje s prelepim razgledom globoko dol na vijugasto cesto skozi Staro vas ali pa gor proti Kolečku z bogato panoramo Blečjega Vrha s Kucljem za njim pa vse tja do Pristave nad Stično.

Drugič so stopili dol po Selih z vedno lepo vzdrževano potjo do kapelice, od tam na Peč, še raje in pogosteje pa v vas do Bregarja, kjer jih je moj oče vselej gostoljubno sprejel ter še tako pomembno delo pustil za pozneje.

Sedli so k mizi pod čezstoletno jabloano in uživali, opazovaje pridne čebele in razna kmečka opravila na velikem vrtu. Mama ali kar oče sam je prinesel malice in začel se je pogovor, med katerim je čas kar zdrsel, zakaj zlatorumeno vino, narejeno po očetovem receptu, je ogrelo vsakogar. V hladnih mesecih so prihajali manjkrat in posedeli v hiši. Tudi doma so se dobro počutili. Vzorno vzdrževana šolska stavba jim je nudila dovolj ugodja in zadovoljstva, čeprav jih je donašanje vode iz vodnjaka onkraj poti skozi Hrib nemalo obremenjevalo. Čudil sem se redu, ki je vladal zunaj in znotraj šolskega stanovanja. Šele ko sem zvedel, da teti pomagajo moje sestre in nečakinje iz Martinove hiše, sem razumel. Včasih katera druga ženska iz vasi, saj moje sestre niso mogle vedno.

Na čelni strani je raslo sadno drevje in ogromen oreh, mimoidočega so pozdravljale bohotne rože, dehteče vrtnice, lilije, georgine in desetine drugih, ki so se razkazovale. Vrh stopnic sta rdeče cvetoča in močno dišeča oleandra opozarjala nase. Med hišo in potjo je zelenela trava.

In na oknih!... Tam je vse rdelo, rumenelo, oranželo in žarelo, da mimoidoči ni vedel, ali so rože oknom ali okna rožam okras, saj so se temne šipe v toplo rjavih okvirih komaj videle... Tuintam je belocvetka silila iz zelenja in bogatega cvetja v posodah, kar je cvetni kolorit in gledalčevo dobro razpoloženje le še povečalo.

Podobno bogastvo rož in cvetja na bližnjem visokem Možakovem vrtu ter na oknih Možakove in Franckove hiše in v njihovi gredi, da ne pozabim bohotne rože na oknih župnišča in mežnarije in same šole, se je strnjevalo in sam osrečujoči šop naravne, a negovane lepote in privlačnosti.

Seveda so bile rože čez zimo prenesene v notranjost, razen onih na vrtovih in gredah. V dolgem hodniku šolskega stanovanja je bil prostor ob stenah natrpan z njimi. Podobno je bilo z rožami, rastočimi na kuhinjskem oknu in na obojih gornjega stanovanja, ki so krasile hišo.

Za šolsko hišo je v velikem vrtu, ki ga je učitelj Dremelj začel obdelovati 1909. leta, uspevalo sadno drevje, zelenjava in obilje vrtnih rož, namenjenih za namizne vaze v stanovanju in krasitvi cerkvenih oltarjev, za kar so skrbele teta Ana in njene nečakinje.

Učitelj Dremelj se je dolgo ukvarjal ne le z delom, povezanim s šolo, ampak tudi z izvenšolskim, kot na primer s čebelami, katerih dva panja v našem čebelnjaku sta nas stalno spominjala nanj, potem s spoznavanjem poljskih rož, koristnih za zdravje, z navajanjem mladine na koristno sadjerejo, vse do konca pa je učence in dodatne vzgoje potrebne Poličane in okoličane učil spodobnega vedenja, povezanega s pridnostjo in treznostjo kakor tudi z nenehno pripravljenostjo, pomagati človeku v težavah, posebno v času vojne, bolezni in vsakršnih nadlog.

Dremelj je skrbel za pevsko in igralsko kulturo. Še več: za splošen napredek. Pomislite: na Polici smo nekateri srečniki že med prvo svetovno vojno videli film tudi po njegovi zaslugi ... Oče me je takrat po deseti maši vzel s seboj v šolo, kjer so v nabito polnem prvem razredu predvajali film iz življenja in trpljenja Jezusa Kristusa ali kratko PASIJON. Na belo platno, pritrjeno v višini šolske table na zid, so projicirali čiste slike z gibljivimi figurami, katerih osrednja osebnost je bil Kristus. Še danes vidim tiste žive slike na platnu, slike, ki nikoli niso obledele v pozabi. Ko so Kristusa pribijali na križ, sem v sodoživljanju trpljenja slišal - v nemem filmu slišal! - udarce kladi-va po žeblih, nastavljenih v njegove roke in noge.

Za večino gledalcev je bila to približno taka senzacija, kot bi nas danes z nosilko umetnih satelitov ponesli v nam neznano veselje, ki ga oziroma kakršnega še nismo videli.

Od kod je kinooperater prišel, ne vem, verjetno pa iz Zagreba. Kina takrat najbrž niti v Ljubljani še ni bilo, krajši film so pa tuintam že zavrteli.

Nadučitelj Dremelj je z ženo, mojo teto Ano, leta in leta prihajal k nam, Bregarjevim, od koder je bila ona doma, in to ob določenih sobotah, pozno popolne, ko je bilo njuno delo (naše še dolgo ne) opravljeno. V izjemno neugodnem vremenu in v hudi mizi, enako v času najhujše vijače, kakor je moj oče imenoval višek poletja s preobilico dela na kmetiji, takrat pa ne. "O svetem Jakobu," je rekel, "moraš delati, če bi bil (tudi) s trto zvezan!"

Poleg stalnih gostov - Dremeljev, poliškega strica Martina, očetovih bratov Matica s Panc, Toneta in Matevža iz Ljubljane in Jakoba z Dunaja, šolmaštra Brusa, učiteljice Lenčke, Retljevih in učitelja Tonija, večkrat z ženami in otroki - je prisostvoval še kdo, da so imele moja mama in sestre v kuhinji dela čez glavo, le Mici, šivilja, je za glasno singerico včasih posedela tja do desete, enajste ure.

Med dobro večerjo in ob pitju večinoma doma pripravljenih pijač, zlasti očetovega zlato-rumenega vina, pozimi ob kolinah, je bila hiša polna duhovitih pogovorov, šal in smeha, pretežno pa petja s prednjačenjem očeta, ki mu niti po večurnem prepevanju ni zmanjkalo novih pesmi s poudarkom na rodoljubnih in cerkveno-poljudnih.

Otroci smo, na peči sede, molčali, kot bi nas ne bilo, se igrali in uživali. Učitelj Dremelj je bil z nalezljivim smehom središče zabave, motilo me je pa njegovo neprestano kajenje smotk z obilo dima, segajočega do nas.

Ko je mama ali katera od sestra prinesla pravo kavo, ki nam je zadišala gor na peč, smo vedeli, da se bo prijetni večer kmalu končal.

Pred odhodom je stric Dremelj nam otrokom starosti ustrezno "šenkal" nekaj krajcarjev, dvojač ali kar srebrno krono. Mami in sestram se je pa hvaležnega izkazal v kuhinji. Medtem smo otroci planili s peči vonjat dišečo usedlino aromatičnega zoca na dnu skodelic, postavljenih na zidek pod okensko polico, da jih pozneje odneso. Prave črne kave mladi nikoli nismo pokusili, češ da je le za goste in starejše.

Z Dremeljema je odšel tudi stric Martin do mostu, od tam domov, z učiteljvima je šel pa tisti od sorodnikov iz Ljubljane, ki je pri njima prenočil.

Mama in sestre so se oddahnile, čeprav niso mogle pomiti in pospraviti vse posode sproti, hiše s pravkaršnjimi gosti pa sploh ne.

Dobrovoljni učitelj Dremelj je najbrž čez mero cenil dobro jed in pijačo, a se premalo razgibaval, kot se je bil pred leti, ko je tudi sam obdeloval vrt ali prinesel vedro vode iz vodnjaka onkraj poti, da je nekoliko olajšal ženi trud, sam se je pa fizično razgibaval tudi s cepljenjem drv ali s kakšno drugo pomočjo spoštovani ženi in gospodinji.

Stric je bil srčno dober človek, pripravljen vsakomur pomagati z nasvetom ali denarjem.

Precej nadarjenih učencev je spravil v latinske šole. Večina se je po maturi v srednji šoli odločila za lemenat, redki za nadaljnji študij na univerzi na Dunaju ali v Gradcu, pozneje, v Jugoslaviji, v bližnji Ljubljani, kjer sta učiteljske končala Franc Potokar, Finčev iz Goričan, in Franc Janežič, Franckov s Police; šest duhovnikov, trije s Peči, Štrubelj, Lužar in Habjan, Vovk (Grabljevec) z Blečjega Vrha, Jože Vovk (Malnarjev) iz Dolenje vasi in Adamčev iz Troščin.

Doktorat sta napravila zdravnik dr. Ivan Drobnič (Skubčev) iz Stare vasi in jurist dr. Štefan Skubic (Jakšev) s Police. Jus je pa baje študiral tudi njegov brat. Janez Šeme (Bregarjev) s Police je končal profesuro.

Kako je stric Dremelj priganjal mojo sestro Pepco v ljubljanske šole! Ona pa ne in ne! Čeprav je bil pripravljen vse stroške zanjo poravnati sam. "Mlad človek je neumen", mi je rekla pozneje.

Stric Dremelj se je kdaj tudi razhudil. Sosed Kavčev Jože me je med poukom nekaj vprašal in s tem odvrnil mojo pozornost od branja. Ko je učitelj to opazil, mi je rekel brati dalje, a ker nisem vedel, kje smo ostali, se je razburil, vzel v kotu stoječo palico in vsakemu od naju dal po dva gorka udarca po kazalcu in sredincu iztegnjene desnice. Zabolelo je! A bolj od udarca sramota, saj česa takega nisem okusil ne prej in slej... Takoj mu je bilo žal in dejal mi je, naj se po pouku oglasim gor pri "mami".

Teta me je razumela in me potolažila, namesto moža se mi je oddolžila za preneglo kazen.

Tudi mene in sošolca Jožeta Vovka je določil za ljubljanske šole, za gimnazijo, za katero pa so bili obvezni štirje razredi osnovne šole. Med velikimi počitnicami naju je Dremelj poučeval snov tretjega razreda iz slovenščine in računstva, kajti na Polici sta bila le dva razreda. Dodatni pouk je že moral biti toliko uspešen, da je nadučitelj na najini spričevali 2. razreda lahko pripisal: **UČENEC JE SPOSOBEN ZA PRESTOP V DRUGI VIŠJI RAZRED.** (Iz drugega razreda v četrtega).

Še se je razdajal, a pred šestdesetim letom je zbolel za cirozo jeter. Umril je 24. avgusta 1920, ne da bi po 36 letih zveste in predane učiteljske službe užival zasluženi pokoj.

Poličani, okoličani in prijatelji so ga spremenili na zadnji poti kot še nikogar. Še desetletja so ga nekateri hranili v hvaležnem in spoštljivem spominu, posebno izobraženci, ki jim je pomagal doštudirati.

Po Dremljevi smrti se je marsikaj spremenilo. Moja teta Ana, vdova, in učiteljica Lenčka sta se morali umakniti iz ljubega stanovanja, na katero sta se tako zelo navezali... Teta je prišla stanovat k nam, Bregarjevim, od koder je bila pred desetletjema prišla, Lenčka pa je dobila novo službeno mesto v Sostrem pri Ljubljani.

Nadučitelj in učiteljica Janežič

Kakor pa sta se teta Ana in učiteljica Lenčka s težkim srcem umikali iz šolskega stanovanja, Lenčka tudi s Police, od koder je izviral njen poznejši mož dr. Štefan Skubic, tako se je veselil vselitve in prihoda na Polico njen rojak učitelj Janežič, Franckov iz bližnje gostilne. Z njim pa seve-

da njegova žena Terezija (Zinka) Podboj z Adamovega, učiteljica, s katero je služboval v Loškem potoku, v Dvoru pri Žužemberku in na Krki, ter sta se po devetih letih skupnega dela in spoznavanja poročila.

Z vsakim krajem sta bila močno povezana. Učitelj Janežič je bil vesel vsakega napredka in rad je šel pogledat, kar so pri kakšnem gospodarju izboljšali ali naredili novega.

Na Polici je z drugimi ustanovil Sadjarsko podružnico, postal njen tajnik, 1929. leta pripravil lepo sadjarsko razstavo v šoli, v upanju, da bo ljudi navdušil za gojenje sadnega drevja, in še isto leto na Možakovi njivi naredil drevesnico, za katero je sam skrbel in predaval kmetom o sadjarstvu in koristi sadjereje.

Od 1921 se je ukvarjal s čebelarstvom. Pod nekdanjim vinogradom si je postavil čebelnjak, tam od časa do časa učencem govoril o koristnih medonoskah, opojevalkah rož in sadnega drevja oziroma čebelarstvu sploh. Imel je čez 20 žnidaršičev. Prejel je odlikovanje Ant. Janše III. st. Naročen ni bil le na Slovenskega čebelarja, pač pa na vrsto drugih, kot so bili Šahovski vestnik, Sadjar in vrtinar ter na razno politično, gospodarsko in šolsko časopisje. Za vse se je zanimal. Po pesnikovi maksimi NE SAMO, KAR VELEVA MU STAN, KAR MORE, TO MOŽ JE STORITI DOLŽAN je mislil na sadje - in čebelorejo, zraven pa na varnost domačij pred požarom - sodeloval v gasilskem društvu, katerega častni član je bil. Naredil je tudi načrt za gasilski dom.

Kot domači zdravnik je obiskoval bolnike, izdeloval domača zdravila - pred njim so to opravljali Martin, Bregar, Peskar - k zdravniku je šel le malokdo - saj je bil Janežič kot izobraženec tudi bolj načitan. Z ženo je dal idejo za nakup novih jasic v cerkvi, za kar sta sama poskrbela in po vaseh nabirala prostovoljne denarne prispevke.

Janežič je tudi fotografiral in slike sam razvijal. Odkar prvi pravi fotograf na Polici in v tem delu Dolenjske, namreč domačin dr. Štefan Skubic (Zgornji Jakšev) ni več prihajal v domači kraj, so se domačini in okoličani vse pogosteje obračali nanj, da so to opravili doma.

Učitelj Janežič je bil navdušen šahist, ki pa ni našel pravih partnerjev. Tako je bil prisiljen igrati sam s seboj in reševati šahovske probleme. Včasih je stopil do znanega šahista učitelja Turnherja v Višnji Gori, zelo zelo redko si je pa to izredno razvedrilo privoščil v kakšnem ljubljanskem lokalu, kot na primer v kavarni Prešeren blizu Frančiškanskega mostu.

Njegova že zgoraj omenjena žena Terezija (Zinka, medtem ko se je on podpisoval Rado) je bila močno navezana na šolo in poklic, tako da ji je bilo med počitnicami dolgčas po šoli in učencih, katere je pozneje tikala, s čimer je ohranjala tesnejši stik z njimi. Veliko je brala in rada pripovedovala šaljive zgodbe v ribniškem dialektu (npr. Milčinski, Suha roba) Naprošena je ljudem sestavljala prošnje za razna znižanja (plačil za zdravljenje v bolnici, davkov ...) in besedila za voščila. Za Polico in deloma faro je veljala kot živa pratika, saj je bila dobro seznanjena s tamkajšnjim dogajanjem.

V razredu je bila predvsem toplo človeška, v stalni zavesti, da lepa beseda lepo mesto najde. V vsakem kraju službovanja se je hitro vrasla v mentaliteto domačinov, ne da bi pri tem izgubila lastno identiteto, zavedala se je namreč, da je slehernik, pedagog pa še posebno, v svojem poslanstvu uspešen samo, če zna svoje sposobnosti, s poudarkom na znanju, posredovati izobrazbe potrebnim - z veliko mero ljubezni do človeka. V vsakem kraju je bila s krajani kot ena izmed njih, brez vsakršne vzvišenosti. Nikoli tudi ni pozabila, da se njeno delo ne začne in ne konča v prvem, drugem ali ne vem katerem razredu, ampak teče - kakor veseli potoček po livadi - med prebivalci kraja, kamor je bila poslana, brez prestanka. V nenehnem učiteljsko-materinskem stiku z ljudmi je družinam pomagala vztrajati in kljubovati vsakršnim tegobam.

Kakor Poličanov nasplah je bila zakonec Janežič ena sama pridnost, rekel bi, kot njegovih čebelic v toplem letnem času. Medtem ko je imela gospa dovolj dela v šoli in doma, je bila njegovo delovno torišče vsa Polica z okolico. Urni učitelj Janežič je imel isti dan lahko pouk, pa je obiskal sestro v Troščinah, se pogovoril s katerim od tamkajšnjih gospodarjev, se vrnil domov, hitro pokosil,

Šolska stanovanjska hiša na Polici leta 1921

Del Police okoli cerkve, imenovan Hrib, nekaj let pred 1930. V ospredju šola, za njo šolska stanovanjska hiša.

Čebelnjak šol. upravitelja Franca Janežiča. Polica ok. 1935

popoldne pa spodaj v vasi pokramljal z Grudnom, Bregarjem (o čebelah), zatem pa stopil gor do Mihjavca in Primca v Goričanah... A prva je bila vedno šola.

Naslednji dan je pohitel na Peč, v Duplice, večkrat do "Skubca" v Stari vasi, redkeje na Dole, kajkrat pa na Blečji Vrh izmenjat misli z Grabljevcem, Matjazem ali Tomažičem. Neutruden je v pogostem stiku z vaščani dokazoval svojo skrb in zanimanje zanje.

Bil sem slučajno pri njem, že v novi hiši, ko je prišla zaskrbljena mati s pet, šest let starim sinkom, ki ga je pičila osa. Glava mu je otekla, da je bila kot buča, in fantkove oči se skoraj niso videle. Kako je zdihovala od strahu, da bo umrl! Domači zdravnik Janežič jo je pa brž potolažil, da ne bo nič hudega, pičeni mora le nekaj ur ležati v temnem in hladnem prostoru, medtem ko naj mu ona deva mrzle obkladke na glavo.

Poličani so torej prihajali po pomoč in nasvete k cenjenemu učitelju, kot so včasih k učitelju Dremlju in prej omenjenima domačinoma. Kot izobraženec je Janežič prebral in preštudiral, zlasti pozimi, ničkoliko (poljudno) znanstvenih knjig, časopisov, revij ali le člankov, da je res lahko postal pravi ljudski učitelj s širokim duhovnim obzorjem, s čimer ni bogatil le svojih učencev, pač pa tudi njihove starše, gospodarje, potrebne splošnih naukov. Takrat so vendar komaj slišali za radio, televizijo, elektrifikacijo, motorizacijo in druge ugodnosti današnjega časa, ki sta jih prinesli znanost in tehnika in katerih sodobnih razsežnosti ni bilo mogoče predvideti.

Nadučitelj Janežič je bil zelo mnogostranski: kot javni delavec, izobraženec, svetovalec, družinski oče in ljubitelj nemalo konjičkov. Kakor je v mladih letih rad nastopal kot pevec in akter na odru, po učiteljsku pa igral na violino, tako je pozneje rad gledal predstave in poslušal pevce na odru ali fante na vasi, se posevečal temu in onemu, a nadvse cenil šah, ki človeka sili k razmišljanju in ga obogati z neizčrpnimi idejami., vodečimi do rešitev. Za osvetlitev njegove privrženosti omenjenim hobijem naj navedem eno potrditev le-te.

Šahiranje s samim seboj in reševanje šahovskih problemov mu ni nudilo dovolj užitka, kolikor toliko močnih partnerjev pa na Polici in v bližnji okolici ni bilo, zato ga je sleherna priložnost za resno igro na 64 črno-belih poljih tako prevzela, da se ni mogel upreti izzivu. Za osvetlitev njegove izjemne vneme za kraljevsko igro naj postržem s tole anekdotico.

Z gospo je bil po opravkih v Ljubljani. Ker je do večernega vlaka ostalo še kar nekaj časa, sta stopila v kavarno Prešeren blizu Frančiškanskega mostu. Tam so se leta in leta zbirali najboljši ljubljanski oziroma slovenski šahisti, nemalokrat tudi tuji šahovski mojstri. Tako se mu je tokrat ponudila priložnost igrati s slavnim ruskim (vele)mojstrom Florom.

Igra je postajala vsebolj napeta, da je nadučitelj Janežič malone pozabil na ženo poleg sebe. Ta ga je priganjala, da ne zamudita vlaka, edinega dostopnega prometnega sredstva. Ko je postala nervozna in nestrpna, on pa boljbolj zatopljen v dogajanje na šahovnici, je vstala - tekle so zadnje, še dovoljšnje minute - in z besedami: "Jaz grem, ne vzdržim več, otroci naju čakajo..." pograbila prt-ljago in stekla iz lokala. "Samo še nekaj potez, pa bo partija končana in pridem za teboj," je rekel za njo, ki pa je bila že zunaj.

Mimo Magistrata po Mestnem in dalje Starem trgu hite, se je kdaj ozrla, če le ne teče za njo... Zadnji hip je prisopihala na Dolenjski kolodvor... V vlaku in potem na grosupeljski postaji ga je z očmi iskala, a vse zaman. Razočarana, zaskrbljena je hodila sama...

Vneti šahist Janežič menda ni s sebi enakim igral vso noč, v strahu, da še jutranjika ne zamudi.

Kakorkoli je že bilo, disciplinirani učitelj Janežič je zjutraj pravočasno stopil pred svoje učence.

Drugačna pa je naslednja zgodbica. Kakšno leto po drugi svetovni vojni je bilo. Mimo visokih frančiškanskih stopnic (v Ljubljani) grede, sem opazil skupino osnovnošolcev z učiteljem, ko so ravno stopali v cerkev. Šel sem za njimi in sedel v klop... Čez nekaj časa zaslišim petje v klopeh, kar je bilo zelo nenavadno. Ozrem se tja in vidim, da so mladi pevci, moji rojaki Poličani, zakaj njihov vodnik in pevovodja - kdo drug kot učitelj Janežič - jim, komaj opazno, dirigira.

Po prvi zapoj še dve pesmi, všečno, lepo in brez treme. Po obrazih prisotnih vernikov sklepam, da je "nastop" vsem dobrodošel, z njimi so vendar nekoliko razveselili molivce, v samo središče Ljubljane pa prinesli kanček podeželske svežine z Dolenjskega.

Z Janežičevimi smo se dolgo le malo poznali, s slučajnih srečanj in mojih prihodov s pošto. Kakor leta predtem pri Dremljevih in Lenčki se pri njih nisem mudil. Preveč sem bil obziren in plah. Po hudi hkratni operaciji mandljev v grlu in polipov v nosu sem pa le postal nekoliko samozavestnejši. Kadar sem se med glavnimi počitnicami in kdaj med letom zadrževal doma na Polici, sem postajal vse pogostejši voznik Janežičevih z zapravljiščkom, v katerega je bil vprežen naš Črni.

Dan pred vožnjo z vlakom v Ljubljano po opravkih, včasih le nekaj ur predtem, je prišel učitelj prosit očeta za prevoz na grosupeljsko železniško postajo in obratno. Takrat se seveda nisem utegnil muditi pri njih, oni še manj z menoj, saj smo skoraj vsakokrat hiteli. Sem pa pri vsaki vožnji odkril kaj novega, da se mi je ta družina sčasoma zdela precej bližja, poldomača. Odkar pa je najstarejša hči Marija prihajala k nam po pošto in se v zimskem času z menoj in mlajšo sestro Ivanko na peči igrala razne igre, smo si postali prijatelji. Neko distanco sem pa čutil še naprej, ko bi se jim ne smel preveč približati: oni so bili hribski, za nas gosposki, mi dolinski-kmečki.

Občasno je k nam prihajal njen oče, zaradi čebel, s katerimi se je moj (oče) okvarjal že desetletja, in zaradi šaha, odkar je vedel, da je ta tudi moj konjiček. Naglušnemu je - kakor zdaj meni - šah najbrž vsaj toliko pomenil kot šola in čebele, se pravi, eno najljubših razvedril. Kadar sem v njegovi roki zagledal vrečko s figurami in šahovnico pod pasho, sem vedel, pri čem sva... Igrala sva v hiši, v toplem vremenu v čebelnjaku nad kozolcem. Nekajkrat me je pa povabil na spopad v svoje stanovanje. Igrala sva izredno strogo, nepopustljivi "pièce touchée".

Družina nadučitelja Janežiča je bila, kakor se je vaščanom zdelo, ena najsrečnejših ne le na Polici, ampak med učiteljskimi sploh: zakonca na isti šoli, ne pretežno delo z dokaj discipliniranimi učenci, prijeten kraj, spodobna plača, pri vaščanih cenjena in spoštovana, na svoje štiri otroke ponosna in srečna z njimi. Marija je postala profesorica, France inženir, Zinči učiteljica, Jožica, tudi maturantka učiteljska, viš. fin. inšpektor. In kakšna sloga je vladala med njimi! Nikoli ni bilo slišati kaj slabega o njih. Pridni, delavni, starši kot otroci, so si znali utirati pot do kruha in prijatnih bivalnih prostorov. Starorimski izrek UTILE DULCI velja zanje v polnem pomenu. Učitelj Janežič je vendar dobesedno vnašal KORISTNO S PRIJETNIM (sladkim) v družinski vsakdan. Kdo bi utegnil bolj kot on ceniti v čudovite, mojstrsko oblikovane šesterostrane prizme nanesen med, s katerim so sleherno leto pridne čebelice napolnile več ali manj pripravljene lesne posode!

Čebelarjenje in vzdrževanje čebel v neugodnih letih veliko stane, a nekaj se le prihrani. Tako se je tudi umni čebelar Janežič pravočasno lotil gradnje hiše, saj je pričakoval, da bo enkrat moral prepustiti stanovanje v šolski stavbi drugemu učitelju. Hišo je končal in opremil o pravem času, pred drugo vojno, da se je lahko z družino vselil vanjo, ko je bilo potrebno.

Janežič je znal kovati železo, dokler je bilo vroče. Kdor tako združuje v sebi naravno inteligenco, v šolah in knjigah pridobljeno znanje, izkušnje in pridobitni čut, naj si kar pomaga! Družine snovanje in delovni ritem sta bila Poličanom za zgled. Žal so imeli preveč drugega, nujnejšega dela, da bi ga - v zanje vprašljivi čebeloreji - bolj posnemali.

Bil je srednje postave, prej droban in suh kot okrogel (kakršen je kakšno desetletje le bil), lahkonog, vsepovsod viden. Brž ko se je rešil poklicnih dolžnosti, zmeraj vestno opravljenih, je pohitel k ljubljanim sivkam dobrih dvesto korakov od doma, poslušal njihovo šumenje, postoril, kar je bilo potrebno, jim postregel, pogledal po uljnaku in okoli, postal pred njim, opazujoč pisano obnožino na nogah neutrudnih delavk, nato pohitel po stezi skozi bujno pšenico ali cvetočo ajdo, kamor ga je vlekla nemirna narava, prezirajoč leta, počasno hojo in togo gibanje. Še na prej ali slej neizbežno bolezen in starost ni ne utegnil ne hotel pomisliti... Zato sem bil lepo poletno nedeljo presenečen ob novici, da leži: z lipe je padel, so mi povedali. Takoj po maši sem ga šel obiskat.

Ležeč v spalnici, je, brez tarnanja zaradi bolečin med rebri in v križu oziroma po vsem telesu, obtoževal najprej sebe:

"Saj sem neumen, pri sedemdesetih se spravim na lipo..."

"Srečno ste jo odnesli, upoštevajte leta pa sploh," sem mu dajal priznanje za spretnost.

"Res me je spremljala sreča," je podkrepil moje zadovoljstvo, videti ga odobrovoljenega.

"Veste, na tisto Šemetovo lipo pri kapelci sem pristavil lestev in po nji zlezel v veje... Že precej cvetja sem imel v košari, ko se mi naenkrat odčahne veja in se, preden se zavem, znajdem na tleh."

"Potem pa čudno, da ni bilo hujšega!..."

"Sreča v nesreči: z lipe sem najprej padel na kapelico, od tam na tla, nekoliko porasla s travo."

"Tudi pasti je treba znati," sem ga, obrnjen k njegovi gospe in hčerama, stoječimi ob postelji, pohvalil, s čimer je nastalo več dobre volje v prepričanju nas vseh, da bo kmalu okreval... To se je tudi zgodilo.

Nadučitelj Janežič je poskrbel za razne udobnosti svoji družini. Kroginkrog hiše je nasadil sadnega drevja, ga trebil in cepil in se mu skrbno posvečal kakor čebelam. Na jugozahodni strani hiše so ob zidu rasle marelice. Neko leto so izredno obrodile. Povabil me je nanje, nekaj mi jih je dal za družino, s katero sem letoval pri Bregarjevih. Revanširal sem se mu z ovsenkami s tamkajšnjega vrta, a malo pozneje.

Blizu hiše in na vrtu je skrbel še za drugo sadno drevje in vinsko trto, menda tudi nekaj okrasnih dreves in rožnic, če se smem zanesti na pešajoči spomin.

V gornjem Ločju je za svojo družino naredil kopališče, podobno Jasni, kakršno so nekaj let pred napravili poliški fantje na Strajnarjevi Loki. Bili sta skoraj enake velikosti. A voda, ki je pritekala izpod Kuclja, potem pa izpod bližnjega Cerja, je bila premrzla, potrebna daljšega čakanja, da se je segrela, medtem ko se je po sončnem Ločju tekoči Ločjek, kakor bom ta potok dokončno imenoval, do dober kilometer oddaljene Jasne na Loki že nekoliko segrel.

Nadučitelj Janežič je šele v starosti popustil. Teden po možganski kapi je umrl v ljubljanski bolnici 21. junija 1970, star 80 let in 7 mesecev. Velikanska množica pogrebcev, spoštovalcev njegovega dela, dosežkov oziroma uspehov me je potrdila v prepričanju, da ni poklica, v katerem bi se človek lahko bolj izkazoval in dokazoval posebno na deželi, kot se je v Janežičevem času v učiteljskem poklicu. Kdo in kje mora biti srečnejši od učitelja v (takrat) sveži naravi z zdravim okoljem, ko po opravljenem pouku stopi iz razreda - tudi z neizbežnimi problemčki - in se znajde z ljubljeno družino in domačini, ki ga cenijo in spoštujejo kakor on njih.

Dva meseca mlajša žena, učiteljica Zinka, ga je preživela za dobrih 7 let. Po padcu na stopnicah se ni več zavedla in je (tudi) umrla v bolnici. Mudeč se na morju, se njenega pogreba, žal, nisem mogel udeležiti. Sem pa z njenimi sočustvoval in žaloval.

Zdaj me redkokdaj zanese pot mimo nekdanj prezale šolske stanovanjske hiše. Skozi Hrib gredočega, me je vselej stisnilo pri srcu, ko je, leta in leta zapuščena, kar vpila po urejenosti, domiselnosti in pridnosti svojih nekdanjih stanovalcev Dremljev, Lenčke in Janežičev, vseh tako spoštovanih, nepozabljenih! Ji pred letom olepšana zunanost obeta lepše čase?

LJUDSKA ŠOLA V ŠENTVIDU PRI STIČNI

Dosežki med leti 1934-1945

Cvetko Budkovič*

Šolski okoliš

V šolskem letu 1933/34 so se združile male občine Češnjice, Dob, Bukovica, Temenica, Podboršt, Radohova vas, Velike Pece in Šentvid v eno občino: Šentvid pri Stični. Učenci iz občine Bukovica so obiskovali pouk v Javorju, ostali v Šentvidu pri Stični. Tja so prihajali tudi učenci iz vasi Griže, Vrhpolje, Pristava, Poljane, Obolno in Komarija. V tem času se je vpisalo v meščansko šolo v Ljubljani pet deklic, v gimnazijo pa trije dečki in tri deklice. V šolskem letu 1936/37 so po odloku banske uprave dodelili tri vasi: Poljane, Obolno in Pristavo iz šentviškega v stiški okoliš.

V šolskem letu 1938/39 sta se dokončno odcepili od občine Stična in se priključile k občini Šentvid vasi Griže in Vrhpolje. K Stični so priključili tudi vas Pristavo, le učenci iz vasi Cerovec, Vrvešče in Gorenji Vrh so obiskovali pouk v vasi Javorje.

Maja 1938/39 je na prošnjo šolskega odbora banska uprava objavila razpis za komisijo, ki naj bi določila šolski okoliš. Le-ta je ugotovila, da so stavbne in prostorne razmere v Sobračah in v Temenici za pouk neprimerne. Zato je banska uprava izdala odločbo, da bo v bodoče sedež šolskega okoliša v Temenici. Na zemljišču, ki je bilo last Hranilnice in posojilnice v Šentvidu pri Stični, naj bi na podlagi odločbe IV. št. 4576/5 od 9. junija 1939 zgradili trirazredno šolo, ki bi razbremenila prenatrane razrede učencev v šentviški občini. Odtod do Temenice so morali učenci prehoditi v obe smeri osem kilometrov. Leta 1940 pa so se na to odločbo pritožili Sobročani, med njimi Sinjur, Praznik in Fajdiga. Na podlagi dopisa No 10161/9 banske uprave z dne 22. septembra 1939 ministrstvo pritožbi ni ugodilo. Medtem pa je šentviški šolski upravitelj že naročil načrte za gradnjo nove šole.

Priprave za gradnjo nove šole v Temenici

Parcela je obsegala 2200 m². Zbirali so tudi že denar za zidarska dela. V letu 1940/41 je Krajevni šolski odbor predvidel 30000 dinarjev. Občina in banska uprava sta to vsoto potrdili, a ga je slednja naknadno znižala na 15000 dinarjev. Ker je sredstev za gradnjo šolskega poslopja v Temenici primanjkovalo, so do konca naslednjega šolskega leta zgradili stavbo le v surovem stanju in jo pokrili s streho. S prizadevanjem ravnateljca Lovra Jevnikarja pa so le končali vsa zidarska dela z denarjem iz šentviške posojilnice; 45000 Lit je prispeval Visoki komisariat iz Ljubljane, 5000 Lit pa Krajevni šolski odbor v Temenici. Če ne bi bilo vojne, bi zgradili šolo dokončno.

* Ljubljana, Šišenska 2, prof., glasbeni pedagog, muzikolog in publicist

Šola v Hrastovem Dolu

V drugem polletju šolskega leta 1941/42 so odpri v zasebni hiši osnovno dvorazredno šolo v Hrastovem Dolu. Za upraviteljico je banska uprava imenovala Gabrijelo Kolar, začasno učiteljico pa Amalijo Malenšek. Obe sta bili pregnani iz nemške okupacijske cone na Štajerskem.

Šolski upravitelj v Šentvidu in nadzorniki

Na podlagi dekreta O.N. št. 36419 od 31. maja 1927, člen 52 in 71 uradniškega zakona je prosvetni minister imenoval za upravitelja osnovne šole v Šentvidu pri Stični Lovra Jevnikarja. Šolo je vodil do junija 1944, ko ga je nemški okupator po ovadbi aretiral in odpeljal v ljubljanske policijske zapore. Po enem mesecu so ga izpustili, a se ni smel vrniti v Šentvid. Kot upravitelj šole se je vrnil na prejšnje delovno mesto šele po osvoboditvi 9. maja 1945. Bil je priljubljen pri nadrejenih, pri starših in učencih. Kot delaven, požrtvovalen in sposoben ravnatelj je deloval v Šentvidu vse do upokojitve. Banska uprava ga je že leta 1937 pohvalila za vzorno vodenje kmetijskega tečaja, ki je trajal od 21. do 26. februarja 1937. leta v Prosvetnem domu v Šentvidu pri Stični za gospodarje in gospodinje.

Kot nadzornik je šolo obiskoval Ivan Bezeljak, sreski šolski nadzornik. 6. junija 1936 jo je nadzoroval tudi Ivan Štrukelj, ki je služboval do upokojitve leta 1938. Zamenjal ga je profesor Milko Jeglič. Kot referent za šolstvo je v tem času deloval na ministrstvu prosvete Franc Erjavec. Od leta 1933-1940 je šolo nadzoroval že imenovani Ivan Bezeljak. Ugotavljal je, da je bil učni uspeh v večini razredov prav dober in odličen, zadovoljen je bil z vodenjem administracije, ne pa z učnimi in pisarniškimi prostori. Upokojen je bil aprila leta 1940. Zamenjal ga je sreski šolski nadzornik Josip Dolgan. Tudi ta je podal 15. decembra 1940 podobno oceno kot Bezeljak.

Od septembra 1940 je nadzoroval pouk verouka škof dr. Gregorij Rožman. Istega leta je bil imenovan za okrajnega šolskega nadzornika Franc Erjavec. Pri pouku je bil navzoč 15. junija in 16. oktobra 1941. leta. Razen teh je šolo nadzoroval banovinski šolski nadzornik Ferdinand Bobič (20. 11. 1940). Ko se je 14. januarja 1943 umaknila iz Šentvida narodnoosvobodilna vojska, ni bilo k pouku nobenega učenca. Prav ta dan je imel namen nadzorovati pouk dr. M. Man(i)zini, italijanski profesor; govoril je tudi srbohrvaško. V nekaj primerih je posredoval pri italijanski vojaški komandi, ko so vas napadli partizani.

Dne 13. julija 1943 je prišel v Šentvid šolski nadzornik Senica iz okrajnega glavarstva v Ljubljani. Tedaj je Visoki komisariat nakazal za to šolsko leto 2997 Lit dotacije, Krajevni šolski odbor pa je prispeval 5000 Lit. To so bili pred koncem druge svetovne vojne zadnji dohodki za učitelje. Med vojno je skrbel za reden pouk okrožni odbor Osvobodilne fronte. Tedaj je od 31. marca 1944 do 24. maja 1944 šolo nadzoroval šolski referent okrožja Grosuplje-Stična Vilko Kolar. Z učitelji iz Šentvida in Hrastovega Dola se je sestajal že od 11. januarja 1944.

Učitelji

V letih od 1934-1936 so na šoli poučevali upravitelj Lovro Jevnikar in stalni učitelji:

- L. Antonija Demšar
- Josipina Ivančič
- I. Josip Plišič
- I. Ivana Traven
- G. Angela Zorec

Drž. šest razredna narodna šola v (na) St. Vidu pri Stišni

Kraljevina Jugoslavija.

Številka .....

Dravska banovina.

Šolsko leto: 1935/36Šolski srez: Šitija

Izpričevalo

o dovršeni osnovni šoli

Plankec Marija
 rojen a dne 1. junija 1922, z besedo 19 dvajsetdva
na Prilovci, sin bert veroizpovedanje,
 je hodil a v narodno šolo od 1. septembra 1929 do 19. septembra 1935,
 ter je dovršil a. osemletno šolanje in nazadnje učno snov šestega šolskega leta v IV.
 razredu osnovne šole. Zaradi tega prejme po § 65. zak. o nar. šolah izpričevalo o
 dovršenem četrtem razredu osnovne šole iz predmetov po § 42. in v smislu § 63. zak. o nar.
 šolah, iz katerih je bil a ocenjen a, sledeče:

Vedenje		<u>dobro</u>
Veronauk z moralnim poukom		<u>pravo dobro</u>
Narodni jezik; manjše skl. po § 45. zak. o nar. šolah	slovenski	<u>pravo dobro</u>
	srbohrvatski	<u>pravo dobro</u>
	nemški	<u>pravo dobro</u>
	madjarski	<u>pravo dobro</u>
Zgodovina		<u>pravo dobro</u>
Zemljepis		<u>pravo dobro</u>
Računstvo in merstveno oblikoslovje		<u>pravo dobro</u>
Poznavanje prirode		<u>pravo dobro</u>
Praktična gospodarska znanja in vednosti glede na krajevne potrebe		<u>pravo dobro</u>
Higiena		<u>pravo dobro</u>
Gospodarstvo — Gospodinjstvo*		<u>pravo dobro</u>
Ročno delo		<u>pravo dobro</u>
Risanje		<u>pravo dobro</u>
Lepopisje		<u>pravo dobro</u>
Petje		<u>pravo dobro</u>
Telovadba po sokolskem sestavu		<u>pravo dobro</u>

Po končani osnovni šoli je ta učen ..... dovršil ..... v ..... šolskem letu .....
 ..... razred višje narodne šole z (s) ..... uspehom.

Ta učen ni je zadostil ..... osemletnemu obveznemu šolanju in se ..... odpušča iz
 šole v zmislu § 65. zak. o nar. šolah z dne 5. decembra 1929.*

Z ozirom na § 66. zak. o nar. šolah se ..... na predlog krajevnega šolskega odbora
 v St. Vidu pri Stišni z dne 18. sept. 1935, štev. 59, in z
 odobritvijo občupravnega oblastva mednarodna Šitija
 z dne 19. 9. 1935, štev. 1598/1, predčasno odpušča iz šole pred dovršitvijo
 osemletnega šolanja.*

Upraviteljstvo državne osnovne šole

v St. Vidu pri Stišni, dne 17. sept. 1936.

Jovančič
 šolski upravitelj

Št. Vidu pri Stišni
 razr. učitelj

* Neprikladno je črtati.

- Cilka Grad - Keber
- Leon Tolmajnar od 30. maja 1934 (na bolezenskem dopustu od 21. januarja do 31. januarja 1935).
- Začetnica B. Cilka Keber od 11. novembra 1934; na lastno prošnjo je bila premeščena v Bušečo vas, srez krški.
- I. Marija Levičar in nova učiteljica Oda Antonac; dekret je dobila 11. oktobra, službo je nastopila 31. oktobra 1934.

Še o novih učiteljih, prestavitvah in bolezenskih dopustih

Dne 4. oktobra 1936 je prišla iz Škocjana v Šentvid učiteljica F. Justina Globočnik, 14. oktobra 1935 iz Vavte vasi R Pelogija (Pelagonija) Bekar-Kampjut, srez novomeški, iz Križevcev pri Ljutomeru pa I. Marjeta Šarc, roj. Nahtigal.

Iz šentviške šole je bila 10. novembra 1936 prestavljena v Marijo Snežno I. Josipina Ivančič, 31. julija 1937 v Šentrupert Antonija Demšar, srez Laško, 15. avgusta 1937 pa Oda Antonac v Križevce pri Ljutomeru. Poročili sta se Ivana Traven z Ivančičem in Justina Globočnik s Štrusom. Dne 5. avgusta je bila na lastno željo premeščena iz Dvora v Šentvid L. Frančiška Starič in istega dne na Brezovico, srez Radovljica, tudi na lastno željo Justina Štrus. 31. julija 1938 je prišla iz Šentjanža, srez Krško, v šentviško šolo učiteljica Stanislava Podboj.

Zaradi boleznih ali praktičnih izpitov sta bila na dopustu (od treh do trinajst dni) Leon Tolmajnar in Oda Antonac in še šest učiteljc in trije učitelji.

V šolskih letih od 1938 do 1940 so poučevali:

ravnatelj J. Lovro Jevnikar in stalni učitelji: R. Polonija Bekar, Ivana Ivančič, J. Marija Levičar, J. Josip Plišič, I. Stanislava Podboj, A. Leon Tolmajnar, sedaj stalni, Marjeta Šarc, roj. Nahtigal, ki je bila razrešena 20. oktobra 1939, in leta 1940 stalna učiteljica G. Angela Zorec. Od 3. maja do 13. junija 1943 je bila na porodniškem dopustu, že od 11. novembra 1942 do 24. novembra 1942 pa na bolezenskem dopustu. Iz Senovega je bila premeščena v Šentvid učiteljica Stanislava Zdešar, po boleznih pa 30. januarja 1942 upokojena.

Od 1. junija do 5. oktobra 1940 je bil na orožnih vajah Leon Tolmajnar, na bolezenskem dopustu pa 14 dni Ivana Ivančič, tri mesece Pologija Bekar in osem mesecev Julijana Globočnik, por. Štrus (vse v letu 1938). Štirinajst dni je bila na bolezenskem dopustu Marija Levičar, Ivana Ivančič pa dva meseca in 13 dni.

Z odlokom Visokega komisariata je bil šoli dodeljen Ivan Roškar iz Šentlovenca, prej učitelj v Ljutomeru. Umaknil se je Nemcem.

V šolskem letu 1942/43 so poučevali naslednji učitelji:

Štefanija Fister je od 6. oktobra 1942 poučevala v Šentvidu, pred tem pa v Črešnjevcih, srez Črnomelj. V Hrastovem Dolu je od 13. novembra 1942 poučevala Gabrijela Kolar, roj. Majcen, in prav tam od istega časa Justina Rošker. Dne 29. decembra 1942 se je vrnil iz internacije Leon Tolmajnar; v Šentvidu je poučeval od 26. februarja 1943. Po kapitulaciji Italije sta šla z Josipom Plišičem v partizane.

Kateheti - veroučitelji

Na šoli v Šentvidu pri Stični so poučevali verouk Janez Hladnik - župnik in dekan, beneficiat Josip Oven, oba od 1934-1945. Kaplana Antona Bergana je nadomestil Franc Kirar od leta 1936, po tem letu pa je na šoli poučeval Janez Bergant.

Duhovniki - veroučitelji so prirejali za učence verske vaje ob koncu marca in junija. Večina se je udeležila tudi Evharističnega kongresa v Ljubljani. Šola je prirejala božičnice s petjem in deklamacijami ob nagovoru ravnatelja. Takrat so dobili revni učenci (24 dečkov in prav toliko deklic) oblačila. Denar so prispevali banovina, občina, Podmladek Rdečega križa in zasebniki. Leta 1937 so obdarili 60 revnih učencev in učenk. V akciji so sodelovali poleg imenovanih še posojilnice, sodišče v Višnji Gori in župni urad. Ob pomoči ravnatelja in kateheta so leta 1939 in 1940 zbrali za božičnico 5000 dinarjev, leto zatem pa so vsoto dvignili na 6250 dinarjev.

Pouk verouka je nadzoroval škof dr. Gregorij Rožman. Duhovščina je organizirala v verske namene procesije sv. Rešnjega telesa in vsako šolsko leto so praznovali god sv. Alojzija.

Začetek in konec šolskega leta

V šolskem letu 1934/35 so pričeli poučevati na osnovni šoli in v prvem razredu višje narodne šole 4. septembra. Šolsko leto so zaključili 28. junija 1934. Dečki in deklice so bili navzoči pri pouku - zaradi pomanjkanja prostora - le trikrat na teden.

Statistika učencev od 1934-1945

V šolskem letu 1934/35 se je vpisalo:

na začetku šol. leta	dečki		deklice		uč. skupaj
v osnovno šolo	222	+	208	=	430
v višjo narodno šolo	87	+	109	=	196
	309		317		626
na koncu šol. leta	209		196		405
	78		83		161
	287		279		566
Druge šole je obiskovalo	5		10		15

V šolskem letu 1935/36 je število učencev naraslo na 435 v osnovni šoli, v višji narodni šoli pa na 185, skupaj je obiskovalo pouk 620 učencev in učenk.

V šolskem letu 1936/37 se je vpisalo:

v osnovno šolo	227	+	188	=	415
v višjo ljudsko šolo	76	+	125	=	201
	303		313		616
konec šol. leta v osn. šol.	215		177		392
višji ljud. šoli	59		92		151
	274		269		543
Druge šole je obiskovalo	6		6		12

Šolsko leto 1937/38

Vstop v osn. šolo	217		180		397
Višja ljud. šola	86		118		204
	303		298		601
Konec šol. leta osn. šola	201		174		375

Višja ljud. šola	81	106	187
	282	280	562
Druge šole je obiskovalo	9	9	18
Šolsko leto 1938/39			
Začetek v osnovni šoli	209	178	387
Zač. v višji ljud. šoli	92	121	213
	301	299	600
Konec šol. l. v osn. šol.	194	163	357
V višji ljud. šol.	69	92	161
	263	255	518
Vpis v druge šole	23	20	43
Šolsko leto 1939/40			
Zač. leta, osn. šola	215	180	359
Višja ljud. šola	84	106	190
	299	286	585
Konec š. l., osn. šola	199	172	371
Višja ljud. šola	75	91	166
	274	263	537
Učenci, ki so obiskovali pouk v drugih šol. okoliših	13	10	23
Učenci iz drugih okolišev	-	2	2
Šolsko leto 1940/41			
Zač. š. leta, osn. šola	220	189	409
Višja ljud. šola	81	97	178
	301	286	587
Konec šol. leta, osn. šol	215	187	402
Višja ljud. šola	78	91	169
	293	278	571
Srednjo šolo je obiskovalo	5	3	8 dijakov
V osnovno šolo nista bila sprejeta	1	1	2 učenca
Šolsko leto 1941/42			
Začetek š. leta, osn. š.	220	227	447
Višja ljudska šola	98	92	190
	318	319	637
Konec šol. leta, osn. šola	191	211	402
Višja ljudska šola	95	89	184
	286	300	586
Letni šolski obisk učencev je bil 80 %.			
Šolsko leto 1942/43			
Začetek v osn. šoli	182	205	387

Začetek v višji ljud. š.	78	75	153
	260	280	540
Šolsko leto 1943/44			
Osnovna šola	141	148	289
Višja ljudska šola	31	43	74
	172	191	363

Učenci so bili po narodnosti Slovenci, po veri rimokatoliki, po državljanstvu Jugoslovani.

Junija 1944 je zasedla šolske prostore okupatorjeva vojska. Četudi so nove učiteljice: Branka Mrak iz Velikega Gabra, Avrelija Ozimek s Sel pri Šumberku in Marija Mavrič iz iste vasi dobile dekrete za poučevanje od 2. novembra 1944, zaradi tega niso poučevale.

Ovire in spodbude pri izvajanju predmetnika - telovadba, ročna dela, kmetijski pouk

Šola ni imela telovadnice. To je bil glavni vzrok, da tega predmeta niso poučevali. Nadomeščali so ga s predavanji iz zdravstva, zlasti o posledicah alkoholizma. Telovadbo je več učencev obiskovalo pri društvu izven šole. Šola je prvič priredila smučarsko tekmovanje leta 1940, učenci pa so smučali že nekaj let prej. Nekateri so prejeli lepe nagrade. Tudi pouk ročnih del ni bil organiziran zadovoljivo, pač pa je zelo dobro uspeval praktični pouk iz kmetijstva. Vodil ga je ravnatelj šole na ta način, da je prirejal tečaje v Prosvetnem domu, kjer so bila predavanja tudi za gospodarje in gospodinje. Ravnatelju je uspelo dobiti in urediti sadni vrt, na katerem so gojili različne živilske kulture. Na posebna predavanja je vabil kmetijske strokovnjake, za kar je dobil od banske uprave pohvale. Učenci iz šentviške osnovne šole so obiskovali posestva v bližnji in daljni okolici, na primer kmečko gospodarsko zadrugo na Travniku in v Višnji Gori, ter poslušali tudi predavanja o združništvu. V višjih razredih so obravnavali ta predmet tudi teoretično. Izjemno pridni učenci so prejeli darila (vrtne škarje), z vrta pa sadna drevesca. Leta 1940 je 48 učencev obiskovalo dva meseca kmetijsko nadaljevalno šolo. Vodil jo je ravnatelj, pomagal mu je župnik in upravitelj šole na Barju Tit Grčar kot nadzornik.

Krajevni šolski odbor oz. svet

Po združitvi občin so v šolskem letu 1933/34 izvolili za predsednika Krajevnega šolskega odbora Ignaca Pevca iz Šentvida, poslovodska dela je opravljal šolski upravitelj Lovro Jevnikar, blagajniška župnik in kasneje dekan Janez Hladnik. V odboru so bili: Alojzij Groznik iz Dolenje vasi, Franc Petan iz Velikih Pec, Anton Balant iz Radohove vasi in Jožef Čebular iz Škoflj. O nalogah in delu tega odbora ni posebnih poročil. V isti sestavi je deloval tudi v letu 1937, le da je bil na novo izvoljen Franc Planinšek. V komisiji za nabave so bili trije učitelji: Leon Tolmajnar, Marija Levičar in Justina Štrus, njihovi namestniki pa so bili trije člani iz odbora: Ignacij Pevec, Alojzij Groznik in Franc Petan. Tudi o delu te komisije ni nobenih zaznamb.

Praznovanja, kulturne prireditve, predavanja, izleti, roditeljski sestanki

Na dan atentata na kralja Aleksandra I. v Marseillu 9. oktobra 1934 so šole v kraljevini Jugoslaviji imele pouka prost dan. O tem dogodku je na komemoraciji govoril ravnatelj šole. Kralja

Aleksandra je zamenjal prestolonaslednik sin Peter II. Ker je bil še mladoleten, ga je nadomeščal knez Pavle.

Vsako leto so na šolah 28. junija praznovali Vidov dan. Leta 1935 so učenci šentviške šole v počastitev tega dne predstavili spevoigro Sirota Jerica. Spomnili so se še drugih obletnic znamenitih mož, na primer dan sv. Save, dan škofa Josipa Strossmajerja, 85. obletnico škofa dr. Antona Bonaventure Jegliča, Slomškov dan itd. Prvega decembra so v spomin zedinjenja Srbov, Hrvatov in Slovencev v Jugoslaviji govorili o delu sv. Cirila in Metoda, o pomenu pisatelja Josipa Jurčiča ob njegovi 100. obletnici, o znanstveniku Nikoli Tesli. 3. septembra 1937 so žalovali za umrlim predsednikom Čehoslovaške republike Tomašem G. Masarykom. Ob teh priložnostih so učitelji govorili, učenci pa deklamirali in peli. Spominjali so se dnevov Jadranske straže, mednarodnega dne varčevanja, dneva miru, izseljeniškega tedna, tedna treznosti, tuberkuloze, materinskega dneva. - V vojnem času, zlasti po letu 1942 praznovanj in kulturnih prireditev ni bilo. Opustili so tudi izlete, ki so jih bili deležni učenci v letih od 1936 do 1941. Tedaj so obiskali Krko, Muljavo, Polico, Ponovo vas - Županovo jamo, Sela Šumberk, Šmartno, Primskovo, Mokronog, Trebnje, Rajhenburk, Grosuplje.

Člani Rdečega križa - 117 dečkov in 136 deklic, so naročali revije, za materinske dneve so prirejali otroške igrice, na primer Martin Napihek, medtem ko otroškega pevskega zbora šola ni imela. Delovali sta društvi: Podmladek Rdečega križa in Mladi junaki.

Kulturne prireditve so bile v dvorani Prosvetnega doma, lastnega odra šola ni imela. Pri predavanjih so si pomagali s takrat modernim skioptikonom.

Knjižnica

Učiteljska knjižnica je imela okoli 400 knjig, šolska pa 600 knjig. Obe je ukinil oz. uničil okupator.

Pri pouku so uporabljali naslednje knjige, učila:

- za 1. razred Preljubo veselje (Bobič)
- za 2. razred E. Gangl, 1938
- za 3. razred Lovro Černej, 1935,
Slovenska vadnica (za slovnico)
- za 4. razred A. Repe, 1935
- za 5. razred P. Flere
- za računstvo M. Jegliča Računice

Zdravstvo, obisk pouka

Za zdravje učencev je skrbel banovinski zdravnik dr. Fedran. Vsako leto je opravil na šoli dva pregleda. Pri otrocih je ugotovil več primerov slabokrvnosti, slabo zobovje, pojav ošpic. Učence je cepil proti kozam in davici. Nekaterim je že ob vpisu dovolil domačo oskrbo in jih opravičil izostankov od pouka. Ugotavljal je tudi druge bolezni, od prehladov in zvišanja temperatur do telesnih okvar. Učenci so izostajali od pouka zaradi oddaljenosti od šole, zlasti pozimi zaradi vremenskih nepravil in zaradi nujnih domačih opravil.

Uredbe, odloki, pravilnik

V letih od 1937-1939 so dobile osnovne šole nove predpise: Zakon o ljudskih šolah. Narodno šolo so preimenovali v ljudsko mešano šolo. Izšla je nova Uredba o vzdrževanju ljudskih šol, Pravilnik za izvrševanje uredbe o vzdrževanju ljudskih šol in Pravilnik o izločitvi neuporabnih pred-

metov. V šolskem letu 1938/39 je izšel Odlok o obleki učiteljev in o bolezenskih dopustih učiteljstva. Tudi krajevni šolski odbori so dobili predpis o svojih dolžnostih in pravicah. Ponovno so uvedli matične liste, Navodila za izdajanje spričeval, Tedenik o šolskem delu in vrsto odlokov: Sodelovanje otrok pri javnih delih, Zaprisega učiteljev kralju Petru II., Pouk in učne ure v narodnih šolah, Dovoljenje upravitelju za izvenšolska dela, Zbirka odredb in razpisov in še uredbe o izvrševanju verskih dolžnosti, o novem učnem načrtu, o pospeševanju kmetijstva in izvenšolske dejavnosti.

Vojne razmere, razpad jugoslovanske vojske - prihod italijanske fašistične soldateske

Dne 6. aprila 1941 in naslednje dni so se od Ljubljane proti Novemu mestu pomikale kolone jugoslovanske vojske. Na veliki četrtek so se, ob streljanju, vojaki v neredu razhajali. Na cestah so pustili vozove, orožje, strelivo. V Šentvidu in okolici se je pojavilo na avtomobilih orožništvo iz kranjskega, kamniškega in ljubljanskega okraja z namenom, da z orožniki z Dolenjskega prodrejo do Črnomlja, kar jim je preprečil okupator. Del vojaštva se je naselil v šolskem poslopju. Orožje in strelivo so vaščani odnesli na orožniško postajo. Nekaj dni je bil Šentvid z okolico brez civilne in vojaške oblasti. Tudi orožniki so se preoblekli v civilne obleke. Na občinskem poslopju in na orožniški postaji pa je že visela zastava s kljukastim križem. Posamično so prihajali nemški vojaki in lepili letake. Razglašali so, da spada to ozemlje pod nemško vojaško komando. Za dalj časa so se nemški vojaki naselili na Severjevem posestvu ob cesti Radohova vas - Pusti Javor in zasedli tamkajšnji okoliš.

Prvi italijanski vojaki so se pojavili v Šentvidu pri Stični 5. septembra 1941 in si izbrali ta kraj za glavno povejstvo. Za svoj finančni oddelek so zasedli le sobo v kaplaniji, ne pa šolskega poslopja. Nemci so se umaknili na mejo šentviške občine v Pustem Javorju. Vasi Cerovec, Gornji Vrh in Falež Vrh so bile iz šolskega okoliša izločene; otroci so se vključili v temeniško osnovno šolo.

Internacija

Dne 1. julija 1942 je italijanski okupator interniral učitelja Ivana Roškarja. Z odlokom Visokega komisariata IV. No 4328/1 z dne 28. julija je bil odpuščen. Istega dne so internirali učitelja Leona Tolmajnarja. V splošnem je okupator interniral iz vasi vse moške do 50. leta. Na Rabu in v Gonarsu je bilo interniranih sedem otrok, v Nemčiji pa pet otrok. Po kapitulaciji Italije in ob koncu 2. svetovne vojne so se vrnil domov. Štiri otroke so ubili, eden je bil žrtev bombnega napada.

Od šolskega leta 1941/42 je bila v Šentvidu pri Stični nastanjena italijanska vojaška posadka. Ta je organizirala šolsko kuhinjo in italijansko fašistično organizacijo G.I.L.L. (Gill). V tej kuhinji, ki jo je vodil gostilničar Venceslav Avsec, je dobivalo 90 učencev kosilo. Ustanovili so jo 19. januarja in je delovala v šolski učilnici. V organizacijo GILL se takrat ni vpisal noben učenec. Konec šolskega leta 1942/43 so se vpisali v GILL otroci iz revnih družin, ki so pričakovale italijansko podporo. V šoli niso poučevali italijanščine, čeprav je dobil dekret učitelj Josip Plišič, ki je znal že od prej italijansko.

Napad narodnoosvobodilne vojske (partizanov)

Ponoči 14. januarja 1943 so Šentvid napadli partizani. Požgali so tovarno usnja, last trgovca Jožefa Lavriča. Zgorela je tudi hiša posestnika Kar(o)la Grdena, ki je stala blizu italijanske

komande. Zjutraj so se partizani umaknili, ne da bi jih italijanski vojaki zasledovali. Poslej so Italijani okrepili svojo posadko in zasedli šolsko poslopje. Šolski pouk se je začel 17. maja 1943, a samo v treh učilnicah. Trajal je do 31. julija. Gledano s higienskega vidika, so bile razmere okoli stavbe in v stavbi nemogoče. Ko se je ravnatelj pritožil, je italijanska komanda izplačala šoli 1943,20 Lit odškodnine; dejansko je bila to najemnina za učne prostore. V tem letu ni delovala šolska kuhinja.

Kapitulacija Italije in prihod NOV

Dne 8. septembra 1943 je Italija kapitulirala. Naslednjega dne je italijanska vojska zapustila slovensko ozemlje, fašisti pa so izginili iz Šentvida v noči od 8. na 9. september. Z Italijani so odšli tudi belogardisti, ki so predtem prišli iz Stične, ker v Šentvidu okupatorji niso mogli ustanoviti bele garde. V občini so prevzeli oblast partizani, vrnili oz. pridružili so se jim ilegalci in simpatizerji Osvobodilne fronte. Prvi tajnik krajevnega odbora je postal bivši učenec osnovne šole in kmečke nadaljevalne šole Jožef Dremelj.

Šolo so zasedli vojaki narodnoosvobodilne vojske (NOV). Pouka ni bilo tudi zato, ker so se bili bombardiranja sovražnih letal. Obnovili so ga le po vaseh pa pri Sv. Roku, v Petrušnji vasi in v Zaborštu.

Prav v tem času so Nemci pripravljali veliko ofenzivo in preprečili šolsko dejavnost. K sreči so kmalu odšli. Tako je pouk stekel šele 17. januarja 1944.

Poučevali so: upravitelj Lovro Jevnikar; Josip Plišič in Leon Tolmajnar sta bila mobilizirana v NOV, učilo pa je sedem učiteljic: Gabrijela Kolar, Stanislav Podboj, Justina Rošker, Pelagonija Beker, Štefanija Fister, Ivana Ivančič in Marija Omahen.

Organizacija pouka

Od 17. januarja 1944 do maja 1945 je v prvem in drugem razredu poučevala Justina Rošker. Tretji in četrti razred sta imela dva oddelka. V obeh odd. 3. razr. je poučevala Stanislava Podboj, v obeh oddelkih 4. razreda pa Gabrijela Kolar. V dveh oddelkih je delovala tudi višja ljudska šola. Tu je poučeval ravnatelj Lovro Jevnikar. Pouk je potekal le trikrat na teden. Predmetnik je vseboval računstvo, jezikovni pouk, zemljepis, zgodovino.

Od 1. januarja do konca maja 1944 je delovala tudi osnovna šola na Muljavi. Poučeval je učitelj Cvetko Budkovič. V nižjih razredih je bil pouk dopoldne, v višjih pa popoldne. Ko so zasedli ta del Dolenjske domobranci, je pouk prenehal, učitelj pa se je vključil v aktiv okrožja Grosuplje - Stična. Oktobra istega leta je bil prestavljen za pevovodjo v oficirsko šolo v Metliki.

Nemci in domobranci zasedejo Šentvid pri Stični in del Suhe krajine

Invaziji Nemcev in domobrancev se je uprl Dolenjski odred, a se je moral zaradi premoči umakniti. Napadalci so vdrali v hiše, opravljali so preiskave, brez sodbe so postrelili tri družinske očete in eno dekle, več vaščanov so odpeljali. V Šentvidu pri Stični je bil šolski pouk prekinjen od 4. - 22. maja 1944, nakar je trajal le še devet dni. Ker je okupator ponovno zasedel šolsko poslopje, učence za šolsko leto 1944/45 ni bilo mogoče oceniti.

Sledile so aretacije vaščanov. V ljubljanske policijske zapore so odpeljali upravitelja Lovra Jevnikarja, učiteljico Stanislavo Podboj, kasneje tudi Gabrijelo Kolar, ki so jo internirali v Nemčijo. Upravitelja in Podbojevo so po enem mesecu iz zaporov izpustili, vendar se nista smela vrniti v

Šentvid. Podbojeva je bila premeščena v Horjul, Jevnikar pa na III. deško ljudsko šolo v Ljubljani. Že prej se je umaknila v Ljubljano k možu Justina Rošker; tudi učiteljice: P. Bekar, Št. Fister, Iv. Ivančič in M. Omahen so dobile zaposlitev v Ljubljani kot lektorice, enako Angela Zorec. Za Šentvid pa se navzlic vabilom niso odločile (so zbolele).

Od junija 1944 do maja 1945 je bil Šentvid v okupatorjevi oblasti; zasedeno je bilo tudi šolsko poslopje. Že novembra 1944 so dobile dekrete za poučevanje nove učiteljice: Branka Mrak iz Velikega Gabra, Avrelija Ozimek s Sel pri Šumberku in Marija Ozimek iz iste vasi. Službe niso nastopile zaradi prej omenjenih razlogov.

Zmaga nad fašizmom

Dne 9. maja 1945 so vkorakale v Ljubljano čete Narodnoosvobodilne vojske Jugoslavije in skupaj z zavezniki - Sovjetsko zvezo, Anglijo in Ameriko - slavile zmago. Ljudstvo se je oddahnilo. Nastopilo je težko pričakovano obdobje miru. Na delovna mesta so se vračali učitelji in učiteljice: upravitelj Lovro (Lovrenc) Jevnikar, Angela Zorec, na novo so dobili nastavitvene dekrete Bogoljub Kus in Gisela Kus iz Šentruperta in Nada Zagorc iz Novega mesta.

Na seji učiteljskega zbora so ugotovili, da ne morejo poučevati, ker je bila šolska stavba delno podrtá, inventar je bil uničen, učil ni bilo, knjižnica uničena, neveljivi so bili učni prostori. Učitelji in učenci so se udeležili komemoracije za padlimi borci in civilisti. Pogrebne svečanosti so bile 25. junija 1945 z nagovori in petjem. Za obnovo pouka in odstranitev težav v Šentvidu pa tudi v Hrastovem Dolu in v Temenici je imel največ zaslug požrtvovalni upravitelj Lovro (Lovrenc) Jevnikar.

Viri:

Zgodovinski arhiv mesta Ljubljane, Fascikli Gro- 70, Osnovna šola Ferdo Vesel, Šentvid pri Stični. Zbirke normalij sub. 1934 - 1945; 1, 1 - 6; 17, 166 - 182.

Zbirka uredb in razpisov. Matični listi in spričevala.

Uredba o vzdrževanju ljudskih šol.

Pravilnik za izvrševanje uredbe o vzdrževanju ljudskih šol.

Nov, 3. oddelek Višje ljudske šole, 4. 9. 1937.

Slovenski šolski muzej, Dokumentacija, šolska mapa osnovne šole Šentvid pri Stični. Kratek opis zgodovine in razvoja osnovne šole Šentvid pri Stični od ustanovitve do leta 1945.

Podrobno poročilo o vdoru italijanske vojske, aretacije, ustanovitve bele garde, odpor pripadnikov Osvobodilne fronte, glej fasc. Gro 70, 19.

Šolska kronika Državne osnovne šole in nižje gimnazije v Šentvidu pri Stični, 6. april 1941, italijanska okupacija in kapitulacija, str. 1 - 17; doba osvobojenega ozemlja, str. 18-22; Šentvid v času nemško-domobranske okupacije, str. 23 - 29.

Kronika osnovne šole Šentvid pri Stični - Farna in Občinska kronika.

NAŠE OBČINE IN OBČANI

REORGANIZACIJA DRŽAVNE UPRAVE IN UVEDBA LOKALNE SAMOUPRAVE

Nevenka Gorec*

Uvod

V letu 1995 smo se prebivalci Slovenije srečali z dvema novima organizacijskima oblikama na področju javne uprave, in sicer z upravno enoto in občino. Obe organizacijski obliki sta posledici procesa reorganizacije državne uprave in uvedbe lokalne samouprave. V prvem letu delovanja je pogosto prihajalo do problemov pri razdelitvi pristojnosti, danes, po skoraj treh letih delovanja obeh organizacijskih oblik, pa so pristojnosti že skoraj povsem razmejene. Na področjih, kjer še vedno obstaja dilema, ali gre za upravne naloge ali za naloge lokalne samouprave, te dileme uspešno razrešuje zlasti nova zakonodaja.

Pojem občine nam je sicer znan že iz prejšnjega "komunalnega sistema", vendar gre pri novih občinah za vsebinsko povsem drugačne subjekte, občine namreč predstavljajo temeljno obliko lokalne samouprave, upravna enota pa je izpostava države na lokalnem nivoju.

Pričetek procesa reorganizacije državne uprave in uvedba lokalne samouprave v letu 1995 pomenita enega največjih poosamosvojitvenih projektov Republike Slovenije. Podlaga tem aktivnostim sta bila, poleg Ustave Republike Slovenije, v letu 1994 sprejeta Zakon o upravi (Ur. list RS, št. 67/94) in Zakon o lokalni samoupravi (Ur. list RS, št. 72/94). Področje uprave oziroma naloge in pristojnosti s tega področja je na podlagi Zakona o organizaciji in delovnem področju ministrstev (Ur. list RS, št. 71/94) prevzelo s 3. 12. 1994 Ministrstvo za notranje zadeve, za razliko od prej, ko se je s problematiko uprave ukvarjalo Ministrstvo za pravosodje in občo upravo, in pričelo s pripravi za nov sistem organiziranosti državne uprave.

Državna uprava in upravna enota

Uprava je po Zakonu o upravi del izvršilne oblasti. Funkcije uprave so:

- izvrševanje zakonov, drugih predpisov in aktov Državnega zbora ter predpisov in drugih aktov Vlade,
- opravljanje inšpekcijskega nadzora nad izvajanjem zakonov in drugih predpisov,
- nadzorovanje zakonitosti organov lokalne skupnosti, v zadevah, ki jih je država prenesla na organe lokalne skupnosti, pa tudi nadzorovanje primernosti in strokovnosti njihovega dela,
- zagotavljanje opravljanja javnih služb iz pristojnosti republike,
- pospeševanje gospodarskega, socialnega, kulturnega, ekološkega in splošnega družbenega razvoja ter

* *Načelnica Upravne enote Grosuplje, dipl. iur.*

- pripravljanje zakonov, drugih predpisov in aktov, poročil in drugih gradiv za vlado ter opravljanje drugih strokovnih nalog.

Naloge uprave opravljajo neposredno ministrstva.

Za zagotovitev racionalnega in učinkovitega opravljanja nalog državne uprave, določenih z zakonom, pa se na lokalnem nivoju organizira za območje ene ali več lokalnih skupnosti upravna enota, in to kot samostojna organizacijska oblika. Ta je skladno s 34. členom Zakona o upravi opredeljena kot organ odločanja na I. stopnji v upravnih stvareh iz državne pristojnosti in tudi kot organ, ki opravlja določene naloge v zvezi z nadzorstvom in zakonitostjo dela organov lokalnih skupnosti.

Upravno enoto vodi načelnik, ki ga imenuje in razrešuje Vlada Republike Slovenije na predlog ministra, pristojnega za upravo, po predhodnem mnenju občinskih svetov z območja, za katero je organizirana upravna enota.

Načelnik upravne enote določi notranjo organizacijo upravne enote v soglasju s pristojnimi ministrstvi in Vlado R Slovenije.

V upravni enoti se za posamezna področja organizirajo notranje organizacijske enote, ki se imenujejo oddelki. Vodjo oddelka na predlog načelnika upravne enote in pristojnega ministrstva imenuje Vlada R Slovenije.

Za sodelovanje med upravno enoto in lokalnimi skupnostmi se ustanovi sosvet načelnika upravne enote, in sicer kot posvetovalni organ načelnika. Sosvet obravnava vprašanja, ki se nanašajo na opravljanje nalog upravne enote, ter posreduje načelniku mnenja in predloge.

Upravna enota Grosuplje

Upravna enota Grosuplje je bila v skladu z zakonom organizirana na sedežu bivše občine Grosuplje za območja treh občin, in sicer občine Grosuplje, Ivančna Gorica in Dobrepolje. Obsega 16.247 km², v 212 naseljih živi 30 479 prebivalcev, registriranih ima 10 114 motornih vozil ter 14 600 voznikov.

Za posamezna delovna področja, naloge in pristojnosti ima organizirane štiri notranje organizacijske enote, in sicer:

- Oddelek za občo upravo, druge upravne naloge in skupne zadeve,
- Oddelek za upravno notranje zadeve, v okviru katerega delujeta tudi dva krajevna urada v Ivančni Gorici in Dobrepolju,
- Oddelek za kmetijstvo in gospodarstvo in
- Oddelek za okolje in prostor.

Naloge, ki se nanašajo na organizacijo in delovanje upravne enote, naloge obrambnega načrtovanja ter vodenja postopkov v zvezi z najdenimi predmeti, se opravljajo v Uradu načelnika upravne enote.

Notranje organizacijske enote–oddelki so z ozirom na vsebino dela vezani na posamezna ministrstva. Povezanost oddelkov z resornimi ministrstvi prikazuje naslednja shema.

ODDELEK ZA OBČO UPRAVO,
DRUGE UPRAVNE NALOGE IN
SKUPNE ZADEVE

Ministrstvo za notranje zadeve
Ministrstvo za delo, družino in socialne
zadeve
Ministrstvo za šolstvo in šport
Ministrstvo za kulturo

ODDELEK ZA UPRAVNO NOTRANJE ZADEVE	Ministrstvo za notranje zadeve
ODDELEK ZA KMETIJSTVO IN GOSPODARSTVO	Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano Ministrstvo za ekonomske odnose in razvoj Ministrstvo za gospodarske dejavnosti
ODDELEK ZA OKOLJE IN PROSTOR	Ministrstvo za okolje in prostor Ministrstvo za promet in zveze

Pravilnik o notranji organizaciji in sistemizaciji, ki ga je v soglasju s Komisijo vlade RS za kadrovske in administrativne zadeve ter v soglasju s posameznimi ministrstvi določila načelnica upravne enote, poleg splošnih določb obsega razvid del in nalog ter potrebno število delavcev v upravni enoti. Tako je s sistemizacijo predvidenih 46 delovnih mest, od tega:

višji upravni delavci:

- načelnik upravne enote 1
- svetovalec predstojnika 1
- vodja notranje organizacijske enote 1
- višji svetovalec 3

upravni delavci:

- VII. stopnje 4
- VI. stopnje 11
- V. stopnje 9

strokovno-tehnični delavci

- VII. stopnje 1
- VI. stopnje 2
- V. stopnje 7
- IV. stopnje 3

Z začetkom delovanja upravnih enot je bilo v Upravno enoto Grosuplje prevzetih 37 delavcev. Zaradi prenosa naloge "izdelava lokacijske dokumentacije" sta na občino prešla še dva delavca, trem pa je delovno razmerje prenehalo zaradi zaposlitve v drugem državnem organu. Tako je v upravni enoti zaposlenih 32 delavcev, torej kar 14 manj od sprejete sistemizacije.

Upravna enota si je ves čas svojega delovanja močno prizadevala pridobiti vsak kader, ki ga nujno potrebuje za tekoče reševanje izredno zahtevne problematike denacionalizacije. Pri tem ni imela uspeha, saj bližina prestolnice, nizki osebni dohodki ter izredna zaostritev politike zaposlovanja, vzporedno s tem pa tudi težina problematike niso stimulatívni elementi za visoko strokovni kader oziroma za delavce, ki naj bi zasedali ključna mesta v upravni enoti.

Manjkajoče delavce je upravna enota skušala nadomestiti s sklepanjem pogodb o delu z zunanjimi sodelavci, pri katerih pa učinek dela gotovo ni enak učinku redno zaposlenih delavcev.

Razlogi, da delo v upravni enoti ni zanimivo, so tudi v tem, da je položaj upravne enote še vedno negotov, saj politika dnevno prinaša nove poglede na vlogo upravnih enot. Lokalna samouprava si močno prizadeva priti do druge stopnje lokalne samouprave, to je pokrajine, pri tem

pa pristojnosti in status pokrajini še vedno niso znani, gotovo pa niso taki, kot jih opredeljuje Zakon o lokalni samoupravi. Obstaja tendenca, da naj bi se v pokrajini združile tako pristojnosti upravnih enot kot nekatere pristojnosti občin.

Nadalje je vreden omembe tudi prostorski položaj upravnih enot, saj predstavlja kamen spotike že od samega začetka delovanja. Zakon o upravi je namreč dodelil prostore, v katerih delajo upravne enote, v last občinam, pri tem pa naložil upravnim enotam le obveznost pokrivanja obratovalnih stroškov, brez najemnin. S takšno določbo zakona se večina občin, v našem primeru tudi občina Grosuplje, ki je lastnik prostorov, v katerih dela upravna enota, ne strinja. Tako še vedno ni podpisana pogodba o pravici uporabe poslovnih prostorov; obstaja torej možnost, da upravna enota te prostore izgubi. Upravna enota si zato prizadeva pridobiti nove prostore, kjer ne bo takšne utesnjenosti, nakar bo lahko zaposlila še nove delavce.

Proces, ki je ločil državno upravo od lokalne samouprave, je bil po mnenju teoretikov nujen, saj je večina evropskih držav to storila že pred več desetletji. Ocena Evrope je, da je Slovenija proces reorganizacije državne uprave in uvedbo lokalne samouprave pričela izredno smelo in hitro ter pri tem že dosegla nekatere rezultate. Marsikaj pa nas v prihodnjih obdobjih še čaka.

PRVI MANDAT NOVE OBČINE GROSUPLJE

Rudolf Rome*

Prvi mandat nove občine Grosuplje se je začel 1. januarja 1995, ko se je bivša občinska družbenopolitična skupnost razdelila na državne upravne organizacije in tri nove lokalne skupnosti: Grosuplje, Ivančno Gorico in Dobrepolje, končal pa se bo konec leta 1998.

Zelo spremenjena vsebina dela nove občine – lokalne samoupravne skupnosti je v prvem mandatu narekovala predvsem velike normative, organizacijske in kadrovske spremembe.

Najprej, že v letu 1995 smo se uspeli registrirati kot javni poslovni subjekt, sprejeli smo statut občine, organizirali občinsko upravo s štirimi uradi (za družbene dejavnosti, gospodarstvo in finance, za prostor, za gospodarsko infrastrukturo in za splošne zadeve) in se kadrovske popolnili s 24 uslužbenci, od katerih ima kar polovica višjo in visoko izobrazbo.

Konec leta 1996 smo kot prva slovenska občina prevzeli vse premoženje bivših občinskih zavodov, skladov, skupnosti in drugih paraobčinskih organizacij, potrdili premoženjsko bilanco in se dogovorili o razdelitvi premoženja in obveznosti med tri novonastale občine. Prav tako smo brez večjih zapletov lastniško in kapitalsko uredili Javno komunalno podjetje Grosuplje d.o.o., katerega lastniki smo občine: Grosuplje 49 %, Ivančna Gorica 41 % in Dobrepolje 10 %, dalje Družbo za razvoj Grosupljega d.o.o., Veterinarsko podjetje "Veterina dobro" d.o.o.

Leta 1997 smo organizirali in reorganizirali zavode, sklade iz zveze:

- sklad za razvoj malega gospodarstva, ki deluje za vse tri občine,
- stanovanjski sklad za občino Grosuplje,
- osnovnošolska zavoda "Louis Adamič" in "Brinje" za občino Grosuplje,
- vzgojnovarstveni zavod "Kekec" za občino Grosuplje,
- knjižnico za vse tri občine,
- glasbeno šolo za vse tri občine,
- zdravstveni zavod za občini Grosuplje in Dobrepolje ter
- zvezo gasilskih, turističnih in športnih društev le za občino Grosuplje.

V letu 1998 nas tako čaka le še statusna ureditev zveze kulturnih organizacij in stanovskih združenj.

Po zelo zahtevnem usklajevanju smo decembra 1996 z obveznimi prostorskimi sestavinami prenovili občinski Razvojni plan. V letu 1997 pa smo že sprejeli prostorsko ureditvene pogoje (PUP) za območje celotne občine in tudi nekatere zazidalne ter ureditvene načrte. Večino prostorsko izvedbenih aktov (PIA) pa bomo izdelali in sprejeli v letu 1998.

* *Velika Stara vas 2, župan občine Grosuplje*

Zaradi spremenjene zakonodaje, novega Razvojnega plana in drugačne vsebine dela nove občine smo že sprejeli ali dopolnili 150 odlokov, programov in sklepov, in to od blizu 200, ki so potrebni sprememb.

To zahtevno organizacijsko delo, s katerim smo bili večkrat zgled drugim občinam, je pripomoglo, da smo v teh letih izgubili le en ustavni spor, in to tri tožbe, upravnega spora pa do sedaj še nobenega. Nekaj težav imamo le še z ureditvijo razmerij z izpostavami državnih uradov tako glede pristojnosti kot tudi glede uporabe občinskih prostorov in opreme.

Normativne in organizacijske naloge nas niso odvrnile od razvojnega dela in izvajanja javnih investicij, ki jih od občine zahtevajo občinski svet, krajevne skupnosti in seveda vsi občani. Kljub pomanjkanju finančnih sredstev nam je že uspelo ali pa zadnje leto še uresničujemo mandatni razvojni program.

Program dela za obdobje 1995–1998, ki je bil natančneje predstavljen v Zborniku št. 19, 1996, vsebuje pet razvojnih projektov po naslednjih prioritetah:

1. zagotovitev dobrih, predvsem prostorskih pogojev za delovanje javnih služb,
2. gradnja in vzdrževanje infrastrukture,
3. urejanje centralnih naselij Grosuplje in Šmarje-Sap,
4. spodbujanje gospodarskega razvoja v občini,
5. pomoč pri organiziranju in angažiranju občanov.

Načrt vlaganj v občinski razvoj in javne investicije je temeljil na letnih prihodkih proračuna 12 milijonov DEM, ki pa jih predvsem na začetku mandata nismo uspeli zagotoviti (preglednica 1).

PREGLEDNICA 1: Načrtovana in razpoložljiva oz. porabljena sredstva proračuna občine Grosuplje po posameznih letih

Namen Leto	Mandatni načrt	Poraba 1995	Poraba 1996	Poraba 1997	Plan 1998
Tekoče obveznosti	6,0	4,6	5,3	6,9	7,0
Razvojne investicije	6,0	4,2	3,7	4,5	6,0
SKUPAJ	12,0	8,8	9,0	11,4	13,0

Iz preglednice 1 vidimo, da je višina proračunskih virov zaostajala za mandatnim načrtom predvsem v letih 1995 in 1996, saj so bili prihodki iz državnega proračuna bistveno manjši od tistih v času delovanja družbenopolitične skupnosti, prav tako pa ni bil izglasovan samoprispevek za šolstvo. V letu 1997 je bilo pridobljenih več prihodkov od občinskih taks, nadomestil in davkov, v letu 1998 pa predvidevamo tudi prodajo nekaterih nepremičnin. Tekoče obveznosti so v letih 1996 in 1997 narasle predvsem zaradi odškodnin za po vojni zaplenjeno premoženje, ki smo jih dolžni plačevati upravičencem (30 mio SIT letno), in obveznosti do samostojnih občin Ivančna Gorica in Dobrepolje (60 mio SIT letno).

V nadaljevanju bom natančneje predstavil uresničevanje mandatnega programa. Pri tem sem upošteval tako zagotavljanje nalog in financiranje tekočih obveznosti, ki omogočajo normalno delovanje občine za potrebe prebivalcev, kot tudi razvojni program in investicije.

PREGLEDNICA 2: Izvedene naloge in vložena sredstva za občinski razvojni program v mandatnem obdobju 1995–1998 po projektih

RAZVOJNA NALOGA	VLOŽENO 1995, 1996, 1997	PLAN 1998
Izgradnja prizidka k OŠ Šmarje-Sap, adaptacija starega dela šole in prenova telovadnice	317	-
Nakup zemljišča in pripravljala dela za gradnjo nove OŠ ter večnamenske športne dvorane na Grosupljem	95	27
Izgradnja nove OŠ Grosuplje s športno dvorano 1. faza	-	290
Priprava za obnovo podružničnih šol	2	1
Investicijsko vzdrževanje in računalniško opremljanje osnovnih šol	36	16
Izgradnja prizidka k vrtcu, Trubarjeva, Grosuplje	55	-
Investicijsko vzdrževanje vrtecev	5	1
Gradnja igrišč v naseljih	4	1
Priprava dokumentacije za adaptacijo Zdravstvenega doma Grosuplje	-	3
Nabava opreme za zdravstveni dom	4	-
Povečanje knjižničnih prostorov	2	-
Podpora mladinskim organizacijam	6	3
Obnova kulturno-zgodovinskih objektov	17	13
Investicijsko vzdrževanje kulturnih domov	7	2
Podpora posebnim kulturnim programom	3	2
Obnavljanje opreme in objektov občine	15	6
Priprava na obnovo Družbenega doma	1	1

PROJEKT 2: GRADNJA IN VZDRŽEVANJE INFRASTRUKTURE

(mio SIT)

RAZVOJNA NALOGA	VLOŽENO 1995, 1996, 1997	PLAN 1998
Prenova in gradnja vodovodov	36	64
Urejanje hidrantov	5	1
Evidentiranje in zaščita vodnih virov	2	1
Investicijsko vzdrževanje vodovodnih sistemov (amortizacija)	112	35
Gradnja kanalizacij	145	23
Investicijsko vzdrževanje kanalizacije in čistilne naprave Grosuplje	10	4
Razširitev toplovoda na Grosupljem	20	8
Sanacija obstoječe komunalne deponije Stehan	6	2
Nakup zemljišč in priprava za gradnjo nove komunalne deponije Špaja dolina	6	52
Nabava vozila in zabojnikov za odvoz smeti	7	2
Investicijsko vzdrževanje deponije in smetarske opreme	4	3
Evidenca in sanacija črnih odlagališč	4	1
Celovita ureditev trga pred cerkvijo v Šmarju	15	11
Prenova pošte v Šmarju-Sapu	6	-
Sodelovanje pri izgradnji telefonskega omrežja	...	...

Podelitev koncesije za izgradnjo kableske TV Grosuplje	...	...
Urejanje pokopališč in mrliških vežic	12	3
Razširitev omrežja javne razsvetljave	9	1
Prestavitev plakatnih mest in neprometnih znakov	5	1
Ureditev avtobusnih postajališč	-	3
Urejanje zelenic in parkov	3	2
Modernizacija republiških regionalnih cest in priprava projektov	66	20
Modernizacija občinskih lokalnih cest	153	15
Investicijsko vzdrževanje lokalnih cest	62	22
Sofinanciranje signalizacije za žel. prehod Žalna	7	-
Modernizacija krajevnih cest in ulic	88	33
Investicijsko vzdrževanje krajevnih cest, ulic in javnih površin	38	14
Urejanje parkirišč in pločnikov	4	1
Vzdrževanje gozdnih cest	7	3
Priprava in začetek gradnje zadrževalnika pred poplavami pri Brezju	22	23

PROJEKT 3: UREJANJE NASELIJ GROSUPLJE IN ŠMARJE-SAP

(mio SIT)

RAZVOJNA NALOGA	VLOŽENO 1995, 1996, 1997	PLAN 1998
Gradnja družbene infrastrukture	glej projekt 1	
Gradnja komunalne in cestne infrastrukture	glej projekt 2	
Ureditev prometa, postavitve in obnova prometne signalizacije in preventivne naloge v prometu	8	3
Urejanje evidence in lastništva javnih površin, določanje funkcionalnih površin in izdelava katastrov	7	2
Spremembe planskih dokumentov in določitev zazidljivih površin	10	3
Evidentiranje in urejanje stavbnih zemljišč	10	3
Urejanje zelenih površin	10	4
Urejanje centra v Šmarju-Sapu	glej projekt 1	
Urejanje Cerkevnege hriba na Grosupljem	3	5
Nakupi in vlaganja v občinska stanovanja	12	7
Kreditiranje stanovanjske gradnje (depozit)	7	7
Vlaganja v javno razsvetlavo, oglaševanja in usmerjevalne table	11	4
Pospravljanje avtoodpada Jerova vas	3	1
Urejanje romskih bivališč	3	2
Sofinanciranje priprav za izgradnjo poslovnega centra pri Pošti	3	-
Sodelovanje pri pripravi programa prenove Stare občine	...	...
Izdelava ureditvenega načrta tržnica pri starem gasilskem domu	-	4
Izdelava zazidalnega načrta TOC pri Motelu	-	3

PROJEKT 4: SPODBUJANJE GOSPODARSKEGA RAZVOJA

(mio SIT)

RAZVOJNA NALOGA	VLOŽENO 1995, 1996, 1997	PLAN 1998
Ustanovitev in sofinanciranje Medobčinskega sklada za malo gospodarstvo	8	1
Soustanovitev Družbe za razvoj Grosupljega d.o.o.	2	-
Sovlaganje v Javno komunalno podjetje d.o.o.	68	-
Sovlaganje v Veterinarsko podjetje Grosuplje d.o.o.	3	-
Ustanovitev stanovanjskega sklada	1	-
Kreditiranje obrtnikov in podjetnikov (depozit)	13	15
Kreditiranje kmetijske dejavnosti (depozit)	23	7
Izdelava planske in prostorske dokumentacije za gospodarsko gradnjo	10	12
Sofinanciranje projektna dokumentacije za izgradnjo poslovnih objektov	glej projekt 3	
Urejanje lastništva in vlaganja v poslovne prostore	8	3
Vlaganja v turistični del programa ureditve Županove jame in Tabora	3	3
Vlaganja v ureditev Magdalenske gore	1	2
Sofinanciranje drugih turističnih programov	13	3
Agromelioracije in druge subvencije v kmetijstvu	30	19

PROJEKT 5: ORGANIZIRANJE IN ANGAŽIRANJE OBČANOV

(mio SIT)

RAZVOJNA NALOGA	VLOŽENO 1995, 1996, 1997	PLAN 1998
Formiranje KS kot pravne osebe in pokrivanje stroškov za njihovo delovanje	46	30
Dotiranje društev in zvez	81	34
Spodbujanje kakovostnih programov	15	5
Pokroviteljstva, sponzorstva in javne prireditve	9	3
Financiranje političnih strank	13	5
Sofinanciranje lokalnega radia Zeleni val	4	2
Financiranje lokalnega časopisa Grosupeljski odmevi	14	5
Angažiranje gradbenih odborov za javne investicije	glej projekt 2	
Program celostnega razvoja podeželja	-	2
Zagotavljanje pogojev za delovanje občinskega sveta, odborov in komisij	20	9

1 DEM JE 92 DO 95 SIT

Iz preglednice 2 je razviden velik obseg razvojnih nalog, ki jih je v mandatnem obdobju 1995–1998 vodila občinska uprava pod vodstvom župana in občinskega tajnika.

Pri izvedbi nalog so bili in so še v veliko pomoč predstavniki krajevnih skupnosti, občinskih javnih zavodov, Javnega komunalnega podjetja, društev in njihovih zvez, političnih strank, predvsem t. i. strank slovenske pomladi: SLS, SKD, SDS, (čeprav se je SDS v drugi polovici mandata distancirala od programa), gospodarskih organizacij, državne uprave in mnogi posamezniki, za kar vsem izrekam iskreno zahvalo.

Vem, da bi bilo potrebno uresničiti še veliko nalog, vendar nam žal postavljajo okvire mnogi dejavniki: finančna sredstva, kadri, zakonodaja, ... pa tudi na 4 leta omejen mandat.

Želim, da bi se nedokončane razvojne aktivnosti nadaljevale v naslednjem mandatnem obdobju 1999–2002 in da bi se začele še mnoge nove.

OBČINA IVANČNA GORICA V LETIH 1996 IN 1997

Jernej Lampret*

Občina Ivančna Gorica je po treh letih samostojnega dela že dosegla rezultate, ki govorijo v prid novoorganizirani lokalni skupnosti. Pred občinsko upravo, občinski svet in njihova delovna telesa je bila postavljena odgovorna naloga. Občani so mogoče pričakovali celo več, v marsičem pa so s primerjalnimi podatki glede na staro občino dobili potrditev, da se je stanje na vseh delovnih področjih izboljšalo.

Občinska politika je v okviru svojih možnosti podpirala vsa področja enakopravno in skupaj s cilji in strategijo občine reševala prioriteto tiste naloge, ki so vitalnega pomena za obstoj občine. Politizacija je stopila v drugi plan, v ospredje pa novonastali pravni subjekti, krajevne skupnosti, ki so zaradi svojih interesov in potreb storile vse, da so bila javna sredstva dopolnjena s sredstvi, zbranimi med krajani. Na ta način se je najlažje podpiral lokalni interes in dopolnjeval interes za kolektivno rabo.

Tako se lahko občina v tem dveletnem obdobju pohvali z dopolnjeno infrastrukturo, ki večkrat presega merila povprečja. Občinski svet je na svojih več kot tridesetih sejah odgovorno prevzemal zakonodajne naloge, ki jih je županstvo uspešno izpolnjevalo z desetimi zaposlenimi delavci. Statut in poslovnik - akta, ki urejata krovno delovanje občine - sta bila v svoji prvotni obliki že nekajkrat dopolnjena za praktično vrednost, ki se je izgubljala ob spremembah lokalne zakonodaje oziroma prakse, potrjene v lokalnih okoljih.

Še vedno je čutiti nemoč občine zaradi centralistično urejene države tudi na tistih delovnih področjih, ki bi morala biti v pristojnosti odločanja lokalne skupnosti in v izvedbi župana in županstva. Ostajajo nekatere nepraktične rešitve, ki jih mora lokalna skupnost reševati skupaj z resornimi ministrstvi na upravni enoti ali na širšem področju. Pred spremembami, ki so nakazane za področje delovanje lokalne ravni, pogrešamo regijsko preglednost, da ne bi bilo potrebno tudi vprašanja državnih zadev reševati na nivoju občine, saj se stvari urejajo počasneje, kot to želijo in zahtevajo občani (magistralne ceste, regionalne ceste, telefonija, avtocesta, železnica, ...).

Nedopustno je, da se občina z desetimi zaposlenimi ukvarja z nesorazmerno veliko nalogami, ki jih je sicer potrebno rešiti na njenem območju, a so v pristojnosti državnih institucij, in se rešujejo po načelu »kdor prej pride, tisti prej melje« (demografsko ogroženi kraji, reševanje okoljevarstvenih problemov, ...). Razmejitev nalog med upravno enoto, občinskim svetom, županstvom in županom se je v veliki meri rešila glede na čas in stvarne možnosti umno. Na matični urad v Ivančni Gorici se iz Upravne enote Grosuplje lahko prenesejo nekatere upravnoadministrativne naloge (registracija vozil in podobno).

Občine so z delitveno bilanco kmalu rešile soodvisnost in so samostojno in odgovorno začele reševati lastne probleme, kadar pa je šlo za skupne koristi, so nastopale složno in racionalno. Tako so ostale nekatere zveze društev pod istim strokovnim vodstvom (kultura, šport), enako tudi veliko javno podjetje, ki opravlja pomembna opravila za vse tri občine, seveda z razmejitvijo uslug in grobih stroškov. Smotrna razdružitev se je uveljavila povsod tam, kjer se je videl ožji kolektivni prin-

* *Muljava 17a, župan občine Ivančna Gorica*

cip v organizaciji in vodenju za dobrobit občana (samostojna vzgojnovarstvena organizacija Ivančna Gorica, samostojni Zdravstveni dom Ivančna Gorica).

Ustanovitev regij bo s svojimi pooblastili postavila pod drobnogled združujoče oziroma razdružujoče funkcije in verjetno tudi državna sredstva, pregled in nadzor bo boljši in tudi sredstva regionalno bolj pravično porazdeljena.

Sprejemanje občinskega proračuna in posledično dogajanje je najodgovornejše opravilo za segment polnjenja občinskega proračuna in segment porabe. Lastna sredstva, ki jih občina zbere preko novih odlokov, taks in davkov, morajo tudi smiselno obremenjevati našega občana, da se bo počutil sooblikovalec pri pridobivanju in sprejemanju dobrin (ekološka taksa, davek na nepremičnine – stanovanjske objekte in vikende, nadomestila za uporabo stavbnih zemljišč, priključne takse, ipd.).

V nobenem primeru ne sme nesmotrna poraba izigrati davkoplačevalca in ga postaviti v neenakopraven položaj glede na občane drugih občin. Solidarnost, ki je bila in bo razlog za realizacijo skupnih akcij s profesionalnim pristopom in amaterskim delom, mora življenje napraviti bogatejše, združljivo in smiselno (delovanje v kulturnih, gasilskih, turističnih, športnih, lovskih, čebelarških, ribiških in še številnih drugih društvih).

Odprtost za smiselna vprašanja mora na lokalni ravni presegati administrativne in birokratske poglede. Nikakor pa ne more biti to stvar izsiljevanja »na črno« in samovoljnega vstopanja v okoliški oziroma družbeni prostor. Bližji stiki, ki jih omogoča ožje lokalno okolje, ne smejo zamegliti strokovnosti, temveč morajo biti le pomoč za lažje sooblikovanje opredelitev. Čakanja črnograditeljev bodo torej še naprej ostala predmet pravnih zadev.

Prepoznavanje sposobnosti ljudi v ožji lokalni skupnosti daje upanje, da se bodo potenciali pokazali v boljši klubski in društveni organiziranosti z namenom združevanja istorodnih interesov v prid lastnim potrebam in izboljšanju ponudbe drugim.

Z nanizanimi pogledi ob analizi prehojene dveletne poti želim poudariti pomembnost in upravičenost obstoja naše občine.

PRIHODKI OBČINE

(V 000 sit)

VRSTA PRIHODKOV	LETO 1996	LETO 1997
1. Prihodki za zagotovljeno porabo (a.,b.,c.)	498.123	503.595
a. Prihodki, ki se razporedijo med republiko in občino	327.557	287.270
b. Prihodki, ki pripadajo občini	13.553	23.974
c. Finančna izravnava	157.013	192.351
2. Prihodki za druge naloge (d.,e.,f.)	153.011	165.254
d. Davki in druge dajatve	118.895	148.266
e. Prihodki od premoženja	7.710	11.075
f. Prihodki iz naslova sofinanciranja	26.406	5.913

Opomba : v prihodkih ni upoštevan prenos prihodkov.

Glavni vir prihodkov sta 30 % dohodnine in finančna izravnava, ki jo država nudi v primeru, ko po merilih in standardih občina ni sposobna zbrati planiranih prihodkov za zagotovljeno porabo. Iz tabele je razvidno, da občina kljub nekaterim davkom in taksam, ki so prihodek občine, brez dodatnih sredstev države ne bi pokrila najosnovnejših nacionalnih potreb: sredstva za delo občinskih organov, sredstva za izvajanje dejavnosti na področju osnovnega izobraževanja in glas-

bene šole (investicije v šolski prostor, prevozi učencev, stroški ogrevanja, ...), vzgoje in varstva predšolskih otrok, raziskovalne dejavnosti, kulture (delovanje muzeja, delovanje kulturnih društev, dopolnjevanje knjižničnega fonda, ...), športa (šport mladih, prostor, rekreativna dejavnost, ...), socialnega varstva (socialna varnost za brezposelne, enkratne pomoči, oskrba v zavodih, rejnine, preživalnine, ...), zdravstvenega varstva (prostor, mrliškoogledna služba).

Med večje naloge zagotovljenega programa sodi tudi vzdrževanje krajevnih in lokalnih cest. Kljub velikim potrebam po novih investicijah, sredstvih za kmetijstvo, obrt in turizem država ne namenja sredstev, občina mora s programom pridobiti lastni vir sredstev in v najboljšem primeru tudi sofinancerski del pristojnih ministrstev.

DEJAVNOST	Leto 1996	Delež v %	Leto 1997	Delež v %
SPLOŠNA PORABA				
Delovanje organov občine, uprave občine, političnih strank, KS, društev ...	75 178	11,9	79 797	10,3
DRUŽBENE DEJAVNOSTI				
Osnovno izobraževanje, socialno varstvo, otroško varstvo, kultura, šport, zdravstveno varstvo, znanost	265 437	42,2	410 763	53,2
GOSPODARSKA INFRASTRUKTURA				
Cestno, komunalno in stanovanjsko gospodarstvo, urejanje prostora	222 577	35,3	217 972	28,3
GOSPODARSKI RAZVOJ IN DRUGO				
Kmetijstvo, podjetništvo in drobno gospodarstvo, turizem, urejanje stavbnih zemljišč, poslovni prostori, varstvo pred naravnimi in drugimi nesrečami	58 610	9,3	53 716	7,0
SREDSTVA REZERV, OBRESTI IN BANČNI STROŠKI				
	8 514	1,3	9 157	1,2
SKUPAJ	630 316	100	771 405	100

Na področju komunalnih del so bile v ospredju modernizacije in asfaltiranje lokalnih in krajevnih cest. Krajanje so s svojim delom in sredstvi utrdili in pripravili cestišče za asfaltiranje, občina pa je prispevala večji delež k asfaltu. V letu 1996 so brneli stroji na 22 odsekih v skupni dolžini 14 km. V občini nam je ostalo še kar nekaj kilometrov neasfaltiranih cest, nekaj pa jih je v slabem stanju. V letu 1997 je bilo moderniziranih in nanovo asfaltiranih 14 435 m krajevnih in lokalnih cest. Poleg tega je bila rekonstruirana regionalna cesta na odseku Krka–Gabrovčec z republiškimimi sredstvi in sofinancerskim deležem krajanov in občine za pločnike in pripravo za javno razsvetljavo. Del sredstev za izgradnjo ceste Krka–Hočevo je občina pridobila iz naslova demografsko ogroženih. Proti koncu leta so se opravili tudi odkupi nadomestil za rušene objekte ob gradnji avtoceste.

Skupaj z vlaganji krajanov je občina pospešeno gradila vodovodno omrežje. Večji odseki Rdeči Kal–Sad, Petrušnja vas, Debeli hrib, Kuželjevec so začete investicije, ki se bodo skupaj z Visoko cono Stična nadaljevale v prihodnjih letih. Največja investicija na vodovodnem omrežju pa je bila obnova vodovodnega omrežja na odseku Vir–Stična, kjer so bila uporabljena amortizacijska sredstva JKP Grosuplje in občine. V letu 1996 se je zaključila prva faza gradnje kanalizacije v Stični, v dobro predvsem prebivalcem zgornjega stiškega predela.

Prostor je eno izmed najbolj občutljivih področij življenja. Urejanje prostora regulirajo številni pravni akti. V letu 1996 je bilo podano 233 vlog za izdelavo lokacijske dokumentacije in urba-

nističnih mnenj, zaključenih je bilo 206 primerov, v letu 1997 je bilo od 225 vlog zaključenih 208 primerov.

V letu 1996 je občina pristopila k celoviti reviziji svojih planskih aktov, in sicer z upoštevanjem obveznih izhodišč ter dejanskega stanja (varovalni gozdovi, prometno omrežje, prvo območje kmetijskih zemljišč, varstvo virov pitne vode in podobno). S sprejetjem tega dokumenta bo občanom dano več boljših možnosti za uporabo prostora. V izdelavi je ureditveni načrt centra Ivančne Gorice in sprememba zazidalnega načrta v območju Sinolesa zaradi spremenjenih razmer. Občina skupaj z lastniki išče ustrezne nadomestne lokacije za rušence pri izgradnji avtoceste, v delu je izdelava ureditvenega načrta za športni center Ivančna Gorica, predvideva se natečaj za del Ivančne Gorice pod cerkvijo za potrebe pokopališča, vrtca, doma za ostarele, poslovne stavbe in podobno. V Višnji Gori bo po sprejetju plana potrebno izvesti natečaj ali urbanistično delavnico za izdelavo programskih zasnov za spodnji ravninski del Višnje Gore (območje begunskih barak). Prostorski urbanistični pogoji že upoštevajo območja v Šentvidu, in sicer predvsem za javni pomen.

Občina je v letu 1997 pripravila strategijo varstva okolja, ki bo kot temeljni dokument z ukrepi sledil osnovnim ciljem. Sprejet je bil odlok o varstvu virov pitne vode na območju občine, odlok o pomožnih objektih, izdelano je bilo kartografsko gradivo s projektno nalogo za izvedbo natečaja za pridobitev idejne zasnove nove osnovne šole v šolskem centru, pred tem pa je podoben postopek tekkel tudi v Višnji Gori.

Slaba pokritost naše občine s telefonskimi priključki se izboljšuje. V letu 1997 je bilo dograjeno krajevno kabelsko omrežje Višnja Gora, Krka, Šentvid. Povprečno število priključkov na 100 prebivalcev se je z 19,3 dvignilo na 30, kar nas približuje razvitemu svetu. Sistem gradnje je moden in uporabljata sodobno digitalno tehniko. Krajanji so od 530-milijonske investicije zbrali 103 milijone tolarjev. Beli lisi na področju telefonije ostajata KS Ambrus in Zagradec, ki bosta v letu 1998/99 tudi na tem področju stopili v korak z drugimi.

Skupni sklad za razvoj drobnega gospodarstva treh občin je razpisal kredit za izboljšanje pogojev gospodarjenja in s tem zaposlovanja v občini. Gospodarska dejavnost se v občini okvirno ohranja na doseženi stopnji. V letu 1997 je šel v stečaj Sinoles iz Ivančne Gorice s 50 zaposlenimi delavci.

Kljub veliki neurejenosti varstva okolja se stanje največjih onesnaževalcev počasi izboljšuje. Nove čistilne naprave v IMP Ivančna Gorica in boljša osveščenost odgovornih prispevata k boljšemu okolju. Nova lokacija za skupno odlagališče komunalnih odpadkov v Špaji dolini je največji skupni projekt vseh treh občin. S tem projektom bomo tudi odpravili številna črna odlagališča.

Družbene dejavnosti v proračunu občine zavzemajo pomembno mesto. Izgradnja osnovne šole v Višnji Gori je največji investicijski projekt, saj znaša vrednost preko 450 milijonov. Investicija naj bi se zaključila v letu 1998, vmes pa tečejo pripravljala dela za gradnjo šole ob šolskem centru v Ivančni Gorici. V šolskem letu 1996/97 je osnovne šole v občini obiskovalo 1464 učencev, kar je 10 več kot v preteklem letu. V istem šolskem letu je Srednjo šolo Josip Jurčič v Ivančni Gorici obiskovalo 830 dijakov v treh programih (gimnazijski maturant, ekonomski tehnik, prodajalec). Velik porast vpisa v srednjo šolo še povečuje prostorsko stisko in narekuje čimprejšnjo gradnjo in povečanje šolskega prostora. Srednješolsko izobraževanje v treh programih (kuhar, šivilja, slaščičar) izvajajo tudi v VIZ Višnja Gora. Občina za vzdrževanje šolskega prostora namenja velika investicijska sredstva.

V dislociranih oddelkih Glasbene šole Grosuplje v Ivančni Gorici se šola 65 učencev. Mreža šol je ostala zaradi konstantnih demografskih parametrov nespremenjena in tako kaže tudi v bodoče.

V letu 1997 se je nanovo organiziral VVZ Vrtec Ivančna Gorica, ki vključuje 264 otrok, izven občine pa je vključenih v organizirano varstvo 43 otrok. Prostorska stiska je velika, saj je bilo odklonjenih kar 70 otrok. Pogoji za delo so slabi, zlasti v Ivančni Gorici, kjer priprava za novo grad-

njo že poteka. Vzporedno poteka v vrtcu tudi delo v treh oddelkih priprave na šolo, pet pa jih je v osnovni šoli.

Številni gasilci, združeni v 17 gasilskih društvih, skrbijo za tradicijo in požarno varnost. Pomemben je tudi njihov delež na humanitarnem področju, kjer skupaj z Rdečim križem in Karitasom skrbijo za občane, potrebne pomoči.

Tradicija kulture v občini ponuja nešteto možnosti ljubiteljski dejavnosti. Prepoznavnost občine Ivančna Gorica po naravni in kulturni dediščini in tradicionalnih prireditvah je velika. Samostan Stična je z bogatejšo infrastrukturo in ureditvijo širše okolice v minulem letu postal še lepši. Z restavriranjem sakralnih objektov cerkve Sv. Petra na Kamnem Vrh, Sv. Jurija na Selih nad Višnjo Goro in stiškega samostana je občina skupaj z Regionalnim zavodom za varstvo naravne in kulturne dediščine pomembno prispevala k ohranitvi bogate zapuščine. Izvajanje muzejske dejavnosti na Jurčičevi domačiji je po koncesiji izvajala ZKO. Vse številnejši obiskovalci so zahtevali boljšo infrastrukturo, zato je občina zgradila nove sanitarije in interni bife. V letu 1996 je bilo opravljenih več vzdrževalnih del na kulturnih domovih oziroma dvoranah v Ivančni Gorici, Šentvidu, Višnji Gori, Muljavi, Krki in Temenici, dvorana v Ambrusu pa je spet prešla v roke domačinov.

Krška jama je z ustrežno ponudbo in elektrifikacijo dala možnost turističnemu društvu, da skupaj z ribolovom in čolnarjenjem dopolnijo svojo ponudbo. V letu 1997 je bilo obiskovalcev jame preko 10 000.

Pomemben delež pri ohranjanju in razvijanju kulturne dejavnosti so prispevala amaterska kulturna društva, klubi in skupine z dejavnostmi petja, gledališke igre, folklornega plesa ter literarnega in likovnega ustvarjanja. Med amaterskimi dosežki velja poudariti uspešno izvedbo vsakoletnih predstav na prostem v izvedbi Kulturnega društva Muljava ter po številu nastopajočih najmnogičnejšo prireditev v državi Tabor slovenskih pevskih zborov v Šentvidu pri Stični.

Športna aktivnost občanov se kaže v športnih društvih, povezanih v Zvezo športnih organizacij Ivančna Gorica. V tekmovalnem pogledu prednjačijo NK Ivančna Gorica, RK SVIŠ, AMD Šentvid pri Stični, SD Jože Kovačič in SD Sonja Vesel ter Karate klub Ivančna Gorica. V tekmovalnem športu je tekmovalo 15 skupin v 7 športnih panogah z več kot 400 tekmovalci. Posebno mesto ima šport mladih v šolskih športnih društvih in v vrtcu. Vse tri telovadnice v občini in ostala igrišča nudijo številne možnosti mnogim rekreativcem.

Po zakonu o zdravstvenem zavarovanju je občina plačnik obveznega zdravstvenega zavarovanja za občane, ki nimajo druge podlage za zavarovanje. V letu 1996 jih je bilo nad 210, v letu 1997 pa nad 230.

S področja socialnega varstva občina zagotavlja denarno pomoč kot edini vir preživljanja (povprečno 7 upravičencev), denarni dodatek (85), dodatek za pomoč in postrežbo (4), dodatek za najemnino (5), rejnine (4), enkratne denarne pomoči (23).

Oskrbovancev v splošnih in posebnih zavodih je bilo povprečno 72, od tega polovica v Domu starejših občanov na Grosupljem (45 samoplačnikov, z doplačilom občine 22 in celotnim plačilom občine 5). V zavodih za usposabljanje se nahaja 11 oskrbovancev. Zavitek z opremo novorojenca je prejelo 149 upravičencev.

Podatkov o življenju in delu v občini Ivančna Gorica je še nešteto, a v kratkem, splošnem prikazu jih je težko predstaviti.

...v zavislosti od ...

...v zavislosti od ...

...v zavislosti od ...

...v zavislosti od ...

...v zavislosti od ...

...v zavislosti od ...

...v zavislosti od ...

...v zavislosti od ...

...v zavislosti od ...

...v zavislosti od ...

...v zavislosti od ...

...v zavislosti od ...

...v zavislosti od ...

...v zavislosti od ...

...v zavislosti od ...

...v zavislosti od ...

...v zavislosti od ...

...v zavislosti od ...

...v zavislosti od ...

...v zavislosti od ...

...v zavislosti od ...

...v zavislosti od ...

OBČINA DOBREPOLJE V LETIH 1996 IN 1997

Anton Jakopič*

Če je bilo za novo občino Dobrepolje leto 1995 v znamenju konstituiranja in priprav na resno delo, lahko za leti 1996 in 1997 ugotovimo, da je občina že v polnem delovnem razmahu in uspešno nadaljuje načrtani program.

Mnogi pričakujejo od občine seveda še več, zlasti na področjih, na katerih nima zakonskih pristojnosti. Za nekatera področja je res škoda, da teh pristojnosti nima. Tu mislim zlasti na pospeševanje gospodarstva v vseh oblikah, kajti občina se temu delu enostavno ne more odreči. Neugodno je, da za to nima v proračunu oziroma v t.i. zagotovljeni porabi nikakršnih sredstev. Vsa sredstva, ki se za te namene porabijo, so lastna sredstva, kar pomeni, da jih je potrebno zbrati od občanov. Pri tem mnogokrat nastane paradoks, da je potrebno sredstva najprej zbrati od občanov in jim jih nato vrniti v obliki pomoči. Seveda tudi to ni čisto brez smisla, ker tako koncentrirana in plasirana sredstva dajo nek rezultat, ki koristi vsem.

Mnogokrat se ljudje sprašujejo in pri tem izražajo nezadovoljstvo o prispevkih za izgradnjo skupne infrastrukture in ostalih skupnih zadev. Ne zavedajo pa se razvoja svojega osebnega standarda, ki tudi nenehno raste. Kakor raste osebni standard, tako mora rasti tudi skupni. Zaostajanje skupnega standarda se pokaže kot huda motnja v razvoju in večja nezadovoljstvo občanov. Tekoče prilagajanje javnega standarda osebnemu pa povečuje potrebe po sredstvih, s tem pa pritisk na občane, da naj tudi oni sodelujejo pri izgradnji tega standarda, sočasno pa omogoča popolno izrabo že doseženega osebnega standarda. Na ta način je skupni standard nujen del osebnega.

Občina Dobrepolje se je po svoji ponovni oživitvi srečala z mnogimi potrebami, ki so narekovalne njeno delovanje in bile osnova za usmeritev dela. Območje občine je bilo vse od 1960 do 1995 razdeljeno med dve občini, in sicer Dobrepolje pod Grosuplje, Struge pa pod Kočevje. V obeh primerih je šlo za odmaknjeno območje, za katero mnogo občanov takratnih dveh občin še vedelo ni, kje je, čeprav gre za velik teritorij, saj meri naša občina 118 km². Oba dela občine sta se od 1960, ko sta bila razdeljena med dve občini, precej odtujila in prebivalstvo ni imelo nikakršne povezave med seboj. To dejstvo in izrazito negativna propaganda, ki je spremljala nastajanje novih občin, sta povzročila, da večji del prebivalstva novi občini ni bil naklonjen. Državni zbor je občino vendarle ustanovil, in to na osnovi strokovnih kriterijev. Medsebojna povezava delov občine in zainteresiranje vseh prebivalcev občine za skupno delovanje sta se pokazala kot temeljna potreba za delovanje občine. S strpnim dogovarjanjem in pravičnimi pristopi nam je občino uspelo povezati in zainteresirati za skupno delo. Opustitev prejšnje organiziranosti po krajevnih skupnostih in ustanovitev vaških odborov v vsaki vasi, ki nimajo vloge prejšnjih krajevnih skupnosti, sta se izkazali kot pravilni odločitvi. Občina se je po eni strani homogenizirala, se povezala v eno celoto, po drugi strani pa omogočila vsaki od vasi, da vendarle lahko pride s svojimi potrebami do občine in se enakopravno uveljavlja. Seveda je delovanje vaškega odbora v mnogočem odvisno od predstavnikov, izvoljenih v ta odbor. Vaški odbori v večini primerov delujejo zelo dobro.

* *Videm 35, župan Občine Dobrepolje*

Za boljše razumevanje dela občine Dobropolje je prav, da na kratko povzamem stanje, v kakršnem se je znašla občina ob svojem nastanku.

Glavna značilnost je velika površina, ki je v povprečju redko poseljena. V takšni situaciji je velik problem obvladovanje celotnega teritorija in omogočanje kolikor toliko enakopravnega obravnavanja vseh prebivalcev. Celotno območje občine se je znašlo v veliki razslojevalni krizi. Nekdanje izrazito kmetijsko območje postaja vse manj kmetijsko. Zaradi agrarne prenaseljenosti, majhnih kmetij in nedonosnega kmetijstva je vse manj čistih kmetov oziroma jih skoraj ni. Skoraj vsi prebivalci pridobivajo dohodek izven kmetijstva, in sicer z zaposlitvijo v podjetjih v občini in še več izven občine. Precej je polkmetov, ki se spreminjajo v čiste delavce in jim zemlja že postaja breme. Mnogi se odločajo za odprtje svoje dejavnosti kot samostojni podjetniki ali ustanovljajo podjetja. Ta proces, ki bi bil lahko zelo pozitiven, pa je v preteklih letih močno zaustavila tranzicijska kriza, ki je nekatere stvari zapletla. Družbena podjetja, ki so bila nosilci razvoja v občini, so zabredla v krize, iz katerih so se po statusnih spremembah in prehodu v delniške družbe v zadnjem času že izklopala, vendar zaposlujejo le še polovico toliko delavcev kot v polnem razmahu. Novi podjetniki, ki želijo širiti svojo dejavnost, nimajo ustreznega prostora za gradnjo poslovnih in obrtnih prostorov, saj ni bilo v preteklosti za njihovo pridobivanje narejenega popolnoma nič. Spremenjene družbene in gospodarske razmere spreminjajo utečen način življenja, družine so vse manj povezane, pojavlja se problem varstva otrok, varstva ostarelih itd.

V takšno stanje je prisvetila nova občina. Od nje so ljudje pričakovali veliko zlasti na razvojnih področjih gospodarstva, kar se je izkazalo kot jalovo upanje, saj je zakonodaja novim občinam te pristojnosti odvzela. S pristojnostmi pa tudi denar za te potrebe, vendar se občina Dobropolje tem področjem ni odpovedala in je poskušala nekaj teh zadev reševati z lastnimi sredstvi.

Nekaj konkretnih ključnih problemov, ki spadajo tudi v neposredno zakonsko pristojnost občine in so dajali ton delu občine Dobropolje v preteklih dveh letih:

- Prostorska stiska v šoli na Vidmu, kjer poteka dvoizmenski pouk; glasbena šola, ki večkrat uporablja osnovnošolske prostore, deluje mnogokrat celo v tretji izmeni.
- Občina je brez vrta; vrtec v zmanjšanem obsegu deluje le v začasnih prostorih v podružnični šoli v Kompoljah.
- V ožjem delu Dobropolja so v glavnem asfaltirane vse ceste v osrednje in bližnje vasi, oddaljene vasi so še brez asfaltne povezave.
- V Strugah je asfaltiran samo del ceste po sredini doline, vse ostale cestne povezave so še v makadamskem stanju.
- V občini je skupno pribl. 90 km vodovodnih cevi, od tega 20 km salonitnih, ki vsebujejo zdravju škodljiv azbest. Tri vasi so še brez vode, precej luknjičavi so tudi alkatenski stranski priključki vodovoda.
- Stanje na področju prostorskega urejanja je neurejeno.
- V občini ni mrliške vežice.

Bolj razveseljivo je dejstvo, da je v občini razmeroma dobro razvita kulturna dejavnost: godba, zbori, dramske skupine itd., kar vse pa seveda zahteva določeno finančno spodbudo; odobrena zagotovljena državna finančna dotacija žal ne zadošča za normalno delovanje.

Finančna analiza potreb v občini je pokazala, da vseh zadev naenkrat ne bo mogoče rešiti. Sprva nam ni bil poznan niti način financiranja občin. Po enoletni izkušnji smo se lažje orientirali, vendar nam je ta orientacija povedala, da država občini preko t.i. zagotovljene porabe, ki se napa-ja s posameznimi manjšimi viri, 30 % dohodnine in finančno izravnava, zagotavlja sredstva za minimalno funkcioniranje občine brez vsakršnega razvoja. V tej zagotavljeni porabi so sredstva za delo uprave, redno delovanje osnovne šole, vrta, pospeševanje kulture in športa, za delo na področju civilne zaščitne in požarnega varstva, sociale, zdravstva, urejanja prostora, samo delno za vzdrževanje cest in dela komunalnih storitev, ki se nanašajo na t.i. kolektivno komunalno rabo,

seveda vse v obsegu minimalnega delovanja. Spoznanje, da v okviru rednih prihodkov ni nikakršnega razvojnega denarja, je bilo pravzaprav neke vrste šok. Denarja torej ni ne za gospodarski razvoj ne za gradnjo najnujnejših objektov: vodovoda, šole, vrtca itd. Seveda je po razpisih možno pridobiti določena sredstva z različnih naslovov ministrstev, kar pa je odvisno od mnogih dejavnikov, predvsem od zagotovitve lastnih sredstev. Možno je dobiti 50 % sredstev za izgradnjo šole in vrtca, 30 % sredstev zaradi demografske ogroženosti za določeno cesto, možno je dobiti nekaj na komunalni itd. To vse je odvisno še od mnogih drugih dejavnikov in nazadnje tudi od sreče. Sliši se morda malo čudno, toda tako je.

Po tem spoznanju je bilo seveda jasno, da brez lastnih sredstev ne bo ne šole ne vrtca ne kanalizacije ne vodovoda. Načini zbiranja pa so zelo omejeni in ljudje za dodatne prispevke niso navdušeni. Kaj sedaj?

Na področju komunale in vodovoda se nam je izkazal kot zelo dobrodošel odlok bivše občine Grosuplje o taksah na porabo vode in odvoz smeti, ki smo ga s statutarnim sklepom prevzeli. Ta je bil sprejet na osnovi zakona o varstvu okolja. Posledica takse je seveda podražitev vode, kar je v celoti sicer nepopularen ukrep za porabnike, vendar nam je ta taksa omogočila, da smo sploh lahko razmišljali o obnavljanju vodovoda. Ta taksa in obračunana amortizacija predstavljata tudi edini stalni vir za obnavljanje in posodabljanje vodovoda, ki je ob obširnem območju z malo prebivalci velik problem. 90 km cevovodov na 3.500 prebivalcev, ki so poseljeni na 100 km² površine, je seveda nekaj drugega kot oskrbeti 3.500 prebivalcev v eni mestni ulici.

Način pridobivanja sredstev za modernizacijo cest in izgradnjo vrtca in šole pa je bil že večji problem. Postalo nam je jasno, da brez široko zasnovane akcije vseh občanov ne bomo mogli izpeljati ničesar. Brez velike filozofije in nepotrebnih elaboratov je bila začrtana strategija delovanja občine v prvem mandatu. Celoten program na področju investiranja je bil v nekaj točkah, in sicer:

- izgradnja prizidka k osnovni šoli na Vidmu, v katerem bodo dodatni razredi, da bo omogočen enoizmenski pouk in bo v njih tudi prepotrebni vrtec;
- posodobitev cest z asfaltiranjem do vseh oddaljenih vasi v občini in pospešena izgradnja le-teh na celotnem območju Strug;
- izgradnja mrliške vežice na Vidmu;
- obnavljanje vodovoda in postopna zamenjava salonitnih cevi - ta naloga je dolgoročnejša;
- pričetek izgradnje kanalizacijskega sistema, predvsem za območje srednjega dela Dobrepolja;
- postopno urejanje vaških središč.

V teh nekaj točkah je zaobjel glavni finančni zalogaj na področju investiranja v občini v tem mandatu. Seveda je delovanje občine razširjeno tudi na druga področja, ki prav tako zahtevajo finančna sredstva ter angažiranje občinskega sveta in uprave, toda glavnina je zajeta v teh nekaj točkah.

Ko je bil program znan, je bilo zelo enostavno izračunati potrebna sredstva. Jasno je bilo, da bo potrebno ta sredstva zbrati od občanov. Odločili smo se za vseobčinski dwoodstotni samoprisevek, ki je namenjen izgradnji šole in vrtca ter izgradnji cest: Dobrepoljci plačujejo za šolo in vrtec, Stružanci pa za ceste v Strugah. Samoprisevek je seveda nepriljubljena zadeva, kot so nepriljubljeni vsi davki. Dvomi so se pojavili že v samem občinskem svetu. Toda argumenti, podkrepljeni s finančno analizo, so zmagali, občani so samoprisevek izglasovali in s tem omogočili izvedbo zastavljenih projektov. Vzporedno s samoprisevkom je stekla tudi akcija za zbiranje večjih enkratnih prispevkov, in to v vaseh, kjer se posodablajo ceste. Odziv je bil presenetljivo dober in vreden vse pohvale. V akcijo enkratnega zbiranja prispevkov se vključujejo tudi začasni prebivalci - vikendaši.

Zastavljeni projekti so v teku. Šolski prizidek je pod streho, do začetka šolskega leta 1. septembra 1998 bo nared za vselitev. Z asfaltom so povezane vse vasi na območju Dobrepolja, do konca leta 1998 pa bo povezan z asfaltom tudi del vasi v Strugah. Letno obnovimo ob sodelovanju

Komunalnega podjetja Grosuplje v povprečju 1 km glavnega vodovoda in 1 do 2 km stranskih vodov. S pomočjo globinskih vrtin iščemo nove vire pitne vode. V teku je izvedba kanalizacije, ki bo v nekaj letih povezala občinsko središče Videm s čistilno napravo v Bruhanji vasi. V letu 1998 bo zgrajena tudi mrliška vežica na Vidmu. Urejena so že vaška središča v treh vaseh, načrtujemo še nova.

Poleg teh finančno izredno zahtevnih projektov je bil tik pred koncem leta 1997 sprejet spremenjeni prostorski plan, ki je celotno občino poenotil. V teku je sprejem prostorsko-reditvenih pogojev za celotno občino. V izdelavi je zazidalni načrt za novo obrtno cono, ki bo mogočil gradnjo vsem zainteresiranim podjetnikom. Ta projekt je izredno zahteven in dolgoročen, bil pa bi mnogo lažje izvedljiv, če bi država za ta področja zagotovila vsaj del sredstev. Občina nudi iz svojih skromnih sredstev tudi določeno podporo tako kmetijstvu kot drobnemu gospodarstvu, pričinja z akcijami na področju pospeševanja turizma, nudi kredite, čeprav bi za to potrebovala več finančnih sredstev.

Če na kratko povzamem delo občine Dobrepolje v letih 1996 in 1997, lahko mirno ugotovim, da je občina delovala uspešno. Med občinskimi svetniki, županom in upravo ni bilo večjih nasprotovanj, če pa so kdaj bila, niso ogrozila zastavljenih projektov. Delovanje občine je pozitivno delovalo na povezovanje ljudi, vzeli so jo za svojo in bili pripravljeni zastavljene projekte tudi finančno podpreti. Takšna usmeritev in takšno delo pa je dobra podlaga tudi za naprej.

KOVAČNICE IN KOVAČI V OBČINAH GROSUPLJE, IVANČNA GORICA IN DOBROPOLJE

Jakob Müller*

Pred dvajsetimi leti je v Zborniku izšel prvi članek o kovaštvu v takrat še nerazdeljeni občini Grosuplje. Sledilo je osem nadaljevanj, predlanskim pa se je nadaljevanka iztekla. Zdaj je potreben zaključek.

Kovačnica je a) prostor za kovanje (kovin); b) stavba s takim prostorom ali stavba s prostori različne namembnosti, ki jo arhitekturno določa prostor za kovanje; c) gospodarska enota, katere dejavnost je kovanje. Za pomen stavba sem v člankih včasih uporabil besedo kovačija.

Skupaj je bilo popisanih 130 kovačnic in 4 fužine ter okoli 230 kovačev, pri čemer fužinsko-železarniški niso upoštevani. Nekaj kovačnic sem zgrešil, in sicer po eno v Šmarju-Sapu, Višnji Gori in na Železnici, več kmečkih pa na Peči, razen vseh teh pa prav verjetno še kje, vendar bi splošne značilnosti kovaštva tudi z izpuščenimi ne bile bistveno drugačne. Žal niso popisane kovačnice v Strugah, ker so le-te do leta 1995 spadale v občino Kočevje.

Opravljeni popis temelji predvsem na terenskih raziskavah in ustnih informacijah, in sicer kovačev samih ali njihovih sorodnikov, zelo redko njihovih sosedov, ter obsega obdobje zadnjih sto let. Uporabljeni so bili tudi osebni arhivi: učna in mojstrska spričevala ter osebne in delovne fotografije; fotografije kovačnic in orodij so bile narejene ob raziskavi. Pregledani so bili sicer skromni občinski arhivi, ki se hranijo v Zgodovinskem arhivu v Ljubljani, ter arhiv ljubljanske podkavske šole, kolikor ga hrani Arhiv Slovenije. Delno so bile uporabljene tudi matične knjige in zemljiška knjiga. Od drugotne literature je najboljše tista v zvezi s Fužino pri Zagradcu, dalje dva članka o kovaškem cehu v Višnji Gori – njegov arhiv je v Arhivu Slovenije – ter dve, tri časopisne reportaže.

Vsaj ena kovačnica je delala v 68 naseljih, torej v vsaki tretji vasi, v nekaterih pa jih je bilo odkritih več: na Grosupljem skupaj 10 (od teh dve v okviru industrijskih podjetij) – vendar hkrati niso delovale več kot 3 (in 2 v industrijskih podjetjih); v Šentvidu 7, od teh je bila ena del državnega podjetja, ki je opravljalo tudi kolarsko in žagarsko dejavnost; na Polici 6, od teh so delale samo za potrebe domače kmetije štiri (ali pet). V sedanji Ivančni Gorici je delovalo 5 kovačnic, v Stični, Št. Juriju in Ponovi vasi po 4 – hkrati so delovale 2 do 3.

Velika večina kovačnic je delovala v krajih, ki so prometno vsaj lokalno pomembni, v bolj oddaljenih vaseh pa so kovačnice delale predvsem za potrebe lastnikove kmetije, tako npr. na Obolnem, v Poljanah nad Stično ali na Selih nad Višnjo Goro. Nekatero prometno sicer oddaljene kovačnice so delale tudi za bližnjo okolico, npr. v Leševju, na Kamen Vrhu, v dobropoljski Podpeči itd. Veliki izjemi sta kovačnici na Sp. Slivnici in Kalu pri Ambrusu, ki sta zadovoljevali ne

* *Grosuplje, Adamičeva 33*

le potrebe širše okolice oz. dela Suhe krajine, ampak sta dobivali naročila tudi iz Bosne in Dalmacije.

Najugodnejši položaj so imele kovačnice ob prometnih tranzitnih cestah, torej ob nekdanji glavni cesti Šmarje-Sap – Grosuplje – Višnja Gora – Ivančna Gorica – Stična – Šentvid – Radohova vas, dalje kovačnice blizu križišč, npr. na Grosupljem, v Šentvidu, na dobrepoljskem Vidmu, v Zdenski vasi itd.; na dnu ali vrhu večjih klancev, npr. Šmarje, Peščenik, Višnja Gora; blizu napa-jališč za živino, npr. Grosuplje, dobrepoljska Mala vas, Šmarje; blizu gostilne, npr. Grosuplje, Šmarje, Ivančna Gorica, Videm; blizu cerkve, npr. Grosuplje, Kal, Metnaj, Sp. Slivnica; pri mostu, npr. Krka itd. Kot je iz ponavljanja vzorčnih krajev mogoče sklepati, je lokacija marsikatero kovačnice združevala več ugodnih lastnosti, upoštevati pa je potrebno seveda tudi kovačevo podjetnost.

Kovačnice, zlasti starejše, so večinoma kamnite, sodobnejše so včasih grajene iz opeke, nekatere skromnejše pa so kar lesene. Marsikatera kovačnica ima pod svojo streho tudi predkovačnico, to je od ene ali dveh strani odprto lopo za kovanje živali. Predkovačnica stoji levo ali desno od kovaškega prostora ali pa pred njim. Preprostejše kovačnice imajo namesto predkovačnice samo zidni nadstrešek ali pa še tega ne. Kovačnice imajo pogosto posebno shrambo za oglje in koks, in sicer navadno poleg glavnega prostora, nekateri pa za skladišče uporabljajo kar podstrežje. Včasih so nad kovaškim prostorom ali ob njem stanovanjski prostori, redko je kovačnica samo del gospodarskega poslopja ali stanovanjske hiše.

Nekatere kovačnice so zidane na paradano (Mala Stara vas, Spodnje Brezovo, Sela nad Višnjo Goro, Malo Črnelo, Metnaj, Poljane nad Stično): na vogelne kamne so položeni trami, na katerih stojijo v razdalji 20–30 cm pokončni trami, prostor med njimi pa je zapoljen s kamni ali opeko. Kovačnica je pogosto pokrita s strešniki, zlasti bobrovci. V starejših časih so bile strehe slamnate (Šentvid, Gorenje Brezovo), skodlasto streho je imela kovačnica na Sp. Slivnici in v Leščevju. Nekatere kovačnice nimajo stropa, druge imajo strop lesen ali obokan z opeko ali pa raven betonski. Predkovačnica navadno nima stropa. Tla kovačnice so pogosto zbita zemlja, v sodobnejših so betonska. V predkovačnici so na tleh leseni plohi ali v tla zabiti leseni čoki, v novejših so tla betonska.

Velikost glavnega kovaškega delovnega prostora je različna: srednjevelika kovačnica meri okoli 30 m², največja meri 108 m², najmanjša pa 6 m².

Najstarejša kovačnica nosi letnico 1810 (Grosuplje), najmlajša je zgrajena leta 1974, nekatere so bile zgrajene v 50-ih letih, sorazmerno veliko jih je bilo zgrajenih še v 2. polovici 30-ih let, veliko je tudi starejših.

Vse kovačnice razen dveh imajo po eno ognjišče (brez dimnika ali z njim), en nožni meh, dve nakovali, en do dva primeža, en ročni vrtni stroj, en brusni kamen, eno napravo za krivljenje železa, eno napravo za openjanje železnih platišč (šin), eno kalilno korito ali čeber ter eno delovno mizo z drobnim orodjem: različnimi kladivi, kleščami, pilami, prebijači, svedri itd. Veliko orodja, tudi večjega, si je naredil kovač sam. Po letu 1950 so se začeli uporabljati električni ventilator, električni vrtni stroj, električni brusilnik, škarje za pločevino ali orodje za rezanje navojev. Drugi stroji so redkejši in so prišli v kovačnico šele v zadnjih treh desetletjih, ko se je kovaštvo že mešalo z drugimi obrtmi: aparat za avtogeno varjenje, aparat za elektrovarjenje, stružnica, rezkalnik, verižno dvigalo. Nekaj kovačnic še zdaj nima elektrike.

Uslužnostnih kovačnic, torej takih, ki so delale zlasti za potrebe naročnikov, je bilo 85 %, za potrebe lastnika samega jih je delalo 19, tj. 15 %, med njimi ena grajska. Med kovačnicami, ki so bile v veliki večini v zasebni lasti, je bilo 9 oddajalnih: lastnik sam ni bil kovač, pač pa je navadno imel kmetijo in še več drugih obrti, navadno gostilno in trgovino (v Ivančni Gorici, Škocjanu, Stični, Temenici), poleg vsega tega so imeli še žago, mlin in lesno trgovino (npr. v Žalni), največ dejavnosti – poleg kovaštva – pa je bilo na Vidmu v Dobropolju: tam so poleg kmetije, gostilne in trgovine

imeli še sifonarno, polnilnico pokalic, lesno trgovino, prevoznišvo in vozno tehtnico oziroma poleg prvih treh še mesnico, ledenico, apnenico, lesno trgovino, prevoznišvo in vozno tehtnico – in ob vseh teh dejavnostih so imeli ti nad vse sposobni gospodarji tudi kovačnico, katero so oddajali kovaču najemniku. Kot poseben tip velja omeniti potujočo kovačnico, ki je v 2. polovici 19. stoletja zadovoljevala potrebe lastnika – cigana in potrebe poliškega kmečkega okolja.

Samo sedem kovačnic, tj. 5 %, je bilo last pravnih oseb, in sicer je bila ena ok. leta 1900 last vaške skupnosti (Kompolje) in ena verjetno last stiškega samostana. Po letu 1945 sta dve kovačnici bili v lasti Vojaških vojnih invalidov, torej družbeno-politične organizacije oz. države, tri pa last kmetijskih obdelovalnih zadrug (Šmarje-Sap, Ivančna Gorica, Radohova vas).

V zasebni lasti so bile tudi fužine, od katerih sta dve (Fužina, Ponikve) pridobivali železno rudo in jo predelovali v različne vrste železja in v železne izdelke, zlasti žeblje, dve fužini (v Gabrju in na Muljavi) pa sta bili samo kovačnici, v katerih so izdelovali žeblje, lopate in podobne izdelke z norcem, mehničnim kladivom na vodni pogon.

Glede na vrsto proizvodnje so bile skoraj vse kovačnice obrtno-servisne, saj so delale posamezne izdelke za konkretne naročnike. Obrtno-tržne kovačnice so bile fužinske v Gabrju in verjetno na Muljavi, nekatere manjše kovačnice, ki so izdelovale drobno kmečko orodje za prodajo na sejnih, ter morda državno kovaško podjetje v Šentvidu. Industrijske kovačnice so bile samo v fužinah pri Zagradcu ter v Ponikvah.

Tržišče večine kovačnic je obsegalo neposredno okolico, nekaj najsposobnejših je imelo stranke s širšega dolenskega področja, med njimi je bilo tudi državno kovaško podjetje, nekaj kvalitetnih in iznajdljivih kovačev pa si je našlo trg v Bosni in Dalmaciji; eden je prodajal svedre tržaškim ladjedelnicam.

Skoraj vse kovačnice so se ukvarjale s podkovskim, voznim, orodnim in servisnim kovaštvom, dve pa poleg tega tudi z umetnim kovaštvom. Za kovanje konj so se kovači usposabljali v ljubljanski podkovski šoli, ki je bila od leta 1873 obvezna. Tu so se usposobili tudi za pomoč pri živinskih porodih in za zdravljenje kopitnih bolezni. Podkve so si kovači kovali sami, žeblje pa so navadno kupovali.

Vozno kovaštvo je opremljalo vozove s potrebnim okovjem in verigami. Za en voz je moral kovač narediti ok. 30 različnih vrst železnih kosov. Najstarejši še znani vozovi naših kovačev so štekljači: njihove lesene osi so bile okovane, šteklji (osine) na koncu pa so bili neposredno pritrjeni na kolesa. Veliko bolj vzdržljivi so bili vozovi s kovanimi osmi, vtaknjenimi v kovinsko posodo, imenovano puša, v pestu kolesa. Kolesa so bila zavarovana z železnimi platišči, imenovanimi obroči (šine). V 50-ih letih so se pojavili gumarji, vozovi z gumijastimi kolesi, ki so se prodajali tudi v Dalmacijo in Bosno. Kovač na Kalu je naredil ok. 600 gumarjev in 700 šinarjev. Vozni kovači so okovali tudi zabojnike (truge) za prevoz peska. Vozove z ravno nakladalno ploskvijo, imenovane dire, so začeli v večjem številu izdelovati po letu 1945. Starejši tip voz pa je bil zapravljiček (federovziček) ali šuparček, ki se je uporabljal za prevoz ljudi in manjših tovorov, npr. prašičev ali vreč žita. Z železjem so opremljali tudi sani za vleko lesa, imenovane vlačuge, sani za prevoz ljudi, vaške snežne pluge ipd. Kovači so okovali tudi enoosna ročna kola (kule) in košare (šajtrge), ki so v 60-ih, 70-ih letih dobile gumijasta kolesa, transportne ročne vozičke, samokolnice (karjole). V Šentvidu je državno podjetje nekaj let izdelovalo vojaške tovrne vozove, konjederske vozove in delovne tovarniške vozičke. V 70-ih letih so kovači začeli izdelovati tovrne prikolice za osebne avtomobile in dire za traktorske prikolice. Že v 50-ih letih pa so začeli izdelovati – seveda v sorazmerno majhnem številu – večje kmetijske stroje: mlatilnice, male kombajne, posamezni kovači pa tudi reporeznike, mline za sadje in brzoparilnike ali svinjske kotle pa tudi orodje za izdelovanje strešnikov in črpalke za gnojnico. V Bakrcu in Brezovem Dolu sta kovača izdelovala tudi puške in pištole, na Kalu pa je bil med vojno izdelan celo top.

Orodjarsko kovaštvo je izdelovalo od večjih kmečkih orodij železne pluge in brane, od manjših pa žeblice, verige, motike, lopate, rovnice, kopače, pralice ali plevke, vile, špese za puljenje korenja, srpe, nože raznih vrst: krivce ali vejnike za les, nože za zobotrebnice, imenovane ponekod fovčki, druge norezki, cepilne nože pa ročne svedre za vrтанje kamna, dleta za kamen (štemajzne), svedre za les, konice kompresorjev pa penje (klamfe), pante, tečaje, kovinska vrata in okna.

Servisno delo kovačev je obsegalo popraviljanje plugov, bran, verig, ostrenje krampov, motik, sekir, nožev. V novejšem času so opravljali tudi mehanikarska servisna dela: popravljali so vse vrste poljedelskih strojev in vozil. Marsikateri kovač je popravljал tudi vodovodne inštalacije. V vojnem času so popravljali tudi strelno orožje.

Umetna kovača kujeta vrtno ograje in vrtna vrata, okenske mreže, lestence, svečnike, vratno in okensko okovje (pante in tečaje), kljuke, okovje vaz, pepelnikov, jelenjih rogov, spominskih plošč.

Kovaštvo vseh naših kovačev je bilo torej sestavljeno iz štirih ali celo petih vrst opravil, večkrat pa je prehajalo tudi na področje ključavničarjev, mehanikov ali vodovodnih inštalaterjev – in vendar je bil dohodek mnogih premajhen, zato so ga dopolnjevali zlasti s kmetijsko dejavnostjo. Vsaka četrta kovaška družina je gojila vsaj eno kravo in enega prašiča, nekateri pa so imeli celo deset in več glav živine – kovali so seveda predvsem za lastne potrebe. Dva kovača sta opravljala poleg kmetijske dejavnosti še službo cerkovnika, štirje kovači so bili tudi kolarji. Posebno skupino sestavljajo t. i. vseznalci, ki so bili sposobni opravljati delo kovača, tesarja, kolarja, jermenarja, zidarja, čevljarja, urarja. Zaradi usihanja naročil so se nekatere kovaške delavnice spreminjale v ključavničarske, mehanikarske ali strugarске, v dveh primerih pa v male livarne.

Kovači so bili v veliki večini izučeni, samoukov je bilo sorazmerno malo. Praktični pouk je trajal tri leta, pouk v podkovski šoli pa šest mesecev. Velikokrat so se učili v domačih kovačnicah. Za več kot deset primerov imamo podatke o več zaporednih kovaških rodovih: trikrat o petih, dvakrat o štirih, petkrat o treh rodovih itd. V enem primeru je bil kovač oče in šest njegovih sinov. Marsikateri kovaški mojster je imel po enega vajenca, pomočnika pa so imeli le najuspešnejši, torej redki. Zato so kovaču morali pogosto pomagati tudi ženski družinski člani. Pri kovanju konj je praviloma pomagal naročnik, in sicer je držal konju nogo. Znan je samo en kovač, ki je sam držal konju nogo in mu hkrati pribijal podkev. Trije kovači so bili v gabrski fužini, štirje ali pet kovačev ter nekaj vajencev pa je bilo v državni kovačnici v Šentvidu. V Fužini pri Zagradcu je bilo zaposlenih 75–100 ljudi.

Delovni dan kovača je trajal od petih zjutraj do devetih zvečer, odvisno od potreb oziroma naročil. Fužinarji so že v 16. stoletju imeli 10-urni delavnik ter vmes eno uro počitka. En kmečki voz je kovač okoval v dveh tednih, prav toliko časa je zanj porabil kolar. V državni kovačnici sta dva kovača imela normo pet voz na mesec in sta dobro zaslužila. V enem dnevu je kovač lahko nakoval več kot sto podkev, tako da si je lahko naredil zalogo. Za podkovanje enega para konj je potreboval kovač tri ure. Z eno podkviijo in prikovanjem je zaslužil za dva kilograma kruha. Če sta podatka pravilna, je torej na uro zaslužil 900 sedanjih tolarjev, seveda bruto. In to je bilo najboljše plačano kovačevo delo. Naročniki so kovaču plačevali praviloma z denarjem; nekateri vozniki lesa in nekateri premožnejši kmetje so mu plačevali ob koncu leta.

Vzroki za propad obrtnega kovaštva so gospodarski, delno pa tudi politični. Z izgradnjo železnic v drugi polovici 19. stoletja (1846–1894) so se za prevoz na daljše razdalje prenehali uporabljati konji. Zaslužek od tega prevoznitstva in z njim povezanega priprežništva je pri nas usahnil v prvem desetletju 20. stoletja. Prva svetovna vojna je kovaštvo sicer prizadela – nekateri kovači so padli, število kmečkih konj se je zmanjšalo – vendar se je stanje hitro popravilo in tudi gospodarska kriza 30-ih let ga ni v večji meri prizadela, čeprav je tudi nekaj kovačev odšlo na delo v Francijo, Združene države Amerike in Argentino. Vojna 1941–1945 je podeželsko prebivalstvo, zlasti moško, zredčila, marsikateri kovač pa je nosil tudi orožje.

V povojnih letih so se kovačnice zapirale zlasti zaradi ideološko-revanšističnih razlogov in gospodarsko-fiskalne politike. Leta 1947 se je opravila čistka: vsak obrtnik je moral znova zaprositi za obrtno dovoljenje. Zanj pa je poleg strokovnega spričevala potreboval še tri papirje: izjavo upravnega organa, da je njegova obrtna delavnica družbeno potrebna, potrdilo sodišča, da ni bil kaznovan, in soglasje obrtnega združenja. Kmalu nato se je začela izgradnja socializma, vendar je preobrazba zasebnih kovačnic v zadružne zajela komaj 4 % kovačnic. Veliko močnejši in dolgotrajnejši pritisk je opravljala davčna politika: zaradi nesorazmerno visokih davkov so zlasti mlajši kovači opuščali obrt in se zaposlovali v industriji. Za gospodarsko-finančno politiko, ki bi podpirala razvijanje kovačnic v manjša zasebna podjetja za proizvodnjo kmetijskih orodij in strojev, v socializmu seveda ni bilo razumevanja.

Končno so v 60-ih, še bolj pa v 70-ih letih začeli tudi kmetje nadomeščati konje in vole pri delih na polju in v gozdu s traktorji in drugimi kmetijskimi stroji. Odtlej se konji gojijo samo še zaradi žrebet, torej za meso in šport, rejo delovnih volov pa je v 70-ih letih povsem zamenjala reja mesnih bikov in krav mlekaric.

Čeprav so bile tri kovačnice zgrajene še v 1. polovici 70-ih let, je velika večina kovačnic nehala delati pred letom 1970. Zdaj, leta 1998, deluje v naših treh občinah uradno samo še kovačnica na Bregu pri Velikem Gabru.

POKRAJINSKO-EKOLOŠKA ČLENITEV DOBREPOLJSKEGA KRASA**

Mojca Žvan-Hrvatini*

I. UVOD

Dobrepoljski kras je skupno ime za pokrajino, ki obsega dno Dobrepoljsko-Struškega polja, predel okrog Ponikve in vsa obrobna pobočja, ki se dvigajo nad kraškim poljem s skupno površino 60 km². Osrednja pozornost velja geografskim značilnostim omenjenega polja, ki zaradi nekaterih posebnosti ne sodi med značilna kraška polja na Slovenskem. Kljub prvotnemu prepričanju, da je z morfološkega vidika kraško polje nesmiselno deliti na dobrepoljski in posebej struški del, saj med njima ni nobene reliefne pregrade, je podrobnejše proučevanje pokazalo, da kraško polje sestoji iz dveh pokrajinskih in deloma tudi gbenetsko dokaj različnih delov. Upoštevač vrsto razlikovalnih potez v pokrajinskih elementih, kakor tudi mnenja domačinov, ki dobro vedo, do kod sega Dobrepoljska dolina in kje se začne Struška dolina, je kraško globel med Malo goro na zahodu in Suho krajino na vzhodu smiselno imenovati Dobrepoljsko-Struško polje, kljub temu da tako poimenovanje v geografski literaturi še ni uveljavljeno. Ker so predel okoli Ponikve v pleistocenu zajeli podobni preoblikovalni procesi kot severni del Dobrepolja - Rašica je namreč z enakimi usedlinami nasula oba predela in pomembno vplivala na njuno reliefno razčlenjenost - je v regijo Dobrepoljskega krasa vključena tudi pokrajina okrog Ponikve, četudi genetsko ni vezana na sosednje kraško polje. Ker zanj domačini nimajo posebnega imena, ga v nadaljevanju imenujemo Ponikevsko območje.

Vodne razmere so na Dobrepoljsko-Struškem polju drugačne kot pri večini kraških polj v Sloveniji. Obravnavano polje se v geografski literaturi navaja kot primer suhega kraškega polja, saj je brez stalnega površinskega vodnega toka in z zelo redkimi poplavami. Dobrepoljski kras je del hidrografskega zaledja Krke. Vode, ki le ob dolgotrajnem deževju pritečejo iz številnih kraških izvirov v vzhodno Male gore na površje, večji del leta pa se pretakajo pod njim, imajo svoja povirja ob vzhodni Bloki in Velikolaščanski pokrajini. Zberejo se v dveh večjih ponikalnicah (Rašica, Tržiščica) in nekaj manjših ter v vzhodni Male gore poniknejo. Od tod naprej tečejo skozi podzemne rove proti izvirov ob Krki.

V prispevku so predstavljeni pokrajinsko-ekološki sklopi, dobljeni s proučevanjem medsebojnih vplivov naravnogeografskih sestavin Dobrepoljskega krasa. V nadaljevanju povzemam značil-

* Srednja šola Josipa Jurčiča Ivančna Gorica, prof. geog.

** Prispavek je povzetek diplomske naloge z naslovom *Geografija Dobrepoljskega krasa s poudarkom na prsteh in rasti (Poskus pokrajinsko ekološke členitve)*, ki je bila izdelana v decembru 1996 na Oddelku za geografijo Filozofske fakultete v Ljubljani. Ob tem se iskreno zahvaljujem mentorju prof. dr. Francu Lovrenčaku, dr. Milanu Šifrerju, dr. Igorju Dekskoblerju, Dušanu Ruperju, Francu Hrovatu, Janezu Ruprehtu, Jožetu Andolšku, Simoni Lukič in sodelavcem Geografskega inštituta ZRC SAZU, ki so mi s svojim znanjem in izkušnjami pomagali pri pripravi diplomske naloge.

nosti tistih fizičnogeografskih elementov, ki so vplivali na oblikovanje pokrajinsko-ekoloških sklopov. V drugem delu prikazujem metodologijo dela in pokrajinsko-ekološke sklope Dobrepoljskega krasa.

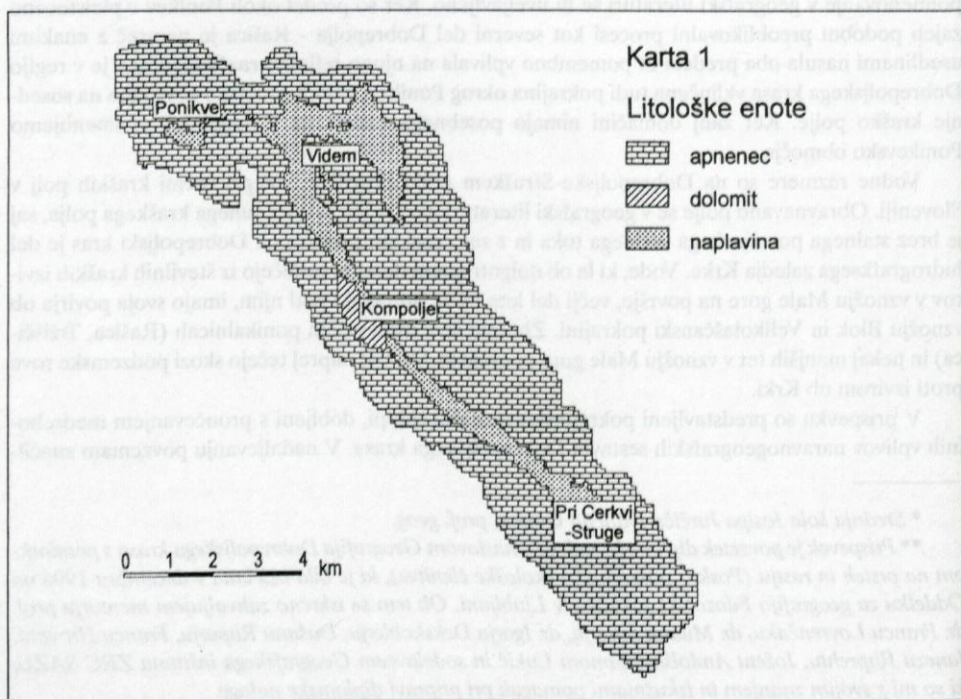
II. NARAVNOGEOGRAFSKE ZNAČILNOSTI DOBREPOLJSKEGA KRASA

2. Kamninska sestava

Dobrepoljski kras v celoti sestavljajo karbonatne kamnine mezozojske starosti. Najstarejše kamnine predstavljajo triasni dolomiti v vzhodju in srednjem delu pobočja Male gore med Podgoro in Kompoljami. Vsa pobočja nad poljem kot tudi dno Dobrepoljsko-Truškega polja ter Ponikevsko območje gradijo bolj ali manj čisti apneneci z vložki dolomita (karta 1).

Dno kraškega polja je prekrito z različno debelo plastjo naplavine, ki so jo sem nanesle površinsko tekoče vode v kvartarju. Ob tem velja podčrtati, da je naplavina prekrila celotno dno polja, saj usedline zasledimo tudi v skalnih žepih vzdolž vzhodne polovice kraškega polja, na skrajnem severovzhodnem zatoku polja in na Ponikevskem območju, kar z geološke karte (OKG, 1968) ni razvidno, saj tod prikazuje apnenčasto živoskalno osnovo, nad Zdensko vasjo pa pliokvartarne rdeče in rjave glin.

Petrografska analiza proda in peska v naplavini je pokazala, da je usedline na Ponikevsko območje in severni del Dobrepolja prinesla Rašica iz svojega povirja, kjer izdancjajo kremenov konglomerat in peščenjak, glineni skrilavci ter dolomit (Šifrer, 1967). Še nepojasnen je izvor naplavine na Mlakah in v Strugah; prodno-peščeno gradivo srednjega in južnega dela kraškega polja se precej razlikuje od onega, ki ga je moč najti v severnem delu. Upoštevajoč to dejstvo, bi mogli domnevati, da je usedline semkaj nanesla iz kraških jam pritekajoča voda in ne Rašica. Toda to je le

domneva, ki bi jo potrdila ali zavrgla le podrobna petrografska-mineraloška analiza nasutine in kkrati kamnin onstran Male gore, od koder naj bi ponornice sediment prenesle.

Na osnovi petrografske sestave proda in peska ter stopnje preperelosti gradiva ločujemo vsaj dve samostojni nasutini oziroma terasi (prirejeno po Šiferju, 1967):

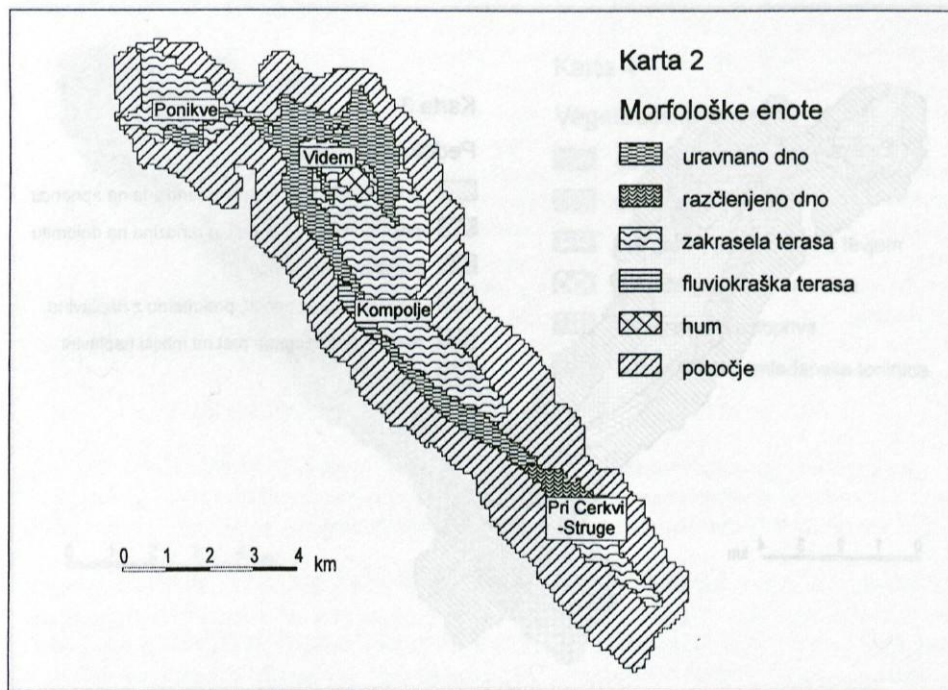
- Starejšo pleistocensko prodnato-ilovnato naplavino, ki pokriva živoskalne terase v velikem obsegu na Ponikevskem območju, po vzhodni polovici Dobrepolja in okoli Rapljevega na skrajnem jugu kraškega polja. V tej preperelini so prisotni različno debeli nekarbonatni prodniki železovega boksita in kremenca, medtem ko so apnenčasti in dolomitni skoraj v celoti prepereleli; za njimi so ostale netopne sestavine in velika količina ilovice.

- Mlajšo pleistocensko prodnato-ilovnato naplavino, ki prekriva najnižje dno vzdolž zahodne polovice Dobrepolja in v Strugah. Za razliko od starejše nasutine v mlajši prevladujejo karbonatni prodniki iz dolomita in apnene breče, medtem ko so ostali slabše zastopani. Povsem drugačne sestave je le naplavina na Mlakah, saj v zgornji plasti ni ne proda, ne peska, marveč le ilovnato-glinasti nanos. Prodnno-peščeno gradivo se v vrhni plasti zopet pojavi južno od Mlak-v Strugah, a se znatno razlikuje od gradiva v severnem delu Dobrepolja.

Pokrajinsko-ekološka členitev Dobrepoljskega krasa je pokazala, da se posamezne enote prvenstveno oblikujejo v odvisnosti od kamninske sestave in pleistocenske nasutine-različna starost usedlin namreč vpliva na površinsko razčlenjenost dna kraškega polja in s tem na celotno kulturno pokrajino.

2. Reliefne enote Dobrepoljskega krasa

Dobrepoljski kras lahko glede na nadmorsko višino in razčlenjenost površja razdelimo na več morfoloških enot (karta 2). Dno Dobrepoljsko-Struškega polja je v grobem uravnano in nagnjeno od severozahoda na jugovzhod. Obdaja ga bolj ali manj sklenjen višji obod na obeh podolžnih

straneh kraškega polja in na severni strani. Še najslabše je kraško polje zaprto na severozahodu, kjer se s suho dolino zavezuje na Ponikevsko območje.

2.1. Aluvialna ravnica.

Zavzema najnižje dno na severnem in vzdolž zahodnega dela kraškega polja. Od stalnega polja se ločuje po tem, da je površje povsem ravno. Živoskalna osnova je v celoti pokrita z manjšo pleistocensko naplavino. Občasno jo vsaj vzdolž zahodne polovice polja še doseže poplavna voda. Aluvialno ravnico lahko razdelimo na več delov:

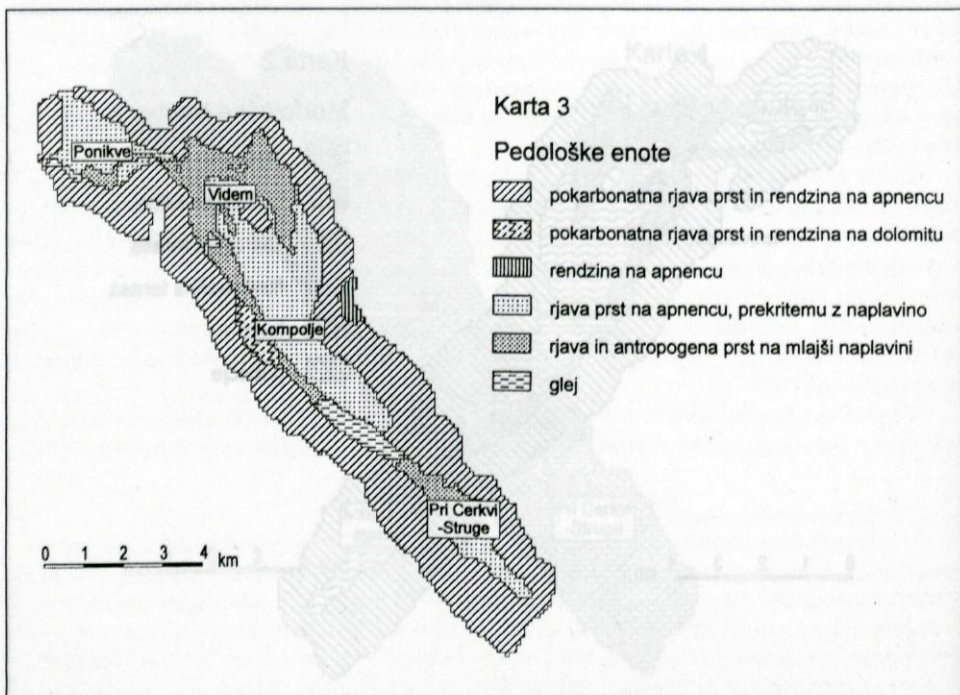
- Dobrepoljski vršaj je nasula Rašica ob koncu pleistocena. Od Predstrug se povsem gladko in nerazgibano površje vršaja enakomerno znižuje na vzhod proti Cesti in Zdenski vasi do Zagorice in na jugovzhod proti Podgori. Na zahodnem robu vršaja je manj izrazita struga, ki služi občasni poplavni vodi Rašice.

- Mlake se razprostirajo v najožjem delu kraškega polja in se od ostalega dela ločujejo ne le v morfoloških, temveč tudi v hidroloških potezah. Že ledinsko ime izdaja značaj ravnice; neznaten strmec, skromni požiralniki in slabo prepustna podlaga pogojujejo nastanek mokrotnih tal z visoko talno vodo.

- Struge so povsem svojstven del obravnavanega kraškega polja, saj mu daje poseben videz splet številnih požiralnikov, estavel in kratkih strug, ki jih ob močnejšem deževju napolni voda. Struge predstavljajo geomorfološko in hidrološko najbolj aktiven del polja, kjer se prepletajo erozijski in kraški procesi ter ustvarjajo v drobnem razčlenjeno površje.

2.2. Teras

Nekaj metrov nad aluvialno ravnico se dvigajo terase, dokaj dobro ohranjene okoli Rapljevega, vzdolž celotnega vzhodnega dela kraškega polja in na Ponikevskem območju. Apnenčasta kamnin-

ska osnova tu in tam izdanja na površje, medtem ko so skalni žepi zapolnjeni s starejšo pleistocensko naplavinno. Ker je nasutina na terasah starejša v priemrjavi z nasutino na aluvialni ravnici in je že dodobra preperela, je površje zvegano in zakraselo, saj lahko ponekod opazimo precejšno gostoto vrtač in celo kraške jame. Od omenjenih teras odstopa le fluviokraška dolomitna terasa med Podgoro in Kompoljami. Ker je dolomit slabše topen in manj prepusten, je terasa manj zakrasela in erozijsko razčlenjena z dokaj globoko strugo potoka Krvovo, ki v severozahodnem koncu Kompolj ponikne ob stiku z apnencem.

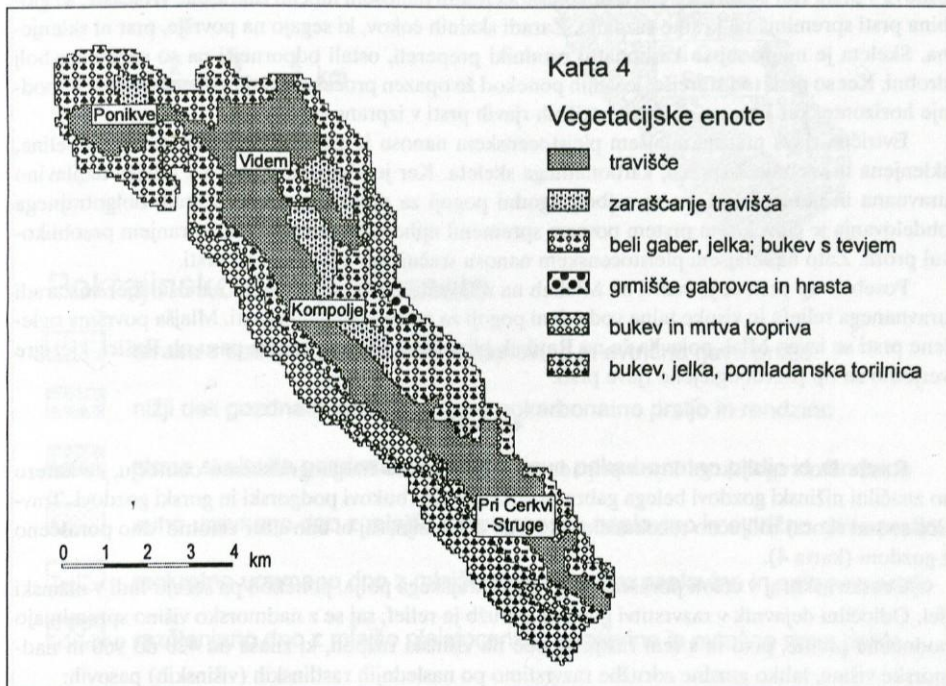
2.3. Hum

Med Malo vasjo, Zagorico in Podgorico se nad dnom polja dviga hum Gorica, ki je v odnosu do sosredstva manj izrazit, saj nima strmih pobočij.

2.4. Pobočja

- Nad zahodnim robom kraškega polja se 300 do 500 m visoko dviga pobočje Male gore brez pregiba in z enakomernim naklonom, kar kaže na tektonsko zasnovano polja. S ponikevskega območja se pobočje stopnjasto dviga. Od Grmade naprej je sleme enotno in manj razčlenjeno ter v ovršju Sten Sv. Ane (964 m), od koder se odpira lep razgled na Struge, doseže najvišjo točko. Ker jo v celoti sestavljajo karbonatne kamnine, nima površinsko tekočih voda. Skoznje se pretakajo vode z Velikolaščanske pokrajine in Ribniškega polja ter večji del leta tudi podzemeljsko odtekajo pod Dobrepoljsko-Struškim poljem proti Krki. Na sedlih in manjših uravninah so plitve vrtače, v vznožju pa so izvotljene kraške jame.

- Na vzhodnem robu se 160 in 340 m nad dnom polja vzpenja bolj položno pobočje Suhe krajinje. Najvišje se dvigne v Planskem vrhu (777 m), kjer se pobočje izboči in kraško polje zoži. Druga

zožitev nastopi med Čatežem in Lipo. Zaradi apnenčaste sestave so v pobočju nastale kraške jame, med njimi tudi lepo kapniško brezno Krviška okroglica.

- Severni del zaključuje Limbersško hribovje, po najvišjem vrhu imenovana kraška gmota, ki razmejuje Škocjansko podolje na zahodu in Radensko polje na vzhodu. Nad dnem Dobropoljsko-Struškega polja se hribovje dvigne le okoli 140 m v močno zakraselo položno pobočje, kjer je tudi nekaj kraških jam.

3. Prsti

Prsti Dobropoljskega krasa se razvijajo v odvisnosti od kamninske podlage. Matično podlago prstem predstavljajo apnenec, dolomit in rečna naplavina (karta 3).

3.1. Prsti na apencu in dolomitu

Po vseh pobočjih nad poljem srečujemo na apencu in dolomitu različne stopnje in prehode v razvoju prsti - od plitvih rendzin, rjavih pokarbonatnih prsti, do rjavih pokarbonatnih izpranih prsti. Zaradi lažje topnosti nastaja na apencu značilno kraško površje z razpokami in žepi, v katerih se kopiči netopni pokarbonatni ostanek. Prsti na apencu imajo večinoma majhno povprečno globino, vendar se ta spreminja na vsakem koraku od globokega žepa, prek bolj ali manj plitve plasti zemlje, do površinske kamnitosti.

3.2. Prsti na rečni naplavini

Pri nastajanju prsti na dnu kraškega polja je imela odločilno vlogo starost in sestava rečne naplavine, saj je od tega odvisna razprostranjenost oziroma sklenjenost odeje prsti. Tako na starejši kot na mlajši pleistocenski nasutini so nastale evtrične rjave prsti. Razlikujejo se predvsem po globini profila, sklenjenosti in po količini ter sestavi skeleta, kamninskih drobcev preperle matične osnove v prsti. Ker so terase s starejšim pleistocenskim nanosom močno zakrasele, vrtačaste, se globina prsti spreminja na kratke razdalje. Zaradi skalnih čokov, ki segajo na površje, prst ni sklenjena. Skeleta je manj, saj so karbonatni prodniki prepereli, ostali odpornejši pa so večinoma bolj drobni. Ker so prsti tod starejše, je v njih ponekod že opazen proces spiranja glinenih delcev v spodnje horizonte, kar kaže na prehod evtričnih rjavih prsti v izprane prsti.

Evtrična rjava prst na mlajšem pleistocenskem nanosu je globlja, kot enakomerne debeline, sklenjena in vsebuje še precej karbonatnega skeleta. Ker je aluvialna ravnica z mlajšo naplavino uravnana in nerazgibana, so tu najbolj ugodni pogoji za njivske površine. Zaradi dolgotrajnega obdelovanja je človek tem prstem povsem spremenil njihove lastnosti in jim z oranjem preoblikoval profil. Zato na mlajšem pleistocenskem nanosu srečujemo antropogene prsti.

Poseben tip prsti se je razvil na Mlakah na mlajšem ilovnato-glinastem nanosu, kjer so zaradi uravnane reliefa in visoke talne vode dani pogoji za tvorbo oglejenih prsti. Mlajša površina oglejene prsti se izven Mlak pojavlja še na Ratikah blizu Podpeči in v ozkem pasu ob Rašici, kjer gre verjetno za tip psevdooglejene rjave prsti.

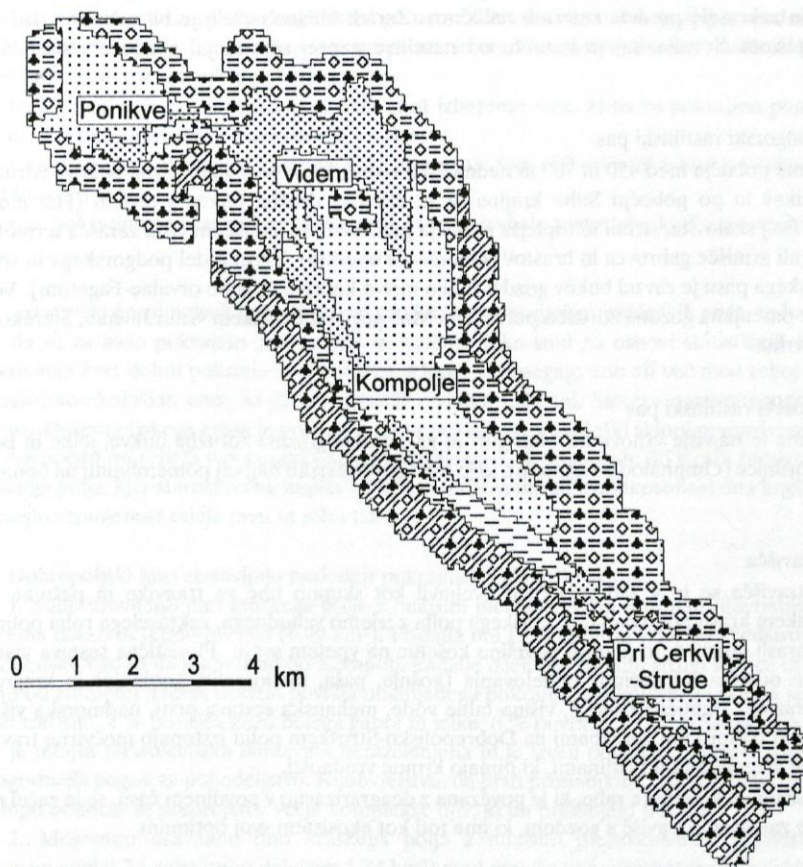
4. Rastje

Rastje Dobropoljskega krasa pripada preddinarskemu fitogeografskemu območju, za katero so značilni nižinski gozdovi belega gabra in jelke ter čisti bukovi podgorski in gorski gozdovi. Travišča so tod skoraj izključno rezultat človekovega delovanja, saj bi bilo sicer celotno dno poraščeno z gozdom (karta 4).

Gozdovi skoraj v celoti poraščajo višji obod krajškega polja, ponekod pa sežejo tudi v nižinski del. Odločilni dejavnik v razvrstitvi gozdnih združb je relief, saj se z nadmorsko višino spreminjajo podnebne prvine, prsti in s tem rastje. Glede na višinski razpon, ki znaša od 420 do 960 m nadmorske višine, lahko gozdne združbe razvrstimo po naslednjih rastlinskih (višinskih) pasovih:

DOBREPOLJSKI KRAS

Pokrajinsko-ekološke enote

- terasa s starejšo pleistocensko naplavino in evtrično rjavo prstjo
- nižji deli gozdnatih pobočij z rjavo pokarbonatno prstjo in rendzino
- strma skalovita gozdnata pobočja z rjavo pokarbonatno prstjo in rendzino
- suho uravnano dno z mlajšo pleistocensko naplavino in evtrično rjavo prstjo
- mokrotno uravnano dno z mlajšo pleistocensko naplavino in oglejeno prstjo
- razčlenjeno dno z mlajšo pleistocensko naplavino in evtrično rjavo prstjo

4.1. Nižinski rastlinski pas

Sega od dna kraškega polja do približno 550 m nadmorske višine in ga v glavnem porašča predinarski gozd belega gabra in jelke (*Abieti albae-Carpinetum*). Take gozdne sestoje zasledimo na severovzhodnem in vzhodnem robu Dobrepolja, okoli Ponikev in ob robu Strug, kjer poraščajo uravnane in zakrasele predele zmernih naklonov. Zaradi bližine naselij je bil nižinski gozd pod močnim vplivom človeka, saj je le-ta že od naselitve naprej spreminjal gozdove v pašnike in steljnike.

4.2. Podgorski rastlinski pas

Zavzema pobočja med 450 in 700 m nadmorske višine, ki jih poraščajo razne bukove združbe. Okoli Ponikev in po pobočju Suhe krajine se je razrazla družba bukve s tevjem (*Hacquetio-Fagetum*). Bolj skalovita, strma in toplejša pobočja predvsem na planskem vrhu zarašča termofilni nizki gozd ali grmišče gabrovca in hrastov (*Querco-Ostryetum*). Zgornji del podgorskega in spodnji del gorskega pasu je zavzel bukov gozd z veliko mrtvo koprivo (*Lamio orvalae-Fagetum*). Večje površine je omenjena gozdna združba porasla na Mali gori, na Planskem vrhu, Javhah, Smrekovcu in Kamen vrhu.

4.3. Gorski rastlinski pas

Zavzema le najvišje vrhove na Mali gori in ga porašča gozdna združba bukve, jelke in pomladanske torilnice (*Omphalodo-Fagetum*), ki je med gospodarsko najbolj pomembnimi na območju Male gore.

4.4. Travišča

Izraz travišča se je v zadnjem času uveljavil kot skupno ime za tranvike in pašnike. Na Dobrepoljskem krasu pokrivajo dno kraškega polja z izjemo vzhodnega, zakraselega roba polja, ki so ga že zarasli gozdovi, in manjše površine košenic na vpetem svetu. Floristična sestava vrst na travnikih je odvisna od načinov obdelovanja (košnja, paša, melioracije, gnojenje) in krajevnih ekoloških razmer (matična osnova, višina talne vode, mehanska sestava prsti, nadmorska višina, naklon). Med travniškimi združbami na Dobrepoljsko-Struškem polju izstopajo močvirna travišča z značilnimi vlagoljubnimi rastlinami, ki nimajo krmne vrednosti.

Z opuščanjem kmetijske rabe, ki je povezana z deagrarizacijo v povojnem času, se je začel naravni proces zaraščanja travišč z gozdom, ki ima tod kot ekosistem svoj optimum.

III. POKRAJINSKO-EKOLOŠKA ČLENITEV DOBREPOLJSKEGA KRASA

Opisani naravnogeografski elementi Dobrepoljskega krasa so med seboj tesno povezani in drug od drugega odvisni. Polvezave med pokrajnotvornimi dejavniki prikazujemo s členitvijo obravnavane pokrajine na pokrajinsko-ekološke enote oziroma sklope (karta 5). Pokrajinsko-ekološke enote predstavljajo delčke pokrajine z enakimi ekološkimi značilnostmi.

Pokrajinsko-ekološke enote so določene s pomočjo računalniškega prekrivanja posameznih vsebinskih slojev v okviru geografskega informacijskega sistema s programskim paketom IDRISI. Z digitalizacijo kart smo vnesli v računalnik štiri vsebinske sloje: sloj kamninskih enot, sloj reliefnih enot, sloj tipov prsti in sloj tipov rastja. Posamezna celica vsakega vsebinskega sloja je obsegala površino 100x100 m oziroma 1 ha. Regija dobrepoljskega krasa je razdeljena na skupno 6015 celic, kar pomeni 60,15 km² površine. Vsaka celica posameznega sloja je opredeljena s podatkom o kamnini, reliefni enoti, tipu prsti in tipu rastja.

Na osnovi prekrivanja kart omenjenih vsebinskih slojev dobimo dvajset različnih pokrajinsko-ekoloških enot, v katerih se uveljavljajo homogeni ekološki pogoji. Dvajset dejansko obstoječih pokrajinsko-ekoloških enot predstavlja le 3 % vseh teoretično možnih kombinacij (teh je kar 648). Ta podatek nam lahko služi za dokaz, da so naravnogeografske sestavine v obravnavani pokrajini med seboj tesno povezane. Po drugi strani pa nam 20 enot, ki se tod pojavljajo, vendarle kaže na to, da razmere v pokrajini niso povsem preproste in enolične, saj se dvajset različnih kombinacij pojavlja v razmeroma majhni pokrajini.

Izmed dvajsetih pokrajinsko-ekoloških enot izberemo tiste, ki so za pokrajino pomembne in tipične. Pri tem smo izbrali dva kriterija, in sicer:

- za pokrajino so tipične tiste enote, ki zavzemajo vsaj 600 celic ali 6 km² površine pokrajine (približno 10 %),
- za pokrajino so pomembne tiste enote, ki se pojavljajo pogosteje, kot bi teoretično pričakovali.

S pomočjo gornjih dveh kriterijev smo izločili šest pokrajinsko-ekoloških enot, za katere menimo, da so za našo pokrajino pomembne in tipične. Tako smo na osnovi statističnih kazalcev in prekrivanja kart dobili pokrajinsko-ekološke sklope, ki obsegajo eno ali več med seboj povezanih pokrajinsko-ekoloških enot, ki jih ovrednotili z vidika rabe tal. Sinteza naravnogeografskih elementov Dobrepoljskega krasa je pokazala, da se pokrajinsko-ekološki sklopi prvenstveno oblikujejo v odvisnosti od reliefa v povezavi s kamninsko sestavo. slednja pride do izraza predvsem na dnu kraškega polja, kjer starost rečne naplavine vpliva na površinsko izoblikovanost dna kraškega polja, na razprostranjenost odeje prsti in rabo tal.

Dobrepoljski kras sestavljajo naslednji pokrajinsko-ekološki sklopi:

1. Suho uravnano dno kraškega polja z mlajšim pleistocenskim prodnato-illovnatim nanosom zavzema dobro desetino površja (6,49 km²). Pripada mu Dobrepoljski vršaj od Predstrug na vzhod do Zdenske vasi in na jugovzhod do Kompolj, nadalje ozek pas ob suhi strugi Rašice in manjši del južno od Kompolj. Devet desetih površja omenjenega pokrajinsko-ekološkega sklopa je pod njivami in travniki, 4 % porašča gozd belega gabra in jelke, 6 % površine je v fazi zaraščanja z gozdom. Ker je mlajša pleistocenska naplavina nerazčlenjena in je izven območja pogostih poplav, so tod najugodnejši pogoji za poljedelstvo. Kljub dejstvu, da prsti primanjkuje mineralnih snovi, je ta predel lepo obdelan in preurejen v večje komplekse njiv, ki jih prekinjajo travniki.

2. Mokrotno uravnano dno kraškega polja z mlajšim pleistocenskim ilovnato-glinastim nanosom sodi z 2,1-odstotnim deležem 1,24 km²) med manjše pokrajinsko-ekološke sklope. Ozka, povsem gladka ravnica z ledinskimi imenom Mlake se od ostalih enot Dobrepoljskega krasa ločuje po večji mokrotnosti tal, kar se odraža v močno oglejenih prsteh in vlažnih traviščih z redkim grmovjem in že na daleč opaznimi skupinami ločkov ter drugimi vlagoljubnimi rastlinskimi vrstami. Manjša zaplata oglejenih prsti se pojavlja še na Ratikah vzhodno od Podpeči. Na Mlakah so v glavnem travniki slabše krmne vrednosti. Zaradi bolj ali manj stalne namočenosti je tu otežena košnja.

3. Razčlenjeno dno kraškega polja z mlajšim pleistocenskim nanosom je najmanjši pokrajinsko-ekološki sklop in mu pripadata le 2 % ali 1,22 km² pokrajine. S kratkimi strugami razčlenjeno površje z rjavo prstjo je omogočilo stručkim kmetom ureditev le manjših njihvskih parcel, večinoma namenjenih poljščinam za domačo porabo, z vmesnimi večjimi kompleksi travnikov. Za poljedelstvo je ta predel manj primeren, saj so njive izpostavljene pogostim poplavam.

4. Terasa s starejšo pleistocensko prodnato-illovanto naplavino zavzemajo 24,3 % pokrajine (14,63 km²). Največja se razprostira vzdolž vzhodne polovice kraškega polja od Vidma preko Kompolj do Čateža. V litološkem in morfološkem pogledu predstavlja dolomitna fluviokraška

terasa zahodno od Kompolja resda samosvoj predel Dobrepolskega krasa, vendar se v siceršnjem pokrajinskem izgledu (po rastju, prsteh in rabi tal) ne razlikuje bistveno od preostalih teras. Starejši terasi sledimo še severno od Ponikev in okoli Rapljevega, ostanke iste terase pa predstavljajo še grbine pri Zdenski vasi in Predstrugah. Na starejših terasah se je razvila rjava prst, ki je ponekod izprana. Le na poplavnem svetu ob strugi Rašice je prst bolj vlažna (psevdooglejena) in jo porašča gozdna združba črne jelše in podaljšanega šaša. Z vrtačami razčlenjene terase so manj primerne za njivske površine. Le-ta so omejene na bližnjo okolico vasi, medtem ko prevladujejo na terasah travniki (približno polovica površine teras). Nekdanje pašnike zarašča gozd (petina površine teras je v fazi zaraščanja). Gozd belega gabra in jelke pokriva četrtno vseh teras.

5. Nižji, manj strmi deli pobočij z vmesnimi vrtačastimi uravnjavami so z 38,1-odstotnim deležem (22,9 km²) največji pokrajinsko-ekološki sklop. Z izjemo manjše zaplate dolomita nad Kompoljami, ki se v pokrajinskem izgledu ne ločuje od ostalega dela pobočja – razen morda zaradi dveh bolj ali manj stalnih kraških izvirkov, ki tod pritečeta na površje je pobočje v celoti apnenčasto in zato zakraselo. Kar štiri petine omenjenega pokrajinsko-ekološkega sklopa pokrivajo podgorski bukovi gozdovi, ki v vznožju prehajajo v gozdove belega gabra ter jelke. Večje površine travišč so se ohranile v bližini vasi, kjer so nakloni pobočij manjši (nad strugami, Repljevim in Zdensko vasjo).

6. Deli bolj strmih in skalovitih pobočij nad približno 650 m nadmorske višine predstavljajo z 22,7 % (13,67 km²) površine samostojen pokrajinsko-ekološki sklop. Tako pobočja Dobrepolskega krasa razpadejo v dva pokrajinsko-ekološka sklopa, ki ju določajo gozdne združbe v odvisnosti od naklona pobočja ter nadmorske višine. Višje dele pobočij Male gore je osvojila dinarska gozdna združba bukve, jelke in pomladanske torilnice, ki ravno na Mali gori doseže rob svojega strnjenege areala razširjenosti. Dve tretjini pobočij pripadata raznim bukovim združbam in njihovim degradacijskim oblikam (Mala gora, Planski vrh, Jermanov laz). Gozdne združbe, ki se uveljavljajo v tem pokrajinsko-ekološkem sklopu, so vezane na bolj strma in skalovita rastišča in se po tem ločujejo od gozdnih združb, ki poraščajo nižje dele pobočij z zmernimi nakloni in vzesnimi zakrasedlimi uravnjavami. Na apnenčastih pobočjih se je razvila rjava pokarbonatna prst v menjavi z rendzino.

Literatura in viri

- ČAMPA, Lojze, 1970: Gozdne združbe in rastiščnogojitveni tipi v gospodarski enoti Dobrepolje. Tipkopis. Biro za gozdarsko načrtovanje. Ljubljana.
- Fitocenološke karte gospodarske enote Dobrepolje in gospodarske enote Struge v merilu 1:10.000 s pripadajočima legendama. Biro za gozdarsko načrtovanje. Ljubljana.
- Osnovna geološka karta SFRJ, list Ribnica, merilo 1:100.000 (izdal Zvezni geološki zavod v Beogradu, 1968).
- Pedološka karta SFRJ, list Cerknica 2, merilo 1:50.000 (izdala Biotehniška fakulteta v Ljubljani, 1969).
- ŠIFRER Milan, 1967: Kvartarni razvoj doline Rašice in Dobrega polja. Geografski zbornik 20, str. 271 - 305. Ljubljana.
- ŽVAN-HRVATIN Mojca, 1996: Geografija Dobrepolskega krasa s poudarkom na prsteh in rastju (Puskus pokrajinsko-ekološke členitve). Diplomaska naloga na Oddelku za geografijo Filozofske fakultete, str. 1 - 92. Ljubljana.

GUMA d.d. Grosuplje

OB 20-LETNICI DELA

Jože Košak*

Podjetje Guma je ustanovila Skupščina občine Grosuplje dne 29. avgusta 1977 z obločbo št. 023-4/77; sedež je bil na Taborski 3, Grosuplje.

Okrožno gospodarsko sodišče v Ljubljani pa je pod zaporedno število SRG 1284/77 registriralo podjetje dne 21. novembra 1977 z nazivom:

Trgovinsko podjetje Guma Grosuplje, Taborska 3, Grosuplje. Poslovni organ - direktor pa je bil Grbac Ivan.

Takoj po ustanovitvi podjetja Guma je bila očitna želja po zgraditvi lastnih skladiščnih prostorov za pnevmatiko tako za osebna vozila, tovorni program kot tudi za ostale kmetijske in delovne stroje.

Zanimivo je, da je že v lokacijski dokumentaciji z dne 24. maja 1979 napisano: "Celoten kompleks je potrebno ograditi z 2 m visoko žično ograjo. Za ograjo je na celotni dolžini treba vzgojiti živo mejo do višine 2 m in posaditi drevesa, kot je prikazano v lokacijski dokumentaciji."

* oec., Radohova vas 14, Šentvid pri Stični

Dosledno spoštovanje zahtev iz lokacijske dokumentacije je razvidno iz dejstva, da imamo danes že skoraj 15 m visoke smreke ob žični ograji in drevored ob dostavni cesti, ki ga v notranjosti dopolnjujeta dva ribnika, ki sta nastala iz opuščenega meandra potoka Bičje.

Poleg že omenjenega nasada smrek moramo še omeniti mlinsko kolo na potoku Bičje, otroško igrišče in lokomotivo za ozkotirno železnico, ki jo je podjetju Guma podaril poslovni partner Guming Tuzla iz Bosne in Hercegovine. Prvotni namen je bil, da bi proizvajali paro, ki bi jo pri tehnološkem procesu rabili za izdelavo končnih gumi proizvodov. Ta ideja se ni uresničila, parna lokomotiva iz leta 1949, izdelana v Budimpešti, pa je ostala ter je na ogled mladini in v spomin starejšim na čase po II. svetovni vojni.

Nekateri Grosupeljčani se še spominjajo, kako so tovorni vagoni in kamioni s priklicami prihajali v Grosuplje z naloženimi gumami in kako je bilo novozgrajeno skladišče v izmeri 3.137 m² kmalu premajhno in je bilo najeti potrebno še druga skladišča v Šmarju in na Igu. Vodja centralnega skladišča Lado Pajk se spominja, da je bil rekord, ko so v enem samem dnevu odpremili 17 kamionov gum. Gume so prihajale predvsem iz Srbije in Madžarske ter iz Save Kranj.

Verjetno je bilo prav podjetje Guma vzrok, da so urbanisti začeli razmišljati o obrtno-stanovanjski coni ob potoku Bičje in da so v najnovejšem času opredelili v dolgoročnem in srednjeročnem planu občine Grosuplje že obdobje od leta 1996 do 2000 za izgradnjo gospodarske cone. Neprimerno kmetijsko zemljišče bo po načrtu že čez nekaj let pozidano s poslovnimi prostori in dejavnostjo, ki ne bo dodatno obremenjevala okolja, hkrati pa bo nudila delo in zaslužek mnogim, ki danes čakajo na zaposlitev.

Vzporedno z zmanjševanjem prodaje pnevmatike iz ekonomskih vzrokov (predpisana skupna marža) se je počasi razvijala lastna proizvodnja gumitehničnih izdelkov in v letih 1985-1990 je bila Guma znana po vezicah, ki jih je v najboljših časih proizvedla preko 130 ton letno, po termoforjih v letu 1990 preko 26.000 komadov in predpražnikih, ki so jih leta 1990 proizvedli 20.000. Obseg lastne proizvodnje se je iz leta v leto povečeval, tako da je bilo potrebno polovico poslovnega prostora preurediti za proizvodnjo gumitehničnih izdelkov, ki je v letu 1990 zaposlovala že 35 delavcev. V tem času so več kot polovico lastne proizvodnje in dopolnilnega veleprodajnega programa prodali izven Slovenije, zato so z razpadom Jugoslavije nastale negativne posledice, ki so prizadele tudi Gumo. Število zaposlenih se je postopoma zmanjšalo od 65 v letu 1990 na 50, kolikor jih Guma zaposluje danes. Postopno zmanjševanje zaposlenih ni imelo hujših posledic za zaposlene, saj je bilo postopno znižanje njihovega števila zaradi naravnega odliva.

Takoj po sprejemu Zakona o lastninskem preoblikovanju podjetij je pričela Guma postopek preoblikovanja in že med prvimi v Sloveniji, 4. oktobra 1994, sprejela akt o preoblikovanju ter sprejela statut družbe. Dne 12. januarja 1995 je Okrožno sodišče v Ljubljani vpisalo v register pravne posledice lastninskega preoblikovanja in vpisalo tudi osebe za zastopanje: 4-člansko upravo in člane nadzornega sveta.

Zaposleni, sedanji in bivši in njihovi družinski člani so lastniki že 55 % vrednosti osnovnega kapitala, ki je na dan 31. 12. 1992 znašal 126.105.000 SIT. Želja lastnikov, ki so sodelovali pri notranjem odkupu je, da bi od Sklada za razvoj RS odkupili še 5 % vrednosti in tako postali 60-odstotni lastnik.

In kako je danes ob 20-letnici?

Iz našega proizvodnega programa vam lahko ponudimo:

- gumi surove zmesi za najrazličnejše namene,
- gumi armirane in nearmirane cevi za razne namene, ki so najrazličnejših kvalitet ter oblik,
- gumijaste ekstrudirane izdelke, zlasti po posebnih naročilih kupcev,
- gumijaste stiskane izdelke v oblikovalnih kalupih tako za široko ptoorošnjo kot tudi po posebnih naročilih kupcev,

- gumi vezice raznih premerov, širin in kvalitet,
- gumi cevi za plinske porabnike v gospodinjstvu in industriji ...

Veleprodajna dejavnost:

- gume in zračnice za viličarje in ostale industrijske stroje,
- gumijaste armirane in nearmirane cevi vseh vrst in za različne namene,
- gumijaste tehnične plošče različnih kvalitet in namenov,
- gumijasti in plastični klinasti jermeni,
- gumijasta oljna in ostala tesnila različnih izvedb in namenov,
- gumijasti deli za vzdrževanje pralne tehnike,
- lepila vseh vrst in namenov,
- PVC, PP ter ostale plastične armirane in nearmirane cevi,
- PVC, PE, PP ter ostale plastične vodovodne in kanalizacijske cevi s spojnimi elementi,
- PE, PVC in PP folije za različne namene,
- sredstva za zaščito pri delu,
- termo in hidroizolacijski izdelki,
- dopolnilna oprema za osebne avtomobile.

Hkrati zastopamo več uglednih svetovnih proizvajalcev ali pa smo njihovi generalni zastopniki, s tem pa dopolnjujemo ter dodatno popestrimo našo ponudbo.

15. marca 1997 smo odprli prodajni center, tako da smo del obstoječih poslovnih prostorov v velikosti 300 m² namenili maloprodaji in z njo dopolnili našo dejavnost. Maloprodajni center bo posebno dobrodošel pri izgradnji bodoče gospodarske cone, kar se predvideva v naslednjih letih.

Guma živi s krajem

Vzidana tabla Gume kot pokrovitelja na podružnični šoli Kopanj, priznanja gasilskih društev z Grosupljega in okolice, športnih in ostalih društev ter organizaciji pričajo, da Guma živi s krajem in za kraj, zato je tudi sodelovanje s krajem zlasti naseljem Brezje, s predstavniki krajevne skupnosti Grosuplje in občine korektno in v obojestransko zadovoljstvo.

Priznanje Turističnega društva Grosuplje za najbolj urejeno gospodarsko podjetje v letu 1995 je naša obveza, da za okolje skrbimo tudi v bodoče in da ohranimo nasad smrek in ribnik ter vse ostalo, kar pripomore k urejenemu videzu.

Najvišje priznanje grosupeljske občine "Zlata nagrada občine Grosuplje 1997" je bilo podeljeno na slavnostni seji dne 25. junija 1997 z naslednjo obrazložitvijo: "Občina Grosuplje podeljuje nagrado z zlatim znakom gospodarski družbi Guma d.d. z dosežene posebne uspehe na področju gospodarskega razvoja v občini Grosuplje." Priznanje je na slavnostni seji dne 25. junija podelil župan občine Grosuplje g. Rudolf Rome.

Da je bilo delo kvalitetno opravljeno, govorijo pohvale in priznanja številnih poslovnih partnerjev, tako domačih kot tujih. Naši gumitehnični proizvodi so vgrajeni v avtomobile, bolniške postelje, drobne gospodinske aparate ali pa so sestavni del strojev in naprav.

Čas, v katerem živimo, ni prijazen do proizvodnje gumitehničnih izdelkov. Brezmejno so se odprla vrata tujim proizvajalcem na slovensko tržišče, naši proizvodi pa težko prodrejo na tuja tržišča, in še to po cenah, ki so delač od zelenih.

Od ustanovitve podjetja v letu 1977 do 8. novembra 1988 je podjetje vodil g. Ivo Grbac, od 9. novembra 1988 do 15. julija 1990 g. Pavel Štaudohar in nato do 4. oktobra 1994 g. Jože Košak, po tem datumu pa v skladu z aktom o preoblikovanju in statutom uprava družbe, ki jo vodi g. Jože Košak.

V poslovnem svetu je 20-letno obdobje čas, ko te spoznajo partnerji, bližnja in daljna okolica in ko ocenijo tvoje sposobnosti. Mislimo, da je naša ocena pozitivna in da bomo s programom, dejavnostjo in tržnim prilagajanjem zadovoljevali povpraševanje in želje kupcev in naših poslovnih partnerjev. Bližina avtoceste, Ljubljana, predvidena izgradnja gospodarske cone, usmeritev na bivši jugoslovanski trg, vključevanje v nacionalni program namakanja bo še dodatno prispevalo k našemu dosežanju prizadevanju za doseganje pozitivnih rezultatov.

Guma želi s svojim pozitivnim poslovanjem tudi v bodoče sodelovati pri razvoju občine Grosuplje.

Ob 20-letnici se zahvaljujemo poslovnim partnerjem, domačim in tujim, občini Grosuplje in društvom za podeljena priznanja, skupaj z željo, da bi se tako sodelovanje še nadaljevalo.

ZAVOD ZA PROSTORSKO, KOMUNALNO IN STANOVANJSKO UREJANJE GROSUPLJE, d.o.o., PRAZNUJE 15. OBLETNICO DELOVANJA

Franc Jamnik*

Korenine Zavoda za prostorsko, komunalno in stanovanjsko urejanje Grosuplje, d.o.o. segajo v leto 1982, ko so ga ustanovile takratne Samoupravne interesne skupnosti materialne proizvodnje in Občina Grosuplje. Poleg povsem tržnih so mu bile zaupane tudi nekatere dejavnosti posebnega družbenega pomena. V prvo skupino nalog bi lahko prišteli predvsem inženiring za stanovanjske, komunalne in cestne gradnje, dalje geodetske storitve in upravljanje stanovanj. Oznako posebnega družbenega pomena pa je imela dejavnost urbanističnega planiranja.

Prvi direktor podjetja, ki je aktivno sodeloval tudi pri njegovem ustanavljanju, je bil Marjan Ahlin, inž. gradb.

Novim razmeram, ki so v letih 1989 - 1990 nastale s prehodom v tržno gospodarstvo, so se morali prilagoditi tudi v Zavodu. V skladu z novim Zakonom o podjetjih so ga preoblikovali v družbeno podjetje, katerega najpomembnejši cilj je bilo dobičkonosno poslovanje. Pri tem preoblikovanju sta tako del zaposlenih kot tudi del premoženja ostala pod občinsko upravo.

* Grosuplje, dipl. iur.

V letu 1993 se je podjetje v skladu z lastninsko zakonodajo začelo lastniniti. Preoblikovalo se je v družbo z omejeno odgovornostjo, lastninjenje pa bo končano v letu 1998. Vsi zaposleni so že postali tudi lastniki podjetja, s čimer so izkazali svoje zaupanje tudi v nadaljnje uspešno poslovanje podjetja.

Sredi 80-ih let je imelo podjetje 22 zaposlenih, kar je bilo največje število v njegovi 15-letni zgodovini, konec 80-ih let pa je bilo zaposlenih pol manj. Danes ima podjetje 17 redno zaposlenih, od tega jih ima več kot polovica visoko in višjo strokovno izobrazbo, predvsem so to gradbeniki, arhitekti, geodeti, pravniki in ekonomisti.

Podjetje ima že od svoje ustanovitve dalje sedež v samem centru Grosupljega na Taborski cesti 3 (nad Novo Ljubljansko banko – nasproti avtobusne postaje).

Podjetje, ki je ob svojem začetku delovalo predvsem na območju občine Grosuplje, opravlja sedaj svoje storitve na območju cele Slovenije.

Gradbeni inženiring, projektiranje stanovanjskih hiš, geodezija in promet z nepremičninami so danes najuspešnejše dejavnosti podjetja.

Podjetje je do danes uspešno izpeljalo vrsto projektov in si nabralo številne izkušnje, ki predstavljajo pomembne reference pri pridobivanju novih poslov:

- investicijski inženiring (pridobitev gradbenega dovoljenja s spremljajočo dokumentacijo, izbiro izvajalca del in nadzor nad samo gradnjo) pri gradnji naslednjih objektov: telovadnica pri Osnovni šoli Šmarje-Sap, Dom starejših občanov Grosuplje, prizidek k Osnovni šoli Louisa Adamiča, telovadnica pri Osnovni šoli Louisa Adamiča, prizidek k Zdravstvenemu domu Grosuplje in izgradnja družinskih stanovanjskih hiš, most pri Kovinastroju, vodovodni sistem Turjak;

- opravljanje geodetskih del (odmera cest) in odkupi zemljišč ter objektov, potrebnih za rekonstrukcije in gradnje državnih cest (avtoceste, magistralke, regionalke). Naročnik teh del sta Direkcija za ceste Republike Slovenije in DARS (Družba za avtoceste v Republiki Sloveniji). Ta dela podjetje opravlja na območju celotne Slovenije. Pridobljena so na javnih razpisih v hudi konkurenci velikega števila podjetij.

V zadnjem času se je podjetje še posebej usmerilo v promet z nepremičninami in v zidavo stanovanjskih objektov v lastni režiji. V podjetju zainteresiranim strankam (kupcem in prodajalcem nepremičnin) svetujejo o vsem, kar je bistveno za uspešen nakup oziroma prodajo zemljišča ali objekta. Zainteresirani stranki poiščejo kupca oziroma prodajalca in izpeljejo kupoprodajo od začetka do konca. Strankam, ki želijo graditi same, pa izdelajo gradbeni načrt in jim pridobijo vso potrebno dokumentacijo, vključno z gradbenim dovoljenjem. Tudi z izgradnjo in uspešno prodajo več stanovanjskih hiš v centru Grosupljega v lastni režiji z lastnimi sredstvi je podjetje dokazalo, da so možnosti za tak način poslovanja na Grosupljem in v njegovi okolici velike in da je Grosuplje perspektivno območje za razvoj poslovanja z nepremičninami.

V prihodnje namerava podjetje razširiti svoje poslovanje z nepremičninami na čim širše območje Slovenije ter še povečati gradnjo stanovanjskih hiš in poslovnih objektov v lastni režiji.

Podjetje letos praznuje 15. obletnico obstoja, kar ni ravno dolgo obdobje. Podjetje je pravzaprav šele v "pubertetnih letih". Vendar pa v teh časih hude konkurence, ko podjetja čez noč nastajajo in izginjajo, tudi ta številka pove, da gre za zrelo in stabilno podjetje, ki se je na slovenskem trgu ustalilo in mu lahko naročniki ter drugi poslovni partnerji povsem zaupajo.

Glede na strukturo, strokovnost in sposobnost zaposlenih ima podjetje v skladu z reko "Podjetje so zaposleni" vse možnosti, da bo tudi v prihodnje uspešno poslovalo in si izborilo še večji prostor na čedalje bolj zahtevnem slovenskem trgu.

PETDESETLETNICA GIMNAZIJE IN ŠTIRIDESETLETNICA PRVE MATURE V STIČNI

Mihael Prijatelj*

Uvod

Gimnazija Stična je najbrž edina srednja šola v Sloveniji, ki je bila ustanovljena leta 1945 in ki leta 1995 ni slovesno obhajala petdesetletnice svojega obstoja. To je seveda čudno, posebno če vemo, da je bila in še vedno je edina srednja šola na prostoru med Ljubljano in Novim mestom in da je ravno lani minilo tudi 40 let od prve velike mature na tej gimnaziji. Naj bo zato ta zapis nekaterih več ali manj osebnih doživetij skromen spomin in nekako osebno nadomestilo proslave, ki je ni bilo, a bi po mojem mnenju lahko bila oziroma bi celo morala biti. Res skromen, ker sem eden od prvih maturantov in ker je od takrat preteklo že blizu pol stoletja; spomin je opešal, marsikaj pa je izrinila iz njega tudi intenzivnost mojega nadaljnega življenja.

Začetek

V tedaj še nižjo gimnazijo v Stični sem se nekega vročega popoldneva v daljnem letu 1947, bos in brez vsega, odhlačal vpisat sam. Najprej v Stično in kar naravnost k ravnatelju, seveda. Ko pa mi je sluga rekel, da ga ni oz. da je najbrž doma v Ivančni Gorici, nisem odnehal in sem nadaljeval svojo pot v Ivančno Gorico. Ko sem potem tam spraševal, kje bi mogel biti, so mi dobri ljudje pokazali neko hišo, kjer je tedanji ravnatelj Murnik zgoraj brez na cirkularoko žagal drva. Hitro sva se zmenila, kako in kaj. Čez nekaj dni sem delal sprejemni izpit in ga tudi opravil ter začel hoditi v kakih 5 km oddaljeno gimnazijo. Dobesedno hoditi, kajti ni bilo denarja za internat, kot se je tedaj upravičeno imenoval dijaški dom poleg gimnazije. Osem let, dan za dnem, poleti in pozimi. Pa ne sam in tudi ne od najbolj daleč. Še bolj daleč so namreč z vzhodne strani tudi dobesedno hodili nekateri sošolci iz Dolenje vasi, Sobrač in Čagošč. Naravnost smešno se nam je takrat zdelo, ko smo poslušali ali brali, da se ponekod na Zahodu otroci vozijo v šolo z motorji ali celo z avtomobili.

Hitro minevanje časa

V življenju sta mi doslej dve obdobji minevali zelo hitro, prehitro. Eno je zdaj, ko sem v pokoju in imam pred seboj dela še najmanj za dve celi življenji, drugo pa je bilo, ko sem hodil v osnovno šolo, ki je takrat bila še štirirazredna. V šolo sem hodil rad, ker me je zanimalo, kar so predavali učitelji, a tudi zato, da sem bil v družbi svojih vrstnikov. Doma sem namreč iz precej raztresene vasi,

* *Maribor, Vrbanška 12/a, dipl. ing. kemije*

poleg tega pa me niso puščali, da bi se potepal. Tudi če je kdo od sosedovih otrok prišel v vas, ga je oče takoj vprašal: "Po kaj si prišel?" "Po nič." "No, potem pa kar pojdi!" Seveda sem bil zato ves srečen, ko sem lahko namesto na njivo vole poganjat šel v šolo. Čeprav so mi doma zelo strogo normirali čas: v dober kilometer oddaljeni Šentvid sem smel iti nič več kot pol ure pred začetkom šole, domov pa sem moral priti najpozneje pol ure po koncu pouka. Da bi lagal, kdaj se šola začne in konča, mi takrat in tudi še dosti pozneje niti na misel ni prišlo.

Šola in Bršljan

Za razliko od osnovne šole pa čas v gimnaziji prva leta ni in ni mogel dovolj hitro naprej. Zaradi nerednega pouka med vojno in še tudi po njej sem bil namreč takrat, ko sem šel v prvo gimnazijo, že 14 let star in več kot meter in 80 centrimetrov visok. In če me je kdo vprašal, v kateri razred hodim, mi je bilo zelo nerodno reči, da šele v prvi, prav tako pa tudi pozneje v drugi in tretji. S samo šolo pa nisem imel težav. Profesorji so bili v redu, jaz pa več ali manj tudi. Najraje sem na začetku imel zemljepis, najmanj pa petje. Že kmalu pa je zemljepis zamenjala slovenščina, pravzaprav ne toliko slovenščina sama po sebi kot to, da se je pri slovenščini dalo brati toliko zanimivega (marsikaj pa tudi nezanimivega), malo kasneje pa pisati tudi razne zgodbe, ko pa mi je sošolec Rafko razložil sosledje poudarjenih in nepoudarjenih zlogov, tudi pesmi. Enako veselje in enake ambicije je imelo še več sošolcev, zato smo že leta 1949 v tretjem razredu ustanovili literarno glasilo Bršljan, ki je bil v skladu s takratno tehniko pisan na roko. Ilustriral ga je sošolec Lojze Koporec. Vsako leto je izšlo po nekaj števil, zadnji, tj. 6. letnik leta 1954. Na začetku je bilo to razredno glasilo, kasneje, ko so začeli v njem sodelovati še literati iz drugih razredov, pa je postalo glasilo cele gimnazije. Kaj posebnega z literarnega stališča vse skupaj ni bilo, je pa po mojem kar nekaj pripomoglo k priljubljenosti slovenščine; čeprav še danes mislim, da k priljubljenosti ali nepriljubljenosti nekega predmeta več prispeva tisti, ki ga poučuje, kot predmet sam po sebi. Na sliki 1 je uredniški odbor, v katerem pa nismo bili samo literati, ampak tudi tisti, ki so Bršljan

Bršljanovci okrog 1950

prepisovali in opravljali razne druge tehnične naloge. To - se mi zdi - je tudi najstarejša skupinska slika naše generacije v Stični.

V šolo sem, kot rečeno, ves čas hodil peš, ker pa mi žganci in zelje zgodaj zjutraj niso preveč dišali, navadno tudi na tešče. Tako sem nekaj časa prvič jedel šele popoldne, ko sem prišel domov. Kasneje je bila v Stični organizirana tudi šolska kuhinja. Dokler nista odrasli še sestri in brat, sem moral tako pred šolo kot po njej delati doma, npr. skidati sem moral hlev, nakar sem si čevlje samo malo ob travo obrisal in odhital v šolo, kjer sem večkrat slišal, da nekaj smrdi po gnoju. Med košnjo npr. sva z očetom vstala ob treh zjutraj, šla v uro oddaljeno Temenico kosit, nato sem šel v gimnazijo, popoldne pa spet na travnik sušit, nakladat, zvečer pa še zmetavat. Še dobro, da se očetu s košnjo nikoli ni preveč mudilo in smo velikokrat kosili julija, ko že ni bilo več pouka. Človek je resnično bolj zdržljiv, kot da bi bil iz železa, kakor včasih pravijo ljudje! - Kdaj sem se v takih pogojih učil, bo kdo vprašal. V šoli! Ko so profesorji predavali, predvsem pa takrat, ko so spraševali. V tistih časih namreč še ni bilo sedaj tako razpasenih testov, ampak samo šolske naloge in spraševanje, in če je bil dijak dovolj pozoren, se je vso snov lahko naučil v šoli. Da ni bilo tako samo v Stični, ampak tudi drugod, dokazuje zgodba mojega dobrega znanca iz okolice Maribora, ki mi je povedal, da je šele proti koncu tretjega letnika srednje tehnične šole ves presenečen ugotovil, da se nekateri učijo tudi doma. Do tedaj je mislil, da hodi v šolo zato, da se bo tam učil in tudi naučil, kar je treba, doma pa je treba pomagati staršem, če pa je še kaj časa, se lahko ukvarja z drugimi stvarmi, ne pa s šolo.

Z ruskih step...

Leta 1947 smo bili še največji prijatelji Sovjetske zveze. Naša tj. jugoslovanska himna je bila "Z ruskih step veliki Stalin kliče zmagovito, z naših se gora odziva mu tovariš Tito", kar še ni bilo tako hudo za tiste, ki so imeli posluš. Huje je bilo, ko sem moral po dve- ali triurni jutranji košnji ter po 5 km hitre hoje priti na gimnazijsko dvorišče četrte ure pred začetkom pouka in skupaj z drugimi telovaditi "zarjatko", da bi se malo razgibal, kot mi je odgovorila profesorica za telovadbo, ki je te zarjatke vodila, ko sem jo nekoč vprašal, zakaj se moram tudi jaz in drugi kmečki otroci iz bližnje in tudi zelo oddaljene okolice udeleževati tega. No, kmalu je prišel informbiro, ki pa ni odnesel samo zarjatke in spremenil himne, kar je bilo prav, ampak tudi ruščino kot enega od pomembnih tujih jezikov, kar seveda ni bilo prav.

Uradni jezik

V gimnazijo smo hodili dijaki z območja med Grosupljem in Trebnjem ter iz Suhe krajine - torej čisti Dolenjci. Le redko je bil med nami kdo tudi iz drugih krajev. Naš pogovorni in tudi uradni jezik v šoli je bilo zato dolenjsko narečje. Tudi pri fiziki: Polej se ja pa must udaru (rezonanca). Ko je profesor Štrbenk vprašal Toneta iz Malega Gabra, kako se po naše reče djavo, mu je ta odgovoril: "Pašast!" Profesorji so to v glavnem dobro prenašali, včasih pa smo najbrž šli komu tudi malo na živce. "V Ljubljani so pisarne polne samih Dolenjcev!" je nekoč potožil eden od njih. "Samo gobec odpre, pa že veš, da je Dolenjec!"

Obšolske dejavnosti

Razen z že omenjenim Bršljanom smo se ukvarjali tudi z raznimi drugimi obšolskimi dejavnostmi. Ena od njih so bile igre, druga prirejanje raznih proslav, od katerih so bile najbolj priljubljene seveda tiste ob novem letu, katerim je sledil ples. Precej telovadnih ur pa smo v višjih razredih

posvetili tudi izgradnji precej velikega igrišča v nekem skalovju nad gimnazijo. Vse smo delali na roko, med drugim tudi minirali. Bili smo namreč vojna kmečka generacija, ko je bilo - čeprav smo bili še otroci - razstrelivo in orožje nekaj samoumevnega in vsakdanjega in ko so še takorekoč pri vsaki hiši imeli orodje in razstrelivo za miniranje kamenja. Bili so še časi, ko se oblast, kakršna koli je že bila, še ni bala atentatov in sabotaž in ko Geološkega zavoda, ki minira zdaj, še tudi ni bilo. - Čisto zunajšolski je bil tudi padalski tečaj, ki ga je vodila neka učiteljica napol Rusinja, napol Slovenka z neke osnovne šole v bližini. V zvezi s tem je kar nekaj napetih zgodb, med drugim tudi ta, da se je Pavla iz Žubine namesto prizemljila, kot smo strokovno rekli doskoku, prihrastila, ker se je pač med doskokom zapletla v veje nekega hrasta in tam obvisela. Med lovom na informirojceve, ki jih na našem področju praktično ni bilo, pa so to učiteljico zaradi njenega ruskega porekla zaprli in se je v zaporu obesila. Tako se je za vedno končal padalski šport na gimnaziji v Stični. - Med obšolske dejavnosti bi do neke mere lahko šteli tudi jamarstvo, ki smo ga zganjali na poti domov, saj je v gozdovih pod Gradiščem kar nekaj jam, ki smo jih raziskovali. Zato so nas tudi poklicali domačini z Brezovega nad Bukovico, ko se je med oranjem vdrl vhod v neko tako jamo. Šlo je, vsaj kolikor smo mogli takrat na hitro ugotoviti, za zelo globoko brezno, v katerem pa ni bilo kapnikov in podobnega, ampak so bile stene prekrite z blatom, ki ga je dež že dolgo prej spiral vanj. - Med Stično in Šentvidom je velik gozd, kar smo med drugim izkoristili za to, da smo tekmovali, kdo bo dalj prišel po drevesih, ne da bi stopil na tla. Zmagovalec ni dobil kake posebne nagrade, običajno je bil le malo obtolčen in najbolj razparano in umazano obleko je imel.

Politika

Politično se takrat nismo preveč opredeljevali, kajti kaj naj si glede česa mislimo, smo tako dobili vedno pravočasno javljeno iz Ljubljane. Prvo večjo dilemo in strah sem doživel v prvem razredu 8. decembra na zapovedan praznik brezmadežnega spočetja. Cerkveni praznik je bil pri nas doma - i nikome ništa! Gimnazija pa je bila gimnazija. Kako prepričati očeta, da moram tudi 8. decembra v šolo. Z velikim strahom sem mu povedal, vendar ni imel nič proti. Tako je bilo tudi vse druge praznike in vsa naslednja leta. S tem v zvezi pa se spominjam, da smo še kar precej časa po vojni imeli verouk v osnovni šoli; tisti, ki smo to "hoteli", to pa smo bili skoraj vsi. In še se spominjam, kako grdo smo gledali in kako čudni so se nam zdeli tisti trije, ki k verouku niso hodili in so vsakokrat pred veroukom spakirali svoje stvari in odšli iz razreda. In ko se spominjam tega, si ob polemikah verouk v šole da ali ne vedno mislim, da bi bilo bolj prav ne. Kljub vsemu je hoditi ali ne hoditi k verouku nekaj popolnoma drugega kot hoditi ali ne hoditi k angleščini ali pletiljskemu krožku. Hoditi ali ne hoditi k verouku je delilo in bi še vedno delilo otroke na naše in njihove, čeprav običajno ne vemo čisto natančno, ne kdo smo mi, ne kdo so oni. Naj bo zato verouk res v veroučnih učilnicah, šola pa naj ga z raznimi iznajdbami ne ovira, ampak naj z dogovarjanjem med katehetom in ravnateljem pri sestavljanju urnikov šolskih in obšolskih dejavnosti pri izvajanju verouka učencem pomaga. - Partijska celica je na šoli bila, vendar se o tem ni govorilo. Med vdorom drhali, v kateri so bili tudi nekateri dijaki iz gimnazije, ob napetostih z Italijo leta 1953 v samostan pa sem bil ravno bolan in doma. Hvala Bogu, ker drugače ne vem, kako bi se končala moja gimnazijska leta! Sem namreč bil in sem še hud nasprotnik tako fašističnih kot revolucionarnih metod pa naj jih uporablja kdor koli.

Odločanje za nadaljnji študij

Kako so se drugi sošolci odločali za nadaljnji študij in poklice, ne vem. O tem nismo govorili ne uradno ne neuradno. Pozanimal pa sem se glede tega malo pri treh svojih profesorjih. Prvega

Predvojaška vzgoja okrog 1950

sem vprašal, kaj če bi šel študirat novinarstvo. Rad sem imel slovenščino in že dolgo sem se ukvarjal z Bršljanom. "To, Prijatelj, je pa ravno tako, kot da bi hoteli iti študirat za pocesnico!" Takrat tega sicer nisem čisto razumel, vendar sem novinarstvo odpisal. Drugega sem pobaral, kaj meni o arhitekturi. Čisto natančno sicer nisem vedel, kaj je arhitektura, vendar risal sem dobro. "Prijatelj, to ni za vas. Bajta je bajta!" Tretjemu, ki je bil istočasno sekretar partije in s tem uradno zadolžen, da se na gimnaziji ne bi kaj napačnega mislilo, sem omenil agronomijo. Bil sem s kmetov in veliko tistega, kar sem mislil, da učijo na agronomiji, sem že poznal iz prakse. "Ne, Prijatelj. Kot inženir agronomije ne boš celo življenje delal drugega, kot kmete v zadrugo silil!" Bili so pač taki časi in nič ni izgledalo, da bodo kdaj drugačni. Na vsake toliko je koga obsedlo in je začel na novo urejati samo po sebi kar dobro kmetijstvo. - Tako sem, zavedajoč se dejstva, da bom pač moral od nečesa živeti, nazadnje pristal na kemiji, glede katere nisem nikogar nič spraševal in glede katere so praktično bili vsi, ki so me poznali, prepričani, da se je bom hitro naveličal in "presedlal". Vendar nisem. Je pa bila kemija res strašno dolgačasna stvar, zato sem jo pospešeno končal in se zaposlil.

Štipendija

Obljavljen je bil razpis štipendij za srednješolce. Ker sem bil prepričan, da izpolnjujem vse pogoje, sem zbral potrebno dokumentacijo, napisal prošnjo in vse skupaj odnesel na okraj Grosuplje ter izročil "ustreznemu" referentu, ki je bil menda pred tem učitelj. Prebral je prošnjo, pregledal dokumentacijo in rekel "V redu." Najraje bi ga poljubil ali pa pobožal, kar je bilo takrat pri nas bolj v navadi. "Ali so šli starši volit?" Malo pred tem so namreč bile volitve. "Niso," sem povedal po pravici in resnici. "Potem pa tole lahko kar odneseš s seboj!" mi je vrnil papirje in odšel v drugo pisarno, kot da me več ni. Lagati sem se namreč navadil šele veliko pozneje, v službi.

Predvojaška

Vojne so bile včasih čisto drugačne od sedanjih. Bojevali so se vojaki, civiliste pa so v glavnem pustili pri miru; svoje in nasprotnikove. Potem pa namesto da bi se vojne zredcirale na boje med

poklicnimi oficirji, kar bi bilo normalno, so pri nas in drugod začeli vse bolj vključevati vanje tudi ženske, otroke, starce in druge civiliste. Jemali so jih za talce, vsiljevali so jim orožje, jih prepričevali, kako je to častno itd. Del tega je bila pri nas svoj čas tudi tki. predvojaška. Res so bile puške, razen dveh ali treh, lesene, res je predvojaško poučeval prof. dr. Horvat, res smo najraje korakali po ogromni veži pred internatsko kuhinjo - na levo krug, pa še enkrat na levo krug - ker so dr. Horvat po napornem dnevu že težko čakali na kosilo, res je moje prvo in edino odlikovanje doslej (in bo najbrž tudi poslej) medalja "najboljima u predvojničkoj obuci", a kljub temu menim, da bi vojska pri nas in povsod morala biti poklicna, ostale ljudi pa naj bi politiki in oficirji pustili pri miru tako takrat, ko je mir, in tudi, ko je vojna. Menim, da je dovolj razlogov za to.

Vlakarji

Razen nas, ki smo od manj daleč pa tudi od zelo daleč hodili v šolo peš in le sem in tja kdo tudi s kolesom, ter internatarjev je bila še zelo močna skupina vlakarjev, ki so se bodisi iz grosupeljske, bodisi iz trebanjske strani vozili do Ivančna Gorice, od tam pa hodili peš še dva kilometra do Stične. Imam vtis, da so bili tisti s trebanjske strani bolj aktivni in bolj nabriti. Med drugim so si v samostanski hosti nad Ivančno Gorico napravili na smrekah kakih 7 m nad zemljo pravi bivak, kjer so v miru božjem čakali popoldanski vlak, če jim kdaj pa kdaj ni bilo za šolo. Domače naloge pa so, pravijo, plonkali kar med potjo iz Ivančna Gorice v Stično. Eden je plonkal, eden je nesel odprt zvezek z domačo nalogo, eden pa črnilnik.

Velika matura

Ker se razen pri pisnih nalogah mature junija leta 1955 nisem udeleževal in ker smo se potem takoj razšli, o njej ne vem veliko. V spominu pa mi je ostala predhodna valeta, tako tisti del na gimnaziji, ko sem se med pripravo spet komaj izognil političnemu zapletu (ker v skeču nekemu

Prva velika matura v Stični 1955

ZNANOST, KULTURA IN KNJIŽEVNOST

DOSLEJ NEZNANO PISMO LOUISA ADAMIČA IZ ZADNJEGA LETA NJEGOVEGA ŽIVLJENJA

Prispevek h gradivski osnovi in raziskovanju Adamičevih kulturnih in političnih stikov
s slovenskimi sodobniki

Mihael Glavan*

Adamičevi korespondenčni in osebni stiki z vidnejšimi slovenskimi in jugoslovanskimi političnimi in kulturnimi delavci so že nekaj časa raziskovalni predmet preučevalcev njegovega literarnega in političnega dela pa tudi zasebnega življenja.¹ Tako je v javnem razvidu že precej dokumentarnega gradiva, vendar še zdaleč ne vse. Prepričan sem, seveda predvsem na osnovi nekaterih novih najdb arhivskega gradiva, da je neugotovljenega in nepregledanega še precej materiala, ki bi temeljiteje osvetlil Adamičevo razmerje do slovenske kulture in politike pa tudi še kakšno drugo področje.

V tem prispevku nas za sedaj podrobneje zanimajo le Adamičevi pisni stiki z Josipom Vidmarjem, enim od slovenskih in jugoslovanskih političnih in še posebej kulturnopolitičnih voditeljev in ideologov.

Doslej je veljalo, da Adamič in Vidmar nista korespondirala² oziroma ohranilo se je le eno pričevanje o Adamičevem pismu Vidmarju³. Tako je raziskovalka Janja Žitnik prehitro prišla do zaključka: *Adamičevi stiki z dr. Josipom Vidmarjem so bili torej bolj ali manj uradni in vezani izključno na oba pisateljeva obiska v Sloveniji.*⁴ Oboje namreč ne drži. V korespondenci Josipa

* *Stična 140, prof., bibl. spec.*

¹ *Obsežna literatura o nastajanju njegovega zadnjega romana Orel in korenine in sploh o Adamičevem življenju in delu v letih 1950 in 1950 je navedena v celi vrsti knjig, razprav in strokovnih člankov; najbolj izčrpno v doktorskem delu Janje Žitnik, Zadnje obdobje Adamičevega literarnega ustvarjanja, Univerza v Ljubljani, 1992. Ker gre v našem spisu predvsem za prvo objavo doslej še ne javno dostopnih pismenskih besedil, bomo sproti citatno opozarjali na posamezna relevantna znanstvena in strokovna dela, ne da bi ponovno navajali že omenjeno obsežno literaturo o predmetu.*

² V pogovoru z Janjo Žitnik je Josip Vidmar dobesedno izrekel:

J. Ž. Ali imate morda kaj ohranjene korespondence z Adamičem in ali ste si, potem ko se je drugič vrnil v Združene države, z njim še kaj dopisovali?

J. V. Nisva korespondirala.

J. Ž. Tudi med obema obiskoma ne?

J. V. Niti pozdravov ne. Bilo je pač tako, jaz sem bil gostitelj, on je bil gost, ampak on je vedel, da je to vse politično, ne pa osebno.

Citirano iz: Janja Žitnik, "Pogovori o Louisu Adamiču", Ljubljana 1995, str. 64.

³ *Adamič piše Vladu Kozaku 3. aprila 1951: "Pisal sem daljše pismo Josipu Vidmarju. Ali ga je dobil? Prosi ga, da ga tebi pokaže." Citirano po: Janja Žitnik, "Louis Adamič in sodobniki", Ljubljana 1992, str. 143 in opomba 139.*

⁴ *Prav tam, str. 143.*

Vidmarja, ki je sestavni del zapuščine Josipa Vidmarja, sta se ohranila dva dopisa Louisa Adamiča, prvi je telegramsno voščilo za novo leto 1950, drugo pa je dolgo pismo iz leta 1951. Dokumenta demantirata obe Vidmarjevi izjavi, tisto o pozdravih in drugo o pravih pismih. Teže preverljiva je ugotovitev, da so bili njuni stiki "bolj ali manj uradni", ker je postavljena povsem subjektivno. Deloma jo spodbija Kocbekovo pisno pričevanje, ohranjeno v njegovem dnevniku za leto 1949, iz katerega je razvidno, da je šlo tudi za družabne stike.⁵

Vsekakor lahko z gotovostjo zapišemo, da so bili pisni stiki Louisa Adamiča z Josipom Vidmarjem sicer skromni, a vendarle pomembni, zato oba ohranjena dopisa v celoti objavljamo. Ob besedilih opozarjamo na glavne vsebinske poudarke in relevantne zveze z življenjem in delom obeh osebnosti.

1. TELEGRAM⁶

28. 12. 1949

*Josip Vidmar
Ljubljana, Jugoslavija*

A 34 Eastonpenn 37 13 37 27 bez sata prijema

Uspešno in srečno novo leto Vam osebno in vsem drugim mojim prijateljem v Sloveniji in celi veliki kliki katero narpedni ljudje širom sveta občudujejo bolj in bolj od dne do dne.

Louis Adamic⁷

Besedilo je zvrstno na prvi pogled netipično. Toda le na prvi pogled. Res gre za voščilo, zato bi pričakovali bolj zaseben ton. Toda upoštevati moramo, da je bil naslovnik znana in vplivna javna politična osebnost, čemur se je dopisnik podredil. O tem nas prepričuje dvoje stilskih lastnosti. Prav na začetku, torej glede na členitev po aktualnosti na elitnem mestu, se omenjajo uspehi in šele potem osebna sreča. Poleg tega je naslovniku v resnici namenjen le prvi, manjši del voščila, drugi, dvakrat obsežnejši pa vsem slovenskim (morda celo jugoslovanskim) voditeljem. Voščilni dopis ima torej predvsem programsko aktualnopolitično vsebino.

Čeprav je besedilo kratko, je v svoji odkriti in prikriti vsebini zelo sporočilno. Čisto določno je izražena pohvala oziroma priznanje, da je slovenska (jugoslovanska) socialistična (komunistična) politika uspešna in ugledna. Implicitno pa je izražena tudi Adamičeva osebna privrženost taki usmeritvi in hotenje, da ga naslovnik prišteva k svojemu krogu. To je zlasti razvidno iz nekoliko zarotniškega pomenovanja "velika klika". Dovolj razločno sporoča besedilo tudi hvaležnost za

⁵ Primerjaj: Mihael Glavan, *Osebni stiki Louisa Adamiča z Edvardom Kocbekom v letu 1949*. V: *Zbornik občine Grosuplje* 18, 1994, str. 169 - 175.

⁶ Oba dopisa hranimo v Rokopisni zbirki NUK, sign. Ms 1413. Josip Vidmar: *Zapuščina*. Razdelek: *Korespondenca*.

⁷ Besedilo je izpisano z verzalkami na običajnem telegramskem obrazcu. Prenašamo ga v celoti, tudi napačno zapisano besedo narpedni (= napredni).

Vidmarjevo gostoljubje, ki ga je Adamič užival med svojim bivanjem v Sloveniji in se je pred kratkim (konec oktobra 1949) končalo.

2. PISMO⁸

V Kaliforniji, 14. januarja, 51

Dragi tov. Vidmar -

Oprostite, da pišem s svinčnikom. Ta teden ležim in delam v postelji. Zdravje mi ni v redu že od junija, ko sem se nenadno sesedel. Izčrpan od dela in skrbi. Žena resno bolna. Knjiga ogromno delo. Koreja mi je začasno zmešala štreto moje teme. Istočasno sem dobil dva obiska od ljudi, ki so mi zagrozili menda s smrtjo ako ne bo moja knjiga "resnica". (To je celi roman!) ... Medtem je šla žena v Kalifornijo na neko ohcet v njeni družini in je pri tem zopet kritično obolela. Šel sem po njo septembra, potem zopet novembra; obakrat ji ni bilo mogoče potovati domov, na farmo. Zdaj sva v Kaliforniji in mogoče ostaneva tu do spomladi. Je psihološka potreba, da sem žnjo.

Moja tajnica doma mi je poslala Vaš kabel. Dobil sem tudi pismo Mihe Marinka. Letos nisem poslal kablov letos; ker moram šparat solde, kajti celi moj projekt se je nekako zakasnil. Tudi pisal nisem nikomur za novo leto, ker ni časa in energije. Prosim oprostite in omenite to Marinku.

Rokopisa je cele kupe. Ko je Koreja prvič eksplodirala je slabo izgledalo za knjigo. Nato se je stvar spremenila in zdaj je skørø gotovo, da bo knjiga izšla. Toda ta nezaželjena pavza v mojem naporu, vezana z različnimi okoliščinami katerim moja "slovenščina" ni kos, mi je dala priliko, da premislim razne stvari in zdaj delam revizije v različnih poglavjih - in sem silno zadovoljen s to celo zakasnitvijo (ako razumete to besedo). Ne vem točno, kdaj bo knjiga izšla, ali izšla bo, če tudi pride do splošne vojne; in mislim, da stvar bo imela svojo vrednost neglede kdaj izide. Nočem iti v tisk dokler nimam vsaj močne iluzije, da sem ustvaril delo, ki ga predmet zasluži. Bo obsežna stvar.

Ako mogoče, povejte smisel tega pisma Krlježi, Marinku, Kozakom in drugim. To prosim, ker nimam časa za posebna pisma. Raznim ljudem.

Bil sem osebno resno bolan. Žena je še vedno resno bolna. Vi tam ne morete imeti pravih pojmov o psiholoških problemih nas, individualistov.

Dobivam ogromne kupe jugosl. listov. Sem navadno mesec ali dva nazaj s čitanjem. Sem ravno kar bral o Levarjevi smrti. Pretresla me je. Moje globoko sožalje Vam kot prijatelju in kolegu & njegovi ženi, gledalšču in akademiji.

Onemin naj še, da moja knjiga je bila pričeta kot levičarska in ostane levičarska, in da tako tezo je težko izpeljati tukaj v tej atmosferi, za to atmosfero. Vi tam, ako morem soditi po Vaših listih, ne morete imeti pojma o kvantiteti in nekvaliteti te atmosfere. Prepričan sem tudi, da vaše višje vodstvo ni realistično informirano.

⁸ Pismo obsega 11 paginiranih strani na lahkem rumenem papirju iz beležnice v velikosti 16 x 10,7 cm. Napisano je z navadnim svinčnikom, razen tipkanega naslova na nepaginirani 12. strani. Tudi v tem primeru prenašamo popoln prepis izvornika, vključno z jezikovnimi napakami.

Ali se bo Kocbeku odgovorilo? Čul sem, da je to stvar diskutiral Kidrič z eksekutivo Osvobodilne Fronte. Rad bi dobil vsaj bistvo te diskusije. Po moje, je zdravo, da je Kocbek mogel dati tako izjavo, ali zdi se mi tudi, da je treba da se mu odgovori. Njegova izjava me je zadela kot zelo pomembna samo zato ker je izšla, ne vsled vsebine. Pri vas je treba širše svobodne diskusije. O tem sem govoril s Kardeljem in Vilfanom v New Yorku koncem oktobra. Treba je tudi, da kot del vaših odnosov z Ameriko prekinete s stoprocentno povoljno propagando in pričnete pripovedovati resnico o problemih, uspehih, napakah, itd. Nove Jugoslavije. To bi bila senzacija; to bi bila propaganda.

Ali bi mogel upati, da mi nekdo tam piše obširno pismo kaj se pravzaprav godi pri vas, posebno v glavih partijskih voditeljev in aktivistov, to se pravi, poleg pisanja Djilasa in govorov Kidriča in Kardelja, ki so zanimivi ali so še vedno taktiziranje in politika. Kaj so Vaše misli in perspektive? Poleti 1949 sem imel daljši pogovor z Mico Marinkovo. Kaj ona misli? Bi imela časa, da mi piše? Ni treba da je tako pismo podpisano, oziroma, da so taka pisma podpisana. Ne bom nikogar citiral. Želim stvari, ki bi zalegle koncem knjige.

Večkrat mislim na Vašo lepo družino. Pozdrave Vam vsem! Vse najboljše tekom novega leta.

L. A.

Kaj delate? Kaj je s knjigo o novem humanizmu?

Da nekdo ne skrbi; četudi ležim, moje zdravje je zdaj v glavnem v redu; ali bil je skrajni čas, da sem se podvrigel zdravnikom, sicer bi se bil razvil rak, baje vsled cele tensije ki je bila že predolgo način moje življenja in nečloveška zadnje leto in pol.

Pisal sem Vam več kot sem prvotno nameraval. ... Naj še rečem to: Vaša teza o gigantih (velikih silah) drži, ali je samo del slike sodobnega problema človečanstva. Gigantizam predomina, ali tukaj v Ameriki je tudi veliko prave kulture, ki bi jo še Vi priznali kot tako — seveda je sekundarna napram industrijskemu, vojaškemu in diplomatskemu gigantizmu, ali se more prebiti do nje. Škoda, da Vaša angleščina ne zmaga kompliciranega angleškega teksta. Treba bo, se mi zdi, da se vodilni ljudje učite angleščine. V nekih ozirih materialno prožilo svetovne revolucije je tu; seveda mogoče je, da bo vse skrahiralo, oz., da se bo izpeljalo preko katastrof, ki se jih skoro ne da predstavljati. Duševno in mogoče ideološko prožilo revolucije je pri vas. Ali to so komplicirane stvari. Oprostite moji "slovenščini". Upam, da jo boste bolj ali manj razumeli. Hvaležen bi bil za vaš odgovor.

L. A.

obrnite

*Moj stalni postni naslov je: Milford, New Jersey.
Do koncem februarja bo najbrže:*

*Box 698,
Manhattan Beach, California
USA*

Nastanek in usoda pisma

Pismo je datiral s 15. januarjem 1951, torej v zadnjem letu svojega življenja in v času, ko je intenzivno izdeloval drugo verzijo knjige *Orel in korenine*. Adamiču se je gotovo zdelo pomembno, ker je odkrito prosil za odgovor, posredno nakazal, naj Vidmar njegovo vsebino posreduje tudi drugim sodelavcem, v svojem pismu Vladu Kozaku pa je le-tega naravnost povprašal, če je bil Vidmar pismo prejel in ga pokazal Kozaku.⁹ Kot smo že navedli, je Vidmar 27. maja 1986 najprej izrecno izjavil, da z Adamičem nikoli ni korespondiral, nekoliko kasneje pa v istem pogovoru dopustil, da bi to pismo obstajalo, a se je verjetno kakor več drugih izgubilo.¹⁰ Verjetno se Vidmar v visoki starosti zares pisma ni mogel več spomniti, k sreči pa se je ohranilo v njegovi zapuščini. Iz navedenega pa tudi iz datuma in vsebine je razvidno, da imamo pred seboj res prav to pismo. Poleg pomembnih vsebinskih delov, ki jih bomo na kratko analizirali v nadaljevanju spisa, prinaša pismo še dodaten stvarni dokaz, da sta z Vidmarjem korespondirala, saj Adamič že na drugi strani pravi: *"Moja tajnica doma mi je poslala Vaš kabel"*. Skoraj zagotovo gre za voščilni telegram ob novem letu.

Iz že opravljenih raziskav¹¹, sedaj pa še dodatno iz navedb v našem pismu vemo, da je sredi januarja 1951 Adamič živel s svojo ženo v Manhattan Beach na obali Kalifornije in bil še zmeraj bolan. Kljub temu naslovnika pomirja, češ da mu gre že na bolje. Svoj psihofizični položaj označuje še v zvezi s svojim glavnim delom, pisanjem knjige, ki ga označuje kot *"ogromno delo"*, kar je treba razumeti kot izredno obsežno in naporno delo.

Zgradba in vsebina pisma

Natančnejši pregled pisma pokaže strukturalno in vsebinsko zanimivo sliko. Besedilo je tematsko tridelno, ker obravnava **osebno psihofizično počutje, aktualna politična vprašanja in usodo knjige, ki nastaja**.

Tematika osebnega počutja se kot zaviti oklepaj oprijemlje pisma. Najprej se ga dotakne prav na začetku, potem približno v sredini in ponovno spet pred koncem. Takoj v začetku pove, da njegovo bolezensko stanje traja že sedem mesecev, pripisuje pa ga izčrpanosti od dela in skrbi. Svoje počutje povezuje z ženinim, ki ni nič boljše ali je še slabše. Ona namreč potrebuje njegovo bližino in psihološko podporo. K tej temi se ponovno vrača na 5. strani, kjer bolj eksplicitno pove, da je ženina bolezen resna. Natančnejših vzrokov za njeno slabo počutje ne navaja, toda v podčrtanem stavku nedvoumno poudari, da gre za psihična stanja *"nas individualistov"*, o katerih naj bi *"oni tam"* ne mogli imeti pravih pojmov. Adamič torej Vidmarju sporoča, da obstaja skorajda nepremostljiva civilizacijska razlika med individualističnim načinom življenja Američanov in kolektiviističnim življenjem Slovencev v Jugoslaviji. Konkretnije izraženo: osvobojeni subjekt v okolju ameriškega liberalnega kapitalizma je po Adamiču bolj izpostavljen in obremenjen in zato tudi hitreje in bolj ranljiv. Taka radikalna podmena bi pri Vidmarju, ki se je prav v tem času ukvarjal z delom o novem socialističnem humanizmu, gotovo naletela na zanimiv odziv, zato lahko le obžalujemo, da nikoli ni odgovoril na Adamičevo pismo.

⁹ Primerjaj: Janja Žitnik, *Pogovori o Louisu Adamiču, Ljubljana 1995, str. 66.*

¹⁰ *Prav tam, str. 66.*

J. Ž. Se morda spominjate tega Adamičevega pisma?

J. V. Ne. Veste, lahko da se mi je popolnoma izgubilo.

¹¹ Glej Janja Žitnik: *Pero in politika, Ljubljana 1993, zlasti str. 121-123.*

K osebnemu počutju se Adamič spet vrne pred koncem pisma s pomirjujočo izjavo, da so njegove zdravstvene težave vendarle v glavnem že mimo. Tudi tokrat jih pogojuje s predolgim in premočnim stresnim obdobjem, ki naj bi trajalo kar leto in pol, kar se dobro ujema z nastajanjem knjige *Orel in korenine*. Takoj za sporočilom o osebnem počutju je Adamič zapisal tudi zelo osebno prizadeto izraženo sožalje ob smrti znanega umetnika Ivana Levarja. Zagotovo sta se v Sloveniji poblizhe spoznala, utegnila pa bi si izmenjati tudi kakšno pismo.

K osebni tematiki pisma smemo priključiti tudi bežne omembe Adamičevih pisnih stikov s Slovenci v tem času. Sam omenja pismo Mihe Marinka, iz osebnih arhivov Toneta Seliškarja, Janka Roglja in Vlada Kozaka pa vemo, da si je dopisoval tudi z njimi, prav gotovo pa je dobil ob pravkar minulem božiču in začetem novem letu več voščil tudi iz Slovenije.

Druga tematska nit pisma, ki je hkrati tudi osrednja, je aktualnopolitična. To je glede na naslovnika in na njegovo politično angažiranost razumljivo in pričakovano. Adamič se približno v sredini pisma obrne neposredno k tekoči jugoslovanski politiki, ko omenja, da čeprav z zamudo, vendarle redno dobiva jugoslovanske časnike, po katerih spremlja družbeno in politično dogajanje v stari domovini. Toda ob jugoslovanskem tisku kot viru informacij se ne zadržuje dosti in celo izraža odkrito distanco do tega gradiva, ker je pretežno propagandno usmerjeno, o svetovnem dogajanju pa slabo informirano. Krivdo za to pripisuje našemu tedanjemu političnemu vodstvu. Prav zato na več mestih v pismu poudarjeno prosi tako Vidmarja samega kot tudi druge sogovornike v Sloveniji za informacije iz prve roke. V okviru politične plasti pisma odkrivamo tri glavna vsebinska jedra: položaj Edvarda Kocbeka, vprašanje resnice o problemih, uspehih in napakah nove Jugoslavije ter možnosti in perspektive delavskega gibanja v globalnem smislu.

Adamičevo pisanje, ki se nanaša na Kocbeka, bi zahtevalo temeljitejšo analizo, morda celo posebno razpravo. Iz že objavljenih Kocbekovih zapisov v dnevniku iz leta 1949 je znano¹², da je Adamič v svojih osebnih srečanjih v Sloveniji resno prisluhnil Kocbeku in njegovim razlagam in pogledom na NOB in duhovni profil povojnega socializma. Natančno je poznal tudi njegovo *Tovarišijo*, ki jo je bral že v tipkopisu, verjetno pa tudi še pozneje v Ameriki, potem ko je jeseni 1949 izšla v knjižni podobi. Toda v tem pismu Adamič ne govori o svojem razmerju do te knjige oz. do NOB, temveč o sočasnem Kocbekovem položaju, ki je že dobival lastnosti političnega disidentstva. Predvsem je treba jasno povedati, na katero Kocbekovo izjavo meri, ko pravi, "da je treba, da se mu odgovori". Za vsaj bežno osvetlitev tega vprašanja moramo poseči nekoliko nazaj.

Napetost med režimom in Kocbekom je bila od konca leta 1945, ko se je vrnil iz Beograda v Ljubljano, sicer stalna, svoj odkriti javni izraz pa je dosegla prvič s kritiko, bolje rečeno napadom, na njegovo *Tovarišijo*, ki jo je v reviji *Novi svet* (1950) objavil Herbert Grün¹³. Nekaj mesecev zatem je časnikar France Novšak v *Slovenskem poročevalcu* objavil obsežen *Razgovor z Edvardom Kocbekom*, ki je odmeval v političnih forumih in v javnosti ter izzval polemiko z režimskimi kulturniki. Politično razburjenje je povzročil predvsem tisti del Kocbekovega intervjuja, ki je govoril o povojnem kulturnem življenju. Prav zato je v oktobru 1950 na to temo objavil daljši članek *O ljudski prosveti*. V resnici je Kocbek zarezal globlje v ideološko tkivo tedanje socialistične oblasti npr. s stavkom: "Človekov napredek namreč ni le proces razumskega spoznavanja in snovne akumulacije, temveč tudi naraščanje bitnosti, pravice, svobode in sreče v človeku." Po tem članku je zavrelo tudi v najvišjih vrhovih oblasti. Zanimivo je, da je o tem slišal celo Adamič, ki izrecno piše: "Čul sem, da je to stvar diskutiral Kidrič z eksekutivo Osvobodilne fronte." Novica je bila točna, saj je znano, da je

¹² Glej opombo št. 5.

¹³ Primerjaj: Andrej Inkret, *Opombe k peti knjigi. V: Edvard Kocbek, Zbrano delo 5, Ljubljana: DZS 1994, str. 753 - 760. Urednik natančneje navaja posamezne kose polemike in njihovo vsebino in citira tako Kocbeka kot njegove nasprotnike.*

Kidrič celo samo zato prišel iz Beograda v Ljubljano, ker je pravilno doumel, da ne gre za nič manj kot za Kocbekovo stališče, "da je celoten sistem pri nas slab". V času, ko je Adamič pisal to pismo, še ni mogel vedeti za nadaljnji potek gonje zoper Kocbeka, zato je Vidmarja zelo vneto spraševal, ali se bo Kocbeku kako odgovorilo in hkrati že sugeriral, da je odgovor potreben. Posebej je treba poudčrtati, da je Adamič kljub svoji pomanjkljivi informiranosti o aktualnem političnem dogajanju v Sloveniji vendarle popolnoma dojel bistvo težav in zapletov, saj je od konkretnosti, kolikor so mu bile znane, takoj v naslednjih stavkih prešel na bistveno. Prestopil je na načelno ravnino in zapisal ključne političnoprogramske stavke tega pisma: "Treba je, da ... pričnete pripovedovati resnico o problemih, napakah, uspehih, itd. Nove Jugoslavije. To bi bila senzacija; to bi bila propaganda."

To so bile vsekakor radikalne zahteve. Adamič ni pričakoval nič manj kot demokratizacijo družbe, ki bi dopuščala osvobodjenega posameznika. V času, ko je jugoslovanski komunisti šele dokončno prevzemali in utrjevali svojo oblast, je bilo tako stališče gotovo nesprejemljivo. To potrjuje več desetletij mlajša Vidmarjeva izjava (1986): "Vendar pa sem popolnoma prepričan, da Adamič pravzaprav naše revolucionarne ideologije ali ni povsem 'kapiral' ali pa ne povsem odobral."¹⁴ Še manj kot Vidmar so mu zaupali drugi ideologi in voditelji, še posebej Kardelj. Da bi dobil čim bolj avtentične podatke o dogajanju v slovenski politiki in kulturi, je Vidmarja izrecno in dvakrat poudarjeno prosil, naj mu piše, kako v resnici, in ne samo deklarativno, razmišlja on in njegovi sodelavci. Želi si tudi drugih sodelavcev, tudi manj znanih in vplivnih. Iz dostavka, da pisma, ki bi vsebovala resnična osebna pričevanja, ni treba, da so podpisana, je razvidno, da mu je šlo predvsem za verodostojnejšo pa tudi bolj vsestransko izpričano podobo nove Slovenije in Jugoslavije. To hotenje pa poleg žive osebne angažiranosti za perspektive Jugoslavije izraža predvsem potrebo, da čim bolj točno izriše njeno podobo v zadnjem poglavju knjige Orel in korenine.

Zadnji del tega političnega triptiha je zanimiv kot poskus filozofsko-političnega dialoga z naslovnikom. V primerjavi z drugim, ki je veliko bolj formalno političen, se v končnem delu, ki je postavljen že kot pripis k zaključnemu pismu, Adamič spet bolj osebno obrne k Vidmarju, kakor da bi se pogovarjala v kakšni sobi. Zanima ga, če se je Vidmar zares lotil razprave o novem humanizmu. Potem nekoliko pokomentira njegovo tezo o gigantizmu, ki premika svet in polemizira z njegovim stališčem, da je Amerika velika le na gospodarskem, vojaškem in diplomatskem področju. Prepričan je, da je tam tudi velika kultura, ki pa jo je treba spoznati, kar pa ni mogoče brez dobrega znanja angleščine. Tega pa manjka tako Vidmarju kot vsem vodilnim slovenskim politikom. Iz sobesedila je implicitno razvidno, da je Vidmar svoja antropološka in globalna politična razmišljanja povezoval tudi s perspektivo svetovne (socialistične) revolucije. Tematika je prekratko zabeležena, da bi bila lahko temeljiteje razvita, vendar je zanimivo postavljena Adamičeva teza o dveh prožilih svetovne revolucije: materialno naj bi predstavljala industrijsko in tehnološko razvita Amerika, ideološko in psihološko pa Jugoslavija oz. komunistični Vzhod. O realnih perspektivah te revolucije sicer izraža dvom in bojazen, da se ne bi taka revolucija zgodila na katastrofalen način, ki bi ogrozil vse človeštvo. Kljub temu, da Adamič zapisuje ta del pisma kot tok svojega trenutnega razmisleka, se ne moremo znebiti vtisa, da gre v veliki meri za nekakšno "repliciranje" Vidmarjevih pogledov, nemara z željo, da ga spodbudi k resnemu pismu, ki si ga je Adamič zelo želel, ker bi mu lahko bistveno pomagalo pri že omenjenem poglavju knjige.

Za literarne in politične zgodovinarje je morda najbolj zanimiva plast tega pisma tista, ki dodatno odstira nastajanje znamenite in vsestransko "politično spotikljive" knjige *Orel in korenine*. O tem govori štirikrat: na straneh 1, 3, 4 in 6. Najprej splošno, ko pove, da gre predvsem za veliko fizično in psihično obremenitev, ki je še hujša zaradi pritiska korejske vojne, ki je začasno spremenila ameriške politične poglede na Jugoslavijo in zaradi tega tudi na Adamičevo pisanje o njej,

¹⁴ Janja Žitnik, *Pogovori o Louisu Adamiču, Ljubljana 1995, str. 68.*

dotatno pa še zato, ker je v istem času (sredi oktobra 1950) doživel kar dve grožnji s smrtjo, če ne bo njegova knjiga "resnica". To je izvirno osebno pričevanje, ki žal ne vsebuje podrobnosti, ampak jih samo insinuira s formulacijo: "*To je celi roman.*" Grožnje so gotovo prihajale iz jugoslovanske smeri, ki je bila najbolj zaskrbljena za "resnico".

Naslednji trije deli besedila o knjigi obravnavajo troje: obseg in redakcijske predelave, vsebino in pomen ter pogoje za izid in pričakovano recepcijo v ameriškem okolju. Iz danes že obsežne strokovne in znanstvene literature o zadnjih dveh letih Adamičevega življenja vemo, da je v tem času intenzivno pisal svojo drugo verzijo knjige¹⁵. Novost v tem pismu je trditev, da je "*gotovo, da bo knjiga izšla.*" Torej so se založniški pomisleki, ki so bili povezani s korejsko krizo, umaknili že pred 15. jan. 1951.¹⁶

Ob energični zagotovitvi, da bo knjiga nedvomno izšla, Adamič tudi samozavestno izjavlja, da se že približuje končni podobi dela, ki bo močno, obsežno in vredno svojega predmeta. Očitno je pisal pismo v ustvarjalnem zagonu, ki je bil zaradi poprejšnje prekinitve še intenzivnejši. Zadnje besedilo, ki je namenjeno knjigi, je posebej zanimivo, ker priča o avtorjevi želji, da ustreže slovenskim političnim pričakovanjem v zvezi s tem delom. Poseben poudarek, da je bila knjiga "*pričeta kot levičarska in ostane levičarska*". Čeprav je bilo to v naraščajoči protikomunistični atmosferi v ZDA zelo pogumno in tvegano dejanje, je Adamič na vsak način hotel izbrisati jugoslovanske dvome in bojazni. Tedanji jugoslovanski politiki in diplomati, ki so se z njim srečevali, so jih morali izražati zelo odkrito, da se je moral tako eksplicitno braniti. Tematska celota o knjigi se potem poveže in izteče v širšo politično tematiko, saj je nedvomno tudi knjiga bila prvovrstno politično dejanje tako v Jugoslaviji kot v ZDA.

To Adamičevo pismo je tudi formalno in jezikovno zanimivo. Poleg umetelne zgradbe in besediloslovne stilistike kaže vsaj omeniti tudi izredno skrben jezik. Tudi zato ga objavljamo v povsem nekorrigirani podobi, ki kljub nekaj pravopisnim napakam in besedoslovnim nerodnostim in negotovostim kaže, da je Adamič v tistem času dosegel zelo visok nivo slovenskega publicističnega jezika. Posebno jezikovno skrb v tem primeru pripisujemo tudi naslovniku, ki je bil kulturna in tudi jezikovna avtoriteta, zato se je Adamič še posebej potrudil in v besedilu nekajkrat tudi posebej omenil svojo nepopolno jezikovno kompetenco, ki pa jo njegovo pismo v bistvu demantira. Našo ugotovitev dodatno potrjuje njegovo pismo Tonetu Seliškarku iz istega časa, ki je vsebinsko zelo sorodno, stilistično pa bolj ohlapno¹⁷.

Adamičevo pismo je glede na pregledano vsebino in zgradbo prvovrsten dokument s konca njegovega življenja. S svojo vsebinsko in formalno podobo mnogostransko osvetljuje njegovo zasebno psihofizično počutje, ustvarjalno delo pri knjigi *Orel in korenine* in obzorja njegovega političnega delovanja v ZDA ter razmerja do nove Jugoslavije. Hkrati je tudi eno od avtorjevih najdaljših in jezikovno najpopolnejših slovenskih pisem. Njegova najdba in vključitev v razvid arhivskega gradiva je vreden prispevek k virom za raziskovanje njegovega življenja in dela, posredno pa tudi širše zgodovine tistega časa.

¹⁵ Primerjaj: Janja Žitnik, *Orel in korenine med 'brušenjem' in cenzuro*, Ljubljana 1995, 242 str.

¹⁶ Primerjaj: Janja Žitnik, *Pero in politika. Zadnja leta Louisa Adamiča*, Ljubljana 1993, str. 123.

¹⁷ Gre prav tako za novo najdbo Adamičeva pisma Tonetu Seliškarku, datirano le dan kasneje. Hranimo ga v Rokopisni zbirki NUK, inv. št. 6/96. Predstavili ga bomo ob drugi priložnosti.

Povzetek

V korespondenci Josipa Vidmarja, ki je sestavni del njegove zapuščine v Narodni in univerzitetni knjižnici v Ljubljani, sta se ohranila dva dopisa Louisa Adamiča: Prvi je telegramska voščila za novo leto 1950, drugo pa je dolgo pismo iz leta 1951. Doslej namreč ni bilo dokazov o njuni korespondenci. Oba dopisa objavljamo v celoti in v avtentičnem prepisu.

Adamičevo pismo Josipu Vidmarju 15. jan. 1951 je po vsebini in zgradbi prvovrsten dokument s konca njegovega življenja. S svojo vsebinsko in formalno podobo mnogostransko osvetljuje njegovo zasebno psihofizično počutje, ustvarjalno delo pri knjigi *Orel in korenine* in obzorja njegovega političnega delovanja v ZDA ter razmerja do nove Jugoslavije. Hkrati je tudi eno Adamičevih najdaljših in jezikovno najpopolnejših slovenskih pisem. Njegova najdba in vključitev v razvid arhivskega gradiva je vreden prispevek k virom za raziskovanje njegovega življenja in dela, posredno pa tudi širše zgodovine tistega časa.

Natančnejši pregled pisma pokaže strukturalno in vsebinsko zanimivo sliko. Besedilo je tematsko tridelno, ker obravnava **osebno psihofizično počutje, aktualna politična vprašanja in usodo knjige, ki nastaja**. Na prvem tematskem področju predvsem poroča o svoji in ženini boleznih, o napornem delu s knjigo in o splošnem težkem položaju izpostavljenega individualista v agresivni ameriški civilizaciji. V okviru politične plasti pisma odkrivamo tri glavna vsebinska jedra: položaj Edvarda Kocbeka, vprašanje resnice o problemih, uspehih in napakah nove Jugoslavije ter možnosti in perspektive delavskega gibanja v globalnem smislu. V zvezi s Kocbekom, ki je prav takrat že postajal politični disident, poudarja, da se mu ne sme vzeti pravice do javne besede. Na splošnejši politični ravni to pismo vsebuje pomembno programsko usmeritev: *"Treba je, da ... pričnete pripovedovati resnico o problemih, napakah, uspehih, itd. Nove Jugoslavije. To bi bila senzacija; to bi bila prava propaganda."* Zelo zanimiva je tudi Adamičeva predstava o perspektivah svetovnega delavskega gibanja, ki kaže, da je materialno bazo za svetovno revolucijo videl v razviti Ameriki, njeno ideološko prožilo pa v vzhodnih socialističnih državah. Tretja plast pisma odstira nastajanje znamenite knjige *Orel in korenine*, ki jo je v tem času intenzivno redigiral. Njegovi bistveni izjavi sta, da bo knjiga zanesljivo kmalu izšla, po svoji vsebini pa bo izrazito levičarska.

PRAPROŠKI GRAD, STIŠKA BAZILIKA IN DRUGE ARHITEKTURE V OBLIKI ČRKE ALI EMBLEMA

Tine Kurent*

Arhitekt pogosto vgradi emblem ali črko v obliko kakega gradbenega člena ali celo zgradbe zato, da bi opozoril na lastnika in ga s tem počastil.¹ V tej razpravi bomo pregledali med emblemi križ, pentagram, heksagram, oktagram, sklop trikotnika, kroga in kvadrata, peterico elementov, par ljubečih se trikotnikov, štiricilindrski bencinski motor in ključ.

Med črkami latinske abecede bomo pregledali primere s črkami A, E, L, Y, FJ, TITO ter primer z grškimi črkami Α, Ω, Η, Θ in Υ.

Od prikazanih arhitektonskih primerov sta dva iz domačih občin (Praproče in stiška bazilika), poldrugi ducat iz Slovenije in prav toliko primerov iz širnega sveta, od kamene dobe do danes.

*

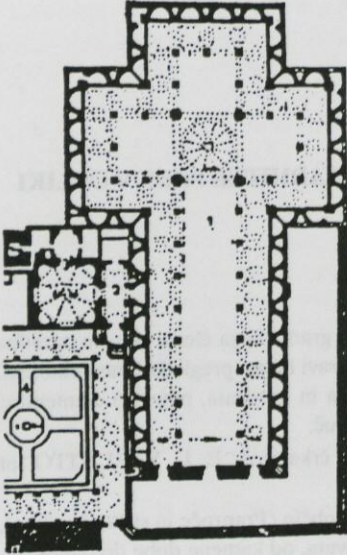
Križ kot tlorisna oblika je značilen za krščanske cerkve. V arhitekturi so ovekovečene različne vrste križev. Enakokraki grški križ je na primer dal obliko v skalo izklesani cerkvi v Etiopiji, imenovani Roha, pozneje preimenovani v Lalibala. Latinski križ nastane, kadar transept preseka dolgo glavno ladjo. Pri nas ima tako obliko stiška bazilika,² še bolj jasno pa se pokaže križna oblika, če ima cerkev samo glavno in prečno ladjo. Če ima cerkev dve prečni ladji, nastane v tlorisu lorenski križ z dvema paroma rok. Največja med cerkvami z dvema transeptoma je katedrala v Saliburyju, zgrajena v letih 1220–1258.

Pentagram kot peterokotnik je v tlorisu ene največjih administrativnih zgradb na svetu, ki služi za glavni stan ministrstva za obrambo ZDA. Sestavljena je iz petih koncentričnih pentagonalnih traktov. Arhitekt G. E. Bergstrom je začel graditi svoj Pentagon l. 1941, ko se je Amerika odločila vstopiti v II. svetovno vojno, in ga dokončal l. 1943. Pentagram v obliki pravih peterokrakih zvezd je najti kot simbol posameznih zveznih držav na ameriški zastavi, kakor tudi na posameznih ameriških orožjih, kot sta tank in bojno letalo.

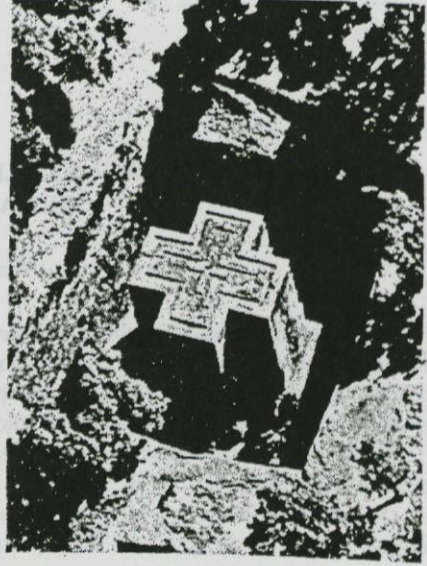
Kot peterokraka zvezda pa je dal pentagram obliko tudi tlorisu Glavnega gledališča Rdeče armade v Moskvi, zgrajenega v letih 1934–1940. Arhitekta K. Alabjan in V. Simbircev sta ga za-snovala po peterokraki rdeči zvezdi, najpomembnejšem emblemu socialističnih držav.³

Heksagram kot šesterokotnik je najti v zasnovi telemske opatije, kot jo je opisal François Rabelais.⁴ Stari satirik si jo je izbral zato, ker vključuje judovski simbol šesterokrake zvezde, Mogen David, da bi se ponorčeval iz krščanskega antisemitizma. V njegovem času so imeli Jude za morilce Boga; šele dobri papež Janez XXIII. je preklcal to obsodbo. Mimogrede: Rabelais navaja širino opatije: 432 pas; stiška bazilika je široka 72' ali 432 modulov po 2".

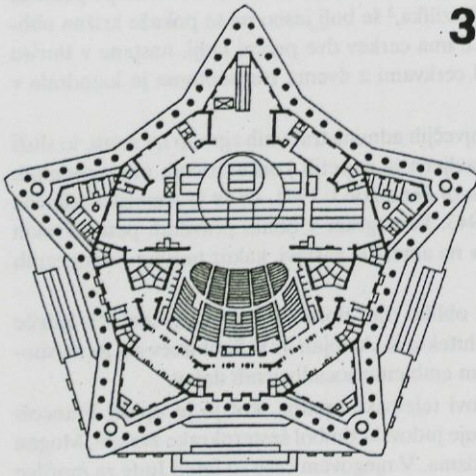
* *Ljubljana, Igriška 12, dipl. ing. arch., dr. sc., univ. prof. v pok.*

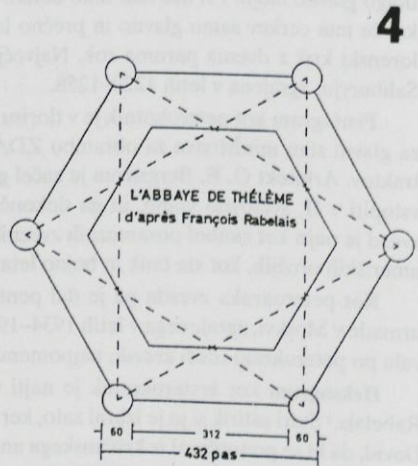
1

2

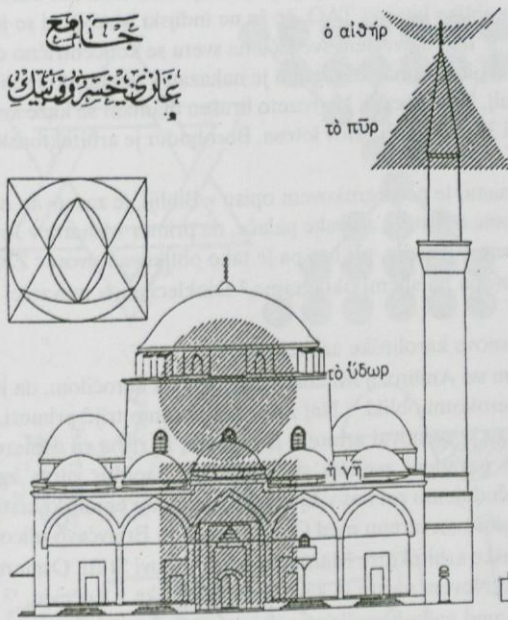

3

4

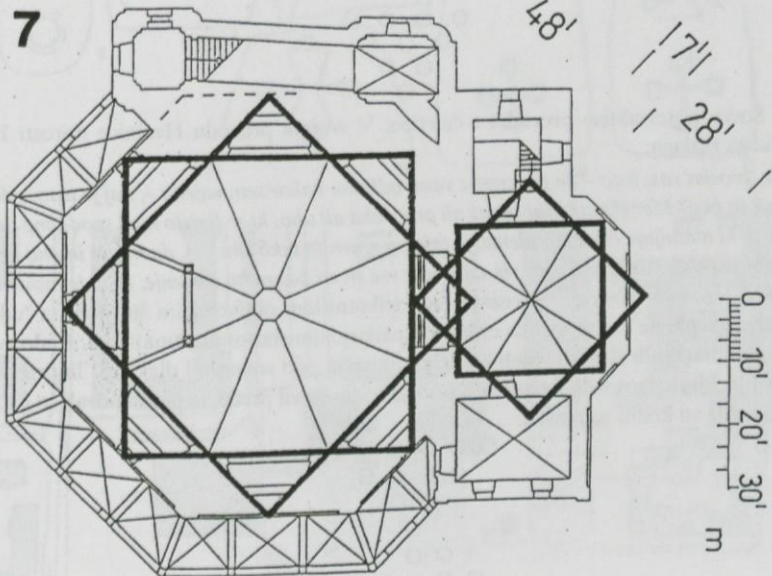

5

6

7

Oktagram je eden najstarejših simbolov Evrazije. Oktagramsko shemo je najti v tlorisih sakralnih zgradb zelo različnih kultur. V evropski civilizaciji ga je prvi opisal Platon kot dušo vsega.⁵ Verjetno pa je še starejša oktagramska oblika kitajski TAO, če že ne indijski MANI, ki se je utelesil v budističnem Borobuduru na Javi. V tem največjem svetišču na svetu se koncentrično dvigujejo terase, ki jih členita dva koncentrična oktagrama. Oktagram je nakazan v tibetanski molitvi OM MANI PADME HUM – po naše dragulj, lotosov cvet. Na rozeto brušen diamant se kaže kot razvit oktagram, prav tako tudi kot 8 ali 16 ali 32 ... cvetnih listov lotosa. Borobudur je arhitektonska mandala najsvetejše budistične mantre.⁶

Tudi Ezekielov tempelj, ki ga poznamo le po prerokovem opisu v Bibliji, je zasnovan na oktagramu.⁷ Po njegovem zgledu so zasnovane nekatere arabske palače, na primer Mshatta v Jordaniji, njegova shema se nahaja v Cesarianovem Vitruviju, pri nas pa je tako oblikovan dvorec Zemono.⁸

Rimska mesta so praviloma zasnovana na shemi oktagrama.⁹ Dioklecijanov mavzolej je že v tlorisu osmerokoten.¹⁰

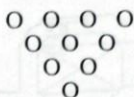
Oktagram je tudi kompozicijska osnova karolinške arhitekture.¹¹

V krščanski svet je uvedel oktagram sv. Ambrozij Milanski (340–397), z naročilom, da je treba graditi svetišča, zlasti krstilnice, v osmerokotni obliki.¹² Naj zadostujejo samo trije primeri. Idejni tloris za cerkev sv. Petra v Rimu, kot ga je zasnoval arhitekt Bramante, in risba za osmerokotno krstilnico Leonarda da Vincija. Obe navedeni svetišči sta ostali na papirju, zares zgrajeno osmerokotno kompozicijo pa lahko občudujemo pri nas v Ljubljani. Nekdanji emonski krstilnik je dostopen za ogled na izkopanem arheološkem terenu med Gregorčičevo in Erjavčevo ulico.

Pri nas je najlepši primer oktagramske arhitekture Marijina cerkev v Novi Štifti. Osmerokotna tlorisa imata tudi Mordaxova kapela pri Novem mestu in kapela sv. Frančiška v Kočevju.¹³

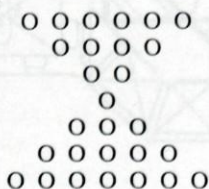
Lahko rečem, da spada oktagram med najbolj razširjena proporcijska orodja, od najstarejših časov do danes.

Moški in ženski trikotnik. Stari matematiki so študirali obliko števil, to se pravi, zlagali so jih iz kamenčkov ali kalkulov.¹⁴ Najbolj slavno oblikovano število je tetraktisa, τετρακτύς, ki velja deset:

Anton Sovre je tetraktiso prevedel s četrnico. V svojem prevodu Hvalnice norosti Erazma Roterdamskega razlaga:

*In kaj je, prosim vas, tisto – da govorim z vami odkrito, kakor sem vajena –, kaj je tisto, s čimer se plodita človek in bog? Mar glava? Mar obraz ali prsi, roka ali uho, ki se štejejo med spodobne dele telesa? Kaj še! Ud, ki nadaljuje človeško pleme, je tako neumen in tako smešen, da mu še imena ne moreš izreči, ne da bi se rezal. On je tisti sveti vir, od koder vse stvari zajemajo življenje, in to je resničnejši vir kakor slovita Pitagorova četrnica.*¹⁵ Povezava med trikotniškim oblikovanim številom in "udom, ki nadaljuje človeško pleme", se je utrnila ejdetično nadarjenim starim matematikom. Radoživi Grki so v oblikovanih naravnih številih videli publično območje pod sramnimi dlakami. Ta predstava se je še bolj utrdila, ko so ugotovili, da ima trikotnik iz sodih števil prečo, in poimenovali so ga ženska števila; liha števila so krstili za moška:

Ženska in moška števila skupaj so jim predstavljala ljubezen, γαμος. To je lepo razložil François Rabelais:

Na, je rekel Pantagruel, tukajle nam pa še bolj na široko kaže z znamenjem števila pet, da se boste poročili. In ne samo, da se boste zaročili, poročili in oženili, ampak, da bosta skupaj živela in kar lepo vozila. Zakaj Pitagora je imenoval število pet za svatovsko število – svatba s konsumacijo poroke vred – in to zato, ker ga sestavlja triada, ki je prvo neparno in liho število, in diada, ki je prvo parno število; kot moški in ženska, ki se parita.¹⁶

Dva, drug proti drugemu uperjena trikotnika predstavljata ljubezen, v širšem smislu pa kreativnost, od intelektualne do seksualne. V indijski mandali šri jantra trikotnika kot v kakem stripu prodirata eden v drugega in prikazujeta meseno ljubezen. Davidovo zvezdo, sestavljeno iz dveh prepletenih trikotnikov, že od nekdaj antisemiti razlagajo kot simbol kopulacije.

Pri nas je dva, drug proti drugemu uperjena trikotnika vgradil v tloris dveh stolpnic na Trgu republike v Ljubljani – ena je bila namenjena za Centralni komite ZKS, druga pa za vlado LRS – arhitekt Edvard Ravnikar. Pomen simbola je verjetno dobil od Le Corbusiera, ki je dva trikotnika, uperjena drug proti drugemu, imenoval les signes, in ju uporabil za dekoracijo svojih betonskih zidov v Chandigarju.¹⁷ Na Vzhodu, v azijskih kulturah, je občevanje moškega in ženske nekaj svetega; lingam in joni sta čaščena simbola – v nasprotju z evropsko priderijo. Iz Azije sta trikotnika, ki se ljubita, prišla tudi na Balkan kot simbola na bogumilskih stečkah.¹⁸

Pomen moških in ženskih trikotnikov, ki se združujeta, je poznal tudi arhitekt Jože Plečnik. Shema za naris Gregorčičevega (in Dragojilinega) spomenika v Ljubljani spominja na simbol kopulacije v šri jantri.¹⁹

Peterica elementov, kvadrat, krog, trikotnik, lunin srp in mandorla, ki jih naštevajo že Platonovi spisi in indijske sutre, je dala obliko številnim svetiščem. Naj opozorim le na Husrevbegovo džamijo osmanskega tipa v Sarajevu iz let 1521–1531 in na tipično tibetansko stupo, kakršne postavljajo od davnine do današnjih dni. Plečnik je prinesel v ljubljansko šolo za arhitekturo vitruvijansko razlago elementov:

Thales je najprej menil, da je VODA začetek vseh reči. Heraklit iz Efeza – Grki so ga zaradi nejasnosti njegovega pisanja imenovali Temni – pa OGENJ. Demokrit in Epikur, ki mu je sledil, sta menila, da so to ATOMI, ki jim naši pisatelji pravijo "nerazbitni", nekateri tudi "nedeljivi". Toda Pitagorova šola je dodala vodi in ognju še ZRAK in ZEMLJO.²⁰

Plečnik je navdušil za peterico elementov nekatere svoje učence. Iz razgovora med njim in arh. Tomažičem:

"Kako ste že rekli o tistih elementih, dragi gospod Tomažič?"

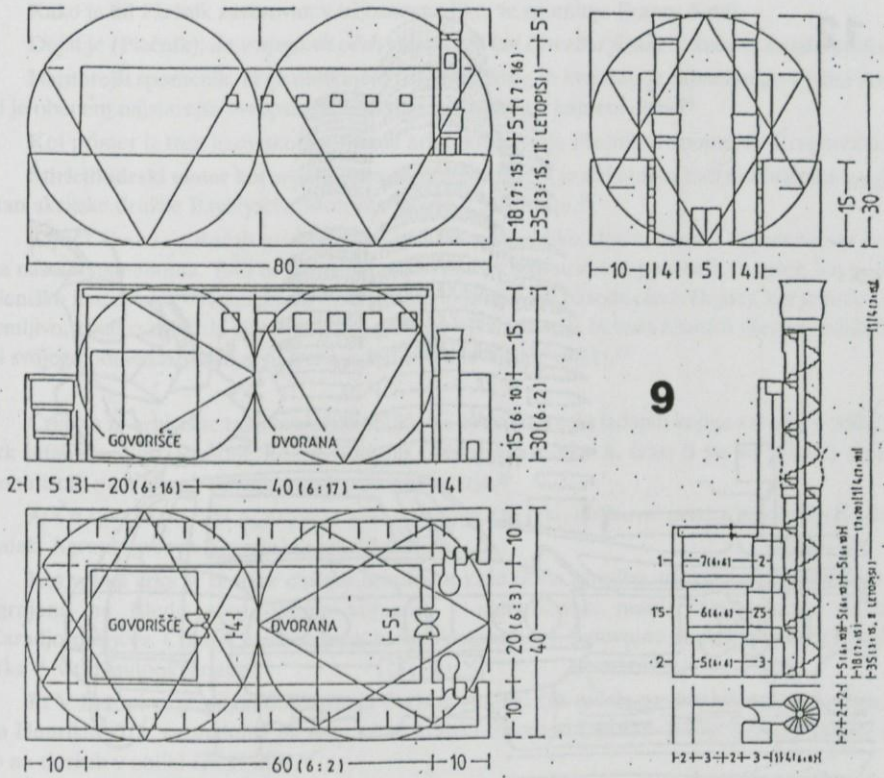
"Kako spretno lušči Vitruvius iz omenjenih štirih elementov, ognja, vode, zraka in zemlje, dobre in slabe strani ..."

Še bolj je bil navdušen nad elementi arh. Grabrijan:

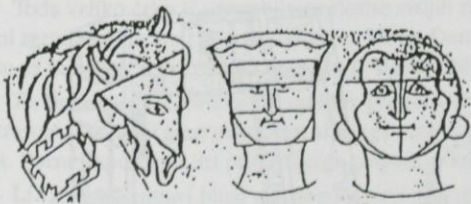
Grabrijan je veroval v te osnovne elemente življenja, ki jih je oznanjala starogrška Pitagorova šola. Veliko je premišljeval, dosti bral in dosti vedel. Užitek ga je bilo poslušati, s kakšno zavzetostjo je razlagal to ali ono misel starih grških mislecev. Te štiri osnovne življenjske elemente, vodo, zrak, ogenj in zemljo, je imel narisane v svoji študentovski sobici na vratnih podbojih. Vedno jih je gledal in sleherni dan so bili pričujoči v njegovih mislih, kadar ga je pot peljala skozi tista vrata v življenje.²¹

Trikotnik, krog in kvadrat, trije liki, ki s številom svojih stranic, 314, simbolizirajo največji dosežek stare znanosti, namreč odnos med obodom in premerom. Krog je že od nekdaj sveta oblika, cekin, prstan, hlebec, oko, val, ki se širi na vodi od vrženega kamna ... polna luna in predvsem sonce, najvišje egipčansko božanstvo Raa, Mitrov Sol invictus, državni emblema dežele vzhajajočega sonca.²² Trije liki (in ne peterica) so najpomembnejše Plečnikovo proporcijsko orodje. Edino ohranjeno Plečnikovo predavanje – zapisal si ga je Grabrijan – govori o treh arhetipskih likih:

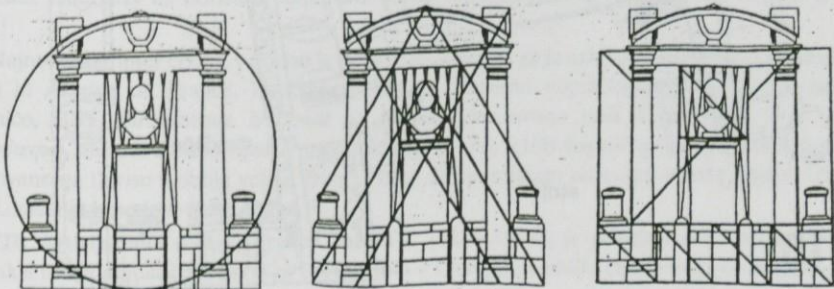
9

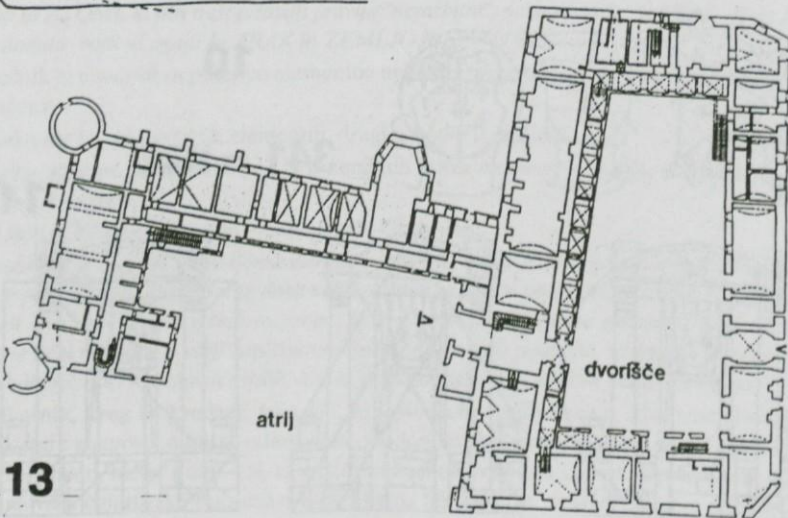
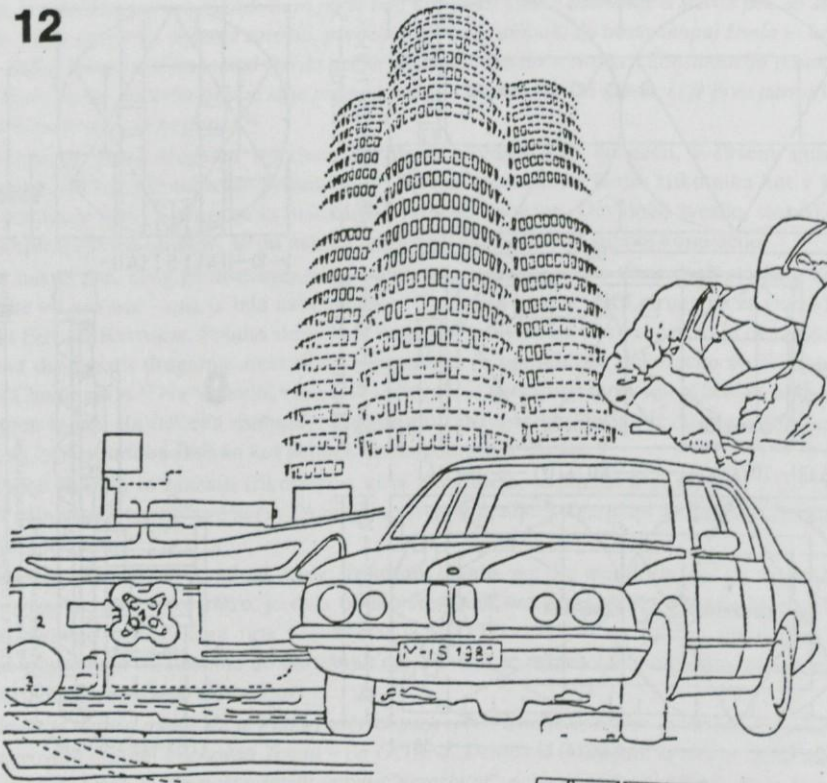
10

341 = NDV

11

12

13

*O kanonu ... Določitev cerkve iz heksagona (dveh trikotnikov, op. T. K.) ... Panteon je krogla, ki se tal dotika ... So ljudje, ki vse delajo zgolj v kvadratih ... Jaz, ki sem bolj len, uporabljam kvadrat ...*²³

Kako je bil Plečnik zaverovan v tri osnovne like, se spominja France Kralj:

Dejal je (Plečnik), da v njegovih očeh veljajo več kot človeška figura ... kvader, krogla, stožec ...²⁴

Najstarejši spomenik, ki ga oblikujejo trikotnik, krog in kvadrat, je Stonehenge v južni Angliji, ki je obenem najstarejša evropska arhitektura, nastala še v kameni dobi.²⁵

Kot primer iz treh likov skomponirane arhitekture velja Plečnikov spomenik Gregorčiču.

Štiricilindrski motor kot značilnost avtomobilov BMW je dal obliko tudi nebotičniku za glavni stan akcijske družbe Bayerische Motoren Werke v Münchnu.²⁶

Ključ? Dvorec v Račah pri Mariboru ima v tlorisu obliko ključa, vendar ni rečeno, da je oblika nastala namenoma. Tudi ni jasno, kaj naj bi ključ v tem primeru pomenil, če sploh kaj pomeni. Nemško ime dvorca – Kranichfeld – naj bi nastalo iz latinske besede *clavis* (ključ), kar je težko sprejemljivo, kljub razlagi, da glas L pogosto prehaja v R in da se je beseda *Kranich* (žerjav) vsilila zaradi svojega pomena. Skratka, ni treba videti simbola v vsaki obliki.²⁷

*

Črke so za arhitekta tako hvaležna oblika, da so svojčas celo izdajali knjige s tlorisi v obliki vseh črk alfabeta. Naj zadostuje prikaz tlorisa v obliki velike črke A, črko S pa so pri nas nedavno ponatisnili na ovitku Velikega ugankarskega slovarja.²⁸

A: Če smo že pri črki A: arhitekt Jože Koželj je s to črko oblikoval prerez betonskih nosilcev v palači Agroprogres na Slovenski cesti v Ljubljani.

Kot velika črka A iz stare cirilske azbuke se kaže tloris zgradbe, imenovane Dvorske garaže, zgrajene na Bledu med obema vojnama v plečnikovski maniri za potrebe rezidence Karadjordjevičev. Črka A je monogram kralja Aleksandra I. S povojno dozidavo veznega trakta je črka A v tlorisu pokvarjena.

E: V Evropi se je moda oblikovanja tlorisov v obliki črk začela na Angleškem že za časa kralja Henrika VIII., razmahnila pa se je v čast kraljici Elizabeti I. (1533–1603). Številne palače stojijo na tlorisih v obliki črk H in E.²⁹

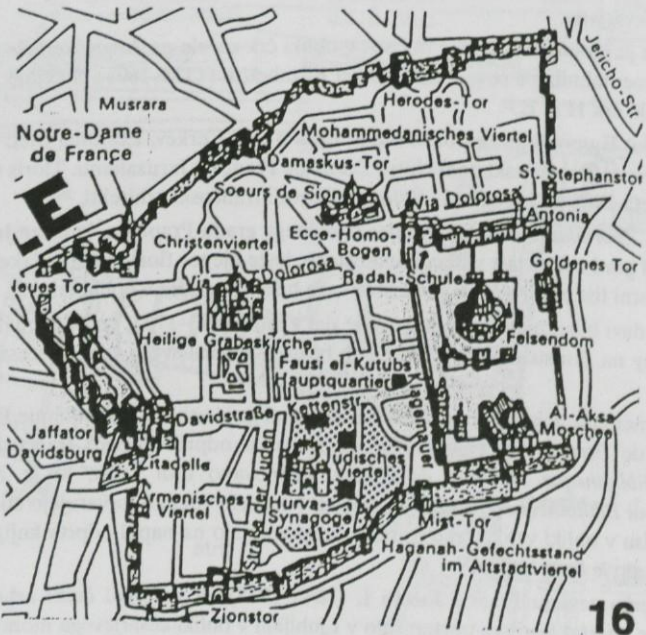
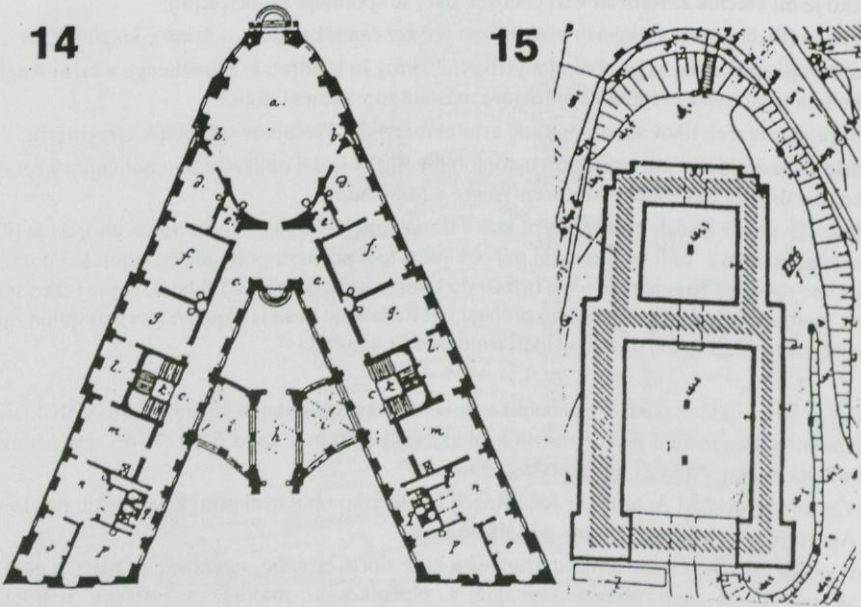
Toda veliko črko E uporablja za tlorise svojih zgradb tudi Cerkev, Ecclesia. Med najbolj znanimi zgradbami te vrste je romarski dom Nôtre Dame de France v Jeruzalemu. Tloris v obliki črke E so za ta hospic leta 1888 po naročilu L' Église oblikovali francoski arhitekti.³⁰

Za bralce tega Zbornika bo zanimiv primer baročnega gradu Praproče, kakršen je bil še pred potresom. Da je bil grad nekoč last stiškega samostana, kaže njegov tloris v obliki črke E, Cerkvi v čast. Poznejši posestni list praproškega gospostva kaže hišo s tlorisom v obliki črke E.

L: Grad v Lendavi blizu madžarske meje si je dal v letih 1690–1705, po odgonu Turkov, sezidati knez Esterházy na tlorisu v obliki črke L, da bi tako izkazal svojo vdanost cesarju Leopoldu I.³¹

Najnovejši primer črke L v tlorisu je iz Pariza, zasnoval ga je arhitekt Dominique Perrault med Seino in Avenue de France. Decembra 1996 so slovesno odprli njegovo francosko narodno knjižnico, BNF, *Bibliothèque National de France*, imenovano tudi TGB, to je *Tres Grande Bibliothèque*, ali tudi *Bibliothèque François Mitterand*. Na štirih vogalih jo varujejo štiri stolpnice, oblikovane na tlorisu v obliki velike črke L, tako da spominjajo na napol odprte knjige. Obenem črka L začenja besedo *le livre*, knjiga.³²

FJI: Avstrijskemu cesarju Francu Jožefu I. (1848–1918), je polaskal češki arhitekt Vojtech Dvořák s tem, da je načrtno tloris za obrtno šolo v Ljubljani v obliki cesarjevega monograma, FJI. Po istem načrtu je bila zgrajena tudi šola na Dunaju in pozneje, leta 1914, tudi v Brnu na Češkem.³³

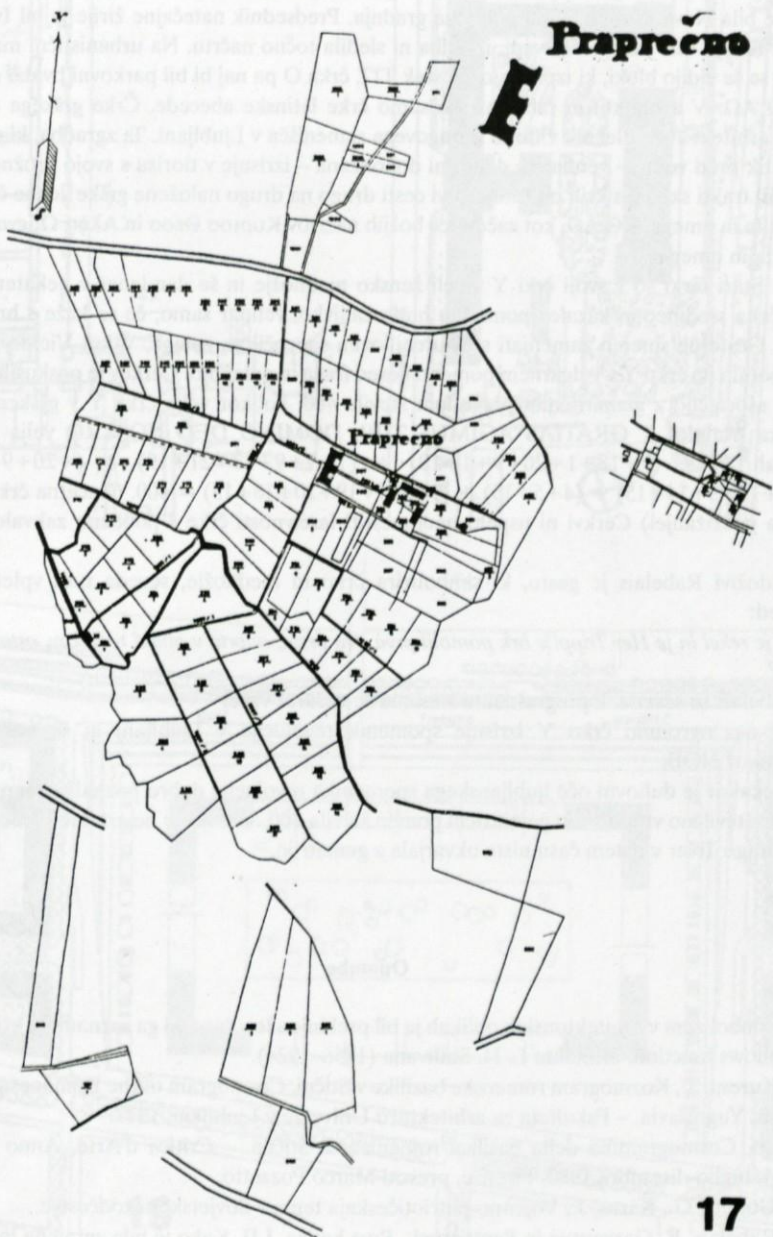

SITUATIONSPLAN

über die Verteilung
der
hauswirtschaftlichen Geräte
in der Gemeinde.

Грапречко

TITO: Arhitektura je poskušala ovekovečiti tudi ime maršala Tita. Eden od natečajnih predlogov iz leta 1947 za razstavne paviljone Velesejma v Ljubljani je razporedil zgradbe s tlorisnimi oblikami črk TITO, toda ta elaborat ni bil upoštevan.³⁴

Ohranil pa se je spomin na drug primer, na zmagoviti natečajni načrt iz leta 1948 za izgradnjo mesta Nova Gorica akademika Eda Ravnikarja. Ker je Gorica ostala Italijanom na drugi strani meje, je bila Nova Gorica nujna politična gradnja. Predsednik natečajne žirije je bil Ivan Maček Matija. Kot je bilo takrat v navadi, izvedba ni sledila točno načrtu. Na urbanistični maketi Nove Gorice se še vidijo bloki, ki izpisujejo začetek TIT, črka O pa naj bi bil parkovni oval.³⁵

KΘ Ω: V arhitekturni rabi pa niso samo črke latinske abecede. Črke grškega alfabeta je vgradil arhitekt Jože Plečnik v tloris Baragovega semenišča v Ljubljani. Ta zgradba, ki so jo začeli graditi tik pred vojno – vendar še danes ni dokončana – izrisuje v tlorisu s svojo krožno obliko in prečnimi trakti skupaj s krili ob Linhartovi cesti drugo na drugo naložene grške velike črke kappa, theta, alfa in omega, KΘ Ω, kot začetnice božjih nazivov Κυριος Θεος in Αλφα Ωμεγα – Gospod Bog, alfa in omega.³⁶

Υ: Stari Grki so v svoji črki Y videli žensko mednožje in še dandanes v nekaterih deželah razkrečena sredinec in kazalec pomenita hudo žaljivko, vendar samo, če se kaže s hrbtom roke naprej. Geste ne smemo zamenjati s Churchillovim sporočilom zmage, V kot Victory. Pri nas je ostal spomin na črko Y v vulgarnem pomenu besed frača in nategniti. Cerkev je poskusila spodriniti grešno asociacijo z gematričnim prevodom števila 400, kolikor velja črka Y v grškem alfabetu. Latinska hvalnica T GRATIAS AGIMUS TIBI, DOMINO DEO NOSTRO velja v arabskih številkah $20 + (7+18+1+20+9+1+19) + (1+7+9+13+21+19) + (+20+9+2+9) + (4+15+13+9+14+15) + (4+5+15) + (14+15+19+20+18+15) = 400$. (Začetna črka T, tau, je znak za pokrižanje.) Cerkvi ni uspelo nadomestiti lascivnosti črke s pobožno zahvalo Gospodu Bogu.

Radoživi Rabelais je gesto, ki simbolizira črko in mednožje, seveda tudi vpletel v svojo pripoved:

*To je rekel in je Her Trippi v brk pomolil prva dva prsta, odprta v obliki rožičkov, ostale pa v pest stisnil.*³⁷

Rabelais se seveda k pregrešnemu simbolu še večkrat vrne.³⁸

Pri nas ogromno črko Y izrisuje spomenik revolucije v Ljubljani in še nekaj manjših spomenikov NOB.

Vsekakor je duhovni oče ljubljanskega spomenika revolucije dobro poznal pomen grške črke Y, njeno številčno vrednost in gematrični pomen števila 400. Vendar se ne arhitekt Braco Mušič ne kipar Drago Tršar v tistem času nista ukvarjala z gematrijo.³⁹

*

Opombe

1. Simbolizem v arhitektonskih oblikah je bil prekinjen le v času, ki ga zaznamuje krilatica FFF, form follows function, arhitekta L. H. Sullivana (1856–1924).

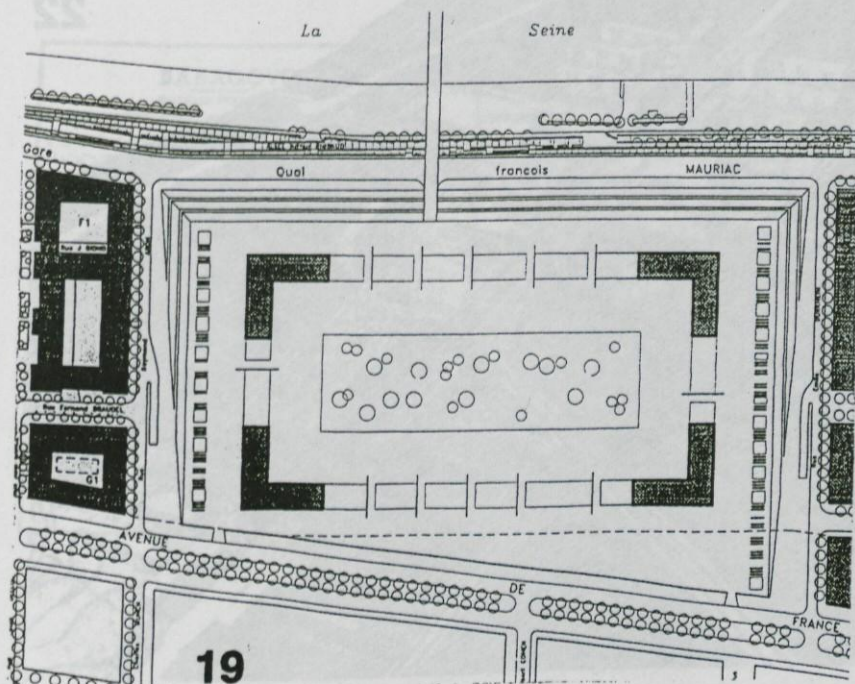
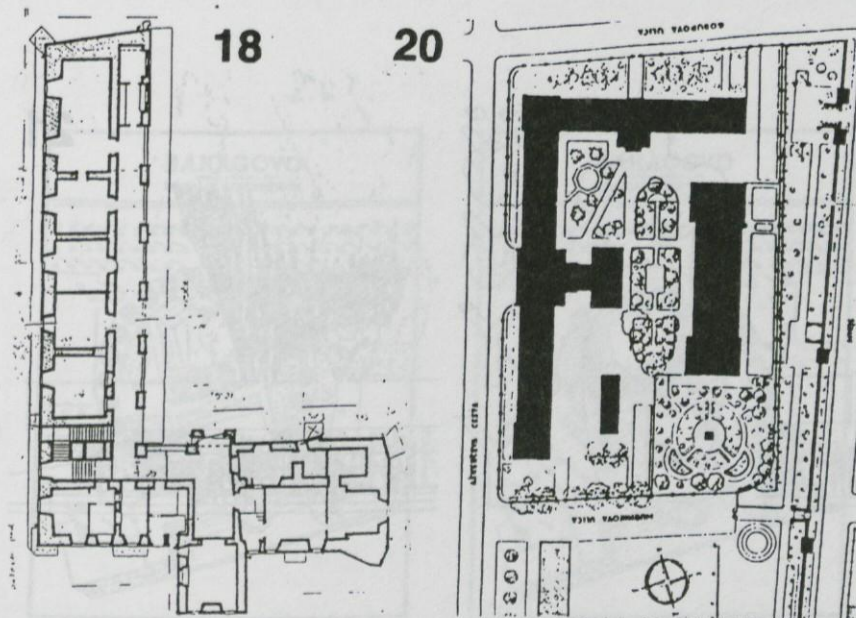
2. Kurent, T., Kozmogram romanske bazilike v Stični. Cosmogram of the Romanesque Basilica at Stična, Yugoslavia. – Fakulteta za arhitekturo Univerze v Ljubljani, 1977.

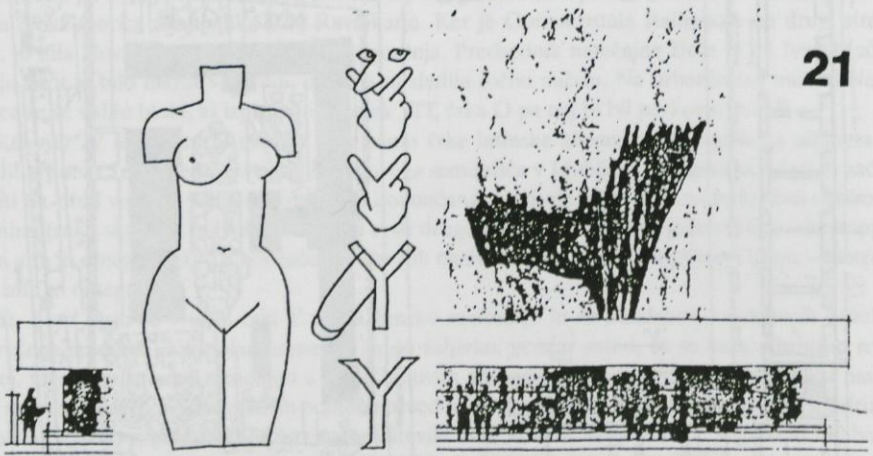
- Isti, Cosmogramma della basilica romanica di Stična. – Critica d'Arte, Anno XLV, fasc. 172–174, luglio-dicembre 1980, Firenze, prevod Marco Pozzetto.

3. Gorvitz, G., Karus, J., Vojenno-patriotičeskaja tema v Sovjetskom zodčestve.

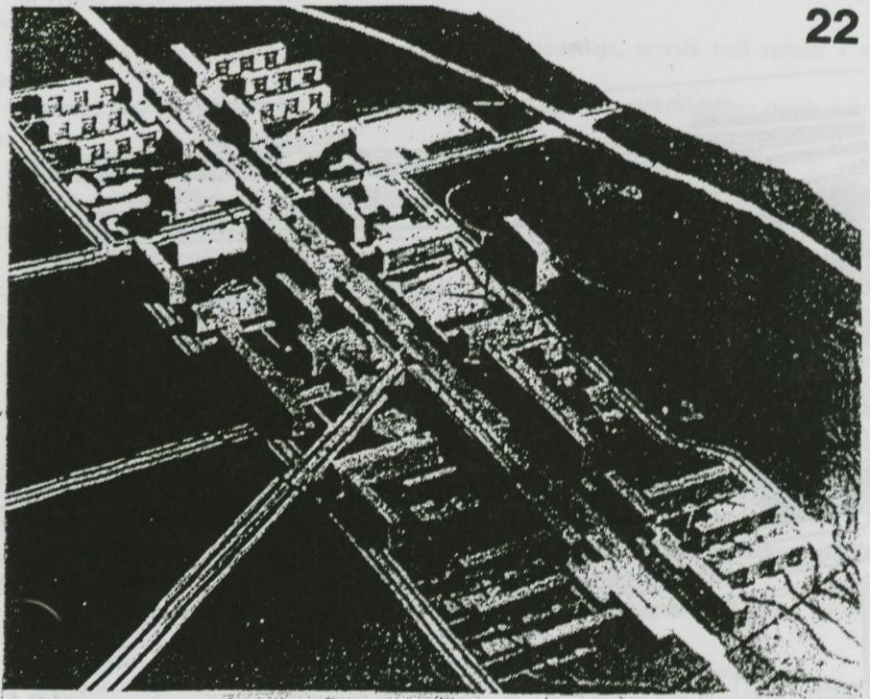
4. Rabelais, F., Gargantua in Pantagruel, Prva knjiga, LII, Kako je bila zgrajena in obdarjena teleska opatija, prevedel Branko Madžarevič.

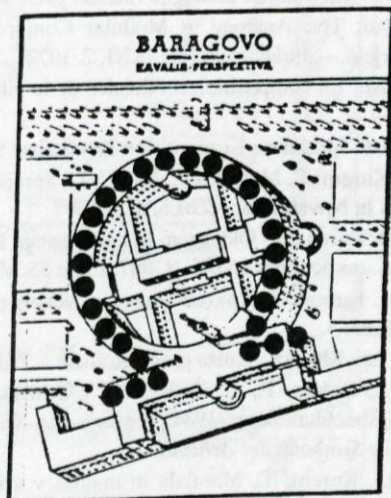
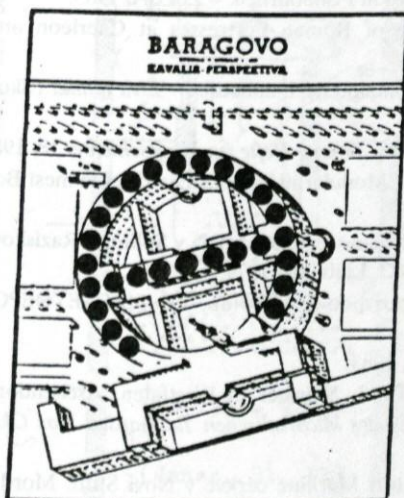
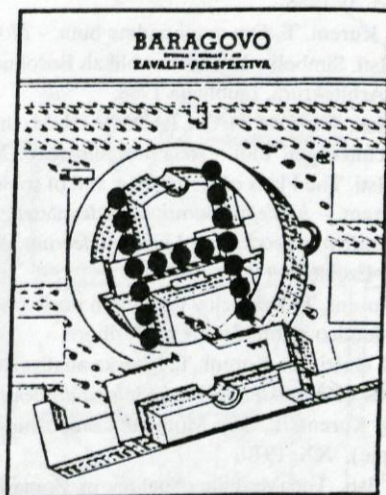
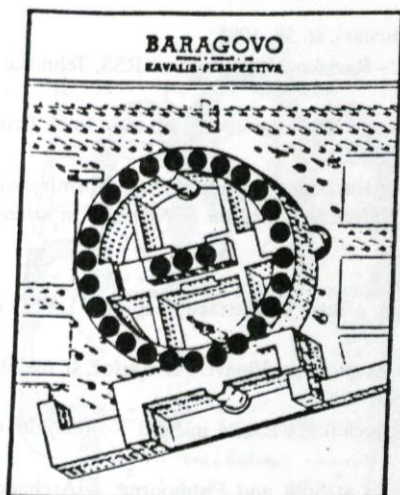

21

22

- Tekst in slika k opombi 45 v razpravi *Cosmogramma...* iz op. 1. Glej tudi: Kurent, T., Arhitekturna numerologija po Rabelaisu. – Raziskovalna naloga VTOZD A, FAGG, Ljubljana 1987.
5. Platon, *Timaeus*, 41d.
- Kurent T., Το οκταγράμμο. - ΑΡΗΙΤΕΚΤΩΝ, Ενημερωτικό Δελτίο Αρχιτεκτονών Κύπρου, τευχος 70, 1988.
6. Kurent, T., Om mani padme hum. – *Most* (Mostar), št. 58, 1985.
- Isti, Simboli v številih in oblikah Borobudura. – Raziskovalna naloga za RSS, Tehniške vede, URP Arhitektura, Ljubljana 1988.
- Isti, The OM MANI PADME HUM, the Platonic Soul, the TAO, and the Greek Cross are an Architectural Tool. – *Acta neophilologica*, XXII, 1989.
- Isti, The Plans of Borobudur and of some other Eurasian Architectures Conforming with the Octagram. – *Jubilejni zbornik ob sedemdesetletnici Univerze v Ljubljani in Fakultete za arhitekturo, gradbeništvo in geodezijo v Ljubljani, februar 1989*.
7. Ezekiel, 40 sl.
- Kurent, T., Ezekielov tempelj in utrdba Mshatta. – Tekst in ilustracije napisane l. 1993 v zvezi s 500-letnico izgona Judov iz Maribora.
8. Guštin, J., Kurent, T., Merska analiza dvorca Zemono pri Vipavi. – Dva tisoč, št. 69/70, 1993. Ponatis v *Zborniku ljubljanske šole za arhitekturo 1991–1992*.
9. Kurent, T., The Modular Composition of Diocletian's Palace in Split. -- *Antiquité vivante* (Skopje), XX, 1970.
- Isti, The Modular Analogy of Roman Palaces at Split and Fishbourne. -- *Archaeometry* (Oxford), 1970.
- Isti, Modularna analogija rimskih palač v Splitu in Fishbourneu. – *ZbLŠA*, 1985.
- Isti, The Analogy in Modular Composition of Roman Fortresses at Caerleon and at Mogorjelo. – *Antiquité vivante*, XXI, 2, 1972.
- Isti, La composition modulaire de la ville Romaine de Lambaesis. – *Živa antika* (Skopje), 1974.
- Isti, Modulare Komposition Römischer Städte. – *Bonner Hefte zur Vorgeschichte*, 18, 1987.
- Kurent, T., Marinko, J., Muhič, L., Sprager, V., Modularna kompozicija rimskih mest Bonna, Vetera in Novaesium. – *ZbLŠA*, 1985.
10. Kurent, T., Oktagram in kompozicija Dioklecianovega mavzoleja v Splitu. – Raziskovalna naloga po pogodbi s SBK, št. 987, z dne 25. VII 1973, Ljubljana 1974.
11. Kurent, T., Αρχιτεκτονική συνθεση του καστρου Κολοσσίου. – Ο ΦΙΛΕΛΕΥΘΕΡΟΣ, 1. VII, 1983.
- Isti, Merska analiza gradu Kolossi. – *ZbLŠA*, 1985.
12. Dolger, F., J., *Antike und Christentum*, IV, 3, Münster in Westfalen, Aschendorfsche Verlagsbuchhandlung, 1934; poglavje *Zur Symbolik des altchristlichen Taufhauses. Das Oktogon und die Symbolik der Achtzahl*.
13. Kurent, T., Mandala in mantra v arhitekturi Marijine cerkve v Novi Štifti, Mordaxove kapele pri Novem mestu in kapele sv. Frančiška v Kočevju. – Razprava iz leta 1993, še neobjavljena.
14. Kurent, T., Oblikovana števila. – *ZbLŠA*, 1990.
15. Erasmus Roterdamus, *Hvalnica norosti. Encomium Morias*, prevedel Anton Sovre, DZS, Ljubljana 1952.
16. François Rabelais, *Le tiers livre*, XX poglavje: Kako Kozinus z znaki odgovarja Panurgu. Prevedel Branko Madžarevič.

17. Le Corbusier. Oeuvre Complete 1957–1965, publiée par W. Boesiger, les Éditions d'Architecture, Zürich, 1965.
18. Kurent, T., Simboli vasiona na stečcima. – Most 58, 1985. M. Wenzel je simbol dveh ljubečih se trikotnikov poimenovala "pješčani sat" – očitno ni razumela njihovega pomena – v svoji knjigi *Ukrasni motivi na stečcima*, Veselin Masleša, Sarajevo 1965.
19. Kurent, T., Plečnikov spomenik Gregorčiču. – ZbLŠA, 1986.
- isti. Simboli v Plečnikovem spomeniku Gregorčiču. - *Naši razgledi*, 13. 2. 1987.
20. Platon pogosto omenja štiri elemente, vseh pet pa le v Epinomis, 984 b sq. Indijska *Ghārvakā* tudi govori samo o štirih, Kitajci pa poznajo vseh pet. Glej Granet, M., *La pensée chinoise*, Edition Albin Michel, 1968.
- Kurent, T., Razisk. naloga pod op. 4., str. 104.
21. Omahen, J., Izpoved, CZ, Ljubljana 1976.
22. Kurent, T., Računanje in simbolizem kroga v starih kulturah. – Napisano 1993.
- Isti, Krog, trikotnik, kvadrat. – *Dva tisoč*, 93, 94, 95, 1996.
23. Grabrijan, D., *Plečnik in njegova šola*, Obzorja, Maribor, 1968.
24. F. Kralj, – Spomini slovenskega umetnika, Nova revija, Ljubljana 1996.
25. Kurent, T., Stonehenge and the Vitruvian Amusium. – *Architectural Association Quarterly*, volume 7, number 3, 1975.
26. G. Ludvik Černe, iz zastopstva Tehnunion, mi je že 9. VII. 1984 poslal fotografije in risbe o zgradbi Vierzilinder, za kar se mu lepo zahvaljujem.
27. Zavodu za varstvo naravne in kulturne dediščine se zahvaljujem, da so mi dali na razpolago načrte za nekatere zgradbe, omenjene v tej razpravi.
28. Steingruber, J., D., *Architectural Alphabet*, Merriam Press.
29. Fleming, J., Honour, H., Pevsner, N., *Dictionary of Architecture*, Penguin Books, 1975, geslo *English Architecture*.
30. Collins, L., Lapierre, D., *O Jerusalem!*, Pan Books LTD London 1973.
31. *Krajevni leksikon Slovenije IV, Podravje in Pomurje*, DZS, Ljubljana, str. 108.
- Stopar, I., *Grajske stavbe v vzhodni Sloveniji, II. knjiga*, Založba Park in Znanstveni inštitut Filozofske fakultete v Ljubljani, 1991.
32. Jean-Paul Robert, BNF. – *L'architecture d'aujourd'hui*, fevrier 1997. Francoskemu centru Charles Nodier se zahvaljujem za pomoč.
33. Fatur, D., *Šolska zgradba. Spominska knjiga 1888–1938*. Ob 50-letnici izdala Državna tehniška srednja šola v Ljubljani, 1938.
34. Ni mi bilo mogoče ugotoviti, kdo je bil avtor. Natečajniki in člani žirije, arhitekti Dušan Blaganje, Hrvoje Brnčič, Drago Derkovič in Stanko Rohrman, se tega elaborata ne spominjajo. Tudi v arhivu Društva arhitektov nisem našel odgovora.
35. Bohinc, M., Problemi povojne urbanistične izgradnje Slovenije. – *Arhitekt I*, 1, 1951.
- Ravnikar, E., Nova Gorica po 35-ih letih. – *Aktualni problemi razvoja stanovanjske gradnje v Sloveniji*, ab 68/69, marec 1984.
36. Štrukelj, T., Baragovo semenišče. – *Naš Bežigrad*, Ljubljana, 1940.
- Razodetje, 1,8.
37. Rabelais, III, XXV.
38. Rabelais, IV, XXXIII in Madžarevičeva izdaja Rabelaisa, I. knjiga, str. 381.
39. Kurent, T., O pomenu črke ipsilon (Y). – *Dva tisoč*, 86/87, 1996.

Ilustracije

1. Latinski križ je dal obliko tlorisu Brunelleschijeve cerkve sv. Duha v Firencah in številnim drugim svetiščem.
2. Grški križ je oblikoval tloris etiopske cerkve Roha, pozneje preimenovani po princu Lalibala.
3. Pentagram – ali še natančneje: peterokraka (rdeča) zvezda – je dal obliko moskovskemu gledališču Rdeče armade.
4. Heksagram v tlorisu telemitske opatije, kot jo je predstavil François Rabelais.
5. Četverica elementov oblikuje Husrev-begovo džamijo v Sarajevu in druga islamska svetišča osmanskega tipa.
6. Tibetanska stupa se zgleduje po peterici elementov.
7. Oktagram v tlorisu Marijine cerkve, imenovane Nova Štifta.
8. Dva ljubeča se trikotnika od zgoraj navzdol.
- Prva vrsta: Mogen David; grška ženska in moška oblikovana števila; kopulacija trikotnikov v indijski mandali Shree Yantra.
- Druga vrsta: Les signes, ki jih je pripravil Le Corbusier za dekoriranje zidov v Chandigarju.
- Tretja vrsta: Simboli kopulacije, imenovani "pješčani sat", na bosanskih stečkih.
- Četrta vrsta: Dva trikotnika, uperjena eden proti drugemu, oblikujeta tloris dveh stolpnic akademika Eda Ravnikarja na Trgu republike v Ljubljani.
9. Salomonov tempelj arhitekta Hirama Abifa v Jeruzalemu oblikujejo trije liki: trikotnik, krog in kvadrat.
10. Počlovečeni arhetipski liki iz Alsuma, ki jih je narisal masonski mojster Villard de Honnecourt.
11. Trije arhetipski liki oblikujejo tudi Plečnikov spomenik Simonu Gregorčiču (in Dragojili Milekovi) v Ljubljani. Trikotniki prodirajo drug v drugega podobno kot v mandali Shree Yantra.
12. Štiricilindrski motor je dal obliko glavnemu stanu avtomobilske tovarne BMW v Münchnu.
13. Tloris gradu v Račah izrisuje obliko ključa.
14. Predlog za tloris stanovanjske stavbe v obliki črke A.
15. Tloris Dvorskih garaž na Bledu v obliki cirilske črke A, kralju Aleksandru na čast.
16. Hospic Notre Dame de France v Jeruzalemu oblikuje veliko črko E, kar dokazuje, da jo ima v lasti ÉGLISE.
17. Ko je bila praproška hiša v lasti stiškega samostana, so jo dozidali tako, da tloris oblikuje črko E, ki je začetnica besede ECCLESIA.
18. Lendavski grad s tlorisom v obliki črke L, cesarju Leopoldu na čast.
19. Štiri stolpnice na vogalih Velike francoske narodne knjižnice v Parizu imajo tloris v obliki črke L, začetnici besede LIVRE.
20. Cesarsko-kraljevska obrtna šola v Ljubljani, danes Tehniška srednja šola, izrisuje s svojim tlorisom črke FJI, cesarju Francu Jožefu na čast.
21. Spomenik revolucije v Ljubljani v silueti oblikuje veliko črko Y z vsemi pomeni, ki jih črka simbolizira. Različice črke Y je narisal Marijan Amalietti.
22. Na maketi zmagovitega natečajnega projekta za Novo Gorico akademika Eda Ravnikarja oblikujejo tlorisi treh stavb črke TIT; črka O naj bi bil velik oval (desni spodnji vogal).
23. Arhitekt Jože Plečnik je oblikoval novi lemenat v Ljubljani tako, da tlorisom izrisuje grške črke ALFA in OMEGA ter KAPA in THETA ter tako predstavlja nazive Gospoda Boga, ki je začetek in konec.
24. Tloris stiške bazilike. Kljub razvoju cerkvenih tlorisov z dodajanjem apsid in stranskih ladij je osnovni koncept križanja glavne ladje s transeptom ohranjen. Izhodišče katoliške cerkve je latinski križ.

OBNOVLJENE ORGLE V STRUGAH

Edo Škulj*

Na koru župnijske cerkve sv. Avgušтина v Strugah stojijo že druge orgle, kolikor pač moremo izvedeti iz razpoložljivih virov.

Prejšnje orgle

Potem ko je bila leta 1850 župnijska cerkev sv. Avgušтина prezidana in povečana, je že naslednje leto dobila nove orgle. Stanko Premrl ima v rokopisni *Statistiki orgelj ljubljanske škofije 1916/17* zabeleženo, da jih je leta 1851 naredil Andrej Göstl iz Nemške Loke na Kočevskem. Orgle, ki so stale 600 kron, so imele devet registrov. Ker ne poznamo njihove dispozicije, si lahko vsaj nekoliko pomagamo z Rojčevimi orglami v Zapogah, ki imajo tudi devet registrov in so bile narejene tudi leta 1851. Rojčeve orgle, ki še stojijo, imajo naslednjo dispozicijo:

Manual	Pedal
01 Principal 8'	08 Subbas 16'
02 Copel 8'	09 Oktavbas 8'
03 Viola 8'	
04 Octava 4'	
05 Flauta 4'	
06 Fugara 4'	
07 Mixtura III	

Sedanje orgle

Župnijska kronika za leto 1952 prinaša naslednji zapis: »V struški cerkvi ni bilo orgelj že od l. 1928, samo harmonij je bil na koru. V mesecu juliju pa so kar nenadoma pripeljali s Kočevske Reke v Struge orglje. Tam so namreč župnijsko cerkev vso izpraznili in porušili. Ker so bile orglje slabe in potrebne mnogo popravila, jih je prevzel v delo orgljarski mojster Franc Jenko iz Št. Vida n/Lj. Orglje je vse prenovil. Vstavil tri nove registre, napravil popolnoma nov igralnik in še druge stvari. In tako vse prenovljene in postavljene so stale s prevozom vred 205.000 din sedanje vrednosti. Ljudje so radi darovali za orglje, ker so bili navdušeni zanje. 4., 5. in 6. novembra so jih postavljali in 15. novembra so bile blagoslovljene. Blagoslovil jih je ribniški dekan g. Dobrovoljc Alojzij. Imajo lep glas, so dovolj močne za struško cerkev in bodo lahko mnogo let pele v čast božjo.«

Zapis v župnijski kroniki je prav zanimiv, ker prinaša kar precej novih podatkov glede orgel. S tem pa seveda nastane veliko novih vprašanj. Najprej to: Zakaj so leta 1928 odstranili Göstlove orgle? Kljub temu, da so jih verjetno imeli za dotrajane, so vendarle redki primeri, kjer so odstranili orgle, ne da bi postavili nove. Čeprav nekaj takih primerov poznamo. Morda so hoteli postaviti nove orgle, pa jih je prehitela svetovna gospodarska stiska.

* Ljubljana, Dolničarjeva 1, dr. sc.

Leta 1952 so torej pripeljali orgle iz Kočevske Reke, kjer naj bi cerkev podrli. Orgle je razdril Jože Železnik, pomočnik orglarskega mojstra Franca Jenka. Za prevoz je poskrbel dolgoletni kočevski dekan Anton Pogorelec, sicer doma iz vasi Podtabor v župniji Struge. Dekan Pogorelec je piscu tega članka pred mnogimi leti pripovedoval, da je za svojo domačo župnijsko cerkev preskrbel orgle, ki jih je rešil iz župnijske cerkve sv. Janeza Krstnika v Kočevski Reki, preden so jo leta 1954 porušili. Zelo verjetno je dekan Pogorelec tudi preskrbel 194 kg težak zvon iz leta 1926, ki je prišel »iz nekdanje župnije Borovec, podružnice Presv. Imena Jezusovega v Ravnih«.

Kakšne so te orgle bile, ne vemo dosti. Stanko Premrl ima v omenjeni *Statistiki* le podatek, da so orgle imele en manual in 13 registrov. Pa še to pripombo ima, da so orgle »precej slabe in izrabljene«. Pri orglarju ima samo vprašaj. Iz časovnega okvirja smemo sklepati, da so orgle imele mehanično trakturo in sapnice na poteg.

Orgle je torej na kor strokovno postavil orglarski mojster Franc Jenko leta 1952. Pri tem delu mu je stal ob strani omenjeni pomočnik Jože Železnik. Kronika nadalje pravi, da je mojster naredil tri nove registre. Danes je težko določiti, kateri bi ti registri bili. Vprašljiv pa je podatek, da je naredil nov igralnik. Igralnik ima zelo značilne registrske manubrije, kakršne je delal Josef Brandl iz Maribora. Verjetno je mojster Jenko uporabil kakšen star igralnik in ga namestil struškimi orglam. Pri tem je ohranil tonsko mehaniko, pač pa je zamenjal registrsko povezavo, ki jo je spremenil v pnevmatično. Zaradi pomanjkanja prostora na struškem koru je moral namreč postaviti nov meh na škarje v spodnji del orgelske omare, pri čemer je moral odstraniti mehansko povezavo za registre, ki se odpirajo na sredi, med obema polovicama manualne sapnice. Ker ni bilo prostora za mehansko pedalno sapnico, je naredil novo, pnevmatično z enim samim registrom, subbasom, ki pa je pnevmatsko povezan v oktavnih razdalji z oktavnim basom. Pri vsem tem si moramo predstavljati, v kakšnih pogojih je moral mojster Franc Jenko delati leta 1952. Zato je namestil tista imena registrov, za katera je imel na voljo porcelanaste ploščice. Na igralniku označeni registri dajo naslednjo dispozicijo:

Manual	Pedal
01 Principal 8'	11 Subbas 16'
02 Gamba 8'	12 Octavbas 8'
03 Salicional 8'	
04 Vox coelestis 8'	
05 Gedeckt 8'	
06 Octave 4'	
07 Flöte 4'	
08 Quinte 2 2/3'	
09 Superoctave 2'	
10 Mixtur IV 2 2/3'	

Žal imena registrov na igralniku povsem ne ustrezajo registrom v orgelski omari. Nekoliko natančnejši pregled je pokazal naslednje registre – in če desetim manualnim registrom dodamo še tri pedale, dobimo naslednjo dispozicijo:

Manual	Pedal
01 Principal 8'	11 Subbas 16'
02 Gamba 8'	12 Oktavni bas 8'
03 Cevna flavta 4'	13 Kvintni bas 5 1/3'
04 Oktava 4'	
05 Lesena flavta 8'	

- 06 Flavta 4'
- 07 Kvinta 2 2/3'
- 08 Superoktava 2'
- 09 Kvinta 1 1/3'
- 10 Mikstura III 1 1/3'

Precej verjetnosti je, da je bila to izvorna dispozicija orgel, ki so prišle iz Kočevske Reke.

Manualni obseg orgel je 51 tonov, to je: od C do d3. Ker je bil struški kor prenizek, so orgle ostale brez zgornjega dela omare, ki je bila narejena v značilnem klasicističnem slogu.

Obnova orgel

Spomladi leta 1996 je Škofijska orglarska delavnica iz Maribora, potem ko se je župnija odločila za obnovo, orgle razdrla in prepeljala v delavnico v Hoče. Pogovori so bili tudi o povsem novih orglah, vendar so se v župniji zaradi istočasne obnove cerkve odločili za cenejšo možnost.

Orglarji iz Delavnice so od starih orgel ohranili mehansko manualno sapnico, ki je obnovljena, orgelsko omaro in del piščali. Vse ostalo so izdelali nanovo. Del starih piščali so obnovili, dotrajane ali uničene piščali (registre) pa so nadomestili z rabljenimi iz zaloge. Predvsem so uporabljene piščali iz nekdanjih Mayerjevih orgel iz Šentjerneja. Lesene piščali v starih orglah so bile namreč povsem uničene. Cinkaste pročelne piščali principala 8' so nadomestili z novimi iz kositra.

Igralnik je izdelan po današnjih merilih in je obrnjen proti orglam. Obseg manuala je C-g3; toni od d3 naprej so prevezani, ker manualna sapnica obsega samo 51 tonov. Pedal obsega 30 tonov, kolikor je tudi obseg sapnice, ki je v celoti nova in ponovno mehanska. Subbas ni izpeljan v oktavni bas, ker bi to zahtevalo večja gmotna sredstva; po drugi strani pa se lahko pedal okrepi s pedalno zvezo. Tonska traktura je v celoti nova, vključno z razdelilno desko, ki je prilagojena novi legi igralnika.

V podnožju orgelske omare je meh plavajoče izvedbe s prigrajenim brezšumnim električnim ventilatorjem Laukhuff. Meh je manjše izvedbe, kot je bil prejšnji, tako da je na sredini pod manualno sapnico, ki je deljena, zopet nameščena mehanska registrska traktura, kot je bilo prvotno v Kočevski Reki. Mojster Jenko je za premikanje smučk na sapnici izdelal poseben pnevmatski stroj, ki je kot tehnična posebnost (vsaj za področje Slovenije) shranjen v Delavnici.

Orgle, ki so postavljene na povečanem in obnovljenem pevskem koru, imajo naslednjo dispozicijo:

Manual	Pedal
01 Principal 8'	11 Subbas 16'
02 Burdon 8'	
03 Salicional 8'	
04 Vox celestis 8'	
05 Oktava 4'	
06 Cevna flavta 4'	
07 Kvinta 2 2/3'	
08 Superoktava 2'	
09 Terca D 1 3/5'	
10 Mikstura III 1 1/3'	

MIHAELA ZAJC - JARC

Življenje in delo

Ivanka Černelič - Kozlevčar*

Avgusta 1996 je praznovala osemdesetletnico svojega življenja pesnica, pisateljica, kulturna delavka in zbirateljica krajevnega ljudskega izročila Mihaela Zajc-Jarc. Ob tej priložnosti je knjižnica na Grosupljem organizirala prisrčen kulturni večer s predstavitvijo njenega življenja in dela, Zveza kulturnih organizacij Grosuplje je založila knjižico z izborom njenih pesmi, Kulturno društvo Janez Cigler pa je ob kulturnem prazniku pripravilo kratek recital njenih pesmi. Izšlo je tudi nekaj člankov o njenem delu, med drugim tudi v Zborniku naših treh občin.

Njena življenjska pot je na zunaj preprosta, pa vendar ni čisto navadna, saj se je kot izobraženo meščansko dekle, ki je bilo že vpeto v kulturno življenje v Ljubljani in član določene kulturne srenje, presadila v majhen podeželski kraj, na domačijo svojih starih staršev, kjer se je ob vseh povojnih težavah spoprijela z gospodarstvom in vsakdanjimi opravili, zraven pa ostala zvesta svoji prvotni zavezanosti kulturi. Ni zapravila svojega ustvarjalnega daru, ki so ji ga bile položile v zibel vile, kot pravi sama, pač pa ga je negovala in razvijala, čeprav dostikrat težko in v nevzpodbudnih razmerah, vendar zmeraj z ljubeznijo do življenja, domačije in ljudi, zlasti malih. Prisluhnila jim je in se trudila, da bi z vsem spoštovanjem zapisala njihovo izročilo in ga predala novim rodovom kot nekaj

* Ljubljana, Šarhova 14, dipl. fil.

lepega, ustvarjalnega, živega, kot dragoceno dediščino, ki je ozaveščen dedič ne zavrže, ampak jo obogati in preda svojim potomcem kot bogato doto. Tako je našla novo polje svojega delovanja. Res je, da se v njenih pesmih včasih začuti tudi utesenjenost zaradi uklenjenosti v ozko vsakdanje življenje, ki ni bilo po meri njene vedoželjne narave, in je v njih izražena želja, da bi šla na pot z oblaki, popotniki in romarji ali da bi vsaj živela v miru in bi bolečina ponehala (k temu so prinesla svoj delež tudi povojna šikaniranja), vendar vedno znova zmaguje ljubezen do vsega lepega in živega okoli nje, odkrivajo se ji novi zakladi, vstaja nova vera, novo upanje kljub moderni razčlovečenosti, pred katero si ne zatiska oči.

Rodila se je med prvo svetovno vojno 12. 8. 1916 v Ljubljani kot najmlajša od štirih otrok; starejši so sestri Mija in Ivanka ter brat Vojko. Njen oče, Novomeščan profesor Evgen Jarc, je bil po študiju klasični filolog in slavist, ukvarjal pa se je tudi s politiko in publicistiko. Zadnje leto pred smrtjo (1935/36) je bil urednik revije *Kronika slovenskih mest*. Že v stari Avstriji je bil deželni in državni poslanec, v kraljevi Jugoslaviji pa član mestnega sveta in ljubljanski podžupan (1928 - 1935). V svoji politični karieri je doživel dosti težav, zato je otrokom politiko odsvetoval (Spominčice iz Višnje Gore, Višenjski zimzelen 1996, 94). Pesničina mati Marija Omahen je bila edina hči Mihaela Omahna, ki je bil podjeten trgovec, gostilničar in podjetnik v Višnji Gori in v tedanji upravni ureditvi več let dedendolski župan. Bil je tudi dober opazovalec razmer in življenja v svojem kraju ter človek peresa, kar kažejo njegovi zapiski, ki so zanimivi za poznavanje krajevnih razmer pa tudi jezikovno. Nekaj odlomkov je bilo objavljenih (prim. Iz dedove knjige, Zbornik občine Grosuplje 1975, 296 in 1976, 243; Mohorjev koledar 1975, 101 in 1977, 93). Mati si je sicer želela študirati medicino, vendar jo je oče hotel vzgojiti za svojega naslednika. V zakonu pa se je predvsem posvetila materinstvu in zlasti po moževi smrti (1936) skrbno spremljala svoje otroke "v bojih sveta in duše", kakor pravi pesnica (Zadnje jaslice, Mohorjev koledar 1969, 137). V družini Jarčevih so vzgajali otroke v delavnosti, preprostosti, ljubezni do narave in dolenske deželice. Vladalo je kulturno vzdušje: zanimanje za umetnost, zgodovino, dosti se je bralo (Spomini, spomini, Klasje, sept. 1996, 10), zato ni čudno, da sta iz nje izšli kar dve kulturni delavki, Mihaela in kostumografka Mija.

Osnovno šolo je kot vzorna učenka obiskovala pri sestrah v Lichtenturnu, gimnazijo pa večinoma na Poljanah, kjer so bili njeni profesorji pomembne osebnosti kot Stanko Leben, Roman Savnik, Silvo Kranjc, Ivan Škrlič in France Koblar. Po srednji šoli je želela študirati umetnostno zgodovino, vendar je morala študij zaradi težav z vidom kmalu opustiti, zato se je zaposlila.

Že v tem času je začela s kulturnim delovanjem. Učila se je ruščino in sodelovala kot recitatorka pri proslavah Ruske matice v Ljubljani. Kot recitatorka je sodelovala tudi na drugih prireditvah, npr. pri predstavitvi Šalijevih pesmi, obiskovala je namreč tečaj za recitatorje pri igralki M. Šaričevi. Recitala je tudi pesmi Vide Tauferjeve, s katero se je seznanila v Stični, kjer je bila Vida učiteljica. Vido so obiskovali kulturniki, ki so zahajali v stiški samostan. S tem krogom je bila povezana tudi Mihaela, ki je hodila v Stično iz Višnje Gore, kjer je pri dedu pogosto preživljala počitnice (Spominčica za Vido, Mohorjev koledar 1985, 148). Med vojno je bila med pobudniki 20. 11. 1941 ustanovljenega društva Skupspravljanje lepeh umetnosti, ki je združevalo literate, glasbenike, slikarje in filozofe (Lili Novy, Vida Taufer, Asta Žnidaršič, Severin Šali, France Gorše, Saša Šantel, Dušan Petrič, Ivan Škrlič, Jože Kastelic in še kdo). Člani so se shajali v njihovem domu na Zarnikovi 19 v Ljubljani (Mihaela hrani pergamentni album s spominskimi zapisi članov).

Po vojni je zapustila službo in se 30. 6. 1945 preselila na dedovo domačijo v Višnjo Goro (Pot na kmete, Višenjski zimzelen 1996, 92). Tako je domačija, ki je bila po dedovi smrti (1942) brez gospodarja, dobila gospodinjo. V spremenjenih družinskih, gospodarskih in političnih razmerah se je pogumno spoprijela z novimi nalogami, ki so bile dosti drugačne od dotedanjih. Zelo ji je koristilo, da je bila vzgajana k samostojnosti. Naslednje leto si je ustvarila družino z Jožetom Zajcem, ki je z njo delil zanimanje za ljudsko izročilo, saj je bogato živelo v njegovem odličnem spominu in

prežemalo vse njegovo življenje. Skupno jima je bilo tudi veselje do ljudske glasbe, igral je na citre, Mihaela pa kitaro. Znal je - s spoštovanjem do tradicije - lično izdelovati razne predmete iz lesa. Tako je lahko tesneje zaživela s krajem, v katerem ni bila več le počitniška mestna obiskovalka, ampak je v polni meri delila z njim dobro in hudo.

V spremenjenih razmerah pa tudi zaradi izgube zemlje ob agrarni reformi in kasneje ob graditvi avtomobilske ceste in avtoceste, ki sta tudi uničili idiliko njene domačije, je morala opustiti misel, da bi svoj dom odprla kulturnim delavcem za oddih in srečevanja, kar je prvotno nameravala. Vključila se je v krajevno kulturno življenje, ki ga je bilo zlasti v prvem desetletju po vojni malo ali nič, saj so bile vse predvojne oblike ukinjene, zlasti moški iz krščanskega kulturnega kroga pa pomorjeni. Dvorana v mestu je bila uničena pri bombardiranju, dvorana pri Fari pa podržavljena. Moški pevski zbor je s smrtjo dedendolskih fantov izgubil najboljše pevce in ni več deloval, znamenita višenjska godba je izginila, prav tako ni bilo več nekdaj skoraj vsakomesečnih gledaliških predstav. Stare navade, izročila in norme so uradno izgubile ceno, vsiljevale so se nove, ki pa jih velik del ljudi, zlasti prizadetih, ni mogel sprejemati. Treba je bilo začeti znova. Tako je sprva usmerila svojo dejavnost k otrokom, saj je tudi sama imela hčerko. Napisala je igrice za ročne lutke Gašper Hopsasa (1955) in lirično prozo Pomladna vila in studenček (1957) za spremljavo ritmične predstave doraščajočih deklic. Še danes rada priskoči na pomoč ob prireditvah v vrtcu, vzgajališču ali šoli. Ob 500-letnici Višnje Gore (1978) je s filatelistom Stovičkom pripravila razstavo o stari Višnji Gori v tedaj zgrajeni telovadnici. Prizadevala si je tudi za posebno publikacijo s prispevki Višnjjanov ali pa drugih o Višnji Gori, vendar ni uspela. Kako je kot dober poznavalec krajevnih razmer nepogrešljiva, kaže tudi sodelovanje pri praznovanju jubileja višenjske lovske družine ali pri razstavi o Frideriku Baragi in drugih prireditvah. Pomembno je tudi njeno delo pri spremljanju mladega piščočega naraščaja, ki ga vzpodbuja in skuša povezovati, kar kaže nastop Višnjjanov na Večeru v Knjižnici Grosuplje maja 1994 (Marija Samec, In kar s teboj potuje, ljubi, Naša skupnost 1994, št. 4, str. 7).

Konec šestdesetih let je začela sodelovati kot zbiralka ljudskega izročila z Glasbeno-narodopisnim inštitutom in Inštitutom za slovensko narodopisje. Za prvi inštitut je pomagala poiskati pevce in pripovedovalce za arhivsko snemanje v Višnji Gori 20. 8. 1967; za radijsko oddajo Slovenska zemlja v pesmi in besedi 20. 10. 1967 pa je pripravila narodopisno povezavo. Za Inštitut za slovensko narodopisje je izpolnila anketo Ženitovanje in bila informatorka dr. Nika Kureta za višenjske šege. Zdaj sodeluje z dr. Marijo Stanonik. Sadove svojega tovrstnega zbirateljskega dela je zbrala v knjigi **Duhan iz Višnje Gore** (ČZP Kmečki glas, 1993), kjer si je prizadevala podati besedila v jeziku pripovedovalca, zato je delo tudi narečno zanimivo, zlasti v leksikalnega in sintaktičnega stališča. Knjiga ima naslov po beli pustni šemi, ki je predstavljala duha. Gradivo je tematsko razvrščeno v več sklopov od primerov z bajeslovnimi elementi do anekdotičnih. Z njegovim zapisom sta oteta pozabi duhovna dediščina in ustvarjalnost malega človeka, saj jima današnji nemirni čas z vsakodneвно naglico ni naklonjen.

Besedno ustvarjanje Zajčeve obsega prozo in poezijo. Prvi meni znani objavljeni prozni sestavek je potopisni drobec iz Firenc Utrip iz sveta (Mentor 1938/39) iz časa njenega umetnostno-zgodovinskega zanimanja. Podpisan je s psevdonimom Skazka, kar kaže njeno zanimanje za ruščino. Kasneje je sodelovala še v Mohorjevem koledarju (1965->), Družinski pratiki (1974->), Novi Mladiki (1972->1974), Zborniku občine Grosuplje (1974->), Zborniku upokojencev (1993) z literarnimi sestavki in v časopisih Naša skupnost (1991->), Klasje, Dolenjski list, Višnjjan in še kje z aktualnimi članki. Večino pomembnejših proznih besedil je ob osemdesetletnici izdala v računalniško razmnoženi zbirki **Višenjski zimzelen** (1996).

Prozne sestavke je mogoče razdeliti v štiri skupine. Na strokovno področje segajo besedila, ki kažejo njeno etnografsko zanimanje za različna področja življenja in prinašajo tudi pomembne domoznanske podatke (Nazaj k starim višenjskim poštarjem, Kmečka hrana v okolici Višnje Gore,

100 let ročnega dela v Višnji Gori). Pomembni so spominski zapisi, ki se nanašajo na kako osebo ali Višnjo Goro (Spominčica za Vido, Žalostna Marija, Pot na kmete, Spomini na Višnjo Goro, Ko so bile čaše kot polži, Spominčice iz Višnje Gore). Posebno skupino predstavljajo opisi kake osebe ali dogodka; v nekaterih je poudarek na načinu življenja v določenem času (Zadnje jaslice; Jaslice iz Komna; Soba št.13; Gašper, Miha, Boltežar; Ko je bil Jožek majhen; Prave besede; Hruškova kaša; Cigankin dar; Med zvonovi; Bobnarjevi spomini; Pri ohcetni kuharici; Utrinki iz stare Višnje Gore). Zadnjo skupino sestavljajo anekdotične zgodbe, ki se deloma že približujejo zbirateljskemu področju njega dela (Poznate Višnjo Goro; Tri o Godlčevem Jožetu; Kako je Godlčev Jože nesel žanjicam; Kako je pes nesel marelo s kračo ipd.). V večini proznih besedil je snov vzeta iz višenjskega okolja, zato je prav v teh dosti podatkov iz življenja tega kraja, ki se bodo tako ohranili prihodnjim rodovom. Popoln seznam prinaša bibliografski del članka.

Najpomembnejši literarni delež v ustvarjanju Zajčeve imajo pesmi. Izhajale so v Mohorjevem koledarju (1958-1973), Novi Mladiki (1972-1974), Zborniku občine Grosuplje (1984, 1994), Družinski pratiki (1987->) in v časopisih (Dolenjski list, Naša skupnost, Višnjan). Z njimi je sodelovala tudi v radijskih oddajah Literarni nočno (23. 4. 1973; 23. 8. 1974; 23. 5. 1988) in Mehurčki (11. 11. 1971). Nekajkrat je poskušala svoje pesmi urediti v zbirko. Tako je ob 500-letnici Višnje Gore uredila zbirko **Šopek**, ki je bila šapirografsko razmnožena in obsega 99 pesmi. Vanjo je sprejela že objavljene in še neobjavljene pesmi in jih razvrstila v štiri skupine. Poimenovala jih je glede na prevladujočo motiviko letnih časov in njim vzporedno doživljanje z naslovi Pomladi, Poletja, Jeseni, Zime.

Po tej zbirki je začela pripravljati pesmi za zbirko Ob Višnjci, na katero kažejo pripisi k pesmim v Zborniku občine Grosuplje. Zbirka ni bila razmnožena. Tudi v njej je pesmi razvrstila v štiri skupine. Na prvem mestu so čustveno-razpoloženske, ki so navadno povezane z dogajanjem v naravi in imajo skupni naslov V letu in zimi. Nov ton v njeno pesniško ustvarjalnost prinašajo pesmi, ki so nastale ob uničevanju idilične višenjske pokrajine pa tudi domov ob gradnji avtomobilske ceste Ljubljana-Zagreb in nato Ljubljana-Višnja Gora. Dala jim je skupni naslov Ne prodajte nas. Začutila je, da ne gre le za uničevanje neke idilike in rodovitne zemlje, režejo se korenine rodu, uničujejo se njegove vrednote, v zameno pa se nudijo brezvredni uživaški nadomestki. Težko je živeti brez neba in zemlje, sama tehnika ne prinaša sreče. O tem govorijo pesmi s skupnim naslovom Ta čas. V četrto skupino pa je uvrstila epske pesmi, ki govorijo zlasti o Višnji Gori in njenem izročilu (Kapelica, Višenjska dolina, Skozi staro Višnjo Goro, Graščina Višnje, Bela kača, Svitek). Dala ji je naslov Sprehodi. Te pesmi so ostale večinoma neobjavljene, vendar so s krajevnege stališča zanimive in bi sodile v kak zbornik o Višnji Gori.

Ob razpisu za literarni natečaj tržaške Mladike je pripravila zbirko neobjavljenih pesmi z naslovom **Sonce odhaja** in z njo 8. 2. 1995 dosegla drugo nagrado. Zbirka je bila računalniško razmnožena. V njej je nekaj pesmi iz obeh prejšnjih zbirk, nekaj pa je novih. Predstavlja nekaj prerez tematike njenega ustvarjanja in izbor najboljših pesmi. Razvrščene so v sledeče skupine: v razpoložensko-razmišljujoče s skupnim naslovom Sonce odhaja, v ljubezenske s skupnim naslovom Samo ena ptica in v dve skupini aktualnih pesmi s skupnim naslovom Pustite nam prag in Toliko drvečih življenj.

Za njeno osemdesetletnico je izšel izbor pesmi v knjigi **Vrba nad tolmunom**. Narejen je bil po gradivu iz omenjenih nenatisnjenih zbirk in objav v zgoraj navedenih glasilih, vendar ima pesnica še nekaj pesmi, ki niso bile vključene v zbirke in tudi v tej zbirki niso upoštevane. Pesmi v Vrbi so razvrščene v šest skupin. Glavno merilo razvrščanja je bila tematika, pri posameznih skupinah pa prizadevanje, da bi bil razviden pesničin čustveni in miselni razvoj. V prvo skupino so pod skupni naslov Na stopnicah srca uvrščene pesmi, v katerih razmišlja o sebi (Na bregovih, Zima), o občutku zavezanosti, da mora ostati zvesta pesniškemu daru in pripovedovati o tem, kar se ji je razkrilo

oziroma ji je bilo dano videti in spoznati, tudi če je to težko in ne najde zmeraj pravih besed (Morala bi pripovedovati; Kdaj bom znosila zaklade; Vigilija; O, kako težko; Besede). Govori pa tudi o žalosti, bolečini, občutku odtujenosti, zlomljenosti, želji, da bi že vse minilo, pa tudi o pomiritvi z usodo, ko gleda zgarane ženske, in si želi le še dobrote in optimistično ugotavlja, da raste "v veselo, ozelenelo bilko za prihodnji čas" (Na stopnicah srca, Zaprto srce, Jesenska, Zalomljena veja, Še kdaj, Sam s seboj, Dan, Vse je prešlo). Pod skupni naslov Samo ena ptica so uvrščene ljubezenske pesmi. Izražajo širok razpon od prve eterične ljubezni (Prvi ljubezni) do skritega čustva, ki se še boji zблиžanja (Ne prihajaj k reki, Ne pridi), močne čustvene navezanosti, strahu (Ko grem, Ob času oseke), razkritja ljubezni in razočaranja ob nesprejetju (Zakaj sem izgovorila besede, Zdelo se mi je), bolečine osamljenosti (Prišel si, V brezvetrju, In kakor potepuha, Kmalu je pomlad prešla, Vse divje ptice), izzvenevanja čustva v nepozaben spomin (Samo ena ptica, Burja se zaganja v zimo) in do zavestnega umika in zmage nad čustvom (Če boš kdaj klical, Ljubezen do tebe). Sledi umirjeno zrelo čustvo žene, ki vendarle ohranja svojo individualnost, svoj svet ob zavesti različnosti moškega in ženskega sveta (Kadar te gledam, Med hladno jesenjo, Takrat, Neprižgana sveča). Daje prednost svetli ljubezni brez temin (Ljubezen). O njej pravi:

"ni je v pečinah sivih, razklatih,
kjer preže ptice ujede
s kremplji krvavimi.
Njene zveneče vprege hite
po jasnih smereh
soncu in srcu naproti..."

V tretjo skupino pesmi s skupnim naslovom Poleti, pozimi so uvrščene pesmi, v katerih prevladuje razpoloženje v naravi v določenem letnem času (Poleti, pozimi; Res pomladna; Majnik), povezano tudi s kakim opravilom (Poletna, Pozna pomlad, Kmečko poletje, Vse toplo je minilo), praznikom (Pred Martinom, Jurjevo) in hkrati izražajo kak čustveni odziv ali misel (Pozna jesen, Dežji, Na Starem gradu). Razvščene so tako, da se začno in končajo s pomladanskim motivom.

V četrto skupino so pesmi, ki se nanašajo na dom, družino, ki ji predstavljata toplo zavetje, gostoljubno odprtost in naročje spominov (Dom, Dom starega očeta, Zimska, Ko odhajaš), in na domače okolje (Doma, To je tvoj kraj). Priključena jim je krajša epska pesnitev, ki se nanaša na porušeno Matičkovo kapelico, ki je stala bizu njene hiše, pa se je morala umakniti prometu (Kapelica). Ta skupina ima skupni naslov Domače ognjišče.

Aktualne pesmi so združene pod skupnim naslovom Ta čas. Zajemajo širok časovni razpon od doživljanja v povojnem času do današnjih dni. Govorijo o zaznamovanosti povojne generacije, ki se je morala srečati še mlada s krvjo (Mesečni tavamo), razhajanju ljudi zaradi zmot (In vendar), o grozi kajnovstva (Peti), trpljenju izseljencev (Domači veter, zeleni kraj), izpraznjenih domovih (Majniška Marija), bridkosti zaradi prerezanih korenin (Vnukom), zastrupljenosti s sovraštvom (Gad), blodni pokvarjenosti (Ta čas). Tehnika ni prinesla sreče ne ljudem ne zemlji (Kmečka pesem, Je Klemen). Asfalt pokriva njive, nafta in bencin zastrupljata tla (Elegija, Ne prodajte nas, Blazne rakete, Nafta bencin, Lepa je bila dolina). Pesnica bi rada, da bi se vsaj kaj ohranilo v novi čas:

"da bi srečen odmev
davnega doma
našel pot k novim ljudem."

Na koncu so dodane pesmi, posvečene prijateljem, s skupnim naslovom Prijatelj. Rada ima ljudi in povezana je z mnogimi. Prijateljstvu je v življenju posvetila mnogo časa. Zna prisluhniti vsakemu na ustrezen način in z njim prijetno kramljati.

Pesniško delo Jarčeve še ni zaključeno, saj se vse globlje odziva na probleme svojega časa in še ustvarja.

LOV NA POLHE V ŠKOCJANSKIH VASEH

Leopold Sever*

Nekaj o polhih

Če polhe gledamo z biološke plati, jih takoj prepoznamo za sesalce. Tudi njihova glodalska narava je močno očitna. Ravno glodalsko sorodstvo, sem štejemo med drugim tudi miši in podgane, je te simpatične živalce v preteklih stoletjih morda reševalo pred prevelikim iztrebljenjem. Nekateri prednamci so namreč polhe puščali na miru zaradi njihovega nevšečnega sorodstva. Dejansko so polhi od vseh glodalcev res najbolj sorodni mišim. Seveda se od njih tudi razlikujejo: polhi so izra-ziti rastlinojedci, miši pa vsejedci, polhi so košatorepi, miši pa golorepe. Razlika je tudi v velikosti in še kje. Na našem kontinentu živi več vrst in podvrst polhov. Na našem območju sem imel priložnost spoznati le dve vrsti: malega podleska, v škocjanskih vaseh mu pravimo tudi lešček, in večjega sivega polha z mednarodnim strokovnim imenom Glis glis.

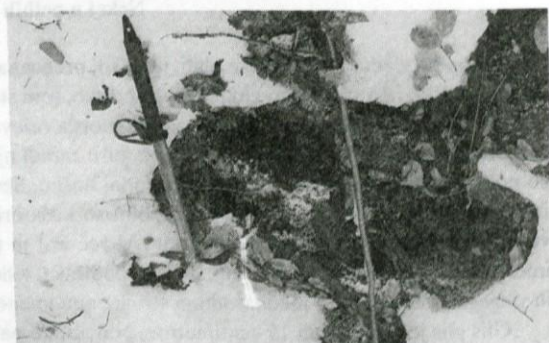
Glis glis je velik kakih 15 centimetrov, prav toliko pa je dolg tudi njegov rep. Ta ima izjemno pomembno vlogo pri gibanju na drevju in pri skakanju z drevesa na drevo. Rep opravlja pomembno funkcijo tudi med globokim zimskim spanjem. V dolgotrajnem boju za preživetje so se obdržali predvsem z veliko plodnostjo in ker so se navadili zimskega spanja. Za čas zimskega mirovanja se te živalce ob obilici hrane dobro opitajo in tedaj so najprimernejše za lov. Kot povsod je človek tudi tu imel tekmece, ki so se radi sladkali z okusnim polšjim mesom. Tu so na prvem mestu sove, potem pa kune, podlasice in v pozni jeseni, ko je hrana le na tleh, še lisice in volkovi. Tudi kače se tu niso držale pri strani. V pričujočem sestavku sem podleska samo omenil, vsa naša pozornost pa bo šla sivemu polhu.

Polhi so nedvomno živeli v obsežnih škocjanskih gozdovih v geološki davnnini, ki je zagotovo trajala več milijonov let. Kdaj so prebivalci teh krajev začeli loviti polhe, ne bomo nikoli dognali. nekaj pa lahko trdimo: boljši lov je bil nedvomno del splošnega lova na divje živali že v kameni dobi, ko sta bila lov in nabiralništvo poglavitni obliki preživljanja. Vsekakor smemo predvidevati, da so v škocjanske gozdove na lovskih pohodih zašli prazgodovinski mostiščarji z Ljubljanskega barja ali pa njihovi sodobniki s kopenskih selišč. Arheološke najdbe kosti nedvomno potrjujejo, da so bili polhi na njihovem jedilniku. Lovska tradicija se je v nekoliko manjši meri nadaljevala skozi vso predrimsko in rimsko dobo, kajti škocjanski predeli so bili tedaj že stalno naseljeni, kar je potrjeno z arheološkimi najdbami. V srednjem veku, v času splošnega pomanjkanja in lakote, so bili polhi nedvomno pomemben vir prehrane, če ne že kar eksistenčna nujnost srednjeveških Škocjancev. Nekaj o tem dajo slutiti spisi Janeza V. Valvasorja, ki Škocjan večkrat omenja ob različnih priložnostih. Zanimivo bi bilo raziskati lovno razmerje med fevdalci in tlačani. Znano je, da so prvi imeli lov za svoj nepreklicni privilegij. Po skromnih izročilih iz tega časa moremo vendarle sklepati, da je bil lov na polhe povečini v domeni tlačanov. S prevelikimi simpatijami pa zemljiški gospodje

* *Ivančna Gorica, Pot v boršt 33*

Lani sem pri napravljanju drv prežagal staro gozdno hruško in v njej naletel na durlo s 4 mladiči. Prehudo se me niso ustrašili; stara se je celo ustavila in me nekaj časa očitajoče gledala, ker sem jim zrušil domek. Nov dokaz, da so se polhi navadili na človekovo bližino, od kar jih ne preganjamo več.

Okoli "tope" polšine nastane prekopje zaradi toplega zraka, ki pozimi veje iz votline in prinaša geotermalno energijo. "Hladne" polšine ostanejo pozimi prekrite s snegom. Na Zalipi, feb. 1997.

Star gaber v Fajklevem Cerju. Takih dreves je bilo včasih v naših gozdovih vse polno.

Votel hrast z votlinami v Puhovem hribu. Votline izdolbejo žolne, ko iščejo hrano. Polhi pa jih z njimi adaptirajo za letna in včasih tudi za zimska bivališča.

in njihovi uslužbenci na tlačanske polharje zagotovo niso gledali: poljši lov je bil namreč dobro kritje za lov na večjo divjad in za črno sečnjo.

V zadnjih stoletjih naše dobe je dobil lov na polhe nov pomen: njegova gospodarska vloga se zmanjšuje, čeprav je še očitna, postaja pa vse bolj prilika za druženje, osebno dokazovanje in za potešitev nikoli povsem izgubljenega lovskega nagona, ki se je pomalem do današnjih dni ohranil v človeških genih. V sestavku bom poskušal opisati poljšji lov iz zadnjega obdobja, ko so se prebijali skozi življenje naši stari očetje, generacija staršev in moji sorodniki. V zemljepisnem pogledu se bom omejil na vasi v škocijanski fari, v prvi vrsti na mojo vas Male Lipljene, kjer so mi razmere najbolj poznane.

Kje sem kaj izvedel

Zapis o polhjih in o lovu nanje sloni v prvi vrsti na pripovedi mojega pokojnega očeta Leopolda, navdušenega polharja, dolgoletnega lovskega čuvaja in zgodnjega varuha narave. Z njim sem šel večkrat stavit polhom podnevi pa tudi ponoči z leščerbo v roki. Za moje mladosti je namreč polharstvo še životarilo, zato sem nekaj zapisanega pobral s takih lovskih pohodov in iz pomenkov s starimi polharji, ki so tedaj še živeli.

Nekaj pozneje sem šel kdaj pa kdaj tudi sam nad polhe, a je bil plen tako pičel, da me v nekdanji praskupnosti po lovskih uspehih zagotovo ne bi izbrali za plemenskega poglavarja. V vsej polharski karieri sem uplenil kakih trideset živalic. To pa je bila povprečna bera dobrega polharja v eni sami noči.

V Malih Lipljenih živi od pravih polharjev le še Mavrov ata Alojz. Čeprav se že bliža devetdesetim, ima še dober spomin na mlada leta in na poljšji lov. K njemu sem stopil vsakič, ko se mi je pretrgala nit spomina, pa sva jo povezala in utrdila. Seveda sem mu za to zelo hvaležen.

Zakaj je bilo včasih toliko polhov

V širšem poljšjem arealu, ki ga zajema moj sestavek, so bili v dobršni meri dani vsi trije osnovni pogoji za uspevanje teh živali: hrana, voda in bivališča. Te okoliščine so ob veliki poljšji plodnosti omogočile, da so se obdržali kljub plenilcem, prežečim z vseh strani. Nekdanja gozdna združba gabra, bukve, hrasta, javorja, makojnice, lipe, dreva in leske je dajala polhom obilo hrane, stara drevesa pa povrhu še varna bivališča. Žiru, želodu in lešnikom so bili dobro dopolnilo še plodovi divjega sadja: češnje, hruške drobnice in lesnike. Starejši se še spominjamo, kako so spomladi škocijanski gozdovi zažareli v belih cvetnih barvah, toliko divjega sadja je bilo v njih. Škocijanski svet, zlasti njegov gozdnati del ima malo stoječih in tekočih voda. A polhi se tega niso dosti "ahtali", ker se znajo odčejati na druge načine: v deževnem vremenu ližejo mokre liste in drevesno skorjo, v jasnih nočeh pa se napajajo z roso. Tudi sveže gozdno sadje je prispevalo del vode za biološke potrebe polhov.

Kljub gosti naseljenosti polhi niso imeli hujšega "stanovanjskega problema". Naši steljniki in pašniki so bili še pred dobrega pol stoletja polni starega drevja, na katerem se polhi najboljše počutijo. Imenitne bivalne pogoje so dajala tudi votla kraška tla. Tja so se zatekali polhi v vseh letnih časih, predvsem pa pozimi, v času zimskega spanja. Tam so izkoriščali telesno zalogo hrane pa tudi geotermalno energijo tal. Zdi se, da je več polhov živelo v zemlji kot v drevesnih votlinah. Ven so prihajali ponoči zaradi hrane, vode in razmnoževalnih potreb, mladiči tudi zaradi igre.

Nekaj zaslug za ohranitev in uspevanje poljšjega rodu je imela tudi lovska kultura starih polharjev. Ti so povečini spoštovali lovska pravila in se držali razumno postavljenih lovnih obdobj.

Priprave na poljšji lov

Navdušeni polharji so se po malem pripravljali na jesenki lov celo leto. Že pozimi so doma ali med večernim vasovanjem popravljali poškodovane pasti in delali nove. To so počeli seveda le tisti, ki so imeli primerno orodje in bili dovolj spretni. Drugi so pasti kupovali pri izdelovalcih in jih včasih plačevali s polhovimi kožicami in mastjo. Najbolj lične in uporabne pasti so v drugi polovici prejšnjega stoletja izdelovali Kotarski oče Anton, Mavrov oče Franc in Tomažev oče Jože, vsi trije iz Malih Lipljen in rojeni med leti 1860 do 1870, in Lundrov boter iz Starega Apna. Večkrat so prišli skupaj in se "flisali", kdo bo napravil lepši in uporabnejši izdelek. Še pred njimi pa je dobre pasti delal gostač Mence. Marsikateri polhar se je še dolgo za njim pohvalil ob dobrem ulovu: "Se vidi, da lovim v Mencetove pasti." V naslednji generaciji, te se spominjam tudi jaz, so bili najspretnější izdelovalci polharskih škatel Baltkov Ludba, Kotarski Janez in Hribarjev Jože, vsi iz naše vasi. Najboljše pasti so bile narejene iz orehovega in hruškovega lesa. Spominjam se, da je moj brat Ivan po zadnji vojni naredil nekaj pasti iz lipovine. Ta les se zlahka obdeluje, vendar so izdelki iz njega kratkotrajni.

Proti koncu zime so šli največji navdušenci iskat nove polšine, to se pravi vhode v poljšja podzemna bivališča. Iz takih odprtih namreč veje toplejši zrak in s prinašajočo geotermalno energijo okoli odprtine napravi zgodna prekopja. Polhi in polharji so torej znali razlikovati "tople" in "mrzle" jame. Polhi so seveda tenkočutno vedno odbrali topla prezimovališča. Uspešen lov je jeseni povečini potrdil tako domnevo. Ugoden čas za iskanje s polhi naseljenih kraških votlin je bil tudi v pozni jeseni; uglajeni vhodi so naznanjali naseljene votline, s svežim listjem prekriti vhodi pa prazna bivališča.

Med zgodnje priprave na poljšji lov je sodilo tudi zgodnje opazovanje vegetacije. Spomladi objedeni vršički dreves, iz katerih so polhi pili "muzgo", so že dali prva znamenja, kako uspešna bo lovna sezona. Dobrim opazovalcem ni ušlo, kje bo tisto leto dosti hrane za polhe in uspešna stava. V ta namen so imeli organizirano nekakšno opazovalno službo. Dobro se spominjam, kako mi je oče naročal, kadar sem se odpravljal v gozd: "Le poglej pri Miščevem gabru ali Poljančevi drobnici, če je kaj jedeno od polhov!"

Polharski pripomočki

Ne spominjam se, da bi kdaj kateri od starih polharjev lovilnim napravam rekel pasti. Na splošno so jim pravili kar škatle ali "škatle za polhom staviti". Razlikovali so dva tipa: polšine, po domače poušne, in samostrele, po domače samojstrne. Prve so nastavljali polhom, prihajajočim iz zemeljskih votlin, druge pa na drevesa. Zanimivo je, da so ime "poušna" uporabljali za kraško odprtino in za past, ki so jo vanjo vstavljali.

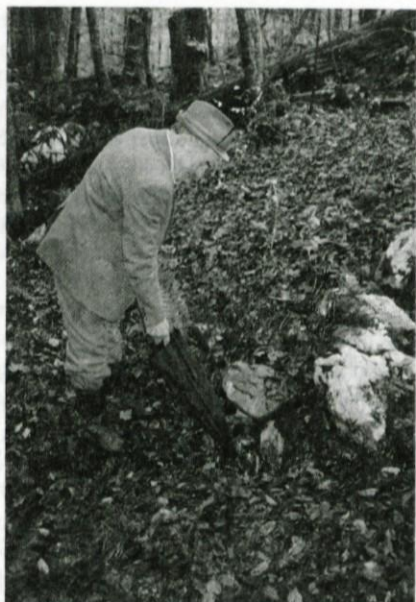
Samojstrni so bili, kot rečeno, pasti za lov na drevju. Postavljali so jih v rogovile starih dreves in na stikališča sosednjih dreves, na tako imenovane stečine ali po domače stejčne. Da so se izognili napornemu plezanju na drevesa, so samojstrne natikali na dolge prekle, imenovane drangle.

Samojstrni so prav gotovo dobili ime po starinskem orožju samostrelu, saj sta oba pripomočka enako grajena. Razlika je le v tem, da v poljšji pasti vzmet ne potisne puščice, temveč v utoru drsečo ploščico, ki plen stisne in ujame. V nekaterih izvedbah pa vzmet kar sama vklešči polha v pasti. Starejše samostrelne pasti so imele za vzmet še prožno paličko kot pri loku. To je v zadnjem stoletju povsem nadomestila kovinska vzmet. Ves trud, da bi v našem kraju našel poljšji samostrel z leseno vzmetjo, je bil brez uspeha. Starejši polharji pa so vedeli povedati, da so jih za njihove mladosti še veliko uporabljali. Poušne in samojstrni so izdelani v različnih izvedbah po oblikovni in funkcionalni plati. Nekaj tega se vidi tudi v slikovnem delu tega prispevka. Polharji so povečini

Okoli 150 pasti po "gasilsko". Toliko jih je še premogla naša vas leta 1997. Včasih so jih imeli toliko samo pri eni hiši.

Z listjem zasuta polšina je znamenje, da notri ni polhov. Mavrov Lojz v Tončetovi Gmajni leta 1992.

"Tule nekje bi morala biti odprtina". Mavrov Lojz v Kotih leta 1997.

Mavrov Lojz je hotel pokazati košato bukev, na kateri je še pred 50 leti na veliko lovil polhe, pa je ostalo od nje le še malo črnice. Koti, 1997.

imeli od 50 do 100 škatel obeh tipov. Med temi je bilo dvakrat toliko samojstnov kot poušen. Razmerje med obema tipoma pasti je bilo razumljivo, saj je bilo veliko lažje najti "jedeno" drevo kot pa s polhi naseljeno kraško votlino.

Če je bilo pri hiši več navdušenih polharjev, naprimer oče in nekaj sinov, je ponavadi oče odraščajočemu sinu za dober začetek izročil nekaj škatel. Potem pa je za svoj lovski arzenal skrbel vsak sam z nakupovanjem ali z lastnimi izdelki. Po očetovi smrti so si sinovi očetove pasti razdelili. Dobro izdelane pasti so marsikdaj tudi trikrat prešle na novo generacijo. Moj oče in stric France sta večino pasti naročila pri bratrancu Baltkovem Ludbetu, ki je bil dovolj spreten za te stvari.

"Zakonodaja"

V vseh naših vaseh so se polharji ravnali po dogovorjenih, to je nenapisanih pravilih. Kdor je ta določila zavestno kršil, se mu ni dobro pisalo. Pomemben polharski dogovor je bil začetek lova. "Uradni" lov se je začel teden dni po mali maši. Če so na prvih stavih ujeli veliko negodnih mladičev in obsesane samice, imenovane durle, so z lovom obvezno počakali še en teden. Konec poljšega lova pa je vsak določil sam. Ponavadi se je končal po prvi večji slani. Nad polharskimi pravili so v vsaki vasi bedeli polharski očanci. V Malih Lipljenih so v prvi polovici našega stoletja najbolj skrbeli za spoštovanje polharske pravičnosti Mavrov oče Franc, Tomažev oče Jože in Kotarski oče Anton, sami izkušeni polharji. Med 1. svetovno vojno, v času velikega pomanjkanja, sta šla Jožljev Polde in Fajkljev Janez staviti polhom nekaj prej, kot je bilo domenjeno. Ko sta se vračala, so ju na koncu vasi že čakali strogi strici: "Fantička, če sta šla polhom nastavit, bosta razbite škatle v culi nesla domov!" "Eja, saj nisva stavila, le pogledat sva šla, kje je kaj jedeno," sta se hitro izgovorila. Za prvim ovinkom pa sta jo po bližnjici ucvrla nazaj v gozd in pobrala nastavljene pasti. Bile so preveč dragocene, da bi bila obnje.

Polharji iz iste vasi si pasti niso kradli. Kak polh je tu in tam že izginil iz škatele v nepojasnjenih okoliščinah, vendar so bile ponavadi tega krive sove in drugi plenilci. Bolj nevarni za polharsko imetje so bili prišleki od drugod, iz bolj oddaljenih vasi in pastirski hlapci, ki so v domačem kraju zlahka spravili v promet prisvojene pasti. Sumljivca so nekaj časa opazovali, potem pa je dobil primerno plačilo; najmanj, kar je grešnika lahko doletelo, je bila osamitev iz polharske družčine in izgubljen zaupanje.

Polharski revirji in vse polšje bogastvo v njih niso imeli lastnika. Načelno je lahko vsak lovil, kjer je hotel. Vendar so dejanski lastniki in njihovi svojci lovili pretežno v območju, kjer so imeli zemljišče. To so počenjali bolj zaradi poznavanja terena kot iz lastninskih nagibov. Neke vrste "lastnina" pa se je včasih vendarle uveljavljala, in sicer v primeru, ko je polhar - navadno je bilo to v domačem gozdu - odkril še neznano površino, ki je obetala bogat plen. Skrivnost je skušal vsak čim dlje obdržati zase ali pa jo je zaupal samo svojim najbližjim. Mavrov Lojz se spominja, kako je oče v njegovih mladih letih naročal starejšima sinovoma: "Lojzu nikar ne pokažita naše nove polšine v Ograjki. Bo zblebetal drugim otrokom, da bomo ob dobro stavo." Vendar je Lojz v nekaj letih le odkril, kje je ta odprtina. Take polšine so največkrat prišle v javnost zaradi izdajalske luči, ko je "lastnik" ponoči pobiral polhe. Zato so previdni polharji nekaj pred ciljem luč zastrli ali celo ugasnili. Tudi moj oče je imel nekaj "svojih" polšen. Pokazal mi jih je, ko se mu je zdelo, da sem vreden zaupanja. Nastavljene polšine polhar ni smel odstraniti. Včasih pa je kdo nalašč sprožil past, če je ta tičala v "njegovi" polšini. Dreves, na katerih je že bila nastavljena past, so se polharji izogibali. Tudi na tujo prazno dranglo so neradi natikali svoje samostrne.

Razporeditev lovnih območij

Praviloma je vsaka vas lovila na svojem ozemlju, čeprav med naselji v tem pogledu ni bilo strogih meja. To je veljalo predvsem za vasi, ki so imele dovolj strnjene gozda in pašnikov, naprimer Rožnik, Vodice in Male Lipljene. Prebivalci drugih vasi pa so morali segati tudi po bolj oddaljenih loviščih. Gradežci so naprimer veliko lovili v zabukovškem Kraju, Železnikarji pa v Medvedici.

Malolipljenci, prebivalci največje vasi na tem območju, so lovili predvsem v svojih revirjih. Če so kdaj posegli čez mejo, so to storili v smeri proti Vodiciam. Tam so bile stave zaradi majhne vasi in veliko gozda slabše zasedene. Posamezniki pa so šli kdaj tudi na medveško stran. V naši vasi je zaradi obsežnosti prišlo celo do notranje porazdelitve lovišč. Po dolgotrajnem poizvedovanju in preudarjanju se mi je izšlo, da so bila tu tri glavna lovna območja: Konjevc, Velka in Gmajna. Poskušal sem vsaj približno oceniti, kje so lovile posamezne družine, čeprav so se te opredelitve s časom spreminjale. V času pred prvo svetovno vojno in med obema vojnoma je bilo stanje približno takole: Lovno območje Konjevc (Male, Jelovka, Konjevc, del Velke in Stavnice): Fajkljevi, Žmucovi, Bezljajevi in Jožljevi.

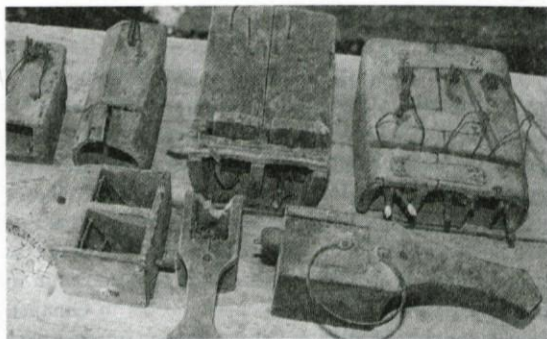
Lovno območje Velke (Zalipa, Prekosec, Koti, Doline, Kamnitka, Bukovče, Velke, Stevnik in Puhov hrib): Apaldarjevi, Poljančevi, Baltkovi, Kotarski, Jakobovi, Mencinovi, Bradačevi, Gorenčevi in Mavrovi.

Lovno območje Gmajna (Kurja Gorica, Petrovka, Ograjka, Tarilo, Gmajna, Jerčin hrib, Kraljev hrib, Cerje, Ograjenka, Sligovce in Brezovi dol): Mavrovi, Jožljevi, Kahljevi, Hribarjevi, Pečkovi, Benšetovi in Bradačevi. Tomaževi, Krakovski in Zafljevi pa so večinoma zahajali proti Medvedici. Ostale domačije se s poljšim lovom niso pečale ali pa v zelo majhni meri. V primeru celonočnega skupnega lova te razdelitve seveda niso veljale.

Gremo polhom stavit

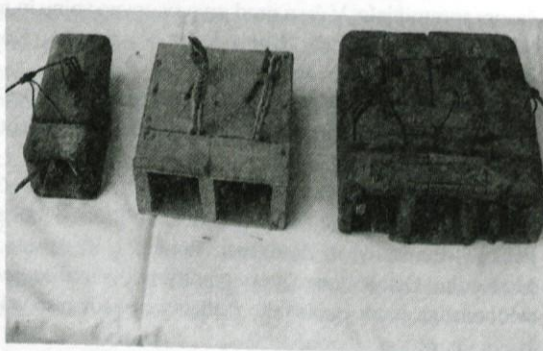
Omenil sem že, da se je poljši lov začel okoli malega šmarna ali male maše, kot so dejali takrat. Preudarni polharji so najprej imeli poskusno stavo, ki je pokazala, če so živali, zlasti mladiči, godni za lov, sicer so z lovom še malo počakali. Najbolj neučakani so šli že nekaj nedeljskih popoldnevov na ogledi, kje so najbolj uglašene polšine in najbolj jedena drevesa. Naši polharji so šli večinoma staviti v poznem popoldnevu po dva ali trije skupaj. Nekateri, bolj samopašne narave, pa so veliko stavili sami. Na domačijah je bilo ravno v tem času obilica dela, zato so poljši lov povezovali z drugimi opravili: škatle so nastavili na popoldanski paši, pri grabljenju listja ali pri napravljanju drv. Oče mi je velikokrat pripovedoval, kako je vzel škatle s seboj na njivo, kjer so kopali krompir. Tam je mam o milo prosil, če sme od dela v gozd. "Ko bo sonce za moža visoko nad Gradežem, pa boš šel, nič prej," je bila vselej odločna. Mož, ki je bil mater za časovno mero, je bil na žalost zelo majhne postave, zato je šel pred sončnim zatonom smel z njive. Ko je s škatlami stopil v gozd, je bil že mrak. Večkrat se je ob takih trenutkih zjokal; nekaj zaradi otežene stave, nekaj pa zaradi tesnobe, ki je prihajala z bližajočo se nočjo.

Najtežje pričakovana oblika lova so bile polharske noči, nekakšni enonočni polharski tabori. V Malih Lipljenih so temu rekli "staviti čez noč." Ta nočna srečanja so se začela na višku sezone, sredi septembra in v začetku oktobra. Za skupni lov se je ponavadi dogovorilo kakih pet do osem polharjev. Marsikdo je s seboj pripeljal še kakega radovedneža, ki je bil rad v taki družini, tako da je skupina štela ducat ljudi. Večjo skupino aktivnih polharjev lovno območje okoli tabora namreč ni preneslo. V prejšnjih generacijah so hodile zaraven tudi žene polharjev, sevedale v primeru, če pri hiši ni bilo majhnega otroka. Udeleženci so se že prej dogovorili, kaj bo kdo prinesel za gozdno gostijo. Največ so pekli krompir, mlečno koruzo in sadje. Tudi tepkovega mošta in žganja je bilo

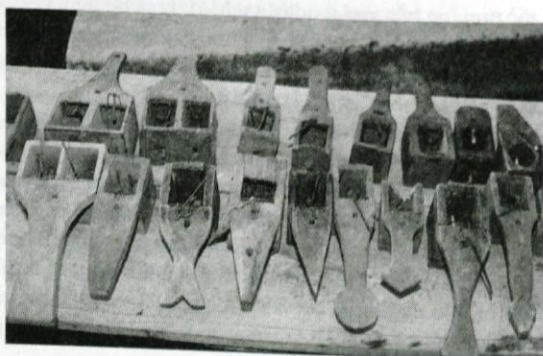
Dva osnovna tipa pasti (škatel): spredaj samo strni, zadaj polšne.

Trije tipi pasti "poušen": samica, toplerca in drajerca. Slednja je bila "strah in trepet" polhov daleč naokoli, last mojega pokojnega očeta.

V tem so prenašali škatle: Kotarski koš, Jožljeva procka in Gorenčev košek.

Različni tipi samostrnov. Niti dva nista povsem enaka. Razlikuje se po obliki in po tehničnem principu.

vedno nekaj pri roki. Za skupni lov so bile najprimernejše sobotne in nedeljske noči. Običajno je kak prostovoljec že v zgodnjem popoldnevu odšel na dogovorjeno nočno prizorišče z grabljami in sekuro, da je pripravil listje za ležišče in drva za kurjavo. Pripravljanci nočnega tabora so vedno gledali, da je bila v bližina košata smreka, kamor bi se zatekli v primeru deževne mrščave. Tudi zaloga drv je morala biti vedno pripravljena ondi. Pripravljalec taborišča je bil v letih med obema vojnama velikokrat Kotarski France. Ta je zaradi delne ohromelosti nekoliko težje hodil, zato sam ni stavil polhom. Bil je zelo dober pevec in pripovedovalec dogodivščin s poljšjega lova v starih časih.

Do sončnega zahoda so nastavljalci že razmestili svoje škatle in v mraku je bila zbrana vsa družina. Tedaj je sredi taborišča visoko zaplapolal ogenj, okoli katerega je polna pričakovanja posedla lovska družina, kot so to počenjali že davni prednamci. V takih prizorih sem vedno zasluhlil dedne sledi človeškega lovskega nagona in elementarnega sožitja z naravo.

Na višku lovne sezone je samo v malolipenskih gozdovih hkrati taborilo več skupin, svit polharskih ognjev pa je naznanjal, da so na nočnem lovu tudi vaščani iz sosednjih vasi.

Po izročilu so polharji iz Malih Lipljen največkrat prenočevali v Jožljevi Gmajni, v Fajkljevem in Mencinovem Cerju, v Puhovem hribu, v Kotarski Kamnitki v Fajkljevi Velki in Jožljevem Konjencu. Nekaj teh lokacij sta mi pokazala pokojni oče in še živeči Mavrov Lojz.

Oba sta bila v času med obema vojnoma redna udeleženca polharskih noči. Tiste čase so bili ljudje skromni v prehrani, zato jim je šlo pečeno sadje, krompir in koruza dobro v slast. Ko so se nekoliko podprli, se je vedno oglasila pesem, dopolnjena s šalami in zgodbami, da so vsi pozabili na spanec. Na polharskih nočeh so peli malo tiše, da niso prehudo motili utrip nočnega življenja v gozdu. Okoli enajstih ponoči so izkušeni polharji priporočili tišino, da so lahko slišali, kdaj je pri bližnjih pasteh "klincnilo". Glas sprožene pasti je vedno pomenil višek lovskega zadovoljstva. Lastnik sprožene pasti seveda ni zdržal dolgo - skočil je pogledat in ponavadi prinesel prvi plen. Okoli polnoči je bil prvi veliki obhod in pobiranje plena. Na pot so odšli s svetilkami in baklami, pri ognju pa je vedno ostal kdo, ki tedaj ni stavil. Mavrov Lojz se še živo spominja, kako ga je bilo strah, ko je v otroških letih ostal sam pri ognju, v bližini pa je zaskovikala sova; kar v listje se je zakopal, da bi se ubranil strahov. Po stari polharski navadi so lovci razporedili vsak svoj plen v bližini ognja, da so lahko vsi videli, kaj je kdo ujel. Sleherni polhar je bil najbolj ponosen, če je med plenom lahko pokazal starega sameca, širokega kot moška dlan in z dolgo resasto dlako, ki se je srebrnkasto svetila. Ponavadi so lovci med prvim plenom odbrali nekaj mladičkov, jih iztrebili in kar kosmate spekli v žareči prhavki, pokriti s pepelom. Kožica poznih mladičkov je bila namreč tako tanka, da ni držala šiva, zato pri krznarjih ni bila cenjena. Tiste čase je bilo meso redko na domači mizi, zato je bilo nekaj grizljajev pečenega mesa težko pričakovana poslastica. Ob dobri polharski letini so šli okoli treh ponoči še enkrat pobirat plen in nazadnje še ob jutranjem svitu, ko so odšli domov. Izkušeni polharji so pripovedovali, da so se polhi posebno dobro lovili, če je primrščal pohleven dežek. V uspešni noči je povprečen polhar pobral do trideset in več živali različne starosti. Po izročilu se je rekord uplenjenih polhov ene noči vrtel okoli števila 70. Temu številu so se lahko približali le polharji, ki so stavili s sto in več škatlami v dobri polharski letini.

Lovci z veliko pastmi so imeli še eno skrb: kako voditi evidenco. Našli so enostavno rešitev: v žep so nabrali toliko žira, želoda ali lešnikov, kolikor so imeli pasti. Pri nastavljanju so predelali plodove iz desnega v levi žep, pri pobiranju pa v nasprotni smeri. Površnim polharjem je ob koncu sezone vedno nekaj pasti ostalo v gozdu.

Gospodarski pomen poljšjega lova

V drugi polovici prejšnjega in v prvi polovici našega stoletja, to je v času, ki ga zajema naš zapis, je imel lov na polhe bolj simbolni kot gospodarski pomen, čeprav slednjega nikakor ne smemo pod-

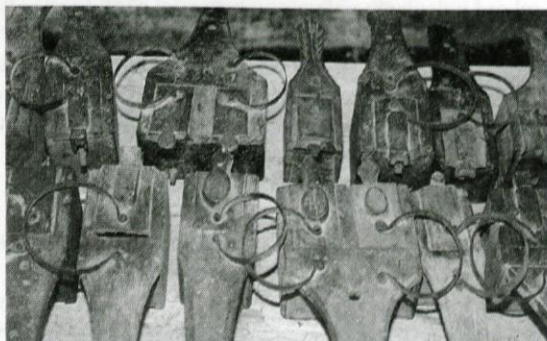
Različni tipi samostrnov topleric: nekaj z vijačnimi, nekaj pa z lokastimi vzmetmi. Levo spodaj je verjetno najstarejša past z letnico 1848. Last Toneta Zabukovca iz Malih Lipljen.

Izdelovalci so bili pri samostrnih posebej pozorni na reclje. Na sliki vidimo njihove najrazličnejše konice: šilasta, puščičasta, ploščata, škarjasta, rožasta, kljunasta, oblata, žličasta, jezikasta in suličasta.

Izdelovalci ali lastniki so svoje pasti za vsak primer označili z različnimi znamenji in inicialkami.

Lepo izdelani samostrni iz delavnice Kotarskega Antona (rojeneda 1868). Vse so iz skupine pokritih samostrnov. Razen ene imajo vse gambaste vzmeti.

cenjevati. Ekstenzivno hribovko kmetijstvo je dajalo sorazmerno malo hrane in še manj denarnega zaslužka, zato so polhi za nekatere pomenili omembe vredno dopolnilo za preživetje.

Gledano z ekonomskega stališča so za polharja največjo vrednost imele polhove kožece, ki so bile pomembna krznarska surovina. Večji del so jih pokupili prekupčevalci, ki so prihajali od velikolaškega in dobrepoljskega konca. Ti so že sredi lovne sezone hodili po vaseh in spraševali za kožuhovino. Za dober kožušček starega samca, "mandelca", so po prvi svetovni vojni plačevali po pet do sedem dinarjev, za zgodnjega mladiča pa pol toliko. Če računamo, da je povprečen polhar v sezoni ujel več sto živali, zaslužek vendarle ni bil tako slab. Za boljšo primerjavo naj dodam, da si za 6 dinarjev dobil liter vina ali hlebec kruha, ženska ruta je bila 10, moška srajca pa 20 dinarjev takratnega denarja. Dobri polharji so se za izkupiček od kožuhovine oblekli in obuli, pa še za fantovske potrebe je nekaj ostalo. Od časa do časa so nekaj lepših kožic dali na stran za lastne potrebe. Iz njih so si dali izdelati znamenite kape polhovke. Mnogi so imeli dve taki pokrivali: že nekoliko oguljeno za vsak dan, novo, za praznje dni. Polharji iz naše vasi so polhovke večinoma naročali pri krznarjih v Zdenski vasi. Za dobro polhovko so morali pripraviti okoli 30 večjih kožic in še nekaj mladičkov je šlo za podlago zraven.

Naslednja korist, ki so jo prinašali polhi, je bilo meso. Ob takratni prehrani, ki je bila za naše razmere pretežni del leta skoraj vegetarijanska, je bilo polšje meso pomembno beljakovinsko dopolnilo v prehrani, zlasti za otroke. V začetku sezone je povprečen jedec pri enem obroku lahko pospravil pet polhov, če jih je imel. Pozneje pa se je poželenje nekoliko zmanjšalo. V lovni sezoni je bila na mizi pogosto skleda s krompirjem in korenjem v polhovi "župci", na vrhu pa so se "smejali" odprti polhi. Kuhali so jih tudi v kaši, cvrli pa bolj poredko. Uživalci polšjega mesa so kaj hitro ugotovili, s čim se je žival pretežno hranila: najboljšo meso je bilo po hrانjenju z lešniki in bukovim žirom, želodova piča pa je dajala trpko in grenko meso. Sredi sezone in ob dobrem ulovu je nekaj mesa celo ostajalo, malo tudi zaradi preobjedenosti. Tedaj so ga ponudili tudi drugim v vasi, zlasti starejšim polharjem, ki sami niso več mogli na lov.

Ob obilni letini so nekateri poskušali meso tudi konzervirati v razsolci in s prekajevanjem, pa se ni obneslo. Zefljev Feliks je odprte polhe uspešno sušil obešene na vetrovni bukvi, a so mu hudo nagajale ptice. Tudi drobovje odprtih živali so porabili; dali so ga prašičem, ki so ga radi pojedli in bili potem menda zelo zdravi.

Še ena stvar je prišla od polhov - znamenita polhova mast, univerzalno zdravilo za vse vrste tegob od opeklin do prebavnih motenj. Uspešni lovci so jo v eni sezoni nabrali tudi dva litra. Prodajali so jo ljudskim zdravilcem in lekarnarjem pa tudi v domači apoteki ni smela manjkati. Polhova mast je tudi pri sobni temperaturi redko tekoča in rahlo rumenkaste barve. Z ocvirki so se gostili otroci, vendar zaradi neprijetnega vonja niso bili preveč cenjeni.

Škavba - skalna vdolbina z vodo v Gmajni. V njihovi bližini so radi postavljali polharske tabore. Voda zmeraj prav pride.

Zgodbe iz polharije

Prestrašeni Rusi

Mavrov oče je med prvo svetovno vojno v hiši odiral polhe, otroci so mu pa pomagali. Kar stopijo v izbo trije ruski vojni ujetniki. Najbrž so nameravali prositi malo kruha, ker je bila v vojskinem času za hrano zelo huda. Ko so zagledali v skledi odprte polhe, so se vsi trije prijeli za usta in se s hrbtom pomikali proti vratom, vpijoč: "Meš, meš, meš". Šele zunaj so utihnili. Tistih treh Rusov potem ni bilo več k hiši.

Igra s sovami

Kotarski Janez je znal dobro oponašati sove in druge živali. Ko so nekoč taborili v Kamnitki, je stopil malo do ognja in začel "sove dražiti". Kmalu se je oglasilo več nočnih ptic: eno sovo so zaslišali na Stevnicah, drugo precej bliže v Bukovčah, dve pa v Puhovem hribu. Izkušeni gozdovniki so znali razlikovati posamezne osebkke po višini glasu in ostalem vedenju. Najbolj togotno je vselej reagirala tista, ki je domovala na Stevnicah, najnižji glas pa je imela bukovaška sova. Na klicanje so prihajale vedno bliže, da so taborniki razločno slišali prhutanje kril in temne obrise na nočnem nebu. Bojazljivci so Janeza prosili, naj odneha, ker jih je strah. Janez pa je menil, da je vznemirjanje sov za polharje koristno, ker ne bodo utegnile krasti polhov iz pasti.

Polharska osnovna šola

Bilo je jeseni štiriindvajsetega leta, to se pravi nekaj let po 1. svetovni vojski. Odraščajoči fantje iz Malih Lipljen so se spet pripravljali na polharsko noč v gozdu. Tokrat "smrkavcev", nekaj let mlajših fantinov iz vasi niso povabili raven. Zato so se ti organizirali po svoje. Najprej je odšlo nekaj odposlancev vabit starega Adamovca iz Brinja pri Rožniku (Rekli so mu tudi Brinski grof; rojen je bil okoli leta 1850. Našli so ga, ko je ravno lezel s kozolčka, kjer je v senu prenočeval. "Stric, drevi gremo stavit čez noč pod Ograjenko, bi šli zraven? Nas je malo strah in naučili bi se radi kaj od vas, ko toliko veste in znate." "Kaj boste imeli s seboj?" je zabrundal. "Nekaj frakljev žganja bo za vas pa mošta, pečenega krompirja in koruze vam tudi ne bo manjkalo." Pa je bilo domenjeno. Tisto noč so pod Ograjenko kurili Hribarjev Jože, Baltkov Lojz in Jože, Kahljev Janez, Miščev Adolf, Mavrov Lojz in še nekateri drugi vrstniki iz vasi. V mraku je pristopil k ognju še stari Adam, potem ko je poskrbel za svoje koze. Prva stava je bila že opravljena, zato so posedli v listje okoli ognja in pekli, kar so prinesli s seboj. Priprava hrane na ognju in v žerjavici ni preprosta stvar. Tu je imel Adamovec polharskim zelencem veliko povedati in pokazati. Potem so prišle na vrsto zgodbe starega pripovednika iz Brinja, vse iz lastnih izkušenj v naravi. Stari Adam je bil namreč zadnji iz vrste pravih gozdovnikov, ki so velik del življenja prebili v gozdu in tam jemali, kar jim je ponudila narava. Bil je izvrsten opazovalec in vse je znal razložiti. Tisti večer je med drugim povedal: "Fantički, danes bodo ujeti polhi bolj suhljati, ker že tri dni ni bilo rose, da bi jo lizali in se odžejali." Prvi plen tega večera je potrdil, da je imel mož popolnoma prav.

Pri polnočnem pregledovanju pasti je šel zraven in poučil, kjer je videl kaj narobe, zlasti pri tistih fantinih, ki so ostali brez plena. "Si že z rokami prijemal vabo, zato polha ni bilo zraven. Kaj ne veš, da mu smrdiš." Tedaj je iz platnene torbe vzel medeno hruško drobnico in z njenim sokom pokapljal vabo in vso past, da je "prežmahal" vonj po človeku.

Mavrov Lojz z dranglo pri Gabru v Miščevi Jelovki leta 1997.

Past lisička za lovljenje na "odprtem terenu".

Sveder za vrtanje polšen in oselnikov. Last Andreja Adamiča iz Malih Lipljen.

Jože Blatnik iz Zdenske vasi v Dobrepoljski dolini s kapo polhovko. Polhovke se je učil delati pri očetu Janezu. Pred njim je ta pokrivala delal že ded Johan in morda še kdo pred tem. Škocjanci so polhovke večinoma naročali v Zdenski vasi.

Mladiči so starega Adama še večkrat vzeli s seboj za poučevalca o poljšem lovu in za kratkočasnika v dolgih jesenskih nočeh ob polharskem ognju.

Boj s sovo

Polhar Martin je zelo rad bezal polhe iz drevesnih dupel. Če je v duplo vodila manjša odprtina, je polha spravil ven s palico drezavko in ga, ko je pokukal ven, zgrabil. V večjo odprtino pa je segel kar z roko in polha spretno privlekel na plano. Nekoč pa v duplu ni bilo polha, temveč sova. Ta je v obrambi zapičila kremplje globoko v Martinovo roko. Kljub bolečinam je lovec potegnil roko iz dupla in z njo še sovino nogo. Ker žival še vedno ni popustila, je izza pasa potegnil sekirico in sovi odsekal nogo. Šele potem je kremplje nekako iztaknil iz roke. Martin je potem še dolga leta kazal brazgotine, ki jih je steknil v boju s sovo.

Zapozneli lov

Baltkov Jože je šel v pozni jeseni še enkrat staviti polhom. Šel je kar tako iz dolgočasja in iz radovednosti, kaj bo, čeprav je slana že močno pobelila polja in gozdne jase. Nastavil je več škatel v Puhovem hribu in okolici, en samostrn pa je ponevedoma pustil pod starim gabrom v Birtovi Velki. Naslednjega dne je presenečen ugotovil, da so bile vse pasti prazne, le v tisti, ki jo je pozabil pod drevesom, je bil lepo rejen starinc. Kako naj to razumemo? V pozni jeseni je drevje že golo in polhi lahko najdejo hrano le še na tleh. Jožetov "mandelc" se je očitno hotel pred zimskim spanjem še enkrat napokati, pa jo je skupil. Še en dokaz, da pred spanjem ni dobro jesti.

Na nevarnem ogledu

Pol stoletja bo že tega, ko sva z očetom naložila voz drv v Puhovem hribu. Preden sva pognala proti domu, mi je oče predlagal: "Pojdi lepo po bližnjici čez Prekovec in poglej, kako je tam jeden gaber in kako je s polšinami na Zalipi." Pod starimi gabri v Prekošču je bilo vse rumeno zjedkov, kar je bilo dobro znamenje za večerno stavo. Tudi polšine v Lazni dolini in v obeh jazbinah so bile dobro uglajene. Ondi, v zadnji dolini nad Mavrovo Zalipco in Fajkljevim Spašnikom, je bila še ena polšina. Tam sem se sklonil in razmaknil podrast okoli odprtine, a sem še isti trenutek odskočil, kot bi me kdo dregnil s šilom - v polšini sem zapazil debelega modrasa. Skoraj črn je bil in kakšna četrtna ga je gledala iz luknje. Še danes vidim njegov rožiček na nosu in srep pogled njegovih oči. Najbrž bi me bil tedaj usekal, pa se zaradi ozkega prostora ni mogel dovolj naglo zviti. Če bi me zadel v obraz, bi bilo zagotovo po meni. Šele doma sem se zavedel, v kakšni nevarnosti sem bil. Drugače je bila to dobra polšina, znana vsem polharjem v okolici. Na skici je označena s številko 23. Izkušeni polharji so začetnike vedno svarili pred temi plazilci: "Varji se gada in modrasa, ko boš stavil!" so pogosto naročali. Za polharje je bila nevarna tudi v past ujeta strupenjača, ki je lahko pičila nepredvidnega pregledovalca. Ustno izročilo navaja nekaj takih primerov, vendar med polharji ni bilo smrti zaradi kačjega pika. Nekaj smrtnih primerov pa je bilo med otroci, ki so pasli živino. Tudi invalide so imeli zaradi kačjega pika. Poznal sem Krakovsko Uršo, ki je šantala na desno nogo; pičil jo je gad, ko je na njivi trgala fižol.

Nogavica je imela luknjo

Kožarjev Cene je bil spreten in pogumen fant, včasih celo preveč. Na paši, kamor je gonil svoje tri koze, je lovil tudi polhe, najrajši z bezanjem. Pri tem je bil sila domisel. Nekoč sem ga opazoval pri lovu v Tončetovem Konjencu, ko si je pomagal z nogavico. Za pas je vtaknil šibo bezalko, v žep pa pravkar sezuto nogavico in se po opičje zavihtev na drevo. Tam je s šibo toliko časa drezal v voltino, da je polh prišel iz nje in skočil v nastavljeno nogavico. Cene je zmagoslavno dvignil plen in pogledal navzdol, če ga zadosti občudujemo. Kmalu pa je bil polh spet zunaj in v naslednjem trenutku smo ga že videli na nedosegljivem vršičku sosednjega drevesa. Fant je kar zazijal od presenečenja in pospremil ubežnika z besedami, ki jih tule ne bom zapisal. Šele potem je opazil, da je nogavica imela na peti veliko luknjo, zato jo je vrgel proč. Pogledal sem jo in precej videl, zakaj jo je ujetnik tako hitro pobrisal iz nje - nič kaj prijetno ni dišala. Naslednji teden sem videl, kako je Cene lovil polhe v zavozlan rokav svojega suknjiča.

Polhi in poljšji lov v našem času

Dandanašnji po naših vasih skoraj ni več lovcev na polhe. Vzrokov za to je veliko in so znani, zato jih tudi ne bom omenjal. Tu in tam se še kdo odpravi v gozd in nastavi nekaj slabo pripravljenih škatel, brez pravih izkušenj in brez pravega lovskega uspeha. Očitno so novi časi temeljito opravili tudi s to ostalino preteklosti. Dobri poznavalci vedo povedati, da je v naših gozdovih vedno manj polhov. Nekaj so k temu pripomogle splošne spremembe v okolju, še več pa ekološko nesprejemljivo gospodarjenje z gozdovi v zadnjih desetletjih. Slednje je pripeljalo do iztrebljanja rastlin, ki so dejale polhom največ hrane in zatočišč. Zadnje čase opažamo, da so se preostanki polhov približali našim domovom in se navadili na človekovo bližino. Ti ponočnjaki imajo prava dirkališča po hišnih podstrešjih in gospodarskih poslopih, kot bi se hoteli ironično maščevati za množično morijo njihovih prednikov v preteklih stoletjih. Polhi so se tudi prometno modernizirali, saj se z domačije na domačijo selijo kar po telefonskih in električnih napeljavah. Kmetje jih zasačijo v senu, kjer si pogosto uredijo zimske spalnice. Kaj je te brkate košatorepce pripeljalo k človeku? Morda jim današnji človek nekoliko manj smrdi. Nekaj je k temu zagotovo dodala tudi obilica neizkoriščene domačega sadja in orehov pa še kaj. Razmišljanje o tem lahko vsekakor končamo s presenetljivo ugotovitvijo: odkar je človek prenehal iskati polhe v gozdu, so pričeli polhi iskati človeka na domu.

Težko si predstavljamo, da bi polhi še kdaj v prihodnosti imeli tako velik pomen za človeka, kot so ga imeli v preteklih stoletjih. Toda, kaj se ve, svet se včasih čudno zasuče.

Nekaj podatkov o bolj znanih polšinah

Skica lovnega območja Konjevce

1. Polšina v dvojni dolini pod Resnim hribom in Kocjanovo Jelovko. Na odprtino je umetno prislonsena skala, ki omogoča stavo z obeh strani: spredaj je prostor za past samico, zadaj pa za "toplerco". Če v zadnjo odprtino spustiš kamen, slišiš globoko spodaj votel udarec. Tu sem ujel svojega prvega polha.

9. Zelo dobra polšina v Tončetovem Konjencu. Oče je tam imel večkrat polno "drajerko".

12. Leži v predelu Boršt, blizu meje s Selanovim Konjencem. Primer "hladne" polšine, ker iz nje vedno veje hladen veter, kar pomeni, da ima vsaj še eno odprtino. S polhi ni bila posebno bogata.

13. Leži v bližini Jožljeve š kavbe. V njej so lovili že moji stari strici in je bila menda zelo dobra. Na prelomu stoletja so jo pri gradnji apnenice zasuli, da ni bila več uporabna. Tod naokoli je imelo več generacij redne nočne tabore.

14 - 17. Več polšin na Stevnicah. Večino so odkrili, ko so okoli leta 1930 delali drva za golju-five italijanske trgovce.

15. Pri okrogli Hribški š kavbi. V bližini so bili pogosti nočni tabori.

19. V Puhovem hribu nad Birtovo Velko. V njej je stavilo veliko polharjev.

Skica lovnega območja Velke

23. Zelo znana polšina na Zalipi nad Mavrovo Zalipco. Tam sem imel neprijetno srečanje z modrasom. Zaradi bližine vasi so v njej stavili polharji, ki so šli pozno od doma.

24. Polšina v Tončetovi Pulči. Blizu vasi in zelo dobra votlina, dokler je niso razkopali jazbeci in lisice.

27. Do prve svetovne vojne zelo dobra polšina v Lazni dolini pod Apaldarjevim Prekoscem. Pozneje ni bila več tako radodarna.

35. Več polšen v Kamnitki. Zanje je vedel predvsem Kotarski Janez. Tam okoli so bili večkrat polharski tabori

Skica lovnega območja Gmajna

41. Zaradi bližine vasi je bila zelo znana polšina v Fajkljevi Petrovki. Dokler je bilo okoli staro drevje, se je v njej zelo dobro lovilo.

42. Polšina na Kurji gorici. Zanje so dolga leta vedeli le Poljančevi. Poljančev France je v letih med obema vojnama od tam znosil veliko polhov.

47. Polšina v Tončetovi Gmajni z imenom Kotel, zaradi značilnega kotlastega vhoda. Tam je tudi Tončetova š kavba in okoli nje še več polšin.

50. - 52. Polšine v Jožljevi Gmajni pod Jerčnim hribom. Tam je bilo v zadnjih 150-ih letih veliko polharskih noči.

59. Polšina pod Vodiškim gozdom. Dala se je zelo dobro zapreti, zato so ji rekli kar Kašča. Imela je namreč en sam vhod. Dajala je bogat plen.

60. Bezljajev kevdrček pod Ograjenko. Ime je dobil po obokanem vhodu. V vojskinem času je bil tudi pribežališče za ljudi.

61. Bradačev kevdrček - votlina z obokanim vhodom. Večkrat tudi medvedovo prezimovališče.

Slovarček s polharijo povezanih izrazov iz M. Lipljen in okolice

bezavka - šiba za izganjanje polhov iz drevesnih dupel

drajerka - polšina s tremi mehanizmi

drangla - dolga palica za polaganje samojstrnov na drevesa

durla - polšja samica z mladiči

flisati se - tekmovati

jedeno - znamenje v obliki polšjih zjedkov pod drevesi

kevdrček - polšina z razširjenim in obokanim vhodom

lisička - past na razvlek za lovljenje divjih živali

mandelc - odrasel polšji samec

mrščava - droban dežek, zaželen pri polharjih

- muzga - spomladanski sok dreves, prva hrana polhov
 pikavček - zelo mlad polšji mladič
 poušna (polšina) 1. past za lovljenje polhov v zemlji; 2. podzemeljska votlina s polhi
 prežmahati - prekriti vonj npr. po človeku
 prhavka - čisto drobna živa žerjavica
 samica - polšina z enim mehanizmom
 samostrn (samojstrn) - past za lovljenje polhov na drevju
 starinc - posebno star polšji samec
 sušava - suho vejevje za taborni ogenj
 škvabva - naraven zbiralnik vode v skalni vdolbini
 toplerca - polšina z dvema mehanizmoma za lovljenje polhov

*Za konec sva z Mavrovim očetom simbolično zadnjič nastavila polhom.
 Pred nama bodo odsej ineli popoln mir. Bog jim daj dobro pašo.*

KULTURNO ŽIVLJENJE PREJŠNJIH IN SEDANJE GENERACIJE V IVANČNI GORICI

Franc Kalar*

V večini krajev na Slovenskem so dajali pobudo za kulturno in prosvetno življenje prebivalstva predvsem učitelji, duhovniki, organisti in državni uradniki. Ivančna Gorica lastnih organizatorjev te vrste v preteklosti povečini ni imela, a se je kljub temu kmalu po prelomu stoletja začelo sorazmerno bogato kulturno življenje.

Izročilo pravi, da je bilo v prejšnjem stoletju in tudi še potem v Ivančni Gorici in okoliških krajih veliko fantovskega petja in drugih vaških običajev, naprimer kresovanje, godovanje, pustovanje, koledovanje, šranganje in drugega veselja ob svatovanju. Vendarle se je to dogajalo spontano, nekako samo od sebe, organizirane kulturne dejavnosti pa tedaj še ni bilo.

Zaradi ugodne prometne lege so se že tiste čase v kraju radi ustavljali različni potujoči komedijanti, ljudje so jim rekli "komedijontarji". Taka potujoča skupina, povečini je štela kakih pet članov, je radovednim otrokom in odraslim za nekaj krajcarjev pokazala medvedov ples, opičje norčije, akrobatske spretnosti in zavrtela vrtiljak, tedaj so mu rekli "ringelšpil". Popotniki so ponavadi ure-

Tamburaški orkester sokolskega društva iz Ivančne Gorice.

V prvi vrsti sedijo: Rafael Simčič - drugi brač, Lojzka Kos - prvi brač, Gaber Beršnjak - kontrašica, Milka Kos - druga bisemica.

Stojijo: Leopold Pušljar - tretji brač, France Dular - prva bugarija, Feliks Jakoš - berda, Jože Škufca - druga bugarija in Rudi Dular - tretja bugarija.

* Ivančna Gorica, Partizanska ulica 1

Igralci, ki so v Ivančni Gorici leta 1933 igrali komedijo Gospa ministrica.

Na tleh sedijo: Ciril Kuhelj, Lovro Erjavšek in Franc Kalar.

Za njimi sedijo: Jule Verbič, Genovefa Oven, Ana Tomšič, Anton Tomšič in Marija Zupančič

Stojijo: Ivan Žagar, Tina Berčan, Janko ?, Dolfe Rogelj, Albina Eržen, Marija Pajk, Francka Čož, Vili Šval, ? Aceto in Jože Oven.

dili zabavišni prostor v bližini križišča stiške in šentviške ceste. Višek prireditve je bil zvečer, ko so komedijanti v gostilni pri Mandku in pozneje pri Karlingerju pripravili zabavno igrico. Pogosto so bile na sporedu tudi lutke - otroci so jim rekli "gašperčki"; še dolge tedne po ogledu predstave so se pogovarjali o njih.

Prva poročila o domačem kulturnem utripu so iz začetka našega stoletja. Tedaj je skupina iz širše okolice Ivančne Gorice in njihovih prijateljev iz Ljubljane pripravilo predstavo Desetega brata. Igrali so ga v prirejenem skednju na Muljavi in drugod po okolici. O predstavi je znano le toliko, da je vlogo Manice igrala Tinca Končina iz Gorenje vasi, študent Ivan Lah, poznejši profesor - slavist je bil Kavez, igralec Lipah pa je odlično zaigral Desetega brata.

Lepo začeto delo na področju kulture je potem za dobro desetletje prekinila prva svetovna vojna.

Po končani vojni se je posebej živahno kulturno življenje razmahnilo po letu 1925, ko je bilo ustanovljeno društvo Sokol. Društvo je nastalo in zaživelo na pobudo in ob vsestranskem prizadevanju gospoda Antona Beršnjaka, podjetnika iz Ivančne Gorice. Društvo ni gojilo zgolj telesne kulture, zlasti telovadbe, temveč je poseglo v vse oblike življenja tistega časa, tudi v duhovno kulturo.

Prvi vidni sad tega gibanja na kulturnem področju je bila ustanovitev tamburaškega orkestra. Ta je pričel z vajami in nastopi že leta 1927. Zbor je imel dolga leta stalen sestav in je aktivno deloval vse do začetka 2. svetovne vojne. V tem obdobju skoraj ni bilo prireditve, na kateri ne bi nastopili tudi tamburaši. Da bi se ohranil spomin na te nadvse prizadevne kulturne delavce, sem v

arhivu poiskal fotografijo orkestra. Pod objavljeno podobo lahko preberete njihova imena in instrumente, na katere so igrali.

Že leto po nastanku tamburaškega orkestra, to je bilo osemindvajsetega leta, je bil ustanovljen moški pevski zbor, prav tako v okrilju Sokola. Vodil ga je Franc Samec, učitelj s Polja pri Muljavi. K zboru so hodili pevci iz Ivančne Gorice in iz naselij, ki so spadala zraven: Studenca, Mleščevega, Črnelega, Škrjančega, Gorenje vasi in drugih bližnjih krajev. V zboru smo peli narodne, ponarodele in lažje umetne pesmi. Tako kot tamburaši smo tudi pevci redno nastopali na vseh pomembnejših prireditvah v Ivančni Gorici in v širši okolici. V primerjavi s tamburaškim zborom je imel pevski zbor nekoliko krajšo življenjsko dobo. Do razpada je prišlo zaradi preobremenjenosti zborovodje, ki poleg rednega dela ni zmožal še pogoste hoje v Ivančno Gorico. Pevci pa so se naveličali hoditi na Polje, kar je bilo za takratne potovalne razmere razumljivo, saj je kolo premogel le malokateri.

Kmalu za tamburaši in pevskim zborom je zaživela še tretja dejavnost - dramski krožek sokolskega društva. Dolga leta ga je uspešno vodila gospa Ana Tomšič, žene železničarskega uslužbenca iz Ivančne Gorice. Pri takratnem oživljanju kulturnega življenja v Ivančni Gorici so bili v veliko pomoč domači dijaki in študentje, ki so se šolali v Ljubljani in Novem mestu. Med njimi so bili najzaslužnejši Viljem Sval, Mirko Pušljar, Jule Verbič in Friderik Kos. Za velik razmah kulturnih aktivnosti med obema vojnoma imajo zasluge tudi nekatere ivanške družine. Tu je treba v prvi vrsti omeniti Erženovo hišo. Erženovi ljudje so z vsem, kar so premogli, podpirali kulturno življenje v kraju in v njem tudi sami aktivno sodelovali.

Igralci po premieri igre "Za stanovanje gre".

V prednji vrsti sedijo: Fani Žlajpah, Ivan Žagar, Marija Trpin, Rudi Trpin, Mimi Žagar in Majda Bregar. Stojijo: Mimi Kavšek, Lado Vahčič, Francka Šiško, Tone Jereb, Vida Kavšek, Milan Erjavec, Bojan Marolt, Tone Jakoš, Pepca Koščak, Lojzka Vidmar, Jože Eržen, Ela Kavšek in Jože Kavšek.

IX. TABOR

SLOVENSКИH
PEVSKИH
ZBOROV

Posnetek zadnjega pevskega zbora v Ivančni Gorici pod vodstvom Ljubice Intihar. Nastal je na enem od nastopov v okviru Tabora pevskih zborov v Šentvidu pri Stični. Tedaj so še posebej doživeto zapeli "Bilečanko".

Prva vrsta: Nuša Pangerc, Nevenka Medved, Marinka Karlinger, Jana Radi, Slavka Okorn, Anica Kovačič, Metka Klemenčič, Marjeta Glavan, Nataša Kobal, Fani Sever, Anica Škufca, Marija Zaman in Julka Ferlin.

Druga vrsta: Dragica Pregl, Vlado Božjak, Božo Sever, Milan Štrubelj, Lojze Plantarič, Franc Kalar, Milan Škufca, Milan Podobnik, Ivan Poglajen, Jože Klavs, Silvo Železnikar, Miha Pangerc in Slavko Medved.

Dramski krožek je zaživel v posebnih razmerah. Tedaj, bilo je leta 1932, je bil ob velikem prizadevanju posameznikov in vsega članstva v Ivančni Gorici zgrajen Sokolski dom. Z njim so bili dani osnovni pogoji za vsakršno kulturno in telesnokulturno dejavnost v kraju.

Režiserka Ana Tomšič je za prvo gledališko predstavo v novem hramu kulture pripravila ravnokar napisano dramsko delo Jožeta Vombbergerja Voda. Ta veseloigra je bila izbrana zares posrečeno, saj je na duhovit način obravnavala težave pri gradnji vodovoda ravno v času, ko je Banovinski higienski zavod pripravljajl teren za gradnjo vodovoda na območju Stične, Šentvida in Ivančne Gorice.

Igra je izredno uspela iz več vzrokov: zaigrana je bila na novem domačem odru, imela je aktualno vsebino in prikazali so jo sami domači igralci. Predstava je bila večkrat ponovljena na domačem odru in na gostovanju v Žužemberku in Litiji. Tudi finančni rezultat je bil presenetljiv, kar je bilo ob velikih stroških pri gradnji novega doma tudi vzpodbudno. Prvi uspehi so dali pogum za nadaljnje delo. Kmalu so naštudirali igro Branislava Nušiča Gospa ministrica. Igralska zasedba je bila skoraj enaka zasedbi v igri Voda. Tudi ta je bila večkrat zaigrana na domačem in tujih prijateljskih odrih. V spomin na pomemben dogodek objavljajm fotografijo, ki je bila posneta v Ivančni Gorici po premierni uprizoritvi. Po tako uspešnem uvodu so sledile vse do začetka zadnje svetovne vojne prav tako dobro obiskane predstave domače igralske skupine. Med ljudmi so najgloblje ostale v spominu predstave domačih del: Deseti brat, Vrnitev, Vdova Rošlinka, Divji lovec in Veriga.

S kvalitetnimi nastopi tamburaškega orkestra, pevskega zbora in dramske skupine v okviru sokolskega društva je kulturno življenje v Ivančni Gorici doseglo svoj višek. V poznejših letih so se obnovile različne kulturne dejavnosti, toda tolikšnega poleta in splošne predanosti kulturi, kot je bilo v letih med obema vojnama, ni bilo v Ivančni Gorici nikoli več.

V nadvse živahno kulturno dogajanje je spomladi leta 1941 kruto posegla vojna. Pevski in igralški kader se je razšel in posamezniki so doživeli različno usodo. V Sokolskem domu, ki je bil desetletje pred tem zgrajen in pozneje sorazmerno dobro opremljen za športne in kulturne potrebe, se je naselila italijanska okupacijska vojska. Tam kjer so še pred nedavnim telovadili sokoli in vadili kulturniki, so rezgetale italijanske vojaške mule. Telovadno orodje je bilo pri tem domala uničeno, knjige iz sorazmerno bogate knjižnice pa so končale na gmadi.

Po italijanski kapitulaciji in končani nemški ofenzivi v novembru leta 1943 so se za krajši čas obnovile nekatere kulturne dejavnosti, primerne za vojne razmere. V tem obdobju, ki je trajalo do pomladi leta 1944, je kulturno-prosvetno delo vodil profesor Cvetko Budkovič.

V okviru splošne obnove je kmalu po končani vojni sledila tudi obnova kulturnega življenja. Ustanovljena sta bila moški in ženski pevski zbor, ki ju je vodil učitelj Juvan iz Stične. V obeh zborih so peli pevci iz stare pevske generacije in številni novi člani. Zbora sta nastopala na mnogih proslavah, delovnih akcijah in drugih prireditvah, značilnih za povojni čas. Po odhodu učitelja Juvana je zbora prevzel in prav tako uspešno vodil organist in pevovodja Pavel Žagar iz Šentvida.

Oživilo je tudi dramsko delo. Staremu jedru že preizkušenih igralcev, med katerimi sta bila najbolj aktivna Ivan Žagar in Marija Beršnjakova, so se pridružili novi igralški talenti: Rudi Trpin, Tone Jereb, brata Janez in Roman Eržen in drugi. Igrali so predvsem krajša zabavna dela - ljudje so jim rekli skeči. Najbolj odmevna igrca te vrste je bila Debeli Žan in Suhi Fran; nadvse doživeto sta ju zaigrala brata Eržen. Nova igralska družina se je seveda lotevala tudi zahtevnejših del in pri tem v kvaliteti prekosila celo nekatere predvojne dosežke. Na oder so postavljali predvsem dela domačih avtorjev: Jurčiča, Finžgarja, Vombergerja in drugih. Velika naklonjenost prebivalcev

Svojo pevsko skupino je imelo tudi Združenje šoferjev in avtomehanikov iz Ivančne Gorice. Peli so pod vodstvom zborovodje Pavleta Žagarja iz Šentvida.

Ivančne Gorice in okoliških krajev do domačih kulturnih dosežkov se je iz predvojnih časov nadaljevala še dolgo v povojni čas; dvorana kulturnega doma je bila ob domačih predstavah in koncertih tudi ob ponovitvah posameznih predstav vedno polna.

Po desetletni umiritvi je kulturno življenje dobilo nov polet v letu 1976. Tedaj je bil v Ivančni Gorici ustanovljen nov pevski zbor, ki ga je vodila učiteljica glasbe Ljubica Intihar. Zbor je imel mešani sestav in je dosegel raven boljših podeželskih pevskih zborov. Tudi ta zbor je nastopal na številnih kulturnih prireditvah, proslavah in pevskih taborih v Šentvidu. Lepo obiskani so bili tudi samostojni koncerti v Ivančni Gorici, na Dobu pri Mirni, na Rabu, v Strunjanu in v Cankarjevem domu v Ljubljani.

Po odhodu zborovodkinje Ljubice Intiharjeve iz Ivančne Gorice je zbor postopoma ugašal in z njim tudi ubrano petje v domači dvorani. V sedemdesetih in osemdesetih letih so dali pečat kulturnemu življenju v Ivančni Gorici tudi vokalni in instrumentalni nastopi mladih glasbenikov, ki jih je vodila in vzgajala učiteljica Fani Severjeva. Več kot dvajset mladih harmonikarjev, kitaristov in flavtistov je nastopalo v različnih sestavih pred polno dvorano kulturnega doma. V tem obdobju je doživela temeljito obnovo in dopolnitev tudi dvorana kulturnega doma. Največ organizacijskih in delovnih bremen sta tedaj nosila Miha Pangerc in Leopold Sever. Za ponoven vzpon kulturnega življenja v teh letih je imela nedvomno velike zasluge tudi sposobna organizatorica in kulturna delavka Nuša Pangerc s Hudega. Zadnji poskus oživitve kulturnih dejavnosti v Ivančni Gorici je naredila gospa Marija Hočevarjeva. Njena igralska skupina je poleg drugih gledaliških del leta 1991 predstavila zadnje dramsko delo v domači izvedbi - Finžgarjevo igro Razvalina življenja. Po tistem je ivanški gledališki oder za domače izvajalce ostal zastrt.

Vsem, ki se z nostalgijo spominjamo cvetočega kulturnega življenja v Ivančni Gorici, ostala le upanje, da se bo med množico mladih vendarle našlo nekaj ljubiteljev kulture, ki bodo zmogli potegniti kulturni voz iz popolnega mrtvila, kot se je že zgodilo v preteklosti.

Na koncu naj zapišem še eno željo. V Ivančni Gorici in drugod po domovini še živijo kulturni delavci iz posameznih obdobji kulturnega razcveta v našem kraju. Mnogi od njih imajo na te čase lepe spomine in bogato gradivo. Prav bi bilo, če bi kdo od njih spravil svoja doživetja na papir in jih skupaj s slikovnim gradivom objavil. Tako bi se delček naše preteklosti vendarle ohranil poznejšim rodovom.

Del orkestra harmonikarjev in kitaristov, ki ga je v sedemdesetih letih vodila učiteljica Fani Sever iz Ivančne Gorice.

HERAKLES V HADU

Relief Herakla s psom Kerberom v samostanu Stična

Jože Kastelic*

I

Nagrobnik v Stični. V lapidariju cistercijskega samostana v Stični je rimski nagrobni kamen – nagrobna *ara* – na katerem je vklesan relief Herakla, ki drži na povodcu peklenskega psa Kerbera s tremi glavami (sl. 1).¹ Kamen je močno poškodovan, ohranjena je le slaba spodnja polovica. Ara je iz domačega apnenca, visokega en meter, kamen je odbit od desnega roba zgoraj proti levi strani spodaj; nekoč je bila višina okoli dva metra in pol; širina čelne strani je samo še 39 centimetrov, ker je bil kamen za kasnejšo uporabo vertikalno prežagan in zožen; debelina, to je širina stranske ploskve z reliefom, znaša 56 centimetrov.

Čelna stran z napisom je tako zelo poškodovana, da je mogoče razbrati le posamezne črke. Morda bi se v drugi vrsti še dale čutiti krajšave za "*Cai filius*" – *sin Gaja* kot del imena osebe, ki nagrobnik postavlja ali ki ji je bil namenjen. Leva stranica, na kateri je bil gotovo tudi vklesan relief, ki je tematsko na nek način odgovarjal reliefu Herakla na desni, je izgubljena. Z dna strana nagrobnika je površinsko obklesana, zdi se, da prav tako ob kasnejši uporabi. Vendar pa je bil nagrobnik tudi ob svoji prvotni namestitvi na grobni parceli viden predvsem s prednje strani.

Na desni stranici je upodobljena gola moška oseba, obrnjena izrazito naprej, brez vsakega pravega gibanja. Toda obrat na levo je mogoče čutiti, saj so stopala nog spodaj obrnjena, sicer zelo nespretno, na levo stran, skoraj v čistem profilu. Ob levi roki in na prsih zgoraj je še mogoče opaziti dele navzdol visečih dveh robov obleke - to je levja koža, ki jo ima oseba vrženo čez rame ali pa morda tudi prek glave, kot je to videti na raznih rimskih kipih Herakla - in je pod vratom zvezana v voz. Z levo roko drži oseba na močni debeli vrvi velikega psa z ostro pokončno štrlečimi uhlji in zevajočim žrelom, sedečega na zadnjih nogah. Pes je videti krotak - ukročen. Opazimo pa proti levi strani še eno navzdol povešeno glavo in navzven proti človeku obrnjeno za srednjo glavo psa še tretjo z zelo izrazito izklesanim velikim očesom psa. Desna roka je odbita, po analogijah s podobnimi reliefi pa vidimo, da je figura držala pokončno v roki kij kot nekakšno žezlo. Upodobljena oseba je Herakles, ki se je spustil v podzemlje, v mračni Hades in tam ukrotil in pripel na verigo Plutonovega psa Kerbera "s tremi glavami", čuvarja onstranskega podzemskega bivališča mrtvih.

* Ljubljana, Zvonarska 7, dr. sc., univ. prof. v pok.

II

Stična v antiki. Relief Herakla s Kerberom je domači, krajevni izdelek majhne umetniške vrednosti. Po stilu ga ne moremo natančneje časovno opredeliti, iz zunanjih zgodovinskih in arheoloških okoliščin pa se ne bomo motili, če ga postavljamo v drugo stoletje, morda od smrti cesarja Hadrijana leta 138 do nastopa vlade cesarja Septimija Severa leta 193.

Po stari navedbi so kamen našli leta 1900 ob mlinu na samostanski pristavi pri Stiškem potoku. Blizu tam je bil najden prav tako okoli leta 1900 lepi, večji blok iz svetlega apnenca z reliefom žalujočega Attisa na eni strani in rimskega liktorja na drugi, najbrž čelni strani, zdaj v lapidariju Narodnega muzeja Slovenije v Ljubljani. Ta relief je bil del neke večje grobnice, kot jih poznamo predvsem iz Šempetra pri Celju. Ob samem vhodu v samostan pod oboki z baročnimi štukaturnimi reliefi so po letu 1930 odkrili dele v ojaškega nagrobnika, po nastanku najbrž zelo zgodnjega, iz prve polovice prvega stoletja. Po zapisu in objavi iz leta 1534 sta bila v bližini samostanske pristave najdena še dva lepa, zdaj izgubljena napisa, nagrobnik družine nekega Gaja Fabija Tertija z latinskimi imeni priseljencev ali pa že zelo romaniziranih domačinov in nagrobnik nekega Adnama z ženo Sennemeto maro – to pa sta čisto keltski imeni domačinov, najbrž iz plemena Latobikov.²

Relief Herakla s psom Kerberom. Stična, Cistercijanski samostan.

Nad samostanom je bilo na pobočju, ki se razteza v jugozahodno smer proti Rupam in Hudemu, na desni strani Stiškega potoka izkopanih večje število rimskih grobov. Predvsem so jih kopali: leta 1942 v Ljubljani kot talec ustreljeni inženir Ludvik Fedran s Hudega, v Gonarsu umrli znani arheološki "kopač" Albin Hrast z Vira pri Stični in še živeči domačin Janez Lesjak, sous-tanovitelj tega Zbornika. Najdbe se hranijo deloma v Narodnem muzeju Slovenije v Ljubljani.

V predelu Stične/Ivančne Gorice so se križale poti: velika cesta Emona–Siscia od zahoda na vzhod, iz Rima na Balkan in k Carigradu, ter jantarska cesta od severa na jug, od Baltika k Jadranskemu morju, Grčiji in Italiji. Ta je zdaj dokončno izgubila svoj prazgodovinski pomen in nadomestile so jo stranske, krajevne, vicinalne poti – na jug proti Krki, na sever proti Savi.³

Velika rimska državna cesta, ki je potekala po dolini od zahoda proti vzhodu, je povezovala naselbine ali pa manjše postaje: Emona/Ljubljana – Praetorium Latobicorum/Trebnje – Crucium/morda Groblje pri Šentjerneju – Municipium Flavium Latobicorum Neviodunum/Drnovo pri Krškem – Siscia/Sisak. Od te ceste se je odcepila vicinalna, dokaj važna pot, ki je šla mimo samostana Stična in se dvignila k Metnaju ter prešla zahodno od Pristave nad Stično v dolino Save mimo Vintarjevca, prečkala Savo neposredno vzhodno od Litije in se povzpela preko doline Medije na Trojane k drugi veliki rimski državni cesti Emona/Ljubljana – Atrans/Trojane – Celeia/Celje – Poetovio/Ptuj – Savaria/Szombathely – Carnuntum/Petronell na Donavi.

Po rimski, razmeroma mirni zasedbi naših krajev v pohodih leta 35 in 12 pr. Kr. in že kmalu po vladavi cesarja Avgusta (27 pr. Kr. do 14 po Kr.) ter njegovih prvih naslednikov je emonska kotlina z Gorenjsko prešla kot posebna vojaška cona v Deseto pokrajino – *Venetia et Histria* – same Italije. Ozemlje Latobikov v porečju Krke pa je bilo vključeno v ogromno provinco Panonijo (*Pannonia*). Ta je zajemala vse dežele do Donave na črti Vindobona/Dunaj – Aquincum/Budimpešta – Taurinum/Zemun in porečje Drave ter Save do prvih vzpetin Bosne in Like, kjer je na jugu mejila na Dalmacijo. Tudi v ožjem prostoru stiške kotline je bila naselitev dokaj gosta – očitno pa ni smelo več živeti veliko prazgodovinsko gradišče nad Virom. Ustanovljena je bila rimska poštna postaja Acervo (latinsko *acervus*, slovensko *gomila*), ki je v svojem imenu nehote ohranila spomin na nekdanjo veličino. Postaja je bila oddaljena 18 milj od Emone, od Neviodunuma pa 46 milj.

Na križišču teh važnih poti so bili do sedaj najdeni trije rimski miljniki. Prvi in najmogočnejši vsaj že v 16. stoletju, ko je stiški opat Lavrencij Zupan (1580 – 1600) dal z njega odklesati prvotni rimski napis in ga, spremenjenega v znamenje, z novim napisom postavil na "križišče cest", kjer stoji v Ivančni Gorici ob začetku ceste k samostanu še danes.⁴ Drugega so v prejšnjem stoletju našli nekje pri Stranski vasi jugozahodno od Ivančne gorice ob potoku Višnjica in je zdaj v lapidariju Narodnega muzeja Slovenije v Ljubljani.⁵ Tretji miljnik pa so našli pred nekaj leti ob urejanju terena vzhodno od sedanje nove cerkve v Ivančni Gorici in je zdaj postavljen ob jugovzhodni strani cerkve.⁶ Samo drugi miljnik je ohranil napis, ki ga je mogoče natančno datirati v leti 139/140 za časa vladave cesarja Antonina Pija (138 – 161) in – kar je važnejše – kamen tudi navaja razdaljo od Neviodunuma: "*a Nevioduno milia passuum XXXXIII*" – 44 milj od Neviodunuma. – Pričakovali bi: "toliko in toliko milj od Emone", ker je bila Emona bližje – toda po vrhovih med grosupeljsko in ljubljansko kotlino na eni strani ter med stiško kotlino na drugi strani je potekala meja province. Področje je spadalo v Panonijo in ne v Deseto italsko regijo kot grosupeljsko-ljubljanska kotlina.

Na zahodni strani meje med Panonijo in Deseto regijo, ki je potekala po višenjskih grebenih, so živeli že drugi prebivalci, še vedno Kelti, ne pa več pripadniki plemena Latobikov. Značilni sta dve podeželski posesti romaniziranih prebivalcev: v V e l i k i S t a r i v a s i pri Grosupljem je bil najden nagrobnik, ki sta ga postavila neki Pedanij Diale in žena Cirpe. Imena so zelo redka, kamen pa je po stilu zelo blizu "domačim" kamnoseškim izdelkom z Iga. Bolj proti jugu je na G a t i n i na vhodni strani podružnične cerkve vzidan kamen, okrašen z izredno kvalitetno in za stilno umestitev noriško-panonske krasilne umetnosti nadvse pomembno voluto nad napisnim poljem. Številna družina je bila v tem primeru bolj neposredno vezana na samo Emono in nagrobni kamen je po

stilu "mestnega emonskega značaja". V napisu se omenjajo Mark Voltilij Firmus (Voltilij je keltsko ime, nosi pa ga človek s tremi imeni po rimskem oziroma latinskem državnem pravu), star 65 let; Sabina, Urbanova hči, stara 60 let; Mark Voltilij Maksimijan, star 25 let, in Voltilij Urban, star 20 let; nagrobnik sta postavila dediča iz družine Voltilijev – Voltognas in Firmina.⁷

Antična karta cest, v srednjeveški kopiji, tako imenovana "Tabula Peutingeriana" v Nacionalni knjižnici na Dunaju, ki odraža stanje drugega stoletja našega štetja, ima zarisano postajo *Acervo* (v obliki *Acervone*) 18 milj od Emone. Nato pa navaja od kraja *Acervone* do *Praetorium Latobicorum* 14 milj, od tod do postaje *Crucium* 16 milj in dalje do *Neviodunuma* še 16 milj – od *Acerva* do *Neviodunuma* skupaj 46 milj ali dve miljii več, kot navaja svojo razdaljo stiški miljniki. Postaja *Acervo* je bila dve miljii zahodno od miljnika iz let 139/140. Dokler ne bodo morebitne raziskave na terenu izpričale drugače, bo točno lokacijo postaje le težko ugotoviti. Vsekakor moramo *Acervo* iskati ob rimski cesti med Hudim in Starim trgom pri Višnji Gori – v krajih na Hudem, v Spodnji in Zgornji Dragi, pri graščini Podsmreka in ob sami Višnji Gori v Starem trgu pri sedanji farni cerkvi in železniški postaji. Lokacija bliže Višnji Gori kot Hudemu je verjetnejša. Kraj navaja kot *Acerbo* na cesti *Sicce* (*Siscia*) pred *Atamine* (*Emona*) edinole še *Anonim* iz *Ravene* v svojem delu *Kozmografija*, nastalem v prvih stoletjih srednjega veka.

III

Herakles v mitu. Nagrobnik iz rimske nekropole v Stični upodablja eno od dvanajstih Heraklovih junaških dejanj. Po ustaljenem vrstnem redu je to enajsto delo – pot v Had in ukrotitev peklenskega psa Kerbera. Kdo je bil ta velejunak Herakles, ki je zmogel taka dejanja? Po starem grškem mitu je bil Herakles sin Zevsu in Alkméne, žene kralja Amfitryona iz Teb. Ko bi se moral roditi, je ljubosumna Hera dosegla, da se je v Mikenah nekaj trenutkov pred Heraklovim rojstvom rodil kralju Sthénelosu sin Evrysthévs. V tej vzporednici je skrito nasprotje med starimi, še iz mikenske dobe izviraajočimi Ahajci, prebivalci Peloponeza, in med Dorci, kasnejšimi prebivalci in gospodarji dežele. Zato mora Herakles, ko odraste, iti v službo k Evrysthevsu in mu izpolnjevati skoraj nemogoče naloge – "dvanajst Heraklovih del".⁸

Ime Herakles so v antiki razlagali kot "slaven po Heri". Ob samem Heraklovem rojstvu je bila Hera še dobrohotno razpoložena do junaka in ga je tudi dojila. Ker pa ji je pri dojenju – bodoči heroj – preveč stiskal dojke, ga je odvrгла, iz prsi pa ji je brizgnilo mleko na nébes in se tam razpršilo v galaksijo Mlečne (Rimske) ceste.

Že v zibelki je Herakles ubil ogromno kačo, potem pa je doživljal prigodo za prigodo. Kakor se je širil njegov mit, tako se je večalo število dogodkov in razne prigode so se prepletale med seboj. Srečeval se je z junaki, ženami in bogovi. Na splošno so njegova dejanja krepostna, vendar nikoli ni bil pozabljen zahrbtni umor, ki ga je zakrivil nad svojim gostiteljem kraljem Evrytom in družino na Evboji – v pravnem redu starega sveta nenavadno velika krivda.

Kmalu si Herakles pridobi kij, svoj glavni bojni atribut. Drugi njegov atribut je levja koža, ki jo je snel ubitemu nemejskemu levu. Herakla vidimo v literaturi in likovni umetnosti samega s temi atributi, v ponosni in veličastni, vedno zmagovalni stoji in drži, ki so jo zlasti klasični kiparji petega in četrtega stoletja, posebno Lizip, ustvarili kot kanon za bodoče upodobitve. Toda s poglobitvijo čustvenega in bolj zapletenega razvoja grškega človeka se vedri mladostni Herakles Lizipovih del spreminja v vzporedni tip starega, včasih utrujenega in zamišljenega junaka, v polivalentno osebnost. *Aristote* l ga uvršča prav v tem času med melanholične značaje: "Zakaj so vsi ljudje, ki se odlikujejo bodisi v filozofiji bodisi v politiki bodisi v poeziji bodisi v likovni umetnosti, melanholiki, in to v tolikšni meri, kot da so trpeli od bolezenskih napadov, ki jih je povzročil črni žolč, kakor se pripoveduje v herojskih zgodbah o Heraklu? Kajti zdi se, da je on bil take narave, zato so tudi stari po njem

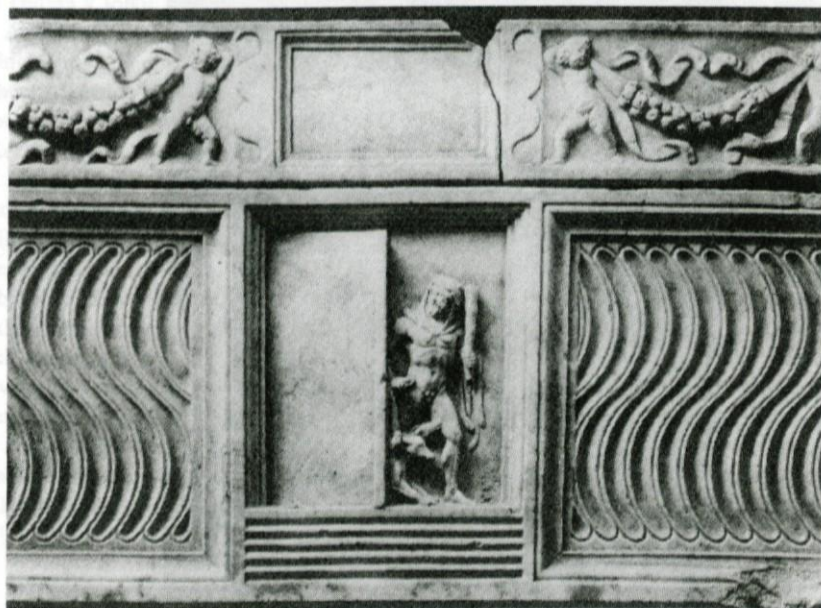

poimenovali slabosti epileptikov sveto bolezen. To dokazuje tudi njegovo blazno divjanje proti lastnim otrokom in pa, da so se mu pred izginotjem na nebo na gori Ojti odprle rane – saj se tako godi mnogim črnožolčnežem.” In literatura poroča, da je bil tudi ta junak ganjen do solz, ko je v Hadu, kamor je šel iskat psa Kérbera, srečal Meleagra, ki je izgubil življenje na lovu na kalidonskega merjasca.

Razumljivo je, da je tako pojmovani junak ponazarjal najboljše lastnosti grškega človeka, tiste, ki so si jih ljudje najbolj želeli, ponazarjal pa je tudi temnejše poteze, ki so jih nosili v sebi in ki naj bi jih premagovali. Zato je bil vedno tako čaščen in je po nesrečni smrti tudi zaslužil vzpon na Olimp, kjer so ga spremenili v boga in poročili s Hebe, boginjo večne mladosti. “Mensch gewesen, Gott geworden, Mühen erduldet, Himmel erworben” – človek bil in bog postal, napore trpel, v nebesa prišel – je v svojem uvodu v Evripidovega Herakla pregnantno zapisal eden največjih klasičnih filologov tega stoletja, Nemeec Ulrich von W i l l a m o w i t z - M o e l l e n d o r f f.. Herakla opisujejo in oblikujejo tudi kot veselega človeka s čašo v roki, kot človeka pri obloženi mizi pa tudi kot pevca, ki se pridruži petju bogov – kot pravi O v i d i j v Fastih:

Klio tako je zapela, povzele učene so sestre.
sin Alkmene nató z liro priključi se v zbor.

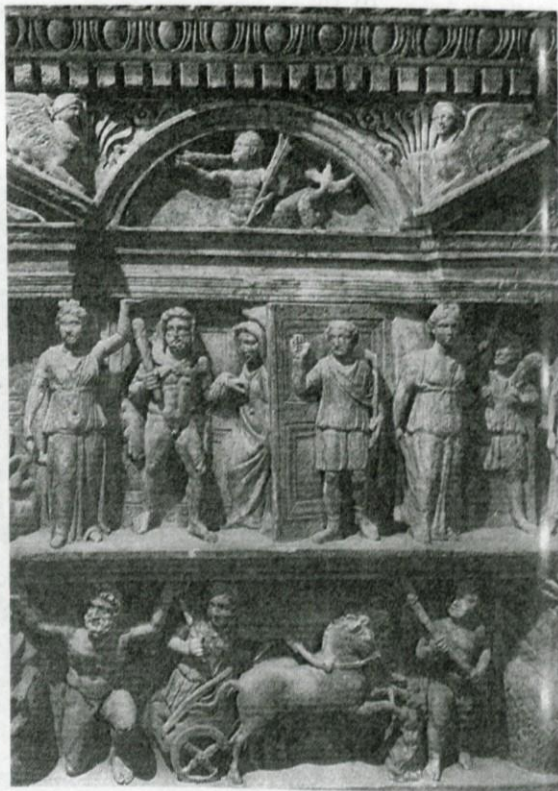
Heraklovih dvanajst junaških del. Najslavnejša so seveda dvanajstera Heraklova junaška dela: I. Ubije nemejskega leva v pokrajini Neméji na severnem Peloponezu. II. Ubije lernajsko kačo v močvirjih blizu Lerne, mesta pri Argosu. III. Ujame erimantskega merjasca v pogorju Erymanthos v Arkadiji in ga pripelje h kralju Evrysthevsu, ta pa se skrrije od strahu v velik pitos. IV. Ulovi kerynitijsko košuto na gori Kerynites v Ahaji. V. Polovi stimfalske ptice pri močvirnem jezeru Stymfalís v Arkadiji. VI. Očisti hleve kralja Avgija v Elidi. VII. Ubije strašnega bika na Kreti, morda prednika Minotavra. VIII. Ujame in ukroti Diomedove konje v Trakiji, ki so jedli ljudi, v Trakijo pa se je napotil od kralja Admeta, kjer je bil rešil Alkestido iz Hada. IX. Bori se skupaj s Tezejem in drugi-

Herakles s psom Kerberom. Sarkofag, Rim, Palazzo dei Conservatori (detajl).

mi tovariši z Amazonkami in njihovo kraljico Hippolyto, ki ji odveže pas in ga odnese. X. Na skrajnem zahodnem koncu znanega sveta, v Mavretaniji, pokonča Geryóna, velikana s tremi telesi od bokov navzgor, in vzame s seboj njegovo čredo govedi. XI. Zdaj se napoti v Had in ujame troglavega psa Kérbera. XII. Po srečni vrnitvi iz Hada, ki pomeni najbolj nevarno prigodo Heraklovega življenja, se napoti še proti zahodu na Atlantik, na Otoke blaženih, kjer ubije kačo - zmaja Ládona in v vrtu Hesperid utrga zlata jabolka in jih odnese. Po drugi zgodbi pa je Herakles prišel samo do „Heraklovih stebrov“ – Gibraltarja, kjer je Atlas držal nébes, prevzel za nekaj časa težko Atlasovo delo in le-tega poslal po jabolka. Že antični razlagalci mitov so ugotavljali, da je strukturalna vsebina Heraklovih dvanajstih zgodb urejanje kaotičnega stanja primitivne družbe in prehajanje v civilizacijo polisa v prvih desetih zgodbah, enajsta in dvanajsta pa postavljata človeka v celoto kozmosa v vsem njegovem razponu od pekla do neba.

Ko je Herakles ubil kralja Evrytosa, svojega gostitelja, in njegovega sina Ífita na Evboji, je Ifitovo sestro Ióle poslal svoji ženi Deíánejni. Ta pa je v ljubosumnosti vzela krvavo obleko kentavra Néssosa, ki ga je bil Herakles ubil, in jo poslala možu kot svoje darilo. Oblekel si je to srajco in od zastrupljene krvi zblaznel. Podal se je na goro Ójto, kjer trava nikoli ne uvene, si sam naložil grmado in prosil prijatelja Filokteta, da jo prižge, zato pa mu podarja svoj slavni lok. Filoktet to stori, Heraklovo telo izginje v ognju, toda nimfe pogasijo grmado, iz nje pa vstane pomlajeni, zdaj večno mladi Herakles in se s četverovprego, ki jo vodita Atena in Nike, odpelje med bogove na visoki Olimp.

Herakles, Alkestis in Admetos. Sarkofag Velletri, muzej (detajl).

Po Heraklu so bila imenovana mnoga mesta, samo dve bi omenili: današnja Bitola v Makedoniji se je imenovala *Herákleja Lynkéstis* – Herakleja v deželi Risjeokih, današnji Monaco v Franciji pa *Herculis portus*.

V pozni rimski republiki in v prvih stoletjih cesarstva si je filozofija novopitagorejcev privzela Herakla za svojega osrednjega junaka. Pozabljene so bile njegove zmote in zablode, ki so ga v starih mitih oblikovale tako človeško naravno, pozabljena Aristotelova teza o melanholičnem človeku, neupoštevani Lizipov lik utrujenega in morda celo razočaranega heroja. Zdaj je postal za te pitagorejske misijonarje Herakles "trpeči človek", ki se že v zgodnji mladosti odloči za pot kreposti in zavrže pot naslade, razvrata in lahkomiselnosti. Mladi Herakles je prišel na razpotje, ki je podobno točki, kjer se cepi črka Y (ipsilon), in je na razpotju krenil po pravi črti navzgor na desno. Postal je po stoiški, novopitagorejski in novoplatonski filozofiji pravi vzor ljudem vseh družbenih slojev. Že v helenistični dobi so od Aleksandra dalje vladarji videli v Heraklu neke vrste idealno osebnost in svoj vzor, v rimski državi pa je ta lik postajal tako rekoč obvezni vzor imperatorja, človek sicer, toda z božansko usodo. Ob preureditvi vlade po letu 284 si je Dioklecijan kot svojega vzornika in zaščitnika pridržal sicer Jupitra in se je imenoval "Iovius", za svojega sovladarja Maksimijana pa je določil kot drugo najpomembnejšo nebeško zaščito Herakla in vladar je nosil pridevek "Herculius". Herakles je postal tudi vzor filozofom zaradi svojega vztrajnega in trudapolnega prizadevanja pri izvrševanju nalog, atletom zaradi svoje moči in poguma, pa tudi poljedelcem, ki so videli v njem človeka, ki se trudi in orje zemljo ponoči in podnevi. Tak neprestani napor v skritosti življenja usmerja človeka na ozko pot kreposti.⁹

IV

Herakles privede iz Hada kraljico Alkestis nazaj v življenje. Po grškem mitu je bila Alkestis hči kralja Peliasa v Iolku, pristanišču v Tesaliji, od koder so šli tudi Argonavti na svojo veliko pot.¹⁰ Kralj Ádmetos iz bližnjega kraja Fere se je udeležil slavnega lova na kalidonskega merjasca v zahodni Heladi in tudi ekspedicije Argonavtov. Prišel je v Fere na pogreb Peliasa, dobil za ženo njegovo hčer Alkestido in podedoval tudi Iolkos, a je ostal v Ferah. Apolon, zaščitnik Admeta, je temu dal vprego merjasca in leva, da je odpeljal Alkestido na svoj dom. Rodila sta se jima dva sinova in hči. Ker so bogovi sklenili, da mora Admetos mlad umreti, se je ta krčevito oklepal življenja in prosil starša in otroke, da bi kdo odšel na drugi svet namesto njega. Nihče ga ni uslišal, le žena Alkestis je sklenila to storiti. Res je umrla, toda bogovi so bili prevzeti od njene velike žrtve in so dovolili, da se sme vrniti nazaj na svet. Admetov znanec in prijatelj Herakles je prav tisti čas prišel v Fere, palača pa je bila prazna – vsi so bili na pogrebu Alkestide. Admetos ni hotel motiti gostoljubja in je tudi prikril Heraklu nesrečni dogodek. Služabnik pa Heraklu pove vso resnico in Herakles sklene iti po Alkestido do groba ali, če je potrebno, tudi v sam Had. To se je res zgodilo. Herakles je pripeljal v mrtvaški prt zagrnjeno Alkestido na dan, potem ko je pri vratih Hada ukrotil troglavega Kérbera. Admetos pa spozna še zagrnjeno Alkestido in zgodba, pripovedovana za tisočletja, se srečno konča. Vsi so zadovoljni: Admetos, ki je ostal živ, dasi ni igral ravno junaške vloge, Alkestis, ki se je vrnila k možu in otrokom, in Herakles, ki se je izkazal pravega prijatelja in junaka in je odšel novim velikim prigodam naproti.

Alkestis občuduje že H o m e r. Ob paradí grške vojske in ladjevja pred Trojo pravi za mesto Fere:¹¹

Tisti, ki Fere bilé so jim dom, ob jezeru Bójskem,
Bojba in Gláfíre z njo, lepó zazidani Iolkos,
ladij so dali enajst in vodja jim bil je Eumélos,

sin Admétov, rojenec Alkéstide, čudežne žene,
Pelias oče imel jo je hčer, med vsemi najlepšo.

Platon v *Gostiji* govori o vrnitvi Alkestide iz Hada in vrednoti njeno dejanje.¹² V tem Platonovem dialogu Fajdros v svojem slavospjevu Erosu hvali junaško dejanje Alkestide. Čeprav je bila ženska, se je žrtvovala za moža, drugače kakor Orfej, ki kot moški ni hotel oditi v Had namesto Evridike: "Eros edini stori, da so ljudje pripravljeni dati za drugega tudi življenje, in to žené nič manj nego možje. Zgovorna priča za to pred vsem helenskim svetom je Peliova hči Alkestis. Ta je bila edina, ki je sklenila, da bo umrla za moža, dasi sta mu živela še oče in mati. Njeno plemenito dejanje je naredilo tolikšen vtis na ljudi in bogove, da so ji le-ti zbog občudovanja do njene žrtve naklonili plačilo ter dovolili njeni duši, da se je vrnila iz Hada na zemljo – gotovo redke primer ob velikem številu takih, ki so izvršili lepa in hvalna dela! Tako zelo spoštujejo bogovi vdanost in pogum v službi Erosa!"

V klasično obliko je zgodbo o Alkestidi oblikoval Evripides v svoji drami *Alkestis*, ki jo je ustvaril pred *Medejo* in *Hippólutom*, a že v zrelih letih življenja.¹³ Praizvedba je bila v LXXXV. olimpijadi, to je leta 438 pr. Kr. Pesnik je prejel za delo drugo nagrado.

V prologu nastopata Apolon, ki je moral služiti kralju Admetu zaradi nekih starih dogodkov, in Smrt – Thánatos, v grškem pojmovnem svetu moški demon uničenja. Apolon odhaja iz palače, Thánatos prihaja po Alkestido. Nato se vrste prizori: Alkestis se poslavlja od svoje sobe in postelje – sceno, ki je ne vidimo, pripoveduje njena služabnica. Alkestis, Admetos, otroci tožijo pred palačo in Alkestis na odru umre, nakar jo odnesejo v palačo. Zdaj se dogodki na enem in istem prizorišču menjavajo: Herakles pride na poti v Trakijo k svojemu gostinskemu prijatelju Admetu, ki pa mu iz dolžnega spoštovanja kot gostu zamolči ženino smrt. Ko Herakles odide v dvorec, princ-so Alkestid iz hiše in zvrsti se pogreb: Admetos in njegov oče Feres se silovito sporečeta ob trupu. Alkestis odnese h grobu. V prazni hiši služabnik odkrije Heraklu resnico in ta se v dolgem monologu odloči, da bo Alkestis rešil iz Hada:

Hej, bojev vajeno srce in roka,
pokaži zdaj, kaj zmore Zevsu sin,
ki ga rodila Alkmene je Tirinška!
Admetu ustreči moram za zahvalo,
rešiti Alkestido, otodi umrlo,
pa jo privedi mu nazaj na dom.
Na črnokrilega gospoda mrtvih
bom prežal, Tánata; bržda ga najdem
pri grobu kje, ko pil bo krvni dar,
udarim iz zasede nanj, ga objamem
obéroč, da mu rebra zahreščé,
in rad bi vedel, kdo mi ga iztrga,
preden prepustil mi je žrtev svojo.
Če lov se ta mi spesne, če ne bo ga
po krvnino, pojdem pa v podzemlje,
v temačno domovanje Kore in Hada,
ter jo zahtevam: trdno se zanesem,
da izvedem jo na dan in vrnem drugo,
ki ni zaprl pred mano hišnih vrat,
čeprav zadela ga je zla usoda,
pa je iz rahločutja jo zamolčal.

Kdo v Tesaliji, v Heladi kdo
mu par je v gostoljubju? Vendar ni
dobrote izkazal nehvaležniku!

Pogrebci se vrnejo, Admetos žaluje ob praznini v svojem domu. Zdaj pride Herakles z neko zagrnjeno žensko in jo ponudi Admetu v hišo, ker Alkestide pač ni več. Sprva se Admetos brani, končno pa jo na Heraklovo prigovarjanje prime za roko in, glej – tu je prava in živa Alkestida! Vse se je srečno končalo, Herakles pa odhaja dalje v Trakijo po divje žrebce, kot mu je naložil Evrysthévs, kralj v Tirysu na Peloponezu.

Alkestis ni junakinja, ki bi kar klicala po psihoanalizi – ni Evripidova Medeja ali Fajdra ali blazna Agáve v Bakhah. V polsvetlobi med življenjem in smrtjo se odvija njeno tiho bivanje in zato je lahko postala tako trajni simbol zvestobe in samožrtvovanja in – kot jo pogosto imenuje Evripid – “najboljša vseh žena“. Njena zgodba je lahko postala simbolna zgodba za umetnost nagrobnih spomenikov.

Herakles je po Evripidovi drami in z močjo, ki je lastna čudežem, z lahkoto privedel Alkestido iz krajev, ki so sicer nedostopni celo mislim, kaj šele zmožnostim človeka. Njegovi napori, dvanajst junaških del, so ostajali v tostranskem svetu. Areté – vrlina se je morala izkazati v življenju, ne v onstranstvu. Tako bi trdili novopitagorejci. Zato pa je bila vrnitev Alkestide na beli dan nekaj povsem drugega, simbol vrnitve človekove duše v njeno pravo domovino. Trud in krepostno življenje je moral pokojni sicer uresničevati na zemlji, če pa so bili ti napori dobro usmerjeni in je bilo življenje božanstvu ljubo, se je v trenutku smrti brez težav in brez teže v bliskovitem momentu izvršil njegov prehod iz tostranske eksistence v višjo, iz hlada Alkestidinega podzemlja v kraj, kjer sveti *lux perpetua* – večna luč, kjer – kot poje velikonočna himna *Exultet* – žari *lucifer matutinus: ille, inquam, Lucifer, qui nescit occasum* – jutranji planet luči: tisti, pravim, Nosilec Luči, ki ne pozna zatona.

Alkestis in Herakles. Grobnica Vindonijeve žene Ingenue v Šempetru pri Celju.

V

Herakles in Alkestida v likovni umetnosti. Ob relief Herakla s psom Kerberom v Stični vzporedimo en sam spomenik iz velikega sredozemskega grško-rimskega sveta! To je sarkofag s konca drugega stoletja z našlebljeno površino – “strigilirani sarkofag” v Palazzo dei Conservatori na Kapitolu v Rimu. Skozi polodprta vrata prihaja mišičasti, atletski Herakles s kijem v dvignjeni levici, z levjo kožo okoli vratu in preko glave. Z desnico drži na močni vrvi troglavega Kerbera. Gibanje je obrnjeno tu od leve proti desni, drugače kot v Stični, in umetniška izvedba je veliko bolj prepričljiva.

Na sarkofagih in tudi sicer na nagrobnih reliefih so večkrat upodobljena zaprta vrata Hada, tako v Mali Aziji in v Dalmaciji. Velikokrat pa že vidimo, kako se vrata rahlo, skrivnostno odpirajo, toda ne navznoter, ampak navzven! Duša zapušča telo, osvobodena je in potuje k nebu. Večkrat pa so vrata, kot v primeru sarkofaga v Palazzo dei Conservatori, že z enim krilom odprta (sl. 2).¹⁴ France Prešeren pravi: “Odprta noč in dan so groba vrata!” Pri tem je pesnik mislil na kratkost življenja. Toda Gregor Strniša je pesniško vizijo dopolnil in metafizično obrnil:¹⁵

Jame ni. Skale ni. Groba ni več.

Zdaj lahko greš, kamor hočeš –

Samo ti nisi več ti.

Dva spomenika pa bomo navedli s prizorom Herakla in Alkestide! Prvi je sarkofag v mestu Velletri severno od Rima, drugi pa Vindonijev nagrobnik v Šempetru pri Celju.¹⁶

Na velletrijskem sarkofagu so upodobljena vsa Heraklova dejanja in tudi zgodba o Alkestidi v mogočnem sistemu reliefov in dekoracije. Za umetnostni stil tega sarkofaga je pomembno, da posamezne scene na obeh pasovih ločijo spodaj Atlanti, zgoraj Kariatide, vendar tako, da se zdijo te čiste arhitekturne parafigure vključene tudi na strukturalen način v prizore. To je spričo helenistične plastike zelo velik in nov dosežek rimske umetnosti. Zdi pa se, da bi bil v samem središču, v Rimu, težje sprejemljiv kot v provinci, ki diha še v medioitalskem izročilu. Arhitektura sarkofaga je dovršena, ritem izveden v polkrožnih in trikotnih zaključkih prizorov zgoraj z alegorijami nad glavnim pasom. Okvir pa je, kar preseneča, čisto novoatiški. Kamnito streho sarkofaga prekrivajo girlande zelenja, kakor da bi bile še sveže tja ta čas položene. V spodnjem pasu je prikazan kakor v filmskem stripu mit o Proserpini. Na sredi je Pluton ugrabil Proserpino in Merkur Psychopompós vodi kvadrigo. Preplašene boginje Diana, Minerva, Venera opazujejo prizor, zadaj pa že Ceres s prižganima baklama išče izgubljeno hčerko. Na desni vodi Amor s prižgano baklo sprevod, Plutonovi spremljevalci se pomikajo na bigi in Tellus – Zemlja pod nebesnim obokom, ki ga tvori njen nad glavo razpeti velum, opazuje prizor podzemlja. Z vrha zgornjega pasu opazujejo vse dogodke v polkrožnih in trikotnih timpanonih alegorične figure, z leve proti sredini Triton in Luna – proti sredini, kjer je kot Tellus v spodnjem pasu pri Hadu tu zgoraj zdaj gospodar Caelus – Nebo. V srednjem pasu, ki teče okoli sarkofaga, sta na sredi na prestolu prikazana gospodarja podzemlja – Pluton in zdaj že poveljučana Proserpina. Ob Plutonu je Jupiter, ob Proserpini Neptun, takoj zraven pa obe najzvestejši dvojici grškega mita – na levi Protesilaos in Laodamėja, ki je iz ljubezni umrla in šla za možem na drugi svet, nakar sta bila oba poveljučana, na desni pa fidelissima Alkestis, ki prihaja iz hladnega Hada v spremstvu Herakla skozi polodprta vrata na svetlobo dneva; za vrati jo že čaka Admetos. Neznanstveno in ne le samo naivno bi bilo misliti, da si je ta program sam izmislil kak obskurni mitolog v srednji Italiji in da ni za njim stala mogočna novopitagorejska ideologija v klimi hadrijanskega filhelenizma. Sarkofag je nastal okoli leta 130 našega štetja (sl. 3).

V Šempetru pri Celju je zgodba Alkestide in Herakla umeščena na grobnici, ki jo je postavil Gaj Vindonij Sukkessus svoji ženi Juliji Ingenui, umrli v starosti petdeset let, ki je bila, kot pravi napis na nagrobniku, v smislu Evripidove Alkestide – *fidelissima*, tj. nadvse zvesta. Grobnica je bila postavljena na prehodu iz prvega v drugo stoletje (sl. 4).

Relief je izreden po svoji enostavnosti v motivu in stilu in prav s tem prepričljiv kot veliko umetniško delo. Alkestis in Herakles sta postavljena v okvir tudi podrobneje, toda spet zaradi čisto umetnostnih elementov, brez stika z realnostjo. Tla, po katerih se osebi gibljeta, so nagnjena na desno in se pod Heraklom nižajo. Realnost bi zahtevala ravno obratno. Ker Herakles vodi kraljico iz podzemlja, bi pričakovali, da bi se prostor dvigal navzgor v tej smeri ali pa bi bila pokrajina kvečjemu ravna. Toda biti mora tako, kot zahteva kompozicija figur. Herojska postava Herakla mora biti ob ženi večja in zato mora dobiti v danem okviru temu primerno več prostora in tla se proti realnim in tematskim zahtevam znižajo. Rahlo diagonalno naprej nagnjeni postavi morata zgoraj dobiti za glavi okvir v noriško-panonski voluti. Ta okvir, ki je z vidika prizora čisto dekorativen, pa daje figurama šele pravo trdnost in jima povečuje plastičnost. Formalne silnice na tem reliefu so polivalentne – ploskovitost se bori s plastičnostjo, kontrasti, ki so na reliefu izvrstno rešeni in premagani, pa dajejo umetnini v noriško-panonski umetnosti posebno mesto in vrednost.

Razumljivo je, da je Heraklov mit nadčasoven in je vznemirjal pesnike, muzike, umetnike in filozofe vseh časov. Na Katedri svetega Petra v Petrovi baziliki so na slonokoščениh ploščah izrezljani prizori z zgovorno simboliko Herakla in zodiakalnih znamenj v zgodnjekrščanski ikonološki interpretaciji. Michelangelo v Kristus v Sikstini je pravzaprav krščanski Herkul, ki je prav tako kot antični junak premagal peklenške sile. Renesansa v svojem demokratičnem humanizmu sicer ni ljubila herojskih postav nadjudi, Michelangelo se ozira že dalje, njegov Kristus v *Poslednji sodbi* je simbol še drugih ikonoloških zamisli. Kakor nalašč pa je prišel Herkul v svet baroka – tu so se fevdalni vladarji in plemiči radi enačili s Heraklom. Na freskah slovenskih gradov so ti prizori posebej bogato upodobljeni v slavnostni dvorani gradu v Brežicah.

Hercules auf dem Scheidewege – Herkul na razpotju je kantata Johanna Sebastiana Bacha iz 1733. Oratorij *The Choice of Hercules – Herkulov izbor* pa je skomponiral Georg Friedrich Handel leta 1751.

V smislu pozitivne poti h kreposti, proč od mikavnih stezá naslade je že J. A. Komenský razmišljal v spisu *Labirint sveta*. Romarji, popotniki, iščoč pravo pot, se oblikujejo alegorično v podobe moralnih, teoloških in pridigarških oseb po Heraklu kot mitski prapodobi – tako v *The Pilgrim's Progress* J. Bunyana. Pri Slovencih je leta 1828 Franc Verit napisal svoj moralistični spis *Popotnik široke in voske poti, ali Popisovanje, kako se človek spači, v grehah živi, kako se poboljša in Bogu služi*.¹⁷ Veritijev moralistični poduk iz zgodbe Heraklove mladosti pa ni bil zapoznel samo v slovenski kulturi tega časa. Tudi v svetu pozitivni junak v romantiki ni več vzbujal zanimanja in njegov mit se je z baročno heroiko umikal. Zdaj je evropski človek začutil sorodnosti svojega duhovnega položaja z drugimi mitskimi osebami antike. Spregovorili so mu z bolj razumljivim in prepričljivim jezikom, pa tudi bolj boleče in usodno – Prometej, Ojdip, Ulis.

*

Med simboliko Heraklovega reliefa v Stični in simboliko mogočnih reliefov na velletrijskem sarkofagu in na reliefu Herakla in Alkestide v Šempetru ni izrazite razlike, ogromna pa je razlika v izvedbi in stilnih hotenjih. Tudi poezija Evripidove *Alkestide* je daleč od preproste provincialne umetnosti v Stični. Relief v Šempetru pa se približuje velikim stilnim zahtevam grško-rimskega juga in predstavlja neke vrste prehod med čisto klasično in čisto provincialno umetnostjo.

Na "tromeji" – Emone kot prehodnega mesta na robu Desete regije Italije, Šempetra pri Celeji v Noriku in Stične v Panoniji so ideje premagovale meje in te so izgubljale pomen. Duh je svobodno izbiral svoje simbole in tudi mimo včasih neobjavljenih realnosti videl in občutil večjo vizijo.

OPOMBE

¹ Napisni kamen z reliefom Herakla: Alfons MÜLLNER, *Geschichte des Eisens in Krain, Görz und Istrien von Urzeit bis zum Anfange des XIX. Jahrhunderts I*, Wien 1909, 75 s., sl. 83. Rajko LOŽAR je fragment objavil v *Slovincu*, 11. X. 1936, št. 234, str. 5 s fotografijo, sledil je Balduin SARIA v *Antike Inschriften aus Jugoslawien I – Noricum und Pannonia Superior*, Zagreb 1938, št. 226 s fotografijo, in Milan LOVENJAK, *Die römischen Inschriften von Nevioudunum*, Wien 1996 (disertacija), št. 5, str. 14.

² O teh in drugih napisih iz Stične in okolice razpravlja M. LOVENJAK, glej op. 1, št. 2 – 8, str. 11 – 37, s fotografijami. – Dva, zdaj izgubljena napisa sta bila znana že v začetku 16. stoletja in ju objavlja - prvega (M. LOVENJAK št. 3) Petrus APIANUS, *Inscriptiones sacrosanctae vetustatis*, Ingolstadt 1534, str. 372, drugi (M. LOVENJAK, št. 2) pa je z roko vpisan v Apianovi knjigi na str. 372, ki je bila last stiškega samostana in je zdaj v Narodni in univerzitetni knjižnici v Ljubljani.

³ Arheologija in zgodovina rimske Stične v širšem okviru: B. SARIA, Doneski k vojaški zgodovini naših krajev v rimski dobi, *Glasnik Muzejskega društva za Slovenijo* 20, 1938; Rajko BRATOŽ/Božidar SLAPŠAK, *Rimska doba*, Enciklopedija Slovenije 10, 1996, 219 – 225; Jaroslav ŠAŠEL, *Rimske ceste v Sloveniji*, Arheološka najdišča Slovenije, Ljubljana 1975, 74 – 104. Arheološki opisi lokacij v Stični in bližnji okolici, prispevki Stane GABROVEC in Franc TRUH-LAR, prav tam, predvsem str. 196 – 199.

⁴ Miljnik z izgubljenim napisom – znamenje opata Lavrencija: M. LOVENJAK, glej op. 1, št. 177, s sliko; Jože MLINARIČ, *Stiška opatija 1136 – 1784*, Novo mesto 1995, str. 453 – 455, s sliko.

⁵ Miljnik z razdaljo od Drnovega: M. LOVENJAK, glej op. 1, št. 176, str. 212 – 214, s sliko; Marjeta ŠAŠEL KOS, *Lapidarij Narodnega muzeja Slovenije*, Ljubljana 1997, št. 78, str. 173 – 175, s sliko.

⁶ Novi, "tretji" miljnik: M. LOVENJAK, Štirje novi miljniki s ceste Emona–Neviodunum, *Arheološki vestnik* 48, 1997, 89 – 96, stiški miljnik št. 1, str. 92, sl. 1.

⁷ Nagrobnik Velika Stara vas: Marijan SLABE, Velika Stara vas, Črnomelj, Ig – novi rimski napisi, *Arheološki vestnik* 28, 1977, 110 – 113, napis stran 110 in slika 1 a – 1b. – Nagrobnik Gatina: B. SARIA, glej op. 1, št. 221, s sliko. Lepi in pomembni nagrobnik je bil dobro viden v prejšnjem stoletju in tudi B. Saria objavlja ob tekstu zelo dobro fotografijo. Danes je kamen skoraj v celoti zasut v zemlji, ornament kaže poškodovano površino. Ta notica v domačem Grosupeljskem zborniku naj bo pobuda, da se dragoceni spomenik reši in primerno zavaruje.

⁸ Nekaj literature o Heraku: G. SCHWAB, Najlepše antične pripovedke, Ljubljana 1988, 204 – 241; J. BOARDMAN in drugi, Herakles, *Lexicon Iconologicum Mythologiae Classicae* IV 1 (1988) 728 – 838, kat. 1 – 1689 in V 1 (1990) 1 – 193, kat. 1697 – 3520; IV 2, T. 444 – 559 in V 2, T. 6 – 161; F. BROMMER, Herakles, I 1979, 19722; II 1984 – Die unkanonischen Taten des Herakles; G. V. GENTILI, *La Villa Erculia di Piazza Armerina*, 1964; A. J. MALHERBE, Herakles, *Reallexikon für Antike und Christentum* XIV (1988) 559 – 583; E. PANOFSKY, Herkules am Scheidewege und andere antike Bildstoffe in der neueren Kunst, *Studien der Bibliothek Warburg* 18, 1930, posebno pomembno in temeljno delo; W. PÖTSCHER, Herakles, *Der kleine Pauly* 2 (1967) 1049 – 1052; M. P. SPEIDEL, Hercules with the Hellhound from Viminacium, *Acta Archaeologica Hungariae* 41, 1981, 359 – 363.

⁹ Herakles in ozka pot kreposti, kmet - orač kot simbol: F. CUMONT, Recherches sur le symbolisme funéraire des Romains, Paris 1942, na mnogih mestih, glej npr. Index str. 520 pod "Hercule". – Evangelij po Mateju VII, 14.

¹⁰ Herakles in Alkestis: G. SCHWAB, glej op. 8 zgoraj! K. FRITZ, Alkestis und ihre modernen Nachahmer und Kritiker, Antike und Abendland 5, 1956, 55 – 67; A. LEŠKY, Alkestis – Der Mythos und das Drama, Akademie Wien, Sitzungsberichte, phil.-hist. Klasse 203, 2, Wien 1925; Margot SCHMIDT, Alkestis, Lexicon Iconographicum Mythologiae Classicae I 1 (1981) 533 – 544, kat.1 – 72; I 2, T. 399 – 408; H. STEINWERDER, Alkestis vom Altertum bis zur Gegenwart, Dissertation Wien 1952.

¹¹ Alkestis pri Homerju, prevod Anton SOVRÈ, Iliada II 711 – 715.

¹² Alkestis pri Platonu, prevod Anton SOVRÈ, Gostija, 178 A – 180 B.

¹³ Alkestis pri Euripidu, prevod Anton SOVRÈ, Euripides – Bakhe, Alkestis, Feničanke, Ljubljana 1960, str. 91 – 162.

¹⁴ Sarkofag v Palazzo dei Conservatori, Rim: G. KOCH/H. SICHTERMANN, Die römischen Sarkophage, München 1982, 243, T. 290. – Polodprta vrata Hada: H. HAIGHT, The Symbolism of the House Door in Classical Poetry, New York/Toronto 1950; B. HARLOW, The Half-Open Door – A Common Symbolic Motif within Roman Sepulchral Sculpture, Odense 1977.

¹⁵ France Prešeren, sonet Memento mori. – Gregor Strniša, Pesem o kamnitem pragu iz leta 1987.

¹⁶ Sarkofag Velletri: Marion LAWRENCE, The Velletri Sarcophagus, The American Journal of Archaeology 69, 1965, 207 – 222, T. 45 – 54. – Alkestis v Šempetru: Josip KLEMENC/Vera KOLŠEK/Peter PETRU, Antične grobnice v Šempetru, Ljubljana 1972, Katalogi in monografije 9, inv. št. 170, slika str. 47; Peter PETRU, Stil und Aufbau des Vindonius-Denkmal in Šempeter, Archaeologia Jugoslavica 22, 1982/1983, 28 – 40; Vera KOLŠEK, Rimska nekropola v Šempetru – Vodnik, Celje 1997; Jože KASTELIC, Rimski nagrobni spomeniki v Šempetru pri Celju in njihova simbolika, Ljubljana, Slovenska Matica, Tretji del, IV, 12 in 28 (v tisku).

¹⁷ Janko KOS, Primerjalna zgodovina slovenske literature, Ljubljana 1987, 79 s.

*

Avtor se iskreno zahvaljuje Cistercijanski opatiji v Stični, da je dovolila objavo Heraklovega reliefa. – Foto: Tomaž Lauko, Narodni muzej Slovenije, Ljubljana.

VINKO ŽITNIK (1903-1980) KOT PROZAIST

Rozina Švent*

Grosupeljski rojak Vinko Žitnik, po domače Bubnov Cene, je slovenski javnosti poznan predvsem kot pesnik, ki je po koncu druge svetovne vojne, skupaj z brati zapustil domovino in se naselil v daljni Argentini. Tudi tamkajšnja zdomska skupnost ga pozna predvsem kot skromnega, pobožnega hišnika v Slovenski hiši v Buenos Airesu, ki je ljubiteljsko pisal pesmi in jih nato objavljaj v številnih zdomskih časopisih in revijah. Njegova skromnost se kaže tudi v tem, da je svoje pesmi pogosto objavil pod psevdonimi (Budnik, Gosposvetski, Gorazd, Oroslav, Ozarnik, Miladin Milenko). Izjeme so le njegove objave v reviji Meddobje, kjer je bil vedno podpisan s pravim imenom. Manj pa je poznano dejstvo, da je bil Vinko Žitnik tudi pisatelj in da je ok. leta 1928 napisal tudi dramo v štirih dejanjih "Očetova krivda", ki jo je tudi sam režiral. Predstava je bila leta 1928 v grosupeljskem gasilskem domu pod okriljem Prosvetnega društva. Drama je verjetno izgubljena. (1)

Žitnikovo pripovedništvo je časovno omejeno na obdobje med leti 1936-1945, po odhodu v tujino (Italijo) in po prestani zaporni kazni na otoku Lipari pa se je posvetil samo še pesniškemu ustvarjanju. Verjetno mu je poezija dajala več možnosti za izražanje trenutnih občutij, ki so polna otožnosti in domotožja.

Prozo je začel objavljati leta 1936 v mariborski reviji Piramida, ki jo je urejal Radivoj Rehar. Prva objava "Iz dnevnika brezposelnega intelektualca" je izšla v številki 9. Temu je sledila še objava prvega dela črtice "Na razpotju življenja", vendar drugi del zaradi prenehanja izhajanja revije ni bil nikoli objavljen. Pred kratkim sem v zapuščini Jožeta Dolenca, ki se hrani v Rokopisni zbirki NUK (inv. št. 26/96), našla Žitnikovo črtico "Odpoved", ki ima podobno vsebino in v njej nastopata tudi isti glavni osebi kot v že omenjeni črtici. Gre za rokopis, ki obsega skupno 25 str. formata A5. Glede na to, da ohranjeni rokopis ni datiran, je težko z gotovostjo trditi, kateri tekst je starejši. Zagotovo pa je prednost rokopisa ta, da predstavlja zaključeno celoto - zgodbo, ki doseže svoj zaplet in razplet. Glavni osebi sta mlado, premožno dekle Marta in reven fant Viktor, ki si svojo medsebojno naklonjenost (ljubezen) izpovedujeta s pismi. Še predno pride med njima do pravega ljubezenskega razmerja, Viktor sklene, da bo sledil svojemu notranjemu klicu in se odloči za duhovniški poklic. Ta prelom nam Žitnik izredno spretno in slikovito opiše z besedami:

"Že v začetku je bila tako čudna, svetla najina ljubezen, tako malo telesna in zemska ko da ne živiva na zemlji. Sama veš, da sem te poleg silne ljubezni že odpočetka vzgajal po samoodpovedi, kakor bi bil že od prvega dne najine ljubezni slutil svojo sedanjo pot. Srce se mi je krčilo, ko sem pisal tiste eterične stavke, vendar sem čutil v podzavesti čudno silo, da jih moram zapisati. Bil sem izprva preplah, da bi mogel kedaj upati na najino združitev. Tako daljna, tako svetla in nedosegljiva si se mi zdela, Marta. Že sama zavest, da si me le en trenutek ljubila, mi je bila neskončno bogastvo. Resnično, nikoli nisem upal na najino združitev. Tvoj oče in mati sta me sicer cenila, a vedel in čutil sem, da se jima niti sanjalo ni kaj tako drznega; zakaj slutil sem, Marta, in ta slutnja

* *Trzin, Prešernova 51, mag. zgod.*

je še danes precej upravičena, da bi se tvojim staršem zdela moja ljubezen do tebe nekaj drznega, nekaj, kar bi tebe samo umazalo; sem pač bajtarski sin! In tudi jaz sem mislil tako, Marta. Srce me je gnalo z ognjeno silo k tebi, razum pa mi je dopovedoval, kako brezupno in nesmiselno je vse to. Ko sem malone umrl od hrepenenja po tebi, sem čakal in ti nisem hotel pisati; ko sem prejel pismo od tebe, se ga dva dni nisem dotaknil ne odprl, čeprav sem bil kakor ranjen lev. "Trebalo se je pripraviti za odločilni boj; treba se je krepiti in vaditi v malem, kdor hoče zmagati!" sem si bil tedaj prigo-varjal. In vendar se mi je zdelo tedaj tako smešno, da, blazno; tako malo sem upal na kako zmago. Jaz mislim, da človek dostikrat zmaga, ko niti malo ne upa na zmago, samo, če se bori... Groza me je bilo same misli, da bi te kdo drugi objel ali poljubil; ljubosumnost je dvigala v meni ognjeno glavo; v meni je kričalo: "Zakaj ne ti, če je tvoja, tvoja!" In vendar se te nisem dotaknil... Kaj so mi bile počitnice drugega ko ena sama temna muka nesproščene hrepenenja, uklenjenega v verige železne volje, neprestani beg pred teboj? Želel sem si nazaj, nazaj v mesto, med knjige, samo, da bi čutil tvoje zmagujoče bližine. Hodil sem zdaleč gledat tvoj dom, čutil tvojo sladko bližino; ko pa sem te zagledal, je kriknilo v meni in sem bežal, bežal... Bil sem enak valu morja, ki se s tem večjo silo odbija od skalne obale, s čim večjo silo butne ob njo... Da, Marta, ti niti ne slutiš, koliko skritih muk je zate prestalo moje srce. Jaz pa sem ti bil pisal tista "prozorna, bela" pisma, ki si mi včasih tožila v njih; polagoma si jih začela razumevati ... Sčasoma sem si priboril spoznanje, da je najbolje vse muke in gorje vase zapreti; Bog je najbolj usmiljen tolažnik in krepilo. Vedno jasneje sem se zavedal ničnosti vsega zemskega, tudi ljubezni. Vsak večer, ko sem legel v posteljo, sem se spomnil na grob. Neizogibnost smrti in večnosti je vse bliže in češče prihaja k meni in me porogljivo vpraševala: "Kaj ti to koristi za večnost?" Pred mojo dušo so se zgrinjale množice; stari in mladi, imenitni in ubogi, moški in ženske; njihovi pogledi so bili zaupno, proseče uprti vame; pričakovali so me, Marta. O kako so me boleli ti pogledi! Hotel sem se jim skriti, pobegniti, a so bili vedno pred mano; zdelo se mi je, da se njih usta premikajo, da mi govorijo: "Ali ne iščeš v Marti le samega sebe?" - Jaz sem se tedaj vsemu samo smehljal; zakaj srce se je uprlo kakor trmast otrok in kričalo: "Dajte mi Marto, Marto in pojdite drugam! Ona je tako svetla, svetlejša od večnosti same ..." Tista druga pot, pot samoodpovedi in žrtvovanja za druge, ki se mi je med molitvijo in premišljevanji zasvetlikala in me vabila, se mi je zdela tako suha in hladna. Strah me je bilo tiste rezke luči; njen bridki soj me je preganjal neprestano ... Tedaj sem zakričal kakor upehan jelen preden se zgrudi pred zasledovalci: "Pomagaj mi Bog, ker sem šibak. Stori me močnega, da pojdem tudi preko Marte, če je treba!" V meni pa se je vse upiralo in kričalo: ne, ne! O tedaj nisem prav nič upal na zmago; vedel sem, da me ljubiš, sam pa sem bil brez moči...

Potem si zbolela; sestra mi je bila sporočila, da si bila previdena že z zakramenti za umirajoče, da umiraš. "Samo umreti ne sme; Bog ne daj ji umreti!" sem klical kakor blazen v svetišču svojega srca. "Daj, da ozdravi, vrni ji življenje! Bolje je, da živi in grem mimo nje, ko da umrje. Glej, prisegam Ti, da se ji odrečem, če ozdravi, moj Bog, in grem za Tvojim klicem. Ti pa stori, da se bo zgodilo oboje!"

Tedaj, ko si ti umirala, Marta, tedaj se mi je razodela puhlost omam tega sveta vse do same ljubezni. Nisem verjel, da je mogoče tudi srce ubiti, pogasiti tudi ljubezen... zdaj verjamem. Prav počasi, da, prav počasi. Samo smiliti se ne sme človek preveč samemu sebi. Potem pa posije topla, mirna luč vanj, v tisto smrtno tišino in praznoto, in ga odreši ... Čez tri dni nato sem prejel poročilo, da ti gre naglo na bolje ..."

Povsem v nasprotju z njegovo občutljivo naravo je njegovo umetniško ustvarjanje med leti 1944-1945. Tako je v medvojni reviji Slovensko domobranstvo objavil dva prozna prispevka "Razdrto rdeče gnezdo" in "Narejeni mučenec", v katerih pride jasno do izraza njegova protikomunistična naravnost. Lahko bi celo rekli, da gre za poizkus političnega pamfleta, ki obema deloma jemlje umetniško vrednost. Gre za njegovo "... opevanje domobranskih zmag in zasmehovanje vseh, ki so se uprli okupatorju ..." (2) in istočasno že svari svoje bralce pred komunističnim mašče-

vanjem po koncu vojne - (iz pogovora med tremi partizani v skrivališču) "O prišla bo ura, ko bodo začeli delovati naši sezname, ko bo rdeča armada pridrvela k nam, hej, in ta čas, kolji, gazi, uničuj - to bo naš dan: dan zmage, dan našega obračuna in našega maščevanja! In ta dan ni več daleč, tovariša; slavna rdeča armada se približuje mejam Slovenije. Samo eno željo imam: da bi rdeča armada prehitela kapitalistično vojaško poplavo 'naših zaveznikov', plutokratov in kapitalistov Angloameričanov!" (3)

Tako je tudi Žitnikovo pisanje pomagalo pri nastajanju posebnega razpoloženja ljudi ob koncu vojne "strah pred maščevanjem zmagovalcev", ki je več kot 20.000-glavo množico Slovencev maja 1945 pognal v begunstvo.

Neverjetno sodobno in prepričljivo nam zveni Žitnikova prva objava "Iz dnevnika brezposelnega intelektualca" (iz leta 1936), ki kaže vso tragiko mladega izobraženca, ki zaman išče delo - na koncu obupa in se odloči za samomor, vendar ga še pravočasno rešijo.

31. 10.

Danes praznujem obletnico, katere bi ne mogel praznovati, če bi se bil rodil pred sto leti: Praznujem obletnico, odkar zastoj iščem dela. Da je slavje bolj popolno, sem lačen že ves dan. Tako prignusilo se mi je že to prosjačenje, ki me ponižuje. Gledajo me mladega in zdravega v obleki, ki ni že prav nič podobna človeku z zrelostnim izpitom, pa me pitajo z nepotrebni nauki, sveti in opazkami rajši ko s kruhom. Natančno vedo, da sem potepuh in propal človek. Naj! Vsaj spoznavam, kako se more človek motiti v svojih sodbah!

7. 11.

Gledam svoje rjave roke in jih vidim, kako lačne so dela. Nad mano visi megla, ves svet je votel in prazen; praznota je povsod: v svetu, v ljudeh okoli mene, v meni samem, in ničesar več nimam, s čimer bi jih mogel napolniti. Brezčutnost je moj čoln in z njim veslam po sivih valovih svoje prihodnosti v negotovost. Z njo se morda prenesem na drugi breg, na tistega, ki mi je bil v šolskih klopek tako blizu, a je zdaj tako daleč od mene.

23. 11.

Na ponošeni obleki se drže bilke sena, za mano stoji stog, mrz mi kljuje v udih, moj človeški ponos je povaljan in zmečkan kakor moja obleka. Moje sinočnje stopinje vodijo po snegu čez polje kakor stopinje tatu. V vasi me oblanjajo psi, kmetje mi kažejo od hiše do hiše, vedno samo dalje, dalje. Vidim kmečko ženo in spomin na mojo rajno mater me davi. Kaj vse je upala od mene in pričakovala! Ob njeni krsti sem dolžil nebesa, zakaj so jo poklicali in ji odvzeli radost tistih ur, ko bo počivala ob meni. Danes vem, da je bilo prav tako - umrla je bila v prepričanju, da bom imeniten in srečen. Pa le dalje, dalje za smotrom in za srečo, ki sta zame samo še bajka!

2. 1.

Danes imam tesno stanovanje. Sam ne vem, kako se je zgodilo. Prišel sem bil v mesto, pred borzo dela se nas je gnetla cela gruča. Šklepetali smo z zobmi od mraza in lakote. Nenadoma se mi je zazdelo smešno in ne vredno mene, da bi prosjačil. Na nasprotni strani je bila pekarna. Gledal sem peka, kako se je sprehajal po prodajalnici z belim predpasnikom in rdečim, tolstim licem. Nenadoma se mi je posvetilo v glavi. Pek je odšel, jaz pa sem zavpil: "Fantje za meno!" Zdrobil sem šipo v izložbenem oknu in skočil v pekarno. Zgrabil sem za jerbace in začel metati kruh lačnim obrazom, ki so se topli in tulili od veselja. Občutil sem, da opravljam veliko dobro delo, toda nenadoma se mi je stemnilo pred očmi, zakaj pek me je počil po glavi. Zavest se mi je vrnila šele na stražnici. Zasliševali so me, zmajevali z glavami in me pitali s komunistom. Njihovi obrazi so bili kakor klobase - iz njih je gledalo samo meso, nič misli, nič spoznanja in sočutja. Smehljaj sem se

jim, zdeli so se mi bolj bedni od mene in smilili so se mi. Razumel sem jih - ne poznajo mojega sveta, ne sveta, v katerem so, vidijo samo oni svet, ki gleda iz paragrafov in ki je njihov kruh. Ke(a!)sneje sem dobil tri mesece brezplačnega stanovanja s pičlo hrano na državne stroške. Gospodom sodnikom sem se lepo zahvalil; tudi oni so me gledali začudeno, ker niso videli mojega sveta.

2. 4.

Danes sem se vrnil v šolo življenja - iz proste neprostosti v neprosto prostost. Bral sem knjige, ril za smislom našega bivanja, hotel sem presekati gordijski vozal današnjih dni, toda vse je tako temno in skrotovičeno. Čedalje jasneje spoznavam, da niti razum ne pridnost ne poštenje in vsa skrbna prizadevanja ne rode uspehov v življenju, da je treba nekaj drugega - treba se je prilagoditi vsemu, ki vodi do uspehov, ne oziraje se na etiko, duhovno vrednost in svobodo človeka. V nočeh brez spanja, v mrazu in vlažni sivini zimskih noči so mimo mene bežali preko zemlje in stoletij: Psametih, Kir, Aleksander Veliki, Hanibal, Napoleon, Lenin, vse do najnovejših in najbolj nečloveških oblikovalcev časa in ljudstev. Videl sem tudi druge: Shakespeareja, Tolstega (Tolstoja!), Puškina, Dostojevskega, Beethovna, Rubensa, Michelangela itd. Vsi so bili veliki, toda zdaj so dogoreli ognji, samo še žerjavica je njihov spomin. Prišla pa bo ura, ko bo tudi nje pogoltnil čas, kakor je milijarde drugih brezimnikov. Tedaj bomo vsi izravnani; bolečine in radosti, uspehi in neuspehi, zmage in porazi v življenju - vse se bo utopilo v breznu minljivosti. Tudi moje bedno življenje se bo utopilo, srečno ali nesrečno, in to me navdaja s tolažbo. - Ah, sem še mlad. Sonce me greje, trava diši po pomladi, zrak je topel in omamljiv kakor dekliško telo. V svoji revščini sem zapazil dragotino, ki je moje premoženje - spoznanje o bežnosti vsega, po čemer nas žeja in česar smo lačni.

24. 4.

Ležim na ježi med njivami. Razorane brazde se bleščijo v soncu, rahla megla vstaja iznad krajev in diši kakor novo pečen kruh. Gledam vole, ki se udobno premikajo po polju in majejo v stekleno prozornem prostoru, v katerem se preliva rosnii zrak kakor vino. O, da bi mogel biti tudi jaz tako vdan in nerazdružen del tega sveta: Volom se ni treba boriti za najnujnejše, kakor se moram jaz - za delo in hrano. Kje so moje visoke misli, moji drzni načrti o prizadevanju in uspehih, ki sem jih sanjal izven šolskih klopi in govoril svoji deklici! Potres sodobnosti je vse zrušil, gledam okoli sebe in vidim in vem: So, ki jedo, a ne delajo, in so, ki trpijo in nimajo kaj jesti. Kaj iskanje dela ni delo? Je, in sicer najgrenkejšo delo!

29. 4.

Prisluhnil sem svojemu srcu. Reklo mi je: Mlad si, proč s črnimi mislimi in vso modrostjo, mladost te kliče, glej, da te ne bo klicala zastonj, zakaj, kadar jo boš ti klical, se ne bo več vrnila. Videl sem iti deklico mimo mene. Moje ustnice so zadehtele od hrepenenja, pogledal sem jo kakor pogleda žejen človek studenec, toda ona se je nasmehnila in me ni razumela. Blagor ji!

7. 5.

Čakam na svojo prošnjo, da bi se vrnila ugodno rešena, pa kaj bi s takim nespametnim upanjem! Ali naj grem k svojim sorodnikom beračem, ki nimajo kaj jesti in me bodo gledali po strani? Ne, sam si bom krčil pot skozi džunglo teh črnih dni, čeprav se mi še in še ponovi, kar se mi je danes. Teden dni sem trdo delal pri bogatem posestniku. Obljubil mi je napol ponošeno čedno obleko, češ, da je po njegovem rajnem bratu. Ko je bilo delo na njivah opravljeno, me je pa odslovil brez vsega, češ, da sem bil prelen. Ozmerjal sem ga z lopovom in se skliceval na človeške pravice,

on pa se je široko režal in me dal pretepsti po hlapcu. Bolijo me kosti, srce me ne boli. Vem, kdaj prej bi me srce bolj bolelo, zdaj pa je trše od kosti. Tako je življenje!

17. 5.

Stojim pred samotnim križem v polju. Na njem je razpet Križani in molči kakor noč na obali. Čas se drevi preko naju. Čutim valove kalne in razburkane sodobnosti; valovi nevere Ga zalivajo, iz nje moli le še Njegova s trnjem ovenčana glava. Skozi zaveso noči vidim betonske oltarje in bogove naših dni na njih s čudeži človeka-boga: tehniko, fiziko in mehaniko. Milijoni se dreve (drve!) za novimi preroki, ki ne poznajo ne ljubezni ne usmiljenja in ne duše, marveč samo napredek in uživanje. Pravico je zamenjala noč, resnico bleščeča dozdevnost, ljubezen mrzla enako-pravnost. Odtod toliko kruha in poleg njega nas toliko lačnih. Kam naj damo te neizrabljene sile duha in telesa, ki se kopičijo v nas? Ali so to res le dinamit, ki se nalaga za novi prevrat in novo, bolj človeško podobo sveta?

1. 6.

Večer je. Pred menoj leži vas v plitvi dolinici kakor v skledi. Za vasjo gori zarja v ognjeno rdečem bleску - kakor bi za njo tiho cvetela ogromna vrtnica; nad njo se sinji neskončno veselje in zavaja moje misli med osvetlja, dokler se ne ustavijo pred podobo veselja štirih dimenzij kakor pred visoko steno, preko katere ne more naš um. Nad vasjo trepeta modri plašč dima. Nežen veter potuje skozi vas in prinaša domači vonj večerje. Po dvoriščih plahuta svit ognja, njegov blesk obseva dekle in dekleta z golidami, mukanje krav se utaplja v molku, tema diši po sladki utrujenosti in po spanju. Truden sem od dolge poti in moje srce želi med nje - med te ljudi, ki jih čaka polna skleda in streha nad posteljo. Rad bi poslušal toploto pomenkov in tisti smeh, ki mi je tako tuj - smeh dobrih ljudi, ki jih še ni okužilo življenje naših dni. Toda jaz si ne upam med nje, da bi motil njihovo domačnost, zaspal bom pod milim nebom in zvezde me bodo gledale kakor dobre materine oči.

15. 6.

Čas se premakne v mesec rož in ljubezni. Vse v meni vre in kipi, moje srce je ranjeno od prebujenega spomina. Moja mladost se gubi v času kakor vir v puščavi, vse prelesti gredo mimo mene in se niti ne ozro vame. Ona, ki je verjela v mojo mladost, v mojo moč in prihodnost, mi je nocoj tako blizu, blizu, dasi sam ne vem več, kako je z njo. Srce jo kliče. Gledam njene svilene in dišeče lase in njene tihe, krotke oči, njene ustnice mi bude žejo. Omamlja me tiho in milo kakor vonj vijolice in obseva mojo mračno dušo, da bi skoraj verjel v srečo. Tako se čutim dobrega in vrednega, da bi objel vse ljudi, ki trpijo kakor jaz, jim rekel toplo besedo in jih poljubil na razbičani obraz. Potem bi morda spet verjel v dobroto, resnico, pravico, in vse tiste lepe sanje v svet in življenje bi se jim spet vrnile.

6. 7.

Tretjo prošnjo sem dobil zavrnjeno. Vse okrog mene je tako suho in mrtvo. Stojim na visoki pečini, pod menoj je vse bogastvo zemlje, ves svet se blešči v soncu ... Zadnjič ga bom pogledal in mu bom rekel zbogom. Potem mi bo dobro. Vem, nisem prvi in ne bom zadnji, vsi ne moremo biti zmagovalci, nekateri moramo biti poraženci. Sinoči sem bil na grobu svoje matere, pojutrišnjem bom spal že pri njej ...

30. 9.

Sonce me gleda skozi visoka svetla okna, vsa sobana je polna mehke luči, mir je razlit po lino-lejskih tleh kakor olje. Tako dobro mi je. Rane na glavi, na rami in zlomljena desna roka, vse se mi je že zaraslo, spet sem zdrav in poln moči kakor prej. Tukaj mi je tako dobro, v tem milem, belem

zavetju, da bi ostal za zmerom kakor otrok. Toda spet moram ven, v svet. Življenje se mi zdi spet vredno življenja. Ko sem se po dveh dneh prebudil iz nezavesti, se mi je obudila želja po življenju in sam ne vem, kako sem mogel biti tedaj tako temen, da sem to storil ... Našli so me s(š!)portniki in me spravili v bolnišnico. Njim se moram zahvaliti za življenje, da nisem izkrmavel. Sestra Vitoslava mi je vrnila vero v življenje, da je življenje dragotina, da sem mlad in da ni lepo obupati. Jutri pojdem iz bolnišnice in tedaj povem vsem, naj bodo močni. Verujem, da bo prišla naša ura, in tedaj bomo mi, preizkušeni po bedi, trpljenju, ponižanju in obupu, zasedli mesta, ki se jih krčevito drže sedanji mogotci, ki jih je čas takorekoč pomotoma pahnil v našo dobo, zato ne razumejo nas in gledajo iz navajenega zatišja življenje kakor otrok iz tople izbe v svet.

1. 10.

Bolnišnica je za mano. Še vidim njena visoka okna, toda moja pot gre v svet. Skozi mesto se vali kalna reka ljudi, na vogalih vidim bedne in raztrgane, ponižane in zavržene, tiste, mimo katerih gredo ljudje in življenje. Toda jaz bom šel med nje in jim bom rekel besedo. Rekel jim bom, da smo mladi, močni, vredni življenja in da je življenje naše. Združili se bomo in bomo združeni šli iskat pravico, resnico, dobroto in lepoto in jo bomo razdelili med vse ljudi enako, saj smo si vsi bratje in sestre in naša telesa imajo razen rok, nog, trebuha in glave tudi srce ...

Opombe:

1. Cvetko Budkovič, Kulturno in prosvetno prizadevanje v Grosupljem od 1918 do 1941, ZOG, 10, 1978
2. Janja Žitnik, Slovenskoargentinski pesnik Vinko Žitnik, Dve domovini 1/1990 str. 285
3. Razdrto rdeče gnezdo, Slovensko domobranstvo 1945, št. 13

KRONIKA, JUBILEJI, KULTURNI DOGODKI

ANGELA ZOREC IN ŠOLA V ŠENTVIDU PRI STIČNI

Ivan Ahlin*

"V soboto, 17. 5. 1997, so imeli poseben praznik vsi, ki so kadarkoli obiskovali šolo v Šentvidu pri Stični ali bili z njo kako drugače povezani. Odšlo se je namreč že dvesto let šolstva v Šentvidu in že trideset let, kar je bila zgrajena nova šola. Vzdušje po Šentvidu je bilo praznično kakor za sam Kulturni teden, in zbrani vsi – bivši in sedanji učenci, učitelji, delavci, častni gostje – so bleščali v praznjih oblekah."

Tako je zabeležil kronist v lokalnem časopisu Klasje začetek krajše reportaže ob praznovanju "Trideset let dela v novi šoli, dve stoletji šolstva v Šentvidu".

Slavnostna prireditev je bila v avli nove šole v Šentvidu pri Stični

Po krajšem programu je spregovoril sedanji ravnatelj šole Jernej Lampret. Z navdušenim ploskanjem so navzoči pozdravili Slavka Videniča, ravnatelja šole v letih 1966 do 1986, ki je navzoče pozdravil s krajšim nagovorom.

Sprva posamič, potem pa preudarno in z velikim spoštovanjem smo vsi navzoči pozdravili prebrano pismo prve ravnateljice šole v Šentvidu pri Stični Angele Zorec, katerega je v odsotnosti avtorice prebrala njena mlajša hči dr. Majda Zorec Karlovšek.

* Grosuplje, Taborska 16

Ljubljana, 17. maja 1997

Dragi kolegi, dragi učenci, krajanj in gostje!

*Najprej moje iskrene čestitke ob jubilejih: **trideset let dela v novi šoli, dve stoletji šole v Šentvidu.***

Če je človek v letih, ko sem jaz, se jubileji kar vrstijo. To je zame trideset let od upokojitve pa nekako sedemdeset let, ko sem se kot mestno dekle nekega sejemskega dne s kovčkom v roki in v čevlji, ki so se globoko pogrezali v blatno vaško pot, napotila na novo službeno mesto.

In teh štirideset let je bilo moje življenje razpeto med učenci, učitelji in šolo.

Besedo zato najprej učencem

Vedno mladi, neugnani, s skritimi, a morda velikimi željami in upi.

Morda sem bila preveč stroga do njih, ko so premrli, slabo oblečeni, prehodili uro in več do šole. Ko so bile njihova postelja jasli v hlevu in ni bilo zrezkov, papirja, svinčnikov, čitank.

Moja generacija je bila vzgojena v poslušnosti, skromnosti, poštenosti. Poskušala sem učence naučiti, kolikor se je dalo, tiste potrebne učne snovi, zahtevala pa sem od njih poštenost in spoštovanje do življenja in dela. Morda bi k tem pridigam danes dodala še to, da je v življenju veliko mejnikov, veliko odločitev in da so poleg poštenosti in delavnosti potrebna tudi pogum in velika mera samozavesti.

Učiteljem

Srečevala sem vas v vseh obdobjih vašega življenja. Ambiciozne, zaletave, preudarne, zaljubljene, srečne in nesrečne, neutrudne in utrujene, v borbi z novimi učnimi programi, v skrbi za svojo eksisten-co, pred težkimi življenjskimi preizkušnjami.

V roke nam je dano naše največje bogastvo: otroci, da jih učimo, vzgajamo, oblikujemo. In res je včasih malo dobrih besed o nas in naše delo je slabo cenjeno.

Šoli

Vedno je bila in bo srce kraja, njegov življenjski utrip: pomlad, poletje in jesen; center mladosti, kraj velikih začetkov, načrtov, kraj dela in mesto spominov.

Naj končam in zaželim vsem, ki upate in pridno delate: veliko uspehov.

A. Zorec

Ko sem poslušal razmišljanje sedanjega ravnatelja osnovne šole Šentvid pri Stični Jerneja Lampreta o šoli prihodnosti in spomine na prve dni v novi šoli nekdanjega ravnatelja Slavka Videniča, si nisem mogel kaj, da se ne bi spomnil tistih let, ko smo gradili nove šole v tedanji občini Grosuplje.

V letih 1965 do 1972 smo zgradili tri nove šole. To so bile šole v Šentvidu pri Stični (1966), v Zagradcu (1968) in na Grosupljem (1972). Dobro se spominjam septembra 1965, ko smo določali prostor za novo šolo v Šentvidu.

Tedanja ravnateljica v Šentvidu gospa Angela Zorec je bila tiha in zamišljena. V zgodovini pričetkov gradnje nove šole je bila že tolikokrat razočarana, da tudi ob tej priložnosti ni popolnoma verjela, da bo gradnja nove šole v Šentvidu uspela.

Ko pa sem poslušal pozdravno pismo, ki ga je svojim kolegom, dragim učencem, krajanom in gostom na proslavi "Trideset let dela v novi šoli, dve stoletji šolstva v Šentvidu" napisala gospa Angela Zorec svojim kolegom, dragim učencem, krajanom in gostom, prebrala pa njena mlajša hči, sem se spomnil te poštene, pogumne in samozavestne žene, matere, učiteljice, ravnateljice, ki je, kot pravi v pismu "Poleg učne snovi zahtevala od učencev poštenost in spoštovanje do življenja in dela."

Angela Zorec

Prav te vrline je vsajala mladim in starejšim Šentvidčanom.

Tako sem hotel zabeležiti dogodek ob dvestoletnici šolstva in tridesetletnici nove šole v Šentvidu pri Stični in z dovoljenjem gospe Angele Zorec objaviti njeno pozdravno pismo.

V sredo, 23. julija 1997 pa sem iz časopisa izvedel, da je gospa Angela Zorec umrla in da bo njen pogreb na šentviškem pokopališču v četrtek, 24. julija 1997 ob petih popoldne.

Njeno življenje se je ustavilo mesec dni pred praznovanjem devetdesetletnice življenja.

Gospa Angela Zorec je bila rojena 28. 8. 1907 v meščanski družini Bernot. Leta 1927 je bila po končanem šolanju nameščena kot učiteljica v Šentvidu pri Stični. Tu je poučevala in bila ravnateljica osnovne šole vse do svoje upokojitve leta 1966.

To je štirideset let nesebičnega dela in, kot pravi, "Teh štirideset let je bilo moje življenje razpeto med učenci, učitelji in šolo."

Kot otrok je doživela prvo svetovno vojno, kot zrela žena drugo svetovno vojno. Ta ni prizanesla ne Slovencem, ne Šentvidčanom; težko je prizadela tudi družino Zorec. Tako kot nekaj drugih učiteljev in učiteljic je bila tudi gospa Angela Zorec aretirana v Ljubljani in do konca vojne internirana v Nemčiji.

V družini Zorec sta bili rojeni dve hčeri: starejša Alenka in mlajša Majda, obe sta dosegli akademsko izobrazbo.

V četrtek popoldne smo se torej poslovili od pokojne Angele Zorec.

Na šentviškem pokopališču se je zbralo precejšnje število ljudi. Pogreba so se udeležili poleg svojcev tudi njeni bivši učenci, prijatelji in znanci. Od pokojne gospe Angele Zorec sta se s krajšim nagovorom poslovila sedanjí ravnatelj osnovne šole Šentvid pri Stični gospod Jernej Lampret in eden izmed učencev prvega povojnega razreda. Žaro s posmrtnimi ostanki so položili v grob poleg njenega pokojnega moža Gabra Zorca.

Prepričan sem, da bo moj zapis vzpodbudil kakega izmed njenih učencev, da bo napisal v njen spomin kaj več o njenem življenju in delu, ki je tako zaznavno začrtano v šoli Šentvid pri Stični pa tudi širše.

Storila je več, kot zahteva in dopušča poklic učiteljice.

DR. STANKO VURNIK*Mihael Glavan***Ob 100 – letnici rojstva**

Umetnostni zgodovinar, etnolog in muzikolog Stanko Vurnik se je rodil 11. aprila 1898 v Šentvidu pri Stični skladatelju Mateju Vurniku in materi Ani, rojeni Krevs, umrl pa je v Ljubljani, 23. marca 1932. Osnovno šolo je obiskoval najprej v rojstnem Šentvidu, potem pa v Kranju. Po klasični gimnaziji v Kranju in Ljubljani je bil leta 1917 mobiliziran in dve leti je prebil na bojiščih v Kanalski dolini. Študij umetnostne zgodovine je zaključil z doktoratom pri dr. Izidorju Cankarju leta 1925. Na svojem strokovnem področju je začel redno delati leta 1924 kot kustos asistent v Slovenskem etnografskem muzeju, od leta 1932 pa kot stalni kustos. V vseh svojih muzejskih letih je bil tudi stalni likovni in glasbeni kritik pri Slovencu.

Na njegovo estetsko formiranje je odločilno vplivalo šolanje pri Izidorju Cankarju. Stanko Vurnik kot umetnostni zgodovinar in kritik po svojem estetskem nazoru izrazito pripada generaciji novega realizma oz. nove stvarnosti, kakor sta gibanje poimenovala F. Mesesnel in Vurnik sam. V arhitekturi, kiparstvu in slikarstvu je zavračal idealizem z začetka 20. stoletja, prav tako razvi-

¹ Temeljitejšo oznako Vurnikovega življenja in dela smo objavili v Zborniku V (1973), str. 189-192.

harjeni ekspresionizem zgodnjih dvajsetih let in druge avantgardne poskuse v tem času. Sodil je, da je bilo romantike in čustvenosti že preveč in da je treba likovno umetnost funkcionalizirati, ji dati več formalne logike in objektivne resničnosti. Na takih temeljih stoji tudi njegova kritiška etika, ki izvira iz zaupanja v skupnost, v družbo, zavrača individualizem in tudi svoje kritiško početje utemeljuje kot družbeno vrednoto.

Kot etnolog je na osnovi umetnostnozgodovinske metode preučeval predvsem stilne in druge umetnostne značilnosti ljudskega stavbarstva (kmečka hiša), kmečke noše in panjskih končnic. S tega področja je objavil več razprav in nekaj knjig, ki so njegova najbolj trajno vredna dela, npr. Slovenska avba (1926/27), Slovenska peča (1928), Slovenske panjske končnice (1929), Kmečka hiša Slovencev na južnovzhodnem pobočju Alp (1930/31). S svojimi deli je poglobil znanstvene temelje šele nastajajoče slovenske etnologije.

Zanimivo je, da je vsestranski Vurnik zaoral ledino pri raziskovanju slovenske glasbene zgodovine, stilistike in estetike. Kot začetnik slovenske muzikologije je terjal tudi stolico za to področje, praktično pa je delal kot glasbeni novinar, kritik, zgodovinar, stilni sistematičnik in glasbeni narodopisec. Postal je propagator mlade generacije in pobudnik novih glasbenih smeri. V svojih glavnih delih s tega področja: Uvod v glasbo (1928) in Stil v zgodovini glasbe (1931) je razvil nove poglede na razvoj glasbe, ki jo je podobno kot likovno umetnost bolj povezal z družbenim razvojem in definiriral predvsem časovne stile. Zelo intenzivno je raziskoval slovensko ljudsko glasbo in razkrival njeno samoniklost in izvirnost zlasti na obrobni področjih, pa tudi njeno povezanost z evropsko glasbeno folkloro.

Stanko Vurnik je bil strokovno vsestransko razgledan in znanstveno poglobljen esteta pa tudi zelo vitalen in družbeno dejaven mož, ki se je pogumno spuščal v strokovne in širše polemike. Rodil se je v skromni šentviški mežnariji, kasneje pa postal eden najvidnejših Slovencev. Ob stoti obletnici njegovega rojstva velja spet poudariti njegov velik prispevek k temu, da nas Evropa na področju likovne in glasbene umetnosti bolje pozna in više ceni.

85 LET JANEZA ERJAVCA

France Adamič

Med naše občane, ki so dosegli v svoji stroki in poklicu najvišje položaje, se je uvrstil tudi naš jubilan Janez Erjavec, diplomirani pravnik in vodilni organizator pokojninskega in invalidskega zavarovanja v Sloveniji.

Rojen je bil 27. marca 1912 na Plešivici pri Žalni. Gimnazijo je obiskoval v Šentvidu nad Ljubljano, kjer je maturiral leta 1932, in v času gospodarske krize uspešno študiral pravne vede na Univerzi v Ljubljani. Po absolutoriju se je priložnostno zaposlil, po diplomiranju leta 1939 pa je dobil mesto referenta pripravnika na Ministrstvu za notranje zadeve v Beogradu. Že leta 1940 se je vrnil v Ljubljano in bil imenovan za sekretarja na Okrožnem uradu za zavarovanje delavcev, leta 1950 pa za sekretarja na ministrstvu za socialno skrbstvo republike Slovenije. Vestnost in uspešnost pri delu mu je omogočila, da je bil ob številnih reorganizacijah imenovan na pomembnejšo ustanovo in na odgovornejši položaj. Tako je bil leta 1952 postavljen za sekretarja Republiškega zavoda za socialno zavarovanje in nato na Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje v Sloveniji, je bil pomočnik generalnega sekretarja in pomočnik generalnega direktorja v sektorju za izvajanje zavarovanja vse do upokojitve dne 30. aprila 1977.

Janez Erjavec je več let pripravljaj najrazličnejše zakone in predpise za pokojninsko zavarovanje, zadnja leta pa je reševal vse težje in zapletenejše razmere in pogoje za izvajanje zavarovanja. Bil je zelo natančen, vesten, dosleden in pravičen do ljudi, države in sebe. Čeprav je bil službeno zelo zaposlen, je poleg službe delal še v javnih zadevah in ustanovah. Bil je član občinskega ljudskega odbora občine Ljubljana Moste in član svetov okrajnega ljudskega odbora Ljubljana ter član upravnih odborov Zavoda otroške klinike in sveta medicinske fakultete v Ljubljani.

Janez je zelo rad prihajal na svojo rojstno Plešivico, med prijatelje, oba s soprogo, gospo Francko Koprivčevo sta bila člana našega Kluba Dolenjcev. Jubilantu želimo zdravja tudi še v novem stoletju.

SVETOZAR POLIČ

Ob 80-letnici

France Adamič

Poličeva družina se je sredi tridesetih let preselila s Ptuja na Grosuplje. Oče Anton je bil prometnik in načelnik železniške postaje na Grosupljem, mati Ruža, roj. Prosen, je skrbela za svoje tri sinove, obenem je delovala v družbenopolitičnih organizacijah in zbirala sredstva za humanitarne akcije. Družina se je "po potrebi" službe selila iz Ajdovščine v vas Grahovo ob Bači, nato v Rožni Dol, na Ptuj in Grosuplje. Najstarejši sin Miloš (1914–1997) je bil rojen v Ajdovščini, maturiral je na Ptuju, nakar je končal inženirsko-tehniško šolo vojaške akademije v Beogradu. Med drugim je bil podporočnik jugoslovanske armade, vojni ujetnik v Nemčiji in Italiji, partizan, oficir JLA do 1963, nato do upokojitve leta 1980 direktor Inštituta za ceste pri Zavodu za raziskavo materiala in konstrukcij. Opravljal je več javnih funkcij v gospodarskih, družbenih in političnih organizacijah ter se uveljavil v jugoslovanskih in mednarodnih okvirih in to predvsem z raziskavami, referati in nastopi o vprašanih gospodarskega razvoja in varstva okolja. Za uspešno delo je dobil štiri vojaška odlikovanja, red dela z zlatim vencem, diplomo zaslužnega člana Jugoslovanske zveze za ceste in priznanje Zavoda za raziskavo materiala. - Najmlajši Poličev sin Radko (1919–1988) se je rodil v Rožnem Dolu, umrl pa je v Stražnem vrhu v Beli krajini. Znan je kot organizator OF in Grosupeljske čete, kot častnikar in slovenski pisatelj. Objavil je pripovedna dela iz lastnih doživetij: Čudežna pomlad, Žita zorijo, Sonce in ceste, Ilova Gora ter druge knjige in novele. Njegovo osebnostno podobo je Stane Valentinčič predstavil v 16. zvezku našega zbornika, leposlovje in bibliografijo pa je popisala Urška Krevs. - Drugi Poličev sin Svetozar – Cvetko (1916) je bil rojen na Grahovem ob Bači na Tolminskem; maturiral je leta 1935 na Ptuju, nato je do začetka druge svetovne vojne živel na Grosupljem ter v tem času doštudiral pravo z doktoratom leta 1940. Tã čas ga tudi tesno veže na naše okolje. Zelo dejavno je sodeloval pri prosvetnih in telesnokulturnih organizacijah, v telovadnem in dramskem odseku sokolskega društva, kjer je režiral in igral na odru. - Med drugo vojno je bil v vojnem ujetništvu v Nemčiji in Italiji (1941–1944). Po vojni je bil sodnik na Okrajnem sodišču na Grosupljem, nato je pet let delal na Ministrstvu za zunanje zadeve v Beogradu. Leta 1951 je bil imenovan za predsednika Okrajnega sodišča Ljubljana–okolica, leta 1954 za predsednika Okrajnega sodišča v Kopru in predsednika Okrožnega gospodarskega sodišča v Ljubljani ter za sodnika Vrhovnega sodišča Slovenije do upokojitve leta 1984. Ob zelo odgovornih službenih nalogah je na Obali, v Ljubljani in v državi veliko sodeloval pri reševanju javnih zadev tako npr. manjšinskih, stanovanjskih in strokovnih vprašanjih; dejaven je bil v športnih organizacijah, v publicistiki in politiki. Svoje poglede je izražal v številnih samostojnih publikacijah, v strokovnih revijah (kot so npr. Združeno delo, Pravnik, Pravna praksa); bil je član uredniških odborov in izdajateljskih svetov. Leta 1981 je bil habilitiran za izrednega profesorja na Pravni fakulteti v Ljubljani. Izdal je več priročnikov, v revije pa je pisal o pravicah manjšin, o neodvisnosti sodišč in samoupravljanju. Za svoje delo je dobil več odlikovanj in nagrad, med njimi red dela z zlatim vencem (1972), red republike s srebrnim vencem (1979), nagrado občine Koper 15. maj in diplomo častnega člana slovenskega sodniškega društva. - Svojemu nekdanjemu občanu in prijatelju želimo zdravje in mnogo bivalnega zadovoljstva v našem okolju.

PREVODI Z DIMENZIJO ZAREKA IN POGANSKOSTI

Ivo Frbežar v češčini

Milan Vincetič*

Poletje je, vsaj pri nas, mrtvi čas za knjigo, v Pragi pa je, verjeli ali ne, sredi julija - menda ne le izjema, ki potrjuje pravilo - izšla pesniška zbirka **Ivo Frbežarja** *Kamenuj kamenne...* (Volvox Globator, zbornica Sepia, 4. zvezek). Gre pravzaprav za ličen in preudaren izbor iz njegovih dveh zadnjih zbirk *Kamnaj kameno kamen besedo* (1989) ter *Orosilo orosilo* (1993), ki ga je izvrstno opravil, seveda s pomočjo neutrudnega dr. Františka Berharta, "brez katerega ta knjiga ne bi izšla", češki pesnik mlajše generacije Lubor Kasal.

Prav zaradi "sorodnosti" slovenskega in češkega jezika tako na zvokovni kot semantični plati njegove pesmi nikjer ne izgubijo svoje ritmičnosti ali melodičnosti; še več, mnogokje se ritem zaradi narave češčine na videz malce upočasi, kar verzom dodaja dimenzijo zareka ali celo motne poganskosti.

Da je prevod res izjemen, priča tudi, da se je prevajalec držal celo "magistralnega kazala" iz zbirke *Orosilo orosilo*, ki sestavlja prvi in tretji del zbirke.

Sicer pa Ivo Frbežar na Češkem ni neznan: doslej - še prej so njegove pesmi "opazili" na srečanjih Pen na Bledu - je namreč pesmi že objavljval v časopisih *Tvar* in *Lidove noviny* ter na češkem radiu; izbor je posremljen tudi s tremi krajšimi zapisi o njegovi poeziji, in sicer izpod peresa dr. Janeza Vrečka, Milana Vincetiča in Magdalene Wagnerove.

Избор и превод Фрбежаревих песми в чеšчїно је вєсєакор хвалевредно дејанје, ки сеveda не сме остати спрегледано али цело незabelleženo tudi v našem prostoru, kajti vsako poslanstvo naše besede na tujem, pa naj zvezi še tako obrabljeno, je "nov, svež veter v jadra", pa ne le samemu avtorju, temveč tudi vsej slovenski umetniški besedi.

* Ponatis iz *Dela*, 28. avg. 1997

LEPA USTVARJALNOST

Taras Kermauner*

Pesmi Iva Frbežarja, objavljene v zbirkah *Kamnaj kameno kamen besedo*, 1989, in *Orosilo orosilo*, 1993, sta že smiselno, točno in izčrpno pojasnila avtorja recenzij, objavljenih v drugi zbirki, Boris A. Novak in Matevž Kos. Njunima analizama–sodbama je težko bistvenega kaj dodati; sta profesionalni. Zato bo moj zapis bolj obroben.

Zbirki se med sabo nemalo razlikujeta. V prvi so v prvem planu impresije; zbirka pesnika "izdaja", da je njegova prava pesniška pobuda impresionizem, kar ni brez zveze s Frbežarjevo politično–ideološko usmeritvijo: vodi eno od slovenskih zelenih strank, leve ekološke. Čuti se, da dobi va primarne asociacije iz narave: zemlje, ozračja, rastlin. Tudi iz duševnosti, ki jo – se sam skoznj – čuti. Bolj zaznava, kot misli. Vendar ne ostane pri tem. Že v prvi zbirki, mnogo močneje – sistematično – pa v drugi, se od neposredne narave (pri)bliža jeziku. Jezik je, vsaj za (post)moderne, sistem konvencije. A že recenzenta sta – pravilno – opozorila, da izhaja Frbežar iz novoromantike, tudi od Župančiča. Župančičev jezik pa je sveža narava kot taka, duhovito naturen vir, v katerem je kar se da malo znanega, konvencije, metruma, zunanje discipline. Vse je svoboda, navdih, živost. Tako je jezik za Frbežarja oboje: na robu eksperimentalen, po osnovi pa podoživetja žive narave.

Že na začetku prve zbirke gre za – duhovite – besedne igre oz. za opozorila na medbesedne analogije; recimo polzi polž, zarana rana, svetlolasa svetlolisa. (Tega prevesti ni mogoče; v predno du se bo gotovo izgubil velik del Frbežarjeve poezije – navkljub najboljšemu prevajalcu.) Vprašanje je: Ali želi Frbežar z besednimi igrami kaj posebnega odkriti? Razkriva lepoto – duhovitost, svojstvenost, igrivost – jezika in s tem narave; to mu zadošča. Morda je zanj prav – tudi človeška – narava najvišja vrednota. In mu ni do najdenja kakega posebnega smisla onkraj narave. Takšna domneva je v skladu s pesnikovim ekologizmom.

Ves čas išče in najde jezikovne variacije; z njimi se zadovoljuje. Če je jezik kot narava ves svet, tudi jezikovne variacije niso le prazna igra, ampak izraz sveta, ki je v svojem bistvu ritem ali paradoks ali domislek; vse to je izraz Živosti. Kadar je ta poezija živa, kadar tudi prednaša živost, je najboljša. Kasneje – posebno v drugi zbirki – se večkrat bliža nihilizmu, a ta ni Frbežarjev pristni svet. Frbežar je v osnovi preprost, iskren, naraven; ne naiven; tudi ne temačen. Čeprav, v *Orosilu*, raztrgan.

Pesnik jezik obvlada, posebno tedaj, ko gre za kopičenje ali variiranje posameznih besed; manj zanimiv je, ko pripoveduje zgodbo, tedaj je splošnejši in bolj znan. Njegov svet je svet redukcij na posamezne besede, med katerimi ima vsaka svoj zven, naravo, značaj. V tem izrazu je skop, jednat, kratek, močen. Tudi domiselni. Izvrstno se mu posreči spajanje narave in jezika v posamezne nazorne in učinkovite besede. Frbežarjev svet sicer teče, a je trden. Je na meji čarovnije, o kateri govori. Ni zapeljiv, vendar lep. Je več kot niz utrinkov, asociacij. V naslovu prve zbirke je še najbolj umetelen; tu je njegovo stremljenje še najmanj v zvezi z njegovo pristno in simpatično naravno.

* *Ljubljana, Jamova cesta 75, kritik, esejist in prevajalec*

V drugi zbirki se mu začenja svet krhati; v najboljših pesmih sam pove, kaj se je dogodilo z njegovim svetom in njim samim: "obsekani odtrgani / odrezani / spodnečeni / obglavljeni" itn. Razkosani. Zanimivo, kar zapiše: "gluhonemi". Jezik ne more biti gluhonem. Le tih. Lirski pesniki so že od nekdaj dobri poslušavci, znanivci tišine. Frbežar dodaja: gre za molk, ki je v zvezi z odrezanim jezikom. Gotovo da je to eno osnovnih doživetij-izkustev modernega sveta. Vendar Frbežar s tem spoznanjem ne razume čezmerno.

Bolj ko se oddaljuje od narave, bolj je pesnik umetelen; bolj je njegova domišljija domiselna, a tudi nasilna. Kar je v skladu z današnjim nasilnim svetom, manj pa s Frbežarjevo "zeleno" usmeritvijo. Nahaja se med obojimi. Oboje ga poji: kritika nedobre sodobnosti in posluš za lepo naravo, ki še ni do kraja uničeno. Je le raztrgano. A v raztrganini je še sled pravega.

Ni malo pesmi v teh zbirkah, ki razodevajo pesnikovo mojstrstvo; zato omogočajo bravcu lep umetniški užitek. Kar je v današnji poeziji najteže, saj se zdi, kot da se njeno sporočilo bije z njeno obliko. Frbežar še ni zapustil vseh oblik tradicije; je še v klasiki, čeprav na njenem skrajnem robu.

Pesniško je morda blizu dvema današnjima slovenskima pesnikoma: bolj klasičnemu Snoju in bolj eksperimentalnemu – iskanemu – Vincentiču. A to je le sorodstvo. Njegovi zbirki stojita zase kot izvirni. Dopolnjujeta današnjo slovensko liriko. Kar je, ob tolikšni množini slovenskih pesnikov, ustrezen dosežek. Lep.

IKONOGRAFSKI SVET TONETA PAHULJETA

Ob razstavi na Polici maja 1997

Jakob Müller

Tone Pahulje (1945, Dolenja vas pri Ribnici), po poklicu duhovnik, od leta 1983 župnik pri Sv. Jakobu na Polici, slikar in kipar. Doslej je razstavljal v galeriji frančiškanskega samostana v Novem mestu (1995) in v Turenčku v Šmarju (1995), obakrat predvsem lesene plastike z motivom Križanega, bogastvo in lepota njegovih slik pa sta – neupravičeno – ostajala v ozadju. Za razstavo na Polici je bilo mogoče zbrati oz. postaviti samo 22 olj, kar je komaj dobra polovica vseh evidentiranih slik, vendar se umetnik Pahulje že z njimi razkriva v bistveno novi in marsikdaj tudi prepričljivejši podobi in moči.

Iz prvega, začetnega obdobja, tj. časa šolanja (1959–1970), je evidentiranih pet slik, ki pa napovedujejo nekaj glavnih umetnikovih tem: pejzaž, domačijsko in versko tematiko – ter zanimanje za študij kolorita, barvitosti (kopija Šubičeve slike *Pred lovom*, ok. 1960).

V drugem ustvarjalnem obdobju, času teološkega študija in prvega desetletja duhovništva (1970–1985/86) je razen 13 plastik ustvaril vsaj pet olj in eno (edino) tempero – vse z versko, vendar hkrati tudi z osebnoizpovedno konotacijo. Kmalu po začetku samostojnega duhovnega službovanja je nastala *Ikona* (1978), pomanjšana kopija znamenite Vladimirske Matere Božje iz 12. stoletja, z nežno, prisrčno čustvenostjo, črno-zlato barvitostjo, elegantnimi, čistimi linijami in motivom široko odprtih dlani, skodelic zaupanja in pričakovanja. V desetem letu svojega dušnega pastirstva, potem ko se je izpovedal v dveh, treh biblično–paraboličnih motivih, pa naslika *Kristusa* (1985), detajl Križanega, motiv trpljenja, obupa in smrti pa tudi žrtvovanja in ljubezni, vse izraženo z rdečimi in turkiznimi barvnimi pasovi, ki niso od tega sveta.

Po dolgi, štiri oz. pet let trajajoči ustvarjalni tišini naslika leta 1990 *Zgodovino odrešenja*, kjer v triptihu še enkrat obdela versko motiviko, vendar notirano splošnejše, ne osebno pa tudi ne dramatično, ampak epično, s shematično ikonografijo – nakar se z letom 1991 zares začneja novo, tretje obdobje, pravi izbruh ustvarjalnih moči in novih izraznih rešitev. V tem obdobju se sicer še pojavlja skupnostna (*Rog* 1945, 1993) oz. osebna religiozna ikonografija (*Davidova harfa*, 1995; *Angel z liro*, 1997), vendar nikakor ne več kot osrednja ali najmočnejša. V njej se sicer uveljavlja časovna univerzalnost in zgodovinska determiniranost; angelova mogočnost, energija in razgibanost pa hkratna eteriačnost, duhovinskost ter nežna religiozna slavnost ob prisluškovanju eksistencialni onstranosti; ob likovno domala prazni psalmiškosti, ki pa ji vendarle moremo najti izpovedno sporočilo klicanja ob dnevu stiske, se uveljavlja tudi osebna, tihožitno prikazana trpkost: motiv rože / srca / sonca za harfno mrežo.

In tu smo pri tihožitju, osrednji, najpogostejši, najbolj uveljavljeni umetniškovi tematiki tretjega ustvarjalnega obdobja. V njem je ustvaril deset tihožitij, tj. podob mrtve narave, sprva z izrazito osebnizpovedno noto – glede na kompozicijske, barvne in druge sestavine domnevamo, da gre za umetniške kopije: *Tihožitje z jabolkom* (1991), *Tihožitje s kruhom in vinom* (1992), *Tihožitje s knjigo* (1996), če naštejemo samo najboljše – od leta 1995 dalje pa tihožitja s šopki v najrazličnejših prostorskih in barvnih aranžmajih z vse bolj opaznim esteticizmom. Med motivi rož posebej izstopa *Šopek* (1995), ki je sicer najmanjši, hkrati pa izpovedno, občutenjsko in estetsko najprepričljivejši. Žal ga za razstavo nismo mogli dobiti.

Druga tema Pahuljetovega zrelega umetniškega obdobja je kmečka arhitektura, zlasti enojni kozolec, katerega je v razponu petih let upodobil štirikrat, in sicer z različnimi sestavinami, z različnim okoljem in v različnih barvnih sestavih. V *Kozolcih I–IV* sta prisotna tudi motiv križa in harfne mreže, vendar ostaja vse v mejah stvarnega, kmečkega, z nostalgijo zaznamovanega sveta. Temo valjaste vertikalne s študijem svetlobe in senc, zemlje in neba kažeta tudi obe *Ostrnici* (1996).

Slikar in kipar Tone Pahulje

Pahulje je predvsem slikar predmetnega pa tudi idejnega, verskega sveta, figuralika je pri njem zelo redka, zato je vsekakor izjema *Žrebec* (1995) z masivnim, voluminoznim, težkim telesom, da zadnje noge skorajda prehajajo v počep, vendar poln energije v silovitem zasuku v desno in z igri-vimi, mehko povešenimi prednjimi nogami. Sorazmerno dobra je tudi *Domača vas* (1997), pejzaž, komponiran v treh pasovih: širina in globina poljskih ploskev z močvirnim zemljiščem na levi, masivnost hribov z belo liso Ribniških svatov ter kompozicijsko antitezo neba. Vasiča, skrita v nedr-jih pejzaža, kompozicijsko uravnotežena z enostavnimi belimi in rdečimi ploskvami. V Pahuljetovem umetniškem svetu redke realistično zaznamovan fragment s sestavinami idealizira-jočega spomina pa tudi zrelo–grenkih doživetij ter spoznanj.

Prav na koncu je treba omeniti še tri impresionistične pejzaže, v katerih se je umetnik predal slikanju svetlobe v predmetih narave in ozračju. Pri *Brezah* (1996) je narava še jasno razpoznavna: rjav–svetla ravnica, visoke, visoke beline brez s prosojnimi zračnimi krošnjami, postavljene pred koščkom gozda s kontrastnim, barvno strnjenim, toda razrezanim zelenjem smrek, gozdička, katerega robovi dajejo prostoru dvosmerno globino, ter barvno različnimi ploskvami visokega neba. *Cvetoče drevo* (1997) je svetlobna eksplozija modrega, belega, oranžnega, ustvarjena s kratki-mi, pointiloidnimi potezami, končujočimi se z ostrimi zasuki oz. odmiki. Krošnja ni ne visoka ne mogočna, pač pa voluminozna, zračna in polna barv v impresionističnih trepetih. In končno *Sonce* (1997), barvna impresija ozračja samega, kakršna se je v detajlih napovedovala že v marsikaterem predhodnem delu, zdaj pa postane glavni, dominantni motiv, saj so strukture dreves oz. njihovih gmot ob strani spodaj predvsem dodatne barvne variacije in kontrasti. To je žarjenje skozi nekakšno megljo, to je ozračje, polno zamolklega sončnega ognja.

Kako dolgo, človeško in umetniško bogato razvojno pot je prehodil Tone Pahulje od tonirane barvne bipolarnosti *Ikone* (1978) do najnovejših impresionističnih orgij, v katerih pa so, resda manj zaznavni, tudi mračni pasovi ogroženosti in teme. Iz celotnega umetnikovega opusa je razviden kontinuiran razvoj istega ustvarjalnega duha in srca.

RAZSTAVLJENE SLIKE

Ikona, 1978, 50 x 67 cm, olje na vezani plošči.

(Zasebna zbirka, Grosuplje.)

Kristus, 1985, 50 x 70 cm, olje na platnu.

(Zasebna zbirka, Peč.)

Tihožitje z jabolkom, 1991, 50 x 60 cm, oval,
olje na vezani plošči.

Tihožitje s kruhom in vinom, 1992, 45 x 55 cm,
oval, olje na vezani plošči.

(Zasebna zbirka, Prigorica pri Ribnici.)

Mati peče kruh II, 1993, 60 x 50 cm,

olje na vezani plošči.

(Zasebna zbirka, Prigorica pri Ribnici.)

Davidova harfa, 1995, 30 x 40 cm,

olje na vezani plošči.

(Zasebna zbirka, Šmartno pod Šmarno goro.)

Žrebec, 1995, 50 x 60 cm, olje na vezani plošči.

(Zasebna zbirka, Peč.)

Cvetje, 1995, 35 x 46 cm, olje na platnu.

(Zasebna zbirka, Grosuplje.)

Vrtnice s tulipanom, 1995, 35 x 45 cm,
olje na platnu.

Kozolec III, 1995-96, 50 x 60 cm, oval,
olje na vezani plošči.

(Zasebna zbirka, Prigorica pri Ribnici.)

Bele vrtnice, 1996, 35 x 45 cm, olje na platnu.

Krizanteme, 1996, 35 x 45 cm, olje na platnu.

(Zasebna zbirka, Gorenja vas pri Polici.)

Gloria mundi, 1996, 70 x 60 cm, olje na platnu.

(Zasebna zbirka, Hruševo.)

Zapuščena kmetija, 1996, 60 x 70 cm,

olje na platnu. (Zasebna zbirka, Hruševo.)
 Ostrnica I, 1996, 45 x 60 cm, olje na platnu.
 (Zasebna zbirka, Grosuplje.)
 Kozolec IV, 1996, 40 x 50 cm, olje na platnu.
 (Zasebna zbirka, Gorenja vas pri Polici.)
 Breze, 1996, 45 x 60 cm, olje na platnu.
 Angel z liro, 1997, 40 x 50 cm, olje na platnu.
 (Zasebna zbirka, Grosuplje.)
 Domača vas, 1997, 60 x 50 cm, olje na platnu.
 Rdeče vrtnice z belo, 1997, 55 x 45 cm, olje na
 platnu.
 Cvetoče drevo, 1997, 40 x 50 cm, olje na platnu.
 Sonce, 1997, 35 x 45 cm, olje na platnu. (Zasebna
 zbirka, Grosuplje.)

NERAZSTAVLJENE SLIKE

Kapelica, ok. 1959, 40 x 35 cm, olje na lesu.
 (Zasebna zbirka, Ljubljana.)
 Pred lovom (po Šubicu), ok. 1960,
 50 x 45 cm, olje na vezani plošči.
 (Zasebna zbirka, Dolenja vas pri Ribnici.)
 Travnik, ok. 1962, 50 x 70 cm, olje na platnu.
 (Zasebna zbirka, Kočevje.)
 Domača hiša I, ok. 1964, 60 x 40 cm,
 olje na platnu. (Zasebna zbirka, Toronto.)
 Domača hiša II, ok. 1966, 60 x 40 cm,
 olje na platnu. (Zasebna zbirka, Speichingen.)
 Ribič, 1979, 36 x 46 cm, tempera na papirju.

Gospod je moj pastir, 1981, 54 x 159 cm,
 triptih, olje na platnu.
 (Zasebna zbirka, Ivančna Gorica.)
 Vojna in mir, ok. 1984, 40 x 50 cm, triptih,
 olje na platnu. (Zasebna zbirka, Speichingen.)
 Kristusova glava, ok. 1985, 50 x 65 cm,
 olje na platnu. (Zasebna zbirka, Ljubljana.)
 Zgodovina odrešenja, 1990, 52 x 165 cm,
 triptih, olje na platnu.
 Kozolec I, 1991, 70 x 50 cm, olje na vezani
 plošči. (Zasebna zbirka, Gradišče.)
 Rapsodija v oranžnem, 1992, 100 x 60 cm,
 olje na platnu. (Zasebna zbirka, Speichingen.)
 Mati peče kruh I, 1993, 60 x 50 cm,
 olje na vezani plošči.
 (Zasebna zbirka, Velika Stara vas.)
 Rog 1945, 1993, 52 x 185 cm, triptih,
 olje na platnu.
 Kozolec II, 1995, 45 x 60 cm, olje na vezani
 plošči. (Zasebna zbirka, Hruševo.)
 Vrtnice, 1995, 35 x 45 cm, olje na platnu.
 (Zasebna zbirka, Hruševo.)
 Domačija, 1995, 60 x 40 cm, olje na platnu.
 (Zasebna zbirka, Hruševo.)
 Šopek, 1995, 20 x 33 cm, olje na vezani plošči.
 (Zasebna zbirka, Hruševo.)
 Ostrnica II, 1996, 35 x 45 cm, olje na platnu.
 (Zasebna zbirka, Ivančna Gorica.)
 Tihožitje s knjigo, 1996, 50 x 70 cm, olje na platnu.
 (Zasebna zbirka, Hruševo.)

ZA STOLETnico ROJSTVA – IZBOR ADAMIČEVih KNJIG NA JAPONSKEM

Tine Kurent

Louis Adamič, ameriški pisatelj slovenskega rodu, se je rodil leta 1898, torej pred sto leti. Japonski prevajalec Shozo Tahara (Rodna gruda, avgust-september 1995) je pripravil skupaj z japonskimi založniki izbor devetih Adamičevih knjig, ki naj bi jih izdali v počastitev stoletnice.

Poslal mi je seznam, kjer je poleg japonskih podatkov pripisal še naslove knjig v angleščini. Tukaj naj jih naštejemo še v slovenščini:

1. Smeh v džungli (po izdaji iz l. 1932);
2. Dinamit (1931);
3. Povratek domorodca (1934);
4. Robinson Jeffers – portret (1929),
Boj (1934),

Lucas–kralj Bulakov (1935) potrudil se bom, da bodo to knjigo opremili z lepimi ilustracijami, ki jih je za slovensko izdajo naslikal Marijan Amalietti.

5. Vnuki (1935);
6. Zibelka življenja (1937);
7. Hiša v Antigui (1937);
8. Moja Amerika (1938);
9. Iz mnogih dežel (1939 - 40).

Uvod v zbirko naj bi pripravil prof. A. A. Christian, Rutgers, University, ameriški poznavalec Adamičevega dela.

V svojem pismu Tahara izraža upanje, da se bo sedanja recesija kmalu umirila; prizadela je namreč tudi japonske založnike. V zvezi s tem me sprašuje, če bi lahko pomagala tudi Louis Adamic Foundation, etc.

Videti je, da je sedanja težka ekonomska situacija vsesplošna, prva pa je na udaru kultura. Slovenska izseljenska matica se na primer že leto dni zama trudi zbrati sredstva za tisk naših knjig v tujini. Sourednik Rodne grude g. Ivan Cimerman poskuša pomagati pri francoski izdaji Adamičeve knjige Smeh v džungli. Knjigo je prevedla v francoščino Mme Alice P. Poilloux, profesorica primerjalne književnosti na univerzi Jean Monnet v mestu Saint Etienne. Za to nalogo jo je spodbudila prof. Tatjana Dumas, Slovenka iz Pirana, ki na isti univerzi poučuje angleščino. Vendar tudi francoske institucije (Revoz, Cimos, Francoski kulturni center, L' Ambassade) za take namene ne dajo denarja, njihovo trenutno geslo je varčevanje. Francija podpira širjenje francoske kulture, manj pa jo zanima seznanjanje z drugimi kulturami.

Da rajši ne govorimo o zastojih pri nas. Če se bo Taharov načrt posrečil, bo Japonska kmalu imela v svojem jeziku več Adamičevih knjig kot Slovenija. Pri nas je, vsaj viden je tak, iz političnih razlogov Adamič "prišel iz mode". Muzej Louisa Adamiča je zaprt, opuščena hiša v Prapročah je zanemarjena, vsaj streho bi bilo treba popraviti. Da bi na Adamiča pozabili, se trudi tudi šolstvo. Tak primer je knjiga Leksikon domačih in tujih književnikov, ki ga je sestavil Jože Lipnik kot priložnik za maturante, založila pa Obzorja v Mariboru leta 1995. Ta priložnik ne pozna Louisa Adamiča niti med domačimi niti med tujimi književniki.

Namesto da bi se z Adamičevim delom ponašali, ga skušamo potisniti v pozabo. Na srečo se ga svet še vedno spominja.

※1930年代・エスニック文学

ルイス・アダミック作品集

訳 田原正三

[Introduction] H. A. Christian

- (1) 『ジャングルの中の笑い』(1932)
Laughing In the Jungle
- (2) 『ダイナマイト』(1931)
Dynamite
- (3) 『わが祖国ユーゴスラヴィアの人々』(1934)
The Native's Return
- (4) 『短編選集』I II III(1929, 34, 35)
I Robinson Jeffers - A Portrait / II Struggle /
III Lucas, King of Balucas
- (5) 『暗黒の草原』(1935)
Grandsons
- (6) 『人生のゆりかご』(1936)
Cradle of Life
- (7) 『グアテマラへの旅』(1937)
The House in Antigua
- (8) 『私のアメリカ』(1938)
My America
- (9) 『多くの国々から』(1939, 40)
From Many Lands

Seznam knjig, pripravljenih za izdajo na Japonskem, ob stoletnici rojstva Louisa Adamiča, s predgovorom prof. H. A. Christiana.

From: Mr. Shozo Tahara, 2-19 Nagahama-cho Naze-shi
Kagoshima-ken 894, JAPAN

To : Prof. Tine Kurent, Igriška 12, 61000 Ljubljana
SLOVENIA

June 17, 1996

Dear Prof. Tine Kurent

The Centenary of the birth of Louis Adamic is approaching a few years later. For ten or more years, I have devoted all my times and energies to Louis Adamic. His all works of 1930's by my translations are within reach and possible of realization. It is my mission in my life. And I have wanted and managed to publish them "for myself" all this while, however, Japanese economic condition is, as you know, hard depressing, which especially have an severely impact upon book publishers — good publishers among them.

V POČASTITEV STOLETNIČE ROJSTVA LOUISA ADAMIČA (1898-1951) JE POŠTA SLOVENIJE IZDALA SPOMINSKO ZNAMKO

Tine Kurent

V počastitev Louisa Adamiča je ob stoti obletnici njegovega rojstva Pošta Slovenije izdala spominsko znamko z nominalno vrednostjo 16,00 SIT po osnutku arhitektke Mirjane Pezdirc iz studia prof. Janeza Suhadolca na Fakulteti za arhitekturo Univerze v Ljubljani.

Z zemljevidoma Praproč, kjer je bil rojen, in Milforda, kjer je umrl, znamka simbolično prikazuje, da je bil Louis Adamič sin dveh domovin, Slovenije in Združenih držav Amerike. Sam menim, da ga ima zdaj za svojega ves svet, saj ga še vedno upošteva na različnih koncih sveta. Njegovo delo je namreč tako sveže in tako vseobsegajoče, da ga še vedno prevajajo, čeprav je minilo že skoraj pol stoletja, kar ga več ni. V čem je skrivnost njegovega dela, je Adamič razkril sam:

Mislim, da sem v bistvu učenec, ki je sam svoj učitelj, raziskovalec, ki poskuša priti do resnice o rečeh in se trudi, da bi jih razumel v različnih odnosih in povezavah in tako prišel do uravnovešenega občutka o njih in o samem sebi med njimi. (Citat iz knjige My America, stran XII).

Profesor Shozo Tahara mi iz Tokia z novoletnim voščilom med drugim piše, da je v počastitev stoletnice že pregledal korekturne odtise in dal v tisk tri knjige: *Laughing in the Jungle*, knjigo *Lucas, King of Balucas* (skupaj z uvodom prof. Christiana za *Checklist* in mojo spremno besedo) in knjigo *Struggle, The Hearts and Minds of the South Slaves*. Tahara nadaljuje:

... zdaj je Japonska nekaj, kar se vrti med Laughing in the Jungle in My America. Gotovo, Louis je zelo pomemben ne le na Japonskem, ampak tudi v svetu, v vseh ozirih. Mislim, da se z letom 1998 začenjajo hudi časi za ta svet – kriza, toda kriza je tudi možnost za nas vse.

Ponovno se vam zahvaljujem za vso skrb zame.

Shozo Tahara

Kaže, da hudi časi ne prihajajo le nad Japonsko in Azijo, ampak da jih bo čutil ves svet, tudi pri nas. Tudi mi se bomo vrteli, kot pravi Tahara, med vprašanji, ki jih je – že dolgo tega – načeljal Louis Adamič.

ŽUPANOVA MICKA V ŠENTVIDU PRI STIČNI

Stane Granda

18. junija 1848 je Šentvid pri Stični prizadel hud požar. Pogorelo je 51 hiš s številnimi gospodarskimi poslopji in mnogi so ostali brez vsega. Večina hiš ni bila zavarovanih. Župnik Janez Kopecki je mnogim pogorelcem pomagal z enim obrokom hrane dnevno. Pozivom na pomoč se je pridružilo tudi Slovensko društvo v Ljubljani. Njegova osnovna naloga je bila javno zagovarjanje slovenskih političnih interesov - in 8. julija je priredilo dobrodelno kulturno prireditev. Izvedli so Linhartovo komedijo *Županova Micka*. Izkupiček je bil 120 goldinarjev, za kar je bilo mogoče kupiti v Ljubljani 59 mernikov domače pšenice. Z njo so pomagali prizadetim in hkrati utrjevali tako svoj kot slovenski ugled in vpliv v takratni javnosti.

V saboto 8. dan Malisrpana 1848,
 napravi tukajšnje slovensko društvo

v pomoč
 nesrečnim pogorelcem iz Šent Vida pri Zatični
 v tukajšnjem gledišču

Večerno veselico.

P prvi razdel:

- 1) *Napred.* Narodni kor.
- 2) *Blebe srbi.* Pesem od Preizerna. Naper od Tomazevca.
- 3) *Rije so moje vodice.* Pesem za nopro.
- 4) *Plantar.* Pesem in naper od Patovnika.
- 5) *Mar krahovčanov.*

Drugi razdel:
ŽUPANOVA MICKA.

Vesela igra v osem dejanj, od Linhartov.

Osobe:

<i>Talpenhelm,</i> blebitni gospod.	<i>Jaka,</i> čopar.
<i>Gospa Mierufeldova,</i> mlada hogača vda.	<i>Mička,</i> njegova hči.
<i>Hankof,</i> Talpenhelmov prijatelj.	<i>Anže,</i> njena žena.
	<i>Gledak,</i> sakotni pišči.

Vstopna cena:
*Parter in lože 30 kr. — Zaprti sedci v parterju 10 kr. — Galerijin 10 kr. —
 sedci v sji 6 kr. — Galerija 7 kr.*

Začne se $\frac{1}{2}$ 8 zvečer.

Nastimi Jožef Blauk.

ODŠLI SO

Umril je profesor Henry A. Christian

Tine Kurent

Izgubili smo prijatelja. Henry A. Christian je bil profesor za angleško in ameriško kulturo, kot direktor pa je vodil program za podiplomske liberalne študije na Newark Campus of Rutgers University, New Jersey, USA. Njegov opus obsega knjige in razprave o Louisu Adamiču in drugih ameriških pisateljih. Objavljene so v Združenih državah, v Holandiji, na Japonskem in pri nas v Sloveniji. Umril je za rakom na svojem domu dne 4. aprila 1997. (Podrobnejše podatke o profesorju Christianu sem objavil v zbirki Kdo je kdo za Slovence, FAGO, Ljubljana).

Življenjsko delo profesorja Christiana, tj. raziskovanje življenja in dela Louisa Adamiča, naju je zblížalo, postala sva prijatelja. Še zdaj sem mu hvaležen za njegovo zanimanje za človeka, ki mi je bil drag. Bil sem srečen, da sem lahko z njim sodeloval, ob skupni nalogi sva se lepo ujela. Lahko sem mu postregel z marsikaterim podatkom, prevedel sem nekaj njegovih razprav o Adamiču v slovenščino in jih objavil v Zborniku občine Grosuplje V, VIII, X in XIX. Recenziral sem mu knjigo *Louis Adamic: A Checklist* in o njej poročal v ZOG, št. IV. Ob priliki sem ga na izletu k Bohinjskemu jezeru tudi portretiral (glej ZOG št. V). Nekaj razprav v zvezi s slikarstvom pa sva napisala skupaj in izdala v ZOG št. XVIII, v reviji 2000, št. 96/97, v reviji *Likovne besede*, št. 14/15/16 v Zborniku ljubljanske šole za arhitekturo iz leta 1990 in v reviji *Dve domovini*, 1998.

Pogosto je prihajal v Slovenijo in se udeleževal znanstvenih srečanj na temo izseljenstva. V Ljubljani je običajno stanoval v Unionu. Čim je prišel, me je poklical; šel sem ga iskat, potem pa sva se šla potepat.

Nazadnje je bil pri nas leta 1994. Po odhodu mi je še pisal iz Pariza in Londona kartico z obljubo, da pismo sledi. Pa ni bilo več glasu od njega vse do poletja 1996, ko mi je poslal dokončno korigirano angleško razpravo, ki sva jo začela pisati že pred leti pod naslovom *Reading a Painting: Maxo Vanka's Collage World War II*. (Razpravo sem ponudil v objavo reviji *Likovne besede*, ki objavlja tudi angleške tekste in ki zna reproducirati tudi barvne ilustracije. Vendar so tam z objavo predolgo odlašali, zato sem se raje obrnil na revijo *Dve domovini*.) Takrat ga je bolezen že močno zdelovala, vendar se je potrudil začeto delo tudi zaključiti. Vedel je, da se mu bliža konec, in bolelo ga je, da svojega velikega dela o Adamiču ne bo mogel dokončati, vendar je poskrbel, da ga bo za njim nadaljeval nekdo drug. V svojem zadnjem, precej dolgem pismu mi je med drugim sporočil (kar tukaj prevajam v slovenščino):

Dragi Tine,

Mogoče bo nekdo, kvalificiran, vendar ne ravno literarno, mogel prevzeti vse moje delo. Če bo šlo po sreči, bo dobil vse moje diskete, na katerih razlagam svoj pogled na Louisa in njegovo delo, česar prej še nisem zapisal; dobil bo tudi vse moje gradivo in zapiske, tako da bo konec koncev zgodba mogoče le povedana, in to pravilno. Bomo videli, toda če bo kaj iz tega, boš gotovo vključen in najbrž se bosta dobila in tako naprej. Želim si, da bi mogel še enkrat do Münchna in nato na Jadran na tisto malo poljano in končno še do Uniona. Morebiti še kak dan... Zdravo Tine – Henry

Danica Hude

Cvetko Budkovič

Dne 19. novembra 1996 smo se na Žalah poslovili od Danice Hude, rojene 17. februarja 1912 na Grosupljem. Njen oče Leopold je imel gostilno in trgovino, bil je tudi vodja grosupeljske gasilske čete. Danica je obiskovala osnovno šolo na Grosupljem in v Šmarju, meščansko pa v Ljubljani. Že zgodaj je pokazala nadarjenost za igranje v otroških in mladinskih igrinah. Leta 1925 je nastopila kot mačeha v igrici *Pepelka*; režirala jo je učiteljica Alojzija Premk. Izkazala se je kot suflerka, na primer v igrici *Kekec* v režiji učitelja Ladislava Čuka. Od leta 1930 do 1939 je pri dramskih uprizoritvah na sokolskem odru igrala pomembne like kar v 18 predstavah. Režirali so takrat zelo zavzeti ljubitelji dramske igre, in sicer Lado Čuk (12), Viktor Kozamernik (1), ing. Ludvik Fedran (3), Svetozar Polič (1), Jože Lučovnik (1 in kasneje še mnogo več).

Danica Hude je na Grosupljem takrat zaslovela kot odlična kreatorka ženskih vlog.

Ko je za pljučnico (1927) umrl oče Hude, sta morala Danica in brat Dore voditi oba obrata - trgovino in gostilno. To so bila leta velike gospodarske krize.

Ko je prišel na Grosuplje učitelj Marjan Binter, sta s kolegom Čukom visoko dvignila raven splošnega izobraževanja, oba pa sta bila tudi zelo dobra glasbenika. Srečanje Danice z Binterjem se je končalo s poroko. V zakonu se jima je rodil sin Marjan, danes strojni inženir in direktor Geološkega zavoda v Ljubljani. Mama se je zaposlila najprej v pisarni tovarne Motvoz in platno na Grosupljem, ko se je družina preselila v Ljubljano (1950), pa je opravljala podobno delo v tovarni Induplati, nato pa v Zavodu za raziskavo materiala in konstrukcij.

Mož Marjan je že na Grosupljem napisal osnovnošolski učbenik za zgodovino, po osvoboditvi pa je postal nadzornik za osnovne šole pri Zavodu za prosvetno-pedagoško službo občine Ljubljana Vič-Rudnik. Družina je živela v ugodnih socialnih razmerah, že leta 1981 pa je Daničin mož Marjan umrl v ljubljanskem Kliničnem centru za srčno kapjo.

Kmalu po njegovi smrti so se pokazali pri Danici prvi znaki parkinsonove bolezni, ki jo je priklenila na bolniško posteljo in voziček. Osem let je v bolniškem stanju preživela v Domu starejših občanov na Grosupljem in se upirala zahrbtni bolezni. Dne 14. novembra 1996 je izdihnila. Pogreb pokojnice je bil na Žalah v Ljubljani. Žalne slovesnosti so se udeležili poleg ožjih sorodnikov in družine tudi številni prijatelji in znanci pa tudi sodelavci iz tovarne. S toplimi besedami se je od nje poslovil bratranec Cvetko Budkovič.

ZAGORIŠKE MAČKARE MED ŠEGO IN LJUDSKO IGRO

Helena Ložar-Podlogar*

“Za ljudsko igro je bistvena njena funkcija. Kakor ljudska umetnost se ljudska igra nikdar ne trudi za umetnost samo na sebi, nikoli ni sama sebi namen. Vsakokrat opravlja neko nalogo, vedno se podreja nekemu višjemu namenu. Ljudska igra je navadno praznična ali pa pomaga praznovati. Zato je skoraj vseskozi povezana s šegami ali običaji. Šege in igre spadajo skupaj ...”¹

Kakor pri drugih narodnih sodijo tudi pri Slovencih prav obhodi maskirancev (pustnih in vseh drugih) in tudi njihove šege med najstarejšo igralsko dediščino. Le-te so sicer že izgubile svojo kultno vsebino, tudi maskiranci ne predstavljajo več duhov prednikov in ne demonov rasti (vegetacijskih demonov), kljub temu pa so ohranili mnogo arhaičnega tako v zunanjem videzu (mrtvecem podobna strašilna naličja, krznena oblačila ali obleka, pošita s pisanimi trakovi) kakor tudi v obnašanju (obhodi, hrup, preganjanje mladeži, udarci z gorjačo, mazanje s sajami). Skoraj ne pomislimo več na ljudsko igro, govorimo samo še o šegah; meja med kulturnim in mimičnim je zabrisana.

Ko sem se o pustu 1970. leta z mešanimi občutki pripravljala na svoje prvo raziskovanje mask, sem se odločila za Dobrepoljsko dolino. Tam, v vasi Zagorica, so bojda doma dobrepoljske mačkare, ki so jih leta 1962, po skrbnih pripravah, ponovno obudili v življenje. Za mačkare sem se odločila zato, ker so bile manj poznane, ne tako razvpite kot npr. ptujski koranti, predvsem pa, ker je njih domovina Dolenjska, ki še danes ni posebno poznana po kakšnih izjemnih tradicionalnih prireditvah, tudi o pustu ne, če izvzamemo kostanjeviško Šelmo, ki je že zelo zgodaj v svoje pustno dogajanje vključila elemente karnevala s poanto kritike. Pa nisem šla prav rada: že kot otrok nisem marala maškar, prav tako ne šolskih pustovanj. Morda zato, ker se mi je v podzavesti usidral spomin na turobni pustni torek leta 1950, ko je umrla stara mama, nevezgijena “mestne maškare” pa niso upoštevale nepisanega pravila, ki ga pozna vsak vaški otrok, namreč da maškare nimajo vstopa v hišo žalovanja - in so plesale in norele in že vzhajani krofi so, pomešani s kavino goščo, pristali na tleh. Vsekakor je to bil udarec za otroka, ki je v tistih povojnih časih lahko samo sanjal o belem kruhu. Pa tudi sicer sem se vedno počutila neprijetno ob kičastih, rdečeličnih krinkah (saj tedaj v mestih drugačnih sploh nismo poznali), ki so buljile vame. Pa saj večina ljudi občuti nelagodnost, če stopi prednje maskiran človek. Maska izrine iz naše zavesti predstavo tistega, ki se skriva zanj, zato je nelagodje enako, četudi vemo, kdo je maskiranec. Pred nami je nekdo, ki ga maska predstavlja in nam je tuj. Kot tujca ga tudi doživljamo pa tudi zavračamo. Res pa je tudi, da se človekovo obnašanje, kadar se skriva za masko, spremeni. Lahko je bolj sproščeno, nekontrolirano in prav tedaj lahko pridejo do izraza njegove igralske sposobnosti. Ali pa sta morda maski-

* Ljubljana, Novi trg 5, mag. etnologije, Inštitut za slov. narodopisje ZRC SAZU

¹ Kuret Niko, *Mimično-dramatske oblike v slovenskem ljudskem izročilu. IV. seminar slovenskega jezika, literature in kulture. Predavanja iz literarne in kulturne zgodovine. Ljubljana 1968, zv. 1, 22 strani (ciklostil)*

ranje, želja po njem in prikrit igralski čut nekako povezana? O tem sem razmišljala, ko sem se odpravljala svoji prvi pustni raziskavi naproti ... seveda "oborožena" s teoretičnim znanjem.

Zagoriške mačkare, tiste, ki sem jih spoznavala ob urejanju fototeke Inštituta za slovensko narodopisje, so se mi zdele čisto nekaj drugega: dostojanstveni *jajčarski par*, on z lepim, pisanim pokrivalom, ona oblečena v domačo obleko s snežnobelim predpasnikom, njun poskočni spremljevalec *grbec* s frfotajočimi trakovi in dobrodušno-strašljivim naličjem, pa debel, s slamo nabasan *Kürent* v gnojnem košu, *babji mlin* in ta lepe mačkare v *svatovskem sprevodu*, pa *vol*, *orači* itd. Skoraj na pamet sem znala opis Toneta Ljubiča: " ... So dvojne vrste mačkar: 'ta lepe' s 'ta grdimi' in Kurentom, ki so vsako leto enake in vsakikrat isto uganjajo, ter 'ta gosposke', ki so vsako leto drugačne in se ravnajo po slučajni modi in spretnosti ..."² In prav to "vsako leto drugačne" je bila ugan-ka, jedro pričakovanja in presenečenja. Ne samo, da me je celodnevno vzdušje na vasi prestavilo v gledališki svet, na prostran ljudski oder, prevzelo me je tako, da sem postala del scene, gledalec in statist hkrati, se prepustila igri, posameznim dogodkom, ki so mi priklicali zdaj solze smeha, v naslednjem trenutku pa že kurjo polt ali pa me je preplavilo vzdušje obrednosti. In potem se res ne smem čuditi, da mi je tu in tam "zaspal" magnetofon ali da fotoaparati ni zabeležil pravega trenutka dogajanja. Tako sem že ob svojem prvem obisku vedela, da se bom v Zagorico še vračala.

Jutro: kakršnokoli je že bilo - enkrat megleno, drugič zopet deževno, naslednje leto sončno, da je svetloba, ki se je odbijala od snežne pokrajine, slepila oči. Toda nobena vremenska (ne)prilika ni skalila pustnega razpoloženja v tej dolenski vasi, ki še vedno kaže prvine prave občestne vasi, kjer so hiše razporejene v vrsto, ena poleg druge, z zatrepi, obrnjenimi proti cesti, in s strehami na čop, nekoč slamnatimi, danes pa so že vse pokrite s strešniki.

"*Dobør dan vošm. Al mate kej jajčk?*" - V pojočem dobrepoljskem narečju: * "*Ja, kaj vejm, če bi jh kej blu?*" - "*Dajte, paglejte!*" - "*No ja, k' sta ravno v'dva, bom pa dala en'ga.*" - "*Al' jih je trejba več!*" - "*Ja, kje jh pa mam? Nč več, nejmam. Je treba še za drüge.*" - Tako se začne tradicionalni obhod *jajčarjev*: s spremenjenim, visokim glasom izražena prošnja za darove. Maskiranci vedno govorijo s spremenjenim glasom ali pa le s kretnjami. To je staro pravilo. Drugo pravilo pa je, da se po starem lahko maskirajo samo fantje, tisti, ki so že dopolnili leto, ko so jih sprejeli v fantovščino. In ker je baba v žensko oblačilo preoblečeni fant, mora seveda tudi glas prilagoditi ženskemu. Čas pa je pri-nesel svoje: če je premalo fantov, si masko nadene dekle. Glas pa vseeno spremeni, da je ne bi prepoznali. Pravzaprav ne bi nikoli mogli zagotovo trditi, kakšnega spola je baba: obraz ji zakriva pri-jazno naličje, ki ga je iz "papirmašerja" naredil vaški mojster, pokrita je z lepo ruto, danes zavezano pod brado, v Ljubičevem času pa "na štučko", torej nazaj, kakor vidimo tudi na njegovi risbi. Oble-ka je vsakdanja, vendar se spodobi, da ima jajčarica lep, največkrat bel predpasnik, nizke čevlje, v rokah pa iz šibja pleten cekar ali košaro. Gosposko se drži moža pod roko. Zanimivo je, da mož ni oblečen v vsakdanjo, pač pa v posebno obleko. Na starejših slikah ga vidimo v svetlih, navadnih hlačah, čeznje ima oblečeno dolgo, belo, z usnjenim pasom prepasano srajco, okoli vratu kravato, na nogah pa črne visoke škornje. Tako ga opisuje tudi Ljubič, ki še pripominja, da je maska moža groteskna. V zadnjih letih pa je jajčar oblečen v nekakšen kombinezon, podoben pidžami, z navpičnimi progami, vendar se lepemu pasu in kravati ni odpovedal. K taki obleki moža se seveda lepo poda visokot, umetelno izdelano pokrivalo, ki mu pravijo *kastür*. Po Ljubiču bi ime kastur lahko nastalo iz *kastorca*, " ...tiste pisane kapice s čopom, ki so jo včasih nosili moški pod klobukom pri

² Ljubič Tone, *Ljudska umetnost v Dobrépoljah. Likovno-estetski pogledi. Ljubljana 1944 (Narodopisna knjižnica; 4. zvezek)*

* *Besedilo sem posnela na magnetofonski trak in ga podajam tako, kakor ga sama slišim, brez posebnih dialektoloških znamenj.*

Obhod jajčarjev z grbcem, 1987

Dvojčka, 1973

Ta star z babo v košu, 1970

Babji malen, 1988

stari noši..." Niko Kuret³ nam samo besedo še natančneje pojasni: *castor* je latinsko ime za *bobra*, klobuku iz bobrovih dlak pa so rekli *kastórec*. Kasturji so lahko tudi meter visoki, značilne klovnovske oblike, z enim, dvema ali celo tremi vrhovi ("na eden, dva ali tri petelince"), narejeni iz lepenke, prevlečene z zlatim papirjem in oblepljene z različnimi živobarvnimi okraski, ob robu pa ima pritrjeno lasuljo iz prediva.

Gospodinjje jajčarje od nekdaj obdarujejo z jajci (od tod tudi skupno ime za "ta lejpa" moža in babo); poleg jajc pa danes dobita že tudi denar in redkeje steklenico žganja.

Medtem ko je obnašanje "ta lepih" mačkar umirjeno, dostojanstveno, kar nekako gosposko, pa je njun spremljevalec *grbec* zelo živahen. Povsod ga je dosti, v hiši in okoli nje, po dvoriščih in na cesti. Otroci se zaganjajo vanj, potem pa z vriščem zbežijo, ko jih oplazi s svojo gorjačo, na katero je navezal jezevo kožo. Grbec spada med grde mačkare, s strašljivo, včasih živalsko (čez obraz si je celo potegnil pravo telečjo glavo), zopet drugič s človeško masko, vendar z velikimi, izbuljenimi očmi in grotesknim nasmehom. Oblečen je v narobe obrnjen kožuh, ki si ga je prepasal z vrvjo in nanjo obesil "burovže", kakor na Dolenjskem pravijo kravjim zvoncec. Za klobuk si zatakne puranja, celo pavja peresa (*mevke*), okoli pa mu frfotajo pisani trakovi. Glede njegovega imena si poročevalci niso povsem edini: prvotno naj bi bil *grdec*, ker je grd, ker pa ima na hrbtu izrazito grbo, je tudi etimologija imena *grbec* sprejemljiva in utemeljena. Grbec je nekakšen varuh jajčarjev, ki odganja vsiljive otroke, v hišo pa nekoč ni smel stopiti. Danes je drugače: prvi plane v hišo in še preden se gospodinja zavé, ji že izmakne pehar jajc ("*Lejte ga, ta grbast'ga, je že prkoruzu z jajci van! Anča, jajca nazaj zahtevel!*").

Obhodi po hišah v skupinah-trojkah trajajo skoraj do kosila. Obiskati je treba prav vse hiše, ker sicer ne bo sreče. Domači to pričakujejo in bi bili užaljeni, če se jajčarji ne bi oglasili. Medtem pa se na vasi že zbirajo druge mačkare. Vedno več jih je, od vsepovsod prihajajo, in razen grbcov so vse umirjene. V stari "šatrgi", pletenem vozičku so nekoč po vasi vozili debelega, s slamo natlačenega Kürenta - mačkaro, ki je od vseh imela najdobrovoljnije naličje. Debeluhe poznajo mladane v vseh pustnih sprevodih, saj naj bi poosebljali izobilje. Zagoričani pa so poleg debelega Kürenta "iznašli" še nov pustni lik - nerodno bitje človeške podobe z dvema glavama in dvema rokama pa tremi nogami. Že Ljubič ga je opisal: "...sešili so ogromnejši meh, v katerega so vtaknili dva fanta in ju zabasali ter zašili... Jako zanimiva pojava je to morala biti, le reveža tista dva, ki sta jo morala predstavljati. Saj je že sedanji samček ves trd in poten. Zato ni čudno, da so že od nekdaj Kurenta ponajveč prevažali."⁴ To nam tudi razjasni, zakaj ob naših prvih obiskih deluha-dvojčka nismo srečali. Vendar se Dobrepoljci niso dali: v sedemdesetih letih so tudi ta lik obnovili in od tedaj ga v pustnem sprevodu redno srečujemo. Vsako leto mu sicer sešijejo novo obleko: enkrat iz žaklovine, drugič zopet zeleno-modro ali rdeče-rjavo. Obe naličji, ne več tako dobrovoljnega izgleda, kakor ga je imel debeli Kurent, sta si na las podobni, (zato tudi *dvojčka*, celo *siamska dvojčka*). Njun korak pa mora biti povsem usklajen, sicer bi lahko končala v obcestnem jarku in se ne bi mogla več pobrati. Zato pa potrebujeta vodnika, ki jima šteje korake: dolg, kratek; dolg, kratek; naprej, nazaj; naprej, nazaj; en, dva; en, dva...

Še en poseben lik so si omislili zagoriški Dobrepoljci: *velikanko*. Na konico moškega dežnika so spretno natakneli prikupno žensko glavo z rdečo ali modro ruto, čez dežnik pa so okoli in okoli spustili do tal belo rjuho. Fant pod rjuho odpira in zapira dežnik in tako ponazarja težko, počasno ali pa hitro, nestrpno in nemirno dihanje žene, ki si je nenadoma zaželela moškega poljuba. Nesečni mož - v primeru z njo pritlikavec, mora s seboj nositi stol ali pa kar lestev, da lahko hitro ustreže njeni potrebi in zahtevi.

³ Kuret Niko, *Maske slovenskih pokrajin, Ljubljana 1984, str. 286.*

⁴ *Kakor op. 2, str. 53.*

Žaganje babe, 1987

Ohcet, 1988

Oranje, 1987

Nadvse prikupna mačkara je *ta star, ki nosi babo v košu*. Majhen, droben, upognjen pod težo koša, dobrodušnih, izbuljenih in malo prestrašenih oči, s polhovko na glavi, drugo leto zopet visok, robusten, odločen. Tak pa se le po sklada s pesmijo, ki jo tudi zagoriški pevci radi pojó:

*Po cesti gre en vélik mož,
na hrbtu nosi pléten koš.*

*Pa sreča ga čevljarček mlad,
pa vprašal bi ga grozno rad:
Al' nosiš šilo al' smoló,
od vas je kupil vse letó.*

*Ne nosim šilo ne smoló,
jaz nosim svojo ženkico.
Doma ni hot'la kuhati,
zdaj mora iz koša kukati.*

*Ko pride mož na žabji most,
pa vrže ženo dol čez most.
Doma ni hot'la srajčke prat,
zdaj mora v vodi čofotat.*

*Žena v vodi čofota,
mož se na mostu krohota.*

Medtem pa se že pripravlja nov prizor: sredi vasi sta *mlinarja* privlekla svoj mlin. V njem bosta "babe mlela", zato je to *babji malen*.

Tudi "babji mlin" je starodaven motiv, poznan širom po Evropi, v Nemčiji, Švici, na Tirolskem; je oblika motiva pomlajevanja z vodo - torej v mlinu, saj smo pri nas nekoč poznali le mline na vodo. Motiv pomlajevanja v mlinu poznamo Slovenci iz ljudske umetnosti (panjske končnice), manj pa iz ljudskega slovstva. Niko Kuret je v svoji razpravi⁵ zapisal izrek Staneta Ručigaja iz Dobenega pri Ljubljani: "En mož je prnesu staro ženo u koš. Jo j nesu u maln. Iz nega je staro smelou. Je muada vn pršua. So rekl, če j kakšna prou stara ženska bua: ta b bua tud dobra za mlet..." Kot mimično-dramatično predstavo srečujemo "babji mlin" kot igro, kot del šege oz. obredja in kot prizor iz pustnega sprevoda. In takega so v življenje obudili Dobrepoljci. Omenil ga je že Tone Ljubič "Zanimivo, da prideta ljudem o pustu vedno na misel malenca, v katero mečejo stare babe, ven pa pridejo mlade, in lajerkosn ..."⁶ Ljubič je tak "babji malen" po spominu tudi narisal: na sani, v katere so vprežene štiri mačkare, je pritrjen velik zaboj z dvema odprtinama. Na vrhu sedi mačkara, ki vabi stare ženske, naj pridejo v mlin. Vhod za stare je spredaj, za pomlajene pa zadaj. Na zaboj ob strani je pritrjeno veliko kolo - vitel, ki ga mlinar pridno vrti. Nekaj podobnega je "babji malen" v Zagorici še danes: velik zaboj, pritrjen na lojtrski voz, včasih samo s skromnim napisom "babji malen", drugič pa oblepljen s plakati, na katere je vaški risarski spretnež narisal ali mesoreznicu, v katero tlačijo stare babe, ali pa podoben motiv, kot nam je poznan s panjskih končnic, zraven pa še napis: stare notri - mlade ven. Smeh vzbujajoči pa so dialogi med obema mli-

⁵ Niko Kuret, *Babji mlin, Slovenski etnograf 13 (Ljubljana 1955), str. 171- 205.*

⁶ *Kakor op. 2, str. 50.*

narjema in med glavnim mlinarjem in starci, ki bi hoteli pomladiti svoje starke. Imajo stalni obrazec, čeprav so dialogi, v bistvu improvizirani, odvisni od jezičnosti igralca - pa te Dobrepoljcem navadno ne manjka.

"No, pa jo kar not zanesi!" - "Ti pa fejšt zavrt" - "Sej ne bo potegnu, vejš, to je stará. Star mlin so propal, pa kar melmo še z njimi, je narbul pocen!" - "Ne morm, ku je pa strtu. Pa mau premau je vode." - "Čak, bom jaz. Ti ne znaš, ti ne boš nkul več z menoj šu! Že tulk lejt si tu, pa si k en trot! Nč ne razumš, kaj se prau pr malnu b'!" - "Ja, kakopak, če je pa prmau vodé!"

Glavni mlinar glasno vabi stare ženske v mlin, jim obljublja, da bodo lepe in mlade, svojim možem v veselje. En starec podpira svojo ženo in jo poriva v mlin, drugi jo je prinesel v košu in se z mlinarjem pogaja za ceno, kolo se glasno vrti, iz mlina zgoraj letijo ven stare cunje in kosi plastike, sliši se ječanje pomešano med smehom gledalcev, od vsepovsod komentarji in končno se pri zadnjem izhodu izza zavese prikaže mlado, prikupno dekle, ki se gledalcem elegantno priklanja. Mlinar je ponosen: *"Se vid, da je pr malni delal ta prav mojster!"* Njen starec pa si mane roke in se veseli: *"Uh, tu se bo dobro pr nej ležalu!"*

Na koncu ostane na vozu samo še zgrbljena starka - prestara in pretrda, da bi jo lahko zmleli. Pa se mačkare hitro znajdejo in privlečejo na prizorišče pripravo, v kateri bodo *"babo žagali"*. Ta drastični prizor je vrhunec dopoldanskega dogajanja. Na nižji voz sta tesno drug poleg drugega pritrjena dva manjša zaboja, zgoraj povezana z desko. V vsakem je skrit fantič; iz sprednega dela gleda ven starka, ki cvili, stoka, maje z glavo in maha z rokami. Zadaj gledajo iz zaboja cepetajoče noge. Ob vozu je tudi zdravnik, ki naj bi starki lajšal bolečine na koncu pa ugotovil smrt. Žagarja že brusita veliko gozdarsko žago, starkin mož pa, ki ju je najel, ju priganja in jima obljublja: *"Če bosta hitru, da je bom prej frej, bosta dobila povišico."* Pa se jima prav nič ne mudi, naj baba malo trpi, saj je bila prava hudoba. *"Grčava je, grčava. Le brus, še mejh an pod kotam, še za en glidak. Kar počas!" - "Kej pa je tole? Nč ne vidš, kaj dela? Žlehnoba je, žlehnoba!" - "Kakšno jezo je pa mela? Ta krivo al ta ravno?" - "Krivo pa ta húdo." - "Jes jo bom kar zadavu do konca." - "Nej še dobra. Kar še mau bova. Stari, kar dajva!" - "Jes ne morem več!" - "Glih zdej bo. Si jo pa fajn nabrusu."* Tudi gledalci postanejo igralci: *"Al mate žago od agrokombinata, k neče rezat? Sej bo od starusti umrla! Potegni ta nu! Men se zdí, da mata vidva dapust dənəs, k' takú palahku dejlata!" - Fantej, dejte hitru, d' s' ne bo kri ohladila, pol še krvavic ne bo!"* - Vse se dogaja zelo realistično: na tleh je opaziti že viden kupček "krvavega" žaganja. Žagarja si malo odpočijeta, potem zopet brusita žago, nikamor se jima ne mudi. Razglabljata, kdo bo prežagano starko potem imel. Odločita se, da si jo bosta razdelila: *"Ti maš pu, jes pa pu. Jes mam nogé" - "Ne, ti maš glavo, jes pa nogé! Tok, da boš vedu!" - "Dajva še mau! Hvala Bogu, pa sva jo! Le v mir počivaj stara, sej s' bla hudičev žleht! Kaj pa ti pravš, ta star, al je bla kej žleht?" - "Kar poglejta me, kakšən səm!" - "Pa saj t' je dajala zutrej z metlo, popoldne pa iz burklam. Kaj pa, k' s' pod pojstlo ležou, še vejš?" - "Pusti tist!" - "Kaj pa tist, k' s' pod mizo sedú, pa səm te prašu, kaj pa dejlta tle, pa si rejku: Gaspadar je lahku, kjer če!" - "No, pa pejmo srečnu, hudiča smo frej!"*

Tudi prizor žaganja babe je ostanek starih obredij rasti, v času prehoda zime v pomlad. Navadno so babo žagali na sredpostno sredo in s tem simbolično prikazali smrt starke in rojstvo pomladi, ko se narava ponovno prebudi. Pustni čas pa je za tako "mimično dejanje" najbolj primeren, saj je večina dogodkov usmerjena prav v izgon zime in v prošnjo za dobro letino. Potem, ko staro umre, se rodi novo. In tako se odvija tudi scenarij zagoriških mačkar.

Mlada dekleta so tu, prišla so iz mlina, treba pa jih je omožiti. Ljubič poroča, da se je obred poroke "opustil zadnja leta" in ga je nazadnje opazoval leta 1933. "Povedo pa domačini, da se je včasih vršil vsak pustni torek, navadno pod vaško lipo ali pri kapelici. Nevesta je bila lepo ovenčana ... prisostvovali sta poroki vedno dve posebni mačkari, starec in starka z otrokom ... grbe so pa

morale za potrditev poroke ubiti star pisker, s čimer je bil obred opravljen ... Včasih je bil ob poroki stalen statist tudi medved, ki je brundal in poskakoval..."⁷ Ohcet se je z oživitvijo mačkar spet pojavila v pustnem dogajanju in vse je tako, kot je opisal Ljubič, le medveda nismo zasledili.

V zgodnjih popoldanskih urah se svatje - "ta gosposke mačkare" - uvrstijo v poročno povorko: na čelu hauptman, v uniformi, s svetlečo čelado in leseno sabljo. Sledi mu četa vojakov v strumnem koraku. Za njimi belo oblečeni svatje - tovariši in družice, ki na pladnjih nosijo krofe. Nevesta ima čez obraz tančico, v rokah pa poročni šopek iz voščenenih rož. Za njima se zvrste vse mačkare, od debeluhov, velikanke, jajčarjev z lepimi, raznobarnimi kasturji in grbcev, do starcev in stark, ki imajo v naročju dojenčke. Morda so prav te ženske ostanki t. i. "lažnih nevest", ki so se pojavljale malone na vseh dolenjskih ženitovanjih, zavlačevale predajo neveste ženinu in zahtevale odškodnino za to, ker jih je zapustil same z otrokom. Med ljudmi hodi mežnar, ki pobira denar, čisto zadaj za sprevodom pa mačkara z velikim naravnim košem, v katerem nosi v seno vstavljen glinen lonec - pomemben rekvizit pri vseh porokah. Dolgo ni "gaspuda" župnika, končno pa le pride, ves zasopel, saj ga pomočnik ni mogel pripeljati na kolesu, ker se je pod njegovo težo zvilo in ga ima obešenega čez ramo. Poročni obred se začne z nagovorom, potem pa župnik vpraša ženina: "Zdej te vprašam, žedn Janez, al s' kontent vzet nejvesto Mico za ženo?" - "Kontent, kontent!" - "Zdej pa tud tebe vprašam, nejvesta Mica, a s' kontent vzet žedna Janeza za moža?" - "Oj, kontent, kontent." - S podpisom potrdita v knjigi svojo privolitev, pred njiju pa nenadoma prileti lončen lonec in se razbije. "Kuker sta vidva vidla te piskre razbite, taku tud vidva, če b' s' kdaj razšla, ne bosta nkol več skup. Zato dajta, da bo življenje skupnu teklu, želim vama, de b' mela dost atruk in da b' bli vsi taku lepu poročen k sta vidva." Sledi veselje, vriskanje in pesem. In ko je najbolj veselo, se zasliši pokanje bičev.

Mrak se že dela in zadnje dejanje naše ljudske igre-šege bo obvezno *obredno oranje in sejanje*. Nekoč so orali z drvino ali narobe obrnjeno brano, zdaj pa s plugom. Vlečejo ga v temne halje oblečene mačkare, pred njimi pa vol. Vol vleče naprej, "konji" pa vsak na svojo stran, tako da nikamor ne pridejo, s tem pa simbolično nakazujejo, naj rodovitnost doseže vsak delček njihovega polja. Sejalec iz velike pletene sejalnice zajema "seme" - pleve in jih trosi na vse strani, vmes pa je slišati pokanje biča, ki naj po stari tradiciji prežene zle sile, ki kmetu še premnogokrat grozijo prav izpod oblakov.

Vračam se domov. Zagoriške mačkare so me prepričale, da obredje pri nas še živi, čeprav le v pustnih norčijah. Ali je za to, kar sem doživela v Zagorici, res pravi izraz "norčija"? Morda pri površnem sodelovanju in opazovanju, sicer pa ...

In ko sem se vozila skozi vas Ponikve, sem se spomnila, da naj bi po poročilih tudi tu obudili mačkare. Tisto nedeljo jih ni bilo, pa tudi naslednja leta ne. Takrat še nismo vedeli, da so žive na sam pustni torek, za vas velik praznik, ko mora vsak korajžen fant vzeti dopust, če se noče osramotiti. Po vasi se že zjutraj podijo "podivci" in tudi tu čaka vsako leto vaščane dopoldne tradicionalni obhod "ta starih" od hiše do hiše, popoldne pa vsako leto novo, do zadnjega v skrivnost zavito dogajanje. In tu me čaka še delo, vendar o tem morda ob drugi priliki.

Opomba: Fotografije: Helena Ložar-Podlogar,
Fototeka Inštituta za slov. narodopisje ZRC SAZU.

⁷ *Kakor op. 2, str. 50.*

KUHANJE PEPELA IN IZDELOVANJE PEPELIKE NA DOLENJSKEM

Franca Adamič

Na dvorišču Garbasove domačije na Blatu št. 5 leži še zadnji litoželezni kotel, kjer so v obdobju 1850–1880 kuhali pepel in izdelovali pepeliko (potošel - potâche) v obliki bele kristalaste soli ali praška. Pepelika je vsebovala pretežno kalijev karbonat (K_2CO_3), ki so ga uporabljali v kemični in steklarski industriji. Pridobivanje pepelike izvira iz Francije (potâche - kalij), od koder se je razširilo v dežele z obširnimi bukovimi, gabrovimi in hrastovimi gozdovi, kjer njihov les uporabljajo kot drva za kurjavo, kuhanje in ogrevanje. Na tej surovini se je razvila kmečka obrt: zbiranje in kuhanje pepela ter izdelovanje pepelike, neka oblika preproste kemične stroke, pri nas predvsem na Dolenjskem in Notranjskem; pri Garbasovih na Blatu, pri Rihterjevih na Brankovem, pri Skrunu v Gorenji vasi, pri Kuntnerju v Šentvidu pri Stični, pri Štihu na Vidmu.

Na Brankovem je začel zbirati in kuhati pepel moj praded Anton Adamič (1792–1837), ki se je oženil z Marjeto Baudek (1811–1876); v tem zakonu je bil rojen naš praded Janez Adamič (1832–1895), ki se je leta 1850 poročil z Marijo Garbas (1830–1914). Janez je z Brankovega na Blato prinesel izkušnje zbiranja pepela in kuhanja pepelike. S seboj je pripeljal litoželezne kotle, dve kadi, več škafov in dva izkušena hlapca–delavca za kuhanje pepela in ravnanje s pepeliko. Po pripovedovanju stricev Mihata in Franceta so zbirali pepel v širši okolici: od Šmarja, Št. Jurija in Police, Višnje Gore, Leskovec, čez Vrhove do Luč in Krke in, dokler se niso pojavili konkurenti, do Zagradca, Radohove vasi in Ivančne Gorice z vasmii v zaledju. Za vsako smer in okolje zbiranja je bil določen stalni voznik in njegov odkupovalec, ki je pepel sproti plačeval ali zamenjaval za razne potrebščine, tudi za koruzo, ker ljudje v oddaljenih krajih niso imeli priložnosti za dnevno neposredno preskrbo.

Pepel so prevažali z lojtrskimi ali obdeskanimi vozovi in dirami, pregrnjenimi s ponjavami. Prevzemali so ga in prevažali tudi v škafih ali kadeh z daljšimi "ušesi", kar je omogočilo lažje razkladanje, prenašanje in stresanje s pomočjo droga. Kadi so dvigali tudi s škripci. Pepel so iz škafov stresli v večje kadi s srednjim preluknjanim dnom, cedilom, kar je ena izmed zanimivih tehniških priprav. Pepel so najprej v škafih namočili, napravili gosto kašo, katero so stresali v kadi in jo po nekaj ur polivali z vodo. Iz pepela je skozi cedilo kapljala ali pritekala na dno črna ali siva voda z raztopino kalija, ki se je čez čas sama od sebe kolikor toliko očistila, to pa so skozi leseno pipo pretočili v litoželezne kotle, ki so stali na zidanem ali jeklenem podstavku s kuriščem in tu kuhali pepelasto vodo po več dni. Ves čas je moralo goreti, da je voda izparela in da se je na dnu in na stenah kotlov nabrala trda kristalasta ali amorfna zmes, ki so jo zbijali z dleti ali posebnimi železnimi sekáli. Drobnozrnato snov so pekli na železnih pladnjih v posebnih pečeh, da je nastala bela prašnata sol - čista pepelika, dragoceni izdelek sicer zelo enostavne kmečke obrti z zelo umazanimi postopki, težaškimi in zdravju nevarnim delom, ki je prinašalo težko zasluženi dohodek. Pa vendar so si s tem delom izboljšali življenjske razmere in poskrbeli za poklicno izobraževanje otrok.

Pepeliko so na Blatu izdelovali od okoli leta 1855 do 1880, na Brankovem pa od leta 1810 dalje, torej že v času Ilirskih provinc pod francosko upravo. Za imenovanim Antonom Adamičem je na

Brankovem obrt kuhanja pepela in izdelovanja pepelike vodil Matej Škulj, oči našega deda Janeza Adamiča. Škulj je hišno obrt nadaljeval in jo izročil sinu Francu Škulju (1844–1884). Vdova Johana r. Ogorevc je posestvo prodala Janezu Dolšini, ki je v hlevu ohranil največji litoželezni kotel s premerom okoli 120 cm, v katerem so kasneje Dolšini in Rigerljerji mešali krmlila za živino.

Pepeliko so vlagali v lesene sode po stari cent - 56 kg - mase. Sprva so morali z vozovi voziti pepeliko v Trst, pozneje je posloval zastopnik tržaških izvoznikov v Ljubljani, blago pa je potovalo v Pariz ali Benetke za njihovo znamenito steklarsko manufakturno, za dragoceno muransko steklo. Litoželezna kotla na Brankovem in na Blatu sta edina materialna spomina na takratno obrt in dokaz, kako težko je ustvarjati denarni dohodek. V spominu mi je cena 10 do 15 goldinarjev za funt pepelike.

DOMOZNANSKA BIBLIOGRAFIJA KNJIG za leta 1996 in 1997 ter dopolnili za leto 1995

Drago Samec*

Bibliografija knjig zajema tiste samostojne publikacije, ki so po avtorju (urednik, redaktor, ilustrator), tematiki ali založbi vezane na področje naših treh občin. Zajete so tudi manjše brošure in drobni tisk, ki imajo na domoznanskem področju posebno težo.

1995

ADAMIČ, France

Kmetijski tehniški slovar. Knjiga 1, zvezek 6, Sadjarstvo = Agricultural technical vocabulary. Vol. I/6, Fruit growing / France Adamič. - Ljubljana : Oddelek za agronomijo Biotehniške fakultete, 1995. - 158 str. ; 24 cm. - (Zbornik Biotehniške fakultete Univerze v Ljubljani. Supplement ; 23. Agronomija = Research reports University of Ljubljana, Biotechnical Faculty. Supplement ; 23. Agriculture).

Slovar obsega temeljno izrazje iz pomologije, biologije in drugih naravoslovnih strok, kar okoli 5000 gesel, predstavljene so naše stare sadne sorte, podan je pregled sadnih vrst iz vsega sveta. Slovar je nastajal v sodelovanju kar 30 let. Avtor, agronom in sadjarski strokovnjak, prof. dr. France Adamič, je bil rojen l. 1911 v Prapročah.

PEROVŠEK, France

Moja resnica : spominski utrinki iz delovanja po letu 1945 na Primorskem in v Ljubljani / France Perovšek. - Ljubljana : Društvo piscev zgodovine NOB Slovenije, 1995. - 314 str. : ilustr. ; 24 cm. - (Partizanski knjižni klub ; knj. št. 18)

Beseda o avtorju / Franc Črnugelj-Zorko: str. 311-312.

Piscev v spomilih zajame čas od osvoboditve pa nekje do leta 1965, poudarek je posebej dan Primorski in priključitvi prve cone B Jugoslaviji (leta 1947), drugi del zadeva drugo cono B, potem pa njegove zadolžitve v Ljubljani, kjer opisuje tudi porajanje naše televizije. Avtor, partizan, politični delavec, funkcionar France Perovšek, je bil rojen l. 1922 v Šmarju.

1996

V tem letu med knjižnimi izdajami izstopajo: Spomini slovenskega umetnika Franceta Kralja, dokončan je bil Jurčičev roman Janez Gremčič, mnoge lovske družine so praznovale okrogle obletnice in Mihael Glavan je poskrbel za nov reprint slovenske protestantike.

Ambros - glej: Po deželi Desetega brata

BACHLER, Käthe

Dobro mesto kot velika pomoč za telesno, duševno in duhovno zdravje / Käthe Bachler ; (prevedel Gregor Ficko). - Stična : Stiška opatija (i.e.) Cistercijanska opatija, 1996. - 128 str. : ilustr. ; 18 cm.

Knjižici na pot / Anton Nadrah: str. 3-4.

1500 izvodov. - Na platnicah še: Odmevi bralcev, Mnenja o tej brošuri ter O avtorici.

Knjigo o iskanju dobrega mesta oz lokacije, kjer ni zemljskih sevalnih motenj, o radiesteziji, je prevedel prof. Gregor Ficko, ki živi v Stični.

BAHOVEC, Irena

Poti k maturi / Irena Bahovec, Branko Slivar. - 2., dopolnjena in popravljena izdaja. - Ljubljana : Zavod

* Grosuplje, Ljubljanska 35, prof., bibliotekar

Republike Slovenije za šolstvo, 1996. - 53 str. : graf. prikazi ; 24 cm. - (Zbirka Matura)
Soavtorica, mag. Irena Bahovec, je doma v Čušperku.

BOULAD, Henri

Modrost srca : kam duša teži / Henri Boulad ; (prevod Lojze Štrubelj). - Ljubljana : Župnijski urad Ljubljana-Dravljje, 1996. - 191 str. ; 21 cm.
Prevajalec, jezuit Alojzij Štrubelj, je bil rojen l. 1917 v Paradišču pri Šmarju.

BRUN, Valentin

Prisotnost angelov = Presence of angels (pesniška zbirka) / Valentin Brun ; (izbor iz avtorjeve zapuščine iz leta 1991 France Baraga ; spremna beseda Tone Pretnar ; ilustracije Renata Bovhan). - (Stična) : samozal. ; (Ljubljana) : Green Revert, 1996. - 63 str. : ilustr. ; 21 cm.

Valentin Brun je psevdonim. - Besedilo v slov. in angl. - Spremna beseda / Tone Pretnar: str. 5.

Valentin Brun je psevdonim avtorja z imenom France Frankovič, domačina iz Stične.

CENTA, Slavka

Z roko v roki skozi Dobropolje in Struge : turistični vodnik / (besedilo je prispevala učiteljica Slavka Centa). - (Dobropolje : TD Saja ; ZKO Grosuplje, Ivančna Gorica in Dobropolje), 1996. - (20) str. ; 21 cm.

Ilustraciji na platnicah: (Poplava v Dobropolju in zemljevid poti po Dobropolju). - (Turistični vodnik je razmnožen v 70 izvodih ob EX TEMPORU Dobropolje 96, v juliju 1996).

Brošura v skladu z naslovom vodi popotnika po smerih od kraja do kraja, ki jih opiše in poda njihove značilnosti.

CERAR, Miro, ml.

Večrazsežnost človekovih pravic in dolžnosti / Miro Cerar ml. ; (predgovor Marijan Pavčnik). - 2. dopolnjena izd.. - Ljubljana : Znanstveno in publicistično središče, 1996. - 246 str. ; 21 cm. - (Zbirka Sophia ; 1996, 7).

Vabilo k branju / Marijan Pavčnik : str. 9-12.

Avtor, pravnik, mag. Miro Cerar, rojen 1963, je naš rojak.

CESTNIK, Mare

Maja : roman / Mare Cestnik. - Grosuplje : Mondena, 1996. - 149 str. ; 20 cm. - (Jurčičeva zbirka ; letn. 4, št. 2).

O avtorju: str. 148-149.

Na zavihku ovitka spredej slika avtorja in ponatis spremne besede O avtorju.

ČLOVEKU prijazno in uspešno vodenje / Ichak Adizes... (et al.) ; (karikature Marjan Manček ; urednik Stane Možina). - Ljubljana : Pantha Rhei - Sineza, 1996. - 404 str. : ilustr. ; 25 cm.

Uvodna beseda / Jožko Čuk: str. 5-6. - Izdajateljevo mnenje / Dušan Djukanović: str. 7-8. - Beseda sponzorja / Ludvik Sotošek: str. 9. - Misli urednika / Stane Možina: str. 11-12.

Urednik, dr. Stane Možina, prof. na Ekonomski fakulteti, je bil rojen l. 1927 na Gatini.

Dobropolje - glaj: Centa, Slavka

: Lovska družina Dobropolje

: Naši kraji in ljudje

: Zbornik občin

Ficko, Gregor - glaj: Bachler, Käthe

Ficko, Majda - glaj: Slovenija na vojaškem zemljevidu

Frankovič, France - glaj: Brun, Valentin

GALE, Jože

Igralci so prišli / Jože Gale. - Novo mesto : Tiskarna Novo mesto, Dolenjska založba, 1996. - 132 str. ; 20 cm. - (Literarna zbirka Utva ; knj. 22).

Beseda o Jožetu Galetu / Marjan Brezovar: str. 5-6.

Fotografija avtorja na naslovnici. - Naklada 430 izvodov.

Avtor tu podaja spomine svojih partizanskih let po svojem dnevniku, od improvizacij na mitingih do delovanja Slovenskega narodnega gledališča na osvobojenem ozemlju. Knjigo je avtor predstavil v Knjižnici Grosuplje, 20.11.1996. Avtor, režiser, igralec in prof. je bil rojen v Grosupljem l. 1913.

Glavan, Mihael - glej : Trubar, Primož

GLUVIĆ, Goran

Dezider in Šostakovič : radijska komedija = Dezider and Shostakovich : radio comedy / Goran Gluvić. - (Ljubljana) : Radio Slovenija, Uredništvo igranega programa, 1996. - 23, 23 str. ; 30 cm.

Vzporedno slov. besedilo in angl. prevod.

Literat in urednik Goran Gluvić je bil rojen l. 1957, živi v Grosupljem.

GLUVIĆ, Goran

Sprejmi valček z zaprtimi usti / Goran Gluvić. - Grosuplje : Mondena, 1996. - 106 str. ; 18 cm. - (Mondenin NN. Žepna knjiga Papisa)

GOGALA, Mirko

Usoda izseljencev / Mirko Gogala. - Buenos Aires : Slovenska kulturna akcija, 1996. - 326 str. ; 23 cm. - (Slovenska kulturna akcija ; št. 161).

Dr. Mirko Gogala je rojen 1919. v Šmarju, duhovnik, begunec od l. 1945, v Argentini od l. 1949.

V knjigi govori o nekdanji usodi izseljencev ter njihovem položaju nekoč in trendih danes.

GOLOB, Nataša

Twelfth-century Cistercian manuscripts : the Sitticum collection / Nataša Golob ; (English translation by Amidas) ; ed. Elly Miller. - Ljubljana : Slovenska knjiga ; London : H. Miller Publishers, 1996. - 230 str. : ilustr. ; 29 cm.

Izv. stv. nasl.: Srednjeveški kodeksi iz Stične : XII. stoletje.

(500 izvodov).

Knjiga je prevod izdaje, ki je izšla l. 1994 in je opazno promocijsko dejanje države Slovenije, saj je delo izšlo pri ugledni londonski založbi. Predstavitve je bila 11. decembra 1996 v Jegličevi dvorani stiškega samostana ob prisotnosti angleškega založnika Harveya Millerja in urednice angleške izdaje Elly Miller.

GROSUPLJE (Kartografsko gradivo) : Republika Slovenija, topografska karta, list 45, 1 : 50 000 / Geodetski zavod Slovenije, kartografski oddelek. - Ljubljana : Geodetski zavod Slovenije, 1996. - 1 zvd. : barv. ; 40 x 56 cm na listu 49 x 68 cm, zložen na 12 x 23 cm. - Gauß-Krügerjeva projekcija. Zemljevid predstavlja ozemlje od Iga do Višnje Gore in do Sodražice na jugu.

Grosuplje - glej : Lovska družina Grosuplje

: Osnovna šola Louis Adamič

: Zbornik občin

HRIBAR, Spomenka

Svet kot zarota / Spomenka Hribar. - Ljubljana : ČZP Enotnost, 1996. - 292 str ; 20 cm.

Na zavihkih predstavljena avtorica z biografijo in sliko, na zadnji strani platnic trije njeni odlomki.

'Knjiga je poskus predstavitve Janševe ideologije, pri kateri se je opirala predvsem na knjigo Okopi avtorja Janeza Janše in sploh na njegove izjave in nastope v javnosti'.

HROVATIN, Marta

Zajtrki / Marta Hrovatin, Vera Gantar ; (fotografije Janez Pukšič ; risbe Sašo Jankovič). - Ljubljana : Domus, 1996. - 89 str. : ilustr. ; 20 cm.

Knjiga predstavi najprej osnovna pravila prehranjevanja, potem pa nam ponudi 40 predlogov za zajtrke. Vsi so vzorno predstavljeni tudi s fotografijami. Soavtorica Marta Hrovatin je domačinka iz Žalne.

Ivančna Gorica - glej : Občina Ivančna Gorica

: Po deželi Desetega brata

: Zbornik občin

JAKOPANEC, Irena

Srce v ponvi (proza) / Irena Jakopaneč ; (recenzija Feri Lainšček). - Grosuplje : Mondena, 1996. - 175 str. ; 21 cm. - (Zbirka Prima ; št. 3).

Beseda o avtorici : str. 175. - Draga Irena / Feri Lainšček : na zadnji strani platnic kot rokopis.

Janša, Janez - glej : Hribar, Spomenka

: 8 (Osem) let pozneje

JUBILEJNI zbornik Lovske družine Šentvid pri Stični : 1946-1996 / (glavni urednik Jože Prosen ; avtorji člankov Domen Kozak (et al.)). - Šentvid pri Stični : Lovska družina, 1996. - 69 str. : ilustr. + oglasni del ; 30 cm.

Avtorji člankov navedeni v kolofonu. - Izšlo ob 50-letnici obstoja LD, v avgustu 1996. - 400 izvodov.

Vzoren zbornik polno predstavi lovstvo, družino, članstvo, spomine lovcev ter še literarne prispevke pa seveda še nekaj lovskega humorja, podoba dopolnjujejo številne fotografije.

JURČIČ, Josip

Cvet in sad / Josip Jurčič ; (spremna beseda iz Albuma slovenskih pisateljev (založbe Karantanija)). - V Ljubljani : Karantanija, 1996. - 198 str. : ilustr. : 21 cm. - (Zbirka Lastovka : najlepše zgodbe sveta).

Josip Jurčič, 1844-1881: str. 196-198. - Avtor barvne ilustracije na naslovnici je (Uroš Hrovat).

JURČIČ, Josip

Doktor Zober / Josip Jurčič ; (spremna beseda iz Albuma slovenskih pisateljev (založbe Karantanija)). - Ljubljana : Karantanija, 1996. - 137 str. : ilustr. : 21 cm. - (Zbirka Lastovka : najlepše zgodbe sveta).

Josip Jurčič, 1844-1881: str. 135-137.

JURČIČ, Josip

Grad Rojinje / Josip Jurčič ; (spremna beseda iz Albuma slovenskih pisateljev (založbe Karantanija)). - V Ljubljani : Karantanija, 1996. - 67 str. : ilustr. : 21 cm. - (Zbirka Lastovka : najlepše zgodbe sveta).

Josip Jurčič, 1844-1881: str. 65-67. - Avtor barvne ilustracije na naslovnici je Uroš Hrovat.

JURČIČ, Josip

Janez Gremčič : (povest iz viteških časov) / Josip Jurčič, Barica Smole ; (spremna beseda Ivo Frbežar ; ilustracije: grafike in reprodukcije A. Dürerja, V. Karasa ter motivi iz Valvasorjeve Slave vojvodine Kranjske). - Grosuplje : Mondena, 1996. - 167 str. : ilustr. ; 21 cm.

O Jurčičevem Janezu Gremčiču / Ivo Frbežar: str. 161-164. - Opombe: str. 165-167.

Jurčičev originalni del je dobesedno povzet po II. izdaji Zbranih del slovenskih pisateljev, 8. knjiga, Ljubljana, 1968, skupno z opombami.

Jurčičevo delo ni bilo končano, sredi stavka se konča na strani 119. Nedokončan tekst je spodbudil založbo Mondena, da je s pomočjo mecenca GPG Grosuplje razpisala natečaj za dokončanje povesti in komisija je prvenstvo prisodila Barici Smole, katere tekst se nadaljuje od 120 strani dalje. Čudovito se je živela v Jurčičev pripovedni stil in ga z občutkom dokončala. Na ovitku tudi Dürerjeva ilustracija.

JURČIČ, Josip

Sosedov sin / Josip Jurčič ; (ilustriral Uroš Hrovat ; spremna beseda iz Albuma slovenskih pisateljev (založbe Karantanija)). - Ljubljana : Karantanija, 1996. - 99 str. : ilustr. : 21 cm. - (Zbirka Lastovka : najlepše zgodbe sveta).

Josip Jurčič, 1844-1881: str. 97-99.

JURČIČEVA pot : pot med rojstnima krajema prve slovenske povesti in prvega slovenskega romana / (uredila Nada Mlač). - Ljubljana : (Planinsko društvo Viharnik), junij 1995. - 16 str. : ilustr. ; 21 cm.

Ovojni naslov: Jurčičeva pot : dežela Desetega brata.

Knjižica predstavi Jurčiča, kraje ob poti, Jurčičevino in nastanek poti, tekstu so dodani še zemljevid poti ter precej ilustracij, popotnikom pa ustrezajo še vozni redi. Knjižica je bila distribuirana v letu 1996.

Kamni vrh - glej : Tršar, Marijan

Kikelj, Andrej - glej : Prabhupada, Abbay Charan

KOTAR, Marijan

Gojenje gozdov. Ekologija gozda in gozdoslovje : učbenik za študente višješolskega študija / Marijan Kotar. - Ponatis. - Ljubljana : Oddelek za gozdarstvo Biotehniške fakultete, 1996. -149 str. : ilustr. ; 24 cm.
 Avtor, dr. Marijan Kotar, prof. na Biotehniški fakulteti, rojen l. 1941 v Št. Juriju pod Kumom, živi v Grosupljem.

Kotar, Marijan - glej : Leibundgut, Hans

KRALJ, France

Spomini slovenskega umetnika / France Kralj : (spremna beseda, opombe in izbor reprodukcij Igor Kranjc ; redakcija in transkripcija rokopisne zapuščine Janez Kajzer). - Ljubljana : Nova revija, 1996. - 271 + (VI) str. : ilustr. ; 23 cm. - (Pričevanja / Nova revija ; 1996, 1).

Poklican v gluhi čas / Igor Kranjc: str. 261-270. - Pojasnilo o redakciji besedila / Janez Kajzer: str. 271. - Vsebuje tudi Moja pot.

Na ovitku Kraljeva slika Moja žena z beneškim ozadjem, njegov podpis, zadaj na ovitku Kraljeva družina in (Kranjčev) sintezni tekst o Kralju.

France Kralj (1895-1960), rojen v Zagorici v Dobropolju, slikar, grafik in kipar, izstopajoče ime našega ekspresionizma, dobi s to knjigo polnejšo predstavitev svojega dela in pomena ter tudi nekakšno rehabilitacijo. Ponatisnjena je njegova knjiga Moja pot iz leta 1933, Spomini so posneti po rokopisu. V delu stopi umetnik pred nas v svojem razmišljanju in čustvovanju, v svoji osamljenosti in zagrenjenosti, poda tudi relacije do sodobnikov. Bogato je tudi slikovno gradivo.

Krka - glej : Lovska družina Krka

: Po deželi Desetega brata

Kuhar, Boris - glej : Plesničar-Gec, Ljudmila

LEIBUNDGUT, Hans

Nega gozda / Hans Leibundgut ; (prevod s komentarjem Marija Kotar). - Ponatis. -Ljubljana : Oddelek za gozdarstvo Biotehniške fakultete, 1996. - 191 str. : graf. prikazi ; 24 cm.

LOVSKA družina Dobropolje : 50 let : 1946 - 1996 / (zbral in uredil Marko Accetto). - Videm-Dobropolje : Lovska družina Dobropolje, 1996. - (26) str. : ilustr. + oglasni del ; 21 cm. Ovojni naslov. - Naklada 200 izvodov.

Vsebuje: Dobropoljska dolina (Fiziografski in ekološki opis), ter naravne znamenitosti, zgodovino, sedanost lovsstva in seznam članstva.

LOVSKA družina Grosuplje : 1946-1996 : pričevanja o Lovski družini Grosuplje v 50 letih dela in obstoja / (odgovorni urednik Miha Adamič ; avtorji Marjan Ahlin (et al.)). - Grosuplje : (Lovska družina), 1996. - 69 str. : ilustr. + oglasni del ; 24 cm.

Podnaslov na ovojju: 50 let.

Almanah predstavi zgodovino družine, kinologijo, članstvo, lovišče in odstrel ter tudi lovski humor. Ves tekst bogatijo številne fotografije, grafikoni ter risbe F. Slane.

LOVSKA družina Krka

50 (Petdeset) let LD Krka : 1946-1996 / (uredil Ciril Jurčič). - (Krka : Lovska družina), 1996. - 46 str. : ilustr. ; 30 cm.

Ovojni naslov.

Predstavljena je glavna dejavnost vseh izstopajočih let, podani so spomini na pokojne člane.

LOVSTVO v naših krajih : 50-letnica LD Višnja Gora : zlati jubilej / (urednik Tomaž Vindišar ; avtorji Tomaž Vindišar (et al.) ; slikovna oprema Samo Pogačar, Stanko Mlakar). - (Višnja Gora) : LD, 1996. - 143 str. : ilustr. + oglasni del ; 24 cm.

500 izvodov. - Izšlo v juliju 1996. - Slika na naslovnici: Dare Pančur in Samo Pogačar.

Članki v zborniku obravnavajo zgodovino Višnje Gore, zgodovino lovsstva na tem področju, lovske koč, članstvo, lovišče, kinologijo pa seveda lovski humor. Slikovno tekst dopolnjujejo grafični prikazi, fotografije in risbe ter zemljevidi.

MEDNARODNI grafični likovni center

Mednarodni grafični likovni center = International Centre of Graphic Arts / (tekst in redakcija Breda Škrjanec ; et al.). - Ljubljana : Mednarodni grafični likovni center, 1996. - (20) str. : ilustr. ; 22 cm.
Redaktorica, mag. Breda Škrjanec, je domačinka iz Grosupljega.

MEDNARODNI grafični likovni center

Mednarodni grafični likovni center = International Centre of Graphic Arts : Mednarodni grafični bienale / (Zoran Kržišnik, tekst in redakcija Breda Škrjanec). - Ljubljana : Mglc, 1996. - (18) str. : ilustr. ; 22 cm

MEDVED, Ksenija

Metuljev še več : za prijatelje / Ksenija Medved ; ilustriral Silvo Malovrh. - 2. dopolnjena in spremenjena izdaja. - V Ivančni Gorici : samozaložba, 1996. - (32) f. : ilustr. ; 21 cm.
20 izvodov. - Prva izdaja kot: Mučim krog z mislimi, ki rojevajo vogale.
Avtorica živi v Ivančni Gorici.

MOŽINA, Stane

Poslovno komuniciranje / Stane Možina, Janez Damjan. - 3. ponatis. - Ljubljana : Ekonomska fakulteta, 1996 (i.e. 1992). - 193 str. : graf. prikazi ; 29 cm.

Možina, Stane - glej : Človeku prijazno in uspešno vodenje

Muljava - glej : Po deželi Desetega brata

NADRAH, Anton

Bodi z menoj : religiozne in duhovne pesmi / Anton Nadrah. - Stična : Stiška opatija (i. e.) Cistercijanska opatija, 1996. - 111 str. ; 19 cm. - (Bernardova knjižnica ; št. 6).
400 izvodov. - Na ovitku slika Križanega p. Gabrijela Humecka. Na zadnji strani platnic še notica Antona Strleta. Zbirka je razdeljena v cikle: S križa se sklanjaš, Gospod; Kako si mi blizu, Gospod; Poglej me, Gospod; Slavite Gospoda neba in Daritev je končana. Vse njegove pesmi so polne psalmističnega občutja. Avtor se nam odkriva kot pretanjen, poduhovljen avtor religiozne lirike, kakršnega doslej nismo poznali. Teolog dr. Anton Nadrah, opat Cistercijanske opatije Stična ter profesor na Teološki fakulteti v Ljubljani, je bil rojen l. 1937 v Ivančni Gorici.

NADRAH, Anton

Marijina sporočila. Del 1: Pristni primeri iz 19. in 20. stoletja / Anton Nadrah. - Stična : Stiška opatija (i.e.) Cistercijanska opatija, 1996. - 224 str. 19 cm. - (Bernardova knjižnica ; št. 7).
Slika na ovitku: Kip lurške Matere božje v stiški samostanski obednici. - Notica o knjigi na zadnji strani platnic. Knjiga obravnava 31 primerov Marijinih prikazovanj, ki so razdeljena na tri stopnje: A-najpomembnejši primeri, B-manj pomembna prikazovanja in C-manj izpričani primeri.

NADRAH, Anton

Marijina sporočila. Del 2: Presojanje pristnosti / Anton Nadrah. - Stična : Stiška opatija (i.e.) Cistercijanska opatija, 1996. - 223 str. ; 19 cm. - (Bernardova knjižnica ; št. 8).
Slika na ovitku: Kip lurške Matere božje v stiški samostanski obednici. - Notica o knjigi na zadnji strani platnic. Knjiga zajema splošno vodenje o prikazovanjih, odnos Svetega pisma do njih ter vprašanja pristnosti.

NAŠI kraji in ljudje : dobrepoljsko-struški zbornik 1996 / (ur. odbor Ivan Grandovec et al.); (vinjete Tone Ljubič ; fotografiji na ovitku (t.j. na platnicah) Marjan Smerke ; avtorji Zmaga Kumer (et al.)). - Dobrepolje : Občina Dobrepolje, 1996. - 407 str. : ilustr. + oglasni del ; 25 cm. - (Dobrepoljsko-struški zbornik, 1996).
Naklada 1300 izvodov.

Posvetovanje z naslovom Naši kraji in ljudje je bilo v decembru 1995. leta, nasledek tega pa je zbornik, ki predstavlja bogato življenje Dobrepoljske in Struške doline. V njem so zajeti pokrajina, dolini v zgodovini, ljudje v kulturi ter umetnost in književnost. Besedila, pregledi in cele razprave med njimi, kar 35 jih je skupaj po številu, dopolnjujejo fotografije, tudi barvne, pa zemljevidi ter reprodukcije izbranih slik obeh Kraljev. Skozi cel zbornik se vlečejo risbe pozabljenega in tu še ne ocenjenega nekdanjega učitelja Toneta Ljubiča. Ves zbir dognanj polno opredeljuje in predstavlja nam premalo znan predel Dolenjske.

Nučič, France - glej : Struge

OBČINA Ivančna Gorica (Kartografsko gradivo) : turistična karta / Geodetski zavod Slovenije, kartografski oddelek ; zasnova Mateja Kos ; za izvedbo odgovoren Iztok Kari ; priprava vsebine Andrej Agnič... (et al.) ; besedilo Franci Grlica ; fotografije Andrej Agnič... (et al.) ; prevodi Maja Zajc - Kalar (ang.), Gregor Ficko (nem.) - Ivančna Gorica : Občina, 1996. - 1 zvd : barv. ; 38 x 49 cm na listu 70 x 50 cm, zložen na 11 x 21 cm.

Ob strani: opis občine in turistične informacije v več jezikih. - Na hrbtni strani: fotokarta mesta, seznam ulic, podatki o občini in slike.

8 (OSEM) let pozneje / (uredili) Janez Janša, Ivan Borštner, David Tasič. - (Ljubljana) : (Karantanija), (1996). - 194 str. ; 22 cm.

Po osmih letih od sodnega procesa proti četverici v letu 1988 so tu trije obtoženci izdali nekaj zapisnikov različnih sej. Najobsežnejše so: magnetogram razširjenega kolegija RSNZ v Tacnu, zapisnik seje komiteja za SLO in DS SRS ter beležke s sestanka predsednika CK ZKS in starejših članov ZK. Sourednik Janez Janša, znani politik iz Grosupljega, je bil rojen l. 1958.

OSNOVNA šola Louisa Adamiča

Osnovna šola Louisa Adamiča - povzetek predstavitev na Internetu / (predstavitev za Internet pripravili Marina Novak, Boža Krajcar, Primož Bratanič, Brane Mejač). - Grosuplje : OŠ Louisa Adamiča, 1996. - 28 str. : ilustr. ; 21 cm.

Glasilo je izšlo ob 25-letnici stavbe na Tovarniški, junij 1996.

Pregled šole in podružnic je predstavljen s tekstom, dokumentiran s fotografijami ter s humornimi ilustracijami, vključen je še dodatek o Louisu Adamiču, Radenskem polju, Taborski jami in Magdalenski gori.

OSNOVNA šola Louisa Adamiča

Seznam učenk in učencev, ki so končali 8-letno šolanje v Osnovni šoli Louisa Adamiča Grosuplje in zaposlenih delavcev od šolskega leta 1971/72 - 1995/96 / (seznam pripravila in uredila Božidar Gabrijel in Zlatka Pečelin). - Grosuplje : OŠ Louisa Adamiča, 1996. - 72 str. ; 21 cm.

Ovojni naslov: OŠ LA, OŠ Louisa Adamiča : 25 let. - Izdano ob 25. obletnici Osnovne šole Louisa Adamiča, Tovarniška 14, Grosuplje.

PLESNIČAR-GEC, Ljudmila

Emona in rimska kuhinja : Apicijevi recepti za današnjo rabo / Ljudmila Plesničar-Gec in Boris Kuhar ; (fotografije Carmen Narobe in Cveto Sonc). - Ljubljana : Kmečki glas : Mestni muzej, 1996. - 83 str. : večinoma barvne fotografije ; 31 cm.

3000 izvodov.

Predstavljena je prehranjevalna kultura Rimljanov, njihova kuhinja, prehrana Emoncev ter recepti rimskega sladokusca Apicija (rojen okrog leta 25 pr.n.š.) za sodobni čas. Posamezni recepti so opremljeni tudi s čudovitimi fotografijami. Dodani so še jedilniki z emonskih miz ter slovarček latinskih terminov. Avtor, etnolog dr. Boris Kuhar, rojen l.1929, živi v Grosupljem.

PLODNOST svinj v letu 1995. Farma : Stična / obdelava rezultatov Milena Kovač... (et al.) ; vodenje reprodukcije na farmi Franc Mlakar. - Domžale : Biotehniška fakulteta, Oddelek za zootehniko, 1996. - 24 f. : graf. prikazi, tabele ; 30 cm.

PO deželi Desetega brata : Ivančna Gorica, Muljava, Šentvid pri Stični, Stična, Višnja Gora, Zagradec in Ambrus, Krka / (avtorji Ksenija Medved, Slavko Videnič, Marinka Piškur, risba zemljevida Sandi Zalar ; fotografije Studio Markelj, Janez Klemenčič, Ubald Trnkoczy ; uredili Tatjana Lampret, Boris Kuhar, Avgust Likovnik). - Ivančna Gorica : (Občina), 1996. - (Mapa, 8 posameznih prilog, velikih 21 x 30 cm, zloženih na 10 x 21 cm).

Priloge z bogatim slikovnim gradivom turistično predstavijo posamezne kraje z njihovimi posebnostmi, ponudbo, dostopnostjo. Publikacija je bila prvič predstavljena na sejmu Alpe-Jadran v marcu 1996 v Ljubljani.

PRABHUPADA, Abhay Charan

Nauk gospoda Caitanya : razprava o dejanskem duhovnem življenju / A.C. Bhaktivedanta Swami Prabhupada ; (iz angleščine prevedel Andrej Kikelj). - (Vaduz) : The Bhaktivedanta Book Trust, 1996. - XXIV, 263 str., (8) str. barvnih pril. ; 21 cm. - (Dela /A.C. Bhaktivedanta Swami Prabhupada).

Prevod dela: Teaching of lord Caitanya. - Ilustr. na spojnih listih. - Slovar: str. 257-262.

Prevajalec Andrej Kikelj je po rodu Grosupelčan.

PREGELJ, Sebastijan

Burkači, skrunilci in krivoprišežniki : (novele) / Sebastijan Pregelj. - Grosuplje : Mondena, 1996. - 117 str. ; 20 cm. - (Jurčičeva zbirka ; letn. 4, št. 4).

PRIČEVANJA : graški zbornik / (urednik France Vrbinc, angl. besedilo prevedel Uroš Roessman ; fotografije iz zasebnih arhivov). - Celovec : Ljubljana ; Dunaj : Mohorjeva založba, cop. 1996. - 93 str. : ilustr. ; 21 cm. - (Celovski rokopisi ; 2).

Urednik, dr. France Vrbinc je bil rojen l. 1924 v Šmarju, sedaj živi v Avstriji.

SHAKER, Miša

Zvezde v prtiličju : (pesniška zbirka) / Miša Shaker ; (spremna beseda Tadej Čater). - Grosuplje : Mondena, 1996. - 102 str. ; 20 cm. - (Zbirka Arion / Mondena ; letnik 3 ; št. 1).

Spremna beseda : vsakomur se kdaj utrga / Tadej Čater: str. 99-102. - Na zadnji strani odlomek iz spremne besede. - Slika avtorice na str. (4).

SILVESTER, Marta

Skupaj na poti / Marta Silvester. - Stična : Cistercijanska opatija, 1996. - 222 str. : ilustr. ;

19 cm. - (Bernardova knjižnica ; št. 9).

Spremna beseda / Jožef Kvas: str. 5. - Notica o knjigi na zadnji strani platnic.

SIMČIČ, Marko

Trinajsti otok : (vohunski roman) / Marko Simčič. - Grosuplje : Mondena, 1996. - 121 str. ; 18 cm. - (Mondenin NN. Žepna knjiga Papisa).

SLOVENIJA na vojaškem zemljevidu 1763-1787 : opisi, 2, Sekcije 189-191, 201-205, 212-216, 219, 220 : Karte = Josephinische Landesaufnahme 1763-1787 für das Gebiet der Republik Slowenien : Landesbeschreibung, 2, Sectionen 189-191, 201-205, 212-216, 219, 220 : Karten / vodja projekta, toponimija kart, indeks, redakcija Vincenc Rajšp ; transliteracija in prevod Majda Ficko... (et. al.). - 1 : 28.800. - Ljubljana : Znanstvenoraziskovalni center SAZU : Arhiv Republike Slovenije, 1996. - Opisi, 2. zvezek: XXXVI, 327 str. : ilustr. tudi na spojnih listih; Karte: (19(pril. : zvd. : barv. ; 62 x 42 cm zloženi na 22 x 30 cm.

Faksimilirana izdaja monumentalnega načrta Jožefinski vojaški zemljevid predstavlja v knjigi (Opisi, tudi obsežno kazalo krajev) in mapi (Karte) 19 vojaških specialk osrednje Slovenije, kjer sekcije 203, 204 ter 213 in 214 obravnavajo ozemlje naših občin. Gradivo, ki ga nudita sklop kart in opisi s prevodi, je za obravnavanje tistega časa neizmerno dragoceno, saj nam naše kraje predstavi v precej drugačni luči, kot jih vidimo danes. Prevajalka Majda Ficko, zaposlena v Arhivu Slovenije, živi v Ivančni Gorici.

Smole, Barica - glej : Jurčič, Josip: Janez Gremčič

STEINER, Bertram Karl

Koroška : domovinska knjiga, podzemeljska srečanja / (besedilo) Bertram Karl Steiner ; (fotografije) Ferdinand Neumüller ; (prevod iz nemščine France Vrbinc). - Celovec : Ljubljana ; Dunaj : Mohorjeva založba, cop. 1996. - 244 str. : barvne fotografije ; 31 cm.

Stična - glej : Golob, Nataša

: Plodnost svinj

: Po deželi Desetega brata

STOJI učilna zidana ... : ob 90-letnici šole v Višnji Gori in pred začetkom gradnje nove šole : 8. rožnika 1996 / uredile Z. Kastelic, M. Livk, M. Piškur. - Višnja Gora : Osnovna šola Stična, 1996. - 32 str. : ilustr. ; 21 cm.

Naklada 650 izvodov.

Knjižica prikaže kraj nekdanj in sedaj, zgodovino šole, statistiko, spomine, osebnosti ter šolo jutri.

Na platnicah fotografiji šole in slapov potoka Kosce.

STRUGE : zamolčani zločini / (uredil France Nučič) ; (avtorji France Nučič et al.). - Struge : Odbor za obeležitev spomina zamolčanih žrtev komunizma v župniji Struge na Dolenjskem, 1996. - 183 str. : ilustr. ; 21 cm.

Avtorji navedeni v kazalu.

Knjiga podaja zgodovinski prerez časa 1941-1945 ter dogodkov tega obdobja v struški fari, zajeti so posamezni primeri, spomini posameznikov ter seznam žrtev po vaseh s fotografijami, podatki, domačimi imeni, na koncu pa še Dodatek h knjigi Franceta Nučiča Dobrepoljska Hirošima, 1995. Avtor Franc Nučič živi v Dobrepolju.

Struge - glj : Centa, Slavka

STUDENEC žive vode : molitvenik / (zbral in uredil Maksimiljan File). - Stična : Stiška opatija (i.c.) Cistercijanska opatija, 1996. - 75 str. ; 17 cm.
Molitvenik za interno uporabo v Domu duhovnih vaj Cistercijanskega samostana v Stični.

SVOLJŠAK, Drago

Virsko mesto : Stična / D. Svolfjak ; fotografije: J. Hanc, S. Habič in T. Lauko. - Ivančna Gorica : Občina ; Narodni muzej ; TD Stična ; Cistercijanska opatija Stična, 1996. - Zloženka, (8) str. : ilustr. ; 10 x 21 cm.
Zloženka je izšla tudi v nemškem in angleškem jeziku.
Zloženka predstavi Cvinger nad Virom pri Stični z zemljevidom, s fotografijami, skico in tekstom ter ga umesti v čas, prikaže gomile in izkopavanja ter najdbe.

Šentvid pri Stični - glj : Jubilejni zbornik Lovska družina Šentvid pri Stični

: Po deželi Desetega brata
: Tabor slovenskih pevskih zborov

Škrjanec, Breda - glj : Mednarodni grafični likovni center

: Velika nagrada risbe Alpe-Adria

ŠTRUBELJ, Alojzij

Še vedno živo drevo : Zavod sv. Stanislava skozi stoletja / Alojzij Štrubelj ; (dopolnila Stane Gabrovec in Marijan Smolik ; ilustracije Veselka Šorli Puc). - Ljubljana : Družina, 1996. - 271 str. : ilustr. ; 24 cm.
Delo je razdeljeno na šest poglavij: Drevo raste in rodi, Gimnazija, Vzgojni zavod, Dodatna vzgoja in izobraževanje, Bivši zavodarji o zavodu ter Drevo je ozelenelo. V knjigi je predstavljen Zavod sv. Stanislava (ljudsko tudi Škofovi zavodi) v Šentvidu nad Ljubljano skozi čas z vso svojo pestrostjo dejavnosti. Besedilo dopolnjujejo številne fotografije. Avtor, jezuit Alojzij Štrubelj, je bil rojen v Paradišču pri Šmarju v letu 1917.

TABOR slovenskih pevskih zborov (Šentvid pri Stični)

Pojo naj ljudje : sedemdvajseti (!) (prav: sedemindvajseti) tabor slovenskih pevskih zborov / (uredil Ilija Bregar ; avtorji(Boris Kuhar et al.). - Šentvid pri Stični : Tabor slovenskih pevskih zborov, 1996. - 35 str. : ilustr. + oglasni del ; 23 cm.

TITAN, Robert

Portal : roman / Robert Titan Felix. - Grosuplje : Mondena, 1996. - 164 str. ; 20 cm. - (Jurčičeva zbirka ; letn. 5, št. 2).

Bivanje kot aristokratski in anarhični princip : spremna beseda / Vid Sagadin: str. 155-161. - Beležka o avtorju: str. 163-164. - Na zavihku spredaj slika avtorja ter na zavihkih: Robert Titan Felix / Mitja Čander.

TRŠAR, Marijan

Kopist in samota / Marijan Tršar. - Ljubljana : Slovenska matica, 1996. - 159 str. : ilustr. ; 23 cm.

Na zavihkih spremna beseda Jože Mahnič.

Knjiga je razdeljena v tri samostojne enote, prva pa ima naslov Kamni vrh, do str. 51. Besedilo in inicialke v poglavjih Kamni vrh in Hrastovlje so ilustrirane s skicami po freskah Janeza Ljubljanskega v Visokem, Muljavi (l. 1456) in Kamnem vrhu (l. 1459). Poglavje uvaja še slika cerkve na Kamnem vrhu. Izstopajoča je oprema ovitka, tudi z obarvano sliko cerkve na Kamnem vrhu. Kamni vrh nad Ambrusom, kjer je pisec sredi 50-ih let kopiral freske Janeza Ljubljanskega, nudi avtorju priložnost deloma predstaviti kopistovo delo ter njegov odnos do umetnosti in narave. Del prvega poglavja je oblikovan kot dialog med kopistom in poosebljeno samoto.

TRUBAR, Primož

Catechismus s dvema islagama : ena pridiga od starosti te praue mu kriue vere ... vkupe sbrana ... skusi Primosha Truberia. - Faksimile. - Ljubljana : DZS, 1996. - 531 str. ; 16 cm.

Faksimile po izvodih (NB Wien 15.510-a in Zagreb, JAZU R-1430. - 100 oševilčenih izvodov. - Izvirna izdaja: V Tibingi, 1575.

-- Trubarjev Katehismus z dvejma izlagama / Mihael Glavan. - 21 str. ; 15 cm.

Najpomembnejše delo Trubarjevega zrelega življenjskega obdobja, ki je ohranjeno samo v sedmih primerkih, je izšlo kot faksimile v sto ročno izdelanih, oštevilčenih izvodih, seveda spet z angažiranjem urednika in pisca spremne razprave. Urednik in avtor spremne študije, prof. Mihael Glavan, rojen l. 1945, je vodja Rokopisnega oddelka v NUK-u. Živi v Stični.

TUŠAR, Metka

Namesto pravljice : (pesniška zbirka) / Metka Tušar (spremna beseda Goran Gluvič). - Grosuplje : Mondena, 1996. - 72 str. ; 19 cm. (Zbirka Prima ; št. 2).

Spremna beseda : V popolno intimo / Goran Gluvič: str. 69. - Slika avtorice in notica o njej na str. 4. Ilustracija na naslovnici (Luka Gluvič).

VELIKA nagrada risbe Alpe-Jadran (4 ; 1996 ; Ljubljana)

4. velika nagrada risbe Alpe Jadran = (4th) Grand Prix of drawing Alps-Adria : (Mglc, Galerija Tivoli), Ljubljana, 13.6. - 31.8.1996 / (redakcija kataloga, editor Breda Škrjanec ; et al.). - Ljubljana : Mglc, 1996. - 137 str. : ilustr. ; 22 cm.

VELIKANJE, Miloš

Slovenika : katalog poštних znamk : 1996/1997 / (avtor besedila in idejne rešitve) Miloš Velikanje in sinova ; (likovna in grafična obdelava) Martin Velikanje) - Ivančna Gorica : Miloš Velikanje in sinova, 1996/1997. 121 str. : ilustr. ; 21 cm.

Ovojni naslov. - 2500 izvodov. - Uvodna beseda / Jože Velikanje: str. (3).

Zajeta so vse znamke, ki so vezane na Slovenijo po geografskem, kulturnem, umetnostnem, političnem, športnem in zgodovinskem pomenu, večino kataloga pa sestavlja katalog znamk države Slovenije. Katalog spremlja jo še barvne fotografije.

Vir pri Stični - glej : Svolišak, Drago

Višnja Gora - glej : Lovstvo v naših krajih

: Po deželi Desetega brata

: Stoji učilna zidana

Vrbinc, France - glej : Pričevanja

: Steiner, Bertram Karl

Zagradec - glej : Po deželi Desetega brata

Zajc - Jarc, Mihaela: Višnjijski zimzelen, 1996 - glej : leto 1995

ZAJC - JARC, Mihaela

Vrba nad tolmunom : (pesniška zbirka) / Mihaela Zajc - Jarc ; (spremna beseda Ivanka Černelič ; opremila Sandi Zalar). - Grosuplje : ZKO, 1996. - 127 str. ; 18 cm.

Beseda o pesnici / Ivanka Černelič : str. 122-123. - 500 izvodov.

Ta zbirka prinaša izbor njenega izdanega pesniškega dela, razdeljena je v šest ciklusov, katerih naslovi razlagajo tematiko: Na stopnicah srca, Ena sama ptica, Poleti, pozimi, Domače ognjišče, Ta čas in Prijateljem. Avtorica, pesnica, pisateljica in zbirateljica krajevnega ljudskega izročila, rojena l. 1916, živi v Višnji Gori.

ZALAR, Sandi

Zgaga tudi pozimi / ((napisala in ilustrirala Sandi Zalar) - Grosuplje : Zveza kulturnih organizacij, 1996. - 79 str. : ilustr. ; 21 cm.

Delo je nadaljevanje Dnevnika Mihe Zgaga, ki je izšel l. 1994. Najstniška problematika je podana humorno. Avtorica, rojena 1960, slikarka, živi v Dobropolju.

ZBORNİK občin Grosuplje, Ivančna Gorica, Dobropolje : gospodarska, kulturna in zgodovinska kronika / (glavni urednik Mihael Glavan). - Grosuplje : (izdaja skupina občanov), 1969-. - 19, 1996, 248 str. : ilustr. + oglasni del ; 23 cm.

ZUPAN, Danijela

Naberli mi ledenih rož : (pesniška zbirka) / Danijela Zupan. - Grosuplje : Mondena, 1996. - 53 str. : avtoričina slika ; 20 cm.

ŽEBRE, Zdenka

Kamen na srcu : (roman) / Zdenka Žebre ; (spremna beseda Vital Klabus). - Grosuplje : Mondena, 1996. - 166 str. ; 21 cm.

Spremna beseda / Vital Klabus: 162-163. - Na zavihku notica o pisateljici in odlomkom iz spremne besede.

ŽUPANOVA jama : 70 let : Ledenica, Županova jama, Taborska jama / urednica Marija Samec ; fotografije Ingrid Kralj (et al.). - Grosuplje : Turistično društvo Županova jama, 1996. - 65 str. : ilustr. + oglasni del ; 24 cm.

Knjiga je izšla 28.2.1997, predstavitev je bila 6.3.1997 v dvorani Glasbene šole v Grosupljem, prinaša pa zapise od Valvasorja v originalu in prevodu Janka Modra, strokovne članke o jami, čas in zgodbo odkritja jame ter življenje jame do danes, njeno okolico ter pogled v bodočnost. Dodana je bibliografija o jami. Fotografije, tudi barvne, nam pričarajo lepote jame in njene okolice.

1997

V tem letu jih je med izstopajočimi publikacijami potrebno omeniti več: F. Adamič: Oris slovenskega vinogradništva, dela Mihaela Glavana (7), F. Jaklič: Nevesta s Korinja, J. Miklič: Po Grosupljem in okolici in J. Müller: Župnija Grosuplje.

ADAMIČ, France

Oris slovenskega vinogradništva in vinarstva = Outline of Slovenian vinegrowing and winery / France Adamič. - Ljubljana : Oddelek za agronomijo Biotehniške fakultete, 1997. - 89 str. ; 23 cm. - (Zbornik Biotehniške fakultete Univerze v Ljubljani. Suplement ; 26. Agronomija).

Avtor v uvodu predstavi svojo povezanost z vinogradništvom. V delu zajame celotno vinogradniško problematiko, zgodovino, katastrofo v zvezi s trtno ušjo, zaslužne vinarje in poda še bibliografijo vinogradniškega tiska.

BARAGA, Friderik Irenej

Krščanski nauk za Indijance / Friderik Baraga ; (iz angleščine prevedel Karel A. Ceglar s sodelavci ; uredil France Baraga). - Ljubljana : Družina, 1997. - 349 str. ; 24 cm.

Spremna beseda / Franc Rode: str. (5). - Opombe pod tekstom. Slika Barage na naslovnici.-1. Premišljevanja katoliškega kristjana. Uvod prevajalca / Karel Ceglar: str. 11-13. - (Iz očipvejščine v angleščino je Baragovo delo Katolik Enamiad (1850) prevedel Pavel Prud'homme, dopolnil Alojz Shretlen). - 2. Večne resnice. Uvod prevajalca / Karel A. Ceglar: str. 229-230. - (Iz očipvejščine v angleščino je Baragovo delo Kagige Debwewinan (1855) prevedel Pavel Prud'homme, pripravil Alojz Shretlen).

Prevajalec iz angleščine v slovenščino, Karel Ceglar, rojen l. 1912 v Stični, salezijanec, deluje v Hamiltonu, v Ontariu v Kanadi. Po upokojitvi se je z vso delavnostjo vpregel v predstavljanje Baragovega življenja in dela. Tako sta nasledek tega že dve knjigi zbirke Baragiana ter prva dva prevoda iz očipvejščine.

BIČJE : oaza na pragu mesta (Grosuplje) / (Besedilo Andrej Sovinc in Vesna Juran ; fotografije Andrej Sovinc in Geodetski zavod Slovenije ; risba na naslovnici Robert Simonič). - (Ljubljana) : Ljubljanski regionalni zavod za varstvo naravne in kulturne dediščine, 1997. - (8) str. : ilustr. ; zloženka, 40 x 23 cm, zloženo na 10 x 23 cm.

5000 izvodov. - Izid omogočila tudi Občina Grosuplje.- Podatki o avtorjih navedeni v kolofonu. V zloženki je predstavljen naravni rezervat Bičje pri Grosupljem, med Brezjem in Ponovo vasjo.

BISERNI časi : 8 a : 1996/97 / (izbrala in uredila Irena Daugul ; ilustratorji Mateja Rot (et al.) ; avtorji Karmen Šumiga (et al.)). - Grosuplje : OŠ Louisa Adamiča, 1997. - (26) f. : ilustr. ; 13 x 13 cm.

Naklada 40 izvodov.

Izdaja na recikliranem papirju. Publikacija predstavi učence razreda z njihovimi literarnimi in slikovnimi prispevki. Izšlo v juniju 1997.

BOSTIČ, Alojz

Etika upravnega dela / Alojz Bostič, Matej Košir, Vekoslav Rajh. - Ljubljana : Paco, 1997. - 99 str. : grafični

prikazi ; 20 cm.

Soavtor Matej Košir, živi v Grosupljem, je avtor 5. poglavja: Odnos upravnih uslužbencev do strank v postopku in do družbe kot celote.

BRATINA, Lojze

Križev pot / (avtorji Lojze Bratina, Katarina Ambrož, Anton Nadrah ; zbrala in pripravila Amalija Kuri ; slike križevega pota Janez Bernik). - Ljubljana : Salve, 1997. - 70 str. : ilustr. ; 21 cm.

Avtorji navedeni v kolofonu. - Uvod ali Kako so nastali ti trije Križevi poti? / Amalija Kuri: str. 3-4.

Ceglar, Karel - glej : Baraga, Friderik Irenej
: Pirc Franc

CEGLAR, Ludovik

Nadžkof Vovk in njegov čas : 1900-1963 / Ludovik Ceglar. - Celovec ; Ljubljana ; Dunaj : Mohorjeva založba, 1993-1997. - Del 3: Leti 1961-1962 in splošna poglavja. - 1997. - 225 str. : ilustr. ; 20 cm.

Popravki k 2. delu knjige: str. 202. - Ocene druge knjige: str. 203-215.

Avtor Ludovik Ceglar, (1917-1998) duhovnik, delujoč v San Paulu v Braziliji, je po rodu iz Stične.

CEGLAR, Ludovik

Prošnje fatimske Gospe / Ludovik Ceglar. - Stična : Cistercijska opatija, 1997. - 239 str. ; 19 cm. - (Bernardova knjižnica ; št. 11)

Na zadnji strani platnic tudi notica p. Antona Nadraha.

Avtor je v svoji tretji knjigi o fatimski Mariji upošteval obširno literaturo o Fatimi. Glavni vir so spomini vidke sestre Lucije in njena številna pisma, ki so prevedena iz izvirnika.

CENTER za zdravljenje boleznih otrok (Šentvid pri Stični)

Almanah ob 40. letnici zavoda v Šentvidu / uredil Pavle Kornhauser ; (avtorji Janez Zajec et al.). - Šentvid pri Stični : Center za zdravljenje boleznih otrok, 1997. - 103 str. : ilustr. ; 26 cm.

Na vrhu naslovne strani: Zavod za revmatične in srčne rekonvalescente za mladino dr. Marko Gerbec. - Tiskano v 1000 izvodih v aprilu 1997.

Vsebuje zgodovino zavoda, spomine na zdravnike, pogled na sedanjost in v prihodnost ter tudi povsem strokovne članke, še predstavitev dr. Marka Gerbca (1658-1718), šolanje v zavodu ter tudi leposlovni prispevek pa precej slikovnega gradiva ; oglasni del: str. 93-101.

DO grla v mulj vraščeno : antologija slovenske poezije / izbral ((in) spremna beseda) Tadej Čater. - Grosuplje : Mondena, 1997. - 149 str. ; 21 cm (Zbirka (sprit slovene ; zv. 3).

Do grla v mulj vraščeno ali dodatek k antologiji slovenske poezije / Tadej Čater: str. 143-148.

Na zavihku ovitka notica o avtorju ter njegove besede o izboru v antologiji. Pesniki so predstavljeni z osnovnimi podatki, razvrščeni po abecedi, od Esada Babičiča do Alda Žerjala, torej predvsem sedaj živeči pesniki, rojeni v letih od 1934 do 1966.

DOBREPOLJE : (Dobrepoljska dolina = The Dobrepolje valley) / (fotografija: Avgusta Rihar, Foto Markelj in Arhiv občine Dobrepolje). - Dobrepolje : Občina Dobrepolje in Turistično društvo Dobrepolje, (1997). Zloženska, (8) str. : ilustr. ; 21 cm.

Zloženska predstavi občino s turistično in gostinsko ponudbo ter kratkim opisom doline.

FRBEŽAR, Ivo

Kamenuj kamenné ... / Ivo Frbežar ; (vybral a přežil Lubor Kasal ; doslovem opatřila Magdalena Wagnerová). - Praha : Volvox Globator, 1997. - 71 str. ; 16 cm. - (Sepie ; sv. 4).

Stav tohoto světa a této společnosti / Magdalena Wagnerová: str. 63-65.

Osnovni podatki in slika Iva Frbežarja na zavihkih ovitkov.

Prevod izbranih pesmi iz samostojnih zbirk: Kamnaj kameno kamen besedo; Orosilo orosilo. Avtor Ivo Frbežar, literat, slikar in oblikovalec, rojen l. 1949, živi v Grosupljem kot svobodni književnik in lastnik založbe Mondena.

FRELIH, Marko

Friderik Irenej Baraga (1797-1868) : svetost v dejanju / Marko Frelih. - Stična : Slovenski verski muzej, (1997). - (6 str.) : ilustr. , zloženska, 32 x 22 cm, zloženo na 11 x 22 cm.

5000 izvodov.

Zloženska izšla ob 200-letnici rojstva ob odprtju razstave v Stični, v juniju 1997.

Gatina - glaj : Prostovoljno gasilsko društvo

GLAVAN, Mihael

Iz duha kulture : ob 200. obletnici rojstva Matija Čopa : vodnik po razstavi : Razstavna dvorana NUK, 6. - 28. februar 1997 / (avtor besedil Mihael Glavan). - Ljubljana : Narodna in univerzitetna knjižnica, 1997. - 48 str. : ilustr. ; 24 cm.

Avtor naveden v kolofonu.

Predstavljeno je življenje Matije Čopa v vsej sočasnosti, njegova korespondenca ter posebej še njegovo bibliotekarsko delo, njegova dela, še dela o njem, pa še izbor iz njegove osebne knjižnice. Osebnosti spremljajo tudi upodobitve. Na razstavah v NUK-u nam NUK odkriva svoja bogastva, posebej je pomembno pa, da ob razstavah izidejo tudi vodniki, ki njihovo predstavitev ohranijo v zavesti.

GLAVAN, Mihael

Slovenski kulturni salon : razstava ob 250. obletnici rojstva Žige Zoisa, Razstavna dvorana NUK, 25. nov. - 24. dec. 1997 : vodnik po razstavi / (avtor besedil Mihael Glavan). - V Ljubljani : Narodna in univerzitetna knjižnica, 1997. - 37 str. : ilustr. ; 24 cm.

Avtor naveden v kolofonu.

Katalog predstavi Zoisovo rodbino, njega kot razsvetljenca, naravoslovca, posestnika ter mentorja pa tudi njegovo bogato knjižnico, pa še o kulturnem salonu in njegovem pomenu. Tudi tu avtor izstopi v nacionalnem pogledu, saj takšna razstava vedno nosi s seboj takšen naboj.

Glavan, Mihael - glaj : Narodna in univerzitetna knjižnica

: Naša beseda in zemljevidi slovenskega ozemlja

: Trubar, Primož

: Vidmar, Josip

GLUVIČ, Goran

Očetu luč, sinu ključ : (zabavna radijska igra) / Goran Gluvič. - (Ljubljana) : Radio Slovenija, Uredništvo igranega programa, (1997). - 17 f. ; 30 cm.

GLUVIČ, Goran

Šest iger / Goran Gluvič. - Grosuplje : Mondena, 1997. - 173 str. ; 21 cm. - (Zbirka Éspirit slovène ; zv. 2). Vsebuje: Borutovo poletje ; Video klub ; Carlos ; Jam Session ; Norma.

Na zavihku o avtorju in delu, zadaj na ovitku slika avtorja. Zbirka v opazni knjižni opremi predstavlja njegovo dramatiko, ki je tu prvič zbrana.

GLUVIČ, Goran

Vrata skozi : (roman) / Goran Gluvič ; (opremil Ivo Frbežar). - Murska Sobota : Pomurska založba, 1997. - 138 str. ; 20 cm. (Zbirka Domača književnost).

Na zavihkih spremna beseda.

V knjigi je glavna oseba pisatelj G. Lim oz. avtorjev alterego, stalna oseba v Gluvičevih kriminalkah, ob njem tudi druga stalna oseba inšpektor Zvonec Marc, naslov Vrata skozi pa opozarja na simbol časovnega in osebnostnega prehajanja.

GODBA Stična

20 (Dvajset) let : Godba Stična / avtorji: Lojze Ljubič, Marta Omejec, Melita Žlajpah. - Stična : Godba Stična, 1997. - 14 str. : ilustr. ; 23 cm.

Ovojni naslov: 1887-1943 : 1977-1997 : 20 let : Godba Stična.

V knjižici so predstavljeni spomini, kronologija dela, kapelnika ter članstvo, tekst dopolnjujejo številne fotografije, na zadnji strani platnic še fotografija godbe na 3. božično-novoletnem koncertu ter pesem posvečena godbi ob 20-letnici. Publikacija je izšla v maju 1997.

Grosuplje- glaj : Bičje

: Miklič, Jože

: Müller, Jakob

: Vrenčur, Milena

HRČEK, Lojze

Stari trsi vinske trte v Sloveniji / Lojze Hrček, Marijan Kotar. - Ljubljana : Biotehniška fakulteta, 1997. - 71 str. : barvne fotogr. ; 30 cm.

HROVATIN, Marta

Gospodinjstvo za 6. razred osnovne šole s prilagojenim programom / Marta Hrovatin, Fanika Pagon ; (ilustracije Sašo Jankovič in Libra Bona). - Ljubljana : Domus, 1997. -168 str. : ilustr. ; 29 cm.
Didaktično-metodični napotki k učbeniku za gospodinjstvo za 6. razred osnovne šole s motnjami v razvoju: str. (137-168) - 3000 izvodov.

JAKLIČ, Fran, 1868-1937

Nevesta s Korinja ; Sin / Fran Jaklič - Podgoričan ; (ilustriral France Kralj ; spremni besedili napisala Milan Šuštar in Igor Kranjc). - Celje : Mohorjeva družba, 1997. - 111 : ilustr. ; 26 cm.

Fran Jaklič - Podgoričan / Milan Šuštar: str. 95-103. - Rišba kakor lepota misli... / Igor Kranjc: str. 105-109. - Slovarček narečnih besed in fraz / Milan Šuštar: str. 111.

Spremni besedi sta opremljeni še z številnimi dokumentarnimi fotografijami. Prva knjižna izdaja Neveste s Korinja je izšla v Gorici l. 1926 v precej manjšem formatu, ta izdaja pa je povečana, jezikovno posodobljena, narečno besedje je ostalo v izvorniku, popravljene pa so tudi tiskovne napake prve izdaje. Jakličevi besedili sta plod folklorističnega gledanja na vas, Kraljeve ilustracije niso samo dopolnilo, temveč nadgrajujejo besedilo in so dokumentacija duha Dobrepolja. Da je knjiga izšla, je še posebej zaslužen Milan Šuštar, po rodu iz Dobrepolja.

JURČIČ, Josip

Deseti brat / Josip Jurčič ; (ilustriral Ivan Vavpotič ; uredil in spremno besedilo napisal Boris Paternu). - (Ljubljana) : Mladinska knjiga, 1997. - 239 str. : ilustr. : 21 cm. - (Zbirka Domen).

Jurčičev Deseti brat in njegovo mesto v slovenski prozi / Boris Paternu: str. 219-233. - Opombe: str. 234-239.

JURČIČ, Josip

Jurij Kozjak / Josip Jurčič ; (ilustriral Uroš Hrovat ; spremna beseda Stanko Janež). - V Ljubljani : Karantanija, 1996. - 133 str. : ilustr. : 21 cm. - (Zbirka Lastovka : najlepše zgodbe sveta).

Josip Jurčič / (Stanko Janež): str. 121-129. (Avtor naveden v kazalu). - Jurij Kozjak, slovenski janičar / Stanko Janež: str. 130-133).

Avtor barvne risbe na naslovnici in (11) črno-belih ilustracij med tekstem Uroš Hrovat.

JURČIČ, Josip

Tihotapec : povest / Josip Jurčič. - Ljubljana : Založniška hiša Dolenc, 1977. - 88 str. ; 20 cm.

(Brez ilustracij in spremne besede.)

JUVAN, Manica

Konservatorsko-restavratorski poseg na stenskih poslikavah prelature Stiškega sanostana : specialistično delo / Manica Juvan, Vesna Obid. - Ljubljana : (M. Juvan : V Obid), 1997. - 46 str. : ilustr. ; 30 cm.

KNAFELJ, Avguštin

Univerzalno duhovno znanje / Avguštin Knafelj. - Grosuplje : (Samozaložba), 1997. - 15 str. : ilustr. ; 21 cm.

Ovojni naslov.

Avtor in samozaložnik živi v Duplicah pri Grosupljem.

Košir, Matej - glej : Bostič, Alojz

Kotar, Marijan - glej : Hrček, Lojze
: Vinska trta

Kralj, France - glej : Jaklič, Fran
: Levstik, Fran

KRALJ, Tone

Tone Kralj : 1900-1975 : (razstava slik, grafik in skulptur Toneta Kralja) : Kulturni center "Srečka

Kosovela" Sezana, 20. november - 20. december 1997 / (besedilo ob razstavi Aleksander Peršolja ; strokovno besedilo, izbor likovnega gradiva in ureditev kataloga Igor Kranjc ; fotografije Lado Mlekuž, Matija Pavlovec). - Sezana : Kulturni center "Srečka Kosovela", 1997. - 24 str. : ilustr. ; 30 cm.

Ovojni naslov: Tone Kralj ; grafika in slikarstvo. - Naklada 300 izvodov.

Umetnost, prava domovina Toneta Kralja / Igor Kranjc: str. 2-14.

S katalogom sta izšli še razglednici: Pridiga sv. Pavla in Kmečka svatba. : Ob razstavi je izšel zelo lep katalog s precej barvnimi fotografijami slik, ki jih je največ posodila Moderna galerija, nekaj pa tudi Goriški muzej, Mirenski grad in Kostanjevica na Krki, pa še seveda fresk iz primorskih cerkva.

KRŽIŠNIK, Zoran

Ljubljanska grafična šola / (avtorja besedila Zoran Kržišnik, Breda Škrjanec). - Ljubljana : EWO, 1997. - 245 str. : ilustr. ; 23 cm. - (Zbirka Arkade).

Knjiga izšla tudi v angleščini z naslovom Ljubljana school of graphics.

KUHAR, Boris

Kam na dobro kosilo? : 100 gostiln, 100 kuharjev, 100 receptov / Boris Kuhar ; (fotografije Boris Kuhar, celostranske fotografije Egon Kašc, fotografije Vile Podrožnik, Gradu Brdo in Restavracije Zois pa Cveto Sonc). - Ljubljana : Slon, 1997. - 223 str. : ilustr. ; 21 cm.

V vodniku avtor predstavi najboljše gostilne in domačije ter najboljše kuharje. Vse gostilne je sam obiskal in njihove najboljše jedi preizkusil ter od njih izmamil vsaj po en recept, ki nam jih tu ponuja. Kuhinja je razdeljena po pokrajinah in še po letnih časih. Tudi s to knjigo avtor potrjuje svoj sloves.

LAMPIČ, Barbara

Geološke, geomorfološke in hidrološke značilnosti Radenskega polja / Barbara Lampič, Aleš A. Smrekar ; Računalniška kartografija Iztok Sajko. - Ljubljana : Inštitut za geografijo, 1997. - 76 str. : zvd. ; 30 cm.

LEVSTIK, Fran

Martin Krpan / napisal Fran Levstik ; naslikal (ilustriral in opremil) Tone Kralj ; (uvodna beseda Niko Grafenauer). - 13. natis. - Ljubljana : Mladinska knjiga, 1997. - (67) str. : večinoma barvne ilustr. ; 24 x 28 cm. - (Zbirka Cicibanov vrtiljak) (Velike slikanice).

Uvodna beseda / Niko Grafenauer: str. (3).

Prvič izšlo leta 1954. Posamezne dosedanje izdaje niso prinašale celotne Kraljeve opreme tega dela, ta pa je veren posnetek celotne zamisli. Tudi papir je posrečeno izbran, saj daje delu vtis patine. Ilustrator Tone Kralj (1900-1975), slikar, grafik, freskant in kipar, je bil rojen v Zagorici v Dobrepolju.

MEDNARODNI grafični bienale (22 ; 1997 ; Ljubljana)

22 (Dvaindvajseti) mednarodni grafični bienale : Moderna galerija, Narodni muzej, Galerija Tivoli, Cankarjev dom, 27.6. - 30.9. 1997 = (22nd) International Biennial of Graphic Art / (uredništvo kataloga, editor Breda Škrjanec). - Ljubljana : Mgl, 1997. - 346 str. : ilustr. ; 22 cm.

MIKLIČ, Jože

Po Grosupljem in okolici : nekdanje podobe krajev / Jože Miklič ; (izbor razglednic in starih fotografij Jože Burnar ; fotografije Rok Zrnec, Jože Miklič). - Grosuplje : Občina, 1997. - 141 str. : ilustr. ; 20 x 20 cm.

Avtor v obširnem uvodu prikaže urejenost oz. zakonitosti naših krajev nekdanj ter problem varovanja stavbne dediščine danes, nato pa ob reprodukcijah starih razglednic opozori na celoto in detajle krajev in naselij, ki te podobe ne nudijo več ali pa je ob vsakdanjem hitenju ne zaznamo. Slikovno gradivo je zelo bogato. Knjiga je izšla v juliju, predstavljena je bila 9. oktobra 1997 v Zagradcu. Avtor Jože Miklič je domačin iz Zagradca pri Grosupljem.

MÜLLER, Jakob

Župnija Grosuplje : ob srebrnem prazniku nove cerkve / Jakob Müller ; (prevoda povzetka: v angleščino Alenka Klemenc; v nemščino Alojzij Šuštar ; foto Rok Zrnec). - Grosuplje : Župnijski urad, 1997. - 115 str. : ilustr. ; 22 cm.

Glej, prebivališče Boga med ljudmi / France Šuštar: str. 5. - Cerkve gradi vera / Tone Bohinc: str. 7-8.

Avtor podaja staro zgodovino sedanje župnije, opiše stare cerkve ter gradnje in opravo nove cerkve, izbrskal je vse tu delujoče duhovnike ter verskemu življenju posvečene posameznike, posveti se celotnemu življenju fаре, čemur središče je cerkev, od blagoslovov do gasilcev, pevcev, ključarjev, pritrkovalcev, procesij, skavtov, verouka itd. Obširna sta osebno kazalo ter seznam literature. Avtor, leksikograf Jakob Müller, rojen l. 1941, je

domačin iz Grosupljega.

NADRAH, Anton

Betlehemski ogenj : Jezusova dvatisočletnica / Anton Nadrah ; (spremno besedo napisal Taras Kermauner). - Stična : Cistercijanska opatija, 1997. - 128 str. ; 19 cm. - (Bernardova knjižnica ; št. 10).

Zbirki na pot / Taras Kermauner: str. 123-124..

Na zadnji strani platnic notici T. Kermaunerja in Antona Strleta o knjigi. Pesmi A. Nadraha z versko tematiko so razdeljene v dva cikla: Jezusova dvatisočletnica in Minljivost in večnost.

NADRAH, Anton

Klic Marije iz Fatime / Anton Nadrah. - Stična : Cistercijanska opatija, 1997. - 78 str. ; 17 cm.

NADRAH, Anton

Klic Marije iz Fatime / Anton Nadrah. - Druga, izpopolnjena izdaja. - Stična : Cistercijanska opatija, 1997. - 80 str. ; 17 cm.

Prva izdaja je v mesecu dni pošla, zato je avtor izdal razširjeno izdajo z nekaj opombami in dodatki.

Nadrah, Anton - glej: Bratina, Lojze

NAJBOLJŠE šale : Mujo & Haso / zbral, izbral in uredil ((ter) spremna beseda) Jean J. Frbežar s sodelavci uredništva ; (ilustracija na naslovnici Ivo Frbežar). - Grosuplje : Mondena, 1997. - 127 str. ; 17 cm. - (Zbirka Dionysos ; zv. 3).

Uvodnik / Jean J. Frbežar in sodelavci: str. 7-9.

NAJBOLJŠE šale: najbolj smešne, najbolj neokusne, najbolj nesramne in novoletne šale. Del 1 / zbrala, izbrala in uredila Jean J. Frbežar in Janez Žalik s sodelavci uredništva ; (spremna beseda Jean J. Frbežar in sodelavci ; ilustracija na naslovnici Ivo Frbežar). - Grosuplje : Mondena, 1997. - 127 str. ; 17 cm. - (Zbirka Dionysos ; zv. 5).

Uvodnik / Jean J. Frbežar s sodelavci: str. 7-9.

NAJBOLJŠE šale o blondinkah / zbral in izbral in uredil ((ter) spremna beseda) Jean J. Frbežar s sodelavci uredništva ; (ilustracija na naslovnici Ivo Frbežar). - Grosuplje : Mondena, 1997. - 127 str. ; 17 cm. - (Zbirka Dionysos ; zv. 1).

Uvodnik / Jean J. Frbežar in sodelavci: str. 7-9.

NAJBOLJŠE šale o natakarih, gostilnah, restavracijah in pivu / zbral, izbral in uredil ((ter) spremna beseda) Jean J. Frbežar s sodelavci uredništva ; (ilustracija na naslovnici Ivo Frbežar). - Grosuplje : Mondena, 1997. - 127 str. ; 17 cm. - (Zbirka Dionysos ; zv. 6).

Uvodnik / Jean J. Frbežar in sodelavci: str. 7-9.

NAJBOLJŠE šale o odvetnikih / zbral, izbral in uredil ((ter) spremna beseda) Jean J. Frbežar s sodelavci uredništva ; (ilustracija na naslovnici Ivo Frbežar). - Grosuplje : Mondena, 1997. - 127 str. ; 17 cm. - (Zbirka Dionysos ; zv. 2).

Uvodnik / Jean J. Frbežar in sodelavci: str. 7-9.

Ovojni naslov: Najboljše šale o odvetnikih in ostalih pravnikih.

NAJBOLJŠE šale o šoli, učencih in učiteljih / zbral, izbral in uredil ((ter) spremna beseda) Jean J. Frbežar s sodelavci uredništva ; (ilustracija na naslovnici Ivo Frbežar). - Grosuplje : Mondena, 1997. - 127 str. ; 17 cm. - (Zbirka Dionysos ; zv. 4).

Uvodnik / Jean J. Frbežar in sodelavci: str. 7-9.

NARODNA in univerzitetna knjižnica (Ljubljana)

Trije glagolski fragmenti iz zapuščine barona Žige Zoisa / (urednik Mihael Glavan ; spremna študija Janez Zor). - Faksimile. - Ljubljana : DZS, 1997. - 1 mapa : ilustr. ; 33 cm.

Podatki o naslovu in avtorjih povzeti iz kolofona spremne študije. - Faksimile po izvornih rokopisih NUK, Ms 365/5.

V sto numeriranih izvodih je izšla faksimilirana, barvna izdaja treh glagolskih spisov, med njimi največkrat navajani ljubljanski homilijar. Izdajo je oblikoval Lucijan Bratuš. Tudi pri tem faksimilu je sodeloval kot urednik

Mihael Glavan.

NAŠA beseda in zemljevidi slovenskega ozemlja : vodnik po razstavi : Ljubljana, Razstavna dvorana NUK, 20. maj - 30. junij 1997 / ((organizatorja) Narodna in univerzitetna knjižnica v Ljubljani (in) Zveza združenj borcev in udeležencev NOB Slovenije ; uredil Mihael Glavan). - Ljubljana : Narodna in univerzitetna knjižnica, 1997. - (40) str. : ilustr. ; 30 cm.

Na hrbtni strani ovitka tudi naslov: Slovenian literature and maps of Slovenian territory : exhibition guide. Vzporedno slovensko besedilo in angleški prevod.

Vsebina: Mejniki v razvoju slovenske besede in knjige / avtor Mihael Glavan ; prevod v angleški jezik Polona Glavan. Imago Sloveniac / avtor Veselin Mišković ; prevod Dunja Kalčič.

Razstavo ob Evropskem mesecu kulture v NUK-u je pospremil ta katalog, kjer g. Glavan lepo poda vso zgodovino slovenskega zapisanega in tiskanega jezika. Publikacija, tudi zaradi vzporednega angleškega prevoda, predstavlja legitimacijo našega naroda in duha v današnjem svetu.

NUČIČ, France

Sodni umor poslednjega domobranca / France Nučič. - Dobrepolje (Struge) : (samozaložba), 1997. - 51 str. : ilustr. ; 20 cm.

Ovojni naslov. - Na naslovnici fotografija Alojza Tekavca, zadaj fotografija kipa Franceta Balantiča v San Justu. Avtor podaja časovni oris ter zapisnik zaslišanja, obtožnico in sodbo 'poslednjega domobranca' Alojza Tekavca iz Rapljevega pri Strugah, obsojenega na drugem kočevskem procesu, 28.5.1948, ustreljenim 23.9.1948.

OSNOVNA šola Ferda Vesela (Šentvid pri Stični)

Trideset let dela v novi šoli : dve stoletji šole v Šentvidu pri Stični / (brošuro so pripravili Jernej Lampret et al.). - Šentvid pri Stični : Osnovna šola Ferda Vesela, 1997. - 45 str. : ilustr. ; 25 cm.

400 izvodov. - Izšlo v maju 1997.

Publikacija prinaša zgodovino šole od ustanovitve do sedanjosti, spomine bivših učencev, kratko biografijo slikarja Ferda Vesela (1861-1946), seznam zaposlenega osebja v novi šoli ter precej slikovnega gradiva.

PEROVŠEK, France

Sveži veter iz preteklosti : dopolnilo h knjigi Moja resnica / France Perovšek. - Ljubljana : Društvo piscev zgodovine NOB Slovenije, 1997. - 25 str. : fotografije ; 23 cm. - (Partizanski knjižni klub ; knj. št. 26).

PEROVŠEK, France

Moja resnica : spominski utrinki iz delovanja po letu 1945 na Primorskem in v Ljubljani / France Perovšek. - Dopolnjena izdaja. - Ljubljana : Društvo piscev zgodovine NOB Slovenije, 1997. - 337 str. : ilustr. ; 24 cm. - (Partizanski knjižni klub ; knj. št. 18a).

Prva izdaja je izšla leta 1995.

PEZDIRC, Zmago

Tričrkovni slovar / Zmago Pezdirc, Robert Kodrič, Boštjan Ovsenek. - Šmarje-Sap : Razvedrilo, 1997. - 76 str. ; 21 cm.

76 paginiranih strani, tekst samo do str. 68, dalje strani za beležke.

Prvi naš načrtno zbrani tričrkovni ugankarski slovar gesel, ki ga bodo veseli predvsem reševalci križank, izdelali in izdali so ga sodelavci križankarskega središča v Šmarju-Sapu..

PIRC, Franc

Pesmi misijonarja Franca Pirca / Franc Pirc ; zbral in uredil (ter spremne besede napisal) Karel A. Ceglar. - Hamilton (Ontario, Canada) : (samozaložba : Slovenska župnija svetega Gregorja Velikega), 1997. - 75 str. ; 22 cm.

Ovojni naslov: Franc Pirc: Pesmi. - Beseda na pot / Š. K. (Štefan Križnik): str. (3).

Na naslovnici slika Pirčeve violine.

Urednik predstavi življenje misijonarja Franca Pirca (1785-1880), njegovo pesnjenje in namen te njegove dejavnosti ter ponatisne vse njegove znane pesmi (21 pesmi) z opombami ter še Pojasnilo k pisavi v slovenskem jeziku (bohoričici). Pater Štefan Žerdin z Rakovnika, Ljubljana, je knjigi dodal še 4 strani dolgo spremno besedo s predstavitvijo Pirca in Ceglarja ter dodaja na novo najdeno 22. pesem z naslovom Poslavljanje z Ameriko.

POLIČ, Radko

Gospod polkovnik & Berliner Trač : od Rožnega dola do Stražnega vrha : (nenavadno življenje Toneta

Gorjanca od 1919-1988 - zgodovina, mir, vojna, disidentstvo, crotika, smrt, neskončnost in nekaj znanstvene fantastike) / Radko-Jože Polič in Vasko-Vasilij Polič. - Izola : Desk, 1997. - 317 str. ; 20 cm.

Vasilij Polič je po očetovem pripovedovanju opisal čas od rojstva do leta 1941 ter opisal eno od možnih razlag očetove smrti v letu 1988, vmesni čas opiše sam Radko. Avtor Radko Polič je živel z družino tudi v Grosupljem.

PREGL, Sanja

Ferdinand : (roman) / Sanja Pregl ; (spremna beseda Goran Gluvič ; ilustracija na naslovnici Arjan Pregl). - Grosuplje : Mondena, 1997. - 111 str. ; 20 cm. - (Jurčičeva zbirka ; lct. 5 , št. 1)

Spremna beseda / Goran Gluvič: str. 106-107.

Na zavihku spredaj slika avtorice, na zavihku še ponovljena spremna beseda Gorana Gluviča.

PREGL-KOBE, Tatjana

Boginja mojih sanj : venec nonctov / Tatjana Pregl Kobe ; (spremna beseda Ciril Zlobec). - 2. izd. - Grosuplje : Mondena, 1997. - 129 str. : 17 cm. - (Zbirka Eos / Mondena ; 2).

Poetska notranja drama kot eksistencialna izkušnja / Ciril Zlobec: str. 117-129.

Ovitek je oblikoval Arjan Pregl. Na zavihku spredaj slika avtorice, zadaj odlomek iz spremne besede. Prva izdaja je izšla l. 1988.

PREGL-KOBE, Tatjana

Nemira polno jabolko : venec nonctov / Tatjana Pregl Kobe ; (spremna beseda Ivo Svetina). - 2. izd. - Grosuplje : Mondena, 1997. - 130 str. : 17 cm. - (Zbirka Eos / Mondena ; 1).

Rokopis izpraznjenga prostora / Ivo Svetina: str. 117-130.

Ovitek je oblikoval Arjan Pregl. Na zavihku ovitka spredaj slika avtorice, zadaj odlomek iz spremne besede. Ponatis iz leta 1986.

PREGL-KOBE, Tatjana

V kiklopinem očesu : venec nonctov / Tatjana Pregl Kobe ; (spremna beseda Franci Zagoričnik). - Grosuplje : Mondena, 1997. - 137 str. : 17 cm. - (Zbirka Eos / Mondena ; 3).

Enooka v čarnem risu / Franci Zagoričnik: str. 117-137.

Ovitek oblikoval Arjan Pregl. Na zavihku ovitka spredaj slika avtorice, zadaj odlomek iz spremne besede.

PROSTOVOLJNO gasilsko društvo Gatina

70 (Sedemdeset) let PGD Gatina : 1927-1997 / (uredil Marjan Adamič ; avtorji Dušan Rus (et al.)). - Gatina : (Prostovoljno gasilsko društvo), 1997. - 63 str. : ilustr. ; 20 cm.

Knjiga prikaže zgodovino društva, nov prapor, seznam članstva, vsebuje pa tudi: Spomini na Gatino, Blato in njune ljudi / France Adamič: str. 27-38; Nekaj iskrih prigod iz daljne in bližnje preteklosti ali Čemu se smejejo Gatinci: str. 39-43. Strani 45-63 predstavijo oglašni deli.

Radensko polje - glej : Lampič, Barbara

SKAVT naj bo : posebna izdaja / uredil Vztrajni Koala (Miha Oblak) ; naslovnica Progasta Žolna. - Grosuplje : Steg Grosuplje 1 (ZSKSS), 1997. - 127 str. : ilustr. ; 10 x 8 cm. Izšlo v malem sranu 1997.

Naslov v zaglavju: Skavt naj bo - pesmi.

Pesmarica prinaša zbir spevnih pesmi za potrebe skavtov, saj je samo posebna izdaja glasila skavtov v Grosupljem z istim naslovom. Pesmi so urejene po abecedi. V zaglavju znak pokaže na tematiko pesmi.

Somrak, Jožica - glej: Zdravje v živi hrani

Stična - glej : Godba Stična

: Juvan, Manica

: Vrenčur, Milena

SVETOVI narave / (avtor Peter Moore ... (et al.) ; spremna beseda Thomas E. Lovejoy ; uredil Tony Hare ; ilustracije Duncan Baird Publishers ; fotografija različni avtorji ; prevod Marinka Mrak). - Grosuplje : Mondena, 1997. - 142 str. : ilustr. ; 29 cm.

Avtorji posameznih poglavij navedeni v kazalu. - Uvodna beseda / Thomas E. Lovejoy: str. (6-7).

Vključuje štirinajst zglobljivih panoram svetovnih habitatov. Na zadnji strani platnic še beseda Nade Pavšer o knjigi ter notici o uredniku in avtorju spremne besede.

ŠKUFCA, Angelca

Šopek cvetja in trnja / Angelca Škufca. - Stična : Cistercijanska opatija, 1997. - 208 str. ; 19 cm. - (Bernardova knjižnica ; št. 12).

Knjigi na pot / Anton Nadrah: str. 5-6. - Na zadnji strani platnic še notica Antona Nadraha o knjigi.

Vsebuje 104 zgodbice z verskopoučno vsebino, ki so bile najprej objavljene v Prijatelju, Ognjišču in Kmečkem glasu. Avtorica je bila rojena 20. decembra 1932 na Spodnjem Brezovem pri Višnji Gori.

Šentvid pri Stični - glej : Center za zdravljenje boleznih otrok

: Osnovna šola Ferda Vesela

: Tabor slovenskih pevskih zborov

Škrjanec, Breda - glej : Kržišnik, Zoran

: Mednarodni grafični bienale

TABOR slovenskih pevskih zborov (Šentvid pri Stični)

Pojo naj ljudje : osemdvajseti tabor slovenskih pevskih zborov / (uredil Ilija Bregar ; (avtorji) Jože Kores et al.). - Šentvid pri Stični : Tabor slovenskih pevskih zborov, 1997. - 45 str. : ilustr. + oglasni del ; 23 cm.

TRUBAR, Primož

Register vnd summarischer Inhalt, aller der Windischen Bücher, die von Primo Trubero biss auff diss 1561. Jar in Truck geben deind, ... - Faksimile. - Ljubljana : Slovenska knjiga, 1997. - (24) str. ; 20 cm. - (Monumenta Slovenica ; 7). - (V kolofonu tudi slov. nasl.: Register in kratka vsebina vseh slovenskih knjig, ki jih je Primož Trubar do leta 1561 dal v tisk...). - Popoln faksimile izvornika - unikata s sg. R 7616, ki ga hrani Narodna in univerzitetna knjižnica v Ljubljani. - Faksimile in komentar v škatli 4 x 29 x 23 cm.

Bibliofilska izd. v 450 oštevilčenih izvodih, dodatno natisnjenih 50 izvodov za potrebe založbe. - Izvirna izdaja: Tübingen, 1561.

—Commentarium. Register in kratka vsebina... / Primož Trubar ; prev. Anton Janko: str. 9-24. Trubarjev Register = Trubers Register = Trubar's Register / Mihael Glavan: str. 25-39, 45-62, 67-83.

Tudi pri tem faksimilu naše protestantike je aktivno sodeloval poznavalec in varuh največjega fonda slovenskih knjig 16. stoletja, Mihael Glavan, ki je v komentarju predstavil vso zgodbo o tej pomembni knjižnici, naši prvi bibliografiji.

TRUBAR, Primož

Try duhouske peissni : v ti eni, ic te cerque boshye ... / od Primosha Truberia sloshene. - Faksimile. - Ljubljana : DZS, 1997. - (33) str. ; 16 cm (v škatli 24 cm).

Faksimile po izvodu v (NB Wien, sign. 396.057-AM). - Izvirna izdaja: V Tibingi, 1575.

Trubarjeve Tri duhovske pesmi / Mihael Glavan.

Pesmarico s tem naslovom, čeprav prinaša štiri Trubarjeve, šest Dalmatinovih in eno Schweigerjevo pesem, je Trubar pod najbrž načrtovanim naslovom izdal l. 1575 v Tübingenu. Ohranjena sta samo dva primerka, na Dunaju in v Tübingenu. Faksimilirana izdaja šteje sto oštevilčenih izvodov, je skupen projekt založbe DZS, tiskarne Jože Moškrič ter NUK-a, spremlja pa jo spremna študija poznavalca Mihaela Glavana.

VELIKANJE, Jože

Slovenika : katalog poštних znamk : 1997/1998 / (avtor besedila in idejne rešitve) Jože in Miloš Velikanje; (likovna in grafična obdelava) Martin Velikanje. - (5. dopolnjena izd.) Ivančna Gorica : Jože Velikanje, 1997/1998. - 93 str. : ilustr. ; 24 cm.

Ovojni naslov. - 1500 izvodov. - Uvodna beseda / Jože Velikanje: str. (3).

Zajete so vse znamke, ki so vezane na Slovenijo po geografskem, kulturnem, umetnostnem, političnem, športnem in zgodovinskem pomenu, večino kataloga pa sestavlja katalog znamk države Slovenije. Katalog spremlja jo še barvne fotografije. Publikacija je izšla v decembru 1997.

VIDMAR, Josip

Pisma Karmeli Kosovel / Josip Vidmar ; (za tisk pripravil Mihael Glavan ; spremne besede Mihael Glavan, Janez Vrečko, Lučka Čehovin). - Ljubljana : Cankarjeva založba, 1997. - 137 str. ; 19 cm.

Josip Vidmar in Karmela Kosovel / Mihael Glavan: str. 73-110. - Karmela Kosovel in dvajseta leta / Janez Vrečko: str. 111-125. - O Karmeli Kosovel / Lučka Čehovin: str. 127-137.

Na naslovnici slika Karmeline in Srečkove sestre Anice, zadaj J. Vidmarja, ovitek izrezan, zadaj na ovitku tudi Vidmarjevo pismo. Prvi del - pisma, je tiskan na obarvanem papirju. Spremne besede predstavijo predvsem

odnos Josipa Vidmarja do Karmele Kosovel, sestre Srečka Kosovela, v vsej polnosti. Mihael Glavan analizira še vsako pismo posebej.

VINSKA trta : naravna in kulturna dediščina slovenskega naroda : najstarejši registrirani trsi v Sloveniji / na podlagi strokovne ekspertize priredila Lojze Hrček , Marijan Kotar ; (slikovno gradivo fototeka L. Hrček). - Ptuj : Slovenska vinska akademija Veritas, 1997. - 47 str. : večinoma barvne fotograf. ; 21 cm. - (Knjižna zbirka Veritas).

V publikaciji je opredeljeno mesto vinske trte v rastlinskem svetu, podana je zgodovina vinogradništva pri nas, določanje starosti trsov, sledi pa opis 11 lokacij najstarejših trsov različnih sort trte, opisom so dodane številne fotografije.

VRENČUR, Milena

V navkrižnem ognju : Grosupeljsko in Stiško okrožje OF : 1941-1945 / Milena Vrenčur, Ivan Križnar. - Ljubljana - Društvo piscev zgodovine NOB Slovenije, 1997. - 394 str. + (28) pril. : ilustr. ; 20 cm. - (Knjižnica OF ; št. 20. Partizanski knjižni klub ; št. 25).

Na zavihku spredaj sliki in biografiji avtorjev, zadaj odlomek iz recenzije.

Delo predstavi gospodarsko, kulturno in politično življenje zajetega območja pred vojno, predvsem pa izpostavi nastanek in širitev organizacij osvobodilnega gibanja ter analizira vzroke, ki so povzročali vedno večji razdor med prebivalstvom. Prvih devet poglavij, ki zajemajo obdobje od začetka vojne do velike nemške ofenzive v oktobru leta 1943, je napisala Milena Vrenčur, naslednjih osem, ki zajemajo dogajanja do konca vojne, pa Ivan Križnar. Soavtorica Milena Vrenčur iz Stične je ravnateljica Srednje šole Josipa Jurčiča Ivančna Gorica.

WECHTERSBAACH, Rado

Informatika : učbenik za 1., 2. in 3. letnik srednjih šol / Rado Wechtersbach in Marija Lokar. - Ljubljana : DZS, 1997. - 187 str. : ilustr. ; 26 cm.

Avtor živi v kraju Šmarje-Sap.

WINKLER, Venceslav

Mladec Dragožit : zgodovinska povest za mladino ;(spremna beseda Črtomir A. Šinkovec in Ivo Frbežar ; ilustracije Ivo Frbežar). - Grosuplje : Mondena, 1997. - 127 str. : ilustr. ; 21 cm. - (Zbirka Zlata nit ; št. 3).

Nekaj zgodovinskih pripomb / Črtomir A. Šinkovec: str. 5-8. - Spremna beseda / Ivo Frbežar: str. 126-127.

Prva izdaja je izšla l. 1946 z ilustracijami Lojzeta Spacala pri Gregorčičevi založbi v Trstu. Tu so ponatisnjene pripombe Č. Šinkovca, lastnik založbe pa podaja razloge za ponatis dela. V knjigi so ilustracije črno-bele, na naslovnici pa je barvna, na zadnji strani platnic sta pa še notici o knjigi.

ZAJC - JARC, Mihaela

Pozdrav iz Višnje Gore / Mihaela Zajc - Jarc : (ilustracije Janez Kastelic). - Višnja Gora : samozaložba, 1997. - 34 str. : ilustr. ; 16 cm.

Ilustrator naveden na str. (35), tudi notica o njem.

Zadaj kot zavihkek dodani dve Kasteličevi razglednici Višnje Gore. Avtorja, pesnica in ilustrator, domačina iz Višnje Gore, se posvetita kraju, okolici, legendam in spominom in knjižica kar diši po domačnosti in prijaznosti.

Zajc - Jarc, Mihaela - glej : Zalar, Sandi

ZAKRAJŠEK - (KOVAC), Karolina

Mi smo del narave (pesniška zbirka) / Karolina Zakrajšek ; (ilustracije Marijan Tršar). - Maribor : Drumac, 1997. - 216 str. : ilustr. ; 21 cm. - (Zbirka Naše poti ; knjiga 27).

Spremna beseda / Janez Švajncer: str. 7-8. Življenjepis: str. 5 (s sliko). - 300 izvodov.

Barvna slika na naslovnici je delo Julke Drobnič. Pesniška zbirka je razdeljena na šest ciklov, vsakega uvaja ilustracija Marijana Tršarja. Tematsko so zaokroženi v navezanost na dom, umirjenost in družbeno angažiranost. Knjiga je bila predstavljena 12. decembra 1997 v Knjižnici Grosuplje. Avtorica, rojena l. 1924, v vasi Kuželjevce pri Zagradcu, živi v Grosupljem.

ZALAR, Sandi

(Koledar) 1998 / (avtor(ica) ilustracij Sandi Zalar ; avtor(ica) pesmi Mihaela Zajc-Jarc ; spremna beseda Mirko Juteršek). - Ljubljana : Ripo, (1997). - (14) f. : ilustr. ; 49 x 33 cm.

Nekaj misli o in ob koledarju Sandi Zalar / Mirko Jutršek: str. (14). - Notici o avtoricah na str. (14). - Podatki

navedeni v kolofonu.

Ilustratorica Sandi Zalar je s svojimi ilustracijami z likovno izpovednostjo povezala 13 pesmi iz zbirke Vrba nad tolmunom ustvarjalke Mihaele Zajc-Jarc. Likovna izraznost posameznih predstavitev mesecev, ki se napaja ob liričnosti, povednosti, mitičnosti, otožnosti in simboličnosti povezave s pesmimi, je občutena in daje vtis, da sta tu ustvarjalci zatrepali ob istih strunah. Podobe, kjer se je likovnica izpovedala, govorijo o njenem svojskem stilu, ponckod pa spominja na Kregarjeva barvna okna in celo na Mersada Berberja. S svojo kaligrafsko pisavo je besedilo vtakla v okvir slike, v podobo samo ali ga podala v posamezni kaseti slike.

ZDRAVJE v živi hrani : izpovedi presnojedcev / (zbrala) Jožica Somrak. - Ljubljana : samozal. J. Somrak, 1997. - 126 str. ; 21cm.

Na zadnji strani platnic ima besedo Dario Cortese. Knjiga v uvodnem razmišljanju in s številnimi izpovedmi posameznikov prinaša nov pogled na hrano in proces hranjenja. Jožica Somrak živi v Grosupljem.

ŽEBRE, Zdenka

V čudežni svet in nazaj : fantazijska povest za mladino / Zdenka Žebre ; (spremna beseda Tone Pavček ; ilustracije Ivo Frbežar). - Grosuplje : Mondena, 1997. - 181 + (3) str. : ilustr. ; 21cm. - (Zbirka Zlata nit ; št. 4). Šentjanževo Zdenke Žebre / Tone Pavček: str. (183-184).

Barvna ilustracija na naslovnici, na zadnji strani platnic še notici o knjigi. Ilustracije Iva Frbežarja po svoji plati simpatično približajo mladostnikom vsebino dela.

Seznam večjih založb in njihovih knjižnih zbirk:

1996

Cistercijska opatija Stična

Bernardova knjižnica:

Št. 6: Nadrah, Anton: Bodi z menoj

7: Nadrah, Anton: Marijina sporočila. 1

8: Nadrah, Anton: Marijina sporočila. 2

9: Silvester, Marta: Skupaj na poti

Izven zbirk:

- Bachler, Käthe: Dobro mesto

- Studenec žive vode : molitvenik

Mondena

Jurčičeva zbirka:

Letnik 4: št. 2: Cestnik, Mare: Maja

4: Pregelj, Sebastijan: Burkači, skrunilci in krivoprisežniki

Letnik 5: št. 2: Titan, Robert: Portal

Mondenin NN. Žepna knjiga Papisa (nešteta zbirka)

- Gluvič, Goran: Sprejmi valček z zaprtimi usti

- Simčič, Marko: Trinajsti otok

Zbirka Arion:

Letnik 3: št. 1: Shaker, Miša: Zvezde v prtiličju

Zbirka Prima:

Št. 2: Tušar, Metka: Namesto pravljice

3: Jakopanec, Irena: Srce v ponvi

Izven zbirk:

- Jurčič, Josip & Smole, Barica: Janez Gremčič

- Zupan, Danijela: Naber mi ledenih rož
- Žebre, Zdenka: Kamen na srcu

1997**Cistercijska opatija Stična**

Bernardova knjižnica:

Št. 10: Nadrah, Anton: Betlehemeski ogenj

11: Ceglar, Ludovik: Prošnje fatimske Gospe

12: Škufca, Angelca: Šopek cvetja in trnja

Izven zbirke:

- Nadrah, Anton: Marija iz Fatime

- Nadrah, Anton: Marija iz Fatime. Druga, izpopolnjena izdaja

Sozoletništvo:

- Svovljšak, Drago: Virsko mesto

Mondena

Jurčičeva zbirka:

Letnik 5, št. 1: Pregl, Sanja: Ferdinand

Zbirka Dionysos:

Zvezek 1: Najboljše šale o blondinkah

2: Najboljše šale o odvetnikih

3: Najboljše šale : Mujo & Haso

4: Najboljše šale o šoli, učencih in učiteljih

5: Najboljše šale: najbolj smešne, najbolj neokusne, najbolj nesramne in novoletne šale. Del 1.

6: Najboljše šale o natakarih

Zbirka Eos

Št. 1: Pregl-Kobe, Tatjana: Nemira polno jabolko

2: Pregl-Kobe, Tatjana: Boginja mojih sanj

3: Pregl-Kobe, Tatjana: V kiklopinem očesu

Zbirka Ésprit slovène

Zvezek 2: Gluvič, Goran: Šest iger

3: Do grla v mulj vraščeno

Zbirka Zlata nit

Št. 3: Winkler, Venceslav: Mlavec Dragožit

4: Žebre, Zdenka: V čudežni svet in nazaj

Izven zbirke:

- Svetovi narave

“...Stara samostanska urarna je v teh polnočnih trenutkih negibna, zbrana kakor v pričakovanju; le zdaj pa zdaj se dotakne teme rahlo valovanje, duh Časa je v njej: Časa, ki je bil, ki bo in ki je...”

Mihaela Jarc, Urc (Mentor, 28, 1940-41, št. 8/10, str. 257.)

MIHAELA JARC-ZAJC - BIBLIOGRAFIJA

Drago Samec

Gospa Mihaela je pustila in pušča pečat svojega delovanja na različnih področjih. Najprej v Ljubljani do konca vojne z izbranimi recitacijami ob različnih kulturnih večerih (29.I.1940: 125. obletnica rojstva Lermontova v dvorani Francoskega inštituta; 6.V.1940: Deklamacijski večer Ruske matic; 17.III.1941: Drugi bralni večer Literarnega društva v dvorani Delavske zbornice; 29.XI.1941: dala je pobudo za društvo “Skupspravljenje lepeh umetnost”, ki je živelo v izjemnem času na 13 zborovanjih (29.11.1941 do 8.3.1942)), prijateljevala je z izjemnimi osebnostmi kulturnega okolja (S. Šali, F. Gorše, J. Kastelic, pesnici L. Novy in V. Taufer...). Po preselitvi v Višnjo Goro je posredovala etnološke informacije za Narodopisni inštitut in Glasbenonarodopisni inštitut na SAZU, domoznanske podatke o Višnji Gori dr. Romanu Savniku za Krajevni leksikon Slovenije, v kraju samem sodeluje tudi v okviru Kulturnega društva Jancz Cigler ob proslavah, razstavah, pogovorih.

Njena publicirana dejavnost obsega: poezijo, prozo in narodopisne ter domoznanske prispevke.

362 Socialno skrbstvo

En starček je živcl... / Mihaela Zajc. - Klasje (Ivančna Gorica), 2, 1996, št. 6 (jun.-jul.), str. 18. (Tudi v Višnjan, 1996, št. 8 (julij), str. 10-11. (O nudenju pomoči ostarelim in organiziranju te pomoči).

392/394 + 398.2 Narodopisje

100 let ženskega ročnega dela v Višnji gori / Mica Jarc. - KolMD 1965, str. 173-175 : ilustr.

Kmečka hrana v okolici Višnje gore / Mihaela Jarc. - KolMD 1968, str. 125-129. (Tudi v: Duhan iz Višnje Gore, 1993).

Oponašanje zvonov v Višnji Gori / Mihaela Zajc. - Glasnik SED, 12, 1971, št. 4, str. 34.

Ličkali bomo / Mihaela Jarc. - Nova mladika, 3, 1972, št. 9, str. 335-339 : ilustr.

Dve kolednici iz Leskovca pri Višnji gori / zapisala Mihaela Zajc ; zapel Jože Štrumlejš. - Glasnik SED, 14, 1973, št. 3/4, str. 26.

Iz naše zakladnice : čudna zabela / Mihaela Zajc. - Glasnik SED, 14, 1973, št. 3/4, str. 27. (Z razlago terminologije delov kmečkega voza).

Iz nižav in težav poverjenika MD / Mihaela Jarc. - MKol 1973, str. 80-82 : ilustr.

Pregovori iz okolice Višnje gore / zapisala Mihaela Jarc. - ZOG 7, 1975, str. 295-296.

Iz dedove knjige : opis moje oprave v mojem osemnajstem letu / Mihael Omahen (1855-1942) ; (izbrala) Mihaela Jarc. - ZOG 7, 1975, str. 296.

Poznate Višnjo goro? / M. Jarc. - Družinska pratika 1977, str. 102-105. (Višnjske anekdote in pregovori).

Pregovori iz Višnje Gore - zbrani v letu 1978 / Mihaela Jarc-Zajc. - Višnjan (Višnja gora), 1980, št. 1 (april), str. 23.

Pregovori iz okolice Višnje Gore / Mihaela Zajc. - ZOG 16, 1990, str. 198.

Zafrkljivke o polžu in tožbe za venčkom : pripovedi iz Višnje Gore / Mihaela Zajc. - Naša skupnost (Grosuplje), 17, 1991, (februar), str. 12.

Vremenski pregovori iz Višnje Gore / Mihaela Zajc. - Naša skupnost (Grosuplje), 17, 1991, (junij), str. 12.

V Kriško vas in nazaj : višenjski potopis / Mihaela Zajc. - Naša skupnost (Grosuplje), 17, 1991, (oktober), str. 6.

Dvec iz Višje Goré. - Naša skupnost (Grosuplje), 17, 1991, (oktober), str. 6. - (Brez podpisa). (Dve šali v narečni obliki).

- Pri ohcetni kuharci : zgodba iz naših krajev / Mihaela Zajc. - Naša skupnost (Grosuplje), 17, 1991, (november), str. 5.
- Poznojesenski lirski zapis : še imamo ljudske pripovedovalce / Mihaela Zajc. - Naša skupnost (Grosuplje), 17, 1991, (29. november), str. 5.
- Kako so na Spodnjem Brezovem Marijo nosili : običaji naših krajev / Mihaela Zajc. - Naša skupnost (Grosuplje), 17, 1991, (20. decembra), str. 12.
- Ali veste, kaj je to višenjski duhan? : pust okroglih ust / Mihaela Zajc. - Naša skupnost (Grosuplje), 17, 1992, (6. marca), str. 11 (Tudi Jedilnik iz Višnje Goré in Recept iz Višnje Goré).
- Spominčice iz Višnje Gore / Mihaela Zajc. - Naša skupnost (Grosuplje), 17, 1992, (23.10.), str. 7.
- Duhan iz Višnje Gore** / (zbrala) Mihaela Zajc-Jarc ; (ilustracije Janez Kastelic). - Ljubljana : Kmečki glas, 1993. - 167 str. : ilustr. ; 21 cm. - (Zbirka Glasovi ; knj. 7). - Beseda o knjigi / Marija Stanonik : str. 5-7. - O zapisovanju / Vera Smole : str. 155-156. - Slovarček : težje razumljive narečne besede iz pripovedi : str. 158-162. - Ilustracija pokrajine na spojnih listih.
- "Rozetlni" * iz Višnje Gore / Mihaela Zajc-Jarc. - K srcu (Maribor), 1993, str. 191-194.
- Pust v Višnji Gori / Mihaela Zajc-Jarc. - K srcu (Maribor), 1993, str. 194-197.
- Dve višnjanski / Mihaela Zajc-Jarc. - Družinska pratika, 1994, str. 177.
- Višnjanje, pohitimo! / Mihaela Zajc. - Naša skupnost (Grosuplje), 19, 1994, št. 3 (23. marcc), str. 9.
- Višenjski zimzelen** / Mihaela Zajc-Jarc. - V Višnji Gori : (Samozaložba), 1996. - 111 str. ; 30 cm. -Izšlo v 300 izvodih. - (Zbirka leposlovnih, domoznanskih in narodopisnih prispevkov od l. 1965-1996).
- Pustni spreved / Mihaela Zajc-Jarc. - Klasje (Ivančna Gorica), 2, 1996, št. 1 (jan.), str. 6 : ilustr. (Odlomek iz dela Višenjski zimzelen).
- Zakaj pa ne v Črnelo? / Mihaela Zajc. - Klasje (Ivančna Gorica), 2, 1996, št. 5 (maj), str. 9.
- Višenjski pregovori o starosti / Mihaela Zajc. - Klasje (Ivančna Gorica), 2, 1996, št. 6 (jun.-jul.), str. 18. (Tudi v Višnjan, 1996, št. 8 (julij), str. 11).
- Tolažba za letošnjo (!) deževje / Mihaela Zajc. - Višnjan (Višnja Gora), 1996, št. 10 (nov.), str. 10-11.
- Kolednica za tepečni dan : (stara ljudska). - Višnjan (Višnja Gora), 1996, št. 11 (december), str. 8.
- Višenjski šuštarji / Mihaela Zajc. - Klasje (Ivančna Gorica), 3, 1997, št. 3 (marec), str. 11. (O čevljarjih, dodana zgodba z naslovom Paj /Panj/ v narečnem zapisu.). (Tudi v Višnjan, 1997, št. 12 (marec), str. 15-16).
- Koledovanje / Mihaela Zajc. - Klasje (Ivančna Gorica), 3, 1997, št. 12, str. 9.
- Višenjske košarice. - ZOGID, 20, 1998, str. (v tem zborniku).

504 : 656 Okolje - ceste

- Črna Višnja gora : pisma bralcev / Mihaela Zajc. - Delo, 21, 1979, št. 287 (11.12.), str. 10. (Divjanje šoferjev tovornjakov in gradnja ceste).
- Škoda je tudi Višnje Gore : pisma bralcev / Mihaela Zajc-Jarc. - Delo, 29, 1987, št. 192 (20.8.), str. 5. (Cesta).
- Bob v Višnji Gori : pisma bralcev / Mihaela Zajc-Jarc. - Delo, 31, 1989, št. 93 (21.4.), str. 11. (Cesta, promet).
- Mačehovski odnos do Višenjske doline : pisma bralcev / Mihaela Zajc. - Delo, 32, 1990, št. 118 (23.5.), str. 11. (Cesta, tovornjaki, peskokop).
- Vsaj toliko kot bizonom in kamelam / Mihaela Zajc. - Naša skupnost (Grosuplje), 19, 1994, št. 7 (26. september), str. 8. (Pismo o krivicah Višnjanom ob gradnji avtoceste).
- Grilov je preveč / Mihaela Zajc. - Višnjan (Višnja Gora), 1995, št. 3 (oktober), str. 7. (Cesta in tovornjaki dvojniki).
- Cestni utrinki iz naše doline / Mihaela Zajc. - Višnjan (Višnja Gora), 1996, št. 5 (februar), str. 13. (Sneg, pluzenj, obvozi).
- Peskokop, znova peskokop / Mihaela Zajc. - Višnjan (Višnja Gora), 1996, št. 8 (julij), str. 11. (Miniranje, prah).
- Pereče / Mihaela Zajc. - Klasje (Ivančna Gorica), 3, 1997, št. 11 (november), str. 5. (Ceste, ekologija).

821.163.6-1 POEZIJA

- Mladi hrast / Mihaela Jarc. - KolMD, 1958, str. 83.
- Na bregovih / Mihaela Jarc. - Koledar Mohorjeve družbe (Celje), 1958, str. 157. (Tudi v Klasje 2, 1996, št.10, str. 10).
- Zima je / Mihaela Jarc. - KolMD 1958, str. 167.
- Oktober / Mihaela Jarc. - KolMD 1958, str. 175. (Tudi v KolMD 1971, str. 102).
- Neprižgana sveča / Mihaela Jarc. - KolMD 1958, str. 175.
- Pred Martinovim / Mihaela Jarc. - KolMD 1958, str. 175. (Tudi v KolMD 1971, str. 101).
- Zima / Mihaela Jarc. - KolMD 1958, str. 175.

- Pred zimo / Mihaela Jarc. - KolMD 1960, str. 37. (Tudi KolMD 1971, 43).
- Po poletnem dežju / Mihaela Jarc. - KolMD 1960, str. 54.
- Stara hosta / Mihaela Jarc. - KolMD 1960, str. 76.
- Zimska / Mihaela Jarc. - KolMD 1965, str. 156.
- Kmalu je pomlad prešla / Mihaela Jarc. - KolMD 1966, str. 129.
- Kmečko poletje / Mihaela Jarc. - KolMD 1966, str. 121. (Tudi v KolMD 1971, str. 79).
- Predpustna / Mihaela Jarc. - KolMD 1967, str. 155.
- Večer / Mihaela Jarc. - KolMD 1967, str. 155.
- Poletna / Mihaela Jarc. - KolMD 1969, str. 151.
- Dom / Mihaela Jarc. - KolMD 1969, str. 151.
- Vse toplo je minilo / Mihaela Jarc. - KolMD 1970, str. 42.
- Spet zelene trave / Mihaela Jarc. - KolMD 1970, str. 50.
- Pozna pomlad / Mihaela Jarc. - KolMD 1970, str. 52.
- Jesenskim listom / Mihaela Jarc. - KolMD 1970, str. 87.
- Pred zimo / Mihaela Jarc. - KolMD 1971, str. 43.
- Sivim oblakom v jutru : (pot v Kriško vas) / Mihaela Jarc. - KolMD 1971, str. 43.
- Jurjevo / Mihaela Jarc. - KolMD 1971, str. 75.
- Julij / Mihaela Jarc. - KolMD 1971, str. 78.
- Kmečko poletje / Mihaela Jarc. - KolMD 1971, str. 79.
- Vrnitev / Mihaela Jarc. - KolMD 1971, str. 79.
- Pred Martinovim / Mihaela Jarc. - KolMD 1971, str. 101.
- Oktober / Mihaela Jarc. - KolMD 1971, str. 102.
- Večerna pesem / Mihaela Jarc. - KolMD 1972, str. 64.
- Pomladna / Mihaela Jarc. - KolMD 1972, str. 78.
- Jesenska pesem / Mihaela Jarc. - KolMD 1972, str. 108.
- Dežji / Mihaela Jarc. - KolMD 1972, str. 108.
- Mrtvemu pesniku : Cenetu Vipotniku / Mihaela Jarc. - NM 3, 1972, št. 10, str. 371.
- /Pesmi/ / Mihaela Jarc. - NM 3, 1972, št. 5, str. 177-179 : s sliko. (brez naslova, naslov: Pesnik se predstavi). - Vsebinska: O, kako težko. Besede. Morala bi pripovedovati. Hčeri. Doma. Zašla čebela. Belagonija. Nad vasjo.
- Pesmi / Mihaela Jarc. - NM 4, 1973, št. 1, str. 18. - Vsebinska: Samo še macesni. V prhncnje. Že zimski dan.
- Pesmi / Mihaela Jarc. - NM 4, 1973, št. 6, str. 208. - Vsebinska: Očetovo pismo sinu. Ko odhajaš. Še kdaj.
- Vigilija / Mihaela Jarc. - Mohorjevo koledar 1973 (1972), str. 125.
- Pesmi / Mihaela Jarc. - NM 5, 1974, št. 10, str. 383-384. - Vsebinska: Kdaj bom znosila zaklade? Jeseni. Nihče/ še ni pel tem dobravam.
- Pesmi iz narave / Mihaela Jarc. - ZOG 6, 1974, str. 231-233. - Vsebinska: Sama s pomladjo. Prišla si. Ob času oskece. Lastovičji dan. Zimska pesem.
- Šopek : ob petstoletnici Višnje gore** / Mihaela Jarc-Zajc. - (Višnja gora : samozaložba), 1978. - 105 str. (= listov)
- 30 cm. - (Ilustracija na naslovni strani / Metka Krejan). - (Naklada 100 izv.). - (V zbirki je izbranih 99 pesmi).
- Tolmun. Sama s pomladjo / Mihaela Jarc-Zajc. - Višnjan (Višnja gora), 1980, št. 1 (april), str. 20-21.
- Pred srečanjem. Teji za god. Stara beseda. Doma / Mija Jarc-Zajc. - Višnjan (Višnja Gora), 1984, št. 1, str. 4 + 6-7.
- Skozi staro Višnjo goro / Mihaela Zajc. - Višnjan (Višnja Gora), 1984, št. 2, str. 9.
- Kapelica / Mihaela Jarc-Zajc. - Družinska pratika 1987, str. 50-51.
- Mati / Mihaela Jarc-Zajc. - Družinska pratika 1987, str. 149.
- Šolarček / Mihaela Jarc-Zajc. - Družinska pratika 1988, str. 123.
- Domači veter, zeleni kraj : (pesem za zdomce in izseljence) / Mihaela Jarc-Zajc. - Družinska pratika 1988, str. 145.
- Ne prodajte nas. Tolmun / Mihaela Jarc-Zajc. - Dolenjski razgledi, 6, 1988, št. 2 (16.6.), str. 13.
- Utihnili so tovarnjaki... / Mihaela Jarc-Zajc. - Družinska pratika 1989, str. 106.
- Mrtvemu pesniku : Severinu Šaliju / Mihaela Zajc. - Delo 34, 1992, št. 268 (19.11.), str. 14. (Tudi v Naša skupnost (Grosuplje), 17, 1992, (17. december), str. 11).
- Majniška Marija / Mihaela Jarc. - Družinska pratika 1994 (1993), str. 125.
- Domačijske pesmi / Mihaela Zajc. - ZOG 18, 1994, str. 225-227. - Vsebinska: Ob Višnjici. Res pomladna. Majniška Marija. Kadar potemni. Avgust. Zeleni poljani. Med hladno jesenjo. Ko odhajaš. (Ko odhajaš tudi v nemščini z naslovom /Wenn Du gehst/, prev. Ludwig Hartinger).
- Sonce odhaja** : (pesniška zbirka). - (V Višnji Gori : samozaložba, 1995). - (89) str.; 30 cm. - (Izšlo v 100 izvodih). - (Brez navedbe avtorstva, kraja, leta, paginacije). - (Knjiga je razdeljena na štiri dele: Sonce odhaja, Pustite nam prag, Samo ena ptica in Toliko drvečih življenj).

- Samo ena ptica / Mihaela Zajc-Jarc. - Saja (Predstruge), 1, 1995, št. 3 (april), str. 23 : ilustr.
- In kakor potepuha / Mihaela Zajc-Jarc. - Saja (Predstruge), 1, 1995, št. 3 (april), str. 23.
- Lepa je bila dolina / Mihaela Zajc-Jarc. - Višnjan (Višnja Gora), 1995, št. 2 (julij), str. 8.
- Kolednica / Mihaela Zajc. - Višnjan (Višnja Gora), 1995, št. 4 (december), str. 12.
- Vrba nad tolmunom** : (pesniška zbirka) / Mihaela Zajc-Jarc ; / (uredila in spremno besedo napisala Ivanka Černelič). - Grosuplje : Zveza kulturnih organizacij, 1996. - 127 str. ; 18 x 10 cm. - Beseda o pesnici / Ivana Černelič, str. 122-123. - (Izšlo konec leta 1996).
- Kam naj grem? ; Kmečka pesem / Mihaela Zajc-Jarc. - Dolenjski list, 47, 1996, št. 34 (22.8.), str. 15.
- Pozdrav iz Višnje Gore** / Mihaela Zajc ; (ilustracije Janez Kastelic). - Višnja Gora : samozaložba Mihaela Zajc-Jarc, 1997. - 34 str. : ilustr. ; 16 cm. - Ilustrator naveden na str. (35), tudi notica o njem. - Zadaj kot zavihek dodani dve razglednici Višnje Gore. - Knjižica izšla v maju.
- (Koledar)** 1998 / (avtor(ica) ilustracij Sandi Zalar ; avtor(ica) pesmi Mihaela Zajc-Jarc ; spremna beseda Mirko Juteršek). - Ljubljana : Ripo, (1997). - (14) f. : ilustr. ; 49 x 33 cm. - (Pesmi Mihaele Zajc so sestavni del slik Sandi Zalar).
- Kadar si sam / Mihaela Zajc. - Dolenjski list, 48, 1997, št. 51 (24.12.), str. 22.
- Poskekanim kostanjem v slovo / Mihaela Zajc-Jarc. - Klasjc (Ivančna Gorica), 3, 1997, št. 6-7, str. 8.
- Še izpod slamnatih streh / Mihaela Zajc. - Klasjc (Ivančna Gorica), 3, 1997, št. 12, str. 7.
- Višnjske bodice / Mihaela Zajc. - Višnjan (Višnja Gora), 1997, št. 12 (marec), str. 14-15. (Tudi: Tiskarskemu skratu v Višnjanu).

Prevoda:

- Vigilija / Mihaela Jarc; Otto T. Babler. - Katolicke' noviny (Praha), 23, ročník 15, 10. června 1973.
(Wenn Du gehst) / Mihaela Zajc ; prevedel Ludwig Hartinger. - ZOG 18, 1994, str. 227. (Pesem: Ko odhajaš).

Uglasbitev:

- Pred Martinovim / Mihaela Jarc ; (uglasbil Stanko Premrl). - Premrl, Stanko : 20 eno- do štiriglasnih mladinskih pesmi za zbor. (Ljubljana), 1960, str. 10.

821.163.6-3 PROZA

- Utrip iz sveta / Skazka. - Mentor, 26, 1938-1939, št. 7, str. 183-184. (Psevdonim.)
- Urc / Mihaela Jarc. - Mentor, 28, 1940-1941, št. 8/9/10, str. 256-257.
- Pesem o lanu : (iz knjige letnih časov) / Mihaela Jarc. - Slovenec, 39, 1941, št. 139 (15.6.), str. 5.
- Zadnje jaslice / Mihaela Jarc. - KolMD 1969, str. 137. (Izšlo tudi v Duhovno življenje (Buenos Aires), 47, 1979, št. 12, str. 657-658).
- Zimska pravljica / Mihaela Jarc. - KolMD 1970, str. 43-44 : ilustr.
- Prave besede / Mihaela Jarc. - Družinska pratika, 1974, str. 72-76.
- Žalostna Marija / Mihaela Jarc. - MKol 1974, str. 60-61. (O pesnici Vidi Taufer, spominih nanjo).
- Soba št. 13 / Mihaela Jarc. - Nova mladika, 5, 1974, št. 4, str. 144-146.
- Bobnarjevi spomini / Josip Pajk ; po pripovedi napisala Mihaela Zajc. - ZOG 6, 1974, str. 157-158. (Opomba o usodi rokopisa Andreja Pajka, še opozorilo o Višnjanih v francoskem ujetništvu ter kitica stare višnjske popevke.)
- Iz dedove knjige / Mihael Omahen (1855-1942) ; Mihaela Jarc. - Mkol 1975, str. 101-103.
- Iz dedove knjige : V Višnjo goru! "Fabrka" / Mihael Omahen (1855-1942) ; (zbrala) Mihaela Jarc. - ZOG 8, 1976, str. 245-254 : ilustr.
- Iz dedove knjige / Mihael Omahen (1855-1942) ; Mihaela Jarc. - Mkol 1977, str. 93-96.
- Božič / Mihaela Jarc. - Mkol 1978, str. 153-154.
- Hči / Mihaela Jarc-Zajc. - Družinska pratika 1982, str. 91-94.
- Dve o Godlčevem Jožetu / Mihaela Jarc-Zajc. - Družinska pratika 1983, str. 103-106.
- Kako sta šla Godlčev Jože in Matija v Ljubljano dela iskat / Mihaela Jarc-Zajc. - Družinska pratika 1983, str. 151-154.
- Med zvonovi / Mihaela Jarc-Zajc. - Družinska pratika 1984, 95-99. (O pritrkovavcu in njegovih spominih).
- Pepca / Mihaela Jarc-Zajc. - Družinska pratika 1985, str. 66-69.
- Ko je bil Jožek majhen / Mihaela Jarc-Zajc. - Družinska pratika 1985, str. 116-123.
- Spominčica za Vido / Mihaela Jarc-Zajc. - Mkol 1985, str. 148-150. (O pesnici Vidi Taufer).

- Poročni sopek / Mihaela Jarc-Zajc. - Družinska pratika 1986, str. 92-93.
- Kako je pes nesel marcelo s kračo / Mihaela Jarc-Zajc. - Družinska pratika 1986, str. 93-94.
- Prvi spomini na Višnjo goro / Mihaela Jarc-Zajc. - Družinska pratika 1986, str. 105-115 : ilustr.
- Kako je Godlčev Jože nesel žanjicam / Mihaela Jarc-Zajc. - Družinska pratika 1987, str. 104-106.
- Prišel je veseli čas vrta / Mihaela Jarc-Zajc. - Družinska pratika 1987, str. 128-130.
- Zgodba : za materjo : za očetom : za sinom / Mihaela Jarc-Zajc. - Družinska pratika 1987, str. 144-149.
- Hruškova kaša / Mihaela Jarc-Zajc. - Družinska pratika 1987, str. 169-170.
- Jaslice iz Komna / Mihaela Jarc-Zajc. - Družinska pratika 1988, str. 92-94.
- GAŠPER, MIHA, Boltežar / Mihaela Jarc-Zajc. - Družinska pratika 1989, str. 144-149.
- Cigankin dar / Mihaela Jarc-Zajc. - Družinska pratika 1990, str. 27 - 29.
- Zakrpana Višnja Gora / Mihaela Zajc. - Naša skupnost (Grosuplje), 17, 1991, (julij), str. 8. (O izdajah Jurčičevih del).
- Višnjanski polž shodil / Mihaela Zajc. - Naša skupnost (Grosuplje), 17, 1991, (oktober), str. 8. (O prvi številki glasila Polž OŠ Višnja Gora).
- Pot na kmete : v Višnjo Goro leta 1945 / Mihaela Zajc. - Naša skupnost (Grosuplje), 17, 1992, (22. 5.), str. 7.
- Zimzelen / Mihaela Zajc. - Višnjan (Višnja Gora), 1995, št. 4 (december), str. 12. (Obisk šolarjev, spomini).
- Kanarček / Mihaela Zajc-Jarc. - Cvetovi (Maribor), 1996, 2. knjiga, str. 232-233.
- Trije rožni vencu / Mihaela Zajc-Jarc. - Cvetovi (Maribor), 1996, 2. knjiga, str. 234-235.
- Anekdote iz lovske družine Višnja Gora / zbral Slavko Kovačič ; Mihaela Zajc. - Lovstvo v naših krajih : 50-letnica LD Višnja Gora : zlati jubilej, (Višnja Gora), 1996, str. 140-141.
- Naša zgodba / Ivana Podržaj ; zapisala Mihaela Zajc. - Višnjan (Višnja Gora), 1996, št. 6 (marec), str. 9.
- Obiski v tivolski Švicariji : v spomin neznanemu znanu / Mihaela Zajc. - Delo, 39, 1997, št. 6 (9.1.), str. 16. (O Ruski matici, S.N.Kunu).

9 Domoznanstvo in zgodovina

- "Polž, pokaži roge!" : Višnja gora / Mihaela Zajc. - Delo, 13, 1971, št. 73 (17.3.), str. 7.
- Mesto v vaški (občinski) sencu : Višnja gora / Mihaela Zajc. - Delo, 13, 1971, št. 210 (5.8.), str. 7. (Naslov je dalo uredništvo, njen naslov je bil: Kulturna suša v Višnji gori).
- Utrinki iz stare Višnje gore / Mihaela Jarc-Zajc. - Družinska pratika 1987, str. 85-86. (Gostilna "pri Kraljici". Baron in tlačan.) (V ZOG 16, 1990, z dodatkom).
- Pri Janezu Kastelicu - višenjskem slikarju / Mihaela Zajc-Jarc. - Naša skupnost (Grosuplje), 15, 1989, št. 8 (november), str. 6 : ilustr. (Z bibliografijo).
- Višnja Gora oživljena? : višnjansko izročilo. V kriпти počiva gospoda / Mihaela Zajc. - Naša skupnost (Grosuplje), 16, 1990, (november), str. 7.
- Utrinki iz stare Višnje Gore / Mihaela Zajc. - ZOG 16, 1990, str. 197-198. (Gostilna Pri Kraljici. Graščina Codelli. Baron in tlačan).
- Vidina sled v Višnji Gori / Mihaela Zajc. - Naša skupnost (Grosuplje), 17, 1991, (junij), str. 6. (O pesnici Vidi Taufer, spomnih nanjo in njenih delih).
- Ko so bile čaše kot polži : spomini na slovesnost v Višnji Gori leta 1928 / Mihaela Zajc. - Naša skupnost (Grosuplje), 17, 1992, (6. marca), str. 15 : ilustr. (Tudi v K srcu (Maribor), 1993, str. 197-199).
- Nazaj k starim višenjskim poštarjem / Mihaela Zajc. - ZOG 17, 1992, str. 51-57 : ilustr.
- Prof. Antonu Grčmanu v spomin / Mihaela Zajc. - Naša skupnost (Grosuplje), 19, 1994, št. 9 (23. november), str. 18.
- V spomin Cirilu Ahlinu / Mihaela Zajc. - Klasje (Ivančna Gorica), 1, 1995, št. 8 (oktober), str. 12.
- Prenovljena kapelica / Mihaela Zajc. - Klasje (Ivančna Gorica), 1, 1995, št. 8 (okt.), str. 14. (Kapelica Lurške Matere božje na Jurčičevi cesti v Višnji Gori).
- Sajin turistični kažipot : skozi Višnjo Goro / Mihaela Zajc. - Saja (Predstruge), 1, 1995, št. 2 (marec), str. 12-13 : ilustr.
- O dveh znamenitih bratih Dedendolcih / Mihaela Zajc. - Klasje (Ivančna Gorica), 2, 1996, št. 3 (marec), str. 5. (O časnkarju Antonu Tomšiču (1842-1871) in gradbeniku Francu Tomšiču (1848-1908)).
- Spomini, spomini / Mihaela Zajc. - Klasje (Ivančna Gorica), 2, 1996, št. 9, str. 10. (O Finžgarju, očetu Jarcu ter Glonarju). (Tudi v Višnjan, 1996, št. 9 (oktober), str. 15).
- Tisto sončno popoldne na Korinju / Mihaela Zajc. - Klasje (Ivančna Gorica), 2, 1996, št. 12 (dec.), str. 13.
- Zgodovina mesta Višnja Gora z okolico / Mihaela Zajc. - Lovstvo v naših krajih : 50-letnica LD Višnja Gora : zlati jubilej, (Višnja Gora), 1996, str. 15-22 : ilustr.
- Višnjanje daleč sežejo / Mihaela Zajc. - Višnjan (Višnja Gora), 1996, št. 10 (nov.), str. 9-10. (O Lojzki Avajanos, po materi iz Višnje Gore, prevajalki v grščino.) (Tudi v Klasje (Ivančna Gorica), 1996, št. 12 (dec.), str. 11.)

Nekdaj smo imeli dobre igralce / Mihaela Zajc. - Klasje (Ivančna Gorica), 3, 1997, št. 8, str. 8. : ilustr.
 Obisk iz Aten / Mihaela Zajc. - Klasje (Ivančna Gorica), 3, 1997, št. 9-10, str. 15. - (O Lojzki Avajanos).
 Melitinemu večeru na rob / Mihaela Zajc. - Klasje (Ivančna Gorica), 3, 1997, št. 11, str. 8.
 Vesela novica / Mihaela Zajc. - Klasje (Ivančna Gorica), 3, 1997, št. 12, str. 10. - (O knjigi Angelce Škufca : Šopek cvetja in trnja).
 Nekdaj smo imeli dobre igralce / Mihaela Zajc. - Višnjjan (Višnja Gora), 1997, št. 14 (julij), str. 6-7 : ilustr. (Tudi v Klasje, 3, 1997, št. 8 (avgust), str. 8 : ilustr.

Intervjuja

Polž je samo še legenda / Jelka Šprogar. - 7 (Sedem dni, 4, 1975, št. 8 (20.2.), str. 18-19 : ilustr. (Ena od intervjuvancev je tudi ga. Mihaela Zajc-Jarc).
 Mihaela Jarc - Zajc : intervju / Darja Groznik, Marija Skubic - Višnjjan (Višnja gora), 1980, št. 1 (april), str. 17-19.
 Pogovor s tov. Mihaelo Jars (!) - Zajc - kronistko Višnje gore / zapisale Katarina Slanc, Mojca Pungartnik, Maja Plevanč. - Čebelnjak (Višnja gora : /Vzgojno izobraževalni zavod/), 1988, str. /4-5/.
 Mihaela Zajc-Jarc: Ve ure nežne, naj se vam ne mudi! / Alenka Auersperger. - Nedelo, 3, 1997, št. 16 (20.4.), str. 13 : s sliko.
 S svinčnikom v tihem domu starega očeta / Janez Zrnec. - Slovenske novice 7, 1997, št. 35 (13.2.), str. 10-11 : ilustr.

Notice

Zahvala za podoknico / Mihaela Zajc. - Klasje (Ivančna Gorica), 2, 1996, št. 5 (maj), str. 9.
 (Zahvala ob čestitki) / Mihaela Zajc. - Klasje (Ivančna Gorica), 2, 1996, št. 9, str. 10.)Tudi v Višnjjan, 1996, št. 9 (oktober), str. 15).

Rokopisi

Gašper Hopsasa, kraljična Spominčica. / Izvedba igrice za ročne lutke v letu 1955, Višnja Gora.
 Pomladna vila in studenček. /lirična proza za spremljavo ritmične predstave, 1957, Višnja Gora.

Biografski zapisi, jubileji

Pesnik se predstavi. - Nova mladika, 1972, št. 5, str. 176 : s sliko.
 Bačur, Karel: Gradivo za dolenski biografski leksikon : Jarc Mihaela, pesnica. - Dolenski razgledi, 5, 1985, št. 5 (20.6.), str. 64.
 Mirnega ni pota, čiste ni vode / T/one/ Jakše. - Dolenski list, 39, 1988, št. 19 (12.5.), str. 15, s sliko. (Predstavitev pesnice, dva odlomka njenega odgovora).
 Mihaela Zajc-Jarc. - K srcu (Maribor), 1993, str. 190, s sliko.
 Z.(alar), Sandi: Mihaela Zajc-Jarc : portret meseca. - Naša skupnost (Grosuplje), 18, 1993, št. 8 (17.12.), str. 7.
 Sattler, Milan: Mihaela Zajc : znanka iz sosednje ulice. - Nedeljski dnevnik, 31, 1993, št. 84 (28.3.), str. 6 : s sliko.
 Mihaela Zajc-Jarc. - Cvetovi (Maribor), 1996, 2. knjiga, str. 231 : s sliko.
 Gošnik, Tone: Pisanje je zame kot dihanje : pesmi gospe Mihaele iz Višnje Gore. - Dolenski list, 47, 1996, št. 34 (22.8.), priloga 17, str. 15 : ilustr. (Intervju, s pesmima Kam naj grem? in Kmečka pesem).
 Medved, Ksenija: Višenjski zimzelen ali O gospe Mihaeli. - Klasje (Ivančna Gorica), 2, 1996, št. 1, str. 6. (Obisk pri gospe, tudi tekst Pustni spreved).
 Jubilej Mihaele Zajc-Jarc / Svet KS Višnja Gora ; Kulturno društvo ; Uredništvo glasila. - Višnjjan, 1996, št. 8 (julij), str. 9.
 Groznik, Pavel: Ob jubileju Mihaele Jarc-Zajc. - ZOGID 19, 1996, str. 187-188 : ilustr. (V kazalu podnaslov: ob 80-letnici rojstva).
 Černelič, Ivanka: Vrba nad tolmunom : beseda o pesnici Mihaeli Zajc-Jarc. - Klasje (Ivančna Gorica), 3, 1997, št. 1/2 (jan.-feb.), str. 12. (Ponatis spremne besede iz zbirke Vrba nad tomunom.) (S pesmijo Morala bi pripovedovati).
 Tomšičevo plakto ... prejela ga. Mihaela Zajc-Jarc. - Klasje (Ivančna Gorica), 3, 1997, št. 5, str. 7, s sliko.

Ocene, prikazi

- Jevnikar, Martin: Mihaela Jarc-Zajc: Duhan iz Višnje Gore. - Mladika (Trst), 37, 1993, št. 9/10, str. 251.
- Golob, Berta: Naj se ohrani čar starožitnosti : Duhan iz Višnje Gore. - Delo, 36, 1994, št. 39 (17.2.), str. 16.
- Jakše, Tone: Duhan iz Višnje Gore. - Dolenjski list, 45, 1994, št. 8 (24.2.), priloga 8, str. 12 : (s sliko avtorice.)
- Stanonik, Marija: Beseda o knjigi. - Duhan iz Višnje Gore, (1993), str. 5-6.
- Čuk, Silvester: Mihaela Zajc-Jarc, Duhan iz Višnje Gore. - Ognjiščec, 30, 1994, št. 11, str. 14-15 : ilustr.
- M.S. (Marinka Svetina): Duhan iz Višnje Gore. Ljubljana, 1993. Otrok in družina, 43, 1994, št. 2 (februar), str. 46.
- Müller, Jaka: Jezik višenjskega Duhana. - Traditiones, 23, 1994, str. 155-160.
- Ahlin, Ciril: Sonce odhaja : pesniška zbirka Mihaele Zajc-Jarc. - Saja (Predstruge), 1, 1995, št. 3 (april), str. 23.
- Jevnikar, Martin: Mihaela Zajc-Jarc: Višenjski zimzelen. - Mladika (Trst), 40, 1996, št. 2/3, str. 60-61.
- Gaborovič, Nada: Po ozkih trakovih svetlobe : ob novi zbirki. - Delo, 39, 1997, št. 128 (5.6.), str. 51. (Ocena zbirke Vrba nad tolmunom.)
- Gošnik, Tone: Vrba nad tolmunom. - Dolenjski list, 48, 1997, št. 2 (16.1.), priloga Dolenjskega lista, št. 1, str. 19.
- Černelič, Ivanka: Vrba nad tolmunom : beseda o pesnici Mihaeli Zajc-Jarc. - Klasje, 3, 1997, št. 1/2 (jan.-feb.), str. 12. (Ponatis spremne besede iz zbirke s tem naslovom, dodana je pesem Morala bi pripovedovati.)

Govorne oddaje v Radiu Ljubljana

- Literarni nokturno: 1974, (23.4.): Čez davni ribnik sanj.
1974, (23.8.): Pesmi.
1981: Bežanje.
1988, (23.5.): Ne prodajte nas.
1991, (17.6.): Pesmi.
1993, (november): Duhan iz Višnje Gore.
- Mehurčki: 1971, (11.11.): Pesmi.
- Naš gost: 1994, (23.1.): Mihaela Jarc-Zajc.
- Radio Trst: 1993, (december): Duhan iz Višnje Gore.

* Rozetlni - Reseda odorata, slov.: dišeči katanec, tudi rezeda, rozetelj, vrtna rezeda, dišeča reseda = vrtna enoltnica z zelenkastobelimi, prijetno dehtečimi cveti (Piskernik).

- Kratice:** Glasnik SED.....Glasnik Slovenskega etnološkega društva.
KolMD .....Koledar Mohorjeve družbe Celje (-1971).
MKol.....Mohorjev koledar (1972-).
NM .....Nova mladika (Celje).
ZOG .....Zbornik občine Grosuplje (-1994).
ZOGID .....Zbornik občin Grosuplje, Ivančna Gorica, Dobrepolje (1996-).

Podpisovanje (avtorizacija) je zelo nedosledno, tudi v eni knjigi različno (npr. ZOG 6, 1974). Srečujemo vse oblike, ki so pri dvojnih priimkih možne. Pojavljajo se torej naslednje možnosti:

- Mihaela Jarc,
- Mihaela Zajc,
- Mihaela Zajc-Jarc in
- Mihaela Jarc-Zajc, medtem ko je ime dosledno na začetku.

Po besedah sestavjalca Leksikona imen Janeza Kebra bi bila pri dvojnem priimku priporočljiva oblika Mihaela Jarc-Zajc.

Ni navada, da se navajajo tudi ponatisi. Upam, da tu niso odveč, saj je s tem le boljše zajeta prisotnost ustvarjalke v našem času in prostoru.

Bibliografija je razvrščena tematsko in kronološko. Tematsko si področja sledijo po UDK razvrstitvi: narodpisje, poezija, proza, spomini, ter ocene in biografski zapisi, kronološko pa znotraj tem. V posameznem letu samostojnim publikacijam sledijo zapisi v zbornikih ali periodiki po naslovih le-teh, znotraj teh pa enote po realnem zaporedju.

Ustvarjalca posega na različna tematska področja, ki se pogosto prekrivajo, zato je včasih težko razvrstiti

posamezno enoto pod eno samo vsebinsko oznako.

Pri številčenju nekaterih lokalnih glasil (Naša skupnost, 17. letnik za leti 1991 in 1992) je prihajalo do napak, vendar sem se pri citiranju bibliografskih podatkov držal zapisanega.

“Čudno lepa je ta poljska pot; sredi posvetnega šuma samuje, sredi posvetnih sovražnosti se zdi, da ljubi, sredi posvetne žalosti in veselja je prosta solz in smeha...”

Mihaela Jarc, Pesem o lanu, Slovence 1941f

BIBLIOGRAFIJA ČLANKOV OBČIN DOBREPOLJE, GROSUPLJE IN IVANČNA GORICA

Marija Samec*

Bibliografija prinaša izbor člankov iz večine slovenskih časnikov in revij za leti 1996 in 1997. Urejena je po obsežnejših tematskih sklopih, ki se pokrivajo z vrstilci po UDK. Izbrani članki se nanašajo na dogajanja v treh naštetih občinah. Znotraj leta in tematske skupine so članki urejeni kronološko in periodika abecedno, ob vsebinskih sklopih pa je izpostavljen ključni (povednejši) naslov. Pogosto citirani časniki in časopisi so navajani s kraticami, ostali pa s polnim imenom.

Občinska glasila: Naš kraj (Dobrepolje), Grosupeljski odmevi (Grosuplje) in Klasje (Ivančna Gorica) ter druga glasila: Glasilo GPG, Skavt naj bo, Šmarc, Višnjan, Zrno, šolska glasila „, so v celoti domoznansko gradivo, zato posameznih člankov iz njih ne citiram.

Uporabljene kratice:

D - Družina, De - Delavska cnotnost, Dn - Dnevnik, DI - Dolenjski list, Gv - Gospodarski vestnik, R - Republika, S - Slovenec, Sn - Slovenske novice

Posebni znaki:

// - Začetek novega članka

0 SPLOŠNO. KULTURA

1996

Ni denarja za kulturno dediščino / J. Primc. - DI, št. 2 (11.1.), str. 10 : ilustr. (Podgora v Dobrepolju).

Vrnite nam vsaj dvorano / B. Rajšek. - Delo, št. 14 (18.1.), str. 7 : ilustr. (Spor med krajani Ambrusa in stiško kmetijsko zadrugo.)

Knjižnica Grosuplje. Učestno izhaja tudi iz knjige / A. Podlogar. - Dn, št. 28 (30.1.), str. 12 : ilustr. (Mladinski oddelek in prizadevna knjižničarka v Knjižnici Grosuplje). // "Knjige gredo v promet" / A. Podlogar. - Dn, št. 73 (6.3.), str. 10 (Kljub prostorski stiski v grosupeljski knjižnici narašča število rednih bralcev). // Razstava unikatnih lutk / A. Podlogar. - Dn, št. 86 (29.3.), str. 11 : ilustr. (Lutke vzgojiteljice Darje Zorc). // Narava skozi fotografski objektiv / A. Podlogar. - Dn, št. 170 (26.6.), str. 12 : ilustr. (Barvne fotografije Obrazi narave Lada Kutnarja iz Ivančne Gorice).

Premurec z dolenjsko dušo / P.P. - DI, št. 5 (1.2.), str. 6 : ilustr. (Štefan Horvat in njegova 125. samostojna razstava).

Peš v deželo desetega brata / Bogi Pretnar. - Nedelo, št. 9 (3.3.), str. 3 : ilustr. (Pohod po Jurčičevi poti).

Pregnani dobrotniki / J. Primc. - DI, št. 10 (7.3.), (Priloga), št. 5, str. 19 : ilustr. (Znani Dobrepoljci, ki so zapustili kraj zaradi politike: Fran Jaklič, Anton Mrkun, Edi Zgonc...).

Ambrus (p)oživlja ljubiteljska kultura / P. Perc. - DI, št. 12 (21.3.), str. 15 : ilustr.

Grosuplje - za vsakega nekaj / Jože Miklič. - Lipov list, št. 4 (april), str. 100 - 101 : ilustr. (Komplet zloženek občine Grosuplje).

Po deželci Desetega brata / D. Kladnik. - Dn, št. 92 (4.4.), str. 17 : ilustr. (Komplet zloženek občine Ivančna Gorica).

Bogcu roke in noge naredil / J. Primc. - DI, št. 15 (11.4.), str. 16 : ilustr. (Martin Šporar iz Podpečí - Dobrepolje).

Od risbe do umetniške slike / M. Trontelj. - S, št. 92 (20.4.), str. 10 : ilustr. (Razstava Katarine

* *Grosuplje, Ljubljanska 35, prof., bibliotekarka*

- Drobnič in Mihe Črtaliča).
- Kdo bo nosil kresno krono? / I. Bratož. - Delo, št. 99 (30.4.), str. 6 (Nagrada Kresnik za najboljši roman leta). // Pet kandidatov je lahko najti, kaj več pa težko / I. Bratož. - Delo, št. 113 (18.5.), str. 7 : ilustr. (Pogovor s predsednico žirije za nagrado Kresnik.).
- Bralni palček v grosupeljskih vrtcih / Marija Lavrič. - Otrok in družina, št. 5 (maj), str. 11.
- Kdo se še spomni Louisa Adamiča / Nedeljski Dn, št. 140 (26.5.), str. 41 : ilustr. (Rojstna hiša pisatelja prepuščena sama sebi).
- Kdo so "nekaterniki", krivi za Kraljevo bedo? / Jelka Šutej Adamič. - Delo, št. 123 (30.5.), str. 8 (Ob izidu avtobiografije Franceta Kralja). // Slike in spomini / Matej Bogataj. - Razgledi, št. 23 (11.12.), str. 25 : ilustr. (Spomini slovenskega umetnika).
- Skrbno zavarovana Mondenina žepna knjiga / Ženja Leiler. - Delo, št. 134 (12.6.), str. 8 (Projekt Gorana Gluvića, Iva Frbežarja in Željka Kozinca...).
- Prireditve ob občinskem in državnem prazniku / M.T. - S, št. 139 (18.6.), str. 9 (V Grosupljem).
19. zbornik občin Grosuplje, Ivančna Gorica in Dobrepolje. - DI, št. 25 (20.6.), str. 14 : ilustr. // Trije ostaneci v enem / A. Podlogar. - Dn, št. 160 (15.6.), str. 10. // Zbornik občin Grosuplje, Ivančna Gorica in Dobrepolje / P. Škodič. - S, št. 181 (16.8.), str. 12
- Kresnik '96. Osem ur s papirjem / I. Bratož. - Delo, št. 138 (18.6.), str. 6. // Svet med življenjem in smrtjo / I. Bratož. - Delo, št. 141 (20.6.), str. 6 // Jutri bodo pisatelji kresovali na Muljavi / Simona Petrič. - Delo, št. 141 (20.6.), str. 141 : ilustr. // Kresna krona enemu od petih / I. Bratož. - Delo, št. 142 (21.6.), str. 8. // Kresno priznanje Berti Bojetu / Nedelo, št. 25 (23.6.), str. 3 // "Kresnik" za Berto Bojetu / S.B. - Sn, št. 144 (24.6.), str. 1 : ilustr. // Pisanje - univerzalno početje / I. Bratož. - Delo, št. 144 (24.6.), str. 8 : ilustr. // Nagrada za še boljše delo / Roman Repnik. - Dn, št. 169 (24.6.), str. 10 : ilustr. // Nagrajena ptičja hiša / P. Fajdiga. - S, št. 144 (24.6.), str. 15. // Letošnji kresnik Ptičji hiši / M. Markelj. - DI, št. 26 (27.6.), str. 2 : ilustr.
- Sedemindvajseti tabor slovenskih pevskih zborov / M. Zlobec. - Delo, št. 143 (22.6.), str. 7 (Šentvid pri Stični). // "Tokrat bomo vasovali..." / M. Košir. - Dn, št. 169 (24.6.), str. 11 : ilustr. // Šentviški pevski tabor kljub dežju in brezbriznosti države / I.B. - Delo, št. 144 (24.6.), str. 2 : ilustr. // "Ko pridemo na sred vasi, zavriskamo na vse strani." / L. Lesar, Nedeljski Dn, št. 174 (30.6.), str. 10 : ilustr. // Jubilanti smo bili v Šendvidu / I. Barber. - Porabje (Monošter), št. 14 (11.7.), str. 6 : ilustr.
- Ali je danes vredno pisati roman / P. Fajdiga. - S, št. 145 (26.6.), str. 14 (Okrogla miza na Jurčičevi domačiji).
- "Cvet in sad" na Muljavi / P. Perc. - DI, št. 26 (27.6.), str. 23 : ilustr.
- Jakličeve spominske sobe še ni / J. Primc. - DI, št. 31 (1.8.), str. 5.
- Skozi Dobrepolje in Struge / J.P. - DI, št. 31 (1.8.), str. 5. (Turistični vodnik).
- Ta vikend bo slavilo Dobrepolje / J.P. - DI, št. 36 (5.9.), str. 5. (Predstavitve prvega zbornika Dobrepolja, dobrepoljskega grba in odkritje kipa Franu Jakliču). // Doprni kip zaslužnemu možu / M. Glavonjič. - S, št. 200 (7.9.), str. 7 : ilustr. // Veličasten praznik Dobrepolja / J. Primc. - DI, št. 37 (12.9.), str. 2 : ilustr.
- Ne bom več pridna / Mojca Sekulič. - Delo, št. 223 (26.9.), str. 7 (Druga nagrada za zgodbo Polone Glavan).
- Ob 200. letnici rojstva Mihe Kastelica / L.S. - S, št. 220 (3.10.), str. 11.
- Kresnik po Kresniku / A. Podlogar, št. 293 (28.10.), str. 5. (Muljavo je obiskala Berta Bojetu).
- Tone Kralj, 1900 - 1975. Retrospektiva v Moderni galeriji, jesen 1997 / Igor Kranjc. - S, št. 246 (5.11.) - 249 (8.11.): ilustr.
- Risbe in rezbarije Jožeta Trontlja / F.H. - S, št. 253 (13.11.), str. 16 : ilustr. (Nova razstava v mariborski Galeriji Ars sacra).
- Josip Jurčič, Tugomer / Ciril Jurčič. - Dn, št. 336 (12.12.), str. 2.
- Za Jurčičevo povest Janec Gremčič že izbran konec / GPG - glasilo, št. 10 (oktober), str. 8. // O časih, ki se v mrakobno pozabo gubijo po krivici / Sonja Merlak. - Delo, št. 288 (13.12.), str. 13 : ilustr. (Obnovljena slovenska viteška povest).

Leto 1997

- Jubilej ob petdeseti knjigi / R. Repnik. - Dn, št. 7 (9.1.), str. 21 : ilustr. (Založba Mondena).
- V deželi Desetega brata pozimi / Danica Velkavrh. - Nedelo, št. 3 (12.1.), str. 17.
- Vrba nad tolmunom / Tone Gošnik. - DI, št. 2 (16.1.) (Priloga), str. 19 (Pesniška zbirka Mihacle Zajc - Jarc).

- S čopičem nad strahovladje / Katja Roš. - Nedelo, št. 3 (19.1.), str. 3 : ilustr. (Na naslovnici knjige Bili so Čedermaci slika Toneta Kralja).
- Zgagaj tuđi pozimi / J.P. - DI, št. 4 (30.1.), str. 24 : ilustr. (Četrta knjiga Sandi Zalar).
- Le še spomin na zagoričke mačkare? / J. Primc. - DI, št. 5 (6.2.), str. 24 : ilustr. (Iz pripovedi Janca Kralja).
- Razstava do zdaj neznanih skic in risb. - Demokracija, št. 7 (20.2.), str. 13 : ilustr. (France Kralj v Klubu Nove revije).
- GPG in NUK poskrbela za rokopise Josipa Jurčiča / Marjeta Novak Kajzer. - Delo, št. 52 (5.3.), str. 13 : ilustr. // Zaščitena Jurčičeva rokopisna zapuščina / M. Povše. - Dn, št. 61 (5.3.), str. 25 : ilustr.
- Višnjegorsko prebujenje / MiM. - DI, št. 9 (6.3.), str. 10 : ilustr. (Večer z višnjegorskimi kulturnimi ustvarjalci).
- Županova jama pri Grosupljem. Ima vse kot velike / D. Samec. - DI, št. 12 (27.3.) (Priloga), št. 6, str. 19. (Ocena knjige tuđi v revijah: Kras, Rodna gruda, Lipov list).
- Živijo z ljudskim izročilom / I. Primc. - DI, št. 12 (27.3.), str. 24 : ilustr. (Otroci iz Kompolj zbirajo stare pesmi, pripovedke in šege).
- Knjižnica Grosuplje. Revščina ima veliko obrazov / Ksenija Medved. - Otrok in družina, št. 3 (marec), str. 18. (Pogovor z Gorazdom in Dušanko Kavšek (bila sta zdravnik v Peruju) ob zaključku knjižnega kviza o revščini). // Knjige iz kartona, lesa in kot igrače / A. Podlogar. - Dn, št. 95 (9.4.), str. 13 : ilustr. (Razstava knjig, ki so jih po obisku v knjižnici izdelali otroci). // Po knjigo s pomočjo računalnika / A. Podlogar. - Dn, št. 134 (20.5.), str. 13 : ilustr. // Ura s posebnimi knjigami / K. Medved. - Katarina, december, str. 8 - 9 : ilustr. (Posebna zbirka igralnih knjig v pravljčni sobici).
- Beseda za srečo je "abrnk" / Irena Brejc. - Dn, št. 96 (10.4.), str. 19 : ilustr. (Pri Ambrusu so snemali novi slovenski celovečerni film Brezno).
- Namočen pomladni svetnik / MiM. - DI, št. 17 (30.4.), str. 14 : ilustr. (Jurjev sejem na Muljavi).
- Deseti brat in večni Krjavelj / M. Košir. - Dn, št. 122 (8.5.), str. 20 : ilustr. (Domačije velikih Slovencev).
- V navzkrižnem ognju / Bogdan Osolnik. - Svobodna misel, št. 11 (13.6.), str. 10. (Dolenjska 1941-45).
- Z XXVIII. tabora slovenskih pevskih zborov v Šentvidu pri Stični. "Kdo veselo živi..." - mi! / M. Košir. - Dn, št. 168 (23.6.), str. 10 : ilustr. // Pojo naj ljudje / I. Barber. - Porabje (Monošter), št. 13 (3.7.), str. 6 : ilustr.
- Jurčičev Sosedov sin pod zvezdami / M. Markelj. - DI, št. 26 (3.7.), str. 24 : ilustr. // Vstajenje Jurčičevih junakov / B. Pretnar. - Delo, št. 146 (27.6.), str. 11 : ilustr.
- Na Magdalenski gori spet udarjajo bobni / Ana Križnar. - Delo, št. 156 (9.7.), str. 12 : ilustr. (Igra Ptica v zenici sonca - vrnitev k prednikom).
- Spominska obeležja naših književnikov. Jurčičevina na Muljavi / Cvetka Cvet. - Delo, št. 199 (29.8.), str. 8 : ilustr. // Dvorec z 12 dediči / Delo, št. 209 (10.9.), str. 6 : ilustr. (Adamičevina).
- Nekdo zgoraj hoče, da bom pisateljica / B. Sršen. - Jana, št. 39 (24. 9.), str. 5 : ilustr. (Polona Glavan).
- Jože Miklič izdal knjigo o Grosupljem / B.R. - Delo, št. 234 (9.10.), str. 5. (Po Grosupljem in okolici). // Biti brez kulture pomeni biti hlapec / T. Gošnik. - DI, št. 48 (4.12.), str. 24 : ilustr.
- Tradicija ljudskih iger / L. Murn. - DI, št. 42 (23.10.), str. 10 : ilustr. (KD Gledališče Krka).
- Ambrušani dobili nazaj kulturno dvorano / B. Rajšek. - Delo, št. 254 (4.11.), str. 5 : ilustr.
- Največji čar gledališče / L. Murn. - DI, št. 47 (27.11.), str. 10 : ilustr. (Aktivnih 17 kulturnih društev oziroma 38 skupin in 3 šolska društva - Sedež Sklada bo v Ivančni Gorici).
- Novomeščanka med Višnjani / L. Murn. - DI, št. 49 (11.12.), str. 8 : ilustr. (Marija Pilko in prireditve na Čandkovi domačiji).
- Josip Jurčič še kako živ / L. Murn. -DI, št. 51 (24.12.), str. 10 : ilustr. (Danica Kastelic in muljasko kulturno društvo).

2 VERSTVO

Leto 1996

- Zlati oltar je bil v Parizu / J. Primc. - DI, št. 10, (7.3.) str. 22. (Oltar sv. Mihaela iz cerkve v Ponikvah).
- Kjer je bukev skonjena do tal. - Nedelo, št. 10, (10.3.) str. 14 : ilustr (Nedeljska božja pot -

- Dedni Dol pri Višnji Gori).
 Križ - upanje naše / J. Pavlič. - D, št. 20 (19.5.), str. 4 : ilustr. (Spomin stiških faranov na papežev obisk).
 Kopanj / M.S. - D, št. 27 (7.7.), str. 5 (120-letnica župnije Kopanj in 30-letnica župnikovanja Viktorja Pristova).
 Obnova cerkve je zastala / J. Primc. - DI, št. 27 (4.7.), str. 5 : ilustr. (Cerkev in župnišče v Polomu).
 Škocjan pri Turjaku / L.S. - D, št. 45 (17.11.), str. 4 : ilustr.
 Cerovo / jz. - D, št. 35 (8.8.), str. 4 : ilustr. (Nove podobe križevega pota in kip sv. Miklavža za taborsko cerkev).
 Obnovljena cerkev sv. Avgušтина v Strugah / M. Glavonjić. - S, št. 198 (5.9.), str. 8 : ilustr. // Struge / B.Š. - D, št. 37 (22.9.), str. 4 : ilustr. (Obnovljena cerkev).
 Suha krajina je praznovala / P. Lah. - D, št. 37 (22.9.), str. 16 (Blagoslovitev cerkvice sv. Antona Padovanskega na Kuželjčevcu).
 Deset tisoč mladih v Stični / B.Š. - S, št. 21 (23.9.), str. 1 : ilustr. // Vidni sadovi papeževega obiska / B. Štefančič ml. - D, št. 38 (29.9.), str. 1 : ilustr. (16. srečanje mladih v Stični).
 Prava slovenska vas / F. Petrič. - D, št. 37 (22.9.), str. 24 : ilustr. (Blagoslov cerkve sv. Križa na Mali Ilovi Gori).

Leto 1997

- Kopanj / I.Š. - D, št. 1 (15.1.), str. 4 : ilustr. (Zamenjava zvonov).
 Ponikve / B.Š. - D, št. 21 (25.5.), str. 5 : ilustr. (Blagoslovitev kapelice, vaškega središča in zvona v Ponikvah).
 Rast ob "papeževem križu" / F. Petrič. - D, št. 21 (25.5.), str. 12-13 : ilustr. (Reportaža iz župnije Šmarje pri Ljubljani).
 Boštanj pri Žalni / T.J. - D, št. 26-27 (22.6.), str. 28 : ilustr. (Blagoslov novih zvonov).
 Ponos in središče župnije / B.Š. - D, št. 30 (27.6.), str. 24 : ilustr. (Obnovljena zvonik in zunanjsčina župnijske cerkve v Hinjah).
 Odkriti tudi svoj obraz / jz. - D, št. 46 (29.6.), str. 33 : ilustr. (Baragovi študijski dnevi, razstavi v Ljubljani in Stični).
 Struge na Dolenjskem / M.I. - D, št. 35 (7.9.), str. 4 : ilustr. (Zlata maša Bogomirja Hrena).
 "Ljubite Cerkev! Ljubite Cerkev!" / Karlo Smodiš. - D, št. 38 (28.9.), str. 24 : ilustr. (Nad devet tisoč mladih v Stični '97. Srečanje z Guyem Gilbertom).

34 PRAVO. KRIMINAL

Leto 1996

- Lovca pobila vsaj 20 sosedovih psov / Irena Dolschon. - Sn, št. 50 (1.3.), str. 3 : ilustr. (Malo Hudo pri Ivančni Gorici). // Obračun z lovci na Malem Hudem ? / P. Perc. - DI, št. 2 (9.2.), str. 6 : ilustr.
 Kdo je ubil Alojzijo T. / Z.P. - R, št. 67 (9.3.), str. 10 // Umor v Mali vasi, Sn, št. 57, str. 7. // Truplo v drvarnici / i. - Dn, št. 66 (9.3.), str. 32. // Alojzijo Trontelj je snaha našla mrtvo v drvarnici / K.D. - Delo, št. 57 (9.3.), str. 16.
 Manj kriminala, varneje na cesti / A. Podlogar. - Dn, št. 66 (9.3.), str. 33 (Grosupeljska policijska postaja).
 Predstave Topla greda ni zrušil Čerferin / Damjana Žišt. - S, št. 141 (20.6.), str. 21. // Topla greda se še ogreva / Nina Grabnar. - Dn, št. 165 (20.6.), str. 16. // Je Petan odvetnika res obrekoval / Barbara Guček. - Delo, št. 145 (26.6.), str. 7.
 Jezo stresel na psa / Bojan Glavič. - Dn, št. 225 (21.8.), str. 24 // S puško na lov za pobešlo ženo / V.K. - R, št. 225 (21.8.), str. 10.
 Vzpon in padec Sandija Grubeliča / Stanislav Kovač. - Mladina, št. 35 (27.8.), str. 24-29 : ilustr. // Grubeliču potrdili sedem let zaporu / D. Žišt. - S, št. 180 (14.8.), str. 12. // Grubeliču so potrdili prvostopenjsko sodbo / B. Guček. - Delo, št. 187 (14.8.), str. 7. // Zakaj Sandija Grubeliča še ni v zaporu na Dobu / Olga Cveteck. - Delo, št. 252 (2.11.), str. 14. // Od ponedeljka dalje je Sandi Grubelič v zaporu / O. Cveteck. - Delo, št. 287 (12.12.), str. 50. // Grubeliču iščejo primerno delo / ng. - Dn, št. 337 (13.12.), str. 23.

Leto 1997

- Je Tina umrla po svoji volji? / Vojko Zakrajšek. - Sn, št. 19 (24.1.), str. 3 : ilustr. // Tinina smrt še razburja / V.Z. - Sn, št. 27 (3.2.), str. 7. (Smrt 16-letne Tine Paragi).
- Ni mu oprostila slovesa / Iva Ropac. - Delo, št. 54 (7.3.), str. 13. // Grožnje najetih izsiljevalcev / B. Glavič. - Dn, (8.3.), str. 30. // Prijeli izsiljevalca / A.T. - Sn, št. 55 (8.3.), str. 7. (Zsiljevanje je naročila nekdanja prijateljica Majda Š.).
- Podivjana psica oklala 5 otok! / Mojca Kaučič. - Sn, št. 105 (9.5.), str. 3 : ilustr. // Popadljiva psica veseljači na kliniki / Helena P. Pečauer. - Sn, št. 108 (13.5.), str. 4.
- Župnika našli v mlaki krvi / Andrej Dvoršak. - Sn, št. 157 (10.7.), str. 1, 3 : ilustr. // V župnišču v Veliki Račni našli umorjenega župnika V. Pristova / B. Vurnik. - Delo, št. 157 (10.7.), str. 14 : ilustr. // Morilca kopianjskega župnika še iščejo, sumijo pa dvojico / Delo, št. 158 (11.7.), str. 13 : ilustr. // Ali so župnika zaklali? / A. Dvoršak. - Sn, št. 158 (11.7.), str. 1, 3 : ilustr. // Moj sin Tomaž ni ubil župnika! / M. Kaučič. - Sn, št. 161 (15.7.), str. 1, 3 : ilustr. // Po kateri poti bodo zdaj šli preiskovalci umora? / K.D. - Delo, št. 161 (15.7.), str. 15. // Umor pri sveti Mariji / S. Kopusar. - Mag, št. 29 (16.7.), str. 42-44 : ilustr. // Upravičena objava sličice / B. Glavič. - Dn, št. 191 (17.7.), str. 17. // Se je morilec ustrašil krvi? / Patricija Brilli, Tone Janežič. - Nedeljski Dn, št. 194 (20.7.), str. 4+8 : ilustr. // Ko smrt postaja blagoslov / B.Š. - D, št. 29 (20.7.), str. 3 : ilustr. // Boj za sinovo čast / S. Kopusar. - Mag, št. 30 (23.7.), str. 48-49 : ilustr. // Drugič osumljen umora župnika / Igor Kršinar. - Sn, št. 293 (19.12.), str. 3 : ilustr. // Kopianjskega župnika naj bi bil vendar umoril Tomaž M. / K.D. - Delo, št. 293 (19.12.), str. 1 + 9 // Osumljenec nima alibija / Miča Vipotnik. - Dn, št. 343 (19.12.), str. 23, ilustr.
- Grubelič na vrhovnem ni uspel / N. Grabnar. - Dn, št. 191 (17.6.), str. 17. // S. Grubelič bo ostal za zapornikiškimi rešetkami / O. Cvetek. - Delo, št. 163 (17.7.), str. 16. // Grubelič bo odsedel vse / O. Cvetek. - Sn, št. 166 (21.7.), str. 7.
- Župan cel, vrata polomljena / nm. - Dn, št. 295 (24.9.), str. 40 : ilustr. // S traktorjem na županova vrata / Sn, št. 223 (26. 9.), str. 3 : ilustr. // Še ena črna gradnja manj / B. Velikonja. - Dn, št. 302 (8.11.), str. 31 : ilustr. (Bojan Garbas iz Jerove vasi).
- Sifoni zahtevali svojo žrtev / B. Velikonja. - Dn, št. 349 (27.12.), str. 1 + 32 : ilustr. // Jamarka ostala v sifonu / M. Raztresen. - Sn, 299 (29.12.), str. 7 : ilustr. (Nesreča v Lavričevi jami ali Šimenkovem breznu).

35 JAVNA UPRAVA**Leto 1996**

- Dobovci ne dajo zemlje za letala / P. Perc. - Dl, št. 2 (11.1.), str. 1 // O letališču nič v državnem zboru? / P. Perc. - Dl, št. 3 (18.1.), str. 6 // Pristajalno stezo kar na rodovitno zemljo / I. Žajdela. - S, št. 23 (29.1.), str. 3 // Zahteve obrambnega ministrstva zavirajo začetek gradnje / J. Žura. - R, št. 35 (6.2.), str. 13 : ilustr. // Zoper zapravljanje denarja države / P. Perc. - Dl, št. 7 (15.2.), str. 6 : ilustr. (Občinski svet Ivančne Gorice podprl zahteve krajanov Doba).
- Ponikovci urejajo svojo vas / J. Primc. - Dl, št. 6 (9.2.), str. 5 : ilustr.
- "Dobrine pridobljene s pomočjo stvarstva" / A. Dvoršak. - Delo, št. 54 (6.3.), str. 15 : ilustr. (Izbirajo dobrepoljski grb).
- "Še punca, ki skriva svoje čare" / Dl, št. 13 (28.3.), str. 6 (Možnosti ivanške občine za razvoj turizma - Kulturnozgodovinski spomeniki, pohodi, izleti, kmečki turizem - Turistična karta in prospekti).
- Občina Grosuplje dobila posojili ekološkega sklada / B. Rajšek. - Delo, št. 79 (4.4.), str. 7.
- Za avtobusna postajališča in ceste / P.P. - Dl, št. 15 (11.4.), str. 6 (V ivanški občini).
- Grosupeljsko komunalno podjetje za vse tri občine / B. Rajšek. - Delo, št. 93 (22.4.), str. 2.
- Grosupeljski svet bo še premislil o oddajanju doma / B. Rajšek. - Delo, št. 103 (7.5.), str. 13 (Proti točenju alkoholnih pijač v predverju kulturnega doma).
- V prihodnje laže do več novih stanovanj / M. Trontelj. - S, št. 103 (7.5.), str. 9 (Občina Grosuplje ustanovila stanovanjski sklad).
- Ivančani so za občinski praznik izbrali 29. maj / B. Rajšek. - Delo, št. 110 (15.5.), str. 7 (J. Jurčič je tedaj postal urednik časnika Slovenski narod). // Jurčič izgorel za malega človeka / P.P. - Dl, št. 23 (6.6.), str. 6 : ilustr. (Prvi občinski praznik občine Ivančna Gorica na Muljavi).
- Za zdaj tri obrtne cone / P. Perc. - Dl, št. 20 (16.5.), str. 6 (V Ivančni Gorici).
- Komunistična opozicija v grosupeljski občini? / B. Rajšek. - Delo, št. 115 (21.5.), str. 6 (Spor

- med županom R. Rometom in predsednico občinskega sveta A. Likovič).
- V občini Videm - Dobropolje ni vsem všeč grb s križem / B. Rajšek. - Delo, št. 150 (2.7.), str. 7 : ilustr. // V občini Videm Dobropolje ni vsem všeč grb s križem / F. Brvar. - Delo (Sobotna priloga), št. 160 (13.7.), str. 38.
- Kakšno bo občinsko središče? / J.P. - DI, št. 27 (4.7.), str. 5 : ilustr. (Dobropolje).
- Kaže, da bo podsmreški grad še lep čas propadal / B. Rajšek. - Delo, št. 240 (16.10.), str. 5 (Občina ne skrbi zanj, na zahtevo upravičencev pa ga tudi ne vrne).
- Vrag se je prikazal Stružancem / J. Primc. - DI, št. 44 (30.10.), str. 11 : ilustr. (Spor v vasi Čretež zaradi odvoda vode z asfaltirane ceste).
- Dan, ki ga bodo Krčani pomnili / B. Rajšek, Nedelo, št. 46 (17.11.), str. 2 : ilustr. (Štiri pridobitve na Krki - obnovljena pošta, lokalna cesta, 220 m osvetljene krške jame in 20-minutni turistično-dokumentarni film).
- Do dokončne sprave je še daleč / J. Primc. - DI, št. 47 (21.11.), str. 5 (Zakaj ni dobrepoljska občina priredila komemoracij - izjava župana Jakopiča).
- Kdaj po avtocesti Višnja Gora - Bič / P. Perc. - DI, št. 48 (28.11.), str. 5.
- Slaba dediščina za novo vlado / P.P. - DI, št. 52 (27.12.), str. 9 : ilustr. (Predsednik SLS Marjan Podobnik odgovarjal na vprašanja bralcev in uredništva Kmečkega glasa).

Leto 1997

- Ivančna zrasla iz štirih kmetij / P.P. - DI, št. 4 (30.1.), str. 6 : ilustr. (Ureditveni načrt za center Ivančne Gorice).
- Raje hotel kot nova parkirišča? / P.P. - DI, št. 5 (6.2.), str. 6 (Iv. Gorica ne bo "parkirišča za pol Slovenije" - Spremenjen zazadalni načrt za območje Sinolesa in Traiga - Nova trgovska hiša).
- Zapleteno vračanje premoženja / B. Rajšek. - Delo, št. 52 (5.3.), str. 4 (Težave pri vračilu nacionaliziranega premoženja v ivanški, grosupeljski in dobrepoljski občini).
- Kako veliko hišo imate? / B. Rajšek. - Delo, št. 98 (29.4.), str. 4 (Občina Grosuplje skuša s pomočjo občanov ugotoviti pozidanost zemlje).
- Zadrževalnik na Bičju naj bi gradili že letos / B. Rajšek. - Delo, št. 114 (20.5.), str. 4. (Vodni zadrževalnik).
- Občina Grosuplje - center južne ljubljanske subregije / A. Podlogar. - Dn, št. 169 (24.6.), str. 20 - 22 (Obširnejša predstavitev občine).
- Ko občina prisluhne občanom / M. Glavonjič. - Dn, št. 200 (26.7.), str. 10. (Brez samoprispjevka bi v Dobropolju stopicali na mestu).
- Telefoni v Višnji Gori že septembra / P.P. - DI, št. 30 (31.7.), str. 6 : ilustr. // Srečen konec telefonske zgodbe / L. Murn. - DI, št. 50 (18.12.), str. 6. (251 telefonskih priključkov v KS Višnja Gora).
- Asfalt do najbolj oddaljenih vasi / J. Primc. - DI, št. 33 (21.8.), str. 5. (Župan A. Jakopič: Zavrnjena prošnja za sofinanciranje kanalizacije).
- Novembra zazvonili novi telefoni / L. Murn. - DI, št. 41 (16.10.), str. 6 : ilustr. (KS Krka).
- V Grosupljem le začela delovati pravna država / B. Rajšek, Delo, št. 257 (7.11.), str. 4 : ilustr. (Roka pravice udarila po grosupeljskem nasilncu in črnograditelju Bojanu Garbasu).
- Občina namerava kupiti prostore podjetja Traig / B. Rajšek. - Delo, št. 266 (18.11.), str. 5 (Občina Ivančna Gorica). // Hipoteka Traiga večja od kupnine / L. Murn. - DI, št. 48 (4.12.), str. 6.
- Ivanška pravnik zidala na črno / Lidija Murn. - DI, št. 47 (27.11.), str. 16 : ilustr. (Spor med Gorčevimi in Petanovimi).
- Maja naj bi zabrneli stroji / L. Murn. - DI, št. 49 (11.12.), str. 6 (Gradnja avtoceste Višnja Gora - Bič).

36 SOCIALNA VPRAŠANJA. ROMI

Leto 1996

- Za pomoči potrebne ni denarja / J. Primc. - DI, št. 1 (2.1.), str. 5. (Delovno-varstveni zavod v Ponikvah).
- Barake na črno / Jože Ovnar. - Dn, št. 1 (3.1.), str. 2 + 4. (Romske barake).
- Resnici o ambruških Romih / B. Rajšek. - Nedelo, št. 3 (21.1.), str. 5 : ilustr. // Rome bi sami odgnali od izvira / DI, št. 27 (4.7.), str. 6 (Stična - Ambrus - Zagradec).

Leto 1997

- V grosupeljski in ivanški občini živi 145 Romov / B. Rajšek. - Delo, št. 39 (8.1.), str. 4 (Vedno več nesoglasij med domačini in Romi).
- Rom Miha z becmvejem / Nada mavrič. - Dn, št. 88 (2.4.), str. 13 : ilustr. (Strojanova romska družina).
- "Če bo počilo, bo zelo hudo!" / DI, št. 21 (23.5.), str. 6 (Napadalnost "ambruških" Romov in brezbriznost oblasti) // Ambrušane minilo potrpljenje / B. Rajšek. - Delo, št. 152 (4.7.), str. 7 : ilustr. (Ambrušani za preselitev Romov).
- Kdor išče, lahko vsaj upa / N. Mavrič. - Dn, št. 232 (28.8.), str. 11 : ilustr. (Stchanski Romi Brajdiči živijo sredi odpadkov).
- Romi v hiško prek trupel / A. Dvoršak. - Sn, št. 212 (13.9.), str. 1 + 2 : ilustr. (Občina Grosuplje je v Malinah pri Semiču kupila prazno hišo za Rome) // Grosupeljsko-semiško "podajanje" romske družine je zrelo za "poseg"? / B. Rajšek. - Delo, št. 215 (17.9.), str. 4 : ilustr. // "Ciganski" ključ pa ne odpirajo malinskih vrat / N. Mavrič. - Dn, št. 264 (29.9.), str. 10 : ilustr. // Romska problematika in domnevna grosupeljska špekulacija / Lojze Potočnik. - Delo, št. 244 (21.10.), str. 4. (Odgovor na pisanja časopisov o nakupu hiše v Malinah).
- Grosuplje protestira proti naselju Romov / B.K. - Sn, št. 215 (17.9.), str. 1 + 2 : ilustr. (Romsko naselje na območju Oaze) // Mlačevci proti pozidavi kmetijske zemlje za Rome / B. Rajšek. - Delo, št. 239 (15.10.), str. 4 // Nočjo, da bi jim zaradi Romov šli pozidati polja / B. Rajšek. - Delo, št. 240 (16.10.), str. 4 // Moraš biti Rom, da ti pomagajo? / A. Podlogar. - Dn, št. 281 (16.10.), str. 13 : ilustr. // Grosupeljski Romi / Angelca Likovič. - Delo, (8.11.), str. 43 (Odgovor na članek v Delu, 25. oktobra).
- Rom s katro je lomil noge / A. Dvoršak. - Sn, št. 227 (1.10.), str. 4 : ilustr. (Romi z avtom poškodovali noge 18-letnemu Mlačevcu).
- Romé nas obira, Róme pa podpira / Alma Lorenz. - Sn, št. 228 (2.10.), str. 4 : ilustr. (V Grosupljem demonstrirali proti romskim naseljem).
- Romska karavana stoji, oglašajo se psi / A. Podlogar. - Dn, št. 269 (4.10.), str. : ilustr. (Koga motijo romska naselja?).
- Nezaželeno ljudstvo / Iztok Klemenčič. - Mladina, št. 41 (14.10.), str. 24 - 26 : ilustr. (Romov ne mara nihče).
- Obrni, kakor hočeš: tabor leti v nebo / Željko Kozinc. - Delo, št. 248 (25.10.), str. 35 : ilustr. (Romi iz Oaze).
- Zakaj nas preganjajo, če smo na svojem? / L. Murn. - DI, št. 42 (23.10.), str. 18 : ilustr. (Rom Miha Strojan s Kuželjevca v KS Zagradec).
- Romska Oaza naj polni žeppe / E.N. - Sn, št. 240 (16.10.), str. 1 + 7 : ilustr. // Protestirajo tako Mlačevci kot Romi / B. Rajšek. - Delo, št. 275 (28.11.), str. 8 // Ali na Mlačevem vedo kam z Romi / A. Podlogar. - Dn, št. 311 (17.11.), str. 1 + 5 (Nova lokacija za Rome - pri tovarni Motvoz v Grosupljem) // Vojna z Romi in z županom / Sn, št. 276 (29.11.), str. 7 : ilustr. Za Rome še nič spodbudnega / B. Rajšek. - Delo, št. 278 (2.12.), str. 5 : ilustr.
- Sklad dobro delo za pomoč ponesrečenim : Zaradi žage ob vid / Klavdija Miko. - Nedelo, št. 22 (16.6.1996), str. 11 : ilustr. (Dražba za 14-letnega Sandija Podgorca iz Grosupljega) // Veselje do lesa je povezal s šolanjem / Ana Turk. - Nedelo, št. 38 (21.9.1997), str. 10 : ilustr. (Dražba za 15-letnega Francija Kovačiča iz Zagorice pri Vidmu) // Vedno poprime za delo / A. Turk. - Nedelo, št. 44 (2.11.1997), str. 10 : ilustr. (Dražba za 21-letno Alenko Brčan iz Spodnjega Brezovega pri Višnji Gori).

37 ŠOLSTVO**Leto 1996**

- Šentvid pri Stični / B.K. - D, št.4 (28.1.), str. 5 : ilustr. (Otroška opera z božično zgodbo).
- Edini v občini / J. Primc. - DI, št. 9 (29.2.), str. 9 : ilustr. (Premalo prostora v vrtcu v Kompoljah).
- Višnjani so za uvedbo samoprispevka / B.R. - Delo, št.61 (14.3), str. 7 (Za novo šolo).
- Obiskal nas je otroški cirkus / M. Anderle. - Dn, št. 65 (8.3.), str. 26 : ilustr. (Zavod za revmatične in srčne rekonvalescente v Šentvidu pri Stični).
- Če gre meja sredi šolske stavbe / P. Perc. - DI, št. 39 (26.9.), str. 6 (Poimenovanje OŠ Stična)

- Ko Zemlja zamrači Luno / M. Černoga. - Dn, št. 263 (28.9.), str 23 : ilustr. (Srednješolci so na Ilovi Gori pripravili zanimiv astronomski večer).
- Z obsežnim natečajem do najboljšega projekta / B.P. - Delo, št. 236 (11.10.), str. 9 (Za novo OŠ z večnamensko dvorano v Grosupljem).
- Ime zavoda je OŠ Stična, sedež pa v Ivančni Gorici / B. Rajšek. - Delo, št. 239 (15.10.), str. 4.
- Več učilnic, pouk samo dopoldne / A. Podlogar. - Dn, št. 10 (2.11.), str. 12 : ilustr. // Milan Kučan in dr. Slavko Gaber odprla šolski prizidek / B. Rajšek. - Delo, št. 254 (4.11.), str. 4 : ilustr. // Šmarci z novim prizidkom k osnovni šoli / M. Trontelj. - S, št. 244 (2.11.), str. 10.
- Pričetek gradnje višnjegorske šole? / P. Perc. - DI, št. 45 (7.11.), str. 6.
- Kompolje, daleč in blizu / D. Velkavrh. - Delo, št. 290 (16.12.), str. 4 (Zanimive izkušnje pod eno streho - šola in vrtec).

Leto 1997

- Višnjanska šola bo prav osončena / P. Perc. - DI, št. 8 (27.2.), str. 6 : ilustr. // Bo vrnila del nekdanje slave? / P. Perc. - DI, št. 8 (27.2.), str. 14 : ilustr. // V Višnji Gori bodo le zgradili osnovno šolo / B. Rajšek. - Delo 39, št. 39 (18.2.), str. 4 : ilustr. // Šola je na dovolj trdnih temeljih / P.P. - DI, št. 33 (21. 8.), str. 6 (GPG Grosuplje odpravilo napake pri temeljih za OŠ v Višnji Gori).
- Višnjani navijajo za svoj vrtec / P.P. - DI, št. 12 (27.3.), str. 12.
- Gneča v šolah postaja neznosna / P.P. - DI, št. 17 (30.4.), str. 6. (Gradnja šol v občini Ivančna Gorica).
- Težko je učitelju, še bolj učencu / P.P. - DI, št. 19 (15.5.), str. 6 : ilustr. (Na OŠ Šentvid pri Stični).
- Otroci brez spodbud in ciljev / Ana Turk. - Sn, št. 119 (26.5.), str. 10-11 : ilustr. (Višnjegorski zavod za dekleta).
- Zahteve ivanške srednje in stiške osnovne šole / B. Rajšek. - Delo, št. 120 (27.5.), str. 4. (Premajhni prostori).
- Grosuplčjani ne marajo nove šole z ravno streho / B. Rajšek. - Delo, št. 127 (4.6.), str. 5.
- Svetniki proti, zaposleni pa za v.d. ravnateljice / B. Rajšek. - Delo, št. 140 (19.6.), str. 5 (Vrtec v Ivančni Gorici). Politične igre ob ivanškem vrtcu? / P. Perc. - DI, št. 25 (26.6.), str. 6 (V.d. ravnateljice Branka Kovaček) // Še vedno vroča zgodba o "Čebelici" / L. Murn. - DI, št. 40 (9.10.), str. 6 : ilustr. (Kandidiranje za ravnateljico ivanškega vrtca).
- Vredno se je učiti / ma. - Dn, št. 240 (5.9.), str. 14 : ilustr. (Leon Oven iz Stične - matematik in član šolske reprezentance).
- V Vidmu so že začeli graditi prizidek k šoli / B. Rajšek. - Delo, št. 217 (19.9.), str. 5. // Dve izmeni le še to šolsko leto / M. Steklasa. - DI, št. 34 (28.9.), str. 5. // Temeljni kamen največji gradnji / M. Steklasa. - DI, št. 38 (25.9.), str. 5. // Prva šola z drenažo za radon / J. Primc. - DI, št. 51 (24.12.), str. 5. (Prizidek k OŠ Dobrepolje).
- Denarna stiska zaradi nakupa dragega klavirja / B. Rajšek. - Delo, št. 240 (16.10.), str. 5 (Zagate Glasbene šole Grosuplje).
- Temni oblaki nad ivanškim šolstvom / L. Murn. - DI, št. 43 (30.10.), str. 6. (Najslabše z investicijami v šolstvu).

379 DRUŠTVA

Leto 1996

- Novih kot da ni / J.P. - DI, št. 6 (9.2.), str. 11 : ilustr. (Sprenevedavo obnašanje GZS po ustanovitvi Gasilske zveze Dobrepolje).
- Lepotica dolnjskega podzemnega krasa / A.Podlogar. - Dn, št. 141 (27.6.), str. 5 ; ilustr. (70-letnica odkritja jame, odkritje spominske plošče J. Permetu na rojstni hiši).
- Rojstvo novega TD Kopanj / M. Trontelj. - S, št. 70 (25.3.), str. 7.
- 50-letnica Lovske družine Višnja Gora. Streliška tekmovanja, zbornika, podelitev priznanj. - S, št. 70 (25.3.), str. 9. // 50 let organiziranega lovstva v Višnji Gori / M. trontelj. - S, št.159 (12.7.), str. 9.
- Vračamo se k tradicionalnim vrednotam / M.T. - S, št. 80 (5.4.), str. 10 : ilustr. (Velikonočna razstava MISS).
- Izobrazba tudi za kmetice / J. Primc. - DI, št. 24 (13.6.), str. 9 : ilustr. (Delo Aktiva kmečkih žena Dobrepolje).

Njih delo ni le gašenje / L.M. - DI, št. 30 (25.7.), str. 6 : ilustr. (Gasilska slovesnost v Dobu pri Šentvidu - novo vozilo).

Dom še pred stoletnico / J.P. - DI, št. 40 (3.10.), str. 5 : ilustr. (Dogradili gasilski dom na Vidmu).

Leto 1997

70 let Županove jame / A. Podlogar. - Dn, št. 68 (12.3.), str. 14 : ilustr. (Proslava, predstavitev knjige o jami, podelitev Zlatega znaka Turistične zveze Jožetu Permetu).

Dva- do trikrat več medvedov / J.Princ. - DI, št. 11 (20.3.), str. 24 : ilustr. (LD Struge).

Zajec in postovka izumrla? / J.Princ. - DI, št. 13 (3.4.), str. 16 : ilustr. (LD Dobrepolje).

5 PRIRODOSLOVJE. KMETIJSTVO

Leto 1996

Odkup mleka vsako leto večji / J. Princ. - DI, št. 12 (21.3.), str. 5 : ilustr. (V Dobrepolju).

Papeža Janeza napadla medvedka / J. Princ. - DI, št. 21 (23.5.), str. 11 : ilustr. (Medvedi v Seči in Polomu). // Kako lahko zbežiš pred razbesnelo medvedko / M. Glavonjič. - Dn, št. 239 (4.9.), str. 11 : ilustr.

Rejci dobo morali odločiti / J. Princ. - DI, št. 37 (12.9.), str. 9 : ilustr. (Kmetijski minister Jože Osterc v Dobrepolju).

Razstava goveda po treh desetletjih / J. Princ. - DI, št. 38 (19.9.), str. 5 : ilustr. (Od bikorejskega odbora pred 100 leti do današnjega Govdorejskega društva Dobrepolje - Struge).

Leto 1997

Semenskega krompirja ne bo več / P. Perc. - DI, št. 14 (10.4.), str. 6 : ilustr. (Redni letni zbor M-Kmetijske zadruge Stična na Muljavi).

Dve kravi na rejca sta premalo za pot v Evropo / J.Princ. - DI, št. 20 (20.5.), str. 5 : ilustr. (Ocena iz Dobrepolja).

Ko bo ljubezen do zemlje usahnila, bo podeželje hitro zaraslo grmovje / Sonja Merljak. - Delo, št. 251 (29.10.), str. 72 : ilustr. (Obisk na Mehletovi kmetiji pri Janezu Dolinšku).

Poročilo o vrsti ribe iz vasi Vir pri Stični / Žiga Zois (v slovenščino prevedel Marko Aljančič). - Proteus, št. 12 (december), str. 156 - 159.

502 EKOLOGIJA

Leto 1996

Bo ubit, kdor ni za Woco? / P. Perc. - DI, št. 8 (22.2.), str. 6. // Briški zavrača Heglerjeve obtožbe / P. Perc. - DI, št. 10 (7.3.), str. 6. (Predstavniki podjetja Woco Miran Briški zanika grožnje).

Iz Livarja ni fenolov v okolju / P. Perc. - DI, št. 17 (25.4.), str. 6 : ilustr.

Industrijo na kraški svet? / B. Rajšek. - Delo, št. 111 (16.5.), str. 7 : ilustr. (Varstveniki okolja nasprotujejo industrijski coni med Predstrugami in Ponikvami).

Peskokop v Podsmreki ogroža ljudi / I.V. - DI, št. 32 (8.8.), str. 6 // Bo peskokop zaprl regionalno cesto? / P Perc. - DI, št. 35 (29.8.), str. 6 : ilustr. // Peskokop jim greni življenje / P. Perc. - DI, (Priloga), št. 42 (17.10.), str. 13 : ilustr. // Krajanji proti hrupu. - DI, št. 52 (27.12.), str. 23 (Pismo krajanov Podsmreke slovenskemu ekološkemu gibanju).

Predstruge je zasul kamniti dež / Ksaver Dolenc. - Delo, št. 156 (9.7.), str. 15 : ilustr. // Kamena toča izpod neba / L. Lesar. - Dn, št. 183 (9.7.), str. 5 : ilustr. // Predstruge: kamnolom bodo zaprli / M. Steklasa. - DI, št. 42 (17.10.), str. 5 : ilustr.

"Deponija nam visi nad glavo" / P.P. - DI, št. 43 (24.10.), str. 6. (Sanacija Črnelskega bajerja in Livarjeve deponije).

Leto 1997

Okolje zrcalo (ne)kulture človeka / P.P. - DI, št. 3 (23.1.), str. 6. (Člani ivanškega Slovenskega ekološkega gibanja očistili "črno" deponijo Suhi most).

Mlekarna bo očistila Stičnico / P. Perc. - DI, št. 2 (9.2.), str. 6. : ilustr.

Kurjava doma zdravja ogroža otroke / P.P. - DI, št. 7 (20.2.), str. 6 (Ustanovni zbor regijskega društva ekološkega gibanja Ivančna Gorica).

- Le koliko smo dolžni naravi? / A. Podlogar. - Dn, št. 68 (12.3.), str. 14. (Grosupeljski svetniki razpravljali o ekologiji).
- Akumulatorji in čreva nad jezerom / P. Perc. - DI, št. 10 (13.3.), str. 6. (Ekološka patrolja Regijskega društva ekološkega gibanja Ivančna Gorica odkriva divja odlagališča).
- Z odlokom zaščitili močvirje ob potoku Bičje / B. Rajšek. - Delo, št. 92 (22.4.), str. 5 : ilustr. (Grosuplje razglasilo nov naravni rezervat).
- Po zaprtju smetišča Stehan bo deponija v Špaja dolini / B. Rajšek. - Delo, št. 95 (25.4.), str. 4. // Zapletena pot do deponije / B. Rajšek, Delo, št. 134 (12.6.), str. 5. // Špaja dolina še ni kupljena / B. Rajšek. - Delo, št. 216 (18.9.), str. 5 : ilustr. // Kar 600 milijonov za smetišče? / P. Perc. - DI, št. 29 (24.7.), str. 6.
- Biokrog ni kriv za sanacijo farme? / P.P. - DI, št. 26 (3.7.), str. 6. (Poročilo o delu Regijskega društva ekološkega gibanja Ivančna Gorica).
- Kam so vsi komarji šli? / A. Dvoršak. - Sn, št. 173 (29.7.), str. 4 : ilustr. (V Zagradcu pri Grosupljem so ustanovili združenje državljanov za boj proti komarjem).
- Plini Livarja spet dražili grla / P. Perc. - DI, št. 21 (29.5.), str. 6. // Plini iz dimnikov Livarja strupeni? / P.P. - DI, št. 23 (12.6.), str. 2. // V IMP Livar niso "ubijali" / P. Perc. - DI, št. 25 (26.6.), str. 2. // Po 20. avgustu ne bo več peklo grlo / P.P. - DI, št. 32 (14.8.), str. 6. (Ekološka sanacija Livarja).
- Gnojnica iz farme v Višnjico in Krko / P. Perc. - DI, št. 37 (18.9.), str. 6. (Aktivnosti okoljevarstvenikov v Ivančni Gorici).
- Vojaško skladišče v Grosuplju sanirano / B. Rajšek. - Delo, št. 245 (22.10.), str. 4. (Kemikalije so odstranjene).
- "Ameriška" rešitev onesnaževanja? / L. Murn. - DI, št. 46 (20.11.), str. 6. (Farma Stična bo ekološki problem rešila po ameriškem vzorcu).
- Ivanški onesnaževalci obljublajo rešitve / L. Murn. - DI, št. 49 (11.12.), str. 16 : ilustr. (Peskopop Podsreka, IMP Livar, Farma Stična).
- Ivančani nočejo živeti v dimu, smradu in hrupu / B. Rajšek. - Delo, št. 280 (4.12.), str. 4.

61 ZDRAVSTVO

Leto 1996

- Čudežno zdravilo narave / L. Lesar. - Dn, št. 85 (28.3.), str. 12 : ilustr. (Fabjanovi in Endovital). // Res treba po vsak čajček v lekarno? / J.P. - DI, št. 39 (26.9.) : ilustr.
- Krajani proti projektu Človek / B. Rajšek. - Delo, št. 187 (14.8.), str. 2. (Proti komuni za narkomane) // Veliki Kal se brani narkomanov / P. Perc. - DI, št. 34 (22.8.), str. 6 : ilustr. // Krajani so proti odprtju komunc za narkomane / B. Rajšek. - Delo, št. 190 (22.8.), str. 2. // Zasvojenci "strašijo" vaščane / Tadeja Lampret. - Dn, št. 232 (28.8.), str. 5 : ilustr. // Krajani še vedno proti terapevtski skupnosti / B. Rajšek. - Delo, št. 199 (29.8.), str. 2. // Niso butalci, če niso za narkomane / M.Š. - DI, št. 36 (5.9.), str. 6. // Na Velikem Kalu komuna za zasvojence / P. Perc. - DI, št. 36 (5.9.), (Priloga), str. 15 : ilustr. // V Šentvidu proti odprtju skupnosti z zasvojence / B. Rajšek. - Delo, št. 212 (13.9.), str. 4. // Krompirjeva njiva v mestu / T. Lampret. - Dn, št. 248 (13.9.), str. 5 : ilustr. // Terapevtske skupnosti na Velikem Kalu (še) ne bo / Helena Kocmur. - Delo, št. 243 (19. 10.), str. 2. // Ni zmagovalcev ne poražencev / P. Perc. - DI, št. 38 (19.9.), (Priloga), str. 13 : ilustr.

Leto 1997

- Prvo zdravilišče za bolne otroke / P.P. - DI, št. 15 (17.4.), str. 6 : ilustr. (40-letnica Centra za zdravljenje boleznih otrok v Šentvidu pri Stični).
- Denarja za delovne invalide ni / Milan Glavonjič. - Dn, št. 114 (28.4.), str. 25 : ilustr. (Delovnovarstveni zavod Ponikve). // Nesporazum med Zavodom in vaščani / J. Primc. - DI, št. 45 (13.11.), str. 5 : ilustr. (V zavod sprejeli tudi duševno motene osebe). // Na Ponikvah jezni na klateže / M. Glavonjič. - Dn, št. 341 (17.12.), str. 13 : ilustr.
- Ločitev od Ljubljane in Grosuplja / L. Murn. - DI, št. 42 (23.10.), str. 6 : ilustr. (Pogovor z dr. Jano Jevnikar - Lampret, direktorico ZD Ivančna Gorica).

64 GOSPODINJSTVO**Leto 1996**

Kmečka hrana v domačem okolju . - Naša žena, št. 1 (Priloga), str. 13 : ilustr. (Turistična kmetija Grofija).

Na dobro juho in polže k Froncu / B. Kuhar. - Delo, št. 20 (25.1.), str. 51 : ilustr. (Gostilna Pri Froncu na Velikem Mlačevcu).

Povej mi, kaj ješ - in povem ti, kdo si / B. Pretnar. - Delo, št. 65 (19.3.), str. 16 : ilustr. (Kuharski tečaj posebne vrste Marije Kočvar).

Skuhajte nam po domače / B. Kuhar. - Delo, št. 111 (16.5.), str. 51: ilustr. (Joža Kepa, kuharica v gostilni Jap v prapročah pri Temencu).

Adam na Ponikvah / J. Primc. - Dl, št. 25 (20.6.), str. 17 : ilustr. (Znana gostilna v Ponikvah).

Penzion Podražaj, Grosuplje / T. Sršen. - Jana, št. 37 (10.10.), str. 42 : ilustr. (Epikurejske zgodbe).

Zasvojeni z dobrimi okusi? / T. Svete. - Sn, št. 240 (16.10.1997), (Astro novice), str. 14 : ilustr. (Jožica Somrak o presnojedstvu).

66/69 INDUSTRIJA IN RAZNE OBRTI**Leto 1996**

Podjetniška družina '95 - Grilovi iz Grosupljega: Podjetnik ne sme obupati / Goran Nokovič. - Delo, št. 18 (23.1), str. 10 : ilustr. // Pometač, čuvaj in direktor/ Gornik D. Breda. - Dl, št. 4 (25.5), str. 16 : ilustr. // Obrtniki smo že zdavnaj dokazali, kaj pomeni pravo podjetništvo / Marko Kern. - Obrtnik, št. 2 (febr.), str. 71 : ilustr. // Pridnost + pamet = uspeh / Erika Repovž. - Naša žena, št. 2 (febr.), str. 14 : ilustr.

Avtomatizirati proizvodnjo / M. Steklasa. - Dl, št. 2 (11.1.), str. 5. (Iskra v Dobrepolju).

Obetajo tovarno čistilnih naprav / B. Gornik D. - Dl, št. 5 (1.2.), str. 2. (Mešana družba SWR Beton Slovenija in proizvodnja čistilnih naprav).

Menihi že niso napodili mesarjev / P. Perc. - Dl, št. 2 (25.2.), str. 6. (Mesarija se seli iz Stične v Ljubljano).

Delavci grosupeljskega Milesa pet mesecev brez plač / Franček Kaučič. - De, št. 8 (15.2.), str. 4.

Po bencin na "družinski" servis / U.P. - R, št. 182 (8.7.), str. 13 : ilustr. // Vrnitev po 11 letih izgnanstva / P.P. - Dl, št. 28 (11.7.) : ilustr. (OMV bencinski servis v Zagradcu ob Krki)

Dobro zategnjen vijak / Miloš Likar. - GV, št. 30 (julij), str. 71. (Srebrna medalja v Ženevi za izumitelja Slavka Medimurca).

Prebrodili krizo / Mateja Bertoneclj. - R, št. 227 (23.8.), str. 15 : ilustr. (50 let GPG). // Vodstvo GPG zadovoljno s polletnimi poslovnimi dosežki / Tanja Podobnik Zec. - S, št. 187 (23.8.), str. 4 : ilustr. // 50. jubilej Gradbenega podjetja Grosuplje. - De, št. 41 (5.9.), str. 6 : ilustr.

Angel Grm iz dobrepoljske doline - V greznicah je odkril zaklad / Ladislav Lesar. - Nedeljski Dn, št. 60 (3.3. 1996), str. 8 : ilustr. // V kraljestvu smradu in podgan / Andrej Dvoršak. - Delo, št. 181 (7.8. 1997), str. 15 : ilustr.

Kdo je zaprl grosupeljsko podružnico Snežnika? / Mirko Kunšič. - Delo, št. 282 (6.12.), str. 12. (Sojenje trojci, obtoženi prekupečvanja z orožjem).

Leto 1997

V Grosupljem Petrolov servis nima nadstreška / Bojan Rajšek. - Delo, št. 17 (22.1.), str. 5 : ilustr.

Izpušni kralj iz Ivančne Gorice (Igor Arkapovič) / Borut Perko. - Sn, št. 7 (8.4.), str. 14 : ilustr. //

Podjetnik Arkapovič se bo odselil / Bojan Rajšek. - Delo, št. 108 (13.5.), str. 4 : ilustr. //

Arkapovičevi izpuhi za Kawasaki / P. Perc. - Dl, št. 9 (6.3.), str. 6 : ilustr.

Zapuščina bogatih mlinov / A. Jernejčič. - Dl, št. 30 (31.7.), str. 16. (Mlin v Zagradcu).

Sprememba v glavi da spremembo v mošnjiku / Nada Mavrič. - Dn, št. 293 (28.10.), str. 16 : ilustr. (Dobrepoljci postajajo polkmetje in uspešni podjetniki).

Strokovni seminar za kozmetičarke / Silva Glavan. - Obrtnik, št. 11 (nov.), str. 31 : ilustr.

Certifikat ISO 9002 je dobil IMP Livar iz Ivančne Gorice / Bojan Rajšek. - Delo, št. 277 (30.11.), str. 4.

78 GLASBA**Leto 1996**

Letos tudi tri dni ljudske glasbe / M. Steklasa. - DI, št. 4 (25.1.), str. 4 (V Dobropolju).

Z violinskimi citrami po svetu / J. Primc. - DI, št. 4 (25.1.), str. 32 : ilustr. (73-letni Jože Zajc z Vidma).

Kdo kriči? / Jože Gorenc. - DI (Priloga), št. 6 (9.2.), str. 16 : ilustr. (Grosupeljska skupina Dicky B. Hardy).

"Peli so jih tudi mati moja" / L. Lesar. - Dn, št. 57 (29.2.), str. 11 : ilustr. (Vodja pevskega zbora Ivan Kralj in Zagoriški fantje iz dobropoljske doline).

Napredek mladih Slakov / Dušan Nograšek. - Nedeljski Dn, (7.4.), str. 39 : ilustr. (Ansambel Slapovi je izdal novo, tretjo ploščo in kaseto).

Valvasor izdelek na ogled postavi / D.V. - Sn, št. 86 (13.4.), str. 12 : ilustr. (Prva kasetna in kompaktna plošča ansambla Valvasor).

Naj igra harmonika! / L. Murn. - DI, št. 18 (3.5.), str. 10 : ilustr. (Jože Zevnik 200 učencev poučujc na domu).

Ivanov zlati glas / M. Steklasa. - DI, št. 19 (9.5.), str. 5 : ilustr. (Ivan Kralj - Vintar, pevec in vodja skupinc Zagoriški fantje).

Slapovi po domače, malo drugače. - S, št. 146 (27.6.), str. 15 : ilustr. (Nov album Slapov). // Slapovi. Po domače, malo drugače / T.C. - Delo, št. 155 (8.7.), str. 10 : ilustr. (Nov album).

Pevci iz Stične. - Nedeljski Dn, št. 236 (1.9.), str. 43 : ilustr. (Vokalni kvartet Stična). //

Ljubezen dveh cistercijanskih okrožij na temeljih kulture / M. Trontelj. - S, št. 200 (7.9.), str. 8 : ilustr. (Turneja Stiškega kvarteta na Bavarskem).

Čarobne piščali iz Cirilovih sanj / T. Bukovec. - Nedeljski Dn, št. 250 (15.9.), str. 24 - 25 : ilustr. (Ciril Hočevnar, organist iz Ambrusa, je zaigral na orgle v Cankarjevem domu).

Leto 1997

Dobropoljska Lenora starejša od Prešerna / P. Primc. - DI, št. 6 (13.2.), str. 10 : ilustr. (Pri Zagoriških fantih).

Grm iz Gorenjske #Grosupljega# . - Sn, št. 87 (16.4.), str. 21 : ilustr. (Ansambel iz Grosupljega).

Prihaja ansambel Kavšek . - Sn, št. 139 (18.6.), str. 21 : ilustr. (Višnja Gora).

Godba oživljala kot ptič Feniks / P. Perc. - DI (Priloga), št. 25 (26.6.), str. 21 : ilustr. (Iz Stične).

Naši kraji in njih pesem / J.P. - DI, št. 30 (31.7.), str. 19. (Kaseta in CD o glasbi v Dobropolju).

Toni Braxton pri Slapovih / D. Nograšek. - Nedeljski Dn (Tedenska priloga Pilot), (29.11. - 5.12.), str. 1 + 50 - 51 : ilustr. (Nov glasbeni projekt).

Godba z novim programom / J.P. - DI, št. 50 (18.12.), str. 5. (Godba Dobropolje).

902 / 94 ARHEOLOGIJA. ZGODOVINA**Leto 1996**

Jaz in moja opuščena vas / Ignac Krizman. - S, št. 22 (27.1. - 5.2.), str. 18 (Avtor, rojen v Podtaborju, med NOB).

Dobropoljsko leto 1942 / France Nučič. - Zaveza, št. 4 (december), str. 28 -40 : ilustr.

Leto 1997

Rodana - slovenski Robin Hood? / Ana Turk. - Sn (Astro novice), št. 110 (15.5.), str. 16 : ilustr. (Grajske zgode in prigode: Višnjegorska gradova).

Pridi ne obut ne bos... / Ana Turk. - Sn (Astro novice), št. 122 (29.5.), str. 16 : ilustr. (Grajske zgode in prigode: Grad Podsmreka).

Nemirna počivališča dolenjskih llirov / Vinko Blatnik. - DI, št. 33 (21.8.), str. 18 : ilustr. (Prazgodovinska Stična)

Zamolčanim žrtvam s Koščakovega hriba / Ž. - D, št. 40 (12.10.), str. 5 : ilustr. (Postavili spominsko obeležje).

908 DOMOZNANSTVO**Leto 1996**

O pustnem običaju v Ponikvah / J. Primc. - DI, št. 3 (18.1.), str. 5 : ilustr. // Pustovanje imajo

- menda v genih / J. Primc. - Dl, št. 9 (29.2.), str. 24 : ilustr. (Pust v Ponikvah - Dobrepolje).
 Voda za oči, sv. Anton pa za skrite želje / J. Zrnec. - Sn, št. 25 (31.1.), str. 12 -13 : ilustr.
 (Kopanj, Radensko polje...).
- Ali kdo pleni človeške ribice v izviru Krke? / S. Merljak. - Delo, št. 59 (12.3.), str. 19 : ilustr.
 (Delo TD Krka).
- Krka pa veselo teče / Janez Zrnec. - Sn (Tedenska tribuna), št. 60 (13.3.), str. 12 - 13 : ilustr.
 (Turistična predstavitev Krke).
- Krka v lesku zgodnje pomladi / C. Velkovrh. - št. 71 (26.3.), str. 8 + 17. (Dolina Krke).
 Najdaljša kraška jama na Dolenjskem / J. Primc. - Dl, št. 13 (28.3.), str. 24 : ilustr. (Jama pri Polomu)
- Grosuplje - za vsakega nekaj / J. Miklič. - Lipov list, št. 4 (april), str. 100 -101 : ilustr. (Turistična predstavitev občine Grosuplje).
- Življenje izbira svoja pota / J. Zrnec. - Sn (Tedenska tribuna), št. 83 (10.4.), str. 10 : ilustr. (Tlake pri Šmarju).
- Birokracija po "polževsko" / A. Podlogar. - Dn, št. 106 (19.4.), str.10 : ilustr. (Znana izletniška točka Polževo od leta 1974 brez uporabnega dovoljenja).
- The Karst of Grosuplje / Mauro Hrvatini. - Abstract book, 28th Internacional Geographical Congress, The Hague, Avgust 4-10 1996. - Utrecht : 1996, str. 188.
- Znamenja. Pod znamenjem zaklad / J. Zrnec. - Sn, št. 104 (8.5.), str. 14 : ilustr. (Znamenje pri Muljavi, deželi Jurčičevih junakov).
- Pescem je zascjala rož'ce in dobro ime / N. Mavrič. - Dn, št. 128 (14.5.), str. 23 : ilustr. (Stičane in Šentvidčane povezujejo zgodovina in tradicija, pa tudi problemi in ubrano petje).
- Najprej hoja, potem prašiček / N. Mavrič. - Dn, št. 130 (16.5.), str. 17 : ilustr. (Priloga Turizem).
- Podpeška jama / D.K. - Sn, št. 115 (21.5.), str. 19 : ilustr. (Kdaj urejena za turistične obiske?).
- Kdo se še spomni Louisa Adamiča? / A. Podlogar. - Nedeljski Dn, št. 140 (26.5.), str. 41 : ilustr. (Rojstna hiša L. Adamičeva je prepuščena sama sebi).
- Le kdo ne pozna Višnje Gore / Igor-Ignac Rezar. - Nedeljski Dn, št. 154 (9.6.), str. 6. (Naravne in druge lepote tega kraja).
- Stiški cistercijski samostan - najstarejša samostanska ustanova na Slovenskem / J. Poberaj. - Panorama, št. 5 (21.6.), str. 16 -17 : ilustr.
- Muljava na Dolenjskem / Slavko Ozvatič. - Novi tednik (Celje), št. 30 (25.7.), (Tednikova petica), št. 7, str. 6 : ilustr. (Cerkev).
- Pobuda za krajinski park Krka / Darko Zavodnik. - Dl, št. 48 (28.11.), str.25.

Leto 1997

- V stiškem koncu / Katarina Vrišnar. - Viva, št. 1 (januar), str. 49. (Samostan in okolica).
- Trdoživ vaški otok v gozdovih suhe krajine / Dario Cortese. - Naša žena, št. 1 (januar), str. 22 - 23 : ilustr. (Veliki in Mali Korinj).
- Po Jurčičevih sledih / B. Pretnar. - Nedelo, št. 9 (2.3.), str. 3 : ilustr. (Pohod po Jurčičevi poti) // Od Višnje Gore do Muljave. - Sn (Pril. Vikend magazin), št. 253 (4. - 10.10.), str. 66 : ilustr.
- Postojanka čaka rešitelje / A. Podlogar. - Dn, št. 74 (18.3.), str. 13 : ilustr. (Dve TD Županova jama, gostišče zaprto). // Kje se skriva dober birt? / N. Mavrič. - Dn, št. 267 (2.10.), str. 13 : ilustr.
- Prihodnost je kot šmarnica / N. Mavrič. - Dn, št. 87 (1.4.), str. 9 : ilustr. (Zagradec ob Krki).
- Mlin za moko, voda za dušo / J. Zrnec. - Sn, št. 94 (24.4.), str. 13 : ilustr. (V dolini stiškega potoka).
- Kulturnih spomenikov je na pretek / P.P. - Dl, št. 18 (8.5.), str. 6. (Ivančna Gorica in okolica).
- V dolini Jurčičevih junakov / M. Kranjec. - Dn, št. 184 (10.7.), str. 18 : ilustr. (S skuterjem po Sloveniji; 4).
- Po lehnjakovih stopnicah proti izviru Kosce / Katarina Groznik. - Gea, št. 6 (junij), str. 29 : ilustr. // Koški slapovi / D. Cortese. - Nedelo, št. 37 (14.9.), str. 8 : ilustr.
- Prikazala se je zvezda. - Nedeljski Dn, št. 201 (27.7.1997), str. 30 : ilustr. (Nekatere zgradbe so postavljene tako, da tvorijo pentagram, kar je tesno povezano s cistercijani. Preskus okoli Stične).
- Kdor se odpravi tja, lahko lenari ali ves dan pomaga / Saša verčič. - Delo, št. 174 (30.7.), str. 11 : ilustr. (Turistična kmetsija Grofija).
- Človeška ribica je varna pred tatovi / N. Marvič. - Dn, št. 236 (1.9.), str. 10 : ilustr. (Krka in njene lepote).

- Dežela Jurčičevih junakov. - Lipov list, št. 10 (oktober), str. 272 - 274 : ilustr. (Kulturna in turistična predstavitev občine Ivančna Gorica).
- V prijaznem svetu občine Dobropolje / Ivan Grandovec. - Rodna gruda, št. 10 (oktober), str. 15 : ilustr.
- Vir pri Stični. - Sn (Vikend magazin), št. 260 (22. - 28.11.), str. 66 : ilustr.
- Kraško podzemlje Krke / D. Cortese. - Nedelo, št. 43 (26.10.), str. 8 : ilustr. (Krška jama). // Deželi Desetega brata boljši turizem / L. Murn. - DI, št. 48 (4.12.), str. 21 : ilustr. (TD Krka).
- Okrepljeni z žganci prvič po Lavričevi poti / L. Murn. - DI, št. 43 (30.10.), str. 19 : ilustr.
- Tabor. - Sn (Vikend magazin), št. 261 (29.11. - 5.12.), str. 66 + slika na str. 19 : ilustr. (Tabor nad Cerovim).
- Včasih graščaki, zdaj vikendarji / J. Primc. - DI, št. 48 (4.12.), str. 21 : ilustr. (Kako vas spremeni podobo).

929 BIOGRAFIJE

Leto 1996

- Veliko srce naših rejnic. - Naša žena, št.1 (januar) - 6 (junij) ; ilustr. (Rejnice iz okolice Grosupljega).
- Samorastniku čopič rad pleče med Muro in Krko / S. Petrič. - Delo, št. 7 (10.1.), str. 15 : ilustr (Krajinar Štefan Horvat).
- Za pridne je dela dovolj / Urša Matoš. - S, št. 31 (7.2.), str. 2 : ilustr. (Tatjana Skubic, dobitnica študentske Prešernove nagrade).
- Igrati življenje / Marjana Ogorevc. - Jana, št. 8 (20.2.), str. 20 - 21 : ilustr. (Umetniška družina Potokar (Polica) - Kopal).
- Moje življenje - božje čiščenje / Vanja Kržan. - Tretji dan, št. 4/5 (junij-julij), str. 52 - 54. (Pogovor z opatom p. Antonom Nadrahom).
- Sašo Hribar, imitator, humorist in ljubitelj bivanja / Mojca Širok. - Mladina, št. 30/31 (julij), str. 35 - 37 : ilustr. // Sašo Hribar iz radia GA - Ga / Nataša Perovič. - Rodna gruda, št. 12 (december), str. 12 - 13 : ilustr.
- Pri Somrakovih v Grosupljem. Družinska kosila dišijo malo drugače / Alenka Lobnik. - Naša žena, št. 9 (september), str. 20 - 21 ; ilustr.
- Jancz Janša, kot ga (morda) še ne poznate: alpinist. Samota v steni. / Renata Ažman. - Jana, št. 36 (3.9.), str. 24 - 25 : ilustr. // Dolenjce na gamsjih poteh / L. Lesar. - Nedeljski Dn, št. 257 (22.9.), str. 26 : ilustr. (Kaj pravijo o Janczu Janši Grosupelččani). // Jancz Janša, v postelji s knjigo / I. Dolschon. - Sn, št. 206 (6.9.), str. 11 : ilustr. (Politiki govorijo o otroštvu in mladosti).
- Dr. France Adamič. Njegovo drevo je jablana / L. Lesar. - Nedeljski Dn, št. 325 (1.12.), str. 5 : ilustr. (Ob 85-letnici).
- Novinar Uroš Slak. Zasvojen s televizijo / M. Ogorevc. - Jana, št. 48 (26.11.), str. 22 : ilustr.

Leto 1997

- Franček Saje. Bioenergetik, ki piše zgodovino / L.Lesar. -Nedeljski Dn, št. 31 (2.2.), str. 5 : ilustr. (Živi in ustvarja na Ilovi Gorici).
- Mihaela Zajc - Jarc. S svinčnikom v tihem domu starega očeta / J. Zrnec. - Sn (Tedenska tribuna), št. 35 (31.2.), str. 10 - 11 : ilustr. (Ob 80-letnici pesnice, pisateljice in zbirateljice krajevnega ljudskega izročila).
- Jože Borštnik. Mirovnik / Branka Grujičić. - Jana, št. 13 (1.4.), str. 34 - 35 : ilustr.
- Jože Kastelic. Lepota kot smisel življenja / D. Kladnik. - Dn, št. 152 (7.6.), str. 27 ; ilustr. (Arheolog, rojen v Šentvidu pri Stični).
- Dr. Mirko Gogala. Vračam se - tam sem doma / J. Zadavec. - D, št. 32 (10.8.), str. 16 : ilustr. (Duhovnik in pisatelj Usode priseljencev, doma iz Šmarja - Sap).
- S svetniki je težko živeti / M. Lorenci. - 7 D, št. 40 (1.9.), str. 16-17 : ilustr. (Dr. Franc Perko - beograjski nadškof in metropolit o vojni na Balkanu, o sebi...)
- Spomini na umetnika Kralja še živi / J. Primc. - DI, št. 37 (18.9.), str. 19 : ilustr. (Jože in Bernarda Kralj ter Janez Kralj pripovedujejo o slikarjih in kiparjih Francetu in Tonetu Kraljih).
- Spomini Podgoričanov na Podgoričana / J. Primc. - DI, št. 40 (9.10.), str. 18 : ilustr. (O Franu Jakliču - Podgoričanu).

BIBLIOGRAFSKO KAZALO ZBORNIKA OBČIN GROSUPLJE, IVANČNA GORICA, DOBREPOLJE

16 - 20

Mihael Glavan

I. UREDNIŠKA SPOROČILA, UVODNIKI, PODATKI O ZBORNIKU

- Po jubileju in ob spremembi uredništva: XVI, 7
- Prvič v samostojni državi: XVII, 7
- Zbornik treh občin: Grosuplje, Ivančna Gorica, Dobrepolje
- Dvajset domoznanskih knjig, XX, 7

II. PODROČNA ZGODOVINA

II. 1 Zgodovina do 2. svetovne vojne

- France Adamič: Zadrugištvu v občini Grosuplje. Hranilnica in posojilnica v Šmarju. XVII, 43
- France Adamič: Zadrugištvu v občini Grosuplje. Hranilnica in posojilnica v Škocjanu pri Turjaku. XIX, 29
- France Adamič: Mala kronika občine Grosuplje I. XIX, 17
- France Adamič: Mala kronika občine Grosuplje II. XX, ?
- France Adamič: Pravno in finančno oblikovanje tovarne Motvoz in platno. XVIII, 27
- Ciril Ahlin: Tauffererji - gospodje grosupeljskih in višenjskih kmetov. XIX, 9
- Cvetko Budkovič: Ljudska šola v Šentvidu pri Stični. XVII, 59
- Cvetko Budkovič: Ljudska šola v Šentvidu pri Stični. XVIII, 63
- Cvetko Budkovič: Ljudska šola v Šentvidu pri Stični. XIX, 43
- Cvetko Budkovič: Ljudska šola v Šentvidu pri Stični. XX, 43
- Majda Ficko: Območje grosupeljske občine v vojaških merjenjih 18. stoletja. XVIII, 7
- Stane Granda: Višnja Gora in Stična v revolucionarnem letu 1848/49. XX, 9
- Franc Kalar, Leopold Sever: Od Medvedjeka do Peščenika v furmanskih časih. XVIII, 45
- Tine Kurent: Razmere v vojnem letu 1914 pri nas. XVIII, 71
- Jakob Müller: Bambičeva politična, družbena in kulturna kronika (1920-1939). XVI, 37
- Jakob Müller: Fužina pri Zagradcu, XVIII, 15
- Leopold Sever: Rudarstvo v naših krajih. XVII, 25
- Leopold Sever: Rudarstvo v naših krajih II. XVIII, 33
- Leopold Sever: Po zaslužek na Hrvaško. XIX, 33
- Janez Šeme: Poliški učitelj (1854-1997). XX, 29
- Josip Švigelj: Prirodnoznanstveni opis in starinski spomeniki poliške župnije. XVII, 17
- Josip Švigelj: Gospodarske razmere v župniji Polica do začetka 20. stoletja. XVIII, 21
- Stane Valentinčič: Živnozdravstvo na področju občine Grosuplje v prejšnjem in v prvi polovici tega stoletja. XVII, 35
- Mihaela Zajc Jarc: Nazaj k starim višenjskim poštarjem. XVII, 51

II. 2 Zgodovina 2. svetovne vojne

- Tone Ferenc: Ilova gora 1943. Ob petdesetletnici. XVIII, 73
- Tone Ferenc: Okupatorjeve in domobranske posadke na Grosupljem v drugi svetovni vojni. XIX, 55

- Avguštin Lah: Slavnost v počastitev 50. obletnice zmage nad fašizmom in 52. obletnice bojev NOV z Nemci na Ilovi gori. XIX, 51
- France Perovšek: Ob 50-letnici upora proti okupatorju. XVII, 9

III. NAŠE OBČINE IN OBČANI

III. 1 Poročila o razvoju občin

- Franc Ahlin: Razvoj občine Grosuplje v letih 1991/92. XVII, 67
- Franc Ahlin: Razvoj občine Grosuplje v letih 1992 in 1993. XVIII, 77
- Franc Ahlin: Pregled dela Izvršnega sveta Občine Grosuplje 1990-1994. XIX, 59
- Nevenka Gorec: Reorganizacija državne uprave in uvedba lokalne samouprave. XX, 55
- Anton Jakopič: Po letu dni v novo-stari Občini Dobropolje. XIX, 73
- Anton Jakopič: Občina Dobropolje v letih 1996 in 1997. XX, 71
- Jernej Lampret: Nova Občina Ivančna Gorica. XIX, 69
- Jernej Lampret: Občina Ivančna Gorica v letih 1996 in 1997. XX, 65
- Rudolf Rome: Načrti in naloge nove Občine Grosuplje. XIX, 61
- Rudolf Rome: Prvi mandat nove Občine Grosuplje. XX, 59

III 2 Gospodarstvo

- Marjan Ahlin: 40 let ABC Tabor Grosuplje. XVIII, 153
- Jože Košak: Guma d.d. Grosuplje. Ob 20-letnici dela. XX, 91
- Jože Marolt: 30 let Kovinastroja. XVII, 105
- Jože Marolt: Elektrotehniško podjetje Grosuplje. Ob 40-letnici dela. XIX, 109
- Miro Pavič: Gospodarstvo občine Grosuplje v letih 1987-1988. XVI, 49
- Štefan Plankar: 40 let Pekarne Grosuplje. XVII, 85
- Andrej Struna: 70 let tovarne Motvoz in platno. XVI, 55
- Peter Tevž: G-M&M, d.o.o., Grosuplje - proizvodnja in marketing. XIX, 121
- Stane Valentinčič: Gospodarske organizacije v občini Grosuplje, njihov nastanek in razvoj do leta 1985. XVI, 59

III. 3 Negospodarska področja

- France Adamič, Ivo Krevs: Delež Višnjanov v slovenskem športu. XVI, 97
- Ivan Ahlin: Prebivalstvo, hiše in stanovanja od leta 1910 v 210 naseljih občine Grosuplje. XVII, 95
- Ivan Ahlin: Nekdanje občine na področju sedanje občine Grosuplje. XVII, 103
- Ivan Ahlin: Popis prebivalstva, gospodinjstev, stanovanj in kmečkih gospodarstev v občini Grosuplje. XVIII, 137
- Aleksander Bassin, Jože Novak: Naravna in kulturna dediščina v občini Grosuplje. XVI, 71
- Vladimir Brezar: Nova cerkev v Ivančni Gorici. XVIII, 159
- Cvetko Budkovič: Dvajset let Glasbene šole v Grosupljem. XIX, 123
- Anka Fabjan: Deset let Planinskega društva Grosuplje. XIX, 125
- Ivan Grandovec: Geomorfološki razvoj površja Občine Grosuplje. XVIII, 95
- Ivan Grandovec: Klimatske razmere v občini Grosuplje. XIX, 95
- Franc Jamnik: Zavod za prostorsko, komunalno in stanovanjsko urejanje Grosuplje, d.o.o. praznuje 15. obletnico delovanja. XX, 95
- Lojze Ljubič: Podatki o Občinski gasilski zvezi Grosuplje za leto 1991. XVII, 117
- Jakob Müller: Kovači in kovačije v Radohovi vasi, Temeniči in na Bregu. XVI, 109
- Jakob Müller: Kovači in kovačije v dobrepoljski dolini. XVII, 107
- Jakob Müller: Kovači in kovačije od Črnela do Bakreca. XVIII, 111
- Jakob Müller: Kovačnice in kovači od Male Stare vasi do Škocjana. XIX, 77
- Jakob Müller: Kovači in kovačije v občinah Grosuplje, Ivančna Gorica in Dobropolje. XX, 75
- Vinko Petrič: Nastanek in razvoj geodetske uprave občine Grosuplje. XVI, 89
- Mihael Prijatelj: Petdesetletnica gimnazije in štiridesetletnica prve mature v Stični. XX, 97
- Matjaž Puc: Slovenski verski muzej v stiškem samostanu. XVII, 165

- Skupina avtorjev: Družbene in geografske značilnosti naselij Obolno, Planina in Osrednek. XVI, 119
- Stane Valentinčič: Lov in lovstvo v občini Grosuplje. XVIII, 125
- Tone Zalaznik: Družbeni center Krka v očeh projektanta. XVIII, 165
- Mojca Žvan-Hrvatina: Pokrajinsko-ekološka členitev dobrepoljskega krasa. XX, 81

IV. ZNANOST, KULTURA IN KNJIŽEVNOST

IV. 1 Slovenska literarna zgodovina

- France Adamič: Stiki Louisa Adamiča s slovenskimi književniki. XVII, 149
- France Adamič: Mile Klopčič in Louis Adamič. XVII, 145
- France Adamič: Stiki Louisa Adamiča s slovenskimi književniki in politiki. Bratko Kreft, Aflonz Gspan. XIX, 149
- Ciril Ahlin: Pesmi Rozalije Codelli, višenjske baronice. XVIII, 183
- Mihael Glavan: Osebni stiki Louisa Adamiča z Edvardom Kocbekom v letih 1945-1949. XVIII, 169
- Mihael Glavan: Dosljedno pismo Louisa Adamiča Josipu Vidmarju. XX, 105
- Nike Kocijančič: Biblični stil Cankarjevega Hlapca Jerneja v prevodu Louisa Adamiča. XVIII, 177
- Ivanka Kozlevčar-Černelič: Slovenist Martin Jevnikar. XVI, 149
- Ivanka Kozlevčar-Černelič: Poezija Mihaela Jarc Zajca. XX, ?
- Tože Pretnar: Ti si nas zbudil, zbral ob hudem časi. XVI, 133
- Rozina Švent: Vinko Žitnik kot prozaist. XX, 183

IV. 2 Druga področja znanosti, umetnosti in kulture

- Cvetko Budkovič: Jakobus Gallus Carniolanus v domovini. XVI, 19
- Henry A. Christian, Tine Kurent: Kolaž Maksimilijana Vanke. Videnje druge svetovne vojne. XVIII, 221
- Franc Kalar: Kulturno življenje prejšnjih generacij v Ivančni Gorici. XX, 163
- Jože Kastelic: Relief Herakla v Stični. XX, 169
- Ivanka Kozlevčar: Življenje in delo Mihaela Jarc-Zajca. XX, 139
- Tine Kurent: Vpliv zakonodaje in stroke na slovensko arhitekturo. XVII, 119
- Tine Kurent: Gematrija Gallusovega Moralija. XVII, 127
- Tine Kurent: "Notranje življenje" umetnin Franceta Kralja. XVIII, 201
- Tine Kurent: Čar Gasparijeve risbe "Bod' moja, bod' moja". XVIII, 217
- Tine Kurent: Evropa Franceta Kralja. XIX, 137
- Tine Kurent: Praproški grad, stiška bazilika in druge arhitekture v obliki črke in emblema. XX, 115
- Hilda Lučovnik: Kratak prelet mojega življenja in amaterskega dela na kulturnem področju. XIX, 171
- Jakob Müller: Domoznaneec Josip Švigelj. XVII, 15
- Leopold Sever: Lov na polhe v škocjanskih vaseh. XX, 145
- Janez Šeme: Družina igralcev Potokarjev. XIX, 155
- Edo Škulj: Rekonstruirane orgle v Grosupljem. XVI, 145
- Edo Škulj: Nove orgle v stiški baziliki. XVII, 159
- Edo Škulj: Obnovljene orgle v Šentvidu pri Stični. XVIII, 211
- Edo Škulj: Nove orgle v cerkvi sv. Jožefa v Ivančni Gorici. XIX, 175
- Edo Škulj: Nove orgle v Strugah. XX, 135
- Ljotze Uršič: Spomini na domače narečje in krško-muljavsko govor. XVI, 139
- Marijan Zadnikar: Veliko odkritje v Stični. XIX, 133

IV. 3 Poczija, proza

- Darja Bregar: Nove pesmi. XVII, 177
- Ivo Frbežar: Tri pesmi. XVI, 160
- Goran Gluvič: Spretno sleparjenje. XVI, 157
- Mihaela Jarc Zajc: Domačijske pesmi. XVIII, 225
- France Lokar: Osmrtnice. XVI, 159
- Janez Šeme: Lan. XVII, 169
- Mila Škrabar: Bratu Janezu Lužarju. XVI, 160
- Ivan Trošt: Hlapček. XVI, 173
- Hinko Wilfan: Knjigoljubca. XVI, 163

V. KRONIKA, JUBILEJI, KULTURNI DOGODKI

- France Adamič: Jubilej Metoda Dularja. Ob 90-letnici. XVI, 183
- France Adamič: Dr. Fran Kos. XVI, 179
- France Adamič: Ivan Markelj. Ob 140-letnici rojstva. XVII, 181
- France Adamič: Jože Kastelic (80-letnica). XVIII, 231
- France Adamič: Tone Kozlevčar (80-letnica). XVIII, 235
- France Adamič: Zaslužni in znameniti občani. XVIII, 243
- France Adamič: Cvetko Budkovič - petinsedemdesetletnik. XIX, 193
- France Adamič: Jubilej našega odgovornega urednika. XIX, 195
- France Adamič: Svetozar Polič (80-letnica). XX, 197
- France Adamič: 80 let Janeza Erjavca. XX, 195
- Ivan Ahlin: Jože Gale (80-letnica). XVIII, 233
- Ivan Ahlin: Angela Zorec, učiteljica, in šola v Šentvidu pri Stični. XX, 189
- Cvetko Budkovič: Anton Grum, organist in skladatelj. XVII, 183
- Cvetko Budkovič: Danica Hude (ob smrti). XX, 217
- Mihael Glavan: 80 let prof. dr. Franceta Adamiča. XVII, 185
- Mihael Glavan: Stane Valentinčič (80-letnica). XVIII, 229
- Mihael Glavan: Miha Kastelic - pesnik in urednik Kranjske Čbelice. Ob 200-letnici rojstva. XIX, 179
- Mihael Glavan: Janez Lesjak. Ob 80-letnici rojstva. XIX, 191
- Mihael Glavan: Stanko Vurnik (100-letnica rojstva). XX, 193
- Stane Granda: Županova Micka v Šentvidu pri Stični. XX, 213
- Jože Gregorič: Pavel Perko. XVI, 183
- Pavel Groznik: Mihaela Jarc Zajc. Ob 80-letnici rojstva. XIX, 187
- Taras Kermauner: Lepa ustvarjalnost. XX, 201
- Tine Kurent: Sedemdeset let Cvetka Budkoviča. XVI, 191
- Tine Kurent: Umrli je profesor Henry Christian. XX, 215
- Tine Kurent: Izbor Adamičevih knjig na Japonskem. Ob 100-letnici pisateljevega rojstva. XX, 207
- Tine Kurent: V počastitev stoletnice rojstva je pošta Slovenije izdala spominsko znamko. XX, 211
- Jože Marolt: Stanko Prek. Ob 80-letnici rojstva. XIX, 185
- Alojz Muhič: Tine Kurent, sedem križev. XVIII, 237
- Jakob Müller: Domoznanec Josip Švigelj. XVII, 15
- Jakob Müller: Janez Perovšek - Pelko. Ob 70-letnici. XVII, 189
- Jakob Müller: Valovi reke. Ob dveh skoraj pozabljenih obletnicah. XVIII, 239
- Jakob Müller: Hilda Lučovnik. Ob 80-letnici rojstva. XIX, 189
- Jakob Müller: Ikonografski svet Toneta Pahuljeta. XX, 203
- Tone Pavček: Hvalnica Dolenjski in njeni kulturi. Ob odkritju spominske plošče Mihui Kastelicu. XVII, 179
- Drago Samec: Pater Maver (Jožef) Grebenc, cistercijan. Ob smrti. XVIII, 241
- Janez Šeme: Profesor Lojze Uršič - osemdesetletnik. XVI, 189
- Rozina Švent: Ludovik Puš. Ob 100-letnici rojstva. XIX, 181
- Milan Vincetič: Ivo Frbežar v češčini. XX, 199

VI. GRADIVO, BIBLIOGRAFIJE

- France Adamič: Bibliografija občine Grosuplje 1987-1989. XVI, 199
- France Adamič: Bibliografija občine Grosuplje 1989-1991. XVII, 201
- France Adamič: Bibliografija občine Grosuplje 1992-1993. XVIII, 257
- France Adamič: Bibliografija občine Grosuplje 1994-1995. XIX, 213
- France Adamič: Kuhanje pepela in izdelovanje pepelike na Dolenjskem. XX, 227
- Franc Ahlin: Zmajji na grosupeljskem nebu. XVIII, 251
- Ivan Ahlin: Kupovali bi traktorje. XVIII, 255
- Mihael Glavan: Bibliografsko kazalo 15 letnikov ZOG. XVI, 205
- Mihael Glavan: Bibliografsko kazalo ZOG 16-20. XX, 275
- Mihaela Jarc Zajc: Utrinki iz stare Višnje Gore. Pregovori iz okolice Višnje Gore. XVI, 197
- Franc Kalar: Fantovski običaji v Ivančni Gorici in okolici. XIX, 199
- Tine Kurent: Dela Louisa Adamiča med viri za ameriško zgodovino. XVI, 193
- Tine Kurent: Louis Adamič v japonščini. XVI, 193

- Tine Kurent: Še dve Adamičevi knjigi v japonščini. XVII, 197
- Tine Kurent: Akacijevo drevo na Dolenjskem. XVIII, 253
- Tine Kurent: Shozo Tahara. XIX, 205
- Tine Kurent: Vankov in Adamičev Chandler: dogodek iz njune borbe proti nacizmu in antisemitizmu. XIX, 209
- Tine Kurent: Praproč, risba Marijana Amalietija. XIX, 211
- Helena Ložar-Podlogar: Zagoriške (dobrepoljske) mačkare. XIX, 197
- Helena Ložar-Podlogar: Zagoriške mačkare med šego in ljudsko igro. XX, 219
- Drago Samec: Domoznanska bibliografija knjig za leti 1991 in 1992. XVIII, 263
- Drago Samec: Domoznanska bibliografija knjiga za leta 1993-1995 z dopnili za leti 1991 in 1992. XIX, 225
- Drago Samec: Domoznanska bibliografija knjig za leti 1995 in 1996. XX, 229
- Drago Samec: Bibliografija Mihaela Jarc Zaje. XX, 251
- Marija Samec: Bibliografija občine Grosuplje 1996-1997. XX, 259
- Josip Švigelj: Krajno imenje v poliški župniji. XVII, 191

Občina Grosuplje, Dolenjska pot 1, 1250 Grosuplje

Občina Ivančna Gorica, Trnovo 1, 1250 Ivančna Gorica

Občina Dobrepolje, Trnovo 1, 1250 Dobrepolje

Koraki v varno življenje.

So trenutki, ko pomisliš ... Ali bo trajalo? Ali bo življenje prijazno z mano in z mojimi?
So trenutki, ko znaš mirno pogledati v čas, ki prihaja. Brez strahu, brez tesnobe. Ker veš, da lahko vsaj malo zanesljivosti zagotoviš sam. S premišljeno naložbo morda ne moreš preprečiti nepredvidljivega, lahko pa omiliš njegove posledice.

Življenjsko zavarovanje je takšna naložba. Je začetek preudarne skrbnosti. Do sebe in do svojih. Mnogi se zato za življenjsko zavarovanje odločijo takrat, ko pridejo otroci, saj z njihovim zvedavim pogledom postanejo pomembne odraslost, skrbnost, odgovornost.

Življenjska zavarovanja Zavarovalnice Triglav

 zavarovalnica triglav

MGS

d.d.

Dunajska 56, p.p.2636, 1109 Ljubljana, tel: 17 33 300, fax: 17 33 301

V okviru naše dejavnosti vam nudimo:

kompleten inženiring za vse vrste gradenj,
pripravo urbanistične in projektne dokumentacije,
stanovanjsko gradnjo za trg,
gradnjo turističnih, industrijskih in poslovnih objektov,
organizacijo in vodenje gradnje do predaje objektov.

**Ko se boste oglasili pri nas,
vam bomo z veseljem posredovali želene informacije.**

- spoznajte dobrote iz žit in ljubezni

Kruh je veliko več kot le osnovna potreba našega življenja. Radosti nas s svojo lepoto in je simbol. Zato nam ni vseeno, kakšen hlebec postavimo na mizo.

Naša pekarna se lahko pohvali z bogato izbiro DNEVNO SVEŽIH ROČNO IZDELANIH DOMAČIH HLEBCEV IN ŠTRUC, pri čemer smo se naslovnili na slovensko tradicionalno raznolikost. O tem pripovedujejo njihova zanimiva imena: grosupeljski, dolenjski, prekmurski, kmečki, gorički in koroški kruh.

Pečemo tudi najrazličnejše PEKOVSKO PECIVO, kamor sodijo žemlje in žemljice, štručke in bombete, kajzerce in rogljički. V sakdo ve, kako nepogrešljivo je tako pecivo pri zajtrku ali dobri malici. Seveda pa pri vsem tem nismo pozabili tudi na običajne dobre štruce, ki so lahko bele ali polbele.

Za vse, ki želijo še posebej obogatiti svojo prehrano, smo pripravili vrsto SPECIALNIH IN TRAJNEJŠIH VRST KRUHA, ki vsebujejo polnovredno moko in semena. Ta kruh ugodno vpliva na naše zdravje in je bogat z vlakninami.

Dandanes je naglica žal sestavni dela našega življenja in mnogokrat nam zmanjkuje časa za pripravo jedi. Tudi starejši ljudje so hvaležni, če lahko poenostavijo svoje obroke. V Pekarni Grosuplje smo mislili tudi na to. Naše ZAMRZNJENE JEDI omogočajo enostavno in hitro popestritev jedilnikov, poleg tega pa so narejene iz kvalitetnih sestavin in so izvrstnega okusa. Gospodinje lahko izbirajo med žlikrofi in štrukeljci, v skrinji so vedno dobrodošli kruhovi cmoki, svaljki in polpeti, pravi priboljšek pa so slastne krompirjeve pogačice polnjenje s sirom in ocvrtki. Izbire je torej veliko.

Kaj pa smo pripravili za vse sladkosnede in sladokusce? Našemu ČAJNEMU PECIVU se ne boste mogli upreti, hkrati pa bo v okras vsaki mizi. Polnjeno s čokoladnim, lešnikovim in kokosovim nadevom, zelo privlačno je naše pisano pecivo, ki se vam kar raztopi v ustih, priporočamo, da se odločite za zamrznjeno testo za čajno pecivo, ki ga doma sami hitro spečete. Z našim čajnim pecivom ne boste več v zadregi, ko pridejo gostje.

Kaj lahko na koncu ob vseh teh dobrotah še rečemo? Morda le še to, da smo jih pripravili z ljubeznijo in veliko znanja ter so plod dolgoletnih izkušenj in poznavanja potreb slovenskega trga.

Pa dober tek!

Mercator - Pekarna Grosuplje

Proizvodnja kruha, svežega peciva in slaščic, d.d.

1290 GROSUPLJE, Gasilska c. 2

Telefon: (061) 762-422

Telefax: (061) 764-273

zavod za prostorsko, komunalno
in stanovanjsko urejanje grosuplje d.o.o.
taborska 3, 1290 grosuplje
tel.: 763-078, fax: 762-246

Dejavnost:

- investicijski posli (inženiring) pri gradnji vseh vrst objektov;
- ekonomski posli, raziskave, analize, planiranje in svetovanje s področja urbanizma, komunalnega in stanovanjskega gospodarstva ter drugih družbenih dejavnosti;
- komunalno opremljanje stavbnih zemljišč;
- investitorstvo, organiziranje in opravljenje investicijskega in drugega vzdrževanja stanovanjskih hiš, poslovnih stavb in lokalov v družbenih in zasebni lasti;
- nadzor nad gradnjo objektov;
- geodetske storitve;
- promet z nepremičninami.

20 let

GUMA

DRUŽBA ZA PROIZVODNJO, KOOPERACIJO,
ZASTOPANJE TER NOTRANJO IN ZUNANJO
TRGOVINO, d.d.

Brezje pri Grosupljem 1c, 1290 Grosuplje

Telefon: Uprava: (061) 762 200,
Prodaja: 763 360, 762 363, 762 163
Računovodstvo: 761 163, 763 402,
Skladišče: 763 166
Telefax: (061) 764 403 - prodaja,
(061) 763 362 - računovodstvo

Dejavnost:

GUMA

winterhalter

Gastronom

Winterhalter

Gastronom d.o.o.

Slovenija

Profesionalni pomivalni stroji in sistemi

1290 Grosuplje, Adamičeva 36, p. p. 18

Tel./fax: +386 (061) 763-445, 763-446

Telefax: +386 (061) 762-740, 763-444

**MEDNARODNO
TRGOVSKO PODJETJE d.d.
Adamičeva 14
tel:762-120 fax:761-831
GROSUPLJE**

VELEPRODAJA: Industrijska ul. 5, tel.: 761-688, 762-211, fax: 761-803

MALOPRODAJA: Adamičeva 14, tel.: 762-120, tel./fax: 761-831

GOSTINSTVO: 0609 649-729

KOVINASTROJ GASTRONOM d.d.

tovarna gostinske opreme

1290 GROSUPLJE, Adamičeva 36

Telefon: (061) 766 300

Telefax: (061) 766 310, 766 320

Izdelujemo, montiramo in projektiramo opremo za vse tipe kuhinj, slaščičarn, samopostrežnih restavracij in drugih gostinskih ali sorodnih obratov.

Izdelujemo pomivalne stroje, toplotne, hlajene, nevtralne in kombinirane elemente, točilnice in druge pulte, samopostrežne in ostale linije.

Opravljamo razne storitve.

Lastni projektivni biro.

Organizirana servisna služba v vseh krajih.

G-M&M, proizvodnja in marketing, d.o.o.
1290 GROSUPLJE, Brvace 11, Slovenija
tel.: n.c. (061) 763-511, faks: (061) 763-023
tel. servis: (061) 762-196, E.mail: gmm1@g-mm.si

---

električno orodje in pribor
Nova generacija
delovne mize Workmate
vrtno orodje
gospodinjski program

električno orodje in pribor
za industrijo in obrt

svedri BBW
za les, kovino, zid in beton
posamezno in v garniturah
hitri, natančni, trajni

varnost za hiše in
stanovanja,
pisarne in delavnice
cilindrični vložki in ključi

Vaš ključ.
VARNOSTNI SISTEMI

ključavnice-obešanke

VARNOSTNA OPREMA

natančna električna orodja
in pribor za modelarje,
graverje, zlatarje, idr.

Informacije in servis:

GROSUPLJE, Brvace 11

delovni čas: ponedeljek – petek: 8. – 18. ure
sobota 8. – 12. ure

tel.: (061) 762-196

Iz
majhnega
lokalnega
podjetja
smo
zrasli
v
močno
korporacijo.

Z
gradnjo
mnogih
veličastnih
zgradb
in
obnovo
kulturne
dediščine
smo
vtisnili
globok
pečat
mnogim
slovenskim
krajem
in
zlasti
Ljubljani.

Danes
smo
med
najuspešnejšimi
podjetji
v
stroki.

CGG
gradbena podjetja skupine

Z A Z A U P A N J E

AvtoTransporti Kastelec

Adamičeva 57,
1290 Grosuplje,
Slovenija

Tel.: +386 (0)61 761 156, 761 157, 763 280

Fax: +386 (0)61 763 279

Mobitel: +386 (0)609 610 502

GSM: +386 (0)41 610 502

Gramat Gril d.o.o.

1290 Grosuplje, Rožna dolina 9

Tel.: 061/763-363, 764-464

Fax: 061/764-464

Mobitel: 0609 612-715

Kočevje

Tel.: 061/855-625

Dolenjske Toplice

Tel.: 068/65-695

**V poslovalnicah
Grosuplje,
Ivančna Gorica in
Videm-Dobrepolje**

**opravljamo
naslednje storitve:**

za zasebne stranke:

kreditiranje, zbiranje depozitov, prodajo vrednostnih papirjev, plačilni promet v domovini in s tujino

za pravne osebe:

izplačevanje dnevnic v tuji valuti, plačilni promet s tujino

**za samostojne podjetnike in malo
gospodarstvo v Poslovalnici Grosuplje:**

kreditiranje, zbiranje depozitov

Z veseljem vas pričakujemo!

ljubljska banka

Nova Ljubljanska banka d.d., Ljubljana

Podružnica Moste

ELEKTROTEHNIŠKO PODJETJE

EPGO
1956

- INSTALACIJE
- TRGOVINA
- INŽENIRING
- SERVIS

D. O. O. CESTA NA KRKO 9, 1290 GROSUPLJE

TEL. 061/762-622, 763-620 FAX. 764-621

NUDIMO VAM ZLASTI NASLEDNJE:

STORITVE

- Elektroinstalacije od projekta do izvedbe za vse vrste objektov, po konkurenčnih cenah, zahtevajte naše ponudbe;
- meritve instalacij in izdaja atestov za obratovalnice in proizvodne obrate;
- vzdrževanje instalacij in naprav na objektih, opravljamo redne in pogodbene servise;
- izvajamo računalniške mreže z dobavo in montažo opreme v sodelovanju z vodilnimi podjetji;
- naša ključavničarska delavnica vam izdelava vse vrste kovinskih delov, potrebnih pri montažah, razno kovinsko opremo, elektro omare in pulte po naročilu.

TRGOVINA

- Naša nova ponudba je urejena specializirana discontna trgovina za elektroinstalacije namenjena elektroinstalaterjem, vzdrževalcem, samograditeljem, gospodinjstvom;
- v trgovini izvajamo strokovno brezplačno svetovanje;
- izvajamo kataloško prodajo znanih proizvajalcev gospodinjstvenih strojev in aparatov;
- na željo stranke izvršimo dostavo na dom, izvedemo priklop; brezplačno odpeljemo zamenjani izdelek.

**VESELI BOMO VAŠEGA OBISKA V PRENOVLJENI TRGOVINI
EPG-MARKET, Cesta na Krko 9, 1290 Grosuplje**

IMP LIVAR d.d.
Ljubljanska cesta 43
1295 IVANČNA GORICA
SLOVENIJA

Telefon: +386 61 778 122
Telefax: +386 61 777 381
<http://www.imp-livar.si>
e-mail: uprava@imp-livar.si
e-mail: info@imp-livar.si
e-mail: prodaja@imp-livar.si

Proizvodni enoti:

- *Livarna Ivančna Gorica*
- *Livarna in mehanska obdelava Črnomelj*

proizvajamo:

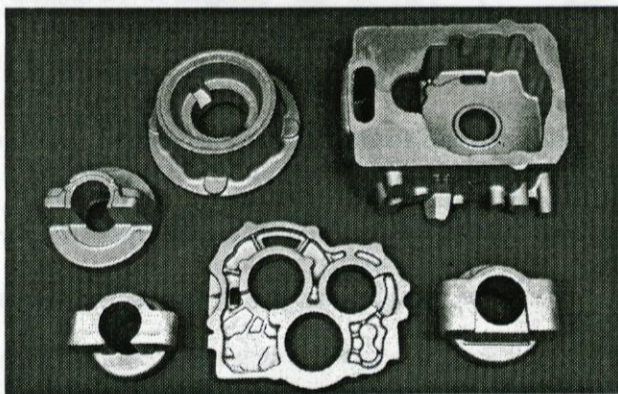
Ulitke iz sive in nodularne litine od 1,0 - 120,0 kg,
v kvalitetah GG 15 - GG 30 ter GGG 40 - GGG 60 surove ali mehansko obdelani

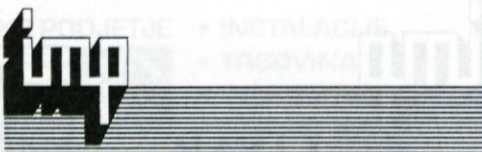
naši proizvodi se vgrajujejo v izdelke:

strojne in elektroindustrije: ohišja kompresorjev, osi, vzvodi, ležaji
avtomobilske industrije: zavorni bobni in plošče, ohišja, kolektorji, vztrajniki,
peste
industrije poljedelskih strojev: ohišja, krivine, jermenice
industrije bele tehnike: ohišja kompresorjev
industrije armatur in črpalk: ohišja, pokrovi, zapirala

proizvajamo tudi lasten:

kanalski program v skladu s standardi DIN in EN 124: pokrovi, rešetke, čistilci
odpadnih vod

IMP TOVARNA ARMATUR,
Izdelava in servis industrijskih armatur, d.d.
Ljubljanska cesta 43, Ivančna Gorica

1295 Ivančna Gorica, Ljubljanska cesta 43, Slovenija
Žiro račun: 50130-601-57385
Telefon: (061) 778-122, 778-133, 777-311
Telefax: (061) 777-432

DEJAVNOST PODJETJA

- Splošna mehanična dela
- Proizvodnja pip in ventilov
- Proizvodnja opreme za industrijsko procesno krmiljenje
- Posredništvo pri prodaji raznovrstnih izdelkov
- Trgovina na debelo s kovinskimi proizvodi, inštalacijskim materialom, napravami za ogrevanje
- Druga trgovina na debelo
- Podjetniško in poslovno svetovanje
- Tajniška dela in prevajanje

motvoz

Tekstilna tovarna Motvoz in platno d.d.
Taborska 34, 1290 Grosuplje
Tel.: +386 (0)61 761 311
Faks: +386 (0)61 763 096
ŽR: 50130-601-31002

V tovarni izdelujemo:

- kvalitetne polipropilenske tkanine za embalaranje izdelkov tekstilne, kemične in prehranske industrije;
- polipropilenske vreče za moko, sladkor, pšenico in razna semena;
- ventil vreče za polnjenje na avtomatskih polnilnicah za sladkor, gnojila in podobno;
- kontejner vreče za večje količine cementa ali drugega granuliranega materiala;
- motvoze in vrvi iz konoplje ali polipropilena, polipropilenska vodila za hmelj ali stročnice, veziva za kmetijstvo in druge podobne namene.

Se priporočamo!

Magro

Obrtna zadruga Magro, z.o.o.

1290 Grosuplje, Ob Grosupeljščici 1B
Tel.: 061/761-631, 761-876, 764-582
Fax: 061/763-579

RAČUNOVODSKE STORITVE:

- Vodenje poslovnih knjig za majhne in srednje družbe ter samostojne podjetnike
- Izdelava računovodskih izkazov in računovodskega poročila
- Izdelava davčnih bilanc in davčnih napovedi

FINANČNE STORITVE

- Vodenje terjatev in obveznosti z vključitvijo v sistem povezanih podjetij
- Izdelava investicijskih programov
- Svetovanje pri naložbah, financiranju in pridobivanju sredstev

DAVČNO SVETOVANJE

m i z a r s t v o

**MIZARSTVO GROSUPLJE
DRUŽBA ZA IZDELAVO NOTRANJE OPREME d.d.**

Slovenija, 1290 Grosuplje, Cesta na Krko 38
tel.: +386 61/763 155, 761 233, 762 507
fax: +386 61/764 434

Izdelujemo opremo za hotele, gostinske obrate, trgovine, upravne zgradbe.
Režemo hlodovino za podjetja in zasebnike.

PARTNER

graf d.o.o.

kolodvorska ulica 2
1290 grosuplje

tiskarna
založništvo
poslovne tiskovine
glasila - katalogi

tel +38 061/761-177
+38 061/761-586
fax +38 061/761-587

PARTNER

BIRO

d.o.o.

ADAMIČEVA 15, GROSUPLJE

RAČUNOVODSKE - KNJIGOVODSKE STORITVE

tel. 061/ 761 582, 761 583
fax. 061/ 761 585

**PESKOKOP
PODSMREKA** d.o.o.

Malo Hudo 4a, Iv. Gorica

**OBRTNO PODJETJE
UNIVERSAL**
IVANČNA GORICA p.o.

OP »UNIVERSAL«

IVANČNA GORICA p.o.

Malo Hudo 4a

se ukvarja:

- s pridobivanjem gramoza in peska
- z opravljanjem prevozov
- z nudenjem strojnih storitev
- z izvajanjem novogradenj in adaptacij makadamskih vozišč

telefon (061)

777-043 uprava

784-002 peskokop

GRADBENA MEHANIZACIJA IN PREVOZNIŠTVO NOVAK ALOJZ

Hribi 36, Škofljica
Tel.: 061/666-013

1290 GROSUPLJE, Adamičeva 51
Telefon: (061) 764-233 • Telefax: (061) 763-031
Tekoči račun 50130-601-31182

IZVAJAMO INSTALACIJE:

CENTRALNIH KURJAV, VODOVODA,
PLINA, PREZRAČEVANJA IN IZOLACIJE!

**JAVNO KOMUNALNO PODJETJE
GROSUPLJE d.o.o.**

Cesta na Krko 7
1290 GROSUPLJE
telefon: (061) 762-311, 764-551

**KOMUNALNE
GRADNJE**

GROSUPLJE

KOMUNALNE GRADNJE d.o.o.

1290 Grosuplje, Cesta na Krko 7
tel.: (061) 764-400; fax: (061) 762-255

Komunalne gradnje d.o.o., Grosuplje, Cesta na Krko 7 gradi vodovode, kanalizacije, ceste, ureja zemljišča, nudi strojne in prevozne usluge, vzdržuje občinske ceste, ter izvaja druga dela po dogovoru.

PIL

inženiring d.o.o.

Levstikova c. 24
1290 GROSUPLJE
SLOVENIJA
061/762-090
061/762-089
mobitel: 0609/626-999

TRAIG

TRANSPORTNO PODJETJE d.d.
CESTA 2. GRUPE ODREDOV 17
1295 IVANČNA GORICA

UPRAVA: centrala (061) 778 321, 777 157

telefax 778 423

direktor 777 134

komerciala 778 097

778 098

telefax 778 101

žiro račun 50130-601-31177

Podjetje opravlja javni prevoz stvari v
notranjem in mednarodnem tovornem prometu.

**VETERINARNA
DOBRO-GROSUPLJE**

d.o.o. Ljubljanska c. nh., Ivančna Gorica

Telefon: 061/763-170

Žiro račun: 50130-601-258188

pri SDK Grosuplje

- opravlja neprekinjeno dežurno službo zdravstvenega varstva živali,
- odkriva in zatira kužne bolezni živali,
- opravlja umetno osemenovanje govejih plemenic, odkriva in odpravlja plodnostne motnje,
- opravlja veterinarski sanitarni nadzor v proizvodnji in prometu živali, živalskih proizvodov in živil živalskega porekla,
- neškodljivo odstranjuje poginule živali, ugotavlja vzrok pogina in skrbi za varstvo okolja,
- skrbi za izobraževanje posestnikov živali,
- izvaja pospeševalne programe,
- svetuje imetnikom živali.

FARMA stična d.d.

Stična 1, 1295 Ivančna Gorica

Telefon: 061/777-280, 777-748

777-917

Telefax: 777-280

- vzrejamo odojke, bekone
- pridelujemo pšenico, koruzo
- pridobivamo organsko gnojilo Biorast z delovanjem deževnikom

PODJETJE ZA PROIZVODNJO, TRGOVINO IN INŽENIRING d.o.o.

1290 Grosuplje, Murnova c. 3

tel.: +386 61 761-204

fax: +386 61 761-651

PROIZVODNJA

- grelnikov vode
- pregrevalnikov pare
- toplotnih izmenjevalcev
- tlačnih posod
- plinohrami za UNP
- kondenzatorjev
- ekranizacija kotlov - prekurišč
- oprema po naročilu

MONTAŽA IN SERVISIRANJE

- dimnocevnih in vodnocevnih kotlov domačih in tujih proizvajalcev
- elementov kotlovene regulacije
- toplotnih izmenjevalcev in reducirnih postaj
- parnih, vročevodnih instalacij

